Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 20

A.J. van der Aa

bron
A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 20*. J.J. van Brederode, Haarlem 1877

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/aa__001biog24_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. huygens ing

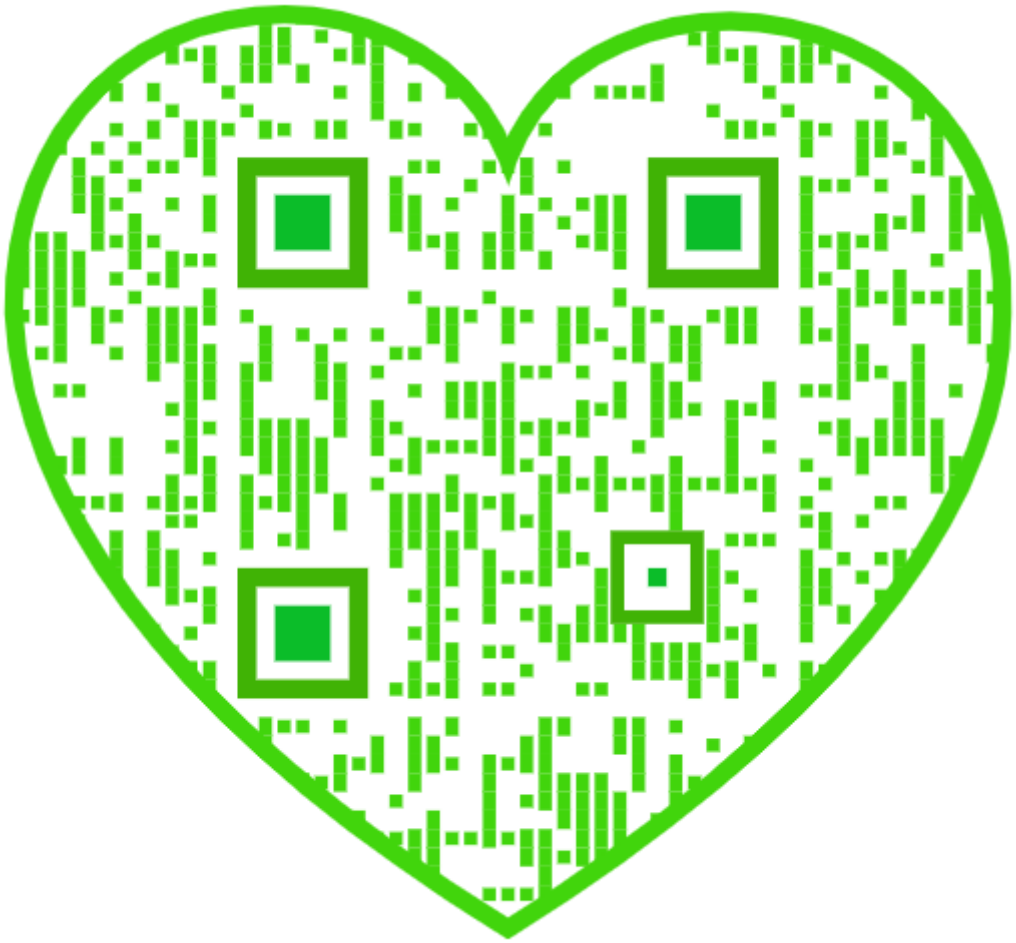

Biographisch woordenboek der Nederlanden.

W.

[Justus de Waal]

WAAL (JUSTUS DE) was lid van het schilders-collegie te Utrecht, en overleed in 1806.

Zie K r a m m .

[de Waal]

WAAL (DE). Zie WAEL (DE).

[Cornelis de Waal]

WAAL (CORNELIS DE), in 1771 te Amsterdam, waar zijn vader lid eener handelsfirma was, geboren, ontving zijne eerste opleiding te Gouda onder G e r a r d t e n B r u m m e l e r , bezocht op zijn elfde jaar de Latijnsche school en genoot er het onderwijs van D o u z y en V a t e b r e n d e r , werd in 1787 een kweekeling der Illustre school te Amsterdam, woonde de lessen van W i j t t e n b a c h , v a n S w i n d e n en W a l r a v e n bij, terwijl hem de lector J. d e H a r t o g in de wiskunde onderwees. Na vier jaren studie verliet hij het athenaeum en begaf hij zich naar Leiden, waar hij, na het verdedigen van eenige *Quaestiones*, den doctorstitel in de regten verkreeg. Te Amsterdam teruggekeerd, legde hij zich op de godgeleerdheid toe, genoot twee jaren lang het onderwijs van prof. K l i n k e n b e r g en bezocht vervolgens de hoogeschool te Utrecht, waar B o n n e t , R o o y a a r d s en H e r i n g a zijne leermeesters waren. In 1796 tot den predikdienst toegelaten, werd hij zeer tegen den wensch der gemeente predikant te Lopster-kapel. Na voor de beroepingen te Werkhoven en Scherpenzeel bedankt te hebben, had hij hoop te Vianen, in welke nabijheid het buitenverblijf van zijn vader lag, beroepen te worden, doch toen deze hoop verijdeld was, begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij de dochter van den predikant W e y l a n d huwde, en zich aan den handel wijdde, terwijl hij zijne letterkundige en wijsgeerige studiën niet verwaarloosde. In 1805 werd hem, tegen zijne verwachting, den leerstoel in de wijsbegeerte te Groningen

aangeboden, welke post hij den 17 September van dat jaar met eene *Or. de sentiendi dicendique cum libertate tum medestia atque huius utriusque virtutis philosophia inprimis necessaria conjunctione* aanvaardde. Als aftredend rector hield de Waal in 1819 eene *Or. de variis ethicae principiis cognoscendis a philosophis propositis, enunciandi formulis magis quam re dissentientibus*, en in 1822 droeg hij, wegens ongesteldheid van den rector Bakker, als prorector het rectoraat over met eene *Or. de corpore humano facto ad explicationem mentis intelligentis*. Een hevig lijden van eenige maanden sleepte hem den 1 December 1849 in het graf.

Zie *Prog. inaugur.;* F.O. de Greuve, *Levensber. van C. de W.* in *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk* 1850, bl. 131-137; *Gedenkb. van Gron.*, bl. 113; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 136, 137.

[Franciscus Nicolai de Waal]

WAAL (FRANCISCUS NICOLAI DE) was in 1620 predikant te Almkerk, en is in 1630 te 's Hertogenbosch overleden.

Hij schreef:

Practijk des Gebeds. Amst. 1662 4°.

Triumph der waarheid door Stephanus den eersten Martelaar. Amst. 1657 4°.

Geestelijke Gedichten. 1645 4°.

Hemelsche melodie. 8°.

Zie de Jongh, *Geld. Predd.*, bl. 447; Abcoude, *Naaml.*, bl. 398.

[Franc de Waal of Waele]

WAAL of WAELE (FRANC DE) was een der zes aanzienlijke burgers die te Amsterdam de hervorming bevorderden. Hij moest dientengevolge zijn vaderstad verlaten en in den vreemde een veilige wijkplaats zoeken.

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. II. bl. 355; Kok; Verwoert.

[Adolph van de Waal]

WAAL (ADOLPH VAN DE), heer van Moersbergen, lid van de ridderschap van Utrecht, werd aldaar geboren. Hij was de zoon van Bartholomeus van de Waal, werd in 1606 in de ridderschap beschreven en later raad in den hove. Als vertrouwde vriend van Oldenbarneveld, was hij bij de staatsonlusten in het laatst der 16e en in den aanvang der 17e eeuw zijn partij toegedaan. Hij is met Berkhout en anderen naar Leeuwarden gezonden om de regering te handhaven, droeg kennis van het voornemen dat eenige Hollandsche regenten deel zouden gehad hebben aan het plan om zich van Woerden en andere plaatsen te verzekeren, en handelde benevens andere Utrechtschen met de Hollandsche pensionarissen in de vermaarde doch nimmer volledig ontwikkelde bijeenkomst ten huize van den klerk Trezel te 's Hage. Na de afdanking der waardgelders te Utrecht, werd hij met drie heeren uit het lid der edelen gezet, gelijk hunne vaders of grootvaders met gevangenis ver-

gezeld in 1587 door Leycester. Na de gevangenneming van Oldenbarneveld, begaf hij zich naar Munsterland, op het huis Merfeld: van hier werd hij door eenige ruiters geligt, naar Zutphen en vervolgens naar 's Hage gevoerd en aan de 24 rechters overgeleverd. Hier werd hij herhaalde malen ondervraagd en met een gelijk lot als Oldenbarneveld bedreigd. Op raad zijner vrienden liet hij zich verleiden om pardon te vragen, waarna hij voor zes jaren en langer naar willekeur der Staten-generaal verbannen werd. Nu begaf hij zich naar Holstein en werd aldaar opperrechter of vertegenwoordiger van den vorst bij het bouwen der nieuwe stad door eenige gevluchte remonstranten, Frederikstad genaamd, waarin zijne dochter Catharina den eersten steen eener nieuwe kerk legde. Wanneer hij in zijn vaderland is wedergekeerd blijkt niet. Hij eindigde zijn leven na 1635, toen hij bij de verloving zijner dochter tegenwoordig was, en voor 1637 toen deze met Moersbergen beleend werd. Hij huwde 1 Ooca van den Clooster, 2 N. van Wijlich tot Pröebsting, die den R. godsdienst beleed.

Zie Brandt, *Hist d. Regtspl. van Oldenb.*, waar de brieven van hem en de resolutien der Staten-Generaal gevonden worden; Wagenaar, *V.H.*, D. XII. bl. 90, 92, 109, 127, 194; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus ende Rivecourt; Verwoert.

[Jakobus Andriessen de Waal]

WAAL (JAKOBUS ANDRIESSEN DE), dichter uit het midden der 18e eeuw, vervaardigde lijkdichten op Pieter Boddaert Wilhelmus van Irhoven, Joh. Plevier, Franc Willem van Oosterzee en anderen.

Zie z.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*; Boddaert, *Nagel. Ged.*, *Boekz.*, 1760 b bl. 627, 1763 b bl. 639, 1762 bl. 104-106.

[van de Waal]

WAAL (VAN DE). Van dezen schilder vermeldt Kramm alleen een *Bacchus*, gloeijend en breed geschilderd.

[Philip van der Waal]

WAAL (PHILIP VAN DER), een kunstgraveur, bloeide van 1800-1810 te Parijs. Hij hield zich, schrijft Kramm, onledig met zijne gravuren in den trant der crayons in kleuren te drukken, zooals *La Madonna della Sedia* in fol., *St. Michael* naar Rafael in fol., een *Christushoofd* naar Guido in fol.

Zie Nagler; Kramm.

[J. de Waal]

WAAL (J. DE), dichter uit het midden der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

Vijf nieuwe staatwenschen van Thomas-Vaer, *op de Bruiloft van Kloris en Roosje gedaan in den schouwb. den* 2 *Jan.* 1775 *tot* 1 *Jan.* 1782 en andere gedichten meest betreffende den Amst. schouwburg.

Zie *Cat. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 218.

[J. de Waal]

WAAL (J. DE) schreef:

Smakelijke Spijze 12°.

Abcoude verwart hem met Franc. Nicol. de Waal.

Zie *Naaml.* 394, *Aanh.* 231.

[Johan de Waal]

WAAL (JOHAN DE), prior der regulieren te Zwolle, sloeg de pauselijke aflaten en de vaart naar Rome, met achterdocht gade. Toen deze Solomé Sticke, later eene beroemde non te Diepeveen, hoorde klagen dat zij met de velen, die naar Rome togen 'om het gulden jaar te vieren (1350) niet mede durfde trekken, daar het daar gruwelde' en dat zij de lieden in den vreemde niet zou verstaan, riep hij haar toe: 'volg mij, en gij zult eene roomsche vaart doen!' De goede man voerde de twintigjarige maagd echter niet naar de pauselijke stad, maar naar Deventer, waar zij in Meester-Geertshuis opgenomen en onder de leiding van Johannes Brinckeman eene hoog vereerde devote werd.

Zie Moll, *Kerkgesch. v. Ned.*, D. IId. bl. 191.

[Jan de Waal]

WAAL (JAN DE), heer van Ankeveen, werd te Haarlem geboren en in 1618, bij de verandering der regering, tot raad aangesteld. In 1622 was hij hopman van een der vaandels die naar Hasselt trokken, om aldaar met andere gewapenden eene afleiding van de Spaansche magt, die toen Bergen op Zoom belegerde, te maken, hetgeen ook gelukte. In 1627 werd hij burgemeester en bekleedde die waardigheid nog 19 maal. Dikwijls was hij wegens Haarlem ter dagvaart en toonde een der moedigste en sterkste regenten te zijn, vooral in het weerstaan der aangroeijende magt van den stadhouder. Hij werd dien ten gevolge in 1650 met 5 andere leden ter staatsvergadering van Holland gevangen genomen, naar Loevestein gevoerd en bij het ontslag, den 13 Augustus van al zijne ambten verlaten. Na den dood van den stadhouder werd hij in zijne ambten hersteld. Hij overleed den 23 November 1663. Zijne afbeelding en die zijner echtgenoote Aaltje Pater, door Frans Hals geschilderd, werd vroeger te Kampen bewaard.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.*, Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jan de Waal]

WAAL (JAN DE), een aanzienlijk burger en koopman te Amsterdam, was in 1494 de stichter van het vermaarde Clarissen-klooster aldaar.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. I. bl. 107; Kok.

[J. de Waal]

WAAL (J. DE), te Utrecht, een middelmatig dichter, blijkens zijne gedichten in de Werken van het Utrechtsch genootschap *Vlijt is de voedster der wetenschap*, waarvan hij lid was.

Zie H e r i n g a , *Naaml. v. dicht.*, bl. 85.

[Simon de Waal]

WAAL (SIMON DE), boekdrukker te Utrecht is, volgens sommigen, de dichter der *Vaerzen* van Ultrajectinus Pro patria et libertate, bij hem in 1786 uitgegeven. Anderen schrijven ze aan J.M.v. Vloten toe.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 4591.

[Bartholomeus van de Waal]

WAAL (BARTHOLOMEUS VAN DE), heer van Moersbergen, vader van Adolf van de Waal, in 15 te Utrecht geboren, was de zoon van Jan van de Waal en Wilhelmina van Brakel. Hij sloot en teekende namens Utrecht de eerste of provisioneele unie, bleef lid van het collegie van de nadere unie en nam verscheidene bezendingen waar. Later werd hij lid der ridderschap, en in de twisten tusschen die van Utrecht en den graaf van Leicester gewikkeld. Hij ijverde bijna bovenmate voor de voorregten en vervoegde zich met 7 andere ridders bij den graaf met een klaagschrift. Het gevolg hiervan was dat zes hunner werden gevangen gezet: drie werden ten eersten ontslagen, hij, benevens twee anderen, langer gehouden. Na zijn ontslag bleef hij buiten bewind en overleed in 1591 of 1592. Hij was gehuwd met Catharina van Herfeld, die in 1610 hertrouwde met Frederik van Reede, heer van Amerongen en in 1625 overleed.

Zie Hoogstraten; Kok; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Burgert van der Waal]

WAAL (BURGERT VAN DER). Zie WAEL (BURGERT VAN DER).

[Simon van der Waal]

WAAL (SIMON VAN DER), schoolmeester te Geertruidenberg, behaalde drie gouden medailles bij de Leidsche en Haagsche dichtgenootschappen. Hij was een vrij goed dichter. De baronesse de Lannoy hief bij zijn overlijden, den 1 Februarij 1781 te Alkmaar, een treurzang aan.

Zie de Lannoy, *Nagel. dichtw.*, bl. 64; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 431.

[Waal]

WAAL. Zie WAEL.

[Anthonie de Waard]

WAARD (ANTHONIE DE), kunstschilder, in 1689 te 's Hage geboren, was een leerling van Simon van der Does en andere goede meesters. Hij bezocht Frankrijk en hield zich te Parijs eenigen jaren bezig met het bestuderen van uitstekende modellen. In zijn vaderland teruggekeerd, hield hij zich bezig met het schilderen van

portretten, landschappen en historiële onderwerpen. Ook schilderde hij behangsels, deuren schoorsteenstukken en andere versierselen en aanzienlijke huizen. In 1712 werd hij als lid van Pictura te 's Hage ingeschreven. Hij overleed aldaar in 1751. In 1752 werd zijne kunstnalatenschap verkocht.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[C. van Waard]

WAARD (C. VAN), teekenaar, van wien eenige historiële en gelegenheids-onderwerpen in prent zijn gebragt, b.v. een *Eerzuil*, met zinnebeeldig bijwerk, bij de komst van den keizer van Rusland in de Nederlanden, *Het beëedigen der constitutie van Z.K.H. Willem Frederik van Oranje-Nassau*, *souverein vorst van Nederland*, *op den* 30 *van Lentemaand* 1814 *te Amsterdam*. Ook teekende hij titels van boeken.

Zie K r a m m .

[H. van Waardenburg]

WAARDENBURG (H. VAN) schreef:

Katechismus der beschouwende redekunde. Rott. 1791 8°.

Handleiding tot de hervormde belijdenis en evangelische godsvrucht. Rott. 1802 8°.

[Everard Waardenburg]

WAARDENBURG (EVERARD), zoon van H e n r i c u s W a a r d e n b u r g , die volgt, den 1 Jan. 1792 te Franeker geboren, was een verdienstelijk taalkundige. Hij werd rector der Latijnsche school te Lochem, later te Arnhem, waar hij in 1839 overleed. Hij beoefende ook de teeken- schilder- en toonkunst.

Zie *Konst- en Letterb.* 1840 n°. 39; *Vruchten v.d. kamer de Wijngaerdrank*, D. I. bl. 97; V e r w o e r t ; I m m e r z e e l .

[Henricus Waardenburg]

WAARDENBURG (HENRICUS), zoon van P i e t e r W a a r d e n b u r g , onderwijzer en organist der gereformeerde kerk te Franeker, werd aldaar den 10 Februarij 1760 geboren. Na genoegzame vorderingen in de kennis zijner moeder- en Fransche taal gemaakt te hebben, werd hij aan de leiding van C u p e r u s , rector der Latijnsche school, overgegeven. Reeds in 1777 verliet hij die school, na het houden eener *Or. de Commodis quae juveni praebent literae*, *diligenter excultae*, en het reciteeren eenige door hem zelven vervaardigde dichtregelen, werd hij tot de akademie bevorderd. Hij studeerde vervolgens te Franeker onder W a s s e n b e r g h , V a l c k e n a e r , S c h r a d e r en V e r s c h u i r , werd in 1780 in plaats van H e r m . B o s s c h a , tot rector zijner geboortestad benoemd en bediende die post tot 1792, toen hij tot rector aan het gymnasium te Lingen en tot professor in de oudheden en philologie aan de aldaar gevestigde hoogeschool werd benoemd. In 1797 bekleedde hij de waardigheid van rector-magnificus der Lingensche Academie en noodigde, als zoodanig de beminnaars der wetenschappen tot het bijwonen der plegtige redevoering, welke de hoogleeraar F r e d . H e i d e c a m p , bij gelegenheid van het eeuwfeest des bestaans dezer hoogeschool zou houden, uit, door eene *Prolusio*, in welke hij hare lotgevallen kortelijk vermeldde. In 1801 sloeg hij het rectoraat aan het Joachims gymnasium te Berlijn af, doch aanvaardde in 1802 dat te Haarlem. Den 27 October van dat jaar aanvaardde hij zijne bediening met eene *Or. de accurata*

veterum auctorum, *cum Graecorum*, *tum Romanorum*, *lectione reipublicae gerundae studio utilissima*.

Hij overleed den 23 Augustus 1812. Waardenburg was een gelukkig beoefenaar der Latijnsche poëzij, waarvan hij vele proeven heeft gegeven. Ook beoefende hij de moderne talen, toon- en schilderkunst. Hij huwde 1 Catharina Deketh, dochter van den secretaris Govert Deketh en Catharina Hanekrooth, die in het kraambed van haar zoon Everard overleed, 2 Maria Elisabeth Christina Frederika Johanna Starosky, dochter van den ontvanger Gottfried Starosky en Anna Elizabeth Starcke, die hem met zijne 7 kinderen overleefde.

Van hem bestaan:

Carmina Eligiaca. Franekerie 1792.

Opuscula oratoria poëtica critica. Harlemi 1812.

Zijne aanteekeningen op Propertius, waaraan hij zijn gansche leven gewijd heeft, zijn onvoltooid gebleven. 'Waardenburg', schreef prof. Peerlkamp, 'verstond Propertius zoo dat hij daarin door niemand overtroffen werd.

Zie Peerlkamp, *de Poët. Latin. Neerl.*, p. 254; Hoefft, *Parn. Lit. Belg.*, p. 251; Wyttenbach, *Philom.*, III. p. 275; G.H. de Friese, *Memoria*, H.G. Waardenburg, p. 7; *K. en L. bode* 5 Oct. 1813; *Levensberigt van H. Waardenburg* in *Vruchten ingezameld door de aloude Rederijkkamer de Wijngaardranken*, Haarlem 1833 met lofdichten van Loosjes, Peerlkamp en andd.; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Henderik Wilhelm Waardenburg]

WAARDENBURG (HENDERIK WILHELM), zoon van den vorige en zijne tweede huisvrouw, werd den 3 Januarij 1804 te Haarlem geboren. Acht jaren oud, verloor hij zijn vader en ontving hij het eerste onderwijs aldaar van W. van den Hull, vervolgens dat van zijn broeder Everhard Waardenburg, conrector te Arnhem, eindelijk van P. Hofman Peerlkamp, toen rector te Haarlem, later hoogleeraar te Leiden. In 1823 verliet hij het gymnasium, na het houden eener *Oratio de Marco Catone Censorio* en begaf zich naar Leiden, waar hij in de medicijnen studeerde, en in 1827 het gouden eermetaal verwierf op zijne *Commentatio de Historia naturali animalium mollusculorum regno Belgico indigenorum* en in 1830, na het verdedigen zijner *Dissertatio Medica de ratione Historiae morbi scribendae* den graad van doctor in de geneeskunde verwierf. Hij vestigde zich te Naarden, nam bij het uittrekken der Belgischen opstand in 1830 dienst en huwde na zijne terugkomst met den dochter van den heer Rooseboom, koopman te Amsterdam. Hij overleed te Naarden 28 April 1832.

Zie G.H. de Vriese, *Memoria H.G. Waardenburg*.

[Adriaan van Waardijk]

WAARDIJK (ADRIAAN VAN), predikant bij de remonstranten te Delft in 1802, ontslagen in 1805. Hij was theol. stud. aan de kweekschool der remonstranten te Amsterdam en hield aldaar eene *Lijkreden op Gerrit van Teutem*, *theol. stud. aan*

het kweekschool der remonstr., *uitgespr. den* 24 *Jan.* 1797 *in de remonstr. kerk te Amsterdam. Gedr. voor rekening van de studenten van 't semin. d. remonstr. en doopsgez. te Amsterd.* 1797.

Zie T i d e m a n , *Broed. d. Rem.*, bl. 70, 876; R o g g e , *Bibl. d. Rem. geschrift.*, bl. 218.

[Johannes van der Waaijen of Waeijen]

WAAIJEN of WAEIJEN (JOHANNES VAN DER) werd den 12 Julij 1639 te Amsterdam, werwaarts zijn vader uit Antwerpen om den godsdienst gevlucht was, geboren, en bezocht, na de Latijnsche scholen aldaar doorloopen te hebben, de hoogeschool te Utrecht, waar hij de lessen van V o e t i u s en E s s e n i u s in de godgeleerdheid bijwoonde. Van daar begaf hij zich naar Leiden, waar hij C o c c e j u s , H o o r n b e e k en H e y d a n u s hoorde. In Junij 1659 proponent geworden zijnde, besloot hij buitenlandsche hoogescholen te bezoeken en begaf hij zich naar Duisburg, Heidelberg en Genève, waar hij het onderwijs van T u r r e t i n u s bijwoonde, naar Zurich en Bazel, waar hij de beroemden W e t s t e i n en W e r e n f e l s hoorde, en meer andere plaatsen, terwijl hij zich zoo in het Hoogduitsch oefende, dat hij te Frankfort en elders met grooten toeloop in die taal predikte. In het vaderland teruggekeerd, aanvaardde hij in 1662 het leeraarambt te Sparendam. Ondertusschen waren zijn bekwaamheid en welsprekendheid algemeen bekend geworden, zoodat de gemeente te Leeuwarden hem in 1665 beriep. Hier werd hij met groote onderscheiding bejegend. In het noodlottig jaar 1672 vertrooste en beurde hij de terneergeslagene gemoederen op, en wist bij het leger op de grenzen van Munsterland, dat geheel ontmoedigd was, den moed en geestdrift zoo op te wekken, dat W i l l e m III in de vergadering der staten het vooral naast God, aan v a n d e r W a a i j e n ' s taal toeschreef dat de krijgsman op nieuw en met zoo gunstig gevolg het aangevochten vaderland verdedigd had. Die lof had vooral bij de Zeeuwsche afgevaardigden zulk een indruk gemaakt dat hij nog in hetzelfde jaar te Middelburg werd beroepen. Reeds dadelijk was hij met zijne ambtgenooten in onmin. Zij toch waren de V o e t i a a n s c h e en hij, schoon in 1669 verzoenend tusschen V o e t i u s en M a r e s i u s opgetreden, de Coccejaansche partij toegedaan. In 1676 klom deze oneenigheid, toen A b r a h a m v a n d e V e l d e zich openlijk tegen hem verzette. Terwijl v a n der W a a i j e n zich tot een mannelijke verdediging aangordde, werd M o m m a in Zeeland beroepen en hieruit alles geboren wat wij in diens biographie (zie art. M o m m a) mededeelde. De Voetiaansche partij zegepraalde, v a n d e r W a a i j e n werd afgezet en hij uit Zeeland gebannen. Hij begaf zich naar zijne geboorteplaats, waar hij als ambteloos burger leefde, totdat hem door curatoren der Franeker hoogeschool, op aanprijzing van den Frieschen stadhouder, E r n s t C a s i m i r ,

die toen met Willem III in onmin leefde, het professoraat in de Hebreeuwsche taal en godgeleerdheid werd aangeboden. Hij aanvaardde deze betrekking den 6 December 1677 met eene *Or. de ecclesiae ex utraque Babylone exitu et eorum inter se convenientia*. In 1679 werd hem het ambt van academieprediker en de waardigheid van theol. dr. opgedragen. In 1680 deed hij afstand van het onderwijs in het Hebreeuwsch en wijdde hij zich geheel aan de godgeleerdheid. Hij was de eerste die aan de Friesche hoogeschool in den Cartesiaansch-Coccejaanschen geest onderwees, en daar hij als aanvoerder zijner richting beschouwd werd, werd hij in menigen godgeleerden twist gewikkeld. Bij uitnemendheid deelde hij in de gunst van den Frieschen stadhouder, die hem in 1680 tot zijnen raad verkoos en hem twee jaren later tot geschiedschrijver van Friesland benoemde. Reeds vroeg begon hij de lasten des ouderdoms te gevoelen. Hij overleed den 4 November 1701. Hij is driemaal gehuwd geweest, 1 met Aletta van Hoffland, uit dit huwelijk overleefde hem een zoon Jacobus van der Waaijen, 2 met Cornelia Veth, die in 1696 overleed, hem behalve een zoon (die volgt) twee dochters nalatende, 3 Sara Circelles, weduwe van den Amsterdamschen predikant Willem Anslaer.

Hij gaf in het licht:

Epistola ad amicum, *de reconciliatione clariss. virorum D. Gisberti Voetii et D. Samuelis Maresii* 1669.

Pro vera et genuina Reformatorum sententia, *praesertim in negotio de interprete scripturae adv. Lud. Wolzogium. Addita sparsim c.L. Velthusii errores Digressione*. Amst. 1669 8°.

Ernstige betuiginge van J. van der Waeijen en H. Uwitsius aan de afdwalende kinderen der kerke, *tegen de gronden van Labadie*. Amst. 1670 12°.

Het lijden van Christus in Gethsemané. 1674 8°., meermalen herdrukt.

*Over Psalm XIIX:*24. Middelb. 1675 8°.

Brief tegen Ant. Hulsius. Middelb. 1675.

Twee brieven tegen Joan Thilenus. Middelb. 1675.

Regtzinnige Leere en opregt bedrijf van J.v.d.W. aan de gem. van Middelburg voorgestelt en gepleegt bijz. nopens de beroepinge van Wilh. Momma. En berigt over het geschrift van Ds. van de Velde. Amst. 1678.

Or. de ecclesiae ex utraque Babylone etc. Franeq. 1671 in fol. ook in *Varia sacra* p. 625.

En Appollonius betuyging der gereformeerde Kerk. 4°.

Dissert. continens Analysin Epist. ad Galatas. Franeq. 1681. Ook in *Varia sacra*, in het Nederd. vertaald door Joh. d'Outrein. Leeuw. 1682 8°. Amst. 1728 8°.

Den brief tot den Galaten kortelijk ontleedet en verklaart,

uit het Latijn vertaald door Joh. d'Outrein. Leeuw. 1682 met eene *Voorrede tot wegneming der geschillen*.

Epistola apologetica ad Philalethium Eliezerem etc. 1683 8°.

Summa Theologiee Christianae Pars prior. Franeq. 1689 4°. Het tweede is nimmer verschenen.

Varia sacra, waarin *Analysis Ep. ad Galalus*, *Diss. de Hirco Azazel.*, *Diss. Spenceri de eodem excussa. Orat. inaug. Orationes duae Rectorales*, *de incremento cognitionis exspectando tempore novissimo et de semihorii silentio Apoc. VIII:*7. *Homilia in I. Zach. IV:*10, *Diss. de particula* רע *Zach. III:*10, *Capita doctrinae de Testamentis et Foedere*. Franeq. 1693 4°.

De betoverde wereld van D. Balth. Becker ondersogt en wederlegt. Franeq. 1693 4°.

Aenwijsing van B. Bekkers uyterste verlegentheid. Franek. 1696 4°.

Ontdekking van de onkunde van B. Bekker.

Predikatie gedaan op Serooskercke den 15 *Mey* 1690 *uyt Jesaia III vs.* 10. 4°.

Eusebiis Philometor, *Laster en scheurzugt* (tegen L e o n . R i j s s e n i u s).

Epistola praefixa Stephani M. Veosei compendio Hieroz. Sam. Bocharti. Franeq. 1690 4°.

Kort berigt nopens het voorgevallene in de zaak der heeren Vitringa en Roëll.

Lijkpredik. op het afsterven van Wilh. Anslaan 1695 4°.

Brief ter wederlegging van Pontiaux van Hattem met eene voorrede, *nopens de zoogenaamde Hebreeën*. Franeker 1696 4°. Amst. 1733.

Dissertatio de Λόγω *vocabulo non ex Platone primum repetito et in Religionem illato adversus Johannem Clericum praefixa Steph. Rittangelii Tractatibus*, *Liberae veritatis et de Paschate denuo editis*. Franeq. 1698. 8°.

Limborgianae Responsionis discussio. Praefixa est Rittangelii Veritati Rcl. Christianae in art. de Trinitate et Christo ex script. Rabb. et Cabbala probatae. Ibid. 1699 8°.

Sermo Academicus de Numero Septenario 1696 *cum Vindiciis. Quae oppositae Jo. Marckii Praefationi commentarii in Apocal. Joannis de Septem N.T. Periodis. Accedit Analogia viarum Dei cum operibus VI dierum creationis et septimi quiete*. Franeq. 1699 4°.

Theologiae Christianae Enchiridion. Ibid. 1701.

Methodus concionandi. Franeq. 1704, 1718, door zijn zoon uitgegeven.

Zie S a x e , *Onom.*, T. V.; *Anal.*, p. 610; S c h u l t i n g i i , *Or.* Ook in S c h u l t i n g i i , *Commentt. Acad.*, V. III. p. 379; *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1687; V r i e m o e t , *Athen. Frisiac.*, p. 157-401; v.d.W., *Epistol. Apol. adv. Spanhemium* 937 seqq.;

Corn. Velsen, *Introd. ad Hist. Eccl.*, T. III. p. 767, 768, 872; *Dedic. Disp. I Alich. Arnoldi ad Cod. Tamid.;* Spanhemii, *Op.*, T. II; M. Veeris, *Kerk. Alphab.*, bl. 165; M. Luurman, *Naaml.*, bl. 12; Sylvius, *Verv. op Aitzema;* Wagenaar, *V.H.*. D. XIV. bl. 445; v.d.W., *Regtzinnige leere*, bl. 117, 121, 124; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Dez., *Nederl. kerkgesch. na de Herv.*, D. II. bl. 221; Ypey, *Gesch. d. Systh. Godgel.*, D. II. bl. 137, 174; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. II. bl. 483, 508, 515, 520, 538, *aant.*, 335; Diest Lorgion, *Gesch. d. Herv. kerk in Friesl.*, bl. 176; Sepp, *Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 75; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2592, 284.; Eekhoff, *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 7, 8; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 222; Kok; Nieuwenhuis; Kobus ende Rivecourt; Verwoert; Abcoude, *Naaml.* en *Aanh.*; Muller, *Cat. v. Portr.*

[Johannes Waaijen of Waeyen]

WAAIJEN of WAEYEN (JOHANNES), zoon van den vorige, werd den 20 Oct. 1676 te Middelburg geboren. Zoo uitmuntend was zijn aanleg en zoo voorspoedig zijne ontwikkeling, dat hij reeds op elfjarigen leeftijd als student te Franeker werd ingeschreven. In 1699 werd hij door de classis van Franeker tot den H. dienst toegelaten, in 1700 predikant bij de hervormden te Midlum, in 1701 buitengewoon hoogleeraar te Franeker en in 1704 gewoon. In 1705 werd hem het predikambt te Middelburg aangeboden, doch hij bedankte en overleed den 8 December 1719 bij zijne echtgenoote Anna Lucia Meijers geen kinderen nalatende.

Hij gaf in het licht:

Or. de impotentia hominis animalis ad capienda ea, *quae sunt spiritus Dei.* Fran. 1707.

Or. funeb. in obitum Nic. Gurtleri. Ib. 1711.

Waarschijnlijk is zijne rectorale redevoering over Hand. II vs. 11 niet gedrukt. Hij bezorgde de *Methodus concionandi* van zijne vader.

Zie Dom. Balck, *Progr.*, R. Andalae *Or. funebr.*, De la Rue, *Gelett. Zeel.*, bl. 106; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 738; Glasius, *Godgel. Ned.*, Greydanus, *Predd. d. cl. v. Franeker*, bl. 72.

[Jacobus van der Waaijen]

WAAIJEN (JACOBUS VAN DER), zoon van den hoogleeraar Johannes van der Waaijen en Aletta van Hoffland, te Leeuwarden geboren, werd den 5 Februarij 1681 als student te Franeker ingeschreven en, na in het volgend jaar een *Disputatio* van prof. Vitringa de *Causis compactae Judaeis* Ὀνολατείας verdedigd te hebben, doctor in de regten en eerst burgemeester van Franeker en secretaris van het collegie ter admiraliteit te Harlingen. Den 14 April 1688 grietman van Hemelumer Oldephaert geworden, bekleedde hij de aanzienlijkste commissiën van den staat. Hij was een groot aanhanger van het huis van Oranje, verbouwde de door hem bewoonde Stins Grovestins te Koudum en legde een groot gedeelte van het lage moerassigeland onder Nijega in een polder, waardoor hij het veel verbeterde. Hij huwde Herbertina

de Witt, die hem twee dochters schonk. Hij overleed den 10 Januarij 1743, zijne weduwe den 14 Februarij 1755, in den ouderdom van 85 jaren.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*: bl.; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 570; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 441; *Tegenw. staat v. Friesl.*, D. XV. bl. 301, 305; Van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 311.

[W.C. van der Waaijen Pietersz.]

WAAIJEN PIETERSZ. (W.C. VAN DER). Deze talentvolle Zeeuw in het jaar 1845 naar Portugal vertrokken, werd belast met de uitvoering eener kapitale herstelling aan het drooge dok te Lissabon, met de daartoe gevorderden afdamming nabij den mond der rivier de Taag, het uithalen der oude en het aanbrengen van nieuwe deuren, alsmede het daarstellen van eene geheel nieuwe machine tot het drooghouden van het dok. Dit veelomvattend en door plaatselijke aangelegenheden zeer bemoeijelijkt werk, was reeds vroeg vruchteloos door onderscheidene vreemde ingenieurs ondernomen, doch telkens moeten worden gestaakt. Onder dusdanige ontmoedigende omstandigheden, werd evenwel de uitvoering andermaal en wel door onzen kundigen landgenoot moedig ondernomen, die dan ook (na eene ingespannen arbeid van niet minder dan zes jaren, en ofschoon daarbij telkens het hoofd hebbende moeten bieden aan allerlei onvoorziene tegenspoeden, die meer dan eenmaal dreigden, alles te doen mislukken, wat met zoovele krachtsinspanning werd tot stand gebragt) er in geslaagd is, dit groote werk in de beste orde te voltooijen. Door zijne bekwaamheid, moed en volharding heeft hij de eer van zijn land en die van Neerlands waterstaat waardiglijk gehandhaafd; zulks getuigt dan ook de hooge onderscheiding, hem door het Portugesche gouvernement geschonken, hebbende H.M. de koningin van Portugal hem de onderscheidingsteekenen van het ridderkruis der Christusorde gezonden.

Zie *Algem. Handelsblad* van 12 en 13 April 1852.

[Mr. Cornelis Antony van Wachendorff]

WACHENDORFF (mr. CORNELIS ANTONY VAN), in 1737 geboren, was secretaris van Utrecht en een der oprichters van de Maats. v. Ned. Letterk. Sommigen willen dat de *Nieuwe Beschrijving der stad Utrecht*, of gelijk de titel elders wordt opgegeven, *Het nieuw Utrechtsch Jaarboek behelz. de beschrijving en de gebeurt. der stad Utrecht* en het *Rapport dienende ten betooge van de souvereiniteit der heeren staten over de stad*, *steden en landen van Utrecht*, Amst. 1787 8°. door hem zijn geschreven, doch het laatste is buiten eenige weinige aanteekeningen door Wachtendorff er bijgevoegd van de hand van H. van Alphen, die het laatste te midden van veel drukke bezigheden en bemoeijingen van een anderen aard, in een tijd van naauwelijks zes weken zamenstelde, onder de zinspreuk *Nos parvi magna molimur* van zijne hand is. Hij overleed den 15 April 1810.

Zie Scheltema, *Gesch. en Lett. mengelw.*, D. III. bl. 9; Bergman, *Gedenkb. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, bl. 62; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 585, 2150, 3797; mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 212.

[Mr. J.C. van Wachendorff]

WACHENDORFF (mr. J.C. VAN) is schrijver van:

Juridische verhandeling over het VI articul des statuuts der stad Arnhem van den jaare 1694; *concernerende de testamentmaekinge betrekkelijck tot sekere acte van superscriptie op een besloten testament*. Utrecht 1736 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 295.

[L. van Wachendorff van Rijn]

WACHENDORFF VAN RIJN (L. VAN) beoefende de Nederd. poëzy. De maats. van Ned. Lett. bezit van hem:

Aan mtjne landgenooten, *de herstelling van 's lands zeemagt*, *het ware doelwit van den raadpensionaris H.J. Schimmelpenninck bij het schrijven aan den ridder* (*J.*) *H. van Kinsbergen*. Amst. 1805.

Zie *Cat. d. Maats. v. Letterk.*, D. III. bl. 123.

[Casparus Wachtendorp]

WACHTENDORP (CASPARUS), een Amsterdammer, blind geboren, niet te verwarren met zijn naamgenoot, predikant bij de hervormden te Deursen in de Meijerij, Nieuwpoort (1671), Oudewater (1675), Breda (1680) en Gouda (1682), waar hij in 1700 overleed. Hij beoefende de geschiedenis van zijn vaderland en de poëzy blijkens zijne beide dichtstukken:

Oude Hollandsche geschiedenissen ofte corte rijmkronyck, *verdeelt in XIII boecken*, *beginnende van de sontvloet tot den jare* 1560, *verciert met verscheyden copere platen. In 's Gravenhage.* Amst. 1645, 's Hage 1648 4°.

Lof des vredes, z.j. achter vorige.

Ook heeft men van hem:

Begin der heiligen historiën of oudtheydt der werelt. Amst. 1646 (door P.W.F.). Gron. 1646.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl.; De Wind, *Ned. Gesch.*, bl. 416; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 330; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 5773; *Nav.*, D. IV. bl. 99, D. V., *Bybl.* CXIV, D. VI. bl. 254, D. VII. bl. 122; Linschot, *Beschrijv. v. Oudewater*, bl. 46.

[G.H. Wachter Pz.]

WACHTER PZ. (G.H.) werd te Rotterdam geboren, promoveerde den 29sten December 1810 te Groningen in de geneeskunde met eene *Diss. chirurg. de articulis extirpendis* en den 16 Maart 1812 te Berlijn in de heelkunde. In het jaar 1814 vestigde hij zich als chirurg. te 's Gravenhage, en werd tot lijf-chirurgijn van Willem I (toen

nog souverein vorst) en na diens abdicatie in A^{o}. 1840 bleef hij in dezelfde betrekking aan den persoon van W i l l e m II verbonden en verkreeg van hem de ridderorde van den Ned. Leeuw. Dispensatie van den koning verkregen hebbende om de geneesen heelkunde geconbineerd uit te oefenen, had hij een zeer

uitgebreide en aanzienlijke praktijk zoo binnen als buiten de stad. De regeering droeg hem den heelkundigen dienst van het pas opgerigte burgergasthuis op, en de koning benoemde hem tot lid en later tot president der provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Zuid-Holland. Gedurende een tijdvak van 25 jaren gaf hij met dr. S a n d e r en W a l o p het tijdschrift *Hipocrates* uit. Ook hield hij eene lijkrede op professor M u l d e r te Groningen. In 1855 legde hij zijne praktijk neder, en keerde tot een ambteloos leven terug.

Zie *Konst- en Letterb.* 1811, bl. 83-88, 100, 104; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. VII. bl. 485; *Navorscher*, D. VII. bl. 251, 275, D. VIII. bl. 49.

[Burgert van der Wael]

WAEL (BURGERT VAN DER) of VAN DER WAAL, dichter uit het laatst der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Eeuwigh geluyt makende vreught-basuyn, *geblasen ter gedachtenisse van de geboorte*, *'t leven*, *lijden*, *sterven*, *verrijzen en hemelvaert onzes Heylands en saligmakers Jezu Christi. Vertoont door Lofzangen en Gedichten*, *verrijkt met schriftuerlijke oude en gedenckwaerdige historische aenteykeningen. Met een vervolg van den antichrist*, *vertoont door verscheide valsche Messiassen; van de tijden Christi af tot dezen tijd toe. Alles getrocken uyt veel treffelijke lofweerdige schrijvers haar schriften*. Amst. 1703 8°.

Hij droeg dit werkje aan zijn vader C o r n e l i s J a c o b v a n d e r W a e l op. Zijn zinspreuk was '*Een boven al*.'

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[Franciscus de Wael]

WAEL (FRANCISCUS DE), eerst van 1620 predikant te Almkerk, vervolgens van 1630-1670 te 's Hertogenbosch, beoefende de Nederduitsche poëzy.

Men heeft van hem:

Lusthof der Geestelijcke gedichten ofte stichtelicke ende troostelicke rijmen van verscheiden stoffen ende fatsoen. 's Hertogenbosch 1645 3 dn. 4°.

Weeklagt over den toestand van Gods volck in de vereenichde Nederlanden. Ald. 1666 4°.

Hemelsche melodie of soet ende stichtelijke bedenckingen rijmswijze gesteld. Ald. 1669. Langw. 12°.

Zie H e r m a n s , *Geschiedk. Mengelw.*, D. I. bl. 184; v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*; *Cat. d. Maats. v. Letterk*.

[Joh. A. van de Wael]

WAEL (JOH. A. VAN DE), lid der Vlaardingsche rederijkers. Men vindt gedichten van hem voor *Vlaerdings Rederijckberg*. Amst. 1617.

Zie H e r i n g a , *Naaml.*, bl. 86.

[Job van Wael]

WAEL (JOB VAN), een rederijker, is dichter van

Schiedams rood Roosjensspel, *van David ende Goliath.* Rotterdam 1619 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 224; Verwoert; Witsen Geysbeek.

[Adriaan de Wael van Vronestein]

WAEL VAN VRONESTEIN (ADRIAAN DE), uit een bekend Utrechtsch geslacht, zoon van Lubbert de Wael, heer van Vronestein en van Maria van Raephorst, dochter van Johan en Heilwig van Culemborg, betoonde zich een vriend der vrijheid en van den hervormden godsdienst. Hij behoorde tot de Verbondene edelen. Dit bragt hem in den kerker en op het schavot. Terwijl hij te Utrecht gevangen zat, werd hij als getuige gehoord tegen den graaf van Hoorn. Hij zelf werd door den provoost des hofs van Utrecht, behalve van deelgenootschap aan het Verbond der Edelen, beschuldigd, dat hij gewapend ter predikatie van de nieuwe religie was geweest en zich allezins in de beroerte gemengd had. Hij werd den 25 Augustus 1568 onthoofd. Men vindt ook aangeteekend dat hij in 1547 een vergiffenis brief van Karel V ontving, die hem verleend werd, omdat hij, ten tijde der werving van Maarten van Rossum in Gelderland op het huis ter Leede geboren was. Hij huwde Beel of Beatrix de Voocht van Rijneveld en liet twee zonen na.

Zie Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV. bl. 364; *Tegenw. staat van Utrecht*, D. II. bl. 180; *Connoissance de la Noblesse d'Utrecht*, p. 30; *Prvces criminel des comtes d'Egmont* etc., T. I. p. 240; *Sententien van Alva*, bl. 324; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I., *Bijv.*, bl. 56.

[Willem de Wael van Vronestein]

WAEL VAN VRONESTEIN (WILLEM DE) werd in 1582 te Utrecht geboren, behoorde eerst tot de orde van het Duitsche huis, verliet deze en werd in 1602 te Rome jezuit, vervolgens rector der jezuiten-collegien te Maastricht, Leuven en Brussel, tweemaal provinciaal van Vlaanderen en overleed in 1659 te Brussel.

Hij gaf in het licht:

Cort verhael van het H. Cruys van Caravaca. Antw. 1643.

Croone des alderheylighste wonder Christi, *verclaert met* 35 *bemerckinghen*, *alles getrocken uyt de H. Schrifture*, *de H. Vaders ende Kerckelijcke historie*, ald. 1649, verm. ald. 1754, ook in het Latijn *Corona sacratissimorum Jesu Christi vulnerum* etc. Brux. 1657, in het Fr. Antv. 1651, in het Duitsch Coln. 1710.

Sindtbrief aen den Wel-Ed. Eerrijcke ende godvruchtige jonckvrouwen, *die in ons Nederlandt en verscheyde steden ende landen met groote ende goddelycke iver hun begeven ter liefder Godts tot onderwijsinge van de arme ende andere jonckheydt; in de Christelycke leeringe ende alle goede manieren met een versoeck op alle ouders van sulck een goddelijck werck in hunne dochters niet te willen beletten*, *geschreven ende overgezonden door den E. pater Guilielmus van de Wael*, *van V. enz. en nu herdruckt* 1747. De eerste druk verscheen in Brussel 1656, waarop nog 2 uitgaven volgden.

Office de la passion et pieuses pratiques pour parvenir à une heureuse mort, Brux. 1656, opgedragen aan Anna de Malsen baronesse de Riboncourt, in het Holl. *Oeffeninge tot een salige doot*. Antw. 1655.

Zie Aug. et Al. de Backer, *Bibl. des Ecrivains de la comp. de Jesus*, *prém. serie*, p. 780 suiv.; Glasius, *Godgel. Neder*l.

[Reinerus de Wael]

WAEL (REINERUS DE), Latijnsch dichter uit het laatst der 15e eeuw.

Men heeft van hem:

Carmen elegiacum de vacca Dordracensi quam luto circumlitam possessor velut ignoram et alienam vendidit.

De tribus, *qui anseris avidi in foveam ceciderunt*.

De Barta et marito ejus per studentem Parisiensem deceptis. Leidae 1509 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 788; Foppens, *Bibl. Belg.*, T.p.

[Lubbert de Waell]

WAELL (LUBBERT DE), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemde en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman; *Utrechts. Jaarb.*, D. II. bl. 313.

[George Waelken]

WAELKEN (GEORGE), te Brugge geboren, bloeide als schilder in de tweede helft der 15e eeuw. In 1480 werd hij lid der broederschap van St. Lucas aldaar.

Zie Kramm.

[A.G. Waelwijk]

WAELWIJK (A.G.). Van hem bezitten wij:

Nadere consideratien over de militaire jurisdictie. Breda 1783 8°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 1093.

[Wilhelmus van Waenen]

WAENEN (WILHELMUS VAN), predikant te Katwijk aan Zee en later te stad aan het Haringvliet, in 1802 emeritus, was lid van de taal- en dichtkundige genootschappen te Rotterdam en Leiden. Hij hield den 4 Januarij 1775 in zijne eerste gemeente eene *dichtmatige redevoering ter inwijding van de nieuwe en verbeterde Psalmberijming*, in 1775 te Leiden met den titel van *Katwijk aan Zee opgezongen tot heilig Psalmzingen* uitgegeven.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.;* B r a n s , *Kerk. Reg*.

[Cornelis van Waenen]

WAENEN (CORNELIS VAN), predikant te Noordeloos in 1760, in 1764 te Maassluis, in 1797 emeritus, was zoo ervaren in het Oostersch, dat hij een leerstoel in die talen zou hebben kunnen bekleeden. Hij heeft het Arabisch Hs. der

bibliotheek van de Leidsche academie, bevattende schoone spreuken van Ali Ebn Abi Taleb, den schoonzoon van Mahommed, naauwkeurig afgeschreven, zeer zuiver in 't Latijn vertaald met geleerde philologische en critische aanmerkingen verrijkt, al hetwelk door den Oxfordschen hoogl. Josef White met eene voorrede van Herman Muntinghe uitgegeven is, onder den titel: Ali Ebn Abi Talei, *Arabice et Latine e codicibus Manuscriptis descripsit Latine vertit et annotationibus illustravit*. C.v.W. Oxonii 1806.

Zie Ypeij, *Kerk. Gesch. der* 18*e eeuw*, D. XI. bl. 331; *Nav.*, D. IX. bl. 203.

[Albertus Jacobus van Waenen]

WAENEN (ALBERTUS JACOBUS VAN), zoon van Cornelis van Waenen, predikant te Wilsveen (1791), in 1795 te Woerden, den 28sten Augustus 1843 als rustend predikant te Voorburg gestorven.

Hij schreef:

Dankzeggings-leerrede voor de verschooning onder de plundering en den moord te Woerden gepleegd 24 *November* 1813, en *herinnering aan het lot dier stad in* 1672, *uitgesproken ter* 25*-jarige herdenking* 25 *Nov.* 1835. Leiden 1839 8°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 15, 48; Bodel Nijenhuis, *Topogr.*, bl. 124; *Nav.*, D. IX. bl. 323.

[D. Waerden]

WAERDEN (D.), een schilder, die omstreeks 1594 geboren werd en in den trant van Honthorst en Bloemaert werkte. Men kent hem door de fraaije gravure van *C. Danckerts* naar zijne teekening voorstellende *de vijf zinnen* in 4°.; *Een man met een kruik onder den arm*, niet beteekend 8°. en de *Herder Asträa* 8°.

Zie Kramm.

[Karel Heer van Waerdenburg]

WAERDENBURG (KAREL Heer VAN) uit het Geldersch geslacht van dien naam, naar een adelijk slot, waarvan de overblijfsels bij het dorp Heern, in den Tielerwaard aanwezig zijn en met den huize Brederode vermaagschapt was. Hij was een der verbondene Edelen. Het hof van Gelderland gaf den 10 Julij 1561 aan Alva schriftelijk bericht dat hij den genzenpenning gedragen had.

Zie Wagenaar, *Tegenw. staat v. Geld.*, bl. 280; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 363, D. IV. bl. 451.

[H. Griffioen van Waerder]

WAERDER (H. GRIFFIOEN VAN). Deze wordt gehouden voor den schrijver van:

Mijne herrinneringen van Gouda en *Nalezing mijner herinnering*. 's Hage 1821 en 22. 2 St. 8°.

Een vlugtige blik op Gouda in *de Vriend des Vaderlands*, IX (1830) 641-650.

Zie Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 122.

[Quintynus de Waerdt]

WAERDT (QUINTYNUS DE). K r a m m vond dezen in het

album van Wijbrandus de Geest den *Oude*, van 1611, een geteekende *Ossenkop*, met een gedicht van dezen overigens gansch onbekenden meester, die nog in 1649 leefde.

[H. Waerma]

WAERMA (H.) schreef:
De ware weg des Heils. Amst. 1757.
Evangelische geloofsleer der Doopsgezinden Christenen in XXXIV verhandelingen, *benevens een Historisch verhaal van de leer der Doopsgezinden*. Groningen 4°.

Zie Arrenberg, bl. 564.

[Arnold de Waerre]

WAERRE (ARNOLD DE), een schilder in de 15e eeuw te Iperen werkzaam. Vroeger vond men ook van zijne kunst te Brugge, die thans schijnt verloren.

Zie Kramm.

[Jan Waerts]

WAERTS (JAN), makelaar te Rotterdam is schrijver van een *Onpartijdigh bericht aen N.N. nopende het antwoordt van een Gereformeerd Hollander*.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 509.

[Cornelis de Waes]

WAES (CORNELIS DE), in 1557 te Antwerpen geboren, schilderde en graveerde veldslagen. Van hem zijn alleen 15 bladen en titel voorkomende in den *Catal.* van het *Cabinet-Brisart*. Gand 1849.

Zie Kramm.

[Gilles de Waes]

WAES (GILLES DE) bloeide omstreeks 1384 als metaaldrijver te Gent en vervaardigde kostbare werken.

Zie Kramm.

[Aert van Waes]

WAES (AERT VAN), van Gouda, leerling van den kleinzoon van den beroemden Wouter Crabeth, bezocht Frankrijk en Italie, schilderde boertige gezelschapsstukken en bragt diergelijke onderwerpen in plaat. Kramm beschrijft eenige zijner prenten. Hij overleed in 1650.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Simon van Waesberg]

WAESBERG (SIMON VAN), een schilder, omstreeks 1468 te Brugge werkzaam. Het is onbekend of er nog werken van hem over zijn.

Zie K r a m m .

[Abraham Waesberge]

WAESBERGE (ABRAHAM), kunsthandelaar in Holland, die omstreeks 1630-1640 bloeide en zelf prenten heeft gegraveerd, door K r a m m vermeld.

Zie K r a m m .

[Izaak Waesberge]

WAESBERGE (IZAAK), welligt zoon van den vorige, een Hollandsch graveur, die tusschen 1650-1660 bloeide. Men heeft onderscheidene portretten van zijne hand, o.a. dat van

den admiraal de Ruyter naar H. Berkmans in de manier van Corn. Visscher.

Zie Immerzeel.

[J.J. van Waesberge]

WAESBERGE (J.J. VAN) schreef:
Nieuwe en beknopte uytbeeldinge en vertooninge der gantscher aerdtbodem 't samengebracht en uytgeg. door J.J.v.W. Amst. 1676.

Zie van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 4574; A.M. Ledeboer, *het geslacht v. Waesberge*, bl. 119.

[P. van Waesberge]

WAESBERGE (P. VAN), dichter uit de eerste helft der 18e eeuw.
Men heeft van hem:
Uitbreiding van de vernieuwde koopstad Rotterdam enz. op rijm en dichtmaat gesteld. Rott. 1724.

Zie Bodel Nijenhuis, *Topogr. Beschrijv.*, bl. 109.

[Pieter van Waesberge]

WAESBERGE (PIETER VAN), zoon van Hendrik van Waesberge en Susanna Holstein, den 22 April 1792 te Rotterdam geboren, werd van zijne jeugd af opgeleid voor de drukkerij en ontving het daartoe noodige onderrigt op de bekende drukkerij van Stefanus Mostert. Den 26 Nov. 1832 werd hij tot stads-drukker aangesteld. Gedurende de jaren der Fransche overheersching leidde hij een zeer bewegelijk leven, moest met de conscriptie Napoleon dienen, was bij de veldslagen van Dresden, Bautzen, Leipzig enz. tegenwoordig, werd door de Russen krijgsgevangen gemaakt, ontvluchtte en kwam met den kolonel Molsbergen als bediende naar Rotterdam terug. Sedert de herstelling van het huis van Oranje in 1814 trad hij in dienst bij de schutterij te Rotterdam. Ook trok hij in 1831, na den gewapenden opstand der Belgen, uit en woonde den slag van Leuven bij. Hij overleed den 14 September 1841. Hij beoefende de poëzy blijkens eenige kleine door hem uitgegeven dichtstukken. Ook gaf hij *Herinneringen uit den veldtogt in België in* 1831 *met betrekking tot de tweede afdeeling Zuid-Hollandsche schutterij*. Rott. 1832.

Zie L. Sterk, *Gedagtenisrede ter eere van v. Waesberge*, Rott. 1841; Ledeboer, *het geslacht van Waesberge*, bl. 216.

[Abel Waesenaer]

WAESENAER (ABEL), rekenmeester te Utrecht. Van hem heeft men:
Arithmetica door Bernardus Stockman eertijts Fransoysche schoolmeester in de vermaerde coopstadt Dordrecht nu van nieu curieus gecorrigert ende verbetert,

noch is hier bij gevoecht een tafelken om te reballeeren op sulcken tijt ofte intrest men begeert door Abel Waesenaer. Utrecht 1637.

[Pieter Waeyback]

WAEYBACK (PIETER), een der voornaamste bouwmeesters van het stadhuis te Oudenaarden. Hij komt als steenhouwer voor in de rekeningen van het O.L.V. hospitaal aldaar 1519-1520.

Zie Kramm.

[Daniel Waeywel]

WAEYWEL (DANIEL) werd den 2 Februarij 1654 te Middelburg geboren en verloor reeds vroegtijdig zijn vader. Bij zijn oom Daniel Waeywel, commissaris der wisselbank, een voornaam koopman, onder wiens opzigt hij kwam, zond hem naar de Latijnsche school om hem in de geneeskunde te laten studeeren. Doch er kwamen omstandigheden tusschen beide, die dit plan verijdelden en hem bewogen zijn neef naar Amsterdam te zenden om den koophandel te leeren. Later nam deze zelf den handel bij de hand, huwde, en daar de fortuin hem niet gunstig was, verliet hij Amsterdam, vestigde zich even buiten die stad en oefende zich in de wis- en landmeetkunde, waartoe de lust ontsproot, door het bijwonen der lessen, welke zijn zoon, later voor onderkoopman naar O.I. vertrokken, in die wetenschap ontving. Toen hij in de Amsterd. courant van 4 Nov. 1711 las dat twee geestelijke personen het lang gezochte vierkant des cirkels zouden gevonden hebben, wekte zulks zijn lust op om er ook naar te zoeken, totdat hij eindelijk den 15 Julij 1712 dacht het geheim ontdekt te hebben. Hij legde het bloot voor den Amsterdamschen burgemeester J. Trip die hen berichtte dat de staten-generaal daar eene praemie opgesteld hadden. Het werd aan die vergadering medegedeeld, die eene commissie benoemde tot nader onderzoek, op wier last het naar de hoogleeraren te Leiden werd gezonden. De inhoud van hun advies is hem, ook op herhaald bezoek, nimmer bekend geworden. In Julij 1815 gaven echter H. Coets, lector in de wiskunde te Leiden en N. Stampioen te Rotterdam twee gunstige verslagen omtrent de quadratura circuli van Waywel. Dit had ten gevolge dat bij resolutie van de staten van 30 Mei 1716 hem ter belooning van zijn vlijt *f* 500 werden toegelegd. Hij gaf de gedachten over zijn ontwerp in 't licht onder den titel *Demonstratie wegens de Quadratura circuli*, Amst. 1712 in 4°. Hiertegen werden in 4 stukjes van M. Soeten, D. Kruyck, J. de Graaf en P. Hellinwerf bedenkingen geopperd, die Waywel in een uitveerig stukje wederlegde dat te Amsterdam in 1714 uitkwam.

Zie la Rue, *Gel. Zeel.; Nav.*, D. II. bl. 250, D. III. bl. 264, *Bijblad* 1854, bl. IX; Kobus en de Rivecourt.

[Agnes Waeywel]

WAEYWEL (AGNES), dochter van den vorige, verdedigde haar vaders uitvinding in *Traité ou considerations mathématiqueset impartiales sur la demonstration et le quadrature du cercle de D.W. et sur les considerations des manvaises critiques de ses antagonistes*. La Haye 1717.

[C. Wagemaker]

WAGEMAKER (C.) schreef:

Onderwijzing aangaande het Christelijk geloof. Amst. 8°.
Zie A r r e n b e r g , bl. 566.

[Johannes Jacobus Wagenaar]

WAGENAAR (JOHANNES JACOBUS), een Duitscher van afkomst, was een wereldlijk priester, die met eene non naar de Nederlanden vluchtte. Hij verbond zich met haar in het huwelijk en beide legden belijdenis van den hervormden godsdienst af. Zijne ervarenheid in de Latijnsche taal bezorgde hem het rectoraat te Eindhoven, vervolgens te Bommel, eindelijk te Vlissingen. Hij aanvaardde zijne bediening met eene *Or. de necessaria ludo literario disciplina*, voor stads rekening gedrukt. Hij bragt veel toe de Latijnsche school aldaar, met behulp van zijn zoon, hem als conrector toegevoegd, te verbeteren. Hij overleed den 22 Oct. 1753 na zijne lotgevallen in *Vlugt uit Babel gebillijkt of Paapsche dwalingen wederlegd*. Leyden 1742 beschreven te hebben.

[Lucas Jansz Waghenaer]

WAGHENAER (LUCAS JANSZ.), in het midden der 16e eeuw te Enkhuizen geboren, een ervaren stuurman, die zich verdienstelijk heeft gemaakt door zijne zeereizen en naauwkeurige opmerkingen, daarna door hem in het licht gegeven. In 1584 en 85 liet hij op eigen kosten bij C. P l a n t i j n te Leiden in 2 dn. in fol. zijn *Spiegel der Seevaert*, het eene aan prins M a u r i t s , het andere aan de staten van Holland opgedragen, drukken. Daar deze werken te kostbaar en omslachtig waren voor zeevarenden, besloot hij, op aandrang van zijn vriend M a e l s o n , ze in een klein octavo deel te zamen te trekken en uit te geven, in 1598, waarbij hem zijn stadgenoot J. H u y g e n v a n L i n s c h o t e n behulpzaam was. Het draagt den naam van *Enkhuiser Zeekaartboek*. Door W. B l a e u is bij het zamenstellen van *Het licht der Seevaert* veel van W a g h e n a e r 's werken gebruik gemaakt. Zijn voornaamste en beste werk is:

Thresoir der Zeevaert, *inhoudende de gheheele Navigatie ende Schipvaert enz*. 1590. *Ten tweeden mael vernieut ende vermeerdert*. Amst. 1596, met vele kaarten, breed 4°. Een zeer beroemd werk, thans op de kon. bibl.

Er bestaat nog van hem eene geteekend en daarna in plaat gebragte afbeelding van Enkhuizen (1577) en een kleine kaart (1598), waarop ook eene afbeelding der stad voorkomt.

Zie K r a m m ; *de Vrije Fries*, XII. 386.

[Jan Wagenaar]

WAGENAAR (JAN), zoon van J a n W a g e n a a r en M a r i a S a f t l e v e n , bloedverwante van den vermaarden schilder van dien naam, werd den 28 October 1709 te Amsterdam geboren. Zoo spoedig de knaap liep, las hij. Zijn vader, mr. Schoenmaker van zijn handwerk, zond hem naar de beste scholen, om schrijven en cijferen te leeren en later naar de Fransche school. Reeds vroeg maakte hij versjes en op zijn elfde of twaalfde jaar een kluchtspel, dat men buiten zijn weten liet druk-

ken. In 1722 vervaardigde hij te Zandvoort voor den koster van dat dorp, aan hem vermaagschapt, een vers op de inhaling van den heer P a u l u s L o o t, dat te Haarlem gedrukt werd. Reeds vroeg werd hij bij een voornaam roomschgezind koopman ten kantore besteld, en besteedde hij een gedeelte van den nacht en den zondag om zijne onverzadelijke leeslust bot te vieren; ja zelfs in de oogenblikken, die hij aan de posthuizen naar het uitgeven der brieven wachten moest, zette hij zich op een stoep neder om te lezen. Nog op het kantoor zijnde, besteedde hij de zaturdagavonden met zijne makkers in een herberg of in den schouwburg. Een zijner gezellen begon te begrijpen dat zulks niet goed was en bracht ook zijn vriend W a g e n a a r tot nadenken. Deze begon, door zijn makker aangespoord, de H. Schrift te onderzoeken en bezocht des zondags de godsdienstige vergaderingen der doopsgezinden in een der vertrekken van het weeshuis de Oranjeappel, waar hij zelf dikwerf de gemeente stichtte. De godsdienst was nu zijne hoofdstudie, het Latijn werd hij spoedig magtig en ook oefende hij zich in het Grieksch en Hebreeuwsch, om de H. Schrift en de kerkvaders te kunnen verstaan. De rekenkunst verstond hij grondig; tot de metaphysica had hij een bijzondere neiging. Ook was hij een beminnaar der natuurkunde, waarmede zich te dezen tijde (1731), bij gelegenheid der lessen van dr. D e s a g u l i e r s in Amsterdam gegeven, vele jonge lieden bezig hielden. W a g e n a a r schreef toen een menigte redevoeringen en brieven over gewichtige theologische en metaphysische quaestiën, aanteekeningen, verhandelingen, ontwerpen; ook vertolkte hij eenige predikatiën van T i l l o t s o n, die in 1730-1732 in 6 deelen in 4° gedrukt zijn en eene *Historie der Paussen* met aanteekeningen, waarvan alleen het eerste deel in 1733 in 8° het licht zag. Ook zette hij voor de *Verzameling van verhandelingen over de verdraagzaamheid*, die de boekverkooper T i r i o n uitgaf, uit het Fransch de *Aanmerkingen van den prof. J. Barbeyrac* en uit het Engelsch de *Predikaatsie over Christus Koningrijk* van den bisschop H o a d l y over, en vertolkte 16 stukken uit het Fransch, Engelsch en Latijn voor de *Filosoofische Verhandelingen*, die in 1734 bij deeltjes het licht zagen. Hij vertaalde mede den *Filozoofischen onderwijzer* van B. M a r t i n en vermeerderde dit werk (1737) met eenige bijvoegsels. Met oogmerk om zich in de Nederduitsche taal te oefenen, las hij de oudste schrijvers, zoo in proza als in poëzy, eerst om de taal, later om de historie. Hij geraakte zoo met deze bekend, dat hij M e l i s S t o k e geheel in het hoofd had. In 1736 besloot de boekhandelaar T i r i o n tot de uitgave van den *Tegenwoordigen staat van alle volkeren*, en verzocht W a g e n a a r de beschrijving der Nederlanden op zich te nemen. Hij deed zulks met beding, dat zijn naam niet genoemd zou worden. In 1738 verscheen hierop de *Tegenwoordige staat der*

Oostenrijksche, *Fransche en Pruissische Nederlanden* en in 1739-1744 schreef hij de vijf eerste deelen van den *Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden*, terwijl de volgende deelen van een ander zijn, die echter bij het opstellen der beschrijving van het platte land van het Noorderquartier W a g e n a a r 's handschrift gebruikte. W a g e n a a r voelde het gebrekkige van zijn werk, zamengesteld uit medegedeelde, soms zeer onnaauwkeurige, berichten; daarom zag hij er van af, schoon hij nog in 1758 op sterk aanhouden van den verlegen drukker het eerste deel van den *Tegenwoordige staat van Utrecht* geschreven heeft. Ondertusschen had hij de noodige bouwstoffen verzameld voor zijne geschiedenis van het vaderland, was met C h r i s t i n a V e r g o e s , den 17 Maart 1714 te Haarlem geboren, in den echt getreden, en had in 1740 den houthandel aangevangen, die zijn vriend J a n d e J a g e r tot zijn dood toe gedreven had. Terwijl W a g e n a a r nog met den *Tegenwoordige staat der Nederlanden* bezig was, kwamen hem in handen *Bedenkingen en verhandelingen over den kristelijken waterdoop*, *bijzonderlijk over den kinderdoop*, de laatste door den remonstrantschen predikant K o e n r a a d B r e m e r geschreven. W a g e n a a r , die in 1730 bij de Doopsgezinden gedoopt was, achtte zich verplicht hiertegen de pen op te nemen en gaf een werkje getiteld: *Oudheid en schriftmatigheid van den kinderdoop onderzocht* in het licht. Hierop verscheen er een *Verdediging der verhandelingen*, die W a g e n a a r beantwoordde met een *Brief aan den heer N.N.* In 1737 verscheen zijn *Kort verhaal der overstroomingen omtrent Dantzig*, alsmede het *Verhaal van de uitdeeling der Noodlijdenden aldaar*, waar hij in 1741 op liet volgen: *Verhaal van de overstroomingen hier te lande in* 1740 *en* 1741 en *Verhaal van 't bestier der verzamelde penningen en behoeften aan de noodlijdenden*. Het jaar 1747 en de groote staatsverandering in ons gemeenebest gaf hem aanleiding tot het schrijven van een *Koffijhuispraatje*, dat echter bij een is gebleven, waarop hij een wekelijksch blad onder den naam van *De Patriot* uitgaf. Het werd echter niet dan tot 30 vertoogen vervolgd, die met een gedeelte van 1748 afliepen. Het 3de, 6de, 13de, 17de, 23ste, 28ste, 29ste en 30ste vertoog, de brief in het 15de en de eerste brief in het 18de vertoog zijn niet van zijne hand. De zonderlinge gebeurtenissen, beroeringen en muiterijen binnen ons vaderland gaven hem aanleiding tot het schrijven van *Dagelijksche aanteekeningen* van hetgeen hij hoorde en zag. Met den aanvang van 1749 verscheen het *Eerste deel*, en aan het einde er van het *Tweede deel* zijner *Vaderlandsche Historie*, waaraan hij tien jaren gearbeid had zonder dat iemand hiervan wist, buiten eenige weinige vrienden en onder deze mr. F r a n s v a n L i m b o r c h , advocaat-fiscaal der domeinen van de staten van Holland en West-Friesland. Toen het 37ste boek van

het Xde deel, waarin de oorsprong der verdeeldheid over den godsdienst behandeld werd, ontmoette hij bij sommigen zooveel aanstoot, dat niet alleen het voortdrukken eenigen tijd gestremd werd, maar zelf het vervolgen der historie gevaar liep ganschelijk afgebroken te worden. Terwijl hij met de *V.H.* bezig was, had hij als mede-regent van 't weeshuis de Oranjeappel de jongelieden in dit huis onderwezen in de gronden van den godsdienst en hun eenige lessen gegeven, die in 1752 uitkwamen onder den titel van *Zeven lessen over het verhandelen der Heilige Schrift*, aan een onzer hoogescholen den studenten ter beoefening aanbevolen. Ondertusschen had hij tot 1757 den houthandel met voorspoed gedreven, toen hij door bankbreuk van een zijner correspondenten te Hamburg groot nadeel leed, waarop hij den koophandel verliet. Reeds een jaar te voren was hij door burgemeesteren aangezocht en aangesteld om het opzigt te hebben over het schrijven en uitgeven der Nederduitsche Stadscourant. Hij verrigtte dezen arbeid tot 1760, wanneer hij, op zijn verzoek, er van ontheven werd. Bij gelegenheid van het uitbarsten der vijandelijkheden tusschen Engeland en Frankrijk, toen het eerste van onze republiek den onderstand, door de tractaten bepaald, eischte, waartegen zich Amsterdam verzette, gaf hij in het licht: *Brief van een koopman te R. aan een zijner vrienden te Amsterdam. R.* 20 *Maart* 1756, waarvan in weinige dagen drie drukken verschenen, welke brief door nog drie andere gevolgd werd. Ook gaf hij bij die gelegenheid nog in het licht: *Memorien van de ambassadeurs Yorke en D'Affry*, achter den 3den brief van den koopman te R. gevoegd gr. 8°. en *Tractaat van Marine tusschen Groot-Brittanje en de Vereenigde Nederlanden* met een *Aanspraak van den uitgever aan alle koopluiden en schippers dezer landen* gr. 8° 1756.

Het gedrag der Engelschen omtrent de republiek der vereenigde Nederlanden. 1756 4°.

Memorie omtrent de prijzen door de Engelschen op onze Westindischvaarders gemaakt, *uit het Fransch vertaald*. 1758.

De vrije vaart en handel op de West-Indiën verdedigd, *met een aanhangsel*. fol. 1758.

Brief van William Temple van 6 *Nov.* 1672, *vertaald en met een voorberigt* uitgegeven.

Tegen het werk van P i e t e r l e C l e r c q : *het karakter van den Raadpensionaris de Witt*, schreef hij: *Het egt en waar karakter van den heere Raadpensionaris Joan de Witt*, *overgesteld tegen het valsch en wanschapen karakter onlangs in 't licht gegeven*, waarop hij liet volgen *Vrijmoedige aanmerkingen over de zedige beproeving enz.* en *aanhangsel*, *waarin de zugt van J. de Witt getoetst wordt*.

Ook had hij, reeds voor de uitgaaf van het laatste werk de *Zedige Beproeving* en de schrijver er van in een bespottelijk

daglicht gesteld in een opzettelijk slecht vers, getiteld: *Lofbazuin gevlogten enz.*, dat beantwoordt werd in een *Gepast Antwoord*, waarop hij liet volgen *Marten van Rossems Tweede Lof-bazuin gevlogten om het hoofd der beroemde heeren C.L. en A.V.K.*, *schrijver van de zugt en 't oordeel*, *met aanteekeningen van verscheiden geleerden opgehelderd en bevestigd*.

In 1758 volgde hierop: *De vaderlandsche historie verkort en bij vraagen en antwoorden voorgesteld*, ook in het Fransch overgezet tot gebruik in de scholen en huisgezinnen.

Voor het in 't licht verschijnen van het 21ste deel der *Vaderlandsche Geschiedenis*, was men reeds begonnen ze ook in het Fransch en in het Duitsch (Leipzig 1756 8 dn. 4°.) over te zetten. In 1758 door de regeering van Amsterdam tot historieschrijver dier stad benoemd, begon hij aan eene geschiedenis van Amsterdam. Terwijl hij daarmede bezig was, werd hij tot eerste klerk ter secretarie der stad benoemd. Als zoodanig maakte hij zich zeer verdienstelijk door de geschiedenis dier stad en van hare instellingen en gebouwen uit de beste bronnen op te delven en te beschrijven, welk werk hem tot groote eere verstrekt[1)]. In 1761 begon men de *Vaderlandsche Letteroefeningen* uit te geven, waarin hij eenige uittreksels leverde.

Ook gaf hij in 1768, bij gelegenheid van het bezoek van W i l l e m V en zijne gemalin, in gr. 8°. en gr. fol. in het licht: *Het Verheugd Amsterdam* enz. In 1771 verscheen *Toets van de egtheid der Rijmchronyke die op den naem van Klaes Kolijn is uitgegeven*, geplaatst in de *Werken der Maatschappij van Ned. Letterk*. te Leiden, waarvan hij lid was.

Twee jaren voor zijn overlijden gaf hij *Schets van het Leeven*, *den Aart en het Gedrag van den heere mr. Hermannus Noordkerk*. Amsterd. 1771 gr. 8°.

Eindelijk verscheen zijne *Geschiedenissen der Christelijke kerke in de eerste eevwe*, *beschouwd als bewijzende de waarheid van den Christelijken godsdienst*.

W a g e n a a r overleed den 1 Maart 1773 en werd den 6 dier maand in de Nieuwe kerk ten zuiden van het orgel ter aarde besteld.

Hij is tweemaal afgebeeld ten voeten uit zittende door T i b o u t R e g t e r s, vervolgens door J a c o b u s B u y s, waarnaar hij door J a c o b H o u b r a k e n in 't koper is gebragt.

1) *Amsterdam in zijne Opkomst*, *Aanwas*, *Geschiedenissen*, *Voorregten*, *Koophandel*, *Gebouwen*, *Kerkenstaat*, *Schoolen*, *Schutterije*, *Gilden*, *en Regeeringe*, *beschreeven*. Amst. 1760-1767, 3 dln. fol. m. pl. of 13 dn. 8°. Na zijn dood is hierop een 4e stuk in folio met platen verschenen als vervolg. Ook heeít men J. W a g e n a a r 's *Beschrijving van Amsterdam gevolgd in eene geregelde aanwijzing van de sicraden der publieke gebouwen*, met plattegr. Amsterd. 1790 8°.

Van al zijne werken hebben de *Beschrijving van Amsterdam* en de *Vaderlandsche Historie* haren roem gehandhaafd[1)].

Na zijn dood verschenen een verzameling *Brieven* van en aan hem achter zijn *Leven*, door P. Huisinga Bakker (Amst. 1776) en eene verzameling zijner *Historische en Politieke Tractaten*, 1776 en 80, 2 dln.

Hevig is hij door Bilderdijk in zijne eer aangetast, doch door Siegenbeek krachtig verdedigd.

Zie *Leven van J.W.*, Amst. 1776; *Leven van J.W.* in *Lev. v.N.M. en W.*, D. X. bl. 242; *Bijzonderheden omtrent den druk* en *de uitgaaf van J.W.V.H.; Nav.*, D. I. bl. 223, 313, II. bl. 164, 192, *Verbeteringen en bijvoegselen door J. Wagenaar eigenh. geschreven bij eenige gedeelten zijner Beschrijv. v. Amsterd.*, in Scheltema, *Aemstel's Oudh.*, D. I. bl. 189; *Schrijvers van het vervolg op W.* in *Nav.* D. II. bl. 227; M. Siegenbeek, *over J. Wagenaar* als *schrijver der Vaderl. Hist.* in *Verh. v.h. Inst.* 2*e kl.*, D. IV. bl. 65; S. de Wind, *over den invloed van Wagenaars V.H.*, *op de beschouw. en beoefening onzer geschiedenis*, Ald. D. VII. bl. 1; R. Fruin, *van Wijn's aandeel aan de Bijvoegsels en Aanmerkingen op de Historie van Wagenaar* in *Letterb.* 1861, bl. 395; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 72, 74, 583, 642, 790, 848, 1616, 2012, 2020, 2059, 2397, 2500, 2653, 2796, 2899, 2922, 3014, 3259, 3271, 3537, 3658, 4200, 4201, 4422, 4580, 4721, 4733, 4792, 5012; J.W. *verdiensten als Geschiedschrijver* in Collot d'Escury's *Holl. roem*, D. IV. (1) hl. 90, 91; Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 486, De Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.;* J.D. Meijer, *Inst. Judic.*, T. II. p. 428, van Wijn, over de keur van *Gui v. Vlaand.* in *Werk. der* 2*de kl. v.h. Kon. Ned. Inst.*, D. I; *Nal.*, D. I. bl. 146, 416, D. II. bl.

1) Er bestaan twee vervolgen op Wagenaar's *Vaderlandsche Historie*, het eene te Amsterdam bij Izaac de Jongh en Wynand Wynands, betiteld: *Vaderlandsche Geschiedenissen vervattende de Geschiedenissen der vereenigde Nederlanden uit egte gedenkstukken onpartijdig zamengesteld. Eerste deel. Beginnende met het jaar* 1752, *waarmede de heer Wagenaar eindigt*, van welk vervolg het *eerste deel* in 1781 het licht zag. Dit werk loopt slechts tot het 17e deel, beginnende met het jaar 1787; wie daarna de antheur is, wordt slechts gegist. Het andere, welks *eerste deel* in 1786 te Amsterdam het licht zag bij Johannes Allart, draagt het opschrift *Vaderlandsche Historie*, *vervattende de Geschiedenissen der vereenigde Nederlanden sints den aanvang der Noord-Americaansche onlusten en den daaruit gevolgden oorlog tusschen Engeland en dezen staat tot den tegenwoordigen tijd. Uit de geloofwaardigste schrijvers en egte gedenkstukken zamengesteld. Met plaaten. Ten vervolge van Wagenaar's Vaderlandsche Historie;* het is voortgezet tot in het begin dezer eeuw en beslaat 48 deelen (het 46ste is geheel register). P. Loosjes wordt als autheur er van genoemd, die ook de schrijver genoemd wordt van het *Onmiddelijk vervolg op Wagenaar*, loopende van 1752 tot 1774, 3 dn. Van de 5 eerste deelen van Wagenaar's *V.H.* bestaat een tweede druk. Amsterd. Tirion 1752. In 1770 zijn deze deelen voor de tweede maal herdrukt. Ook dient vermeld te worden: *Portraiten van vermaarde personadien dienende tot een aanhangsel op de Vaderl. Geschicd. te Amsterd. bij I. Tirion* 1761.

266; *Bijv.* (Reg.); Kluit, *Holl. Staatsr.*, D. II. bl. 152 en passim; *Hist. crit. comit. Holl. et Zel*; T. I. p. II. p. 314; De Lange van Wijngaerden, *Heer. en Stad. v.d. Goude*, D. II. bl. 162; Bruining, *Comm.*, p. 41. 197; W. de Clercq, *Verh.*, bl. 269; v.d. Spiegel, *Oorsp. d. Vad. Regt*, bl. 9; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett.*, D. II. bl. 214; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett.*, bl. 285-87; Huberts, *Chron. Lijst*, bl. 9; Jonckbloet, *Ned. Letterk.*, D. II.; Siegenbeek, *Wagenaars eer verd.;* Bilderdijk, *Gesch. d. Vad.; Letteroef.* 1796, D. II. bl. 509 (Reg.); Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Convers. Lex.; Bibl. Univ. Med.;* Muller, *Cat. v. portr.*

[P. Wagenaar]

WAGENAAR (P.), teekenaar, van wien o.a. bekend zijn de voorstelling *van den zwaren brand te Amstelveen in* 1712; *Gezicht van Constantinopel*, *genomen uit het Zweedsche hotel te Pera; Zinnebeeldig Grafteeken voor G.J. Nahuys prof. theol. en zijne echtgenoot*, *één dag na elkander overleden; Zinnebeelden der godsdienst van alle volkeren*.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Zacharias Wagenaar]

WAGENAAR (ZACHARIAS), te Dresden geboren, kwam in 1643 per schip de Swaen, als adelborst te Batavia. Hij werd terstond gebruikt ter generale secretarie tot teekenen der landen zeekaarten en later door de regering als afgezant naar Kanton, den keizer van Japan en den grooten Matiam (Mataram) gezonden daarna opperhoofd in Japan en in 1662, in plaats van Jan van Riebeeek, opperhoofd van de Kaap de Goede Hoop. Hij bekleedde deze waardigheid tot den 27 September 1666, toen hij het bestuur dier volksplanting aan den commandeur Cornelis van Quaedbergen, die op den 25sten Augustus te voren met het schip Dordrecht uit het vaderland aldaar aangekomen, overgaf, en ook wegens het overlijden zijner vrouw op den 14 Junij van dat jaar, in eenen 66-jarigen ouderdom, vertrok Wagenaar den 20 September met het schip Dordrecht naar Batavia. In 1668 keerde hij naar het vaderland terug en was onder-admiraal op de keerende schepen. Zijne vrouw was Maria aux Brebis, weduwe van David de Bucquoi, Adriaan Anthonisz. en Jacob Sweers.

Zie *Het Gezants. der Nederl. O.I. comp. aan den grooten Tartarischen Chan enz. door* J. Nieuhof, D. I. bl. 25; *Hist. Kron.* 1851, bl. 17, 1854, bl. 128; *Mengelpoëzy van L. Meyer; Navorscher*, D. III. bl. 321, *Bybl.* 1855, LXIX, CXLV; Kobus en de Rivecourt.

[Wageningen]

WAGENINGEN ( ). Abcoude vermeldt van hem:
Italiaansch boekhouden. Amst. 1645 fol.

Zie *Naaml.*, bl. 399.

[C.G. Wagler]

WAGLER (C.G.) gaf eene

Beschrijving van een wanschapen vrugt van agt maanden met

een gesloten aars ter wereld gekomen, met afb. in *Verh. der Holl. Maats*. 1780 bl. 255.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 390.

[J. Wagner]

WAGNER (J.) is schrijver van
Leerzaam en nuttig tijdverdrijf. Dordr. 1770.

Zie A r r e n b e r g , bl. 566.

[Willem George Wagner]

WAGNER (WILLEM GEORGE) werd den 24 September 1814 te 's Hage geboren. Na de stads-teekenschool doorloopen, en zich naar oude meesters, in het stads-museum aanwezig, geoefend te hebben, ondernam hij kunstreizen door Duitschland en België (1839). Hij legde zich vooral op het schilderen van stadsgezichten toe. Op de tentoonstelling te 's Hage 1841 zag men van hem een *antieke stadspoort* en een *stads wal met een toren* en op die van 1842 aldaar een *Gezigt in de omstreken van Dinant* en een *oud gebouw bij een binnewater*. Hij overleed te 's Hage den 11 November 1855.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[J.L. van der Wagt]

WAGT (J.L. VAN DER). Van hem bezitten wij een
Verhandeling over de geelzucht in *Verhand. v.h. Genootschap Servandis Civibus*, 1787 bl. 381.
Verhandeling over de vraag, in hoeverre zou men bij gebrek van de apotheek uit kelder en keuken de vereischte geneesmiddelen ook tegen de kwalen zoo uit- als inwendig konden bekomen enz. t.a.p. 1788 bl. 183.

Zie H o l t r o p , t.a.p., bl. 391.

[C. Wagter]

WAGTER (C.) is volgens A b c o u d e schrijver van
Hinderpalen tot een heylig leven. Rott. 1714 12°.
Oeffening der Sin Christi. Rott. 12°.

Zie *Naaml.*, bl. 399.

[Baron Petrus de wakker van Son]

WAKKER VAN SON (Baron PETRUS DE), zoon van H e n d r i k en A n n a S u s a n n a v a n H o l l e b e e k , den 9 Augustus 1758 geboren, was secretaris van den raad van adel. Hij schreef onder den pseudoniem van B r u n o D a a l b e r g verscheidene romans, die niet zonder geest zijn en overleed in 1811.

De Adel door Anonymus Belga, z. pl. Alkmaar 1786 8°.

Nieuwe bijdragen tot de geschiedenis der Kruisvaarten en hare betrekking tot ons Vaderland. 's Grav. 8°.

Eerste catern uit mijn zakboek, *of aanteekeningen van een burger aan de grenzen van Holland*. Rott. 1792 8°.

Felix en Louise, *of de Ouderliefde*, trsp. n.h. Fransch van D e m o u s t i e r . Amst. 1799 8°.

Willem Hups, *eene anecdote uit de XVII eeuw*, *ongeloofelijk zelfs in de onze*. In den Haag 1805 8°.

Twee-en-dertig woorden, *of de les van Kotzebue*. Amst. 1805 2 dn. 8°. herhaaldelijk herdrukt.

De Steenbergsche familie. 's Hage 1809 4 dn. 8°.

Nog wat lektuur op het ontbijt en de theetafel, *Prof van Hemert aangeboden*. 's Grav. 1806-1807 8°.

Komische vertoogen gevolgd door nog wat lectuur bij ontbijt en theetafel. 's Grav. 1852 32°.

De Overijsselsche predikantsdochter. Amst. 1817 3 dn. 8°.

Jan Perfect of de weg der volmaking vertoond in het leven en de lotgevallen van eenen wijsgeer. 's Hage en Amst. 1817 2 dn. 8°. Amst. 1834 dn. 8°.

De Prullemand, *een weekblad*. 's Hage 1805.

Apollo, *een weekblad*. 's Hage 1805, mogelijk hetzelfde als

Apollo, *in komische vertoogen*. 's Hage 18 .. 8°.

Zie van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letter.*, D. II. bl. 272; *Konst- en Letterb.* 1811, D. II. bl. 436; Kok; *Nav.*, D. IV. bl. 255, D. V. bl. 84, *Bybl.* 1855, bl. LXIX, CXL; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.;* Abcoude; Arrenberg.

[Jacobus Philippus van Medenbach Wakker]

WAKKER (JACOBUS PHILIPPUS VAN MEDENBACH), zoon van mr. Antonie Wakker en C.H. van Medenbach, werd te Harderwijk geboren, oefende zich op de hoogeschool aldaar in de letteren en regten tot in 1769 en vervolgens te Leiden onder Ruhnkenius, wien hij in de opdragt van een zijner schriften een dankbare hulde toebragt. In 1772 werd hij conrector aan de Lat. school te Kampen, in 1776 te Groningen, en in 1777 rector te Zwolle, van waar hij in 1802 naar de kaap de Goede Hoop vertrok. Hij wordt geroemd als een vlijtig beoefenaar der oude letterkunde en Latijnsche dichtkunst. Zijne *Amoenitates literariae* (Traj. ad Rhen. 1770 8°.) zijn scherp gegispt in Klotzii *Actis Lit.*, VI. 331. Hij gaf drie boeken zijner *Carmina* (Traj. ad Rhen. 1772-1773) in het licht.

Voorts verschenen van hem:

Elegia ad Magistratum Campensem cum conrectoris munus in scholis Campensibus auspicaretur. Campis 1776 4°.

Elegia publice dicta, *cum Conrectoratum Campensem Groningauo mutaturus valediceret*. Campis 1771 4°.

Elegia Zwollis recitata et senatui populoque Zwollano sacra 1779.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 379; Burman, *ad Propert*, Eleg. XVII. 73 p. 447; Wyttenbacchii, *Vita Ruhnkenii* p. 160, p. 198 ed. Bergmanni, id. *Opuscula varii argumenti*, p. 673; Bergman, *Praef. ad Opuscula Ruhnk.*, p. 30, 63; *Suppl.*, p. 1007; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 237; Peerlkamp, *de Poët. Lat.*, 536; v. Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett.*, D. II. bl. 272; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 416; Kobus en de Rivecourt, *Nova acta erud.* 1770 *Decemb.*, p. 343-346.

[P.A Wakkerdak]

WAKKERDAK (P.A) vervaardigde van 1720-1750 graveerwerken in zwarte kunst, waarvan eenige door K r a m m zijn vermeld.

[Johannes van der Wal]

WAL (JOHANNES VAN DER). Zie WALL (JOHANNES VAN DER).

[Joris van den Wal]

WAL (JORIS VAN DEN), rederijker uit de eerste helft der 16e eeuw. Men vindt 2 liedekens van dezen 'excellenten poëet', zooals hij genoemd wordt in een ms. Bundel der werken van Willem de Gorter uit Mechelen.

Zie Willems, *Belg. Mus.*, D. I. bl. 397.

[Jacob van de Wal]

WAL (JACOB VAN DE), eerste geneesheer van Frederik, Hendrik, vriend van C. Huygens, was een Latijnsch dichter.

Zie Jorissen, *Const. Huygens*, bl. 214.

[Gabinus de Wal]

WAL (GABINUS DE), zoon van Johannes de Wal, die een uitgebreiden handel in goud- en zilverwerken dreef en verscheidene stedelijke betrekkingen, ten laatste die van Burgemeester bekleedde, en van Wobina Siderius, werd den 30 December 1785 te Leeuwarden geboren. Na het gymnasium, onder het rectoraat van Slothouwer, bezocht te hebben, werd hij in 1802 student te Groningen. Ofschoon aanvankelijk geneigd zijne studiën in de oude letteren voort te zetten, wijdde hij zich na rijp beraad aan de beoefening der regtswetenschappen, onder leiding van Gratama, van Twist en Paehlig. Den 28 September 1808 eindigde hij zijne akademische studiën met de openlijke verdediging eener dissertatie *de conjunctione populorum ad pacem perpetuam*, die, den vriend van Th. van Swinderen en Lulofs, als beoefenaar der Kantiaansche wijsbegeerte deed kennen. Hij begon zijne loopbaan als advokaat, in 1809 werd hij koninklijk notaris, in 1811 substituut-procureur bij en daarna lid van de regtbank van eersten aanleg te Leeuwarden. Vooral op aanbeveling van zijn leermeester Gratama vestigde zich op hem de keuze bij de benoeming van een hoogleeraar te Franeker, waar hij aan het pas ingewijde athenacum den 30 Januarij 1816 eene *Inaug. oratio* hield *qua inquiritur: an turbatae reipublicae et oppressae libertatis*, *quae viximus*, *tempora juri et justitiae profuerint* en belast werd met het veelomvattend onderwijs van het natuur- en strafregt, van de instituten, pandecten, regtsgeschiedenis, encyclopaedie en methodologie des regts. Den 7 October 1818 hield hij bij de overdragt van het rectoraat de beroemde *Oratio de claris Frisiae Jureconsultis*, die hij in 1825 verrijkt met vele uitgebreide aanteekeningen afzonderlijk in het licht gaf. In 1821 werd hem het hoogleeraarambt te Groningen opgedragen en hield hij aldaar den 21 October zijne *oratio inauguralis de historia juris criminalis*, *errorum humani ingenii teste*, *prudentiae civilis magistra* en in 1826 bij de overdragt van het rectoraat eene *oratio de philosophica juris doctrinae*, *hac nostra aetate multis injuste contemta;* een jaar later sprak hij bij dezelfde gelegenheid, toen hij, wegens de ongesteld-

heid van den rector Stratingh als prorector optrad, *de vinculo*, *quo poësis iuri legibusque coniuncta est*. De Wal was niet alleen een beroemd regtsgeleerde, maar ook een uitstekend dichter, waarvan verscheidene proeven voorhanden zijn. Hij huwde in 1811 Jetske Meinardina Coulon en na haar dood met F.A. Baart de la Faille en overleed na eene kortstondige ziekte den 22 September 1833. Zijne rijke bibliotheek, waarvan de catalogus te Groningen in 1835 is verschenen, werd in April van dat jaar verkocht. Behalve de gemelde oraties gaf hij nog in het licht:

De uitbreiding der wetenschappen en de verbetering der kunsten heilrijk voor de burgermaatschappij. Amst. 1817. (Door de Maats. tot nut van 't algemeen bekroond).

De voordeelen der burgerlijke maatschappij boven die van den natuurstaat, *en die der Nederlandsche boven die van andere volken*, in 1829 door dezelfde maatschappij bekroond en uitgegeven.

Verdediging der moederlijke beschikkingen, *of onderzoek*, *of eene grootmoeder*, *het beheer der goederen*, *die van haar op hare kleinkinderen komen*, *met voorbijgaan van derzelver moeder*, *aan een ander mag opdragen*. Pleitrede. Fran. 1830.

Prijsverhandeling over het bestaan, *den aard en de behandeling van het natuurregt*, met goud bekroond door en in 1833 van wege het Kon. Inst. uitgegeven.

Inleiding tot de wetenschap van het Europesche volkenregt, nagelaten werk, door mr. C. Star Numan, Gron. 1835, uitgegeven.

In 1818 zond hij bij de Maats. van fraaije kunsten en wetenschappen een antwoord in op hare prijsvraag *over den invloed van wetboeken in de taal des lands op de wetenschappelijke beoefening van het regt*, welke verhandeling, evenmin als die van zijn mededinger prof. Tydeman bekroond, door hem in 1820 te Groningen, om bepaalde redenen, is uitgegeven.

De vernedering en verlossing des vaderlands, *in twee zangen*. 1814.

Zangen bij de plegtige viering van het derde eeuwfeest der kerkhervorming door de hervormde gemeente te Leeuwarden. 1817.

Zangen bij de plegtige viering van het vijfentwintig-janig bestaan van het departement Leeuwarden der maatschappij: tot nut van 't algemeen. 1817.

Zijne *Klagte van Ceres*, *naar Schiller* (1812), en

Aan mijn kind bij zijne geboorte (1807) zijn in de *Mnemosyne* opgenomen.

Zie mr. M.S. Gratama, *Schets van het wetenschappelijk leven en de geleerde verdiensten van mr. G. de Wal;* mr. C.A. den Tex, in de *Regtsgel. bijdragen van den Tex en van Hall*, D. VIII. bl. 151-161; *Algem. Konst- en Letterb.* II. 1833, bl. 241 volgg.; M. Siegenbeek, *Aansp. bij het openen der jaarl. vergad. v.d. Maats. v. Ned. Letterk. d.* 19 *v. Zomermaand* 1834, bl. 21; *Gedenkb. der Hooges. te Groningen* (waaraan wij ons artikel ontleenden), bl. 131, 132; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*; *Gron. Studentenalmanak* 1834, bl. 75-80; *Pro-*

gramma Inaug.; Mnemosyne, D. III. bl. 323; Eekhoff, *Friesland in* 1813, bl. 97; *Dez.*, *Cat. d. Bibl. te Leeuw.*, bl. 42, 94, 175; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Henrious de Wal]

WAL (HENRIOUS DE), in 1754 te Leeuwarden geboren, werd reeds op 16-jarigen leeftijd naar de hoogeschool bevorderd, zette zijne studiën in de godgeleerdheid aan die te Franeker en te Groningen voort, waarna hij in 1777 te Herbaaijum en in 1781 te Weidum werd beroepen. Hij overleed reeds in het volgend jaar aan een toeval, aan het huis van zijn schoonvader te Leeuwarden, naauwelijks 23 jaren oud. Men heeft van hem twee proefschriften:

Cogitationum de variis Philosophiae capitibus, *pars septima*. Fran. 1773 4°. (Dit stuk loopende van bl. 287 tot 366, waarop cap. CCXV moest volgen, is slechts een gedeelte van een groot geheel, waarvan de overige stukken door andere studenten onder prof. van Swinden zullen verdedigd zijn.)

Specimen physicum inaug. sistens nova quaedam experimenta de Expansione corporum solidorum ipsi flammae actione exhibitorum. Fran. 1775 4°.

De zoon van zijn broeder, ook Hendrik de Wal genoemd, beoefende de Nederd. poëzy, zooals blijkt uit zijn gedicht bij de

Herinneringen uit eene leerrede van A. Brink, *ter nagedachdachtenis van Ds. B. van Weemen*. Leeuw. J.W. Brouwer 1808 8°.

Zie Eekhoff, *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 23, 127.

[Meinardus Siderius de Wal]

WAL (MEINARDUS SIDERIUS DE), in 1793 te Leeuwarden geboren, studeerde te Leiden in de godgeleerdheid, werd in 1817 predikant te Wijkel, doch deed, ten gevolge van familieomstandigheden, daarvan afstand, trad te Leeuwarden in den handel en was van 1832 tot 1864 secretaris dier stad en bestuurder van vele nuttige inrichtingen.

Hij gaf in het licht:

Handboek voor, *of gids des gedrags van jonge lieden*. Met goud bekroond door de Maats. tot nut van 't algemeen. Amst. 1823 8°.

Het vijftigjarig bestaan van het departement Leeuwarden der Maats. tot nut van 't algemeen, *plegtig gevierd op den* 3 *Aug*. 1842, *in de Westerkerk* (*door eene redevoering van M.S. de Wal*, *een feestzang van Mr. A. van Halmael Jr. en cantate van Mr. C.M.A. Simon van der Aa*).

Zie Eekhoff, t.a.p., bl. 28, 236.

[Antonius Walaeus]

WALAEUS (ANTONIUS) of De Wale, zoon van Jacques de Wale, die bij den graaf van Egmond, die zijn oom van moederszijde tot biechtvader had, was opgevoed en van Margaretha de Wagenaers, werd den 3 October 1573 te

Gend geboren. Op zijn tiende jaar werd hij aan Frans van Lansberghe, toen predikant aldaar, toevertrouwd en ontving hij van dezen onderrigt in het Latijn. Toen deze stad zich in 1584 aan den hertog van Parma had overgegeven, begaf hij zich met zijne ouders naar Midddelburg, en kon wegens geldgebrek zijne studiën niet voortzetten, doch, 16 jaren oud mogt hij ze weêr opvatten, ontving onderwijs in het Latijn van Jacobus Gruterus, toen rector der Latijnsche school aldaar, en in de wijsbegeerte van Johannes Murdison, later hoogleeraar te Leiden. In 1596 vertrok hij, op kosten der Middelburgsche regeering, naar Leiden, waar hij de lessen van Franciscus Raphelengius en Franciscus Junius in het Hebreeuwsch, die van den laatste, Trelcatius en Gomarus in de godgeleerdheid bijwoonde. Na drie jaren aan de academie vertoefd te hebben, reisde hij met Apollonius Schotte naar Frankrijk en ging vervolgens naar Genève, waar hij bij Charles Perros woonde, van daar vertrok hij naar Lausanne, Bern, waar hij 2 maanden vertoefde, Bazel, waar hij 7 maanden bleef en Jacobus Grinaeus en Johannes Buxtorf hoorde. Na een afwezigheid van twee jaren keerde hij naar Zeeland terug, na onder weg de akademie te Heidelberg en de school te Bremen bezocht te hebben. Eenigen tijd na zijne weerkomst werd hij predikant te Koudekerk, en twee jaren later te Middelburg beroepen. In 1606 werd hem het onderwijs in de philosophie en Grieksche taal aan de doorluchte school aldaar opgedragen. Hij stond in hooge achting van prins Maurits die hem tegen het einde van 1617 naar 's Gravenhage ontbood om hem over kerkelijke zaken te raadplegen. Naar Middelburg teruggekeerd, woonde hij in 1618 en 1619 als hoogleeraar van wege de staten van Zeeland de synode te Dordrecht bij, en in het laatstgemelde jaar werd hij afgevaardigd om de vertroostingen van den godsdienst aan den grijzen Oldenbarneveld in zijn jongste uren aan te bieden. Zijne geleerdheid en bezadigheid bewogen curatoren der Leidsche hoogeschool hem het hoogleeraarambt in de godgeleerdheid aan te bieden, dat hij, na de docterale waardigheid verkregen te hebben, den 21 October 1619 met een *Oratio de recta institutione studii theologiae* (L.B. 1619 8°). Hij behoorde wat zijn theologische rigting betrof, tot de contraremonstrantsche partij en tot de ijverigste bestrijders van het Armenianisme, overigens tot de meest verdraagzame godgeleerden van zijn tijd. De Dordsche synode droeg hem de taak op, om mede aan de vertaling van het Nienwe Testament te werken. Hij was een der ijverigste en kundigste overzetters, en vervaardigde alleen de kantteekeningen op een groot deel van de Handelingen der Apostelen, de brieven aan de Romeinen, Corinthen, Ephesen, Colossensen, Thessalonicensen, den zendbrief aan Timotheus, aan de Hebreën, Petrus en de Openba-

ringen van Johannes. Verdienstelijk waren ook zijne pogingen om eene christelijke moraal in het leven te roepen, doch ook hier toonde hij zich even als bijbeluitlegger geenzins vrij van schoolsche banden, en men zou kunnen zeggen dat Aristoteles, op het gebied der zedekunde, boven Christus gehuldigd werd. W a l a e u s wees, hoezeer nog schroomvallig, een anderen weg aan, toen hij zijn *Compendium ethicae Aristotelicae ad normam veritatis Christianae revocatum*, Lugd. Bat. 1627, in het licht gaf. Dit werk werd te Amsterdam in 1686 herdrukt. Groot vooral zijn de verdiensten van W a l a e u s omtrent het bevorderen der godsdienstige belangen in onze Oost-Indische bezittingen en in 1622 werd ten zijnen huize een kweekschool voor Oost-Indische leeraars opgerigt. Hij genoot het voorregt van op deze een aantal leeraars voor onze overzeesche bezittingen te vormen. Tien jaren bleef hij het hoofd der inrigting, Toen hij zijne betrekking op deze vaarwel zeide, welligt door den ondank, welken hij van vele kerkelijken in O.I. ondervond; daartoe genoopt. Hij huwde in 1603 te Middelburg P a s c h a s i e v a n I s e n h o u d t, dochter van N i c o l a a s I s e n h o u d t, schepen dier stad, die hem 9 kinderen schonk, waarvan hem 7 overleefden. Hij overleed den 18 September 1634, in den ouderdom van 65 jaren en werd in het koor der St. Pieterskerk begraven. J o h a n n e s P o l y a n d e r hield eene lijkrede op hem. Hij gaf in het licht:

Het ampt der kerckedienaeren ende authoriteyt, *die eene hooghe Christelijcke overheydt daerover toekent*, Middelb. 1615 4°. door J. C r u c i u s, predikant te Haarlem, in het Fransch overgezet (Amst. 1618 4°).

Prima pars responsionis ad censuram Joannis Arnoldi Corvini in Cl. viri D. Petri Molinaei Anatomen Arminianismi. L.B. 1625 4°.

Compendium Ethicae (zie in den tekst) door T h e o d o r u s S c h r e v e l i u s in Jambische verzen overgezet.

Dissertatio de Sabbatho, *sive de vero sensu atque usu quarti praecepti*, *adjunctae sunt ejusdem Autoris orationes duae*, *in quarum prima describitur politicus Christianus*, *in allera officium veri studiosi*. L.B. 1628 8°. door S y l v i u s, predikant te Amsterdam, in het Nederd. overgebragt.

Dissertationes in synopsin purioris theologiae, *Disputationes LII comprehensa*, *ac conscripta per Joh. Polyandrum*, *And. Rivetum*, *Ant. Walaeum et Ant. Thysium*. L.B. 1625 8°.

Opera Theologica omnia. L.B. 1623 2 vol. fol.

Disputatio de quatuor controversis Remonstrantium anticulis nec non ejus examen per Simonem Episcopium in de *Opera Episcopii*. Roterod. 1665 T. I. fol.

Zie J.A. P o l y a n d e r à K e r c k h o v e, *Orat. funeb.; Vita Ant. Walaei* in *Vitae selector. aliquot virorum* van G u i l. B a t e s, Lond. 1681 4°., p. 600-660; M e u r s i i *Ath. Batav.*, p. 325, 330;

Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 93; Paquot, *Mem.*, T. I. p. 159; *Leven v.J.v. Oldenb.*; Brandt, *Hist. d. regtspl. van Oldenb.;* Dez., *Hist. d. Ref.;* Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I. bl. 114, 115, 151, D. II. bl. 106, 107, Baudart, *Mem.*, B. 7 bl. 8, B. 11 bl. 52; Leidekker, *Eer van het synode van Dordrecht*, D. II. bl. 158, 159, 160, 342; *Epist. Praest. Vir.*, p. 467; 537; *Acta Syn. Dordr.*, p. 10, 25; Leusdenii, *Phil. Hebr. Ment.* p. 80; Cocceji, *Indag.* p. 33, 105, 263; Heidani, *Consyd.*, D. II. bl. 202; Wagenaar, *V.H.*, D. X. bl.; Bilderdijk, *V.H.*, D. X. bl. 360; Nieuwenhuis; Halma, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.;* Te Water, *Hist. d. Ref. v. Gend*, bl. 168-174; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XXX. bl. 245-247; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. I. bl. 305, D. II. bl. 318, 377, 400-407; Glasius, *Godgel. Ned.;* Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Johannes Walaeus]

WALAEUS (JOHANNES), zoon van den vorige, werd den 27 December 1604 te Koudekerk geboren, legde zich op de beschaafde letteren, wis- en natuurkunde toe, en werd in 1631 na het verdedigen eener dissertatie de *Febribus* tot doctor in de geneeskunde bevorderd. Reeds in Nov. 1632 verkreeg hij van curatoren te Leiden voor den tijd van een jaar verlof op buitengewone dagen voorlezingen over de geneeskunst te houden. In 1633 werd hij buitengewoon en in den aanvang van 1648 gewoon hoogleeraar in de geneeskunde. ‘Belust op het ontleeden van levendige dieren, wordt hem ter eere aangeteekend, dat hij eerst eenige dingen, wegens de kookinge der maage, de gijl roeringe door het ligchaam heen en de beweeginge der holle ader des harten en des bloeds ontdekt heeft, ook heeft hij deszelfs kringswijze beweeging, tegen de andersgevoelenden, verdedigd door Latijnsche brieven, welke de anatomie van C. Bartholijn (wiens beroemde zoon Thomas, die ook zijn leerling geweest is, dezen zijnen meester hier en daar in zijne werken zeer prijst) zijn ingelascht, gedrukt te Leiden bij Fr. Haack 1641 en op zig zelf alleen te Padua 12°.’ Hij overleed den 5 Junij 1649. Zijn ambtgenoot, Adrianus van Valkenburg, heeft een lijkrede op hem gehouden. Er bestaat van hem een vrij goed portret. Na zijn dood zijn alle zijne werken meermalen bij stukken uitgegeven, met aanmerkingen van anderen er bij, met den titel:

Excellentissimi ac clarissimi viri Domi Johannnis Wallaei omnia (*quae hactenus inveniri potuere*) *ad Chili et Sanguinis circumlationem eleganter concinnata etc*. Lugduni 1660 8°.

Het werk is verdeeld in

Institutiones compendiosae Medicinae Lib. III.

Medicina Practica, *brevissime tractata lib. II*.

Epistolae duae de Motu Chyli et Sanguinis ad Th. Bartholinum Casp. filium.

Ook gedrukt in 1645 achter *A. Spigelii Opera*, uitgegeven door J. Antonides van der Linden.

Brieven van hem vindt men onder de door Burman uitgegeven *Epistolae Cunaei*. Bodecherus, Banningius en Nijendalius hebben gedichten ter zijner eere vervaardigd. Ook stond hij in hooge achting bij Salmasius.

Zie G.A. Mercklini, *Linden. renov.*, p. 701; *Vita a Walaei*, p. 619; J. Polyander aKerckhove, *Orat. funeb.;* Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 579; Bateae, *Vitae select. vir.*, p. 619, 656; Th. Berthol, *Hist. anat. renov.*, Cent. II. p. 189, 281, Cent. IV. p. 322, 406; P. Cunaei, *Epist.* 252; J. Bodecheri Banning, *Poëm.*. p. 137-139; L. Nijendalii, *Poëm.*, p. 45; Cl. Salmasii, *Epist.*, p. 67, en zijn brief de *Ponderibus et Mensuris;* C. Irvinus voor de *Medica omnia*; Clementius in *Prolcgom*. de *Laudib. et Vita Salmasii;* de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 149, 150; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 579; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 751; Paquot, *Mem.*, T. I. p. 159; Te Water, *Doorl. School van Gend*, bl. 174; Soermans. *Acad. Reg.*; Siegenbeek, *Gesch. L.H.*, D. I. bl. 217, D. II. bl. 119, 120, 369; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Christina Adriana van Walbeek]

WALBEEK (CHRISTINA ADRIANA VAN) verstond de kunst van glasschilderen en werd als zoodanig door hare vriendin Aletta Beck geroemd.

Zie *Geld. Volksalm.* 1848, bl. 23.

[Lucas a Walckenbourg]

WALCKENBOURG (LUCAS A), van Mechelen geboortig, had zich als graveur te Antwerpen gevestigd, en ten tijde dat George Hoefnagel de stad ontweek, om het verlies van zijne goederen door de Spaansche furie, volgde hij hem naar Duitschland en vond bescherming bij den aartshertog Matthias, die hem in zijn dienst nam. Ook vertoefde hij eenige jaren te Linz nabij den prins. Kramm vermeldt van hem een *gezigt op Linz.*

Zie Kramm.

[P. Walckeniers]

WALCKENIERS (P.) schreef eene

Verhandeling over de vraag: zijn er braakmiddelen die men in sommige gevallen boven den wortel van ipecoecoanna verkiezen moet, *zoo ja*, *welke zijn de middelen*, *en wanneer komen zij te pas* in *Verhand. d. Holl. Maats.* 1780 bl. 93.

Verhandeling over de vraag: In hoeverre kan eene longteering geneeslijk zijn, *en uit welke teekenen is ze als zoodanig te kennen. Uit het Latijn*. Ald. 1780 bl. 11.

Zie Holtrop, l.c., p. 397.

[Jan George Waldorp]

WALDORP (JAN GEORGE), in 1740 te Amsterdam geboren, was een verdienstelijk schilder en teekenaar. Hij was te Haarlem mede-bestuurder der stads teeken-akademie en hield bij dezelve in 1774 eene redevoering, die in druk uitgaat.

Im 1805 was hij te 's Hage opzigter over de Bataafsche kunstgalerij, alwaar hij in 1809 is overleden. Hij vervaardigde de schermen van de *Burgerbuurt* en het *Gothisch paleis*

voor den Amsterdamschen schouwburg. Zij zijn door Vinkeles en anderen gegraveerd. Hij hanteerte ook de etsnaald en de Nederduitsche lier.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.;* Immerzeel; Kramm.

[C. Walingius]

WALINGIUS (C.) schreef:

Keur van Bijbelstoffen. Amst. 4°.

Zie Arrenberg, bl. 566.

[Geertruida Walings]

WALINGS (GEERTRUIDA), dichteres, bloeide in het midden der 17e eeuw. Men vindt van hare poëzy in *Bloemkrans van verscheiden gedichten*. Amst. 1659.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Robert Walker]

WALKER (ROBERT). Volgens Arrenberg schrijver van *Leerredenen over eenige onderwerpen betreffende de beoeffening van den Christelijken Godsdienst*. Utrecht 1782 8°.

Zie Arrenberg, bl. 566.

[Hermannus van de Wall]

WALL (HERMANNUS VAN DE), te Hanau geboren, trad als proponent te Dwinglo in Drenthe in dienst van de hervormde kerk, werd den 28 Maart 1706 predikant te Zutphen, den 15 Mei 1708 te Amsterdam, waar hij den 7 Mei 1733 overleed. Hij maakte zich als beoefenaar der bijbelsche oudheidkunde bekend door zijn *Dissertatio de pileis seu tiaris sacerdotum et pontificum Hebraeorum*, gedrukt achter de door hem uitgegeven *Comment. de Tabern. Mosis* van S. van Til, Dordr. et Amstelod. 1714 4°. voor welke hij het leven van den schrijver voegde. Ook arbeidde hij aan eene *Historia Antiochena gnosticorum* en gaf een *Observat. Miscell.* Δεκας. Hij was in zijne gevoelens een ijverig Coccejaan.

Zie *Bibl. Brem. Cl. II*, p. 293, *Cl. VI*, p. 163; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 492; De Jongh, *Predd. in Gelderl.*, bl. 448; Romein, *Predd. in Drenthe*, bl. 171; Schotel, *K.D.*, D. II. bl. 39 p. 170; Pauw en Veeris; Kok; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Jacobus van de Wall]

WALL (JACOBUS VAN DE), broeder van den vorige, onderscheidde zich zoowel als godgeleerde als door zijne uitmuntenden bibliotheek waarvan de catalogus nog gezocht is. Van de Kasteele, predikant te Oud-Beijerland, noemde hem in de volle classis ‘den Dortschen paus’. Hij was predikant te Linschoten en sedert 1728

te Dordrecht, waar hij den 8 October 1759 in den ouderdom van ruim 66 jaren overleed. Hij was gehuwd met E l i z a b e t h E e l b o , bij welke gelegenheid C l a r a G h i j b e n en J o h . B a d o n gedichten vervaardigden.

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 2; S c h o t e l , *Kerk. Dord.*, D. II. bl. 321; R o m e i n , *Predd. in Drenthe*, bl. 170; B a d o n , G h i j b e n , *Mengeld.*, bl. 75, 239.

[Mr. Pieter Hendrik van de Wall]

WALL (mr. PIETER HENDRIK VAN DE), zoon van den vorige, werd den 8 Julij 1737 te Dordrecht geboren. Na zich op de Illustre school aldaar, onder Johannes van Dam op de voorbereidende wetenschappen toegelegd te hebben, bezocht hij de hoogeschool te Utrecht, waar hij zich naauw aan den beroemden Wesseling verbond en na het verdedigen zijner dissertatie, behelzende *Observationes ad nonnullas ex jure civili leges* 1758, meester in de beide regten. Voor dat hij de hoogeschool verliet, werd hij tot secretaris van burgemeesteren te Dordrecht aangesteld, vervolgens lid van den Oudraad, schepen, lid en naderhand president der vergadering van gecommitteerden raden van Zuidholland, raad en rentmeester generaal van de domeinen van Zuidholland en het land van Heusden, meermalen burgemeester van Dordrecht en curator der Leidsche hoogeschool. De staten van Holland droegen hem de bij uitstek moeijelijke en gewigtige commissie op tot regeling van den invloed des volks op de regering. Door de verandering van zaken, in het jaar 1787, vervielen wel de verdere werkzaamheden dezer commissie, bij welke hij den rang van voorzitter bekleedde: het rapport echter, voornamelijk door hem gesteld, is nog in wezen, en getuigt van zijne bedaarde denkwijze, maar tevens van verkleefdheid aan 's lands toenmaligen regeringsvorm. Tusschen de jaren 1787 en 1795, was hij ook in de commissie tot herstel der vervallene zaken der O.I. compagnie. In 1802 werd hij lid van het departementaal bestuur van Holland, en koning Lodewijk benoemde hem, kort na zijne komst, tot ridder der koninklijke orde, tot staatsraad in buitengewonen dienst en tot medelid der commissie van liquidatie en verevening van den achterstand. Hij was buitengewoon ervaren in 's lands geschiedenis en oudheden, vooral in die van zijn vaderstad. Zijn voornaamste, om strijd door van Wijn, Te Water en Kluit geprezen werk, is zijne uitgave der *Privilegiën van Dordrecht*. Als secretaris van burgemeesteren was hij bekend geworden met den rijken schat van privilegiën en handvesten van Dordrecht, en had hij het plan gevormd een gedeelte dezer stukken uit te geven, naderhand echter besloot hij den geheelen voorraad aan het licht te brengen. Tien jaren besteedde hij aan het verzamelen van het noodige, waartoe hem de leen-, domein- en muntkamer van Holland, de archieven van verschillende steden en de toegang der archieven van gilden, godshuizen, kerken enz. geopend werden. Elk, die privilegiën en keuren of andere papieren bezat, stond hem ten dienste. Gerard Meerman, van Heurn, burgemeester Karsseboom, mr. P.C. Pompe van Meerdervoort, P. van Braam, O. Gevaerts, burgemeester Hoefft, de griffier van Alphen, Slingelandt, Frans van Mieris en andere geleerden stelden er eene eere in hem bouw-

stoffen te mogen verschaffen tot de oprigting van zulk een heerlijk gedenkstuk. Vooraf maakte hij zijn voornemen bekend en gaf hij eene schets van zijnen arbeid in een *Verhandeling over de handvesten en voorrechtsbrieven der stad Dordrecht*, *mitsgaders proeve van Geschied- en Oudheidkundige aanmerkingen over de oudste derzelven*, *om te strekken tot een voorlooper eener algemeene uitgave der handvesten en andere graaflijke Charter*, *tot de gemelde stad betrekking hebbende*, *volgens eene bijgevoegde lijst der daartoe voorhanden zijnde stukken*. Dordr. 1768 4° en 8°.

Twee jaren later (1770) kwam in dezelfde stad bij denzelfden drukker (P. v a n B r a a m) het eerste stuk onder den titel van *Handvesten*, *Privilegiën*, *Vrijheden*, *Voorregten*, *Octrooijen eu Costumen*, *mitsgaders Sententiën*, *verbonden overeenkomsten en andere voorname handelingen der stad Dordrecht*, *opgezogt*, *overgezien en met de oorspronkelijke stukken vergeleeken en met geschied- en oudheidkundige aanmerkingen opgehelderd* in het licht.

Dit werd van tijd tot tijd door andere gevolgd, totdat eindelijk in 1783 het tiende of laatste stuk werd uitgegeven. Deze tien stukken vormen 3 fol. deelen, groot 2062 bladzijden behalve het register, de opdragt aan mr. P i e t e r S t e i n , raadpensionaris van Holland, eene voorrede groot 24 bladz., gedichten van J.A. R e p e l a e r , P. B r o u w e r en een *Lijst der stukken in deze verzameling voorkomende*, *gerangschikt volgens derzelver onderwerpen*, *verdeeld in XXXIII hoofdstukken*. V a n d e W a l l heeft zoo uit het stedelijk archief als uit andere bewaarplaatsen van oude oorkonden en gedrukte en ongedrukte werken van allerlei aard en waarde, de charters laten afschrijven, ze naauwkeurig vergeleken en de beste en naauwkeurigste laten afdrukken met bijvoeging der werken waarin zij voorkomen. De aanteekeningen getuigen van een diepen blik in de geschiedenis van het vaderland en ongewone kennis der vaderlandsche gewoonten, zeden en van eene ongewone belezenheid in vroegere en latere geschied- en oudheidkunkige werken van verschillende volkeren. Hij had ook het plan *De Privilegiën van Zuidholland* op dezelfde wijze in het licht te geven. Ook was hij voornemens een *Dordrechtum eruditum*, in de smaak van het *Trajectum eruditum* van B u r m a n , te bewerken, waartoe hij vele brieven van V o s s i u s en andere geleerde mannen wilde benuttigen. Van hem bestaat een *Tegenberigt op het Naberigt van den heer Jan Bent*, *over de jaar-*, *maand- en dagteekening van de charters*, *brieven en handvesten der Graven van Holland*, *heeren van Westfriesland*. Dordr. 1761. Hij deelde ook belangrijke stukken aan prof. T e W a t e r voor zijn *Verbond en Smeekschrift der Edelen* mede. Hij overleed den 5 Julij 1808 in den ouderdom van 72 jaren.

Zie *Hand. der Jaarl. verg. v.d. Maats. v.N.L.* 1808; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 28, 29; T e W a t e r , *Narratio*,

p. 186, 187; Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 317, 318; *Alg. Konsten Letterb* 1808, bl. 164, 170; Voltelen, *Orat. de Magnis. Animul.* 1791, p. 44, 45; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 39; Smits en Schotel, *Beschrijv. v. Dordr.*, *Inl XXXVII*, volgg.

[C.G. van de Wall]

WALL (C.G. VAN DE), zoon van den vorige, gaf in 1793 te Utrecht in het licht:
Diplomata quaedam inedita ad res Dordracenas spectantia et animadversconibas illustrata.

Zie Smits en Schotel, *Beschr. v. Dordrecht*, D. I. *Inl.*, bl. XLII.

[Evert Jorirz. van de Wall]

WALL (EVERT JORIRZ. VAN DE) was in het begin der 17e eeuw glasschilder te Utrecht.

Zie Kramm.

[Johannis van der Wall]

WALL (JOHANNIS VAN DER) werd in 1728 te 's Hage geboren en was leerling van Kruisbergen. Gelijk deze beoefende hij het vak van behangsel- en sieraadschilder en gaf les in de bouw- en doorzigtkunde. Zijn ervarenheid in die beide vakken blijkt uit zijne landschappen en voorstellingen met gebouwen en de tooneelschermen van den Rotterdamschen schouwburg. Hij was lid der teekenakademie te 's Hage en stierf in 1788.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Willem Hendrik van der Wall]

WALL (WILLEM HENDRIK VAN DER) werd in 1716 te Utrecht geboren, genoot het onderwijs in de beeldhouwkunde van Crescant en Xavery en in de teeken- en schilderkunst van den Antwerpschen schilder Vervoort. Men vindt zijn beeldhouwwerk o.a. in R.C. kerk te Utrecht achter de Wijstraat en in het St. Catharina-steegje. Zijne groote beelden zijn meestal uit hout gesneden, die welke in laatstgemelde kerk gevonden worden bij het altaar. In de kabinetten der liefhebbers bewaart men ook marmeren groepjes, beeldjes en boeksiersels van dezen meester. Hij werd in 1764 als beeldhouwer in het St. Lucas-gild te Utrecht

Zie Immerzeel; Kramm.

[Willem Burgaart van der Wall]

WALL (WILLEM BURGAART VAN DER), zoon van den vorige, portretschilder, werd in 1756 te Utrecht geboren. Hij ontving van dezen onderwijs in de teekenkunst en schilderde met vee gestoffeerde landschappen. Ook teekende en boetseerde hij fraai. Hij was de leermeester van den dierenschilder Jan Kobell en overleed in 1813 in zijne geboorteplaats. Hij was lid van het schilders-gild en teekende het portret van G. Bonnet, hoogleeraar te Utrecht.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[J. Wall]

WALL (J.) schreef:
Niemand dan Christus, *ofte een klaar ende uytnement tractaat van de kennisse Jezu Christi in verscheide predicatiën over*

I Corinthen II vs. 2, *vertaald door Bartholomaeus Reincersen*. Amst. 1749 5e dr. 12°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 233.

[J. van der Walle]

WALLE (J. VAN DER), leeraar in de wis-, natuur- en sterrekunde te Delft, gaf in het licht:

Redevoering over de nuttigheit der wiskundige wetenschappen, *gedaan te Delft* 30 *Nov.* 1756.

Zie S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 321.

[Pieter van der Walle]

WALLE (PIETER VAN DER), dichter, die in de 18e eeuw bloeide. Men vindt zijne poëzy o.a. in het *Dichtkundig Praaltooneel*.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[van der Walle]

WALLE (VAN DER), kunstschilder. Van hem wordt vermeld eene schilderij: *Jezus de kinderen zegenende*.

Zie *Cat. v. Hoet*, D. II. bl. 65; K r a m m .

[Antonie van der Wallen]

WALLEN (ANTONIE VAN DER), dichter uit het begin der 18e eeuw.

Zie S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 321.

[Jacobus van der Wallen]

WALLEN (JACOBUS VAN DER), dichter uit het begin der 18e eeuw, vriend van G r e e n w o u d .

Zie S c h o t e l , t.a.p.

[Jacoba van der Wallen]

WALLEN (JACOBA VAN DER) leefde in het laatst der 17e en begin der 18e eeuw en huwde den 20 Augustus 1719 met T h e o d o r u s v a n d e r H o e v e n , remonstrantsch predikant te Rotterdam. Zij was eene vriendin van den dichter J. d e H a e s , die verscheidene gedichten ter harer eere vervaardigde. Zij beoefende de zang en teekenkunst.

Zie J. d e H a e s , *Gedichten*, D. I. bl. 462, 468, 469, D. II. bl. 749; I m m e r z e e l .

[L. Wallingius]

WALLINGIUS (L.) schreef:
Het ijverige Christendom 12°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 232.

[C. Wallingius]

WALLINGIUS (C.) schreef:
Keur van Bijbelstoffen. Amst. 1729 4°.

Zie A b c o u d e , *Naaml.*, bl. 400.

[B. Wallinkamp]

WALLINKAMP (B.) schreef:
Inleyding tot Zions schoole. Uytr. 1661 8°.

Zie A b c o u d e , bl. 400.

[Tjerk Walles]

WALLES (TJERK), burgemeester van Leeuwarden, sedert 1562 onder de voorstanders der vrijheid en hervorming genoemd,

was deelgenoot van het Verbond der edelen. Hij voerde in 1566 de reformatie te Leeuwarden in. Verplicht om die stad deswegens te verlaten, begaf hij zich naar Amsterdam, en toen hij ook deze stad op geldboete en later op lijfverbeurte, moest ruimen, in 1567 naar Emden. Op Alva's last werd hij sedert meer dan eenmaal ingedaagd en gebannen.

Zie Winsemius, *Hist.*, p. 41, 70, 80, 81 96; Gabbema, *Verh. v. Leeuw.*, bl. 451-454, 457; te Water, *Verb. d. Edel.* bl. 368 volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Aegidius Wallius]

WALLIUS (AEGIDIUS) van Brugge, theol. dr. en hoogleeraar te Leuven, gaf in het licht:

Paraenesis antiquitatis contra novorum degnitatum sectatores. Lov. 1595 4°.

Oratio de verae Ecclesiae posteritate. Ibid. 1599 4°.

Hij overleed te Leuven in 1603.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 30; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 70.

[Jean Walois]

WALOIS (JEAN), beroemd tapijtwerker te Arras in 1413, 1434.

Zie Kramm.

[Huwart Wallon of Wallois]

WALLON of WALLOIS (HUWART), omstreeks 1380 tapijtwerker te Arras.

Zie Kramm.

[Jan Wallon]

WALLON (JAN). Onder dezen naam komt Jan van Eyck soms voor.

[Simon Walraven]

WALRAVEN (SIMON), geboren te Hoorn, schrijver van

Successio Anahaptistica, *dat is*, *Babel der Wederdoopers*, *eensdeels in Duytsland*, *maar principaal in Nederlandt. Ghecolligeert door V.P.* Colonice 1603 12°. Later vermeerderd uitgegeven onder den titel van *Spieghel der Wederdoopers*. Hij werd later pastoor te Kuvendonk.

Zie v. Heussen en van Rijn, *Bat. S.*, T. IV. p. 241; Val. Andreas, *Bibl. Belg.;* Foppens, *Bibl. Belg.*, T.p.; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 4291.

[Izaak Walraven]

WALRAVEN (IZAAK), zoon van een juwelier, in 1686 te Amsterdam geboren. Vijf jaren lang bragt hij, op verlangen zijns vaders, bij een kundigen goudsmid door, waarna hij bij den beeldhouwer J o h a n n e s E b b e l a a r het boetseren leerde en zich oefende in het vervaardigen van lofwerk en andere sieraden, die tot het verzetten van juweelen worden vereischt. Vervolgens kwam hij in den handel van zijn vader en leerde van G e r a r d R a d e m a k e r de regelen der bouw- en doorzigtkunde. Op zijn 24ste jaar reisde hij naar Dusseldorp om voor zijn vader edelgesteenten aan den Paltzgraaf te verkoopen: Gedurende den tijd dat hij zich aldaar bevond, hield hij zich

bezig met het beschouwen der keurvorstelijke kunstschat. Zijn lust ontwaakte om zich op de schilderkunst toe te leggen. Rademaker onderwees hem in het mengen der verwen en het gebruik van het penseel, waarna hij begon te copiëren en historische voorstellingen te vervaardigen. Later begaf hij zich naar Dusseldorp tot voortzetting van zijne studiën en is te Amsterdam in 1765 overleden. In hetzelfde jaar werd zijne kunstverzameling verkocht, die zeer rijk in prenten was. Verscheidene dichters vervaardigde lofverzen op zijn *Ammon en Thamar*, *Pigmalion*, *Campasse* enz. Zijn *stervende Epaminondas* gold *f* 1500.00 later *f* 1200.00, op de verkooping van Gildemeester *f* 715.00. Twee door hem op koper geschilderde stukjes met *Spelende kindertjes*, golden op zijne verkooping *f* 850.00. Hij heeft ook naar zijne teekeningen en St. Della Bella, en naar diens trant geëtst. Zijn portret is door Quinoherid geschilderd. In van Gool komt zijn beeldtenis, door Houbraken gegraveerd, voor.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Dorotheus Walraven]

WALRAVEN (DOROTHEUS), omstreeks 1573 geboren te Hoorn, studeerde in de regten te Leuven. Hij was een beoefenaar der Latijnsche poëzy en werd in 1599 te Binnenwijsent bij Hoorn door een boer gedood. Hij was toen 26 jaren oud.

Hij liet na:

Carmina Sacra de B. Mariae Virginis Conceptione, *Annuntiatione Purificatione*, *Assumptione*. Lovanii 1608 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 194; Foppens, *Bibl. Belg.;* Paquot, *Mém.*, T. XV. p. 47; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 106; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Didericus Adrianus Walraven]

WALRAVEN (DIDERICUS ADRIANUS), zoon van Joannes Walraven en Gosuina ten Gilde, werd den 27 Februarij 1732 te Zwolle geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school en was reeds op zijn 15e jaar geschikt om naar de akademie te Groningen te vertrekken. Hier bezocht hij de gehoorzalen van Nicolaas Engelhard in de wijsbegeerte, Paulus Chevallier in de godgeleerdheid en N.G. Schroeder in de Oostersche talen, verdedigde een *de voto Iepthae* en werd predikant te Randwijk, waar hij o.a. de jonge Ever. Scheidius in de beginselen der Oostersche talen onderwees en tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Duisburg benoemd werd. Hij sloeg dit beroep af, werd vervolgens predikant te Warmond, Elburg en Harderwijk, van waar hij in 1774 ter bekleeding van het hoogleeraarambt in de Oostersche talen en oudheden naar Amsterdam vertrok. Hij aanvaardde die taak den 18 October met eene *Or. de linguarum et antiquitatum orientalium studio inter generosae mentis et*

praestantis ingenii juvenis magis magis que promovendo. Zes jaren later werd hem het onderwijs in de gewijde uitlegkunde opgedragen met eene *or. de hermenentica sacra cum linguarum atque antiquitatum studiis necessario copulanda*. Tenzelfder tijd werd hij tot prediker van het athenaeum aangesteld, welken post hij 7 jaren later nederlegde. In 1800 werd hij visitator der Latijnsche scholen en overleed den 5 Julij 1804. De hoogleeraar Cras vereerde zijne nagedachtenis met een lofrede. Zijn dissert. de *voto Iepthae* vindt men ook in *Syllage dissertationum sub praesidiis Schultensiorum et Schröder editorum*. T. II.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1804, D. II. bl. 36; 1805, D. I. bl. 179; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Glasius, *Godgel. Ned.;* van Lennep.

[Tieleman Walraven]

WALRAVEN (TIELEMAN) werd in 1707 als proponent beroepen te Eethen en Drongelen, in 1721 naar Heusden vertrokken, werd hij in 1741 emeritus en overleden in 1748. Hij gaf in het licht:

Oud-Heusdens kerkinweying uyt Psalm CXXII. Dordr. 1724 8°.

Plegtige ampts-overdraging aan Hendrik Schouten te Heusden, *uitgesproken den* 22 *van Wijnmaand* 1747 *over Jeremia XXXVI vs.* 5 *en* 6. Dordr. 1748.

Zie Brans, *Reg.*, bl. 110, 113; Abcoude, *Naamreg.*, bl. 401.

[Jacob Walraven]

WALRAVEN (JACOB), zoon van den Amsterdamschen hoogleeraar, werd te Amsterdam geboren, studeerde in de rechtsgeleerdheid, wijsbegeerte en letterkunde, met even goed gevolg, en verwierf, na het schrijven en openlijk verdedigen van drie verhandelingen, de hoogste eer in deze drie vakken. Hij zette zich te Amsterdam neder en wijdde zich der praktijk eerst als advokaat, vervolgens als procureur, welken laatsten stand hij wederom verliet, toen een verandering der wetgeving hem derzelven minder verkieselijk maakte. Drukte van beroepsbezigheden belette hem veel tot bevordering der wetenschap toe te brengen; enkele voorlezingen in bijzondere genootschappen, getuigden van zijn juist oordeel en helder doorzicht, doch zijn niet uitgegeven. Hij was ridder van den Nederl. Leeuw, lid van het koninklijk Nederl. Instituut en overleed te Amsterdam den 10 October 1823.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1823, D. II. bl. 322; *Proces-Verbaal v.d.* 17e *alg. verg. v.h. Kon. Nederl. Inst.*, bl. 25; Verwoert.

[Jan van Walré]

WALRÉ (JAN VAN), zoon van Jan van Walré en Susanna van Westerkapel, werd den 22 Augustus 1759 te Haarlem geboren. Zijn vader bestemde hem wel niet voor den door hem gevoerden linnenhandel, maar bestelden hem ter Latijnsche school tot aanleering der oude talen om vervolgens voor den boekhandel te worden opgeleid. Den boekhandel dreef hij eenige jaren met weinig lust en liet hem na

den dood van zijn vader, in 1782, geheel varen en gaf zich geheel aan zijne heerschende neiging, de beoefening der fraaije letteren, inzonderheid der dichtkunst en uiterlijke welsprekendheid over, en bragt met behulp van eenige vrienden, mede liefhebbers der tooneelkunst, in 1785 een bijzonder tooneelgezelschap, onder de zinspreuk *Leerzaam vermaak* tot stand, waarvan hij de voornaamste bestuurder en als het ware de ziel was. Hij behoefde, beide in het treur- en blijspel voor geen der vermaardste tooneelspelers van zijn tijd onder te doen. Tot 1785 had hij zijne lier slechts voor zijn vrienden en tot eigen genoegen besnaard, doch in dit jaar trad hij het eerst openlijk als dichter op met een treurspel *Willem de Eerste*, *prins van Oranje*, dat tot onderwerp had een aanslag door K a r e l van Frankrijk, na den Parijschen moord in 1572 tegen de vrijheid en het leven van dien vorst gesmeed, doch dien de graaf v a n M a n d e s l o o , wien ze was opgedragen, weigerde te voltrekken. Eenige jaren vervaardigde hij slechts kleinere gedichten, die hij in een gezelschap van dichtminnaars te Haarlem, *Democritus* geheeten, in de 18e eeuw door zijne medewerking opgericht en nog bij zijn dood in wezen, voordroeg. Zij waren meest van boertigen en vrolijken aard, zooals zijne *Democritische feestzangen bij de eerste verjaring der revolutie van* 1795, waarin hij als een Israëlitisch liedjeszanger met een bord optredende, dat met onderscheidene geestige afbeeldingen, ten getale van 15, beschilderd is, op ieder derzelve een geestig en aardig liedje op bekende zangwijzen, paste. Tot dit soort van poëzy behoorde ook zijn *Afrekeningsmaal van een boedel bij Silphio te Parahéléos in de maand Junij*, *gastronomisch-macaronisch gedicht*, beide enkel voor de leden van dit genootschap gedrukt. Spoedig verliet hij de politieke loopbaan, die hij in 1795, op de roepstem zijner medeburger, was ingetreden, doch nam van 1803-1811 deel aan het bestuur zijner geboortestad, en liet zich zijne benoeming tot curator der Latijnsche school welgevallen. Omstreeks 30 jaren verliepen er sedert de uitgave van zijn treurspel, gedurende welke hij. behalve eene fraaije navolging van *Pygmalion*, *dichterlijk tooneel van Jean Jacques Rousseau*, in 1796 in het licht verschenen en later met eenige verbeteringen in het 1ste deel zijner *Heidebloemen* herdrukt, en een klein maar bevallig *Zangspel*, *natuur en opvoeding of het Gansje* (1800), niets van hem werd uitgegeven, doch in 1815 en 1816 zond hij twee bundels met gedichten, *Heidebloemen* getiteld, in het licht. Hierop volgde in 1821 *Gedachtenisoffer aan Ward Bingley* en zijn voortreffelijk Nederlandsch treurspel *Diderik en Willem van Holland*. In 1828 volgde, als tot afscheid, nog een bundel gedichten, van verschillenden, maar veelal luimigen en geestigen inhoud, door hem aan den opper-dichter mr. W. B i l d e r d i j k opgedragen. In 1836

verscheen nog van hem een klein blijspel in dichtmaat, *Manteldroom* naar het Fr. van Andrieux, wiens vertaling in dat vak *Les Etourdis ou le mort supposé*, hij een halve eeuw te voren voor het Hollands tooneel had overgebragt. Voor de rederijkkamer *de Wijnranken*, waarvan hij lid was, vervaardigde hij, behalve levensschetsen van *van Oosten de Bruin* en den rector *Waardenburg*, een gedicht *Werkeloosheid* getiteld. Hij huwde in 1782 Maria, zuster van den Utrechtschen hoogleeraar Jan Kops, die hem elf kinderen schonk. Hij was lid van het kon. Ned. inst. van de maats. v. Ned. Letterk. en overleed den 21 Dec. 1837.

Behalve de genoemde tooneelspelen gaf hij nog:

De Avontuurlijke Nacht, *blsp. n.h. Fr. van Dumaniant*. Haarl. 1788 (naamloos).

Het Vergeefsch Besluit, *of de vermomming uit Liefde*, *blsp. naar la Resolution inutile ou les Deyuisement Amoureux*. Haarlem 1799.

De school voor de Vaders, *blsp. n.h. Fr. van Pieyre*, Ald. 1788.

De Vondeling, *trsp.* 1793, in *Zedelijke Tooneeloefening*. Amst. 1774-1794 D. V.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*; van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetens.*, D,; Siegenbeek, *Handelingen der Jaarl. Verg. v.d. Maats. van Ned. Letterk.* 1838; Nieuwenhuis; Kobus en de Riveconrt; Muller, *Cat. v. Portr.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 30, 219; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°.

[Jacob Pieter van Walrée]

WALRÉE (JACOB PIETER VAN), zoon van Nicolaas van Walrée en Judith van Lennep, werd den 3 December 1798 te Amsterdam geboren. Zijn vader verloor hij toen hij den ouderdom van zeven jaren nog niet had bereikt. In 1814 werd hij student aan de doorluchtige school zijner geboorteplaats, waar hij het onderwijs van de hoogleeraren van Swinden, van Lennep, Cras, van Reenen, J.P. van de Cappelle en andere sieraden dier inrigting genoot. In 1818 begaf hij zich naar Leiden, waar hij de lessen van Siegenbeek, Smallenburg, Hageman, Kemper, Tydeman enz. bijwoonde en tot de hoorders van Brugmans en Bilderdijk behoorde. Den 17den Junij 1820 werd hij mr. in de beide regten, na het verdedigen van een *Specimen de antiqua juris puniendi conditione apud Romanos*. Spoedig liet hij zich als advokaat inschrijven, zonder echter de praktijk veel te beoefenen. In October 1832 werd hij benoemd tot plaatsvervangend rechter bij de toenmalige rechtbank van eersten aanleg te Amsterdam en in September 1834 tot werkelijk rechter in dat collegie. Bij de rechterlijke organisatie, in 1838, werd hij aangesteld tot rechter bij de arrondissements rechtbank in voornoemde stad welke betrekking hij, niettegenstaande zijn zwakken en ongunstigen toestand

bekleedde tot zijn overlijden. Als letterkundige heeft v a n W a l r é e zich verdienstelijk gemaakt door de vijf volgende verhandelingen.

1. *Over de verdiensten van Dante Alighieri*, *in betrekking tot zijn tijd*.
2. *Over het dichtwerk de Araucāna van den Spaanschen edelman Don Alonzo de Ercilla*.
3. *Over den invloed van Petrarcha op de klassieke Letterkunde*.
4. *Iets over de Joden*.
5. *Proeve van het verbond tusschen het Spaansche volkskarakter en de vroegere Spaansche Letterkunde*.

De vier eerste zijn opgenomen in het *Magazijn voor Wetenschappen*, *Kunsten en Letteren* verzameld door N.G. v a n K a m p e n , en wel n°. 1 en 2 in het IVe deel (1825), 3 in het VIe (1826) en 4 in het IXe (1829) de vijfde werd geplaatst in de mengelingen van het tijdschrift *de Gids*, jaargang 1838. In 1840 werd v a n W a l r é e lid der Maats. van Letterkunde. Sedert Febr. 1832 tot op zijn overlijden, was hij lid der plaatselijke schoolcommissie in zijne geboorteplaats en gedurende verscheidene jaren bestuurder en secretaris der maatschappij *Felix Meritis*. Hij huwde in 1822 met M a r i a J e a n n e G r a n d p r é M o l i è r e en na het overlijden van deze met A.C.A. W e e r t s uit Arnhem die hem overleefde. Beide huwelijken bleven kinderloos. Hij overleed den 22 Januarij 1849.

Zie mr. W.J.C. v a n H a s s e l t , in *Handel. d. Algem. verg. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1849.

[Jacob Walskapelle]

WALSKAPELLE (JACOB) en niet W a l l s k a p e l l e , zooals bij I m m e r z e e l , was een bekwaam vrucht- en bloemschilder, van wien een *Fruitstuk* op eene verkooping in 1817 gold *f* 248. K r a m m noemt hem een der voornaamste bloem- en fruitschilders van zijn tijd, en dat hij in den schildertrant van J a n D a v i d s z o o n d e H e e m zóó volkomen slaagde, dat zijne meeste werken werden verdoopt en op naam van d e H e e m doorgaan, waardoor die op zijn eigen naam zoo zeldzaam voorkomen. Op het museum van Berlijn is een schoon stuk van zijne hand.

Zie *Cat. v. Hoet*, D. I. bl. 213; I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Ericus Walten]

WALTEN (ERICUS) gaf, doch anoniem, in het licht:

T' Samenspraeck gehouden tusschen twee reysigers, *zijnde de een een Haegenaer en de andere een Amsterdammer. Dienende tot ontdeckinge van het ooghmerck der regeerders der stadt Amsterdam*. (Toegeschr. aan E. W a l t e n) z. pl. en (1660) 4°. Hiertoe behoort een *Vervolgh van de t' Samenspraeck* enz.

Wederlegginge van het schendschrift, *genaamd Parliamentum*

Pacificum of een verdediginge van het gemeene belang der waarheid. Keulen Pt. Marteau 1668 4°.

Verantwoordinge van Dr. Gilbert Brunet, *van wegen de lasteringen tegen hem uitgestrooid*, *in een geschrift genaamd Parlementum pacificum. Uit het Eng. vert. door E.W.* 1688 4°.

Waerachtigh verhael van 't gepasseerde te Rotterdam, *soo ten regarde van het vangen*, *examineren van Corn. Kisterman als van hetgheene daar op is gevolgd*. Rott. 1690 4°. In hetzelfde jaar volgde een *Tweede deel van het waer. verh.*

Spiegel der waarheyd, *ofte 't samensprekinge tusschen een Armiaan en vroom Patriot*, *waarinne bewesen word dat door de quade directie ende toeleg van eenige heerschende regenten tot Amsterdam ons land in den voorgaanden en desen oorlog is ingesmockelt met Vranckrijck*. 1690 4°.

Met zijn naam:

Bewijs van het recht der macht en plicht der overheeden in kerkelijke zaaken. 's Gravenh. 1690 4°.

Van de bedeeling der Tijden. 's Gravenh. 1690 12°.

Aardige Duyvelarye voorvallende in dese dagen, *begrepen in een brief van een heer te Amsterdam*. 1691 4°.

Brief aan een regent der stad Amsterdam, *behelzende een regtsinnige uytlegginge van de Articulen die B. Bekker heeft overgeleverd*. 's Hage 1692.

Zie v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, n°. 795, 1357, 4491, 4463, 4774, 5320, 6302, A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 400.

[Walter van Assen]

WALTER VAN ASSEN. Zie ASSEN (JAN WALTHER VAN).

[Marcus Waltes]

WALTES (MARCUS) tooneeldichter uit het midden der 17e eeuw.

Hij gaf in het licht:

De bedrooge Gierigaart. 1654.

Bol Backers-Jan. 1660.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *N.B.A.C. Wb.*, D. V. bl. 433; V e r w o e r t .

[J.W. Walther]

WALTHER (J.W.) was den 24sten Nov. 1794 te Amsterdam geboren, trad den 12den Februarij 1814 als kadet in dienst bij het 15e bat. infanterie van linie, werd 26 April 1814 tot kadet-sergeant en den 1sten Dec. 1814 tot sergeantmajoor bevorderd. Den 8sten Mei 1815 benoemd tot 2de luit. Den 17den Mei 1816 tot 2de luit.-adj. bij den staf der 13de afd. inf. Den 18den Maart 1819 werd hij overgeplaatst bij het depôt bat. van de 13de afd. inf. en den 19den Aug. 1819 benoemd tot 1ste luit.-adj. titulair, den 22sten Julij 1822 tot 1ste luit.-adj. effectief en den 19den Aug. 1827 tot adj. bij den luit.-generaal C o r t H e i j l i g e r s , inspecteur der inf. in het 2de groot militaire kommando. Den 17den Febr. 1831 benoemde men hem tot kapitein, den 17den Maart 1838 tot adjudant bij den

gen.-majoor K l e r c k , kommandant van de 2de brigade 1ste divisie inf. Den 2den Febr. 1841 werd hij aangesteld tot adj. bij den gen.-maj. V o l k h e m e r , kommandant van de 2de brigade der 1ste divisie inf., den 24sten April 1841 tot adj. bij den luit.-gen. S c h u u r m a n , kommandant van de 1ste divisie inf., den 3den Nov. 1843 tot majoor bij het 7de reg. inf., en tevens eervol ontslagen uit zijne betrekking van adj. van genoemden luit.-gen. Den 31sten Maart 1846 werd hij tijdelijke chef der afdeeling Personeel bij het dep. van oorlog en den 16den Dec. 1848 ten gevolge van de opheffing der onderscheidene afdeelingen bij genoemd hoofdbestuur, eervol ontslagen uit zijne betrekking als chef der afdeeling Personeel, en op nieuw belast met de leiding der werkzaamheden bij het Personeel en militaire zaken bij het dep. van oorlog. Den 1sten Jan. 1850 werd hij bij reorganisatie benoemd tot chef van het bureau Personeel en militaire zaken bij het dep. van oorlog, den 22sten April 1852 tot luit.-kolonel, den 30sten April 1854 tot kolonel en den 23sten Febr. 1855 aangesteld tot gouverneur der kon. academie voor de zee- en landmagt en tevens uit zijne betrekking van chef van het bureau Personeel en militaire zaken bij het dep. van oorlog eervol ontslagen, onder dankbetuiging voor de daarin bewezene diensten. Den 10den Mei 1856 is hij benoemd tot gen.-majoor dier inrigting, welke waardigheid hij tot het laatste zijns levens eervol mogt bekleeden.

Uit het vorenstaande blijkt, dat hij ruim 42 jaren als officier en hoofd-officier in Nederlandschen dienst is werkzaam geweest. Onder zijne veldtogten behooren hoofdzakelijk die van 1814 aan den Helder, in 1815 in Frankrijk, bij gelegenheid van den opstand in Belgie, in 1830 bij het mobiele leger, in 1831 bij den tiendaagschen veldtogt, in 1832, 1833 en 1834 bij het mobiele leger. Hij was versierd met de Militaire Willemsorde 4de klasse, kommandeurs-orde der Luxemburgsche Eikenkroon, ridder der orde van den Nederl. Leeuw en het Metalen Kruis. Hij overleed te Breda den 30 Nov. 1857.

Part. ber.

[Walther Flamingo]

WALTHER FLAMINGO, een glasschilder, die met G e o r g e F l a m i n g h een aantal kunstvoortbrengselen in Italie heeft vervaardigd, als in Toskanen voor den groothertog van Florence een aantal schoone glazen naar de teekeningen van G. V a s a r i . Men wil dat W a l t h e r en G e o r g e D i r k dezelfde met de gebroeders D i r k en W o u t e r C r a b e t h zouden zijn, hetgeen door K r a m m wordt weêrsproken.

Zie K r a m m ; *Lev. d. Schild.* enz.; Dez., *Goudsche glazen*, bl. 33, 34; G e s s e r t , *Gesch. d. Glasmahlerei*, S. 179, V a s a r i , *Vies des Peintres*, T. IX. p. 145, 347.

[Ignatius Walvis]

WALVIS (IGNATIUS) werd in 1653 te Utrecht geboren, studeerde te Leuven in de philosophie en theologie, verkreeg

den rang van baccalaurus, keerde naar Holland terug, vestigde zich te 's Hage, waar hij vicaris werd van den missionaris Jan Hooft, en bekleedde tevens de betrekking van kapelaan van Campreich, gezant van het hof van Weenen te 's Hage. In 1688 werd hij in plaats van Jacob Cats, die door den vicarius Petrus Codde naar Utrecht beroepen was, in diens plaats pastoor te Gouds, waar hij den 6 Mei 1714 stierf. Hij gaf in het licht:

Beschrijving der stad Gouda m. pl. Gouda en Leyden z.j. (1713 2 dn. 1 bd 4°.) In zeer weinige ex. komt op bl. 123 de beruchte plaats nopens Jan van Dam voor.

Zie van Heussen, van Rijn, *B.S.*, T. II. p. 183, 241; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 525, 526; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr.*, n°. 1323; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 588.

[Ignatius Walvis]

WALVIS (IGNATIUS), zoo niet dezelfde als de vorige, ten minste een tijd- en naamgenoot van hem. Hij beoefende de schilderkunst. Blijkens zijn groote schilderij, *Johannes den Dooper* voorstellende, volgde hij den trant van Raphael en bijzonder diens koloriet. Deze schilderij was weleer in de kerk van het klooster der Capucijnen te Velp bij Ravestein. In 1698 gold op de kunstveiling te Amsterdam zijn *Elias f* 5.10.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Jan Wandelaar]

WANDELAAR (JAN) werd in 1690 te Amsterdam, waar zijn vader een grooten theewinkel hield, geboren. Hij had den vader van den plaatsnijder Folkema tot onderwijzer in de teekenkunst en het graveren leerde hij van Willem van Gouwen. Ook deelde Gerard de Lairesse hem veel uit den rijkdom zijner kennis en ondervinding mede. Een menigte portretten, vignetten en boekprenten zijn door hem geteekend en gegraveerd, maar zijn voornaamste werk bestaat in 40 ontleedkundige platen in het werk de *Tabulae Sceleti et Musculorum corporis humani*, L.B. 1747, van prof. Albinus, alle door W. geteekend en gegraveerd. Men heeft eene Eng. vertaling van dit werk, waarvoor de platen in het koper gebracht zijn door Grignion, Ravenet, Scotin en anderen. Hij vervaardigde ook een aantal portretten en andere teekeningen in rood en zwart krijt ten deele naar schilderijen van anderen, ten deele van eigen vinding. Tot zijn laatste werk behoorden de portretten van de burgemeesteren van Amsterdam, naar zijne teekeningen door Houbraken gegraveerd. Veel bragt hij toe tot herstel der in verval geraakte teeken-akademie. Hij schreef ook een blijspel getiteld: *Het gewaande bloedverwantschap*. Amst. 1723 8°. Hij overleed in 1759 te Leiden. Zijn portret vindt men bij van Gool.

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. XI. bl. 440; Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Muller,

Cat. v. portr.; v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, n°. 721; v.d. M a r c k , *Naaml. v. Tooneelsp.*, n°. 1392.

[Roelof Waning]

WANING (ROELOF), te Kampen geboren, gaf in 1651 zijne gedichten, onder den titel van *Geestelijke Kruythof*, in het licht. Ook schreef hij de *Klucht van het Wijnvaatje*. Amst. 1651.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[Jacob van Waning Jr.]

WANING Jr. (JACOB VAN). Het Haagsch genootschap, onder de spreuk: *Kunstliefde spaart geen vlijt* gaf in 1779 tot prijsstof op *Tafereelen van het beste huwelijk*. Ook W a n i n g was onder de 18 mededingers naar den prijs, die door A.H. H a g e d o o r n behaald werd. V a n W a n i n g gaf hierop zijn dichtstuk met dat van J. V e r v e e r gezamenlijk in het licht.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 433.

[Pieter Wanius]

WANIUS (PIETER) gaf uit
De zes eerste, *elfde en twaalfde boeken van Euclides*, *vertoonende de voornaamste gronden en eigenschappen der meetkonst*. Amst. 1717. 8°. 2e dr.

[Wapperom]

WAPPEROM ( ) architect en steenhouwer te 's Hage. Hij vervaardigde o.a. in het koor der kerk van Ouderkerk aan den IJssel in 1753 de *Graftombe van den Graaf van Nassau - Ouwerkerk* enz. Hij woonde te 's Hage.

Zie v a n O l l e f e n , *De Nederl. Stads- en Dorpbeschrijver*, D.V.

[J.J. Wapperom]

WAPPEROM (J.J.), in de laatste helft der 18e eeuw notaris te 's Hage, gaf voor eigen rekening gedichten uit, zooals *Zinnebeelden* of *beeldspraak in Naamdicht*. 1821 4°.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.;* v a n D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, n°. 5615.

[Mr. Johan van de Warck]

WARCK (Mr. JOHAN VAN DE), te Antwerpen geboren, was in 1575 pensionaris van Middelburg, kort daarna in zijn geboorteplaats. Tot pensionaris van Amsterdam gekozen, werd hij, als buiten 's lands geboren, niet toegelaten, waarop hij er zich als advocaat vestigde. Wederom tot pensionaris van Middelburg aangesteld, was

hij afgevaardigde ter vergadering der staten-generaal en vervulde gewichtige gezantschappen naar de hoven van Engeland, Schotland en Denemarken. In 1596 werd hij raadpensionaris van Zeeland en steeds in gewichtige zaken geraadpleegd. Hij overleed in 1615.

Zie S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.*

[Mr. P.D.G. Wardenburg]

WARDENBURG (Mr. P.D.G.), was advocaat te Steenwijk, schreef:
De permanente commissie en de directeur der koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid, *voor den regterstoel van het algemeen gebragt*. Gron. 1828.

Verhandeling over de beste wijze, *op welke*, *door ontginning der woeste zand- en veengronden*, *eene nieuwe bron van welvaart kan geopend worden*. Gron. 1829.

Zie *Boekenl.* van v a n C l e e f .

[Wouter Cornelisz. van Warder]

WARDER (WOUTER CORNELISZ. VAN), predikant te Nieuwkoop, om zijn remonstrantsche gevoelens afgezet.

Hij schreef:

Eene suyvere ende eenvoudige verclaringhe over het neghende capittel des Sendtsbriefs Pauli tot de Romeynen. 1621 8°.

Zie B r a n d t , *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 648; v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, n°. 4686.

[J. Wardrop]

WARDROP (J.) was

Men heeft van hem:

Waarneming over den Fungus Haemasthodes, *of het zachte kreeftgezwel naar het Hgd. van C.G. Kuhn door A. van der Hout*, m. pl. Amst. 1819.

Zie *Boekenl.* van v a n C l e e f .

[H.G. Warendorp]

WARENDORP (H.G.) gaf in 1793, toen hij te Groningen studeerde, *Mengel-poëzy* in het licht.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl.434.

[L. van der Waris]

WARIS (L. VAN DER), portretschilder in het midden der 18e eeuw. Naar hem graveerde o.a.J. S p a n d a w het portret van ds. W i l h e l m u s S c h o r t i n g h u i s .

Zie K r a m m .

[Bernard Warnaar]

WARNAAR (BERNARD), tooneeldichter, bloeide in het begin der 18e eeuw.

Hij gaf in het licht:

De zegepraalende hartog van Marlbourg, *en heer van Ouwerkerk in de Spaanse Nederl. of de nederlaag van de gewese keurvorst van Beijeren en Villeroy op de vlakte van Judoigne bij Ramillies*, *op den* 23 *Mey* 1706. *Oorlogsspel*.

Inwijding van de Schouburg tot Haarlem, *vertoont den* 28 *Junij* 1706. Ald. 1716 kl. 8vo.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , t.a.p.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 219.

[Warnaar]

WARNAAR of WARNAR ( ), een bekwaam teekenaar. K r a m m vermeldt o.a. van hem *Mars en Venus*, *De herders te Bethlehem* met O.I. inkt, een *Italiaansch Gezigtje met zwemmende beeldjes*.

Zie K r a m m .

[J.W. Warnars]

WARNARS (J.W.) schreef:

De Agio, *naauwkeurig in Tafelen gebragt*. Amst. 1769 8°.

Zie v. D o o r n i n c k , n°. 216.

[Luderus Warneken]

WARNEKEN (LUDERUS) schreef:

*De Minzame vermaninge des apostels Petri aan de opregte belijders der dierbaare Bijbelwaarheden enz. Voorgesteld met het Heilzame oogmerk, om in deeze dagen als een trouwhertige waarschouwing te dienen, uyt 2 Petri III:*17. Amst. 1750 4°.

Zie A b c o u d e , *Tweede Aanh.*, bl. 165.

[Warner]

WARNER, WARNERIUS, WERNERIUS, VARNERIUS, te Elburg geboren, werd in 1599 tot hoogleeraar in de regten aan de kwartierschool te Harderwijk aangesteld. Hij huwde 16 September 1604 met E e s s i e n R e s t e n . Hij liet geene geleerde schriften na, want zijne aanteekeningen op J u l i u s C a e s a r zijn niet aan het licht gekomen. Hij overleed den 24 Februarij 1622 in den ouderdom van 53 jaren.

Zie B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 34; S l i c h t e n h o r s t , *Tooneel v. Gelderl.*, bl. 106, 107; P a q u o t , *Mém.*, T. I. p. 584.

[J. Warner]

WARNER (J.) schreef:

Winst uyt verlies of tydelyke schaede, geestelyk gebruykt. Gron. 1662. 12°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*

[Livinus Warner]

WARNER (LIVINUS), gezant van dezen staat te Konstantinopel, liet aan de Leidsche hoogeschool zijne kostbare verzameling Oostersche handschriften na.

Hij gaf in het licht:

Compendium Historicum, etc. Arab. et Lat. L.B. 1642.

Proverbiornm et Sententiarum Persicarum Centuria cum versione et Notis. Ibid. 1644.

Epistola Valedictoria de Stylo historiae Timori, qui vulgo Tamerlanus appellatur. Ibid. 1644 4°.

Zie S i e g e n b e e k , *G.d.L.H.*, D. I. bl. 166, 254, 255, 300, 429; D. II, bl. 19; S c h o t e l , *Leid. Bibl.*, *Cat. Bibl. publ. L.B.*, p. 309, 336.

[Peter Warnerssen]

WARNERSSEN of WERNESSEN (PETER), boekdrukker en vormsnijder te Kampen, in de eerste helft der XVIde eeuw.

K r a m m vermeldt de bij hem geprente houtsneden.

[Izaak Warnsinck]

WARNSINCK (IZAAK), zoon van Willem Hendrik Warnsinck Bernardsz. en Cornelia Maria Haakman, werd den 22 Maart 1811 te Amsterdam geboren, begon zich op zijn veertiende jaar op de algebra en mathesis toe te leggen en beoefende vervolgens de bouwkunde, bezocht Londen en Parijs, en begaf zich daarna op reis naar Italië, Frankrijk en Duitschland om de bouwwerken van vroegeren en lateren tijd te leeren kennen en bestuderen. Van zijn reis teruggekeerd, ging er welhaast een groote roep van zijne bekwaamheden uit en werden hem van alle zijden min of meer

belangrijke bouwwerken opgedragen, zooals de Groote kerk te Gorinchem, de kerk te Wilhelminadorp op het eiland Zuidbeveland, aanzienlijke stoomfabrieken, zoowel te Amsterdam als elders, aanzienlijke buitenverblijven in de omstreken van Haarlem en nog veel andere bouwwerken van grooter of kleiner omvang. Het belangrijkste bouwwerk, dat hij tot stand heeft gebracht, is de cellulaire gevangenis te Amsterdam. In het jaar 1845 door 's lands hooge regering uitgenoodigd om met den ingenieur van Gendt gezamenlijk in Engeland en Schotland het stelsel der afgezonderde opsluiting, voor zooveel de inrichting der cellulaire gevangenis betreft, in bijzonderheden na te gaan, werd hem, bij zijne terugkomst, de stichting van genoemde gevangenis toevertrouwd. De uitkomst heeft dat vertrouwen niet beschaamd. Meermalen werd hij bij uitgeloofde wedstrijden bekroond. Van zijne antwoorden op de tweeledige prijsvraag door het stedelijk bestuur van Amsterdam uitgeschreven voor het plan van een koopmansbeurs, verwierf een, namelijk dit, bestemd om daar, waar vroeger de beurs stond, geplaatst te worden, den prijs, terwijl aan het ander, de plaatsing van het gebouw op den Dam, het accessit mogt te beurt vallen. Met zijn ontwerp voor een provinciaal krankzinnigengesticht behaalde hij de overwinning boven zijne mededingers. Geen dier onderwerpen kwam echter tot uitvoering. Hij was lid en bestuurder der Maats. ter bevordering der bouwkunde, der vierde klasse in het kon. Ned. Instituut, van de Maats. v. Ned. Letterk. enz. Hij huwde Jacoba Johanna de Vos en overleed den 22 April 1857.

Zie *Levensbericht door D.D. Buchler* in de Levensb. der Maats. v. Ned. Letterk. 1857; Kramm.

[Willem Hendrik Warnsinck Bzn.]

WARNSINCK Bzn. (WILLEM HENDRIK) werd te Amsterdam den 4 October 1782 geboren, legde zich van zijn jeugd af op de beoefening van letterkunde en poëzy toe. Hij leefde echter in den tijd, dat hij, schoon als dichter niet zonder naam, eerst door Kinker, D.J. van Lennep, Bilderdijk, da Costa, Tollens, later door het jonge Holland, waarmede hij den strijd niet vol kon houden, overschaduwd werd; doch indien verhevenheid van gevoelens, eerlijkheid van overtuiging en een zekere vaardigheid van taal tot dichter kunnen stempelen, behoorde hij tot de voornaamste. Zijne vaderlandsche lierzangen, zijne bijbelsche poëzy, zijne gedichten te Amsterdam in 1828 uitgegeven, verdienen inderdaad lof. Zijn vriend Tollens deed deze uitspraak over hem: ‘er leven beter dichters, maar er leeft zeker geen beter mensch.’ Die innige braafheid was, zoo niet het zout zijner poëzy, dan toch de prikkel, waardoor hij voor zijn vaderland een allernuttigst leven heeft geleid. Waar weldadigheid, waar instellingen van openbaar nut te bevorderen waren vond men bij hem niet

slechts de beurs geopend, maar hem zelven bereid om met opoffering van rust, liefhebberij en geroepen alles te doen wat zijn hand te doen vond.' Hij was een krachtige steun der *Maats. tot Nut van 't Algem.*, met S u r i n g a r van *'t Genoots. tot zedel. verbet. d. Gevangenen*, medestichter der *Evang. Maats. Liefde en Vrijheid*. Hij overleed den 19 Oct. 1857. Zijn werken zijn door v a n C l e e f opgegeven, en vele zijner verhandelingen en gedichten in tijdschriften en almanakken verspreid.

Zie K o b u s en d e R i v e c o u r t; S c h o t e l, *Tollens en zijn tijd*.

[C.M. Warnsinck]

WARNSINCK, geboren H a a k m a n (C.M.), echtgenoote van W.H. W a r n s i n c k Bzn., was een zeer verdienstelijk teekenares van vruchten en bloemen, waarvan zij in 1814 en volgende jaren uitstekende proeven heeft geleverd op de Amsterdamsche tentoonstellingen. Zij overleed te Arnhem den 14 Julij 1834.

[Dirk Anthony van de Wart]

WART (DIRK ANTHONY VAN DE), in 1767 te Amsterdam geboren, had J a c q u e s K u y p e r tot leermeester en behaalde fn 1788, 89 en 90 eereprijzen op stads-teekenschool. Hij legde zich later op het portretschilderen in olieverw en miniatuur en het schilderen van Geldersche landschappen toe. Hij hield zich ook bezig met etsen waarvan een *Panorama*, bestaande uit 8 gekleurde en aaneensluitende teekeningen te zien van het Belvedère te Nijmegen, door hem geëtst en in prent uitgegeven, ten bewijze strekken. Ook etste hij een *Hollandsch Landschap* met figuren. Hij beoefende en gaf ook onderwijs in de muziek. Ook was hij geen ongelukkig dichter blijkens zijne gedichten in de *Dichterlijke Handschriften* bij U y l e n b r o e k en elders voorkomende.

Sedert 1815 woonde hij te Nijmegen, waar door hem een departement van de maatschappij tot Nut van 't Algemeen werd opgericht. Men heeft van hem eenige tooneelspelen zooals:

Liefde en Grootmoedigheid, *trsp.* Ald. 1795.
De Weldenkende Representant, *trsp.* Ald. 1796.
Cange of de Koningin van het Lazaret, *eene waare gebeurtenis*, *trsp. gev. n.h. Fr. van Gamas.* Ald. 1796.
De Schilder, *trsp.* Ald. 1796.
De Hertog van Monmouth, *trsp. gev. n.h. Fr.* Ald. 1799.
Ransdorp, *trsp.* Ald. 1800.
Hij overleed te Nijmegen den 8 April 1824.

Zie I m m e r z e e l; K r a m m; V e r w o e r t; K o b u s en de R i v e c o u r t.

[J.C. Colbe van Wartenberg]

WARTENBERG (J.C. COLBE VAN) is, volgens A b c o u d e schrijver van *Vaderlijke onderwijsingen*. Amst. 1714. 8°.

Zie *Naaml.* bl. 400.

[Iz. C. Was]

WAS (Iz. C.) schreef:

Waarneming van eenen verharden baarmoedermond bij eene barende, *aan welke eene inscheuring gedeeltelijk van zelf onstond en gedeeltelijk door de kunst voortgebragt werd*, *welke opening eenen doorgang aan de vrucht gaf en de verlossing ten gevolge had* in *Prakt. Tijds. voor de Geneesk.* 1828. St. . bl. 449.

Zie H o l t r o p , p. 392.

[J. Was]

WAS (J.) schreef:
Nuttige bijdragen tot de vaccinatie of inenting met de koepokstof in *Geneesk. Mag. door S. Laurens enz.* 1807. D. IV. St. III. bl. 1.
Waarnemingen omtrent eenen worm (*lambreus*) *door een gezwel bij den navel ontlast*, in *Verh. v.h. Zeeuwsch Genoots.* 1790. D. XIV. bl. 473.

Zie H o l t r o p , t.a.p.

[Hendrik en Steven van Wassemberg]

WASSEMBERG (HENDRIK en STEVEN VAN) waren in 1468 beeldhouwers te Brugge.

Zie K r a m m .

[N.A. Wassenaer]

WASSENAER (N.A.), kunstgraveur en uitgever in de 17e eeuw. Zijn naam vindt men onder een prent naar J. S a e n r e d a m , de H. Martha voorstellende.

[Gerard van Wassenaer]

WASSENAER (GERARD VAN), te Utrecht geboren, was aldaar advocaat en Burgemeester. G r a e v i u s noemde hem *Causarum patronus non ignobilis*, M a l t h a e u s : *rapsodus et compilator*, waarover v a n W e z e l hem heeft aangevallen. Hij overleed in 1664, in den ouderdom van 75 jaren. Zijn portret bestaat.
Hij gaf in het licht:
Practijk Judicieel en Notarieel of Instructie op de forme en maniere van procedeeren voor alle Hoven, *Rechtbanken enz. Na het Exemplaar van den Autheur door Egbertus Circus nagezien en verbetert in* 2 *dn.* 2*de druk.* Utrecht 1729, 1746.

Zie B u r m a n , *Traj. erud.*, p. 446; A b c o u d e 2e *Aanh.*, bl. 165; M u l l e r , *Cat. v. portr.;* P a q u o t , T. p. 16.

[Nicolaes Jansz. van Wassenaar]

WASSENAAR (NICOLAES JANSZ. VAN), zoon van den predikant J a n C l a e s z . of J o h a n n e s N i c o l a i à W a s s e n a e r , den vierden hervormden leeraar te Amsterdam, en aldaar (volgens anderen) te Heusden. Na de wederkomst van J a c o b u s A r m i n i u s uit Genève, waar hij op staten kosten gestudeerd had, genoot N i c o l a e s v a n W a s s e n a e r dit voorregt. Later werd hij conrector te Haarlem (1621) en vervaardigde een Grieksch gedicht op de belegering dier stad

door den Spanjaard. Leid. 1605. Van Haarlem ging hij naar Amsterdam, waar hij als arts praktiseerde. Hij beoefende de geschiedenis en gaf in het licht:

Een Turksche Cronyk of Gedenkwaardige geschiedenissen van

het jaar 1395-1629 m. pl. Amst. 1623. fol., alsmede eene geschiedenis van zijn tijd, bekend bij den naam van *Historisch Verhaal* van de meest gedenkwaardige gebeurtenissen, van jaar tot jaar in zijn leeftijd, in de wereld voorgevallen van 1622-1630. 5 d. 4°. Waarschijnlijk is hij in dit jaar gestorven. Barend Lampe, mede een Amsterdamsch geneesheer, heeft dit werk vervolgd. Het geheel bestaat uit 20 boekdeelen.

Ook gaf hij in het licht:

Artem medicam ofte Geneeskunst van Rembertus Dodonaeus, *van Sebastiaen Egbertszen verrijkt ende van hem met aenteyckeningen vermeerdert*. Amst. 1624.

Zie Pars, *Naaml.*, bl. 95, 266; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 701; Kok; Verwoert; Coupé, *Soir. Littér.*, T. XIX. p. 129; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 109; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, St. III. p. 252; Kobus en de Rivecourt; Ampzing, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 125; *Schied. Alm.*, 1850, bl. 16; De Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.*, bl. 352; *Biogr. Univ. Nav.*, D. IV. bl. 30, 316, *Bijbl.*, 1855, LIV. CXXXII.

[Abel Wassenaer]

WASSENAER of WAESENAER (ABEL), rekenmeester te Utrecht, gaf in het licht:

Arithmetica door Bernardus Stockman, *eertijts Fransoysche schoolmeester in de vermaerde coopstadt Dordrecht*, *nu van nieu' curieus gecorrigert ende verbetert*, *noch is hier bij gevoecht een tafelken om te rebatteeren op sulcken tijt ofte intrest men begeert*. Utrecht 1637. 8°.

Zie Schotel, *Volksb.*, D. II. bl. 17. *Ill. school*, bl. 9.

[Philips, Heer van Wassenaer]

WASSENAER (PHILIPS, Heer VAN), zoon van Halewijn van Wassenaer en Johanna van Arkel, een aanzienlijk en rijk edelman, bezitter van Voorburg, Voorschoten, Katwijk, Zandhorst, Groeneveld, stichter van het Huis ter Horst, bij Voorschoten. Hij onderteekende, onder graaf Dirk VI, het verdrag, bij hetwelk het oudste gedeelte van Holland voor een leen van Brabant werd erkend. Ook was hij een der voornaamste bevorderaars van Willem, broeder van den genoemden graaf tot de grafelijke waardigheid en een ijverig tegenstrever van Lodewijk graaf van Loon. Hij komt in 1213 als ridder voor en overleed in 1225. Hij was gehuwd met Agnes Persyn van Waterland.

[Philips, Heer van Wassenaer]

WASSENAER (PHILIPS, Heer VAN), zoon van Dirk van Wassenaer en Bertha van Kuik, werd in 1339 na den dood van zijn neef Dirk van Kuik met het burggraafschap van Leiden beleend. Hij was driemaal gehuwd, bij zijn tweede echtgenoot, Lijsbeth van der Dussen, had hij o.a. een zoon Dirk van Wassenaer, heer van Voorschoten, Voorburg, Valkenburg, Katwijk enz., burggraaf van Leiden, eerste baanderheer van Wassenaer en Krytwaarder,

gehuwd met Machteld Oem, vrouwe van Barendrecht. Haar zoon Philips van Wassenaer was medeplichtig aan den moord van jonkvrouw Aleid van Poelgeest, in den nacht van den 21 op 22 Sept. 1390, op het hof te 's Gravenhage. Hierop verliet hij voor eenigen tijd het land, doch schijat zich weldra weer verzoend te hebben, wijl hij in 1399, gelijk gewoonlijk het recht van magistraats bestelling te Leiden uitoefende. Daar hij in den twist tusschen Jacoba van Beyeren en haar oom, hertog Jan van Beyeren, de zijde der eerstgemelde hield, werd Leiden, schoon door hulp van den Utrechtschen bisschop Frederik van Blankenheim merkelijk versterkt, geweldadig ingenomen en Philips van het burggraafschap ontzet, behoudende alleen den bargt, de leenmannen, de zwanen, het hopgeld, het gruitgeld, de visscherijen en de Wassenaarsche tollen. Daarenboven beroofde hem zijn eigen zoon Hendrik van zijne heerlijkheid Wassenaar, terwijl Jacob, heer van Abcoude en Gaesbeek, hem eerst in Schoonhoven eenigen tijd gevangen hield en vervolgens naar Wijk te Duurstede voerde, waar hij verscheidene jaren in een ruime gevangenis bewaard werd en in 1428 zijn dagen eindigde. Zijn lijk werd in het klooster der Predikheeren begraven. Hij liet bij zijn echtgenoote Maria, dochter van Jan van Egmond en Geerte van Amstel, vrouwe van IJsselstein, kinderen na.

Zie behalve Te Water, *Verb. d. Edelen*, (Reg.) van Leeuwen, *Bat. ill.*, Hoogstraten, Kok, Wagenaar, Arends, Orlers, *Beschrijv. v. Leiden*, Musketier Vergenst, *Dissert. de Burggraviatu Leidens.;* Schotel, *de Burgt te Leiden;* B. van den Dycke, *Orat. funeb. in obit. Henric. Bar. de Wassen. et Warmont.* Traj. ad Mos. 1709. 4°. met wapens; Pars, *Katw. Oudh*.

[Hendrik van Wassenaer]

WASSENAER (HENDRIK VAN), zoon van den vorige, voerde als opperbevelhebber het bewind over de Noord-Hollanders en Waterlanders, in den Arkelschen oorlog, in den aanvang der XVde eeuw. In 1420 hielp hij hertog Jan van Beyeren de stad Leiden belegeren, daar zijn vader zich in bevond en werd met de goederen van dezen beleend.

Intusschen was Hendrik slechts voorloopig beleend (20 Mei 1420), de finale beleening had omstreeks een jaar later (11 Februarij 1421) plaats, en wel tegen betaling van een aanzienlijke som, daar de hertog, evenmin als zijne voorzaten, overvloed van geld had, en niets om niet gaf. Hij werd echter alleen met de goederen, die zijn vader bezeten had, beleend, niet met het burggraafschap en andere beerlijkheden in de stad Leiden, die aan de graaflijkheid bleven. Daar de sluwe hertog wel voorzag dat zulks moeijelijkheden zou verwekken, had hij hem vier dagen te voren bij legale acte afstand van al zijn recht en aanspraak op het burggraafschap laten doen. Wel wendden Hendrik en zijne nakomelingen

herhaalde pogingen aan om wederom in het bezit er van te geraken, doch vruchteloos. Reeds vier dagen na de uitvaardiging van den leenbrief gaf hertog Jan aan de regeering van Leiden een open brief van verzekering, dat hij de gerechtigheden van de stad nimmer van de graaflijkheid zou scheiden, en dat hem zulks ernst was, bewees hij door er terstond 2750 gouden nobelen op te beleenen. Den 10den Junij 1430 herhaalde vrouw Jacoba deze belofte, terwijl hertog Philips van Bourgondië, den 23sten Juli 1434, haar nader bevestigde en, om de genegenheid der poorters te winnen, er het privilegie bijvoegde, dat zij zelven jaarlijks vier Burgemeesters mogten kiezen. Tevens breidde hij de rechtsmagt van den schout en der schepenen aanmerkelijk uit, zoodat het terugkeeren tot de vorige wijze van beheer schier onmogelijk was gemaakt. Groot was de vreugde der Leidsche poorters, toen zij van het ondraaglijke juk der burggraven ontslagen waren, en de rustelooze strijd, sedert eeuwen met hen gevoerd, zoo zij hoopten, voor altijd geeindigd was. De herinnering aan de ‘tyranny der voormalige heeren en de volkomen verlossing uit hun geweld’ deed Jan van Hout, den beroemden secretaris der stad, nog na verloop van anderhalve eeuw naar het speeltuig grijpen en een hymne aanheffen, waarin hij de stad, die hij sprekende voorstelt, in deze woorden tegen de burggraven laat uitbarsten:

‘Maeckt U van hier, ghy Honden woedlich,
Vergeefs ist dat gy my ansart,
Vergeefs is al u nydige hart,
Hout op vant grof geblaf trotsm oedich
En bijten bloedich.
Mijn God ist die my selver leydet
En stuyrt als eenen Harder goet,
Zijn schaepkens acht, wacht en behoet:
Soo lang dees van my niet en scheydet
Maer lustich weydet.’

Een lange reeks van jaren overleefde Hendrik het verlies van het voorvaderlijk leen met zijne gerechtigheden, en toen hij in 1447 op zijn sterfbed lag in het door hem gestichte huis Wassenaer te 's Hage, ‘pijnde den ontaarden zoon niet zoo zeer de mishandeling zijnen vader aangedaan, als wel die van zulk een kostbaar erfdeel, hem en zijn vader ontnomen’ en hij bezwoer zijn zoon Jacob alles aan te wenden om het wederom in zijn geslacht te brengen. Deze ging dientengevolge na zijns vaders dood zelf naar den hertog, toen deze te 's Hage vertoefde, ‘en bad en eischte met onverzaagd gemoed in het bezit van het burggraafschap hersteld te worden’, doch ook thans te vergeefs. Eindelijk gaf hem Philips sommigen

zijner rechten terug, maar niet dan ‘onder drukkende voorwaarden en naauwe bepalingen.’

Zie behalve de genoemde schrijvers van Hout, *Dienstbouc;* Orlers, *Beschrijv. van Leiden* en het ms. over den burgt en de burggraven van van der Pauw, in het Archief te Leiden.

[Jan van Wassenaer]

WASSENAER (JAN VAN), vier jaren na zijns vaders dood ontsliep Jacob [1)], zonder dat zijn echt met Johanna, oudste dochter van Hendrik van Diest, heer van Riviere, was gezegend geworden. Zijne bezittingen en titel van burggraaf gingen over aan zijn broeder Jan van Wassenaer, die er 1000 Fransche kroonen voor aan den hertog moest uitkeeren. Dapper als zijne voorvaderen die zich steeds in veld en tornooi hadden onderscheiden, streed deze in 1454 aan 's hertogen zijde tegen de Gentenaars en stond in 1479 aan het hoofd der Hoekschen, die de Kabeljaauwschen uit 's Hage en Leiden verdreven. Van Leeuwen noemde hem ‘een van de principaalste rumoermakers van zijn tijd’[2)], die na 45 jaren te hebben ‘gehoveerd’ in 1494 te 's Hage overleed. Hoe het zij; zijn naam wordt met eere in de jaarboeken der geschiedenis vermeld. - Men noemde hem ‘een dapper en rijk edelman,’ ‘een der aanzienlijkste edelen van den lande.’

[Jan van Wassenaer]

WASSENAER (JAN VAN). Nog meerderen roem verwierf zijn zoon, Jan van Wassenaar, dien hem zijne tweede vrouw[3)], Johanna, dochter van Joost van Halewijn, heer van Fiennes, geschonken had. Deze Jan, burggraaf van Leiden, ambachtsheer van Voorburg, Voorschoten, Valkenburg, Katwijk, Oegstgeest, Barendrecht, bezitter der huizen Te Zuik, Te Zant en Ter Horst, allen omtrent Leiden en de genoemde dorpen gelegen, had reeds vroeg zijn vader verloren en zijne opvoeding aan het hertogelijk hof genoten. Nog was hij slechts een knaap, toen hij met andere Nederlandsche edelen Philips den Schoone naar Spanje vergezelde. Doch zijne moeder, eene even voorzichtige als verstandige vrouw, bevreesd voor de gevaren, die haren eenigen zoon op zoo jeugdigen leeftijd op reis bedreigden, liet hem terugkeeren. Zeven jaren later volgde hij zijn oom van moederszijde, Lodewijk van Halewijn, heer van Fiennes, gouverneur van Picardië, en ambassade, naar Venetië.

1) Hij werd te Diest in Brabant, in het klooster der Minnebroeders, begraven.
2) *Beschrijv. v. Leiden.*
3) Zijne eerste vrouw was Catharina van Craon, dochter van Jacob van Craon, een heer van groot vermogen uit Anjou in Frankrijk.

Op zijn terugreis nam hij dienst bij keizer M a x i m i l i a a n , die tegen de Venetianen oorlog voerde, en streed met uitstekende dapperheid, die hij vooral bij het beleg van Padua, toen hij als een gewoon krijgsknecht de wallen beklom, betoonde. Een schot door zijn wang deed hem in de gracht storten, waar hij gewis zou zijn omgekomen, indien zijn hulpgeschrei niet gehoord ware.

Naar de legerplaats teruggevoerd, bezocht en troostte hem de keizer, ‘ofschoon hij,’ merkte de kroniekschrijver op, ‘wegens zijn kloekmoedigheid geen troost behoefde.’ Na het eindigen van den oorlog, keerde hij naar zijn vaderland terug. Ook dáár liet hij zijn zwaard niet in de schede rusten: hij nam deel aan de oorlogen tegen de Friezen, Gelderschen en Stichtenaars, doch werd, na den vijand reeds uit het Karthuizer klooster te Utrecht verdreven te hebben, geslagen, gevangen, door hertog K a r e l naar het slot te Hattem gevoerd, en aldaar in een ijzeren kooi, die men op en neer kon trekken, aan den zolder van een der torens gehangen. Uit zijnen kerker verlost, zag men hem kort daarna wederom in Friesland, tot welks ‘Stadhouder en Opperste kapitein’ hij benoemd was, strijden en, met hulp van J o r i s S c h e n k v a n T a u t e n b u r g , bijna geheel dit gewest onder 's keizers heerschappij brengen, toen hij in 't beleg van Sloten in den arm werd gekwetst, en daarop, 4 December 1523, te Leeuwarden, in den ouderdom van 40 jaren, ontsliep. Keizer K a r e l , die in hem een onversaagd strijder en een ervaren legerhoofd verloor, betreurde zijn dood. Prachtig en statig was zijn uitvaart. De ridderschap en edelen, de president en raden van het hof van Holland en een aanzienlijke stoet van edelen volgden zijn stoffelijk overschot, dat in het klooster der predikheeren te 's Hage werd ter aarde besteld. P h i l i p s d e S c h o o n e had hem in 1506 tot vliesridder benoemd. Na zijn terugkomst uit Venetië (1510) was hij met J o s i n a , dochter van J a n graaf v a n E g m o n d , stadhouder van Holland, in het huwelijk getreden. Hij was de laatste W a s s e n a e r , die den titel van burggraaf voerde, en daar hij slechts twee dochters en een natuurlijken zoon naliet, gingen alle zijne heerlijkheden en titels over aan zijn schoonzoon den vliesridder J a c o b , eersten graaf van Ligne en Faucquenberge, met wien zijne oudste dochter M a r i a gehuwd was. Beiden vestigden zich in Brabant en lieten het bestuur hunner goederen en bezittingen in Holland over aan hunnen bastaardbroeder A n d r i e s , die na zich dapper in de Geldersche oorlogen gekweten en van K a r e l V den ridderslag bekomen te hebben, baljuw der heerlijkheid Wassenaer werd, en het huis Wassenaer te 's Hage bewoonde, waar hij in 1597, het tachtigste zijns ouderdoms, overleed. Dat huis werd ook betrokken door den zoon van J a c o b en M a r i a , P h i l i p s , grave de

Ligne en Faucquenberge, baron van Wassenaer, burggraaf van Leiden, heer van Maude, Ollignies, Monstreuil en zijne echtgenoote Margaretha van Lalaing, zuster van Anthoni, graaf van Hoogstraten, erfgenaam der domeinen zijner moeder. Hij stond in hooge gunst bij Philips van Spanje, wiens kamerheer hij was en die hem in 1559 de vliesorde had geschonken; gedurende zijn verblijf te 's Hage vereerde hij aan de St.-Janskerk te Gouda een glas, waarop de voornaamste daden van den apostel Philippus, zijn schutspatroon, waren afgebeeld. Daar hun zoon Lamoraal in 1602 door den keizer tot prins van Ligne en van het heilige roomsche rijk verheven, de zijde van Spanje hield, werden al zijn goederen, die hij in Holland bezat, aangeslagen, en toen hij ze na het bestand had terug ontvangen, besloten hij en zijne gemalin Maria van Melun, dochter van Hugo François van Melun, prinses van Espinoy, markiezin de Roubaix, zich van hunne bezitting hier te lande te ontdoen. De heerlijkheid Barendrecht verkochten zij voor *f* 30,500 aan Aernt Maertensz. burger van Dordrecht, hun huis te Zuik aan Jacob van Wassenaer, heer van Obdam, admiraal van Holland, hun huis Wassenaer te 's Hage voor *f* 24,000 aan Cornelis van der Myle, schoonzoon van Oldenbarneveld, en de Wassenaersche tollen voor *f* 220,000 aan de staten van Holland, die ook de kwade leenen welke de prins nog in Holland bezat tot goede onsterfelijke leenen verhieven. Reeds tijdens het leven van zijn vader had de regeering van Leiden met hem onderhandelingen aangeknoopt tot aankoop der heerlijkheid van Leiderdorp, die reeds zoo ver waren gevorderd, dat de beleening op de stad Leiden in 1582 was overgegaan; doch de oneenigheden met den zoon van den prins van Ligne ontstaan waren oorzaak, dat deze koop eerst in 1614 zijn volkomen beslag kreeg[1].

Van Leeuwen; Slichtenhorst, *Geld. gesch.*, bl. 361, 371; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kok.

[Arent, Baron van Wassenaer Duvenvoorde]

WASSENAER DUVENVOORDE (AREnt, Baron VAN), zoon van Jan van Duvenvoorde[2] Voorschoten, Veur en Sterrenburg, en Maria van Voorst, had van den 11 December 1647 tot den 11 Julij 1674 zitting in de ridderschap en vanwege deze als eerste raad in het collegie van gecommitteerde raden. Hij was ook stadhouder van de graaflijkheidsleenen, luitenant en houtvester van Holland en hoogheemraad van Rijnland. In 1646 trad hij in den echt met Anna

1) V. Mieris, *Handv. v. Leiden*, bl. 686.
2) Wijl de oudste tak van het geslacht Wassenaer al sedert lang was uitgestorven, nam hij in 1590 den naam en het wapen in den naam van dien stam aan.

Maria van Scherpenzeel en verwekte bij haar drie kinderen.

Zie van Leeuwen; Kok; te Water.

[Arent, Baron van Wassenaer]

WASSENAER (ARENT, Baron VAN), zoon van Jacob, baron van Wassenaer Duvenvoorde en Jacoba baronesse van Lier, kleinzoon van den vorige, in 1669 geboren, was heer van Voorschoten, Veur en Harslo, werd in de ridderschap van Holland beschreven en van wegen deze president der rekenkamer van de graaflijkheidsdomeinen, voorts hoogheemraad van Schieland, ruwaard en baljuw van den lande van Putten, drossaard der stad en baronnie van Breda, baljuw van Hulst en Hulsterambacht en eindelijk in 1714, benevens van Borsele en van der Hooge, buitengewoon gezant van Groot-Brittanje om Georg I als koning te begroeten. In 1716 sloot hij aldaar een verbond voor dezen staat ter vernieuwing en bevestiging van vorige verdragen. Hij keerde spoedig na het sluiten van hetzelve herwaarts en overleed den 15 December 1721 door een onverwacht toeval te 's Hage en werd te Voorschoten begraven. Hij huwde Anna Margaretha van Bentinck, dochter van Hans Willem van Bentinck, graaf van Portland en liet 6 kinderen na.

Zie Wagenaar, *V.H.*, *D.* XVIII; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Te Water, van Leeuweu; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jan Gerrit, Baron van Wassenaer van Duvenvoorde]

WASSENAER VAN DUVENVOORDE (JAN GERRIT, Baron VAN), broeder van den vorige, heer van Roozenburg, luitenantadmiraal van het edel mog. collegie ter admiraliteit van Amsterdam, hoogheemraad van Rijnland. Hij werd in 1672 geboren, huwde Maria Jacoba, baronesse van Lier, dochter van Willem, baron van Lier van Katwijk en van Geertruid Anna, baronesse van Wassenaar van Duvenvoorde, één zoon nalatende, die vroeg stierf.

Zie J.C. de Jonge, *Nederl. Zeewezen*, D. IVb. bl. 132, 191, 219, 249, 255, 278, 385, 419-434, 566, D. V. bl. 14; van Leeuwen; Kok.

[Jacob Emmery Wassenaer van Duvenvoorde]

WASSENAER VAN DUVENVOORDE (JACOB EMMERY), broeder van den vorige, in 1674 geboren, was heer van Zuid-Waddingsveen, raad en burgemeester van Leiden, beschreven in de ridderschap van Holland en bewindhebber der O.-I. maatschappij ter kamer Delft. Hij overleed in November 1724. Hij huwde Anna Kornelia Martina van Baarten bij wie hij vele kinderen verwekte.

Zie v. Leeuwen; Kok.

[Karel Lodewijk Baron van Wassenaer van Duvenvoorde]

WASSENAER VAN DUVENVOORDE (KAREL LODEWIJK, Baron VAN), broeder van den vorige, in 1685 geboren, was

heer van Doeveren, trad in dienst der staten, en klom op tot overste van het regiment Waalsche dragonders, was kommandant van 's Hertogenbosch, kommandeur van Iperen, brigadier van de ruiterij en werd eindelijk in de ridderschap van Holland beschreven. Hij huwde Maria de Vilattes, die hem verscheidene kinderen schonk.

Zie Kok; van Leeuwen.

[Willem Baron Wassenaer van Duvenvoorde]

WASSENAER VAN DUVENVOORDE (WILLEM Baron), oudste broeder der vorigen, werd in 1670 geboren, omhelsde, even als zoo vele van zijn geslacht, den krijgsdienst en klom op tot den rang van generaal-majoor in dienst der algemeene staten der vereenigde Nederlanden, luitenant-kolonel der Hollandsche guarde te voet, gouverneur van Bergen-op-Zoom. Hij nam als brigadier deel aan den slag bij Oudenaarden (1708), werd voor Rijssel gekwetst (1708), was bij de belegering van Doornik (1709), nam deel aan den slag bij Malplaquet (1709) en hielp Donay innemen (1710). Ook was hij coadjutor en huiskommandeur van de Duitsche orde, balye van Utrecht, kommandeur van Dieren en zat in de ridderschap van Overijssel. Hij huwde Hermelina Petronella, baronesse Schaep van den Dam en vrouwe van den Dam en Maelstede, enz. enz. Zijn oudste zoon, Jacob Herman, heer van den Dam, in 1700 geboren, volgde de loopbaan van zijn vader, werd kapitein bij het regiment van den generaal-majoor Vellegas en overleed in 1724 ongehuwd. Zijn derde zoon Assuerus Arent in 1702 geboren, studeerde aan de hoogeschool te Utrecht, verkreeg aldaar het meesterschap in de regten, werd vervolgens vaandrig onder de Hollandsche guarden te voet en overleed, even als zijn broeder, ongehuwd in 1729.

Zie Hoogstraten, van Leeuwen; Kok; Bosch, *Nederl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 416, 444, 458, bijl. 20, 500; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Pieter, Baron van Wassenaer Sterrenburg]

WASSENAER STERRENBURG (PIETER, Baron VAN). Hij was heer van Sterrenburg, kolonel van het regiment Hollandsche guardes, gouverneur van de Willemstad, kommandeur van de Duitsche orde, balye van Utrecht en hoogheemraad van Rijnland. Hij overleed in 1608. Hij huwde Anna, dochter van Theophilus van Cats, heer van Heilo, Coelster en Vertilon, en van Deliana van Brederode van Wezenburg, die beide hem kinderen nalieten.

Zie Hoogstraten; Kok; van Leeuwven; Te Water.

[Willem, Baron van Wassenaer Sterrenburg]

WASSENAER STERRENBURG (WILLEM, Baron VAN), zoon van den vorige, in 1650 geboren, was een der voornaamste edelen, eerste raad in het collegie van gecommitteerde raden en verder in de aanzienlijkste eerambten geplaatst. In 1720 werd hij, eerste en oudste lid der ridderschap zijnde,

grootzegelbewaarder en stadhouder van de leenen van Holland en in het volgende jaar benevens anderen in de commissie benoemd tot herstel der geldmiddelen van Holland. Zij bragten hun rapport uit op 24 Mei 1724. Dit merkwaardig stuk is op nieuw uitgegeven bij het hoogst belangrijk rapport van Goldberg en anderen in December 1797 gegeven. Vroeger in 1682 was hij ambassadeur van dezen staat in Frankrijk en kweet zich bijzonder voor Willem III ten behoeve van het prinsdom Oranje. Hij was sedert den 19 Oct. 1714 curator der Leidsche hoogeschool en overleed den 6 Aug. 1723, bij Josina van der Does verscheidene kinderen nalatende.

Zie Scheltema, *Staatkundig Nederl.*; Wagenaar, *V.H.*, D. XV. bl. 99; Siegenbeek, *Geschied. d.L.H.*, D. II. bl. 20; Schotel, *de Hooges. te Leid.*; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Willem Lodewijk Wassenaer Sterrenburg]

WASSENAER STERRENBURG (WILLEM LODEWIJK), zoon van den vorige, was heer van Ruyven, Maassluis, Maasland enz., had van wege de ridderschap zitting in het collegie ter admiraliteit op de Maaze. Voorts was hij baljuw en schout van 's Gravenhage en hoogheemraad van Delfland. Hij overleed in Jan. 1720 in het 44ste jaar zijns ouderdoms. Zijne echtgenoote Maria Cornelia van Aerssen van Hoogerheide, dochter van mr. Cornelis van Aerssen, heer van Hoogersteyde, Ossendrecht, Meteren, Voshol en de Tramsel, ontvanger-generaal van Holland en West-Friesland en van Maria Pauw, schonk hem verscheidene kinderen.

Zie Kok.

[Jacob van Wassenaer]

WASSENAER (JACOB VAN), heer van Obdam, zoon van Gijsbert van Duvenvoorde, die het smeekschrift der edelen onderteekende, en van Maria van Hoxwier, in 1574 geboren. Hij kocht in 1615 van den prins van Ligne, als heer van Wassenaer, de heerlijkheid Zuidwijk onder Wassenaer, tusschen Leiden en 's Gravenhage, en nam, op het voorbeeld van zijn neef Jan van Duvenvoorde, den naam van Wassenaer weder aan. Hij was admiraal van Holland en gouverneur van Heusden en overleed in Aug. 1623, bij zijn echtgenoote Anna Randerode van der Aa verscheidene kinderen nalatende.

Zie Te Water; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jacob Baron van Wassenaer]

WASSENAER (JACOB Baron VAN), baanderheer van Wassenaer, heer van Obdam en Zuidwijk, zoon van den vorige, in 1610 geboren, muntte als krijgs- en staatsman uit. Reeds vroeg trad hij in den krijgsdienst, voerde spoedig het bevel over een compagnie ruiters, en nam vervolgens als kolonel deel aan verscheidene belegeringen. Zoo was hij bij het beleg van Maastricht in 1632, toen hij met honderd man te paard bij

Stokheim op drie Spaansche compagnien aanviel, ze sloeg en 25 gevangenen verkreeg. Eerlang werd hij echter tot gewigtige ambten geroepen. De provincie Holland vaardigde hem al om zitting te nemen in den raad van state, later werd hij gouverneur van Heusden en de omliggende vaste plaatsen en schanssen, Crevecoeur, St. Andries, Voren en Hemert. Toen men hier te lande in den jare 1647 tot vrede met Spanje begon te neigen en de provincien Gelderland en Overijssel het met Frankrijk, toen in oorlog met Spanje, hielden, werd W a s s e n a e r naar die provincien afgevaardigd om ze te bewegen zich bij de meerderheid te voegen, Frankrijk te verlaten en zich met het Spaansche rijk te verdragen. In 1648 vertrok hij als gezant naar Kleef, om, in naam der algemeene staten, te staan over den doop van den oudsten zoon van den keurvorst F r e d e r i k W i l l e m v a n B r a n d e n b u r g . Na den dood van W i l l e m II werd O b d a m , nevens C o r n e l i s d e G r a a f , oud-burgemeester van Amsterdam en F r a n ç o i s R i e c e n , pensionaris van Purmerland, naar Gelderland en Overijssel gezonden om die gewesten uit te noodigen tot de groote vergadering te 's Hage. De staten van Holland zonden hem nevens J a n d e W i t t , pensionaris van Dordrecht naar Zeeland, om die provincie te bewegen den prins van O r a n j e niet tot kapitein-generaal aan te stellen. Nog in hetzelfde jaar (1651) terwijl de groote vergadering zat, werd hij in gezantschap gezonden naar Kleef aan den gemelden keurvorst v a n B r a n d e n b u r g en naar Dusseldorp aan den paltzgraaf W o l f W i l l e m , om den oorlog tusschen hen ontstaan, bij te leggen. Ten dien einde reisde hij ettelijke malen heen en weer uit 's Hage naar gemelde steden en had eindelijk het genoegen om den vrede in een zamenkomst dezer vorsten bij Angerodt te zien sluiten. In 1653 bekleedde hij het ambt van gemagtigde der staten op 's lands vloot, over welke M a r t e n H a r p e r t s z . T r o m p , als luitenant-admiraal, het gezag voerde. Een zeegevecht tusschen ons en de Engelschen, in zijne tegenwoordigheid, viel ongelukkig uit. De schuld werd aan O b d a m geweten, wijl hij bij het gemeen beschuldigd werd dat hij T r o m p zou overgehaald hebben ‘om slappelijk tegen de Engelschen aan te gaan.’ Doch van dezen blaam werd hij gezuiverd door de uitspraak der staten van Holland, die de beschuldiging voor louteren laster hielden.

In hetzelfde jaar werd hij naar Enkhuizen gezonden om een volksoproer te stillen, waarbij hij in levensgevaar verkeerde. In hetzelfde jaar werd ter vergadering van Holland geraadpleegd over een opvolger van den gesneuvelden luitenant-admiraal M a r t e n H a r p e r t s z . T r o m p , en viel de keus op hem. Hij legde derhalve zijne bediening van kolonel van een regiment ruiters neder en aanvaarde die van luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland. Schoon reeds in 1653 aan-

gesteld, liep het tot 1656, toen hij met 's lands vloot in zee stak om de stad Dantzig, door de Zweden, met de Polen in oorlog, belegerd te ontzetten en de koopvaardijschepen van den staat in de Oostzee te beschermen. Voor 't einde van Junij was hij reeds in de Zond, vanwaar hij te land naar Kopenhagen trok, waar hij door den koning van Denemarken statelijk ontvangen en met de ridderorde van den Olifant, die hem door den onderkoning van Noorwegen overhandigd werd, werd vereerd. Eerlang keerde hij naar de vloot terug, met welke hij voor Dantzig kwam, waar hij door eenige heeren en kooplieden der stad luisterrijk ontvangen werd. Bij de komst der vloot, verdwenen de Zweden, doch O b d a m bleef tot in October voor Dantzig, waarna hij naar het vaderland terugkeerde.

In 1657 bracht hij, op last der staten, met eene vloot de gezanten naar Portugal, om rekenschap te vorderen van het ongelijk en nadeel den Nederlanders in Brazilië, Angola en St. Thomas toegebracht. Daar de Portugezen geen voldoening gaven, werd deze staat door den onzen den oorlog aangekondigd, kruiste W a s s e n a e r op de Portugesche kusten en bemagtigde in November 15 schepen uit de Portugesche suikervloot, die, omtrent 40 zielen sterk, uit Brazilie naar Lissabon keerde.

In 't volgende jaar 1658 ontstond er oorlog tusschen Zweden en Denemarken. Bevreesd voor belemmering der vaart door de Zond, namen de staten het besluit om den Deenschen koning krachtig bij te staan. W a s s e n a e r werd het bevel over de vloot opgedragen, en na een hevig gevecht behaalde de onzen de overwinning op den Zweedschen admiraal W r a n g e l, drie schepen werden veroverd, acht in den grond geschoten of verbrand, er vielen duizend dooden, terwijl de onzen vierhonderd man verloren, doch onder deze de viceadmiraals W i t t e K o r n e l i s z. d e W i t t e en P i e t e r F l o r i s z o o n.

In de volgende jaren deed W a s s e n a e r nog verscheidene tochten, waarop echter niets belangrijks voorviel. Doch in 1665, toen de oorlog tusschen dezen staat en Engeland was ontstaan, kreeg hij met den titel van luitenant-admiraal-generaal het opperbevel over de vloot, omtrent honderd schepen sterk. Den 13 Junij raakten de beide vloten slaags nabij de stad Lestoffe. 't Gevecht begon met het aanbreken van den dag, doch omtrent 2 uren na den middag sprong W a s s e n a e r met zijn schip *de Eendragt* in de lucht. Zijn lijk werd nimmer gevonden, doch op 's lands kosten werd ter zijner eere een prachtige graftombe in de groote kerk te 's Hage opgericht met een Latijnsch opschrift. Hij was gehuwd met A g n e s v a n R e n e s s e v a n d e r A a, dochter van J a n v a n R e n e s s e v a n d e r A a, heer van Schonauwen en

van Catharina van Arnhem, die hem 3 kinderen schonk.

Zie *Levens van Doorl. zeehelden; Leven van de Ruyter;* J.C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. IIa. bl. 199-201, 229-233, 238-241, 244-250, 266-271, 285, 310-314. D. IIb. bl. 213, 177, 193. D. IIIa. bl. 413; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Wagenaar, *V.H.*, D. XII, XIII, (*Reg.*); Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Jakob van Wassenaer]

WASSENAER (JAKOB VAN), zoon van den vorige, in 1635 geboren, was graaf van Wassenaer, heer van Obdam, Hasebroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem, enz. lid der ridderschap van Holland en als zoodanig, abt, raad en algemeen rentmeester der heerlijkheid en goederen van de abdy van Rijnsburg, ridder van de Deensche koninklijke orde van den Olifant, generaal van de ruiterij van den staat der vereenigde Nederlanden, gouverneur van 's Hertogenbosch en der onderheorige forten, hoogheemraad van Rijnland, meesterknaap van de houtvesterij van Holland en West-Friesland, den 23 April 1690 wegens de ridderschap, curator der Leidsche hoogeschool. Hij diende den staat meermalen als gezant naar onderscheidene hoven, als dat van Frankrijk, Engeland, Polen, Pruissen en meer andere Duitsche vorsten. Ook als krijgsman gaf hij vele blijken van moed en bekwaamheid. De keurvorst van de Paltz verhief hem en zijne nakomelingen tot den graaflijken stand. Hij huwde Adriana Sophia, barones van Raesveld, dochter van Adolf Henrik, baron van Raesveld, die hem kinderen schonk.

Hij overleed in 1714 en is door P. Schenk ten voeten uit afgebeeld.

Zie Wagenaar, *V.H.*, D. XIII, XV, XVI, XVII (*Reg.*); van Wijn, *Bijvoegs.*, D. XVIII, bl. 135; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, Te Water, *Nairatio*, p. 180; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. I. bl. 249-250, D. II. bl. 18; Schotel, *Leidsche Hoogeschool;* Bosscha, *Ned. Heldend. te land*, D. II. Bijl. 2, 8, 255, 323-340; Kok, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van portr.*

[Jan Hendrik Graaf van Wassenaer]

WASSENAER (JAN HENDRIK Graaf VAN), zoon van den vorige, baanderheer van Wassenaer, heer van Obdam, H[a][...]sbroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem en Laege, beschreven in de ridderschap van Holland en wegens dezelve zitting hebbende in den raad van state, later in de vergadering van hh. mog. luitenant houtvester van Holland, sedert 1727 curator der hoogeschool te Leiden, ridder van de orde van St. Jan te Jeruzalem, abt, raad en rentmeester der abdij van Leeuwenhorst, den 3 Febr. 1745 overleden.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges*,, D. I. bl. 273, 274, D. II. bl. 20, 21; Kok.

[Unico Willem, Graaf van Wassenaer]

WASSENAER (UNICO WILLEM, Graaf VAN), broeder van den vorige, in 1696 geboren, heer van Twickelo, werd in 1717, wegens het kwartier van Twenthe in de ridderschap van Overijssel, in 1724 in de ridderschap van Holland, en in naam van dit gewest had hij zitting als raad in het collegie ter admiraliteit op de Maze. Voorts was hij hoogheemraad van Rijnland. Vele waren overigens zijn binnenlandsche eertitels en ambten, waartoe geboorte, rijkdom en bekwaamheid hem den weg baanden. Hij verklaarde zich tegen de verheffing van den prins van Oranje tot stadhouder en werd door Chesterfield met Boetselaer van Nyeveen en Halewijn als hoofd der gemeenebest-gezinden voorgedragen. Talrijk en gewigtig waren de buitenlandsche gezantschappen, die hem werden opgedragen. De eerste was in 1744 naar Frankrijk om de verklaring der Staten-Generaal over te brengen op de vermaarde aanspraak van den ambassadeur de Fenelon en tevens de goede diensten aan te bieden tot bijligging der geschillen tusschen Frankrijk en Groot-Brittannië. Na mislukte pogingen te hebben aangewend, werd hij nog in hetzelfde jaar naar Keulen gezonden om den keurvorst in zijne verbindtenis met Oostenrijk te bevestigen. In een maand volvoerde hij dien last naar wensch, en reisde in het volgend jaar op nieuw naar Bonn om den vrede tusschen de hoven van Weenen en Munchen te helpen bevorderen. Ook hierin slaagde hij gelukkig, zoowel als bij een verdrag tot het leveren van 7000 man. In 1746 vertrok hij weder naar Frankrijk, ten einde, zoo mogelijk, verdere verwijdering voor te komen, de gekrenkte vriendschap te herstellen en tot eene algemeene bevrediging te werken, de griffier der Staten-Generaal Jacob Gilles, werd aan hem toegevoegd. Eene nieuwe benoeming tot het congres van Breda strekte ten blijke van de goedkeuring zijner meesters over den handel te Parijs. Het een zoo wel als het ander liep vruchteloos af. Gedurende dit alles werd door hen, die den oorlog zochten, het graauw tegen hen opgezet, blijkens vele plak- en strooibrieven in het *Praaltooneel van Nederlandsch wonderen*, bewaard gebleven.

Bij klimmende ouderdom verminderde zijne geestvermogens. Hij overleed den 9 November 1766. In 1723 trad hij in het huwelijk met Dodonea Lucia van Goslinga, dochter van Sicco van Goslinga, grietman van Franckeradeel en Johannette Isabella, baronesse van Schwartzenburg.

Zie Wagenaar, *V.H.* (*Reg.*), *Nederl. Jaarb.*, 1766; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Chesterfield, *Letters*, T. XII. p. 10.

[Carel Georg Graaf van Wassenaer Twickel]

WASSENAER TWICKEL (CAREL GEORG Graaf VAN), zoon van den vorige. In April 1758 tot grietman van Franckeradeel verkozen, was hij tevens dijkgraaf van de vijf deelen.

In deze laatste betrekking heeft hij zich vooral verdienstelijk gemaakt door het laten oprichten van een nieuwe gedenkzuil, (aan de oude in alles gelijk) ter eere van Caspar Robles, bij Harlingen. Hij was lid van het Mindergetal en is ook geweest bewindhebber der O.I. compagnie. Hij ging later in de ridderschap van Holland over. 'Bij de voordeelen van geboorte en schatten, genoot hij den zegen van uitstekende verstandelijke vermogens en door dien verwierf hij in het eerst van den tijd zijner staatkundige verrigtingen veel lof en boezemde groote verwachtingen in.' Hij was voorzitter in den raad van state toen Willem V in 1764 daar werd ingeleid, waarbij hij een belangrijke aanspraak hield. In 1782 werd hij tot ambassadeur benoemd aan het hof van Weenen, en, na het einde der ontstane onlusten met hetzelve, vertrok hij nog eens in 1785 derwaarts in onaangename zending, volgens het tractaat van Fontainebleau. In hetzelfde jaar had hij zich van zijn ambten in Friesland ontslagen en was lid geworden van de ridderschap van Holland, en liet zich in 1794 beschrijven in de ridderschap van Overijssel. Na de omwenteling trad hij in 1795 als vertegenwoordiger van het volk van Overijssel op. Hij moedigde op zijne landgoederen aldaar vlijt en handel aan, en had ook het plan om het Munstersche kanaal met een ander bij Delden te vereenigen. Hij stierf in Julij 1800 aan een verval van krachten. Hij was gehuwd aan Jacoba Elizabeth van Stryen, weduwe van Dirk Trip.

Men heeft van hem:

Antwoord op den Brief van prof. Camper, in welke dezelve de onbestaanbaarheid en te groote kostbaarheid der vak- en steenwerken aen de vijfdeels dijken in Friesland aengelegd en heeft zoeken te betogen. Leeuw. 1777. 8°.

Zie v. Sminia, *Naaml. der Grietm.*, bl. 200; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jacob Unico Willem Wassenaer]

WASSENAER (JACOB UNICO WILLEM), Graaf van Wassenaer Obdam, eenige zoon van den vorige, werd in 1793 grietman van Franekeradeel en ging, na den dood van zijn vader tot de ridderschap van Holland over; ook was hij lid van den raad van state. Hij huwde 1. N. Clifford, 2. N. Alewijn en 3. N. van Heekeren tot Kell.

Zie van Sminia, t.a.p., bl. 200.

[Frederik Hendrik Baron van Wassenaer]

WASSENAER (FREDERIK HENDRIK Baron VAN), zoon van Willem Baron van Wassenaer en Petronella Schaap van den Dam (bl. 64) in 1701 te 's Hage geboren, was vrijheer der beide Katwijken en het Zand, Valkenburg, Izendoorn. Hij werd gekozen in den hove van Holland; later in de ridderschap beschreven, had hij door bekwaamheid veel invloed op het buitenlandsch bestuur, vooral in de jaren 1748. De stadhouder zond hem in 1747 naar Rotterdam om de

regeering tegen oproerige heethoofden te bandhaven; kort daarna werd hij tot den vredehandel te Aken afgevaardigd en vervolgens gebruikt tot de buitengewone verandering der regeering in de Hollandsche steden. In 1750 werd hij ook benoemd tot lid der commissie tot redres der financien van Holland, welke op 20 November 1750 het rapport uitbragt, dat te vinden is in D. II. bl. 420 van het groot rapport van Goldberg en anderen in 1757 ter vergadering van Holland ingediend. Ten blijke van vertrouwen, waarin hij bij prinses Anna stond, dient, dat zij hem, benevens 7 andere regenten tot voogd van haren minderjarigen zoon stelde. Hij huwde Anna Sophia van Wassenaer Duvenvoorde, zijne volle nicht, en J.J.J. van Wyhe tot Echteld.

Hij overleed te 's Hage 27 Dec. 1770.

Zie *Nederl. Jaarb.*, 1771, bl. 1448; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Jan van Wassenaer Duvenvoorde]

WASSENAER DUVENVOORDE (JAN VAN), heer van Duvenvoorde, Voorschoten, Veur, Sterrenberg enz., zoon van Arend van Duvenvoorde en Theodore van Scherpenzeel, verkreeg door geboorte, rijkdom en bekwaamheden aanzienlijke waardigheden. In de kerkgeschillen werd hij met de Groot gebruikt tot bezendingen naar Amsterdam en Zeeland om den vrede te bevorderen en tot gematigdheid te vermanen. Hij bleef echter na de omwenteling niet alleen in het bewind, maar werd curator der hoogeschool, van welken post hij in 1622 op zijn verzoek werd ontslagen. Hij overleed in 1645. Hij was gehuwd 1. aan Maria van Voorst, 2. aan Clara van Hinojoza en liet vele kinderen na.

Zie Siegenbeek, t.a.p., D. II. bl. 9; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Otto Baron Wassenaer]

WASSENAER (OTTO Baron VAN), heer van de beide Katwijken en 't Zandt, werd den 13den December 1795 te 's Hage geboren. Na onder de leiding van den rector te Arnhem tot 1813 zijne voorbereidende studiën voor de hoogeschool geeindigd te hebben, heeft hij den rang van officier bij het nieuw opgerigte Nederlandsche leger, in datzelfde jaar verkregen. Hij woonde in den rang van 2de luitenant het beleg van Grave bij; streed als 1ste luitenant in 1815 bij de slag van Quatre-Bras en Waterloo, in de divisie van den prins van Oranje. Gehuwd in 1819, verliet hij den militairen stand, en bewoonde zijne eigene landgoederen, tot dat hij in 1830, op nieuw zijn vaderland in gevaar ziende, als majoor het kommando der Geldersche mobile schutterij op zich nam. Den veldtogt in Belgie met dit bataillon bijgewoond hebbende, ontving hij het ridderkruis der Militaire Willemsorde en de gedenkpenning van het Metalen Kruis. Na den vrede met Belgie, wenschte hij geene belooning voor zijne belangelooze offers aan het vaderland gebragt. Als ambteloos burger, keerde hij

naar zijne landgoederen, en in den kring van zijn gezin terug. Als lid van de ridderschap, nam hij zitting in de provinciale staten van Gelderland. Als groot voorstander der wetenschappelijke landbouw, bevorderde hij zeer het welvaren der streck, alwaar zijn aanzienlijk landgoed Hoekelum gelegen is en was mede-oprigter der Geldersche maatschappij van landbouw.

Als kommandeur der Teutonische orde, balye van Utrecht, maakte hij deel uit van het college, wiens lidmaatschap van eene onvermengde oud-Nederlandsche afkomst getuigt. Hij overleed te Arnhem 25 Febr. 1858. Hij huwde Jacqueline Cornelie, baronnesse van Balveren, en liet na: 1. Willem Frederik Hendrik, 2. Karel Gerrit Willem, 3. Otto, 4. Arend Jakob Unico, 5. Walraven Elias Johan.

Part. ber.

Zie verder, behalve de genoemde schrijvers over Wassenaer: Ferwerda, *Adel Wapenb.*, D. II.; Boxhorn, *Toon. van Holl.;* Junii, *Batavia*, p. 553, 554; Heuterus, *Rer. Burg.*, p. 226, 229; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 82; le Carpentier, P. III. p. 578, 589; *Nobil. des Pays-Bas*, T. I. p. 12; Boekenbergii *Prisci Bataviae et Frisiac Reges; item Lugdini Batavorum et Wassenariae Heroum*, *vetusta Hollandissime gentiam Historia et Genealogia*, L.B. 1859; Matthaei *Anal. vet. acvi*, *de Nobilit* en *de jure gladii*, passim; *Chron.* v. Goudhoeven; Imhoff, *Notitia S.R. Imperii Procerum. Nav.* XV. bl. 323.

[W. Baron van Wassenaer]

WASSENAER (W. Baron VAN) gaf in het licht:

Wegwijser door de Middelandsche zee. Leiden 1745. m. pl. fol.

[Jan Abel Wassenbergh]

WASSENBERGH (JAN ABEL) werd in 1689 te Groningen, waar zijn vader advocaat was, geboren. Aanvankelijk werd hij voor de letteren opgeleid, doch meer neiging hebbende voor de teeken- en schilderkunst werd hij in beide onderwezen, en hield zich bezig met het copieeren van schilderstukjes, die hij aan zijne jonge vrienden verkocht. Na zijn huwelijk in 1712, vestigde hij zich te Rotterdam, en kwam in kennis met Adriaen van der Werff, wiens onderrichtingen en opmerkingen hij zich ten nutte maakte, waarna hij naar zijne geboortestad terugkeerde en er verscheidene geschiedkundige werken voltooide, en zich ook met het vervaardigen van schilderstukken, om boven schoorsteenen en deuren te plaatsen, bezig hield. Ook schilderde hij verschillende stukjes in het klein, die gretig werden verkocht. Nog was hij een goed portretschilder en schilderde o.a. dat van den prins van Oranje.

Hij overleed in 1750, eene weduwe en drie kinderen nalatende. Hij zelt vervaardigde zijn afbeelding, staande voor een schilderezel, waarop het portret van zijn vader staat in 1751 door Tanjé in koper gebragt.

Zie Immerzeel; Kramm; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[Elizabeth Geertruida Wassenbergh]

WASSENBERGH (ELIZABETH GEERTRUIDA), dochter van den vorige, te Groningen geboren, schilderde binnenhuizen met moderne beeldjes gestoffeerd, geestig geordonneerd en tot een hoogen graad van uitvoerigheid gebragt. Haar schilderwerk komt zeldzaam voor, doch werd zeer gewaardeerd. Zij huwde den Groninger raadsheer F o c k e n s en overleed in 1782 in hare geboorteplaats.

[Everwijn Wassenbergh]

WASSENBERGH (EVERWIJN), zoon van A b r a h a m W a s s e n b e r g h, predikant te Lekkum en Miedum, nabij Leeuwarden, werd in 1742 geboren. Hij genoot te Leeuwarden het onderwijs in de Latijnsche en Grieksche taal van den rector H.J. A r n t z e n i u s. Vijf en twintig jaren oud, werd hij tot de leerstoel van G r o n o v i u s en G r a e v i u s aan de doorluchtige school te Deventer beroepen en aanvaardde dien post den 10 April 1768 met eene *Or. de Urbe Daventria eraditionis in Belgio matre et conservatrice celeberrima*. Daventr. 1768.

Drie jaren later werd hij tot hoogleeraar in de Grieksche taal te Franeker, welker leerstoel weinige jaren vroeger door zijn leermeester, den grooten V a l c k e n a e r, was verlaten, beroepen. Meer dan een halve eeuw bekleedde hij zijn post als hoogleeraar, eerst aan de akademie tot 1812 en daarna aan het Athenaeum, in 1816 opgerigt, met veel roem en vormde vele beroemde mannen, zooals H e r m a n B o s s c h a, J o h a n A d a m N o d e l, R i c h e u s v a n O m m e r e n, S j o e r d W i j n g a a r d en H e n d r i k W a a r d e n b u r g. Op 70-jarigen leeftijd werd hij emeritus en vierde in 1821, omtrent 80 jaren oud, zijn vijftigjarigen dienst met eene *Oratio eucharistica* (Leovardiae 1821). W a s s e n b e r g h was een uitstekend beoefenaar der oude letterkunde, waarvan hij vele proeven heeft gegeven, ook hanteerde hij de Latijnsche lier, inzonderheid echter bewees hij groote diensten aan de Friesche taal- en letterkunde. Hij was de eerste, die de algemeene aandacht vestigde op de uitstekende waarde der weinig bekende voortbrengselen van den Landfrieschen dichter G i j s b e r t J a c o b s, door de uitgave eener Latijnsche verhandeling over dien dichter, die in 1793 onder zijn praesidium openbaar verdedigd werd. Later deelde hij den voornamen inhoud dier verhandeling in het Nederduitsch mede in zijne *Bijdragen tot den Frieschen tongval*, waarvan twee deelen het licht zien, die, behalve het genoemde, eene reeks van belangrijke stukken bevatten, onder welke vooral opmerking verdienen een *Idioticon Frisicum*, eene *Proeve van oudheid-*, *taal- en dichtkunde*, op een der merkwaardigste dichtstukken van G i j s b e r t J a c o b s; eene nieuwe vermeerderde uitgave van zijne *Verhandeling over de Eigennamen der Friesen*, die reeds in 1774 voor het eerst in druk verscheen, en eindelijk eenige *Friesche Gedichten*, in vroegere jaren door hem vervaardigd,

die zich door bevalligheid en geestigheid aanbevelen. Ook gaf hij eene uitmuntende overzetting van de *Levens der doorluchtige Grieken en Romeinen van Plutarchus*, in gemeenschap met zijnen leerling H. Bosscha. De Maatschappij van Nederl. letterkunde en het provinciaal Utrechtsch genootschap benoemden hem tot lid, de koning tot lid van het kon. Ned. Instituut en tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw.

Hij overleed den 3den December 1826 te Franeker in den hoogen ouderdom van 84 jaren.

Behalve de genoemde werken gaf hij o.a. nog in het licht:

Oratio de varia Academiae Franequeranae nuper fortuna. Fran. (Leov.) 1803.

De bonarum hodie literarum et eruditionis in Belgio commodis et incommodis, eoque vel amplificandi vel tollendi modis. Fran. 1790.

Or. funebris in obitum J. Schraderi. Fran. 1784.

Selecta e Scholis Valckenarii in libros quosdam Novi Testamenti. Amst. 1818. 2 vol.

Het gedrag der Holl. geleerden omtrent Reiske geregtvaardigd. Redev. ter gedachtenis van N. Tholen. Franek. 1820.

Zie *Oratio euch.; Ann. Ac. Gron.* 1826-1827; J.G. de Crane, *Narratio de vita et scriptis Ev. Wassemberghii*. Francq. 1828. 8°. Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. bl. 219, 245, aanteekk.; Siegenbeek, *aanspraak bij de Leidsche Maats.*, t.j. 1827; van Kampen, *Gesch. v.K. en W.*, D. II. bl. 562, D. III. bl. 237; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 522, 525; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Hieronymus Wassenburgh]

WASSENBURGH (HIERONYMUS), zoon van den vorige, in 1773 te Franeker geboren, was rector der Latijnsche school te Franeker. Zijne uitgebreide en juiste kennis der oude talen en nauwkeurige behandeling der klassieke schrijvers maakte zijn onderwijs bijzonder verdienstelijk, Hij overleed te Franeker den 12 Februarij 1824.

[Arnoldus Wassenburgh]

WASSENBURGH (ARNOLDUS), te Damme in het vrije van Brugge geboren, werd in 1584 predikant te Sliedrecht, en bij gelegenheid dat hij zijne betrekkingen in Vlaanderen ging bezoeken, door de Spanjaarden opgeligt en gevangen genomen, doch geraakte, kort daarop, door tusschenkomst van prins Maurits, wiens bijstand door de classis van Zuid-Holland en Johan Uitenbogaert werd ingeroepen, wederom op vrije voeten Hij stierf in 1603, twee zonen nalatende, Petrus en Isaacus. De laatste was in 1619 predikant te Bodegraven, in 1627 ontslagen, vertrok in 1633 naar Hoog-Blokland, waar hij in 1653 stierf.

Zie Te Water, *Reform. van Gend*, in het *Bericht* aan den lezer: Soermans. *Kerk. Reg.*, bl. 27; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 375.

[Petrus Wassenburgh]

WASSENBURGH (PETRUS), zoon van den vorige, studeerde, even als zijn broeder, te Leiden in de godgeleerdheid.

Petrus meldde zich in 1609 bij de classis van Z.H. aan, ‘met aanbod om haar te dienen.’ Eerst in 1612 werd hij predikant te Poortugal en Hoogvliet. Toen de staten de kerkenordening van 1591, benevens ‘al de besluiten tot onderhouding van de eenigheid en vrede der kerk’ staatsgewijzen genomen tegen het einde van 1615 poogden in te voeren, was Wassenburgh een van hen, die zich aan dezelve weigerden te onderwerpen. Hierop kwamen eenige predikanten, die de Remonstrantsche partij waren toegedaan, te Poortugal, om Wassenburgh en zijn kerkeraad eene missive, door de staten van Holland en West-Vriesland aan hunne classis gezonden voor te lezen en af te vragen: ‘of zij aen de HH. staten en derzelver resolutien wilden gehoorsaem zijn of niet? Indien niet, dat zij haer dan souden hebben te wachten van schade, ende dat de schouten, die de voornoemde resolutien van het raethuys ende andere openbare plaetsen niet en hadden doen publiceren, wel hadden toe te sien, wat haer daer over souden wedervaren.’ Wassenburgh antwoordde, ‘dat hij, wijl de missive der HH. staten hem maar ter loops was medegedeeld, daerop, zonder beraed, geen antwoord konde geven. Indien hem een afschrift werd gegeven, zou hij zooveel doen als het woord des heeren ende der goede conferentie zoude kunnen lijden.’ Het begeerde afschrift zond men hem den 5den Junij daaraanvolgenden toe, met verzoek van tegen den eersten Maandag in Julij antwoord te mogen hebben op deze twee vragen ‘of zij geresolveerd waren haer nae die resolutien sig te resoleren, ende op den classe te compareren.’ Wassenburgh's antwoord was: ‘dat men de resolutien niet konde gehoorsaemen, en, wat het tweede betrof, dat hun zulks in de missive niet werd belast.’ Kort daarna werd er te Poortugal, ten overstaan van den ruwaard van Putten, eene bijeenkomst, tusschen hem en zijn kerkeraad, Adriaan Symonsen en Caspar Casparius, predikanten te Charlois en Pernis, door de classis gedeputeerd, gehouden.

Ook dezo en andere pogingen waren te vergeefs, en eindelijk liep de zaak, toen prins Maurits meer en meer tot de partij der contra-remonstranten neigde, te niet. Na de afzetting van Samuel Naeranus, in 1619 werd Wassenburgh te Amersfoort beroepen, en vervolgens voor eenigen tijd aan Utrecht ter leen afgestaan en in 1629 te Dordrecht beroepen.

Hij overleed den 7den April 1655, na 25 jaren binnen Dordrecht het predikambt bekleed te hebben. J. van Someren en Margaretha Godewyck hieven bij deze gelegenheid lijkzangen aan. Zijn zoon Polytes komt in 1661 en 1662 onder de diakenen te Dordrecht voor.

Hij schreef:

Donckeren Spiegel waartegen Adriaen Symonsz. predikant te Charlois in het licht gaf:

Een spongie tot verlichtinghe van den Donckeren Spiegel van Petrus Wassenburgh, *Predicant tot Portugael*, *daer in dat oogen-schynelycken ontdect worden de menighvuldighe ontrouwigheden ende onwaerheden die hy in syn schrift heeft begaen*. 4°. *Ghedruct by Philips Philipsz*. Anno 1618.

Dans-feest der dochteren te Silo, *wt den woorde Gods*, *de oudt-vaders*, *de Heydensche autheuren met syn behoorlycke sance opgedischt. Tot Dordrecht voor Francois Boels*, *Boekverkooper*, *wonende by 't Stadthuys in de gekroonde Duif*. Anno 1641. 12°.

Met gedichten van Caspar Carpentarius, Daniel Joncktys en N. Carpentier.

Ja ende Neen der Remonstranten, *by haer zelfs in de Haechsche conferentie ghestelt*, *waer in zij haer zelven directelyck teganspreken. Getrouwelyck getrocken uyt de Haegsche conferentie*, *door P.W.* (omstreeks 1612) in plano.

Antwoort op een lasterschrift door Adr. Symons en R. Bormans wtgheg. gheint. copie van een schrift, *vervatende zekere antwoort van P.W.* Door Petrus Wassenburgh. 1617.

Spieghel, *waerinne wert aengewesen hoe de geref. leeraers van Adr. Symontzen bezwaert werden*.

Abcoude schrijft hem toe:

'*Tegen Adr. Simons den Haerlemse Arminiaen*.'

Duytsche Florus. 8°. met pl.

Duytsche oerlogen van 1517-1647. 8°.

Geestelyke Schepvaart. 8°.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 375 vgg.; Glasius, *Godgel. Ned.*, *Bibl. v. Theol. Letterk.*, D. VIII. St. II. bl. 786; Trigland, *Kerk. Gesch.*, bl. 819-821, 762, 763; van Bemmel, *Beschrijv. v. Amersf.*, bl. 154; Rogge, *Bibl. v. Rem. geschriften*, bl. 76, 77; Soermans, bl. 87; van Someren, *Uitsp. der vernuften*, bl. 166, 167; Abcoude, *Aanh.*, bl. 232.

[I.J. van Wassenburgh]

WASSENBURGH (I.J. VAN) gaf in het licht, onder de spreuk: *Vrolyck en weldoen*.

Historiaalspel van koningh Regnier van Norwegen, *ende de schoone Langeria; ghetrocken wt het vijfde deel der Tragische Historien*, *het derde speel-wys in rym gestelt*. (Rott.) *Bij Migoen Schoolmeester* in den Rijstuyn. 4°.

Zie *Cat. v.N.L.*, D. I. bl. 219.

[O. Wassenburgius]

WASSENBURGIUS (O.) schreef, volgens Abcoude:

Fondament des Christendoms. Dordr. 1636. 4°.

Zie *Naamr.*, bl. 401.

[Elizabeth Wart]

WART (ELIZABETH) is schrijfster van:

Zoet en bitter, *licht en duisternis op den weg naar den Hemel.* Amst. 1766. 3de dr.

Zie A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 568.

[Jac. Joh. Watelier]

WATELIER (JAC. JOH.). Zie BATELIER (JACOBUS JOHANNES).

[Cornelius Water of Cornelius Aquarius]

WATER (CORNELIUS) of CORNELIUS AQUARIUS genoemd, stempel, goud-, zilversmid en metaaldrijver te Leiden, bloeide tijdens het beleg in 1574.

Vermoedelijk vervaardigde hij de stempels voor het tijdens de belegering uitgegeven papierengeld of de noodmunten. Zijn portret is door H. Goltzius in koper gebragt.

Zie Kramm.

[Willem te Water]

WATER (WILLEM TE), afstammeling van het geslacht Tho of Toe Water, welke naam eenige zijner bloedverwanten nog te zijner tijd voerde, en reeds in 1292 te Elburg bloeide, zoon van Hendrik te Water en Katharina Kurst, werd den 25sten Junij 1698 te Amsterdam geboren, oefende zich eerst zelve in de Latijnsche taal en legde zich vervolgens onder Everardus van der Hoogt en Guilielmus Surenhusius op de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen toe, en begaf zich vervolgens naar Leiden, waar hij het onderwijs van Petrus Burman, in de geschiedenis en oudheden, van Bernard en 's Gravensande in de wijsbegeerte en van T.H. van den Honert en Fr. Fabritius in de godgeleerdheid bijwoonde.

Na den 15den December 1721 proponent te zijn geworden, werd hij in 1725 tot predikant te Zaamslag en in 1742 te Axel beroepen, waar hij den 26sten Maart 1764 ontaliep. Hij was gehuwd met 1. Josine Biscop, eenige dochter van Jan Biscop, griffier der staten van Zeeland, die hem o.a. twee kinderen schonk. Jan te Water, predikant op den Vrouwen-polder in Walcheren en Hendrik Christiaan te Water. Na haar dood, 24 Jan. 1736, hertrouwde hij den 6den November 1738, 2. met Sara, dochter van Jona van Middelhoven, rustend predikant te Axel, die hem schonk Jona Willem te Water (die volgt), Jacobus Cornelis, klerk ter griffie der staten van Zeeland, Dina Elizabeth en Willem te Water (die volgt).

Hij schreef:

Specimen Notarum in N.T. in verisimilibus linguis. Fasc. 1 et 2.

Notae Nomico-Philologica in *Misc. Duisb. in Cap. XXV*.

Actor. in *Miscell Duisb.* T. II. Fasc. I. p. 40-61.

*Dissertatio de concilio Praesidum in Provinciis ad Act. XXV:*12 in *Misc. Duisb.* l.l. p. 61-69.

Dissertatio de Jove Sabazio in Verisim. Ling. in Fasc. III.

*Dissertatio de Archonte apud Judaeos litium arbitro ad Lucae XII:*58, in *Miscell. Duisb.* T. I. Fasc. 2. p. 222-239.

Dissertatio de Piis, *non ab Idolis*, *sed e solo vero Deo auxilium exspectantibus ad Ps. CXXI:*1, 2, in *Misc. Duisb.* T. II. Fasc. 4. p. 674-690.

Dissertatio de Eleazaro cui Deus mortem minatus fuerat, *circumciso et cum Matre Zippora a Mose ad Jethronem remisso*, *ad Exod. IV:*24, 26 in *Misc. Gron.* T. I. Fasc. I.

Verhandeling over Jezus Beede, *Matth. XXVI*:39 *in Boekz. Febr.* 1733.

Nader onderzoek, *waarom Pilatus den onschuldigen Jezus gegeeselt hebbe*, *over Luk. XXIII:*16. Ald. 1732.

De bekeeringe des Moordenaars aan het kruis even voor zijn dood, *over Luk. XXIII:*39-43. Amst. 1734. 4°.

Woortgrondige en regelmatige afleidinge van het woord Kansel in *Boekz. April* 1734.

Verhandeling over Christus Priesterschap. Leyd. 1740. 4°.

Het Hoogadelyk en Adelyk Zeeland. Middelb. 1762. 8°.

Historie der Hervormde kerke en gereformeerde doorluchtige schoole te Gent. Utrecht 1756. 8°.

Tweede eeuwgetijde van de Nederlandsche geloofsbelijdenisse. Middelb. 1762. 8°.

Vita Johannis Haerenii V.D.M. Brugensis in *Clar. Gerdesii Scrinio Antiquario*. T. VIII. F. I. p. 531-545.

Bij zijn afsterven had hij voor de pers gereed:

Kerkelijke Geschiedenissen van Axel en Axelambacht.

Kerkelijke Geschiedenissen van Zeeland van den aanvang der Reformatie tot het jaar 1600.

Historie van het Compromis der Edelen. 1565, 1566.

Historie van de kerkenordening der Zeven Provincien in het landschap Drenthe.

Het Synode der Remonstranten te Utrecht 1612, *met aanmerkingen opgehelderd*, *waar in de staatkundige oogmerken etc. der Remonstranten*, *vooral van Uitenbogaerd naaukeurig ontdekt worden*.

Zie *Leven van J.W. te Water;* G l a s i u s , *Godgel. Nederl.; Boekz. der Gel. Wereld*, 1764, bl. 591 vgg.; *Kerk. Gesch. v. Axel enz.;* V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Jona Willem te Water]

WATER (JONA WILLEM TE), zoon van den vorige en van S a r a v a n M i d d e l h o v e n , werd den 28sten October 1740 te Zaamslag geboren, bezocht van 1750-1755 de Latijnsche scholen te Vlissingen en begaf zich, door aanzienlijke Zeeuwen begunstigd, naar de hoogeschool te Utrecht, waar hij W e s s e l i u s , V o g e t , B u r m a n en andere geleerde mannen hoorde. Na met hoogen lof zijne studien volbragt te hebben, werd hij in 1761 proponent en kort daarop predikant te Haemstede. In 1763 werd hij naar Veere beroepen, twee jaren later te Vlissingen, in 1779 sloeg hij het beroep naar Goes af en nam dat van hoogleeraar in de wijsbegeerte en vaderlandsche geschiedenis aan de doorluchtige school te Middelburg aan. Den 15den Maart 1780 aanvaardde hij deze bediening met eene *Oratio de praestantia et dignitate historiae Batavae*. Vijf jaren later benoemde hem de Leidsche universiteit tot hoogleeraar in de theologie en kerkelijke geschiedenis en aanvaardde hij deze waardigheid den 9 April 1785 met eene *Oratio de studio historiae ecclesiasticae cum disciplina theologica diligenter*

conjungenda. Tweemaal bekleedde hij het rectoraat, werd in 1786 gewoon predikant bij de hervormde gemeente, honoris causa theol. doctor en behield den titel van geschiedschrijver van Zeeland, hem vroeger verleend. In weerwil van zijn emeritaat en hoogen ouderdom, bleef hij de wetenschappen beoefenen tot dat hij den 19den October 1822 overleed. Hij was gehuwd met P a u l i n a C o r n e l i a M o u n i e r, lid van verschillende binnen- en buitenlandsche genootschappen, lid van het kon. Ned. instituut en ridder van de orde van den Nederl. Leeuw. T e W a t e r was zeer ervaren in kerkelijke zaken en daar in betrokken en maakte zich vooral verdienstelijk omtrent de Vlaamsche kruiskerken, en de evangeliepredikingin de Indiën. Ook nam hij deel aan de pogingen tot nieuwe kerkelijke organisatien in ons vaderland. Onder koning L o d e w i j k was hij lid van de consulterende commissie voor de zaken der Nederlandsche hervormde kerk, en onder het keizerlijk bewind werd hij tot een der commissarissen tot organisatie van de gereformeerde kerken in de 7 Hollandsche departementen benoemd, terwijl hij nog in het geheim geraadpleegd werd zoowel door den prins van P l a i s a n c e als door den prefect d e C e l l e s. Hij was een veelzijdig geleerde en vooral in de vaderlandsche en kerkelijke geschiedenissen zeer bedreven. Hij zelf stelde zijn uitvoerig *Levensberigt* op, op zijn uitdrukkelijken last, door zijne erfgenamen in het licht gegeven. Zijne beeldtenis is door L. P o r t m a n in koper gebragt.

Geschriften:

Oratio honori et meritis illustrissimae gentis Borsaliae, *dicta d.* 3 *Septembris quum a Gymnasio Flissingano ad Academirm solenniter promovetetur* (1755), door zijn vader in 't Holl. overgezet.

Vita Johannis van Haren, *e Ms. Paterno Latine versa* in D. G e r d e s i i *Serinio Antiquario*. T. VIII. F. I. p. 531-543 (1759).

Disputatio Historico-critica ad historiam scpulchri et sepulturae Jesu Christi (*Praeside Cl. Wesselingio*) *publice defensa. Trajecti ad Rhenum* 1761.

Kort verhaal der Reformatie van Zeeland, *met eenige verhandelingen daartoe betrekkelijk; begonnen door W. te Water*, *door J.W. te Water voortgezet en voltooid*. 1766.

Plegtige Inhuldiginge van Z.D.H. Prins Willem den Vden, *als erfheer van Vlissingen; met eene vooaafgaande Beschrijvinge van de voornaamste geschiedenissen der stad Vlissingen*, *sedert hare eerste beginselen tot op dien tijd*. (1767).

Tweede eeuwfeest van de Vrijheid in den burgerstaat en Godsdienst binnen de stad Vlissingen, *sedert den* 6 *April* 1572. (1572).

Aanspraak tot de herv. kerke in Nederland, *bij gelegenheid der invoering der Nieuwe Psalmberijming*. (1774).

Aanmerkingen over eenige plaatsen in de H.S., in *P. Hofstede: Bijzonderheden der H.S.* D. III. bl. 577-590.

Verhandelinge over het begraven der lijken in de steden en kerken, in *Verhandelingen van het Zeeuwsch Genoots*. D. IV. bl. 629-667. (1775).

Historie van het verbond en de smeekschriften der Edelen ter verkrijging van vrijheid in den Godsdienst en Burgerstaat. IV D. (1776-1796).

Verhandeling over een' Penning van Ptolemaeus, *zoon van Mennaeus*, *Tetrarcha van Chalcidene* (1776 in *Verh. v. 't Z. Gen.* D. V. bl. 609-629.

Berigt wegens het verongelukte O.I. schip Woestduin, *en de redding der schepelingen door de gebroeders Naerebout met hunne portretten* in *Alg. Vaderl. Letteroeff*. 1780. D. III. bl. 388.

Oratio de praestantia et dignitate Historiae Batavae cet. 1780.

Genealogie der familie Winckelman in F e r w e r d a 's *Adelijk Wapenboek*. D. II. St. II.

Redevoeringe over de Unie van Utrecht 1579, gehouden in 1779 (1781). *Voor.* D. VIII *der verh. van 't Z. Gen.* bl. 93-131.

Aanmerkingen over eenige Smyrnasche Penningen in *Verh. v. 't Z. Gen.* 1582. D. IX. bl. 481-506.

Beschrijvinge der oude buitenplaatse St. Jan ten Heere in het eiland Walcheren. (1783).

Genealogie der familie van Reygersberg in F e r w e r d a 's *Wapenboek*. D. III. St. I. (1783).

Historie van het Zeeuwsche genootschap der wetenschappen te Vlissingen, *van* 1769-1784. Gedrukt vóór de tien eerste deelen in die jaren uitgegeven.

De Vaderlandsche Historie van J. Wagenaar verkort en met leerzame aanmerkingen ten dienste der Nederlandsche Jeugd uitgegeven. 4 D. (1764-1800). m. pl.

Oratio de studio Historiae Ecclesiasticae etc. (1785).

Redevoering over de onderscheidene wijze der bevestiginge en verdediginge van den Christelijken Godsdienst, *welke behoort in acht genomen te worden*, *naar mate van de verschillende wijze waarop de waarheden van dezelve door de hedendaagsche vijanden bestreden worden*. Vóór de *Verhand. v.h. Haagsche genootschap ter verdediging van den Christel. godsdienst voor het jaar* 1788.

Oratio de Theologo Erudito; *publice dicta d.* 8 *Februarii* 1790 *cum Magistratum Academicum deponeret*.

Berigt nopens de 48 *Antwoorden op de vraag*, *door het Haagsch Genootschap op verzoek der Zuid-Hollandsche Synode opgegeven*, *over de voornaamste oorzaken van het klein getal dergenen*, *die zich in ons vaderland voorbereiden tot den openbaren predikdienst*, enz. (1790). Gevoegd bij de Verhandelingen van 't genootschap, en ook afzonderlijk in folio gedrukt.

Aanhangsel tot de Historie der hervormde kerke en doorluchtige schole te Gent, in 1756 door W. t e W a t e r uitgegeven (1794).

Aanmerkingen op de Vad. Historie van J. Wagenaar, zonder of met zijn naam uitgegeven door mr. H. v a n W i j n , in diens *Bijvoegselen en Nalezingen*. (1791-1797).

Narratio de rebus Academiae Lugduno-Batavae seculo XVIII prosperis et adversis. Accedunt B. Vulcanii Consilium de studio Medicinae; Auctarium Legati Papenbroeckiani; Series Professerum et Curatorum. L.B. (1802).

*Aanmerkingen over het slot van het allervolmaakste gebed. Matth. VI:*13 in *Alg. Vad. Letteroef*. 1802. n°. 10 bl. 413.

Brief over de ontdekkinge der stad Herculanum, in *Konsten Letterbode* 1802. n°. 22. bl. 340-42.

Boerhaave's Bekkeneel. Ald. n°. 41. bl. 232-234.

Iets over 't Portrait van J.C. Lavater in *Mengelw. d. Vad. Letteroef*. 1802. n°. 12. bl. 552.

P.E. J a b l o n s k i i *Opuscula*, *quibus lingua et antiquitas Aegyptiorum*, *difficilia librorum Sacrorum loca et Historiae Ecclesiasticae capita illustrantur; magnam partem nunc primum in lucem protracta*, *vel ab ipso Auctore emendata ac locupletata*, *cum animadversionibns editoris*. 4 T. (1804-1813).

Brief over de Rhetorykkamer te Vosmeer in *Konst- en Letterbode*. 1805. n°. 10.

Aanmerkingen op de Aanmerkingen, *betreffende de spellinge in den zoogenaamden Staten-Bijbel* in *N. Nederl. Bibl.* D. III. St. 2. bl. 569 vlg.

Bedenkingen over het naauwe verband der opregtheid en voorzigtigheid in Godsdienstige zaken. Vóór de *Verhand. van 't H.G. ter verdediginge van den Chr. godsdienst* voor 't jaar 1806.

Uitvoerig Berigt over de Letterkundige verdiensten van C.F. de Nelis, *laatsten Bisschop van Antwerpen* in *Voorb. d. Verhand. van de Leydsche Maats. der Nederl. Letterk.* D. I. bl. VI-XXXI.

Antwoord op de vraag, *betreffende de Dea Burorina in een Latijnsch opschrift op een ouden steen*, *te Domburg ontdekt* in *N. Verh. v. 't Z. Gen.* D. I. bl. 255-278.

Levensbijzonderheden van Pieter Adriaensz. van de Werff. 1814.

Berigt over de verplaatsinge van de Grafschriften der Leydsche hoogleeraren Scaliger en Clusius in *Konst- en Letterbode*. 1819. n°. 43. bl. 211-218.

Iets over de Maleische vertalinge der Bijbels, in *Konst- en Letterbode*. 1821. n°. 38. bl. 153-155.

Voorberigten en aanteekeningen op het IIIde IVde en Vde deet van het kerkelijk Plakaetboek. 1792-1807.

Aanspraken in de Jaarl. vergaderingen van de Maats. van Ned. Letterk. en Levensberigten der leden. 1793-1822.

Nog onuitgegeven:

Arnobius adversus Gentes, *e Codicibus mss. emendatus et virorum doctorum annotationibus criticis ac Philologicis ineditus illustratus*.

Joannis Alberti Observationes Criticae et Philologicae in N.T. ab ipso Auctore emendatae et praeclarum in modum lacupletatae.

Oudheden te Domburg, *vooral Nehalemnia betreffende*.

Het graafschap van Zeeland, *van de vroegste tijden tot het jaar* 1579, *beschreven door Jr. Jacob van Grijpskerke*, *heer van Grijpskerke en Poppendamme*.

Vervolg op 't geletterde Zeeland, *weleer geschreven door P. de la Rue*.

Zijne uitmuntende verzameling handschriften, munten en boeken, waarvan de Catalogus bij L u c h t m a n s te Leiden in 2 deelen is uitgegeven, is aldaar in October 1823 verkocht.

Zie S a x e , *Onom.*, T. VIII. p. 182-184; T e W a t e r , *Levensberigt Narratio Aupendix*, p. 154, n°. LXXXI; W y t t e n b a c h , *vita Ruhnkenii*, p. 190, 191; E. W a s s e n b e r g h , *Oratio*, *hab. a.* 1790 p. 23; E k a m a in *Annales L.B.*, 1822-1823, p. 27, 42-45, *Elogium Henisterhusii*, cet. (ed. B e r g m a n) p. 222 seq.; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D, I. bl. 319, 326, 327, 345, 416, 439, D. II. bl. 227-229; Dez., *Aansproak in de jaarl. vergad. v.d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1823, bl. 4-35; *Verslagen van 't kon. Ned. Inst.* en *het Prov. Utr. Genoots.*, 1823; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. V. bl. 98, 205; v a n K a m p e n , *Gesch. d. Lett. en Wetens.*; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.N. Letterk.*; *Konst- en Letterb.*, 1822; N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.;* v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, (*Reg.*); R o y a a r d s , *het Haagsch genoots. geschetst*, bl. 136, 159; G l a s i u s , *Kerkgesch. na de Hervorming*, D. III. bl. 189 verv.; *Godgel. Nederl.;* W e s t e n d o r p en R e u v e n s , *Antiq.*, D. II. bl. 288; *Nav.*, D. II. bl. 112, D. III. bl. 118, *Bijbl.* 1853, bl. 97.

[Willem te Water]

WATER (WILLEM TE), broeder van den vorige, geboren te Zaamslag den 21 Januarij 1757. Hij was predikant te Hulst, toen hij in 1788 tot onderregent van het staten-collegie benoemd werd. Hij bekleedde dien post tot aan de vernietiging van dat collegie in 1807. Sedert werd hij aangesteld tot opziener der studien van die jongelingen, die met de daarvoor in plaats gestelde landbeurzen begiftigd waren en bleef in die betrekking tot zijn overlijden den 14 December 1831.

Zie S i e g e n b e e k , *Geschied. d.L. Hooges.*, D. II. bl. 290; V e r w o e r t .

[Johannes van de Water]

WATER (JOHANNES VAN DE).

Men heeft van hem:

Het groot plakaatboek der HH: staten 's lands van Utrecht, *mitsg. van de HH. burgem. en vroedschap der stad Utrecht tot den jare* 1728, *bijeengebragt door J.v.d.W.R.G.* Utrecht 1729 3 dn. fol.

Generale inhoud van alle de placaten, *ordonnantien*, *resolutien*

enz. begrepen in ses registers op het groot Utrechts placaetboek. Utrecht. 1733. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. III. bl. 351; Arrenberg, bl. 568.

[M.E. Watera]

WATERAM (M.E.), dichter uit het midden der 18de eeuw, door v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.* vermeld.

[Lucas Wateringe]

WATERINGE (LUCAS), dichter, in het midden der 18de eeuw, als boven.

[Antoni Waterloo]

WATERLOO (ANTONI), volgens Kramm, in het laatst der 16de of in het begin der 17de eeuw te Utrecht geboren, in 1619 als landschapschilder aldaar in het St.-Lucasgild ingeschreven, volgens Nagler in 1660, 1662 of 1679 als provenier in het St.-Jobs-Gasthuis aldaar gestorven. Eekhoff echter bewees dat hij van Rijssel geboortig en in 1653 burger van Leeuwarden geworden is. Hoe het zij; hij bragt het grootste gedeelte van zijn leven tusschen Maarssen en Breukelen bij Utrecht door, waar Jan Weenix hem bezocht en zijne schilderijen stoffeerde. Immerzeel noemt hem een goed schilder doch stijf en droog, terwijl zijn koloriet eentoonig en onbevallig was. Zijn beste schilderijen zijn die, welke door Weenix met beestjes en beeldjes gestoffeerd zijn. Hij was beter etser van boomrijke landschappen, die het aanmerkelijk getal van 136 beloopen, door Bartsch in D. II. van zijn *Peintre graveur* breedvoerig beschreven, alsmede in zijn werkje *Waterloo's Kupfersticher*. Wien 1795. Op de verkooping van de Vos, gold een stel zijner etsen, waaraan slechts 5 nummers ontbraken, *f* 875. Verscheidene geteekende watertjes golden op die veiling *f* 40, *f* 70 ja *f* 110.

Zie verder Houbraken; Immerzeel; Kramm; Eekhoff, *Cat. der kunstverz. van Leeuw.*, 1875, bl. 116, 294.

[Joannes Petrus Waterloo]

WATERLOO (JOANNES PETRUS), zoon van Petrus Waterloo en Dorothea Terweg, te Amsterdam geboren, werd voor het beroep zijns vaders, lak-, vernisfabriekant en huisschilder, opgeleid. Hij oefende zich in de beginselen der schilderkunst, zoo door bijzonder onderwijs als in de maatschappij *Felix Meritis* en behaalde bij het collegie *Kunst zij ons doel* voor een *Vrouwenbeeld* den prijs. Hij schilderde landschappen, zoowel bij zomer- als wintertijd voorgesteld, en vervaardigde een aantal teekeningen voor de verzameling van Papierenkunst. Hij huwde in 1816 met Geertrui Maria Kemp.

[J. Waterloos]

WATERLOOS (J.), kunstgraveur in mezzo tinto, omstreeks 1680, woonde waarschijnlijk te Amsterdam. Zijn werk is goed doch zeldzaam. Kramm vermeldt een *H. familie; vier zingende Boeren; twee Bloemstukken* en het *portret van Ds. Gualterus Bodaan*.

Zie K r a m m .

[Herman Frederik Waterloos]

WATERLOOS (HERMAN FREDERIK), krankbezoeker en voorzanger te Amsterdam, vriend van H u y g e n s , D e c k e r en V o s , was ook dichter, blijkens zijne gedichten achter H u y g e n s ' *Gebruik en onghebruik van 't Orghel*, in 1659 gedrukt. Hij verdient den lof niet hem door V o s gegeven.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 442-444; J. V o s , *Gedicht.*, D. II. bl. 563; V e r w o e r t .

[Y. Watervliet]

WATERVLIET (Y.), dichter van gelegenheidszangen in het laatst der 18de eeuw.

Zie v.d. A a , t.a.p.

[Jean Joseph Maria Watrin]

WATRIN (JEAN JOSEPH MARIA), in 1785 te Amsterdam geboren, was een miniatuurschilder. Hij overleed onder Nieuwer-Amstel den 5den November 1855, in den ouderdom van ruim 71 jaren.

Zie I m m e r z e e l .

[Johanna Cornelia Wattier]

WATTIER (JOHANNA CORNELIA), werd te Rotterdam den 13den April 1764 geboren. Haar vader was dansmeester, en zij had van haar jeugd af neiging voor de tooneelkunst. Zij werd door C o r v e r in staat gesteld te Amsterdam het tooneel te betreden. Zij begaf zich in 1780 derwaarts en zag weldra hare verdiensten, vooral in het treurspel, gehuldigd. De natuur had haar met schoone gaven toegerust. Zij had eene schoone majestueuse gestalte, een in den Griekschen vorm bevallig gelaat, een oog vol uitdrukking, en een volle, buigzame en liefelijke stem. Nooit nam zij een rol op zich, zonder zich vooral naauwkeurig bekend te maken met het karakter dat zij moest voorstellen. Meer dan 25 jaren was zij de luister van den Amsterdamschen schouwburg. In 1805 vierde zij haar 25-jarig jubelfeest en werd in 1806 te Parijs toegejuigd, nadat T a l m a met geestdrift haar roem verkondigd had. Koning L o d e w i j k schonk haar groote voorregten, koningin H o r t e n s e een rijk garnituur, N a p o l e o n een pensioen. Zij huwde met B.W.H. Z i e s e n i s , een bouwkundige, die zij in 1820 door den dood verloor. In 1815 was zij genoodzaakt, wegens min gunstigen staat van gezondheid, het tooneel te verlaten. Zij ging wonen aan de Geestbrug bij 's Hage waar zij den 24sten April 1827 overleed. In een Courant van den 25sten April las men:

‘Eergisteren avond ten elf ure is, in hare woning aan de Geestbrug, niet verre van 's Gravenhage, in den ouderdom van 66 jaar overleden, mevrouw J.C. Z i e s e n i s , geboren W a t t i e r , lid van het fonds ter opleiding en verdere onderrigting van tooneelkunstenaars voor den Amsterdamschen schouwburg. Deze groote tooneelkunstenaresse, langen tijd het sieraad en de roem van onzen stads- en nationalen schouwburg, was reeds sedert eenige jaren, om hare afnemende

krachten en min gunstige gezondheid, het tooneel en ook de stad Amsterdam ontweken. Echter in de laatste jaren haars levens nog enkele reizen in voorstellingen, ten behoeve van het fonds, van hetwelk zij medelid was, opgetreden, mogten ook toen nog hare, zoo al immer op zij gestreefde, voorzeker nimmer overtroffen begaafdheden, alle kenners en beminnaren der kunst verrukken en opgetogen houden. Diep betreurd, is haar roem voor het minst, niet slechts bij den Nederlander, maar ook bij den vreemden ten alle tijde gevestigd. Zij werd den 29sten April met veel plegtigheid in den St. Jacobskerk te 's Hage begraven.

Reeds in den vroegen morgen gaven 's Gravenhagens ingezetenen een bewijs van hunne belangstelling in deze treurige plegtigheid, daar eene groote menigte zich aan het Zieken en aan het einde van het Spui verzameld had, ten einde het jagt, waarin het lijk van de Geestbrug onder de gemeente Voorburg herwaarts werd vervoerd, te zien aankomen.

In de nieuwe stads-herberg bevonden zich de nabestaanden der overledene, benevens de heeren leden van het Zuid-Hollandsch tooneelgezelschap en van den Franschen schouwburg alhier, als ook eenige der muzijkanten, tot de orkesten der beide tooneelen behoorende, die zich hadden aangeboden, om de laatste vriendendienst te bewijzen aan haar, wier onnavolgbaar kunsttalent zelfs den vreemdeling in bewondering hield opgetogen. Dadelijk nadat het jagt, waarop twee rouwvlaggen waren geplaatst, was aangekomen, werd de lijkkist overgezet in de rouwkoets, en de stoet, gevolgd opgewacht wordende door onderscheidene personen van allen rang, stand en jaren, begaf zich langs de Bierkade, door de Wagenstraat en Veenstraat, over de dagelijksche Groenmarkt, naar de Groote of St. Jacobskerk. De zes oudste leden van het Zuid-Hollandsch tooneelgezelschap, hielden de slippen van het rouwkleed.

In de consistorie-kamer der kerk hadden zich, op uitnoodiging van het bestuur der 's Gravenhaagsche afdeeling van de Hollandsche maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, de leden dier maatschappij verzameld, ten einde, bij de aankomst van het lijk in de kerk, hetzelve tot aan de deur te gemoet te gaan en tot aan het graf te vergezellen, hetgeen dan ten half tien ure plaats vond, in tegenwoordigheid van meer dan duizend personen, aan welke de toegang in de kerk was vergund, of welke door de familie der verstorvene waren uitgenoodigd, om bij de lijkplegtigheid tegenwoordig te zijn, waaronder men den heer burgemeester en onderscheidene leden van den raad dezer stad heeft mogen opmerken.

Nadat het lijk in het koor was nedergezet, beklom de heer Bosscha, praeceptor van de Latijnsche school alhier en medebestuurder der opgemelde maatschappij, op uitnoodiging van dat bestuur, den kansel, en na dat het orgel, dat gedurende

den optogt in de kerk was bespeeld geworden, had gezwegen, sprak zijn Ed. in dichtmaat eene lijkrede uit over de afgestorvene, hulde doende aan de almagt van het opperwezen, ook blijkbaar in het schitterend kunstvermogen, waarmede W a t t i e r Z i e z e n i s is begaafd geweest.

Eene algemeene stilte en aandacht viel den redenaar ten deel, en de ontroering der ziel was niet alleen bij en zelfs na de voordragt in het gelaat der nabestaanden te lezen, maar had zelfs den traan doen opwellen in het oog van velen der omstanders, die dan ook met een stillen eerbied daarna het sterflijke in W a t t i e r zagen nederdalen in den schoot der aarde.

Deze treurige plegtigheid geeindigd zijnde, verliet, onder het spelen van het orgel, de stoet de kerk, en begaf zich naar de concert-zaal van den schouwburg, alwaar zich bevonden de vrouwelijke bloedverwanten van de overledene, benevens de vrouwelijke leden van het Zuid-Hollandsch tooneel-gezelschap en alwaar was opgehangen het met rouwfloers bedekte afbeeldsel van de groote W a t t i e r door den bekwamen ridder P i e n e m a n geschilderd.

De stoet aan den schouwburg genaderd zijnde, werd ontvangen en binnen geleid door den heer v a n E n s t K o n i n g , die, nadat heeren bestuurders der maatschappij en het grootst gedeelte der tegenwoordig zijnde heeren waren geplaatst, een met zwart laken bekleed spreekgestoelte beklom, en aldaar, namens de nabestaanden, een ieder bedankte, die zich in meerdere of mindere mate beijverd had om eene welverdiende laatste hulde aan het sieraad harer eeuw toe te dragen, besluitende de redenaar, op uitnoodiging van onderscheidene voorstanders van het nationaal tooneel, zijne aanspraak en de plegtigheid van den dag, door het voorlezen van eenige dichtregelen aan den onsterfelijken roem van Neêrlands Melpomene toegewijd, en bevattende tevens de bede aan hen, die de tooneelkunst beoefenden, en waaronder zich eenige bevonden, welke reeds met roem de lauwerbaan der kunst betraden, om geene pogingen onaangewend te laten, ten einde aan Nederland terug te geven die gulden eeuw voor het schouwtooneel, waarvan slechts S n o e k alleen was overgebleven.

De onderscheidene militaire en stedelijke autoriteiten, welker tusschenkomst was ingeroepen, ten einde daar, waar zulks mogt noodig zijn, de goede orde te handhaven, hebben zich op eene doeltreffende wijze van dezen hunne taak gekweten, en de heer directeur van politie zich, door onvermoeiden ijver, overal onderscheiden, waar zijne tegenwoordigheid vereischt werd, gelijk tevens door de ingezetenen van 's Gravenhage, ter dezer gelegenheid, op eene onmiskenbare wijze is aan den dag gelegd, dat de vereering van waarlijk uitstekende verdiensten, ook bij hen, als een heilige pligt, op hoogen prijs gesteld wordt.

Zie Siegenbeek, *Hulde aan Wattier;* Schotel, *Tollens en zijn tijd*.

[Matthias Martinus Wacquier]

WACQUIER (MATTHIAS MARTINUS), in 1642 te Middelburg geboren, was conrector op de drukkerij van Plantyn bij S. en B. Moretus te Antwerpen. Hij verstond het Grieksch, Latijn, Fransch, Italiaansch en Spaansch, en gaf o.a. in het licht eene vertaling uit het Fransch in het Latijn van P. Bessaei, *Conciones sive conceptus theol. in omnia quatuor Euvangelia*. Colon. 1608.

Conceptus theol. in quatuor hominum Novissimis. Ib. 1611.

Thesaurus rerum Indicarum Petri Jarnici. T. III. Ib. 1615, bevattende een kort verhaal van 't bedrijf der Jesuiten in de O.I. en andere landen door de Portugezen ontdekt.

Uit het Spaansch bragt hij in 't Latijn over: *S. Matris Teresiae de Jesu opera*. Ibid. 1610.

Exercitium perfectionis et virtutum Christianarum, *auctore Alphonso Roderici* e *S.J.* Duaci. 1625.

Ook vermeerderde hij en gaf hij uit *Tetraglotton sive Dictionarium Latino-Graeco-Gallico-Flandricum*. Antv. 1632.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 661; Foppens, *Bibl. Belg.*; Boxhorn, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 464; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 108; Kobus en de Rivecourt.

[Jan Cornelis Waudanus]

WAUDANUS (JAN CORNELIS). Immerzeel vermeldt alleen van hem dat hij een Hollandsch schilder en teekenaar was.

[Wauwe]

WAUWE. Abcoude vermeldt van hem: *Maagden Tuyltje*. 1722. 8°.

Zie *Naamreg.*, bl. 400.

[Anthony van Waveren]

WAVEREN (ANTHONY VAN), zoon van Frans en Alyd van Hove van Zyl, werd te Amsterdam geboren, bekleedde verschillende bedieningen in den staat en de stad, en in 1620 en later meermalen aldaar de burgemeesterlijke waardigheid. In 1631 werd hij met van Beveren en Schaffer naar Denemarken gezonden in ambassade, gelijk ook aan den raad van Hamburg. In 1650 was hij lid der bezending aan Willem II om aan dezen de komst in de stad af te raden en de meening der stadsregeering te doen weten; hij was den 30 Julij om ambtsverrigtingen afwezig. Later werd hij gezant naar het Noorden ter bemiddeling van den vrede tusschen de koningen van Zweden en Polen en behoorde in 1654 tot de 5 raden die voor de veiligheid en zekerheid van Amsterdam moesten zorgen. Ook was hij commissaris tot den bouw van het stadhuis. Het strekte hem tot minder eer dat hij zich benevens van Zahm, Foppe van Aitsema en Simon van

B e a u m o n t door den keizer tot heeren van Ameland liet beleenen. Hij huwde A n n a S p i e g e l en stierf in 1659.

Zie Aitsema, *Saken van Staat*, D. I. bl. 1145; Wagenaar, *V.H.*, D. XII. bl. 75; Huber, *Opera minora*, T. II. p. 79; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Gerard Bors van Waveren]

WAVEREN (GERARD BORS VAN), zoon van Burgert en Adriana van Schagen, werd in 1639 te Amsterdam geboren. Sedert 1658 werd hij tot stedelijke betrekkingen, bij de buitengewone veranderingen, in 1672 tot raad en in 1683 tot burgemeester gekozen. In deze waardigheid ontving hij den stadhouder en de andere leden der vermaarde bezending over de werving van 16000 man. Later liet hij zich ten sterkste zien bij het verschil tusschen den prins van Oranje en de regeering van Dordrecht over de nominatie van de goede lieden van achten, waarbij de regering van Amsterdam de streng van Dordrecht trok. 'Van Waveren, schreef d'Avaux, de stoutmoedigste van alle de Amsterdamsche burgemeesteren, voerde hierbij het woord.' Hij had tevens zitting in onderscheidene staats-collegien, huwde Elizabeth van der Marck en stierf den 23 Nov. 1693.

Zie Wagenaar, *V.H.*, D. XV. bl. 145, 296; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Carel Webbers]

WEBBERS (CAREL), te Delft geboren, diende het vaderland in verschillende betrekkingen en klom tot hooge ambten op. Hij stortte in zijne jongelingsjaren soms zijne gevoelens uit in verzen, die den patriottischen geest van het laatst der vorige eeuw ademen, waarvan wij proeven vinden in de *Poetische Mengelstoffen van het genootschap Kunstliefde spaart geen vlijt*, de *Lauwerbladen voor de zonen der vrijheid*. (Haarl. 1714) en in de *Vaderlandsche Dichter of verzameling van gedenkstukken der vrijheidsliefde*.

Ook heeft men van hem een trsp. *Markus Antonius en Kleopatra*. Amst. 1685. kl. 8°.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb*.

[S. Webbers]

WEBBERS (S.), plaatsnijder, te Amsterdam geboren, bloeide omtrent 1665. Hij bragt onderscheidene kerken en openbare gebouwen te Amsterdam in koper, die dat jaar in het Holl. en Fr. in het licht kwamen. (*Beschrijving van Amsterdam*, bij Marcus Doornik 1665 in 4°.) Immerzeel noemt hem in navolging van anderen J. Webbers.

Zie Kramm en Immerzeel.

[Zacharias Webbers of Webberus]

WEBBERS of WEBBERUS (ZACHARIAS), portretschilder, leerling van Gerard de Lairesse, Suiderhoef en van Gunst: ook graveerde hij en schilderde historiecle onderwerpen, b.v. *de Hemelvaart van Christus*.

Onder den naam van J a c o b u s A d o l p h s z o o n gaf hij in het licht: *De waare oorspronck*, *voort- en onderganch des Satans*. Amst. 1696, Workum 1703, Amsterd. 1716, 1729. 8°.

Een enkele schrijft dit boek aan Balthazar Bekker toe.

Uyt-rekeninge hoe wijd het uytgelopen zoude zijn, *indien de voedsterlingen van de kerk den leeraar van de Hoogeschool so langswierig als zijn E. voorgaat*, *hadden wederlegt*. Bij *Z.W.Z.f.* (Zach. Webberus Zachariae filius). Amst. 1694. 4°.

Aanmerkinge over de Predicatie van den Eerw. heer ds. Adrianus van Wesel, *des sondaghs morgens den* 25 *November*, *gehouden in den Westerkerk: Discoursgewijze voorgestelt door S.W.S.F.* Amst. 1692. 4°.

In antwoort op het jonghste Postscriptum van de VIde Brief van Hoggheber Philaleethees tegens eene van de (*soo hem dunckt*) *schadelijke helpers van Do. B. Bekker. Door den zelven S.W.S.F.* Amet. 1692. 4°.

Zie Immerzeel; Kramm; v. Doorninck, *Pseudon. en Anon.*, N°. 3345, 4577, 5656, 6114.

[Izaak Weddang]

WEDDANG (IZAAK), in 1758 te Amsterdam geboren, koperslager van beroep, vervaardigde onderscheidene gelegenheidsverzen, b.v. *op de slooping van de Waag te Amsterdam*, en in den bundel van het genootschap *Hierna volmaakter*.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[Florens Wee]

WEE (FLORENS), te Utrecht geboren. Men heeft van hem:

De Historien Justini uyt Trogo Pompejo vergadert enz., *getransl. uyt den Lat. in onse Nederd. tale.* Amst. 1610.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 202.

[Adriaen van Weede]

WEEDE (ADRIAEN VAN). Deze kunstenaar bloeide, blijkens een schepensbrief van 1524, in dat jaar te Utrecht.

Zie Kramm.

[Everard van Weede]

WEEDE (EVERARD VAN), heer van Weede, Dijkveld enz., zoon van Johan van Weede en Catharina de Cupere, aanzienlijke en rijke lieden, werd in 1626 te Utrecht geboren. Na een uitstekende opvoeding te hebben genoten, vergezelde hij Godard van Reede, heer van Nederhorst, afgevaardigde tot den vredehandel te Munster, derwaarts en was daar in de beste leerschool voor zijne staatkundige ontwikkeling. Gedurende het tijdvak der stadhouderlooze regering bekleedde hij binnenlandsche ambten en behartigde als lid der gekozenen (geëligeerden) ijverig en getrouw de belangen der ingezetenen. In 1672 werd hij naar Londen gezonden, ten einde Engeland te bewegen zijne verbindtenis van Frankrijk af te trekken, doch vruchteloos. Te Utrecht weergekeerd, bewees hij aldaar de gewigtigste diensten aan zijn ongelukkig vaderland. Door zijn achtbaarheid en

moed had hij den meesten invloed op den vijand, verhoedde hij vele rampen, wist vele brandschattingen af te wenden, liet niets onbeproefd wanneer het het belang der burgers gold.

In 1674 van alle ambten ontslagen, werd hij er door W i l l e m d e III weder in hersteld, en sedert dien tijd zien

wij hem in de belangrijkste bezendingen, en als de wijze vraagbaak van de meeste regenten vereerd. In 1678 handelde hij te Brussel en legde daar de laatste hand aan het vredestractaat, dat te Nijmegen gesloten werd. Kort daarop vertrok hij met B o r e e l in een luisterrijk gezantschap naar Frankrijk, bragt veel toe tot bevordering van den algemeenen vrede en zag zich in 1684 gemagtigd tot het sluiten van een verdrag met dat rijk. In het volgend jaar ging hij koning J a c o b u s II geluk wenschen met diens bevordering tot den troon van Engeland en tevens (volgens sommigen) om de belangen van den prins van Oranje te bevorderen. Dit laatste deed hij, geholpen door den Utrechtschen godgeleerde, H e r m a n u s W i t s i u s, die hem vergezelde. Vervolgens trok hij op nieuw derwaarts, maar nu meer bepaald met het laatste doel. Hij bereidde de groote omwenteling, waarvan G a s p a r F a g e l het beweegrad was, waardoor alles in Holland bestuurd werd, voor en hield in Engeland alles aan den gang. Ook deed hij den stadhouder bij de regering van Amsterdam, door welke geld en schepen moesten bezorgd worden, gewigtige diensten. Hij was ook de man, die, na de landing en omwenteling in 1688, de zwarigheid, hoe met den prins te handelen (vermits sommigen hem alleen koning wilden maken, anderen de kroon aan M a r i a wilden opdragen en W i l l e m protector noemen) wist weg te nemen, door de kroon aan W i l l e m en M a r i a te zamen aan te bieden. Hij was het, die de prins overhaalde, de gestelde voorwaarden aan te nemen. Met één woord, hij had zulk een groot deel aan dit gewichtige werk, dat B u r n e t hem hiervan de meeste eer geeft, onder anderen zeggende: dat hij hierom waardig was, dat voor hem in Engeland een marmeren eerebeeld werd opgericht. Nadat W i l l e m de troon had beklommen, bleef hij met W i t s e n langen tijd buitengewoon gezant in Engeland, bezorgde vervolgens de voor den overtogt gedane voorschotten en bewees ook aan den staat de gewigtigste diensten. In 1691 was hij bij de vermaarde Haagsche bijeenkomst en sloot in 1697 den vrede te Rijswijk. Hij ontdekte in 1699 den handel van Frankrijk over de Spaansche opvolging. Tot in zijn hoogen ouderdom schitterde hij door zijn wijsheid en beleid, en nog na 's konings dood achtte men hem den geschiktsten man om de verbonden van den staat met A n n a te vernieuwen. Zijne bekwaamheden als staatsman waren groot en niet minder zijne ervarenheid in verschillende wetenschappen. B u r m a n hield eene voortreffelijke redevoering op hem als curator der Latijnsche school, toen hij den 5 Junij 1702 overleed. Zijn lijk werd met een oorlogschip naar het vaderland gevoerd en op kosten van de stad begraven. De kinderen, uit zijn huwelijk met J o h a n n a d e l a C h a m b r e gesproten, stierven alle vroeg. Zijne afbeelding wordt bij W a g e n a a r gevonden.

Zie Wagenaar, *V.H.*, (Reg.); v. Wijn, *Bijv. en Nal.* op D. XV. bl. 13; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. X. bl. 128, 178, 182, 192; Macauly, *History of England*, (Reg.); Scheltema, *Staatk. Nederl.; Utr. Volks-alm.*, 1856, bl. 145, (geslacht); Vreede, in Vermeulen's *Tijds.*, D. I. bl. 13; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

[Johan van Weede]

WEEDE (JOHAN VAN), heer van Oud-Weede, te Utrecht geboren, bekleedde sedert 1624 verschillende aanzienlijke stadsen staatsbetrekkingen, had als afgevaardigde in de vergadering der staten-generaal veel invloed op het bestuur der algemeene zaken van het gemeenebest en werd tot gewigtige bezendingen gebruikt. In 1631 was hij een der gecommitteerden der gemelde vergadering, die de hoogloopende geschillen des tijds in Friesland zouden beslechten en zich derhalve van krijgsvolk deden vergezellen. In 1632 vertrok hij met C. van Teresteyn naar Zeeland over zaken de zee betreffende, en in 1741 met Boreel en Sonk naar Denemarken, ter handeling omtrent de zond-tollen. Hij was gehuwd 1. met Catharina de Cupere, 2. met Maria de Gones en overleed den 1 April 1658.

Zie Aitsema, *Sak. v. staat en oorlog*, D. I. bl. 1168, 1220, 1241, D. II. bl. 788; Te Water, *Gr. Utr. plakaatb.*, bl. 184; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Weelderen]

WEELDEREN. Zie WELDEREN.

[Anselmus Weeling]

WEELING (ANSELMUS) werd in 1675 te 's Hertogenbosch geboren, en begon onder een onbekwamen portretschilder zijn loopbaan, leerde niets meer van hem dan het wrijven en gebruiken der olieverwen, en meende, daar hij spoedig zijn meester overtrof, dat hij al een vrij knap kunstenaar was, toen hij zich te Middelburg neêrzette, daar verdienstelijke kunstwerken zag en zich naar goede voorbeelden oefende. In twee jaren bragt hij het zoo ver dat hij onder de goede schilders van antieke en moderne kabinetstukjes, in den trant van Schalken, mogt gesteld worden. Het ontbrak hem niet aan aanmoediging en begunstigers, doch hij vierde zijn lust tot uitspanning te veel den teugel, ging in zijn kunst en inkomen achteruit, keerde naar zijne geboorteplaats terug en overleed er in 1747 in bekrompen omstandigheden.

Zie v. Eynden en van der Willigen en Kramm.

[Jan van Weely]

WEELY (JAN VAN) was een voornaam juwelier te Amsterdam. In 1616 te 's Hage ontboden om met juweelen aan het hof van den prins van Oranje te komen, werd hij op een jammerlijke wijze vermoord door Jean van Parys en Jean de la Vigne, die gevat en den 16 Mei 1616 levendig geradbraakt werden. Weely was een kunstverzamelaar en beoefenaar der schilderkunst.

Zie B a u d a r t i u s , *Mem.*, B. VIII. bl. 38, De *Sententie* met een verhaal van de executie verscheen te Haarlem 1616 4°.; *Waerachtich verhael van de Concessie enz.* Leyden 1616. 4°.: A b c o u d e ; K r a m m .

[Bernardus van Weemen]

WEEMEN (BERNARDUS VAN), geb. 13 November 1761 te 's Hage, werd tot de evangeliedienst geroepen, in 1788 te Akersloot, in 1789 in Oosterland en in 1793 te Leeuwarden, waar hij zijn werkzaam leven eindigde den 27 Sept. 1808. Zijne liefde voor muziek en poezy, de smaak door hem aan den dag gelegd in het leiden van de godsdienstoefeningen bij plechtige gelegenheden en zijne onvermoeide ijver werden op hoogen prijs gesteld.

In zijn werkje: *Iets tot stichting*, Leeuw. 1802, komen als: *Slotzang op een Leerrede over Filipp.* 1:22*b*, en als *Nieuwejaarszang* de beide liederen voor, die de hervormden in hun gezangboek bezitten. 2 St. N°. 19 en 162.

Zie Dr. B e n n i n c k J a n s s o n i u s , *Geschiedenis van het kerkgezang bij de Hervormde gem.;* v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb.;* E e k h o f f , *de Sted. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 174, *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*

[Abraham Weemers of Weemaer]

WEEMERS (ABRAHAM) of WEEMAER, lid van de rederijkerskamer *de Palmboom*, *in Liefd' bloeijende*, te Leiden, in de 17de eeuw. Men vindt gedichten van hem in *Vlissings Redens Lusthof*. Zijn spreuke was *Offert recht*.

Zie v.d. A a , t.a.p.

[Petrus Adolph van Weenegem]

WEENEGEM (PETRUS ADOLPH VAN), te Middelburg geboren, was in het laatst der 17de eeuw predikant te Groede en Cadsand.

Hij gaf in het licht:

De twee getuygen van onse aanneminghe tot kinderen Gods, *zijnde Gods geest ende onsen geest enz.* Middelb. 1682. 2 dn.

De rijcke en salige erfnisse van Godts kinderen, *handelende van de groote ouuitsprekelijcke erfnisse en aanneminge Gods als synde medeerfgenamen Christi*, *neftens een beschrijvinge*, *hoe zij aan deze erfnisse kennen geraacken*. Amst. 1685.

Zie P. d e l a R u e , *Gel. Zeel.*, bl. 154; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*

[E. van Weenen]

WEENEN (E. VAN) gaf in het licht:

Weeklagten en Wee. 's Grav. 1726. 2 dn. 8°.

Zie A b c o u d e , bl. 402.

[B. van Weeningen]

WEENINGEN (B. VAN) komt bij A b c o u d e voor als schrijver van:

Kruispoort of Lydens schoole. Rott. 1664. 4°.

Afsterven der Regtvaerdigen. Rott. 1684. 4°.

Manier van de Doop, *Voetwassinge en Avondmaal der Dompelaars wederleid*. Rott. 1666. 8°.

IJdelheid. Haarl. 1672. 8°.
Catechisatie over Matth. IV.

Zie *Naamr.*, bl. 402.

[Mejufvrouw Weenix of Weeninx]

WEENIX of WEENINX (Mejufvrouw). Op den catalogus van Stoet en ter Westen komen goede bloemstukken van haar voor.

Zie Kramm.

[Jacob Weenix]

WEENIX (JACOB), mogelijk de tweede zoon van Jan Weenix, en dan eerst na 1647 geboren. Op den *Catal.* van A. Gevers, Rotterd. 1827, komt van hem voor (N°. 13): *In een aangenaam Landschap hangt aan een boomstam een doode Zwaan en een Paauw; achter dezelven staat een prachtige steenen vaas*, *bezijden een mand met vruchten en verder bijwerk; fraai geordonneerd en meesterlijk geschilderd*.

Zie Kramm.

[Jan Baptista Weenix]

WEENIX (JAN BAPTISTA), zoon van den bouwmeester Jan Weenix, werd in 1621 te Amsterdam geboren, verloor vroeg zijn vader, en werd, na het onderwijs van den Utrechtschen schilder Abraham Bloemaart genoten te hebben, nog twee jaren leerling van Nicolaas Moyart. Onder leiding van die bekwame meesters, teekende hij in de omstreken van Utrecht naar de natuur, landschappen, gebouwen, bouwvallen enz. die hij later bij zijne ordonnantien gebruikte. Vier jaren na zijn huwelijk met de dochter van Gilles de Hondekoeter (1642) begaf hij zich naar Italie met belofte aan zijne vrouw en verdere verwanten, (die zich tegen deze reis verzet hadden) dat hij binnen vier maanden zou terugkeeren, doch deze maanden werden zooveel jaren, want hij vond te Rome vele onschatbare voorwerpen voor zijne studie en onder de aanzienlijken en liefhebbers veel begunstigers. Onder vele genoot hij de gunst van den kardinaal Pamphile, die hem veel werk bezorgde. Op aanhouden zijner naastbestaanden verliet hij eindelijk Rome, met belofte aan den kardinaal spoedig met zijne echtgenoote te zullen wederkeeren. Hij keerde naar Utrecht terug, woonde in 1647 te Amsterdam en koos vervolgens twee uren boven de eerstgemelde stad het oud-adelijk huis ter Mey tot woning, waar hij in 1660 overleed, bij zijne weduwe Justina Hondekoeter twee zonen nalatende. Weinige meesters muntten gelijk hij in zooveel onderscheidene kunstvakken uit. Hij schilderde historien, landschappen, zeehavens, portretten, doode- en levende vogels en ander gedierte. Hij zou wel eens drie portretten op eenen dag hebben geschilderd. ‘Zijn koloriet’, meldt Immerzeel, was warm en aangenaam, zijn penseeltoets vrij en geestig; hij wist groote verscheidenheid in zijne ordonnanties te brengen,

had een vlugge hand, en bewerkte meestal kloeke stukken en kleine kabinetstukjes, ook bracht hij het tot een graad van uitvoerigheid, die naar Dou en van Mieris zweemde, zonder echter hunne nauwkeurigheid van teekening en uitvoerig penseel te bezitten.

Het Amsterdamsch museum bezit van dezen meester drie fraaie schilderijen met *dood wild*. Op verschillende verkoopingen gold een *Italiaansch landschap met monumenten f* 410, een dito kleinder *f* 900, een *doode haas en patrijs met vruchten* en *een landschap f* 600, *een aan een tak van een boom hangende levensgroote haas f* 2500, een *Landschap*, in 1860 op de verkooping van sir Culling Eardly te Londen *f* 8880. Immerzeel noemt van hem 2 etsen, Kramm vermeldt er 7. Hij was de laatste leermeester van Nicolaas Berchem. Zijn portret vindt men o.a. bij Houbraken en Descamps.

Zie van Eynden en van der Willigen; Houbraken; Wagenaar, *Amsterdam;* Bartsch; Weigel; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* H. de Winter, *Beredeneerde Catalogus van alle de prenten van N. Berchem*.

[Jan Weenix]

WEENIX (JAN), zoon van den vorige, in 1640 te Utrecht geboren, werd door zijn vader onderwezen. Toen hij 16 jaren oud was, verloor hij dien, doch hij was toen reeds zoo ver gevorderd in de kennis van wat tot de gronden en den omvang der schilderkunst behoort, dat hij van anderen geen onderricht meer behoefde, gelijk zulks bleek aan verscheidene schilderijen, die zoo in den stijl van zijn vader waren, dat men ze door dezen vervaardigd achtte. Later heeft hij diens grijzen of ijzerachtigen toon met een helder en aangenaam koloriet verwisseld. Ook hij was, schreef Immerzeel, een universeel kunstenaar, in verschillende vakken evenzeer bedreven, als landschappen, beelden, dieren, bouwvallen, architectwerken, vruchten, bloemen, portretten, van alles werd fiks en kunstig behandeld, doch vooral in dood en levend wild bragt hij het tot de hoogste volkomenheid. Geen wonder dat Johan Wilhelm, keurvorst van de Paltz, de groote beschermer der kunst, hem aan zich en zijn hof verbond. Vele kapitale stukken vervaardigde hij voor dien vorst en daaronder de schilderstukken in drie zalen van het vorstelijk lustslot bij Rensberg, ter zijde van Keulen, over den Rijn. In de eerste zaal schilderde hij dood en levend gevogelte, in de tweede allerlei dood en viervoetig gedierte, reeën, herten, wilde zwijnen, hazen met jagtgereedschap en ander bijwerk, in de derde vreemd gedierte, vreemde gewassen, watergezichten enz.

Ook te Amsterdam vervaardigde hij voortreffelijke schilderijen in voorname huizen, o.a. in dat door mr. S. Ipz. Wiselius bewoond, op de Nieuwe Heerengracht, over de plantaadje.

Het Haagsch museum bezit van hem 2 stukken, voorstellende *een doode Zwaan* en *een hert* in *een landschap* en ander *dood wild*. Volgens de Bruin betaalde lord Cleve van 500 tot 600 guinies voor zijn grootste en schoonste stukken. Ook treft men te Londen in de kabinetten van sir Charles Bagot, lord Charles Townsend en van anderen uitstekende voortbrengsels aan van zijn penseel.

In deze eeuw golden zijne stukken op verschillende verkoopingen van *f* 1000 tot *f* 1900, en in Jan. 1863 werd voor een *Stilleven*, op de kunstveiling van prins Demidoff te Parijs 17,500 francs betaald. Bij de familie Westreenen te Utrecht berusten 4 door hem geschilderde portretten, door Kramm gerestaureerd.

Het blijkt dat hij in 1688 te Utrecht woonde, en aldaar in 1719 in den ouderdom van 79 jaren overleed. Zijn portret vindt men bij van Gool en Immerzeel.

Zie Houbraken; Descamps; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Wagenaar; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Biogr. Univ. Cinc. Lex.;* Muller, *Cat. van portr.*

[Abraham de of van der Weerdt]

WEERDT (ABRAHAM DE of VAN DER). Nagler gist dat hij een Hollander was. Hij werkte, als vormsnijder, tusschen 1636-1680 te Neurenberg, en is vermoedelijk aldaar overleden.

[Adriaan de Weerdt]

WEERDT (ADRIAAN DE), in 1510 te Brussel geboren, werd te Antwerpen door den landschapschilder Christiaan Ouceborn onderwezen, vertrok naar Italië, waar hij zijne schilderwijze geheel vormde naar die van Parmesiano. In zijn vaderland teruggekeerd, deden de staatsberoeringen hem besluiten naar Keulen de wijk te nemen. Hier gaf hij verscheidene prenten zooals de *Opwekking van Lazarus*, *Ruth*, een *Kersnacht* enz. in het licht.

Onzeker is het jaar van zijn overlijden. Sommigen meenen in 1566, 't geen weêrsproken wordt door een prent van 1577.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Jan Weerdt]

WEERDT (JAN) schreef:

Den bedroefden Pachter, *bedrogen Krajer en ongelukkigen Deurwaarder*, *burger blsp. waar agter gevoegt is Pachters Traanen*, *uitgestort over de Justitie van het Gemeen omtrent hunne goederen binnen Amsterdam. Gedr. te Sneek bij Tiebe Juvenalima* z.j. Aan 't eind geteekend met de spr. *Ridendo castigal mores*.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 220.

[J. de Weert]

WEERT (J. DE), graveur, bloeide in het midden der 17de eeuw. Er bestaan gravures van hem naar David Ryckaert.

Zie Kramm.

[Jan de Weert]

WEERT (JAN DE) leefde te Yperen omtrent de eerste helft der 14de eeuw en was daar (men is het hier omtrent niet eens) priester, lakenkooper of geneeskundige, en overleed waarschijnlijk in het begin van 1362. Hij begon even als Maerlant zijn loopbaan met het schrijven van gedichten, die *der werelt genuechde te lezen*.' Zij zijn ons onbekend gebleven. Sedert veranderde ook hij van richting en schreef twee werken. Het eerste dat waarschijnlijk in 1351 het licht zag is de *Nieuwe Doctrinael of Spiegel der Sonde*, waarin over zonde en boete gesproken wordt, wel in pedanten vorm, maar toch in een klaren vloeijenden stijl en met een levendigheid van voordracht, die zonder wedergade is.

In het tweede gedicht sluit Jan de Weert zich nader aan Maerlant, met wien hij zeer hoog liep, en wiens dyalogen hij blijkbaar navolgde in *de Disputatie van Rogiere ende van Janne*. Van het eerste bestaan twee handschriften, het oudste te Brussel, het jongste te Leiden.

Isaac le Long gaf reeds in 1762 een uitgebreid extract van den *Nieuwen Doctrinael*, naar het Leidsche handschrift in het licht, naar men zegt, ruim 3000 verzen bevattende in *Seer gewichtige Getuygen der Waarheit*, *of Nieuwe Bewyssen van Oude Waarheeden*, *tegens 't Pausdoem*, *uyt het Pausdoem selve in alle eeuwen: vergaadert en uytgegeven door Isaac le Leng. Te Alkmaar* 1762. kl. 8°. groot 72 bladz. Het eerste der VIII *byzondere en seer gewichtige stukken deser versaamelinge* heeft het volgende opschrift: *Uyttreksel van een seeker Boek met de handt geschreven*, *genaamt den Nieuwen Doctrinael. Uyt het Latijn in Dietsche gedicht*, *door Jan de Weert*, *van Yperen en voleyndigt door Willem de Weert. Ao.* 1400. *Volgens 't origineel*, *weleer berust hebbende in de bibliotheek van wijlen den heere scheepen Bentes te Amsterdam*.

In eene korte Inleiding (bl. 3) zegt le Long, dat de dichter zijn werk de *Nieuwe Doctrinael* zal genoemd hebben om het van den *Dietschen Doctrinael* te onderscheiden. Daarop volgen verscheidene brokken van het gedicht, te zamen 516 verzen uitmakende.

De lezing van le Long is op verschillende plaatsen bedorven. Zoo is Willem *de* (lees met het Hs. *een*) Weert, niet, zoo als le Long dacht, de voleindiger maar de afschrijver van het gedicht en het jaartal 1400 moet zijn 1451. Het geheele gedicht is waardig uitgegeven te worden.

Zie F. van Lelyveld op Huydecopers *Proeve*, D. II. bl. 45 aanteek., Huydecoper op M. Stoke, D. I. bl. 164; De Vries, *Geschied. d. Ned. dichtk.*, D. I. bl. 22; Willems, *Verhand. over de Ned. Taal en Letterk.*, D. I. bl. 200; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 444; *Overzigt van verspreide Middel-Nederl. Gedichten enz. door Jonckbloet en de Vries* in den 3de *Jaarg. der Verslag. en Berigten uitgeg. door de Vereenig. ter bevorder. d.*

Oude Nederl. Letterk.; Jonckbloet, *Genchied. d. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 314, *Konst- en Letterb.*, 1850, n°. 47; Mere, *alt niederl. Volks-liter.*, S. 269.

[Jan van Weert of Werth]

WEERT of WERTH (JAN VAN), aldus naar het Limburgsche stadje Weert geheeten, was de zoon eener waschvrouw, en in 1609 schoenmakersgezel in den winkel van zekeren van Houten. Jan maakte het daar zóó bont, dat hij het hazepad koos en onder den Spaanschen veldoverste Spinola als ruiter in krijgsdienst trad. Hij klom van trap tot trap, door zijne dappere bedrijven in den 30jarigen oorlog op in het Beijersche en keizerlijke leger en werd eindelijk keizerlijkgeneraal der artillerie. Ferdinand II verhief hem tot baron, en door zijn twee of drie huwelijken werd hij bezitter van aanzienlijke goederen. Hij stierf op een dier goederen in Bohemen in 1652 of misschien eerst in 1665.

Zie het artikel van A.J. van der Aa over hem in het *Nederl. Museum*, bl. 319; G.M. Poell, *Beschrijv. v. het Hertogd. Limburg* (1851) bl. 304, waar ook zijn afbeeld. voorkomt; Hoogstraten; *Nav.*, D. I. bl. 252, 366, II. bl. 43, 352, *Bijbl.*, 1853, bl. XLVII, VIII, bl. 65, 172, 230.

[H.M. Weerts]

WEERTS (H.M.). Van hem is bekend een *Cartoes*, *daarin ziet men een borstbeeld*, *in 't graauw geschilderd*, *omslingerd met festoenen van verscheidene soorten van bloemen*.

In 1771 werd dat met *f* 10.50 betaald, en bij dezelfde gelegenheid golden de Potters en Ruisdaels van *f* 6-20.

Zie Kramm.

[Mr. Johan Weerts]

WEERTS (mr. JOHAN), studeerde te Göttingen en te Leiden in de rechten, vestigde zich als advokaat te Zutphen en werd als fiskaal bij het Geldersche hof geplaatst. In 1805 legde hij deze betrekking neder, in 1811 werd hij tot raad en in 1824 tot burgemeester van Arnhem aangesteld. Hij behartigde zeer de belangen der stad en hare burgerij en bragt veel toe tot haren bloei en welvaart. Hij legde in 1841 deze betrekking neder en overleed den 14 Mei 1842 in den ouderdom van 73 jaren. Hij was ridder der orde van den Nederl. Leeuw en lid van de eerste kamer der Staten-Generaal.

[Mr. Coenraad Alexander Weerts]

WEERTS (mr. COENRAAD ALEXANDER), zoon van A.J. Weerts, burgemeester te Deventer, werd aldaar d. Febr. 1782 geboren, ontving onderwijs in de teeken- en schilderkunst van W. van Leen van Delfshaven en Caldenbach te Zutphen. Hij beoefende tot uitspanning het vak van landschapschilder. Hij woonde op den huize Marienenberg bij Arnhem en had eene belangrijke verzameling van schilderijen, meest van moderne meesters.

Zie Immerzeel.

[Hubert van Weertsburg of Wertsburg]

WEERTSBURG of WERTSBURG (HUBERT VAN). Zie GOLTZIUS (HUBERT).

[Weesop]

WEESOP was een leerling van v a n D y c k en een der beste navolgers van dien meester, zoodat zijne schilderijen vaak voor die van zijn meester werden gehouden.
Hij vertrok in 1641 naar Engeland, doch keerde in 1649 naar zijn vaderland terug.

Zie I m m e r z e e l .

[C.F. Wegener]

WEGENER (C.F.)
schreef:
De Godsdienst de ziel van den staat. Amst. 1767. 8°.

Zie A r r e n b e r g .

[Coenraet Wegewaert]

WEGEWAERT (COENRAET), een goed klokkegieter in het midden der 17de eeuw. Hij goot o.a. de groote klok te 's Hage in 1647.

Zie *Nav.*, D. VIII. bl. 362.

[Jacobus Wehard]

WEHARD (JACOBUS), evangelisch luthersch predikant, van 1680-1695 te Bodegraven, van 1695-1697 te Alkmaar en van 1697-1718 te Enkhuizen, waar hij in dit jaar overleed.
Hij schreef:
Zionsvreugden tijd over hare verlossinge en uytgang uit Babel in 't jaar 1517. Amst 1517.
D. Hendrik Muller's geestlijke verkwikkende uuren ofte drie hondert huys- en tafelaandagten, *verscheiden malen herdrukt en nu om sijn geestrijke en zoetvloeijende bedenkingen uit het Hoogd. in onze Nederlandsche tale overgezet*. Enkh. 1700.

Zie D. N i e u w e n h u i s in *Bijdr.* van hem en S c h u l t z J a c o b i , St. V. bl. I. bl. 160. D. VII. bl. 54; G l a s i u s , *Godgel. Nederl*.

[W.F. Wehmeyer]

WEHMEYER (W.F.), geb. in 1818, was graveur van portretten, in eene serie door B u f f a uitgegeven. Ook vervaardigde hij plaatjes voor prachtjaarboekjes. Hij overleed te Amsterdam den 29 Junij 1854.

Zie K r a m m .

[Rogier van der Weide]

WEIDE (ROGIER VAN DER). Zie WEYDE (ROGIER VAN DER).

[C. Weidling]

WEIDLING (C.) gaf: *Keur der welsprekendheit, of uitmuntende uittreksels uit de schriften van zeer geleerde Engelsche schrijvers, als Watson, Tillotson, Baxter, Bois, Taylor, Brownings, Hal en anderen*. Haarl. 1755. 4°.

Zie A r r e n b e r g , bl. 571.

[Willem Frederik Weidner]

WEIDNER (WILLEM FREDERIK), zoon van J.W. W e i d n e r en E.M. v a n H a a r l e m , den 1 April 1817 te 's Hage geboren, werd door M. S a v r y onderwezen en oefende zich vervolgens naar de natuur. Hij schilderde bloemen, vruchten, dood wild enz., was gehuwd met M a r i a M a g d a l e n a S a v r y en overleed in zijn geboortestad den 16 Julij 1846.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[J. Weidnerus]

WEIDNERUS (J.) gaf in het licht:

Nederduitsche Apopthegmata. 4°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 234.

[V. Weigelius]

WEIGELIUS (V.) schreef:

Betragting des Levens Christi. Amst. 1647. 12°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 402.

[Petrus Weiland]

WEILAND (PETRUS), den 5 Nov. 1754 te Amsterdam geboren, verloor vroeg zijn vader, en volgde zijne moeder eerst naar Kampen, vervolgens naar Gouda, waar hij onder den rector D o z y uitstekend onderwijs in de oude talen ontving. Na zes jaar bursaal in het staten-collegie te Leiden geweest te zijn, werd hij, daar hij in verschillende punten van de leer der hervormde kerk afweek, in 1779 ontslagen, en begaf hij zich tot de Remonstrantsche broederschap. Den 29 Julij 1781 aanvaardde hij het predikambt bij de remonstrantsche gemeente te Woerden, van waar hij in Julij 1783 naar Utrecht vertrok. Van hier werd hij in December 1785 naar Rotterdam beroepen, waar hij den 26 Januarij 1841 overleed. Zijne verdiensten werden op hoogen prijs gesteld. In 1790 toch kwam hij in aanmerking voor het professoraat aan het remonstrantsche seminarium te Amsterdam en in 1798 werd hij door het uitvoerend bewind der Bataafsche republiek aangesteld tot agent der binnenlandsche zaken, waarvoor hij echter bedankte. Als godgeleerde maakte hij zich bekend door zijn antwoord op de prijsvraag door T e y l e r s godgeleerd genootschap uitgeschreven: *hoe zal men den grondregel der Protestanten*, *dat ieder Christen*, *zijns verstands magtig*, *geregtigd*, *en naar vermogen verpligt is*, *om in zaken van Godsdienst voor zich zelven te oordeelen*, *best verklaren*, *en deszelfs aannemelijkheid bondigst bewijzen*. Zijn antwoord, dat het zilveren eermetaal verwierf, werd nevens de gelijktijdig bekroonde antwoorden van v a n H e m e r t , K u y p e r , J e l g e r s m a en d e V o s in D. XI der Verhandelingen van dit genootschap opgenomen. Ook verschenen van hem *Leerredenen naar de behoeften van onzen tijd*. Rott. 1794.

Grooter echter waren zijne verdiensten omtrent de Nederduitsche taalkunde. Hem werd door koning W i l l e m I het professoraat in de Nederd. taal- en letterkunde aan de hoogeschool te Utrecht aangeboden, waarvoor hij echter bedankte. Zijne taalkundige werken zijn:

Inleiding, *behelzende taalgronden*, *waarop het gebouwd is*, *voorafgegaan*.
Nederduitsch taalk. Woordenboek, in elf stukken. Dordr. 1793-1812.
Nederduitsche Spraakkunst. 2de dr. Dordr. 1829.
Beginselen der Nederduitsche Spraakkunst. Ald. 1806.
Handwoordenboek voor de Spelling der Holl. taal. Ald.

Kunstwoordenboek of verklaring van vreemde woorden, *spreekwijzen enz. uit verschillende talen ontleend*. Rott. 1824.

Beknopt Nederduitsch taalkundig Woordenboek. Dordrecht 1830. 5 dn.

Woordenboek der Synonymen (met den kostschoolhouder L a n d r é). Rott. 1825. 3 dn.

Handwoordenboek der Nederd. en Fransche talen met L a n d r é en A g r o n . Amst. en 's Hage 1828. 2 D. 2de dr.

Beginselen der Nederd. Spelkunst. Dordr. met van B e m m e l e n .

Zie *Verslag der Jaarl. Vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.; Cat. der Maats. v. Ned. Letterk*. (Reg.); *Aanh. op Nieuwenhuis' Woordenb*. D. IX. bl. 332, *Kunst- en Letterb.*, 1841. bl. *; Boekzaal* voor 1841. D. I. bl. 397; J. T i d e m a n , *Remontstr. Broederschap*, bl. 89; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* S c h o t e l , *P.W. in het collegium Theol. te Leyden* in *Godgel. Bijdr.*, 1865; V e r w o e r t ; K o b u s en de R i v e c o u r t ; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Wb*.

[Weiland]

WEILAND (.). Op eene verkooping van 1780 komt van dezen meester voor *een landschap met naakte beelden*.

[Frederik Rastat van Weilo]

WEILO (FREDERIK RASTAT VAN), of R a c h s t a d v a n W e y l e , ook F r i d e r i c u s R. d e W e i s s e alias V e i l , in het midden der 17de eeuw te Amsterdam, volgens anderen in 1648 in Kleefsland geboren, verliet het Jodendom, liet zich te Kleef doopen en werd een ijverig evangelie-dienaar. In 1680 was hij predikant te Spijk en vertrok van daar naar Ossenisse, waar hij in 1726 zou overleden zijn.

Hij schreef:

Helder tooneel vertoonende den waaren Messias enz. Amst. 1683, waarin hij rekenschap gaf van zijn overgang op 23-jarigen leeftijd. Het is oorspronkelijk in het Latijn.

Vertoog van de wangestalte van 't Hedendaegsche supertheus en Jodendom, *mitsgaders hare stoute hardnekkigheid*, *en 't lasteren van den Heere der heerlijkheid en misbruik van die aan haar vergunde vrijheid*, *klaar en duidelijk voorgesteld*. Dordr. 1698. 8°.

Gedoopte en Besneden Christen. Leyden 1673. 8°.

Jezus, *de waare God*, *verhandelt in* 3 *Predicatien*. Amst. 168. 8°.

De gelukzalige staat des Nieuwe Testaments. Amst. 1730. 8°.

Claar vertoog dat Jezus is de Christus. 's Graavenh. 1731. 8°.

Noachs Prophetie. Amst. 1685. 8°.

De Heerlijkheid Jezu Christi. 1684. 8°.

Over het genade verbond. Amst. 1683. 8°.

Borstwapen des Geloofs.

Jezus Nazarenus. Zions koning. Leiden 1697. 8°.

Staat der kerke. Amst. 1730. 8°.

Zie S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 98; V e r w o e r t ; G l a s i u s ; M a u r i k , A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 402; R a b u s , *Boekz. v. Europa*, Sept. en Oct. 1698. bl. 359.

[Andreas Weis]

WEIS (ANDREAS), den 24 October 1713 te Bazel geboren, werd hoogieeraar in het natuur- en volkenregt aldaar, en in 1747 in dezelfde betrekking te Leiden beroepen. Hij aanvaardde zijn ambt den 9 Oct. van dat jaar met eene redevoering *de praesidiis quibus instructum esse oportet Juris publici Germanici interpretem*. In 1753 sprak hij, bij het nederleggen der rectorale waardigheid, *pro institutione Nobilium Academia*. Later door den hertog van Brunswijk tot het onderwijs van prins Willem V geroepen, verkreeg hij in 1766 van des prinsen voogden, op zijn verzoek, een eervol ontslag met den titel van professor ordinarius van het openbare en bijzondere regt. Den 15 April 1766 hield hij, op last van den Academischen senaat, eene redevoering ter begroeting van prins Willem V. Sedert keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij overleed. Volgens van der Aa beoefende hij ook de Nederd. poëzy en vervaardigde hij lofverzen op den genoemden prins.

Men heeft nog van hem: *Disputationes de usu aequitatis in interpretatione legum*. Baf. 1737.

De jure victoriae. Ib. 1738, en *De bello hominis privati*.

De Maats. van letterk. te Leiden bezit van hem een ms. getiteld: *Dictata de foederatorum Belgarum conventionibus cum populis exteris*. 4°.

Zie Siegenbeek, *Geschied. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 275, 281, 282, 284, 287, D. II. bl. 201; Te Water, *Narratio* etc., p. 222; van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.; Cat. d. Maats. v. Letterk.*, D. III. bl. 10; Kobus en de Rivecourt.

[Weisz van Mengel]

WEISZ VAN MENGEL vervaardigde een *Eerzuil op Willem V.* 1788.

[Abdias von Weitmar]

WEITMAR (ABDIAS VON). Zie WIDMARIUS.

[M. Weits]

WEITS (M.), een Friesch schutter, schreef:

De schutters met verlof, *of de St. Nicolaas*, *Tooneelspel met zang*. Amst. 1832.

[J. van Wel]

WEL (J. VAN), een kunstschilder, van wien Kramm een rijk gestoffeerd *Wintergezicht* vermeldt.

[Bernard, Graaf van Welderen]

WELDEREN (BERNARD, Graaf VAN), heer van Ubbergen, Hemmen enz., zoon van Johan, die volgt, werd in 1700 geboren. Hij had den beroemden Justus van Effen tot gouverneur gedurende zijn verblijf aan de Leidsche hoogeschool, nam in 1723 zitting in de ridderschap van Nijmegen en bediende vervolgens de meeste en aanzienlijkste commissien. Hij was in 1729 lid der Staten-Generaal en werd naar Engeland gezonden, om George II als koning te begroeten en de bestaande

verdragen te vernieuwen. Bij deze gelegenheid diende zijn leermeester hem tot secretaris. Onafgebroken bleef hij in het bewind, werd stadhouder van leenen en voogd van den lande van Valkenburg, ambtman, richter en dijkgraaf der lande van Nijmegen.

Hij huwde Geneviève Marie van Steenhuyzen en overleed te Nijmegen den 10 Maart 1770, in den ouderdom van 70 jaren, 4 kinderen nalatende.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1770 bl. 428; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Joan van Welderen]

WELDEREN (JOAN VAN), heer van Ubbergen, Valburg en Oudenhoorn, werd in 1659 te Nijmegen geboren, was lid der ridderschap beschreven in het kwartier van Nijmegen, bediende de aanzienlijkste commissien zoo in als buiten Gelderland, en stond in hooge achting bij Willem III, die hem dikwijls raadpleegde. Geruimen tijd was hij lid der Staten-Generaal en teekende namens dezelve den 28 Mei 1707 de voorloopige voorwaarden van vrede, die geen dadelijk gevolg hadden en veel voordeeliger waren dan de latere te Utrecht gesloten. Hij was ambtman, rigter en dijkgraaf van Nederbetuwe en curator der Geldersche hoogeschool. Hij huwde Odilia Louisa van Steeland, die hem kinderen schonk en overleed den 24 Julij 1724.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 11; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Dirck van Well]

WELL (DIRCK VAN), den 28 December 1645 te Utrecht geboren, gaf in 1729 aldaar een bundeltje *Stichtelijke Gedichten* in het licht.

Zie Witsen Geysbeek, D. VI. bl. 446.

[Arnoldus van Well]

WELL (ARNOLDUS VAN), afstammeling eener familie, die reeds vroeg te Dordrecht het glasschilderen uitoefende, zoon van Arnoldus en Juydik van Westervoort, werd aldaar den 8 Jan. 1773 geboren, en was een leerling van Andries Vermeulen. Hij schilderde, in navolging van zijn meester, landschappen, vooral gezigten bij wintertijd en maneschijn. Hij huwde 9 April 1796 Helena Landmeter en voor de tweede maal 12 Jan. 1803 Pieternella de Graaf, overleed den 3 Januarij 1818.

[Egbert van Well]

WELL (EGBERT VAN), broeder van den vorige, den 16 Oct. 1774 te Dordrecht geboren, beoefende de schilderkunst, huwde 13 Aug. 1796 Wilhelmina van Os en 28 Aug. 1804 Christina Goedmans. Hij overleed te Dordrecht 1 April 1830.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Peter van Well]

WELL (PETER VAN), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad

uitgebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie B u r m a n , *Utrechts. Jaarb.*, D. II. bl. 314.

[D. Welle]

WELLE (D.), teekenaar en schilder, was omstreeks 1796 tot 1810 te Leiden werkzaam. J. Bemme Az. graveerde naar hem het portret van den *Luchtschipper Hopman* in fol. *De verwoesting van Leyden* in 1807.

Zie Nagler; Kramm.

[H. van Welle]

WELLE (H. VAN), kunstschilder in de eerste helft der 17de eeuw te 's Gravenhage of Brussel werkzaam. Hij teekende natuur-gezigten en landschappen. Met Mensaert schilderde hij in de Jezuiten-kerk te Brussel het *Leven der H. Jonkvrouw* in 7 tafereelen. Berterham graveerde naar hem een *Gezigt op de abdy Villers* voor *Le Grand Théâtre Sacrè du Brabant*. La Haye 1734.

Zie Kramm.

[Hieronymus Welle]

WELLE (HIERONYMUS), boekdrukker en vormsnijder te Leuven. Bij hem verscheen Jan Pascha, *Een devote maniere om gheestelyck pelgrimagie te trecken tot den Heilighen Lande*, *als te Jerusalem*, *Bethleem*, *ter Jordanen enz*. Leuven 1563, 1568 in 12°. Dit werk bevat 75 houtsneden.

Zie Kramm.

[Jan Baptist Wellekens]

WELLEKENS (JAN BAPTIST), zoon van Cornelis Wellekens, een bemiddeld lakenkooper en hophandelaar en van Magdalena Clokgieter, in 1658 te Aalst geboren. Reeds vroeg zonden hem zijne ouders naar Amsterdam, waar een oom van moederszijde hem op het goudsmeden bestelde, doch hij had meer lust in het schilderen en oefende zich onder Anthonie de Grebber in deze kunst en ging naar Italie om zijne studien voort te zetten, doch werd in 1687 te Venetie door een beroerte getroffen, die hem noodzaakte huiswaarts te keeren. Weinig of niets is er van zijne penseel bekend, alleen het portret zijner moeder. Hij had het grootste gedeelte van zijn leven te worstelen met graveel- en jichtpijnen, waarbij eene bijziendheid kwam, die zijn lust tot de schilderkunst deed verflaauwen. Daarentegen nam die voor de Nederd. dichtkunst toe. In 1712 gaf hij met zijn kunstbroeder Pieter Vlaming een bundel *Dichtlievende Uitspanningen* in het licht, die in 1735 herdrukt werd, en waarin uitmuntende Herderszangen voorkomen. Hierop volgde in 1715 eene vloeiende vertaling van Tasso's *Amintas* met eene *Verhandeling over het herdersdicht;* ook bragt hij uit Italie den Visscherszang op onzen bodem over, doch behalve in Schermer, vond hij geene navolgers. Hij wordt de vader van het herdersdicht hier te lande genoemd: want de poezy, die voor hen onder dezen titel verscheen, verdiende dezen naam niet. Hij bezat echter ook in andere vakken van poezy groote verdiensten, blijkens zijne *Verscheiden Gedichten Bruiloftsgedichten en Zedelijke en Ernstige Gedichten* 3 d. Amst. 1729-1737.

Hij huwde Johanna van Hardenbroek, die hem den 24 Mei 1724 door den dood ontviel. Hij zelf volgde haar den 14 Mei 1726. Hij had vier kinderen; Cornelia en Magdalena overleefden hem.

Zie J. Wagenaar, *Amst.*, fol. III. bl. 257; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letteren en Wetenschappen*, D. I. bl. 180; L. Bidloo, *Pan Poëticon*, bl. 217; De Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. I. bl. 310; Siegenbeek; de Clercq; Hubert; Jonckbloet; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Witsen Geysbeek, D. VI. bl. 447.

[Magdalena Barbara Wellekens]

WELLEKENS (MAGDALENA BARBARA), dochter van den vorige, gaf de *Verscheide Gedichten* van haren vader in het icht en was zelve dichteres.

[J.H.J. Wellenbergh]

WELLENBERGH (J.H.J.), heel- en vroedmeester, lid der provinc. commissie van geneesk. onderzoek enz. te 's Hage, gaf in het licht:

Proeve over den doelmatigsten Pelvimeter, *met waarnemingen omtrent deszelfs gebruik*. Rott. 1832.

[Boudewijn Jansen Wellens]

WELLENS (BOUDEWIJN JANSEN) beoefende in het begin der 17de eeuw de poëzy. Men heeft van hem: *'t Vermaeck der Jeught*, *veel schoone eerlyke Amoreuse ghezangen* enz. Gedrukt te Franeker in 1612, verbeterd en vermeerderd door Jan Starter, Leeuw. 1616.

De Nieuwe Jeugdspiegel en *De bloeijende Meywagen*, beide liedeboeken, worden ook aan hem toegekend.

Zie Scheltema, *Volksgebruiken der Nederl. bij het vrijen en trouwen*, bl. 184; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb*.

[Hendrik Welman]

WELMAN (HENDRIK), te Groningen den 13 Nov. 1611 geboren, waar zijn vader Henricus Henrici docent aan de Latijnsche scholen was. Toen deze overleden was, belastte zich de rector Joachim Borgesius met de voogdij en opleiding van den twaalfjarigen knaap. Toen hij 17 jaren oud was, werd hij student te Groningen, en oefende zich in de voorbereidende wetenschappen tot de geneeskunde. Coenraad, Matthaeus en Freitag (bij wien hij inwoonde) waren zijne leermeesters.

Na ook de akademien te Utrecht en Leiden bezocht te hebben, promoveerde hij in 1639 te Groningen en werd in 1640 als prof. extra ord. tot opvolger van Matthaeus benoemd en het volgende jaar gewoon hoogleeraar. Hij huwde Maria van Bonnema van Bellingwolde, dochter van Johannes Albertus van Bonnema en Maria Wilhelmina Jansenius van Leiden. Hij overleed den 28 Mei 1643; zij een jaar later.

Zie *Gedenkb. der Hoogeschool van Gron.*, bl. 25.

[Christiaan Welmeer]

WELMEER (CHRISTIAAN), in 1742 te Amsterdam geboren, werd door zijn vader, een beeldhouwer, voor de kunst opgeleid en na den dood van A. Ziesenis tot stads-beeldhouwer aangesteld. Hij heeft in vele sieraadwerken, o.a. aan de kazerne Oranje-Nassau te Amsterdam proeven zijner bedrevenheid gegeven. Zijn portret komt in het prentwerk van J.E. Marcus voor.

Zie Immerzeel; Kramm.

[D. Wels]

WELS (D.) gaf in het licht:
Den dollen Amintas, *ofte Verloste Minne-plaag* (*trsp.*) *gesp. op de Amsterd. schouwb*. Amst. 1666. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 220.

[A. Welsing]

WELSING (A.) leefde in het midden der 18de eeuw en was een kunstbroeder van Willink, Houbraken en andere zoetvloeiende dichters. Hij schreef o.a. in het *Stamboek* van Johanna Koerten.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[J. Welsing]

WELSING (J.), teekenaar. Op den *Catal.* van Ploos van Amstel, 1800, komt o.a. van hem voor: *Een comicq studiebeeldje met een flesch in de hand*.

Zie Kramm.

[A. Welten]

WELTEN (A.) komt als teekenaar voor van *het verbranden van 's lands magazijn te Amsterdam*, op *Cat.* D. van Dyl, 1813, bl. 72.

Zie Kramm.

[Jacob Wemmer]

WEMMER (JACOB), een Utrechtsch burger, hield in de twisten over den Utrechtschen bisschopsstoel tusschen Rueder van Culemborg en Rudolf van Diepholt de zijde van eerstgenoemden, en had, toen van Diepholt reeds op den bisschopszetel gevestigd was, in 1427 deel aan eenen aanslag om Utrecht op het onverwachts te overrompelen, door, des Vrijdags na kruisvinding des morgens ten zeven ure, de Witte Vrouwenpoort in te nemen, en dan door Culemborg volk in de stad te brengen; deswege werd hij, toen de aanslag ontdekt was, ter dood verwezen en met den zwaarde gestraft.

Zie B u r m a n , *Utrechtsch Jaarb.*, D. I. bl. 343 en 344.

[Adriaan van Wena]

WENA (ADRIAAN VAN) beoefende de Nederduitsche poëzy in het midden der 18de eeuw. Zijne poëzy, bestaande meestal uit lofverzen, is verspreid.

[Johannes van Wena]

WENA (JOHANNES VAN) vertaalde, toen hij nog student te Leiden was, T.H. v a n d e n H o n e r t 's *Redevoering over de onverschilligheid in de Godsdienst*. Leiden 1737, en plaatste er een gedicht voor.

[Casper Johan Wenckenbach]

WENCKENBACH (CASPER JOHAN), secretaris-generaal van het ministerie van binnenlandsche zaken, was sedert 1807 lid der Maats. van Ned. letterkunde te Leiden, en stierf den 17 Januarij 1850. Hij gaf uit eene nieuwe uitgaaf der *Gedichten* van A. v a n d e r W o o r d t, met diens *levensbericht* en *silhouette*. 's Gravenh. 1845. 8°.

Ook gaf hij in het licht het *Leven van Willem Verheiden naar 't Latijn zijns broeders Jacob Verheiden*. 's Grav. 1842. 8°.; en *Algemeene Rekening wegens de Ramp aan de stad Leyden overgekomen*, *op den* 12 *Jan.* 1807, *ontwikkeld in* 74 *staten*, *en voorafgeg. van eene memorie van toelichting in* 23 *Bijlagen*, *opgemaakt door W.P. Kluit en C.J. Wenckenback*, *vervolg en slot der algemeene rekening*, *enz.* 's Gravenh. 's Lands drukkerij. 1833, 1838. 2 St. fol.

Zie *Gedenkb. v. Neerl. Letterk.*, bl. 45; *Cat. v. Ned. Letterk*.

[Willem Wenckenbach]

WENCKENBACH (WILLEM), zoon van den vorige. De eerste vorming in klassieke studien dankte hij zijnen voortreffelijken leermeester, den rector van het Leydsche gymasium F.A. Bosse. Dat hij, bij den ijver waarmede de klassieke letteren door hem beoefend werden, reeds van den aanvang af met eene bijzondere ingenomenheid de exacte wetenschappen bestudeerde, waartoe hij door N i e u w e n h u i s krachtig opgewekt werd, kan de in 1825 met goud bekroonde verhandeling van den 19jarigen jongeling getuigen; in welk antwoord hij de vraag omtrent de inrigting en het gebruik van den barometer tot het oogmerk der hoogte metingen behandelde. Wij treffen hem hier reeds aan als waarnemer op een bepaald gebied der physische wetenschappen en zien hem onvermoeid op dien weg steeds voorttreden tot het einde van zijn levensbaan. Zoo nam hij, mede omstreeks denzelfden tijd, met warmen ijver deel aan de geluidsproeven, welke door M o l l en v a n B o e k op de heide tusschen Naarden en Amersfoort genomen werden. Op 22jarigen leeftijd werd hij tot leeraar aan de Delftsche militaire school voor genie, artillerie en zeevaartkunde aangesteld, en was eenige jaren later, in 1828, bij veranderde inrigting, aan de militaire akademie te Breda werkzaam, welke betrekking hij slechts korten tijd bekleedde, daar hij hier reeds in 1830 in zijne werkzaamheden geschorst werd. In het volgende zesjarig ambteloos leven greep hij de studie der meteorologie, waaraan hij zich reeds zoo vroeg gewijd had, met kracht aan. Door eigene naauwgezette waarnemingen, die aan de eischen van de toenmalige ontwikkeling der wetenschap volledig beantwoordden, leverde hij overvloedige bouwstoffen voor de metereologie; maar het was hem niet genoeg den toenmaligen tijd voor zijne waarnemingen ten nutte te maken, ook de vroeger verzamelde waarnemingen, hoe moeijelijk en verdrietig die arbeid wezen mogt, werden door hem met een stalen vlijt voortgezet. Het

ruime en veelomvattende overzigt, waardoor hij op die wijze de wetenschap der metereologie verrijkt heeft, verzekert hem ten allen tijde een uitstekende naam onder onze vaderlandsche metereologen. Hoe hij zich bij voortduring aan de weêrkundige studien liet gelegen liggen, daarvan kunnen de uitgegeven werken van het kon. Ned. instituut, waarvan hij lid was, getuigen. Hij hield dit doel bij al zijn arbeid bestendig voor oogen, vooral gedurende het zesjarig tijdvak van zijn verblijf te Breda, waar hij van 1836-1842 op nieuw werkzaam was. Na 1842 was hij wederom anderhalf jaar werkeloos, tot hij in 1845 tot hoogleeraar aan de hoogeschool te Utrecht werd beroepen. Hij overleed den 2 Januarij 1847. Behalve verschillende mededeelingen van zijn hand in het *Bulletin des sciences physiques et naturelles en Neêrlande*, het *Natuur- en scheikundig Archief*, in het *Tijdschrift van het Instituut* en in de *Verhandelingen* en *Stukken* uitgeg. door het Prov. Utrechtsch genootschap, gaf hij onderscheidene werken uit, zooals:

Natuurkundige leercursus ten gebruike der kon. milit. akad. Breda 1840, 3de herziene druk.

Uittreksel uit de meteor. waarnemingen gedaan aan boord van Z.M. korvet Boreas, *op eene reis naar Oost-Indie en terug*, *door J. Boelen en Brutel de la Rivière in de jaren* 1841-1842, *medegedeeld en uitgegeven door het Prov. Utr. Genoots*. 1844. Ook gaf hij *Bijvoeg*. en eene *Voorrede* bij G. R o s e 's *Beginselen der leer der kristalvorming*, *vert. door N.W. de Voogt*. Leiden 1838.

Na zijn dood gaf dr. C.H.D. B u y s B a l l o t *Uitkomsten der metereologische waarnemingen*, *gedaan te Breda van* 1831 *tot* 1846, *door en onder de leiding van W. Wenckenbach*, *met tabellen*. Utrecht 1848. 8°.

Zie R u e b , *ter Nagedacht. van W.W.; Kunst- en Letterbode*, 1847, D. I. bl. 83; *Jaarbock v.h. kon. Ned. Inst.*, 1847, bl. 25, 26; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Christiaan Wendelboe]

WENDELBOE (CHRISTIAAN), beoefenaar der Nederduitsche poëzy in het midden der 18de eeuw. Men vindt van zijn arbeid in het *Aanhangsel der dichtkundige cypressenbladen*.

Zie v.d. A a , t.a.p.

[Hendrik van Wenluwe]

WENLUWE (HENDRIK VAN), kunstschilder, in 1513 lid der broederschap van St. Lucas te Antwerpen.

Zie N a g l e r ; K r a m m .

[A. van der Wenne]

WENNE (A. VAN DER), graveur, van wien o.a. bestaat het *portret van Hugo de Groot* vóór diens *Jaarboeken*, Amsterdam 1681, fol., en van *Petrus Valkenier* naar de schilderij van M. M e r i a n .

[C.A. Wenning]

WENNING (C.A.), onderwijzer te Breda, gaf in het licht:

Aardrijksk. Beschrijving van de stad Breda voor kinderen. Breda 1823.

Beknopte verzameling van woorden, *welke*, *volgens de heeren M. Siegenbeek en P. Weiland de hard-lange e of o vereischen*, *en dus met ee of oo moeten geschreven worden*. 5e dr. Dev. 1827.

Zie *Cat. d. Maatsch. van Ned. Letterk*., D. [...]. bl. [...].

[C.H. Wentel]

WENTEL (C.H.), graveur, o.a. van het portret van *Heiman Dullaert* vóór diens *Gedichten*. Amst. 1719. 8°.

Zie K r a m m .

[Matthijs Wentsen]

WENTSEN (MATTHIJS) of WEYNSSEN, van Dordrecht, gardiaan der minnebroeders te Antwerpen, Dordrecht en elders. Commissaris-generaal der graauwe monniken, bloedverwant der echtgenoote van R o m b o u t H o g e r b e e t s .

Men heeft van hem:

Farciculus Myrre. *Dit is een sonderlinge devote materie*, *van die passie ons heeren J.C. geheeten* (*dat busselkyn oft dat bondelken van myrre*) *v'gadert van eenen geesteliken ende seer v'lichten broeder van die Minrebroeders oerde van die familie der observanten*, *in die prov. van Colen enz. Ende is in de prente gecomen bi toedoen van eenen geleerden broeder genoemt broeder Matthys van Dordrecht*, *gardiaen 't Hantwerpen. Antw. Symon Cock* 1529 *met kalender en houtsnede*. Antw. 1539. Leiden, 1547 in 4°. met fig. omstreeks 1550 te Antwerpen. Leiden, 1565 met houtsn. De oudste uitg. is van 1518. Antw. bij H.E. v a n H o m b u r c h .

Nog kwam in 1535 te Antwerpen uit *De Verweckinge der godlycker liefde gemaeckt by den H. doctoir van het Minnebroersorde tot St. Bonaventuer. Ghecorrigeert van brueder Matthys Weynsen* van Dordrecht.

Zie B a l e n , *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1204; S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 5; Dez., *Het Augustijner klooster aldaar;* V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 880; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, p. 880; B e v e r w i j c k , *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 199; Y p e y , *Gesch. d. Ned. tale*, D. II. bl. 412.

[Johannes Weppelman]

WEPPELMAN (JOHANNES), van 1785 tot 1803 boekhandelaar te Amsterdam, gaf in het licht:

De weg der zaligheid, *voorgesteld en aangedrongen*. Amst. 1798. 8°.

Beweegredenen, *die hem hebben genoopt om tot de Roomschkatholyke godsdienst over te gaan*. Amst. 1816. 8°.

Zestien gemeenzame brieven over de geboorte, *het lijden*, *den dood*, *de begravenis*, *opstanding en hemelvaart van Jezus*. Amst. 8°. 2de dr.

Naaml. d. Gebr. v. Cleef, bl. 724.

[J.H. Wepfer]

WEPFER (J.H.) schreef:

Onderzoek over het stilstaan van Zon en Maan. Josua X. Gouda 1784. 8°.

Zie A r r e n b e r g , bl. 571.

[Nikolaas Werd]

WERD (NIKOLAAS), graveur, in de eerste helft der 17de eeuw. Van hem bestaat o.a. het *portret* van den mysticus *Jac. Bohme*.

Zie K r a m m .

[Jaques van Werden of Weerden]

WERDEN of WEERDEN (JAQUES VAN), teekende kasteelen en landgezigten. Er komen verscheidene voor in J. l e R o y , *Castella et Praetoria Nobil. Brab. etc.* L.B. 1699. in f.

Zie K r a m m .

[Joh. Aug. Werdenhagen]

WERDENHAGEN (JOH. AUG.)
schreef:
De rebusp. Hanseaticis et earum nob. confoederatione, *Tractatus generalis et specialis. IV Partes*. L.B. 1631. 12°.

Zie *Cat. d.M.v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 5, 337.

[Hans Peter Baron Werdmüller von Elg]

WERDMÜLLER VON ELG (HANS PETER Baron), afstammeling van een aanzienlijk geslacht, werd in 1658 geboren, was in 1693 majoor in Neerlandschen dienst, in 1693 luitenant-kolonel, in 1701 kolonel, in 1707 generaal-majoor, in 1709 kommandant van Doornik, overleed in 1725 te Namen en werd in het graf van den Paltzgraaf in de St. Pieterskerk te Maastricht begraven. Hij was beroemd door zijne dapperheid in den slag bij Oudenaarden 1708, en bijzonder bij Rammelies, 1709. Prins E u g e n i u s v a n S a v o y e vereerde hem bij die gelegenheid een koppel ruiter-pistolen met de volgende inscriptie:

‘Le Baron Werdmüller, de son temps l'Espoir,
En culbutant l'ennemi,
Nous procura la gloire
Et sauva sa patrie.’
E u g è n e .

Part. ber.

[B. van der Werf]

WERF (B. VAN DER), beeldhouwer te Rotterdam. Zijn portret bestaat in profil, buste met een groot bonten muts op door I. B e m m e A z . in 1804, fraai geteekend en geëtst 1804.

Zie K r a m m .

[Jacobus van der Werf]

WERF (JACOBUS VAN DER), te Bennebroek geboren, was een goed landschapschilder en overleed in 1818.

Zie K r a m m .

[L. van der Werf]

WERF (L. VAN DER) schreef:
Weppelmansche redevoering, *of redevoering tegen Weppelman*. Amst. 1816.

Zie *Naaml. van v. Cleef*, bl. 724.

[Adriaan van der Werff]

WERFF (ADRIAAN VAN DER) werd in 1659 te Kralingen uit welgestelde ouders geboren. Zijn vader eigenaar van den dorpsmolen, had hem gaarne molenaar, zijn moeder predikant

doen worden, doch hij werd noch het een noch het ander, maar schilder. De eerste lessen ontving hij van den portretschilder Cornelis Picolett te Rotterdam, doch spoedig kwam hij in de school van Eglon van der Neer. Van zijn 17de jaar af werkte hij op zich zelven, vestigde zich te Rotterdam en kreeg al dadelijk portretten te schilderen en hield zich in tusschenuren bezig met kabinetstukjes. De ontvanger Adriaan Paets, een voornaam liefhebber, kocht van hem een schilderijtje voor *f* 350 en de Amsterdammer koopman, Philip Steen, een ander, dat hij aan den keurvorst van de Paltz verkocht. Vervolgens geraakte hij in kennis met den zoon van den kunstschilder Govert Flink, die insgelijks eene kunstverzameling bezat. Deze betrekking werd in 1687 inniger door het huwelijk van van der Werff met Margaretha Rees, van welke Flink een der voogden was. In het kabinet van Flink bevonden zich afgietsels van de beste antieken en uitstekende italiaansche prentkunst. De bestudeering van deze en vooral van den grooten rijkdom van antieke beeldwerken en klassieke meesterstukken hadden grooten invloed op zijn stijl en smaak. In 1696 ontving hij te Rotterdam een bezoek van den keurvorst van de Paltz, die hem des schilders eigen afbeeldsel voor den groot-hertog van Toskanen bestelde, en eene voorstelling van *Salomon's eerste regtsuitspraak*, met last, om zelf die stukken naar Dusseldorp te brengen. Dit deed hij in het volgend jaar. De keurvorst gaf hem voor die beide stukken *f* 3000 benevens een geschenk in zilver, en nam hem in zijn dienst tegen *f* 4000 voor elke 6 maanden. In 1698 schonk de keurvorst hem voor een geschilderde *Ecce homo* een gouden keten en medaille met 's vorsten portret. Zes jaren later begaf zich van der Werff wederom naar Dusseldorp en vertoonde den keurvorst eene *Graflegging van Christus*. Deze bestelde hem 15 tafereelen van gelijke grootte, de *Mysterien der Roomsche kerk* voorstellende, en nam hem voor 9 maanden 's jaars in zijn dienst met eene wedde van *f* 6000, verhief hem en zijne afstammelingen in den ridderstand, in beide de geslachten, vermeerderde zijn wapen met een kwartier van dat der keurvorsten en gaf hem zijn met diamanten omzet portret. *Een bad van Diana en Calisto* met 8 vrouwenbeelden, dat van der Werff voor zijne echtgenoote geschilderd had, ging ook over in het kabinet van den keurvorst, die er *f* 6000 voor betaalde en aan de vrouw van den schilder een zilver toilet van 32 stukken schonk. De hertog van Wolfenbuttel, die in 1709, bij gelegenheid dat hij den schilder bezocht een *Maria Magdalena* van hem ten geschenke kreeg, gaf aan diens huisvrouw een kostbaar goud slaghorlogie en aan van der Werff zijn met 90 diamanten bezet portret. Zóó hoog werd het werk van dezen meester toen gewaardeerd, dat de heer Paets voor 6 schilderijen

f 16,000 en de Engelsche ridder Gregori Page *f* 36,000 gaf. 's Rijks museum te Amsterdam bezit van hem een familiestuk, voorstellende het *Portret van den Schilder*, gekleed in een prachtig rood fluweelen mantel; over zijn schouder hangt aan een gouden keten een medaille met het portret van den keurvorst van de Paltz, in zijne linkerhand heeft hij palet en penseelen, terwijl hij met de regterhand een portret zijner vrouw en eenige dochter vasthoudt. Deze schilderij werd voor *f* 6000 na het overlijden van Abr. Gevers, Arnoutz. in 1827 in publieke veiling gebragt en voor *f* 6000 verkocht. Op diezelfde verkooping werd nog verkocht een stel *Schaakstukken*, voor de helft uit palmhout en voor de wederhelft uit zwart ebbenhout, door van der Werff zelven gesneden: het gold *f* 200. Op de verkooping van Gerrit van der Pot gold eene *Heilige familie* van dezen meester *f* 5,225,000. Nog bezit het museum te Amsterdam van hem een der voortreffelijkste voortbrengselen van zijn penseel, een *Heilige familie* voorstellende, vroeger het eigendom van den hertog de Choiseul, een *Psyche en een Cupido op een rustbed*, *een landschap met spelende herders* en *een dansende nimf*, en een *Heilige Hieronymus*. Het kon. kabinet te 's Hage is in bezit van een *Portret van een overigheidspersoon* en eene *Vlugt naar Egypte*. Dit laatste is een der stukken, die door de Franschen naar de Louvre zijn vervoerd en dat afgebeeld is in de *Annales du Musée* vol. V. In het algemeen ontzeggen Landon, Le Carpentier, Josua Reynolds en andere schrijvers geen behaaglijkheid aan zijne tafereelen, roemen de teekening en de ordonnanties en de drapering der gewaden; maar laken het, dat hij menigmaal satijn en zijde verbeeld heeft, die in bijbelsche tafereelen misplaatst zijn, alsook de scherpe kleuren, zoo als het felle blaauw, waarvan de schilder zich bediende. Men bewonderde zijn geduld, uitvoerigheid, doch berispte hem, omdat hij zijn naakt te veel deed zweemen naar een vaste substantie van ivoor of porcelein. Ook legt men hem ten laste gebrek aan dat transparente, dat zooveel tot het schilderachtig effekt bijbrengt en het natuurlijk koloriet zoo zeer verhoogt. Geen vorstelijk kabinet of het bezit van zijn kunst, de koninklijke galerij van Munchen niet minder dan 84 schilderijen, en hij wordt terecht onder de beroemdste schilders der 17de eeuw gerekend. Op de verkooping der kunstverzameling van den heer van Idsinga te Amsterdam in 1840 gold de uit 70 stuks bestaande collectie portretten uit Larrey's *Histoire d'Angleterre*, *d'Ecosse et d'Irlande* met terpentijnverw op papier door hem geschilderd *f* 1005, op de verkooping van jonkr. Goll van Frankenstein *f* 1410. V.d. Werff boetseerde ook, zoo als de buste van den keurvorst van de Paltz. Zijn door hem zelf geschilderd portret berust in de galerijen van Dresden, van Florence en elders. Hij overleed in 1722 en liet een groot vermogen na,

een weduwe en dochter met drie kleindochters. De dochter was de echtgenoot van Adriaan Brouwer, wiens zoon met de dochter van den heer Tierens, burgemeester van Gorinchem, huwde; de oudste dochter trouwde met Arnout Gevers, koopman te Rotterdam, en de jongste met Beefting, beide schepen aldaar.

Zie Houbraken; Descamps; van Eynden en van der Willigen; Nagler; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Goedhals, *Lect.*, T. IV. p. 145; Le Blanc, *Hist. des peintres livr.* 123; *Biogr. Univ.; Nouveau Biogr. générale*.

[Pieter van der Werff]

WERFF (PIETER VAN DER), broeder van Adriaan van der Werff, werd in 1665 in de nabijheid van Rotterdam geboren, en door zijn broeder in de kunst opgeleid. Hij schilderde portretten, huiselijke tafereelen, geschied- en fabelkundige stukken, die in koloriet en penseelsbehandeling veel overeenkomst hadden met de kunst van zijn broeder. Menigmaal was hij dezen behulpzaam in de ordonnanties en het restaureeren van zijn schilderijen, en wederkeerig was Adriaan hem behulpzaam in het aanleggen en bewerken van sommige gedeelten zijner kunstvoortbrengselen. De hoogste prijzen werden toen sedert besteed voor sommige schilderijen van Pieter, waarin men de hand zijns broeders meende te erkennen. Zijn portretstukken van de bewindhebbers der O.-I. maatschappij te Rotterdam vindt men met lof vermeld.

Het Amsterdamsche museum bezit van hem twee schilderijen, voorstellende *twee bevallige meisjes*, *die een klein standbeeld met bloemen versieren*, en *een jong meisje*, *die het standbeeld van Venus schijnt te willen nateekenen*. Op de verkooping van Abr. Gevers, Arnoutsz. 1827 te Rotterdam werden twee portretten van den schilder zelven en zijne vrouw voor *f* 270 verkocht. Hij huwde in 1695 Maria Bosman, die vroeger onderwijs in de kunst van Adriaan ontvangen had, doch haar later niet meer beoefende. Hij overleed in 1718.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Pieter Adriaansz. van de Werff]

WERFF (PIETER ADRIAANSZ. VAN DE), ook van der Werff, of anders Pieter Adriaansz., was de zoon van Adriaen Pietersz. Vermeer (een toenaam die zijne nakomelingen niet meer voerden). Deze vader was sedert 1526 zeemtouwer bij de Hoogewoerdspoort te Leiden, de leer der doopsgezinden, voor wien hij nu en dan als leeraar optrad, toegedaan en in 1537 te Haarlem den marteldood gestorven. Pieter werd 14 Junij 1529 te Leiden geboren, wijdde zich aan het vaderlijk beroep, doch bragt de zaak over naar een Werf aan de Marendorpsche of Hooglandsche Achtergracht, tegenover de Werfbrug, waaraan hij zijn naam ontleende. Reeds vroeg toonde hij zich een vurig ijveraar voor de burgerlijke en

godsdienstige vrijheid en een vijand van inquisitie en gewetensdwang. Op raad van schout Jan van Barendrecht verliet hij, toen het gerucht ging dat Alva plan had ook in de Nederlanden een Bartholomeus-nacht aan te rigten, de stad, spoedde zich naar Emden en Wezel, de toevlugtsoorden der uitgewekene Nederlanders. In Duitschland leerde hem de prins van Oranje kennen, die hem zijn vertrouwen schonk en tot geheime en gewichtige zendingen gebruikte. Op zijn bevel begaf hij zich met jonkheer Adriaen van Swieten den 24 Junij 1568 heimelijk naar Holland om de gemoederen voor 's prinsen komst te bereiden, voor de goede zaak te winnen en tot geldelijke ondersteuning voor het werven en onderhouden van een leger op te wekken. Na het mislukken van 's prinsen onderneming, keerden beiden, door Alva's banvonnis met verbeurdverklaring hunner goederen achtervolgd naar Duitschland terug om verder 's prinsen bevelen af te wachten. Welhaast zond deze hem met den predikant Jurriaan Epesz. op nieuw naar Holland (8 Julij 1570) om geld te verzamelen. Met levensgevaar reisden zij op eigen kosten door de voornaamste steden van Holland, kwamen tegen het einde van Januarij 1571 weder terug en gaven te Dillenburg den prins verslag van hunne verrigtingen. Kort daarop (15 Maart 1571) moest hij naar Duisburg, Wezel, Keizersweerd en Emden vertrekken om de vluchtelingen, die zich daar bevonden, uit te noodigen om te Dillenburg te komen en met den prins te beraadslagen over 's lands belangen. Na deze reis volbracht te hebben, ging hij met Claes van Heemskerk naar Emden om de goede luiden aldaar te vermanen hunne beloofde contrebutien te vermeerderen en te verhoogen.

Ofschoon v.d. Werff zich in 1570 te Wezel had neêrgezet, bleef hij echter in briefwisseling met den prins, liet zich door hem tot bevordering der gemeene zaak gebruiken en schoot hem zooveel geld voor dat hij zelf in verlegenheid geraakte, en met brieven van vrijgeleide van den prins naar Hamburg vertrok, waar hij handel dreef in Hollandsche en Oostersche waren. Na de inneming van den Briel, keerde hij naar Dillenburg, van waar de prins hem tot geheime zendingen gebruikte en later naar Holland zond om geld te verzamelen en de steden tot afval te bewegen en mede te werken tot de eerste staatsvergadering te Dordrecht. Na eene ballingschap van 5 jaren, wenschte hij buiten alle staatkundige beslommeringen zijn overige levensdagen in den boezem van zijn gezin door te brengen en zich slechts aan de uitbreiding van zijne handel te wijden, doch het vaderland behoefde in dit tijdsgewricht vroede en welbeproefde mannen, de steden evenzeer cordate en kundige regenten. Door 's prinsen invloed zag hij zich welhaast met eereposten overladen. Nog in hetzelfde jaar dat hij zich wederom te Leiden had gevestigd, nam hij zitting in

hare vroedschap; weinige maanden daarna werd hij burgemeester en voorzittend burgemeester. Hij nam die betrekking waar gedurende beide beroemde belegeringen in 1574 en 1575. Hoe hij zich gedurende deze heeft gedragen; hoe door zijn mannelijk gedrag en invloed en de krachtige medewerking van van Hout en Dousa, Leiden voor het vaderland werd gespaard en door Leiden het vaderland gered, is wereldkundig. Die de geschiedenis van dien tijd beschreef, noemde van de Werff ook een der ijverigste, werkzaamste medewerkers tot verkrijging en handhaving van burgerlijke en godsdienstige vrijheid, tal van dichters hebben zijne lof uitgebazuind, beroemde schilders en graveurs zijn beeldtenis, ook in de belangrijkste episoden van het beleg, op doek gebracht, penningen zijn ter zijner eere geslagen en nog worden te Leiden, waar weldra zijn standbeeld zal verrijzen, al wat tot hem betrekking had, of in zijn bezit was, als kostbare reliquien bewaard. Na het beleg bekleedde hij nog verschillende betrekkingen en werd hij tot belangrijke zendingen gebruikt, bekleedde nog dikwerf de burgemeesterlijke waardigheid en andere stedelijke bedieningen en overleed den 5den Januarij 1603.

Van de Werff is driemaal gehuwd, 1. met Eva of Aafje Laurensdr. die hem drie kinderen schonk, Adriaan, veertig in den raad, schepen, ontvanger der gemeene middelen te Leiden, Elizabeth, ongehuwd, Dirk, jong gestorven; 2. met Ida van Tol Hendriksdr. en van Jannetje van Assendelft, zonder kinderen overleden; 3. met Maria Duyst van Voorhout, die hem 6 kinderen schonk. Zijne drie kleinkinderen van moederlijke zijde, Johan, Pieter en Adriaan van Assendelft, deden voor hem in 1661 in de Hooglandsche of St. Pancraskerk, een marmer gedenkteeken oprichten.

Zie behalve alle de geschiedschrijvers over dit tijdvak en het beleg van Leiden, vooral de bij het laatste jubelfeest uitgekomen werken van Dercksen, Fruin, Nuyen, Schotel, van Vloten, zijn leven door te Water; *Verh. v. Letterk.* D. II. S. I; Goethals, *Lect.* T. IV. p. 145, *Kron. v.h. Hist. Gen.*, 5de jg. bl. 147, 185; Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; *Cat. v.h. Sted. Mus. te Leiden;* Muller, *Cat. van portr.*

[Mr. Adriaan van der Werff]

WERFF (Mr. ADRIAAN VAN DER), advocaat te Dordrecht, gaf, bij gelegenheid der komst van den veldmaarschalk, prins Willem van Oranje te Dordrecht, in het licht:

Carmen Dordrechtense perpetuum, of de stad Dordrecht met eenige bgzondere kenteekenen én voortreffelijke hoedanigheden derzelve in puntdichten aenigmatisch voorgesteld. Met wapen en zinnebeeldige plaat. Dordrecht 1835.

[Maria Geertruida van de Werken]

WERKEN (MARIA GEERTRUIDA VAN DE), gehuwd met Cambon of Decambon, tusschen 1710-1720 geboren, beoefende de Nederd. poezy. Men heeft van haar:

Willem de IV. Leiden 1756. 4°.

Brief van Abelard aan Eloïza. 's Hertogenb. 1762. 4°.

De Vrijheid, *Heldendicht* (op P a s c a l e P a o l i , den bevrijder van Corsika uit de magt der Genuezen. Leiden 1769. 8°.

Ter inhuldiging van zijne doorl. hoogh. Willem de Vijfde, *als erfstadhouder der zeeven vereenigde Nederlanden*. Z. pl. en j.

Zededichten op het leven en sterven van Jezus Christus. 's Grav. 1771.

Dichtoffer aan zijne doorl. hoogh: Willem den geduldigen, *op den* 8*ste Maart* 1787. Z.j.

Vrije bedenkingen over de thans heerschende partijschap en oneenigheden. Rotterd. Z.j.

Heldenzang, *ter nagedachtenis van den baron Wolter Jan Gerard Bentinck*, *schout bij nacht enz.*, *ter gelegenheid van de gedenkmunt ter zijner glorie*. Z. pl. of j. 1781.

Pligtoffer der Leidsche weezen aan de burgerije, *bij den aanvang v.d.j.* 1790.

Koning Lear, *trsp.* 's Gravenh. 1786, 1791. kl. 8°.

De zegepraal der min; naspel (proza en poëzy). 's Gravenhage 1767.

Amor en Psysche, *zangspel*, vert. uit het Hgd. Utrecht 1767.

't Bataafsch Atheene; voorspel, *gevolgt door de liefde van Mercurius en Herse*, *of de herschepping van Aglauros*, *ter gelegenh. van de gezegende verjaaring van haare kon. hoogh.* 's Gravenh. 1770.

De offerhande der Bataafsche Veldelingen, *aan Apollo; voorsp. ter geleg. van de zegenrijke geboorte van zijn doorl. hoogh. Willem den VI graave van Buuren enz.* Ald. 1772.

Oedipus aan het hof van Admetus, *trsp.* 's Hage z.j.

Iphigenia in Tauris, *trsp. gev. n.h. Fr. van Guymond de la Touche; voor het eerst vert. op den Haagschen schouwburg*, d. 2 Mei 1771. Ald. 1771.

De bevredigde vijanden, *trsp. in rijm*, *getrokken uit de Henriade van Voltaire*, gev. n.h. Fr. Ald. 1772.

Het huwelijk van Figaro of de dag der zotheid, *blsp.* 's Hage 1786.

Het Dorpsfeest, *blsp. ter geleg. der gezegende geboorte van haare doorl. hoogh. mevr. de princesse van Oranje en Nassauw*. 's Gravenh. Z.j.

Ericia, *of de Vestaale*. Ald. Z.j.

Het Nieuwe jaar, *blsp. in proza*. Ald. Z.j.

De koopman van Smirna, *gev. n.h. Fr. v. de Champfort*. Ald. 1770.

Waar en gezond oordeel, *blsp.* Ald. 1772.

Hamlet, *trsp. gev. n.h. Fr. en n.h. Eng.* Ald.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. II. bl. 2; *Cat. d.M.v.N. Letterk.*, D. Ib. bl. 220, 221, D. II. bl. 583, D. III. bl. 88, 89, 174; V e r w o e r t , K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[C. van Werkhoven]

WERKHOVEN (C. VAN), catechiseermeester te Dordrecht, gaf in het licht:
Waarheden van de Christlijke Religie, *naar den leidraad van den Heidelbergschen Catechismus*. Dordrecht. 8°.

Zie A r r e n b e r g , bl. 572.

[Marinus van Werkhoven]

WERKHOVEN (MARINUS VAN), te Zwijndrecht, leefde in het laatst der 18de eeuw en beoefende de poëzy. Hij was lid van *Kunstliefde spaart geen vlijt*, in welker *Poetische Mengelstoffen* men proeven zijner poëzy vindt.

Zie v.d. A a , t.a.p.

[P. van Werkhoven]

WERKHOVEN (P. VAN), gaf in het licht:
Nieuwe Chemische en physische oefeningen. Amst. 1802. 2 dn.
Handboek der scheikunde; naar het Hgd. Utrecht 1815.

Zie *Naaml. van v. Cleef*, bl. 724, 725.

[P. Werkmeester]

WERKMEESTER (P.), dichter en vriend van S c h e r m e r , wiens dood hij in een treurlied beweende.

Zie v.d. A a , t.a.p.; L. S c h e r m e r 's *Poezy*, bl. 550.

[J. Werkmeister]

WERKMEISTER (J.), is schrijver van:
Orgelproef met aanteekeningen. Amsterd. 1755. 8°.

Zie A r r e n b e r g , t.a.p.

[J. van Wermeskerken]

WERMESKERKEN (J. VAN) gaf in het licht:
Nieuwe Fransche spraakkunst. Tiel.

Zie *Naaml. van v. Cleef*, bl. 225.

[Franciscus Werner]

WERNER (FRANCISCUS), als proponent beroepen te Oyen 6 Sept. 1618, te Beuzichem en Zoelmond 1619 en aldaar overleden. Van hem is bekend een werkje, getiteld: *Hemelweg*.

Zie de Jongh, *Predd. in Gelderl.*, bl. 452; Abcoude, *Naamr.*, bl. 404.

[G.A. Werner]

WERNER (G.A.) gaf in het licht:

Grieksch leesboek voor eerstbeginnende. Amst. 1808. 8°.

Oefening in de Latijnsche taal, *uit het Hgd.* 2 dn. 12°. Leiden 1803.

Zie *Naaml. van v. Cleef*, bl. 725.

[J. Werninck]

WERNINCK (J.), theol. dr., in 1772 geboren, was 31 jaren predikant bij de hervormde gemeente te Londen, waar hij den 27 April 1834 overleed. Hij was corresponderend lid van het kon. Ned. instituut en vertaalde een aantal Engelsche wrken in onze moedertaal, zooals:

Onderzoekingen van den toestand des Christendoms in Zuid-Afrika, *getrokken uit de reis van I. Campbell en uit de brieven der zendelingen tot het einde van het jaar* 1815; *met eene kaart van het zuidelijk gedeelte van Afrika*. Gron. 1817.

Gedenkstukken uit Buchanans leven en schriften. 3 dn. Utr.

Zie *Boekzaal van* 1834, D. II. bl. 122; G l a s i u s , *Godgel. Nederl. Kunst- en Letterb.*, 1834, D. I. bl. 450.

[Jan Reinier Wernink]

WERNINK (JAN REINIER), geb. te Zwolle den 3den Februarij 1807, heeft zijne opleiding gekregen te Zwolle, aan het sted. gymnasium, onder rector G. L e e n s , gestudeerd te Leiden, van 1825-1831, onder de proff. S u r i n g a r , C l a r i s s e , v a n H e n g e l enz., is predikant geweest te Leksmond, waar hij bevestigd werd door H. C a t s , pred. te Leiden, den 2den October 1831. Vier jaren later, den 4den October 1835, deed hij zijne intrede te Vlaardingen, waar hij op den 8sten October 1871, in de laatste door hem uitgesprokene rede, gedachtenis vierde van vervulde veertigjarige evangelie-bediening. Als student te Leiden heeft hij eene prijsvraag beantwoord over Rom. 8, die, met goud bekroond, is opgenomen in de Annalen der Leidsche academie. Voorts vindt men van zijne hand onderscheidene exegetische studien in het *Magazijn van Niermeyer en Dresselhuys*, benevens enkele stukken in de *Godgeleerde bijdragen*, waaronder ook recensien, o.a. van prof. P r i n s , realiteit en dr. H.P. B u r l a g e 's dissertatie. Tot medearbeider aan de nieuwe synodale bijbelvertaling benoemd, heeft hij echter gemeend voor die benoeming te moeten bedanken. Ook heeft hij weinig in het licht gezonden. Behalve het bovengenoemde: eene *Ex. studie over* πίςις & πιςεύειν, (te Rotterdam bij v.d. M e e r & V e r b r u g g e n 1858) en vijf leerredenen, op verschillende tijd en bij verschillende gelegenheid uitgesproken, o.a.

Eene ure van plegtige dankzegging en gebed, 26 Nov. 1854; *Eerste godsdienst in het vernieuwde kerkgebouw*, 10 Dec. 1865; *Gedachtenisviering van* 40-*jarige Evangeliebediening*, 1871, door hem zelven nog ter perse gelegd, maar na zijn overlijden uitgekomen. Hij huwde den 24sten October 1861 M.A. S o n d o r p , en overleed den 14den Oct. 1871.

Part. bericht.

[Eyso de Wendt]

WENDT (EYSO DE), zoon van E c o d e W e n d t , nam, lange jaren, in dienst der O.I. compagnie, belangrijke posten waar en keerde met groote bezittingen naar Friesland in zijne geboorteplaats Kollum terug, deed daar veel goeds door het aanmoedigen van den arbeid en het begiftigen van arm- en weeshuizen. Hij werd in 1772 grietman van West-Dongeradeel en overleed ongehuwd.

Zie v. S m i n i a , bl. 74.

[Pieter Werrecoren]

WERRECOREN (PIETER), een der eerste boekdrukkers in Zeeland.

Hij gaf o.a. in het licht: *der syelen troest*.

Op de laatste bladzijde, kolom 2, leest men:

Finis adest libri sit gloria cunctipotenti, *componenti*

collatus ad ethera summi. Istius tytulum consolatio die animarum. Anno dni MCCCCLXXVIII mensis Novembris. En aan de keerzijde (verso) dit onderschrift: *Item der zielen troest dy es gheprint ter eeren ende ter weerdicheyt der gheboden Gods. By my Pyeter Werrecoren 't sente westensdyck in Zeelant*.

Jc Pieter Werrecoren bidde den ghenen dye dit werck selen zyen ofte lesen, *dat hy my niet te zeer daer in en begryppen*, *want hets mijn eerste werc dat ic nye gewrachte. Ik hoeps noch altyt te verbeteren by der gratie Gods*.

Zie *Notice sur Pieter Werrecoren*, *imprimeur à St. Martensdyk en Zélande* (1478) *par Edward van Loen*, Bruxelles 1851; *Zeeland*, *Jaarboekje voor* 1852, bl. 268, 269.

[Georgius Benedick Werteloo]

WERTELOO (GEORGIUS BENEDICK), of à WERTELOO, te Haarlem geboren, studeerde te Cambridge, waar hij in 1585 was, en in 1586 te Leiden, waar hij zich bijzonder aan Lipsius sloot. Van daar vertrok hij naar Heidelberg, waar hij de lessen van Franciscus Junius in de godgeleerdheid bijwoonde, doch reeds den 1 Maart 1588 in den ouderdom van 25 jaren stierf. Hij was zeer bevriend met de beide Douza's en Scriverius, die zijn *Epitaphium* vervaardigde. Werterloo beoefende de Latijnsche poëzy en gaf in het licht:

Carmina quaedam in funere Guilielmi, *Principis Arausionensis*, *Delphis parricidali mann occisi an. LXXXV. Additus est Epigrammatum libellus* 1585.

De rebus gestis Principis, *Guilielmi comitis Nassovii*, *Principis Nassovii*, *libri duo. Item Epinicia*, *Epigrammata varïa et Epitaphia comitum Hollandiae*. L.B. 1586. 8°.

Janus Gruterus liet het laatste gedeelte dezer verzameling herdrukken in zijn *Chronicon Chronicorum* etc., T. I. p. 100, met den titel van *Comites Hollandiae carmine expressi*, en in de *Deliciae Poetarum Belgarum* met de *Epigrammata* van den schrijver.

Poëmata posthuma in lucem protracta studio Petri Scriverii. L.B.

Burman heeft in zijn *Sylloge Epistolar*. T. I. p. 409 nog eenige Epigrammen van Werteloo uitgegeven, die betrekking hebben tot het vertrek van Lipsius naar Duitschland.

Zie Joan Gualteri (Gruteri) *Chron. Eccles.*, T. II. p. 1191; J. Lipsii *Cent. miscell.*, *ep. X. II Cent. misc. ep.* 14; Burmanni *Syll. Epist.*, T. I. p. 407, 408; Sweertii *Ath. Bat.;* Boxhorn, *Toon. v. Holl.;* Scriverii *Harlemias*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 732; Paquot, *Mem.*, T. I. p. 210; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Abrah. Henr. Werumeus]

WERUMEUS (ABRAH. HENR.), te Groningen geboren, predikant te Zuidlaren (1723), Naaldwijk (1729), Zierikzee

(1729), aldaar overleden den 9den Julij 1731, oud 30 jaren.
Hij gaf in het licht:
Bescheiden deel van het hedendaagsche Christendom. 's Hage 1741.

Zie Arrenberg, t.a.p.; van Doorninck, t.a.p. N°. 1214; Romein, *Herv. predd. in Drenthe*, bl. 138.

[Jan van der Werve]

WERVE (JAN VAN DER), heer van Hovorst en ridder, afstammeling van een deftig geslacht te Antwerpen, dat daar van de 13de eeuw af tot op onzen tijd toe aanzienlijke betrekkingen heeft bekleed. Hij had tot echtgenoot Margaretha van Baexem en bekleedde in 1533, 1535, 1538 enz. het ambt van schepen, en zelfs in 1570 vindt men hem onder het schependom gerekend. Hij was een der talrijke personen, die op den 4den November van dit jaar in de *Spaansche furie*, dat is, toen de muitende Spaansche soldaten te Antwerpen alle slag van moedwilligheid en wreedheid bedreven, omkwam. Zijn zoon Jan IV, was ridder, heer van Hovorst, gouverneur van Decaze en lid van den raad van oorlog; hij stierf den 6den November 1622. Hij trad in het huwelijk met 1. Josina Lomellini, eeredame van de infante Isabella. Zij was uit een der 28 adellijke familien van Genua, welke aan die republiek Dogen en andere adellijke magistraten had geleverd; 2. met Anne van Mansdale, dochter van Rombout, heer van Tenstoute, Oosterlandt, Dilbeeck enz. Aan Van de Werve (de vader), komt de eere toe het eerst te velde te zijn getrokken tegen het gebruik der talrijke bastaardwoorden die in zijn tijd de taal ten eenemaal ontaarden en ontsierden, en daarvan sedert de Bourgondische regering, doch vooral sedert de wedergeboorte der oude letteren was geslopen. Zulks deed hij in:

Den schat der Duytsche talen: *een seer profijtelijc boeck voir alle degene die de Latynsche sprake en meer andere niet en cennen*, *ende byzondere die het recht hanteren*. De oudste mij bekende druk is van 1559, doch in de goedkeuring, waarmede deze is voorzien, wordt gezegd: *Dit Boeck is anderwerf verbetert ende vermeerdert*. Andere drukken verschenen te Antwerpen in 1567, 1577, Amst. 1564, 1601, Delft 1605, 1608, Hoorn 1623.

Zie Serrure, *Vaderl. museum*, D. II. bl. 105 vgg.

[Pasch van Wesbusch]

WESBUSCH (PASCH VAN) gaf in 1616 te Alkmaar den *Nederduitschen Helicon* in het licht.

Zie Heringa, *Naaml. v. Dichters*, bl. 84.

[Abraham a Wesel]

WESEL (ABRAHAM A), den 5den Oct. 1635 te Bommel geboren, bezocht eerst de Latijnsche- en later de Hoogeschool te Utrecht, studeerde onder Antonius Matthaeus in de regten en verkreeg den graad van doctor. In 1665 werd

hij raadsheer aan het hof van Vianen en twee jaren later secretaris van den heer van Brederode. In 1669 werd hij advocaat-fiskaal bij den hoogen raad der provincie Utrecht en overleed aldaar den 12den Febr. 1680. Hij was zeer ervaren in de fraaije letteren en in de rechten, en gaf in het licht:

Commentarius ad Novellas Constitutiones Ultrajectinas, *multarum litium derimendarum causa XIV Aprilis M. DC. LIX. Traj. ad Rhen*. 1666. 4°.

Tractatus de Connubiali bonorum societate et Pactis dotalibus. Amst. 1674.

Antonius Matthaeus, de zoon, maakte aanmerkingen in zijn *Observationes rerum judicatarum et Tractatus singularis de Communi bonorum etc*. Hierop antwoordde à Wesel in de voorrede van het volgende werk, dat men niet heeft opgenomen in de verzameling zijner geschriften.

Tractatus de Remissione Mercedis propter Bellum, *Inundationem aquarum et Sterelitatem*. Ibid 1671. 12°. Ed. altera. Amst. 1619. 12°. Dit werk werd geschreven bij gelegenheid dat er door de staten van Utrecht een ordonnantie was gegeven betrekkelijk de rampen van den oorlog.

Dit werk is met de beide vorige herdrukt, met den titel:

Opera omnia, *antea diversis temporibus seorsim edita*, *nunc in unum Corpus reducta*, *cet*. Gandavi 1729. 4°.

Van der Muelen noemde hem: '*Jurisconsultus florentissimus*. Bij zijn dood had hij bijna zijne *Quaestiones forenses* voleindigd.

Hij huwde 1660 Anna Bor, die hem kinderen schonk.

Zie Burman, *Traject. erud.*, p. 447; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 147; v.d. Muelen, *over de ordonn. van Utrecht*, rub. XXII. art. 1. n°. XXIV.

[Adrianus van Wesel]

WESEL (ADRIANUS VAN), zoon van Bartholdus van Wesel, phil. dr. predikant te Etten, Willemstad en Haarlem, te Etten geboren, werd in 1677 als proponent beroepen te Prinsenland, in 1679 te Oostzaan, te Kampen in 1682, te Leeuwarden in 1684 en te Amsterdam in 1685, waar hij in 1710 overleed.

Hij gaf in het licht:

Over de openbaringen van Johannes. Amst. 1694. 4°.

Lijkpredikatie over J. Visscherus. 1694. 4°.

Luister en cieraad van den Messias. 1696. 4°.

Heerlijkheid der Regtvaardigen over Rom. I. 1706. 4°.

XIII Predikatien over het lijden van Jezus Christus. 1716. 8°.

Regtvaardige Discipel. 1714. 8°.

Henoch's Godzalige wandel. 12°.

De heerlijkheid van degene die geregtvaardigd zijn in Christus Jezus; vertoond in de verklaring van het vijfde hoofdstuk des zendbriefs van Paulus aan den Romeinen, *waar achter gevoegd is een uitbreidinge over eenige bijzondere texten der H. Schriftuur*,

over Rom. 7:4, *Exod.* 3:2-5, *Ps.* 40:7, 8, 9, *Hogl.* 1:2 en *Joh.* 3:14, 15, Amst. 1695. 4°.

Zie Rabus, *Bockz. v. Europa*, *Sept. en Oct.*, 1695, bl. 217; Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 227; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 252; Abcoude; Arrenberg; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Roemer van Wesel]

WESEL (ROEMER VAN), zoon van mr. Dominicus Booth van Wesel en Anna Roemer Visscher, studeerde te Leiden in de rechten (1647), vestigde zich als advocaat voor den hove van Holland in den Haag en beoefende de Nederduitsche poezy.

Men vindt in gedichten van hem: *Request aan de Maagdenraad; De lydende Christus*, *treurspel*, *vertoont tot Londen; Geestelyke bedenking op de verwoesting tot Delft* in *Bloemkrans van verscheiden gedichten*. Amst. 1650.

In honorem Principis Guilielmi Henrici, *ob Graviam receptam Epigramma*, *op het veroveren enz.* 's Grav. 1674. (Lat. en Holl.) in plano.

Op de afbeelding van Corn. Tromp. 's Grav. 1673. Ook schreef hij in de *Dordsche Kraam* onder den naam van *Romane*.

Vollenhove noemt zijn dichtlust eene erfziekte van zijn geslacht. Hij huwde in 1655 Maria van Nerven Willemsdr. te Delft.

Zie Balen, *Beschr. van Dordrecht*, bl. 1271; Scheltema, *de dochters van R. Visscher*, bl. 346; van Doorninck, t.a.p. N°. 2281, 2522, 3357.

[Dominicus van Wesel]

WESEL (DOMINICUS VAN), zoon van den vorige, was, zoo al geen beoefenaar, toch een beminnaar der poëzy.

Hij gaf in het licht:

De lagchende Apollo. Amst. 1669.

De open winkel der zanggodinnen. Zalthommel 1669.

Zie Balen, t.a.p., bl. 1272; Scheltema, t.a.p., bl. 146.

[Jacob van Wesenbeeck]

WESENBEECK (JACOB VAN) bekleedde in het midden der 16de eeuw het aanzienlijk ambt van raad en pensionaris van Antwerpen. Volgens Thuanus werd hij in 1563 naar den koning van Spanje gezonden, ten einde hem beter bericht te geven nopens alles wat omtrent den godsdienst was voorgevallen. In 1564 was hij bij de landvoogdes om haar den staat van zaken te Antwerpen open te leggen. Hij deed ook toen en later bij de leeraren der hervormden de ijverigste pogingen, om, ware het mogelijk, den beeldenstorm te beletten en te stuiten. Ten tijde der ergste vervolging hield hij met den prins van Oranje briefwisseling over 's lands belangen. Deze schatte hem zeer hoog en bij de wending in 1572 werd hij door dezen tot commissaris van 't krijgsvolk aangesteld.

Hij gaf in het jaar 1569 in het licht:

De beschrijvinge van den Geschiedenissen in den Religien saeken, *toegedragen in den Nederlanden van den jare* 1500 *tot* 1566. Antw. 8°.

In hetzelfde jaar verscheen dit werk ook in het Fransch, onder den titel van: *La description de l'Etat*, *Succes et faic de la Religion. Imprimé en Aougst* 1569. 8°. Beide deze uitgaven zijn hoogst zeldzaam. De Fransche werd op de boekverkooping van J.B. Verdussen te Antwerpen, in 1776, voor *f* 52 verkocht. De Nederlandsche was reeds in 1616 aan een nieuwen uitgever zoo weinig bekend, dat hij de Fransche uitgave in onze taal liet overzetten. Ook was men het niet eens of het werk oorspronkelijk in het Nederduitsch dan wel in het Fransch geschreven was, eerst later ontdekte men dat beide te gelijk waren verschenen. De tweede uitgaaf verscheen onder den titel van: *Beschrijvinge van den staet en voortgang der Religie in Nederlandt enz*. Breda bij Isaac Schilders, 1616. 4°. Volgens te Water en Meerman te Middelburg, 1616. 4°.

Het was in 1569 (op den titel van den Nederd. druk staat abusievelijk 1559) dat de uitgever voornemens was om ook een druk in 't Hoogd. en Latijn te bezorgen, die echter niet zijn verschenen. Volgens Dodt van Flensburg bevatten de eerste drukken slechts het eerste boek, schoon het uit drie boeken moest bestaan, die echter nog niet zijn verschenen. De beide drukken van 1616 bevatten nog minder dan de beide oorspronkelijke uitgaven, vermits in de nieuwe druk de kantteekeningen zijn weggelaten. Te Water heeft in zijn *Verbond der Edelen* van dit werk veel gebruik gemaakt.

Voorts gaf Wesenbeek in het licht:

La defence de Jacques de Wesenbeke, *jadis Conseiller et Pensionaire de la ville d' Anvers*, *contre les induez et iniques citations contre lui decretées en date de Janvier* 1569, 1569. 8°. Zoo zeldzaam dat het te Antwerpen op de verkooping der bibliotheek van den graaf de Proli in 1785 voor *f* 130 verkocht werd.

De bewysinghe van de onschuld van mijn-heere Philips van Montmorenii. Z. pl. (Keulen) 1568, 1569. 8°.

Verclaringe en Wtschrift des doorluchtigen Prince van Orangien. 1568. (?)

Corte vermaninghe aen alle Christenen opt vonnisse oft advis teghen heer Anthonis van Stralen, *door Hans Baert*. (Jac. van Wesenbeke) z. pl. Keulen. 1659.

Zie te Water, *Verbond der edelen*, D. I. bl. 37, 38, D. IV. bl. 390, 381; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* de Wind, *Bibl. de Ned. Geschieds.*, bl. 178, 546; J.C. Dierczens, *Antverpia Christo nascens et florens*, Antv. 1747, T. II. p. 2, p. 413-418, T. III. p. 1, p. 82, 132-134, 166; Bor, *Ned. oorl.*, B. IV. bl. 176; Thuanus, *Hist.*, L. XL. f. 320; Michiels, *Bibl. Select.*, P. II. p. 45; Ger-

des, *Floril. libr. rar.*, p. 224, 295; *Cat.* J. Meerman, T. III. p. 153; *Konst- en Letterb.*, 1832, n°. 51, bl. 331, 1859, bl. 346; v. Doorninck, *Anon. Pseud.*, n°. 611, 672, 4678, 4899; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en Letterb.*, 1859, bl. 346.

[Petrus Wesseling]

WESSELING (PETRUS), zoon van Gerardus Wesseling en Anna Reiners (volgens een ander Anna Creter), werd den 7den Januarij 1692 te Steinfurt geboren. Tien jaren oud, verloor hij zijn vader, doch door bijstand van zijn oom Wessel Reiners, koopman te Emden, was zijn moeder in staat hem een goede opvoeding te geven. Hij ontving het eerste onderwijs op de Latijnsche school, vervolgens op het gymnasium Arnoldinum, waar hij de lessen van Augustus Houck, J.F.G. Pagenstecher en Arnoldus Visch, in de oude talen en de godgeleerdheid bijwoonde. In 1712 verdedigde hij eene *Disp. theologica de petra in Matthaei euang*. XVI:18. In dit zelfde jaar begaf hij zich naar Leiden, waar hij de lessen van Jacobus Gronovius, Jacobus Perizonius, Joannes à Marck, Salomo van Til, Franciscus Fabricius en Johannes Wesselius bijwoonde. Twee jaren later bezocht hij de hoogeschool te Franeker, en de lessen van Campegius Vitringa, Ruardus Andala en Albertus Schultens, onder wiens praesidium hij de tweede disputatio *de Originibus linguae Hebraei* den 30sten Nov. 1715 verdedigde. In 1718 werd hij proponent en prorector aan het gymnasium te Middelburg, en drie jaren later tot rector te Deventer beroepen en toen hij voor die betrekking bedankt had, benoemden hem de regering van Middelburg tot lector in de Grieksche taal en de geschiedenis. In 1723 werd hij te Franeker als hoogleeraar in de geschiedenis in plaats van Rungius beroepen, en hield in 1724 zijn *oratio inaugaralis de origine pontificiae dominationis*, door dr. Sepp terecht ‘een flink historisch betoog’ genoemd. Hij telde Willem Karel Hendrik Friso, de beide Scheltinga's, Willem en Onno van Haren, Joh. Stinstra, Petrus Fontein, Petrus Conradi en Saco Harmen van Idsinga onder zijne leerlingen. In 1734 werd hij, in plaats van Duker, tot hoogleeraar in de welsprekendheid, geschiedenis en Grieksche taal aan de hoogeschool te Utrecht beroepen. Hij sloeg dit beroep af, doch, toen hij in 1735 op nieuw door curatoren dezer hoogeschool werd uitgenoodigd om die betrekking te vervullen op eene wedde van *f* 1600, gaf hij aan hunne roepstem gehoor en aanvaardde den 13 Junij van dat jaar zijn post met eene oratie *pro historiis*.

Zes jaren later sloeg hij de uitnoodiging van curatoren der Leidsche hoogeschool om het hoogleeraarambt aan hunne hoogeschool te vervullen af, en bleef te Utrecht, waar hij in 1745, na den dood van Abraham Wieling, ook tot het onderwijs van het jus publicum Romano-Germanicum geroepen

werd. Na den dood van Drakenborch kreeg hij het opzicht over de akademische bibliotheek. Terecht wordt Wesseling voor een der uitstekendste philologen en critici van zijn tijd gehouden, en verdient ten volle den lof hem door Saxe, Bonnet, M. Tydeman, van Goens, en nog onlangs door Boot gegeven. Vele voortreffelijke werken heeft hij geschreven en geommentarieerd, en van vele geleerde genootschappen was hij lid. Hij overleed den 9den November 1764, bij zijne huisvrouw Anna Apollonia, dochter van den hoogleeraar Hermannus Bonnet, twee dochters, Cornelia Elizabeth en Anna Apollonia (zijn zoon was reeds vroeger gestorven) nalatende.

Hij gaf, behalve de beide vermelde oratien, in het licht:

Oratio habita a.d. IV Non. Mai 1726 *ad seren. principem Wilhelmum Carolum*, *Henricum Frisonem cum studiorum causa Leovardia Franequeram migrasset*. Franeq. 1726. fol.

Observationum variarum libri duo. Amstel. apud Wetstenios et W. Smith 1727. 8°. (Editio quae fertur Trajectina a 1740 praeter titulum nihil novi habet. Sed iterum elogium scriptoris praemisit suasque adnott. adiecit C.H. Frotscher Lipsiae 1852).

Ed. Simsonii chronicon historiam catholicam complectens ex recensione et cum animado. P.W. Lugd. Bat. 1729. Amst. 1752. fol.

Probabilium liber singularis, *in quo praeter alia*, *insunt vindiciae verborum Johannis*, *et Deus erat verbum*. Franeq. 1731. 8°.

(Nonnulla exempla habent fictam subscriptionem Ultraj. ex officina H. Besseling 1701.)

Oratio funebris in memoriam Sicconis a Goslinga Kal. Nov. a 1751 *dicta*. Franeq. 1732. fol.

Wilhelmus Car. Henr. Friso Sponsus. Carmen recitatum et editum. Franeq. a 1734 fol. (Ook in Laurent. Santenii *Delic. poët*. VI. p. 135-136.)

Epistola C. Junii Panophili ad Gratianum de Sancto Bavone in *Misc. Observat. a Burmanno et d'Orvillio editis*. Vol. IV. p. 125-131.

De Carolino diplomate, *quo Hollandiae Comitatus Theodorico I perhibetur datus*. Ald. Vol. IV. p. 265-270. 1734.

Vetera Romanorum itineraria, *sive Anton. Aug. itinerarium*, *itinerarium Hierosolymitanum et Hieroclus Synecdemus*, *Curante. P.W.*

Disputatio de Heraclito αὔη ψνχη σοφωτατη χαὶ ἀρίστη in *Misc. Obs.* Vol. V. T. III. p. 42-48. 1735.

De Colonia Cabe. Ald. p. 76-78. 1735.

Diatribe de Judaeorum archontibus ad inscriptionem Berenicensem et dissertatio de evangeliis iussu Imp. Anastasii non emendatis in Victorem Tunnunensem. Traj. 1758.

Sam. Petiti leges Atticae cum animadvers. et praefat. P. Wesselingii in *Jurisprudentiae Rom. et Att.* Tomo III. L.B. 1741. fol.

Diodori Siculi Bibliotheca historica, Amstel. 1745 duobus tomis in fol.

Sacrarum Observationum specimen in *Symbolis literariis Bremae editis*. Tom. III. P. II. p. 301-334. (1747).

Oratio in natalem Wilhelmi comitis Burani. Trai. 1748. fol.

Episiola ad v. cl. Venemam de Aquilae in scriptis Philonis Judaei fragmentis et Platonis epistola. XIII cet. Traj. 1748. 8°.

Epistola critica de Dione Cassio ad H.S. Reimarum scripta a 1751 in Vol. II. *Dionis* p. 1500 seq.

Oratio in obitum seren. principis Wilhelmi C.H. Frisonis. Trai. 1752. fol.

De Veterum medicis ocularíis observatio prima in Vol. III. *Actarum Societ. Lat. Jenensis*. p. 48-55. (1753).

Dissertatio Herodotea ad Tib. Hemsterhusium. Trai. 1758. 8°.

Oratio in obitum celsiss. principis Annae, *faeder. Belg. gubernatricis*. Traj. 1759. fol.

Herodoti Histor. libri IX. Editionem curavit et suas itemque L.C. Valckenaerii notas adi. P.W. Amst. 1763. fol.

Lectio publica de Aristobulo Judaeo, *edita a Jo. Luzacio post L.C.V. diatribende Aristobulo* p. 129-136. L.B. 1800.

Ook gaf hij in het licht:

Jo Caroli de rebus Casparis a Robles Billaei in Frisia gestis commentariorum libri IV. Leov. ap. Tobiam van Dessel 1751. Sommige exemplaren hebben verkeerdelijk een anderen uitgever en het jaar 1750 op den titel.

Hij schreef ook *Praefationes* voor de uitgaaf der *Epistolae Ern. Martinii Hispani*. Amst. 1758, en voor Tom III. *Thesauri Morelliani*. Amst. 1752.

Onzeker is het of zijne *Oratio de vitiis et defectibus historiae ecclesiasticae* in 1735 te Franeker en *de statu religionis et reipublicae sub Constantino Magno* in 1737, *de vera ciortatis felicitate* in 1746 en *de viro bono cive bono*, in 1749 te Utrecht gehouden, gedrukt zijn. Mahne gaf 16 brieven van hem aan Ruhnkenius in het licht: *D. Ruhnk. epist. ad diversos*, p. 101-133. Boot voegde achter zijn in 1874 te Utrecht uitgegeven werk: *de vita et scriptis Petri Wesselingii* nog een *Epistola T. Hensterhusii* aan hem.

Zie Vriemoot, *Ath. Fris.*, p. 791 seqq.; Heringa, *de auditorio*, p. 97; Seb. Rau, *Orat. Panegyr. Trai. a* 1786, *habita;* Klotzii *Elog. Wessel;* Saxe, *Onom.*, P. II. p. 419 seqq., *Anal.*, p. 730; A. Drakenborch, *Series Profers*, n°. LXXII; G. Stolle, *ad Heumannum*, p. 502; G. Boot, *de vita et scriptis P.W.;* Ruhnkenii *Epist. ad Heynium* in *Misc. crit. Friedemanni et sec soldi*, Vol. II. P. I. p. 11 en in *Epist. ad diversos*, uitg. v. Mahue, p. 1; *Vita Ruhnk.*, pag. 247; Reitz, *Gymn. Mediob.*, pag. 18, 82; Verschuer, *Elog. H. Venemae*, p. 7; *Elog. Hemsterhusii*,

p. 60; Hemsterhusii *adn. ad Plutum*, p. 354; Mahne, *de vita Wyttenb.*, p. 36; Offerhaus, *laud. fun. W.C.H. Frisonis*, p. 15, 22; de Wal, *de Claris Frisiae Jctis*, p. 450; F. Hemsterhusii *Orat. in obit. G. Arnaldi* in *Hemst. et Valck. oratt.*, L.B. 1784, p. 168; Valckenaer, *animadv. ad Ammonium* p. 12, 171, *adnot. ad Eurip. Phoen.*, p. 216; Heynii *Opusc. Acad.*, Vol. III. p. 56; H. Bolt, *silva poetica*, 1766, p. 34 sq.; Jablonskii *Exercit. de mente trag. imperat. Anastasii*, Francof. ad Viadr, 1744; Richteri *Spec. animadv. de scriptoribus iuris Attici ad Fabricii Bib. Gr.* Lipsiae, 1790; Lennepii *Athen. Amst. memorab.*, p. 249; Santenii *Del. Poet.*, VI. p. 133 seq.; J.C. Strodtmannus in *Nova erud. Europa*, Part. IV. p. 881-909; Ferd. Stoschius, ibid. Part. IX. p. 99, 100, Part. XX. p. 1051-1056, *Acta Societ. Jenens.* Vol. II. p. 289; S.M. Kemper, *Redev. o.O.Z.v. Haren*, p. 1; Baur, *Hwb.*, Fr. C.G. Hersching, *hist. liter. Handb. berühmter Personen welche in dem achtzehnten Jahrh. gelebt haben. Fortges. von J.H.M. Ernesti*, Vol. XVI. P. I. (Leipzig 1813) p. 268-279, *Das neue gel. Europa*, IV. S. 881, X. S. 422, XI. S. 615; XV. *Conv. Lexic.*, *Biogr. de Michaud*, Vol. L. p. 395-400; *Bibl. anc. et moderne*, T. XXVIII. p. 228, SS. p. 299 SS.; *Bibl. rais. des Ouvr. des Sav. de l'Europe; Bibl. des sciences* 1764; van Kampen, *bekn. gesch. d. lett. en wetens.*, D. II. bl. 255 volgg.; *Het Charakter van den H. Gel. heer P.W.* in *Vad. Letteroef.*, 1765, D. V. bl. 73, 353 volgg.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 71; 305, 307; de Crane, *Bijz. de familie Hemst. betreffende*, bl. 127 volgg.; *Siamboek v.d. Frieschen adel*, bl. 321; Ekker, *de Hieron. school te Utrecht.* D. II. bl. 13; Nauta, *Lijkr. op O.Z. van Haren*, bl. 12; Halbertsma, *Het geslacht der van Harens*, bl. 75; Tydeman, *Hareniana*, bl. 12; Sepp, *Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 17, 26; *De vrije Fries*, D. III. bl. 277; Eekhoff, *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 259; Nieuwenhuis, *Woordeb. der zamenl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[G. Wesselink]

WESSELINK (G.) beschreef een *zeldzaam geval eener aanhoudende ontlasting van pissebedden uit den neus* in *Alg. Konst en Letterbode*, 1806. D. II. bl. 170.

Zie Holtrop, l.c. p. 397.

[Johannes Wesselius]

WESSELIUS (JOHANNES), zoon van Johannes Wesselius, eerst rector der Latijnsche school te Emden, later te Leiden, werd den 28sten October 1671 in de eerstgemelde stad geboren. Na te Groningen gestudeerd te hebben, werd hij in 1692 predikant te Akkrum en Terhorne, twee jaren later te St. Jacobi parochie op het Bild, werd in 1699 te Leiden theol. dr. en verwisselde tevens zijn standplaats met Purmerend. Van daar begaf hij zich naar Rotterdam, waar hij den 28sten Julij 1705 bevestigd werd. Hij was aldaar zeer gezien en werd er tot boogleeraar in de kerkelijke geschiedenis en godgeleerdheid benoemd, welke betrekking hij den 3den Januarij 1711 met eene *Oratio de laudibus Pauli Apostoli* aanvaardde. Weldra werd hem een ruimeren werkkring geopend, daar curatoren der Leidsche hoogeschool hem het hoogleeraarambt in de godgeleerdheid aanboden. Den 7den Maart 1712 aanvaardde

hij zijne bediening met eene *Oratio de titulo crucis Domini*. In 1738 werd hem ook het onderwijs in de gewijde welsprekendheid opgedragen, welke betrekking hij aanvaardde met eene *Oratio de prudente simplicitate in oratore sacro requisita*. Den 2den December 1742 genoot hij het voorregt gedachtenis te vieren van zijn 50 jarige evangeliedienst met eene *Leerrede over Psalm LXXI*:17, 18. (Leiden 1743). Hij overleed den 16den Januarij 1745.

De akademische senaat gaf hem deze getuigenis:

'*Vir fuit eximius*, *doctrina*, *probitate*, *placidissimis moribus et prudentia insignis amplissimique huius Ordinis decus egregium*.

Hij was tweemaal gehuwd 1. met Adriana van Ruytenburgh; 2. met Margaretha Agatha van Hogendorp. Zijn afbeelding bestaat in de bekende verzameling van van der Aa naar J.M. Quinkhard, door J. Houbraken gegraveerd, met een Latijnsch vers van A. van Royen en een Nederduitsch van Henricus Snakenburg.

Behalve de boven gemelde oraties en eenige twistschriften met den Harderwijkschen hoogleeraar D.S. Cremer, gaf hij in het licht:

Purmerendse en Rotterdamse kerkredenen, 2e druk. Rott. 1712. 8°.

Uitgestrektheid van Christus prediking. Rott. 1705. 8°.

Intree reden over de apostel Paulus. Rott. 1711. 4°.

Intree reden over het krayen des Heeren. Rott. 1712. 4°.

Gezigte van de Macedonise Man. Rott. 1712. 8°.

Lijkreden op professor Joh. a March. Leyden 4°.

Redevoering over de voorsigtige eenvoudigheid van een heilige redenaar. 4°.

Over 't feest der Loofhutten onder het N.T. te Jeruzalem van alle Heydenen te vieren. 4°.

Over de Bewaaring van 't Joodsche door Mannekes vertaald. Leyden 1741. 4°.

Jubeljaar Predikaatsie over Psalm LXXI:17 en 18, den 2den December 1741 met het portret in 4°. Leyden 1745. 2e dr.

Verklaring van Paulus Brief aan de Galaten.

Verhandeling over uitgezochte plaatsen des O. en N. Testaments.

Nestorianismus. Rott. 1727.

De admiranda gentis Judaeorum ubique dispersae in hanc usque diem conservatione. L.B. 1728.

De festo tabernaculorum, *sub Novo Testamento; Hiero solymae*, *ab omnibus gentibus celebrando*. L.B. 1740.

Dissertationes Academicae. L.B. 1734.

Zie Te Water, *Narratio*, p. 213, 204; C. de Feyster, in *Dedicat. ac pracfatione commentario P.W. in epist. Pauti ad Galatas; Lijkrede van J. van den Honert;* Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. I. bl. 292, *Toev.* en *Bijl*. 172 verv.;

Harderwijk, *Naaml. d. Pred. te Rotterdam* bl. 60; Pauw en Veeris, *Kerk. Alphab.*, bl. 227; Glasius, *Godgel. Nederl.*, *N. Gel. Europa*, XI. 613; H.J. Royaerds, XV. 800, *Iets over den leerstelligen twist tusschen de hoogleeraren B.S. Cremer en J. Wesselius* in Kist en Royaards, *Kerk. Arch.*, D. VII. bl. 419; Ypey, *System. Godgel.; Kerk. Gesch. der* 18*de eeuw;* Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. II. bl. 418; Schotel, *Leidsche Hooges.;* Abcoude, *Naamr.*, bl. 405; *Vervolg* bl. 235; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Catal. v. portretten;* Rogge, *Bibl. der Contraren*, bl. 141.

[Hermanus Wesselius]

WESSELIUS (HERMANUS), werd predikant te Huizum, en overleed in 1820.

Hij schreef:

Handleiding bij het onderwijs in de Godsdienst. Leeuw. 1811. 8°.

De stedelijke bibliotheek te Leeuwarden bezit van bem:

Geschiedkundige bijzonderheden betrekkelijk het dorp Huizum, *nabij Leeuwarden uit de kerk. archieven opgemaakt*. (Hands.)

Zie Eekhoff, *Gesch. Beschrijv. v. Leeuw.*, D. I. bl. 316; Dez., *de sted. bibl. te Leeuw.*, bl. 220, 242.

[H. Wesselman]

WESSELMAN (H.) gaf een *Berigt nopens den gelukkigen uitslag der inënting van de kinderziekte te Neyebroek* in *Alg. Konst- en Letterb.*; 1790. D. I. bl. 154.

Zie Holtrop, t.a.p. bl. 397.

[G. Wessels]

WESSELS (G.). Van hem bezitten wij:

Beantwoording van vier belangrijke vragen en gedachten over den tegenw. oorlog. Arnhem 1801.

Opwekking aan de Nederl. Natie tot vaderlandsliefde. Zalt-Bommel 1821. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 270.

[H.L. Wessels]

WESSELS (H.L.), was onderwijzer te Uithuizen, in de prov. Groningen, schreef:

De kennis van God uit de natuur en de openbaring. Gron. 1820. kl. 8°.

Rekenboek voor jongens, *ontleend uit de wetenschappen*, *geschiedenis en den koophandel*, 3 stukken 8ste druk. Gron. 1826. kl. 8°. en *Vervolg op het eerste deel*, 3de dr. Ald.

[Jacobus Wesselsz]

WESSELSZ (JACOBUS), dichter uit de tweede helft der 18de eeuw, gaf het *Leven van den aartsvader Joseph in VII boeken*, in gerijmde Alexandrijnen met eenige *Stichtelijke Mengelwerken*. Amst. 1769.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 460, *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 262.

[J. van Wessem]

WESSEM (J. VAN), teekenaar o.a. van een *Romeinsch Veldheer te paard*, met de pen en O.I. inkt. Vermeld bij K r a m m .

[J.H. van Wessenbergh]

WESSENBERGH (J.H. VAN), schreef:

Proeve over den zedelijken invloed van het tooneelspel en den roman; uit het Hgd. Rotterd. 1826. gr. 8°.

[A. West]

WEST (A.), dichter, bloeide in den aanvang der 18de eeuw. Hij vervaardigde o.a. een gedicht *ter bruilofte van Jacob de Haen en Anna van Gelder*. Amsterd. 1714.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[Ferdinandus West]

WEST (FERDINANDUS) komt voor op de lijst der 47 kunstenaars, die ten jare 1656 te 's Hage eene nieuwe kamer van Pictura hebben opgericht.

Zie K r a m m .

[Gilbert West]

WEST (GILBERT) schreef:

De geschiedenis en de bewijzen voor de zekerheit van de opstanding van Jezus Christus uit de dooden, *als de eenige stenn en vaste hulp der Christenen*, *en een nieuw licht gesteld*, *met eene voorrede van C. Boers*. Utr. 1772.

Zie A r r e n b e r g , bl. 372.

[Mattheus Galerius van Westcappel]

WESTCAPPEL (MATTHEUS GALERIUS VAN) schreef:

Der Leeken Brevier, *Theorien ende Gheestelycke contemplatien ofte bediedtschen ende den sin van de Missen*, *Vesperen* enz. *Gheprent te Douay by Loys van Winde*. 1567. 8°.

Zie *Cat. d.l. Bibliothèque de Serrure*. T. II. p. 10.

[Wynant van Westen]

WESTEN (WYNANT VAN), Mathematicus der stad Nijmegen, schreef:

Mathematische Vermaeckelyckheden. Aarn. 1644. Amst. 1664. 8°. Arnh. 1672. (5e dr.)

Zie A b c o u d e , bl. 235.

[B.O.C. Westenberg]

WESTENBERG (B.O.C.), med. dr., studeerde te Utrecht, en schreef eene *Dissertatio de febris perepneumonicae malignae in nosocomio acad. curatae historia et epicrisis*. Traj. ad Rhen. 1799.

Zie H o l t r o p , l.c.

[G. Westenberg]

WESTENBERG (G.). Van dezen geneesheer komt voor *Waarneming van een onbekende buikziekte* in *Verh. v.d. Holl. Maats.*, 1779. bl. 279.

Zie H o l t r o p , t.a.p.

[Jan Lincklaan Westenberg]

WESTENBERG (JAN LINCKLAAN) werd den 9den Junij 1800 te Zutphen (provincie Gelderland) geboren.

Den 23sten September 1817 begon hij zijne militaire loopbaan als kadet bij het 16de bataillon jagers, werd in 1820 2de luitenant en vertrok den 6den April 1826 in dien rang naar Oost-Indië.

In 1827 tot 1sten luitenant en in 1832 tot kapitein benoemd, werd hij in 1836 ter westkust van Sumatra geplaatst.

Den 18den December 1837 tot majoor bevorderd, keerde hij het volgende jaar naar Java terug, en verkreeg eene plaatsing bij het 3de bataillon infanterie.

In 1840 luitenant-kolonel geworden, vertrok hij andarmaal naar Sumatra's westkust en verbleef daar tot het laatst van 1842.

Bij zijne terugkomst op Java, werd hij al spoedig belast met de oprigting van het 14de bataillon infanterie, over hetwelk hij gedurende een tijdsverloop van ongeveer zes jaren het bevel voerde.

In het begin van 1849, hem het kommandement der 3de groote militaire afdeeling op Java opgedragen zijnde, werd hij in die betrekking den 23sten Februarij daaropvolgenden, tot kolonel benoemd.

Gedurende zijne militaire loopbaan in Indië, woonde hij de veldtogten van 1827 tot 1830 in de Vorstenlanden van Java bij en nam gedurende de jaren 1836 en 1837, deel aan de berenning van Bonjol, en werd voor de door hem bewezen diensten, gedurende dit tijdperk, tweemaal eervol vermeld.

In den aanvang van 1838, tot kommandant der noorder mobiele kolonne benoemd, gaf hij bij het bestormen der vijandelijke versterkingen Laekee Onthé (Sumatra's Westkust), wederom de ondubbelzinnigste bewijzen van zijn' onwrikbaren moed en volharding en bekwam bij deze gelegenheid eene zware kogelwonde in den regter schouder.

Eindelijk mogt hij de voldoening smaken, voor alle zijne diensten, in de onderscheidene oorlogen op Sumatra bewezen, den 12den Februarij 1841 benoemd te worden tot ridder der militaire Willemsorde 4de klasse.

Reeds sedert eenigen tijd lijdende, werd hij in het laatst der maand April bedlegerig, en zijne zwakte nam hand over hand zoodanig toe, dat menschelijke hulp niet meer baten kon.

In den ochtend van den 6den Mei werd hij aan zijne gade, zeven, waarvan vijf nog jonge kinderen, zijne talrijke vrienden, en zijn nuttigen werkkring ontrukt.

Den 7den 's morgens, werd zijn stoffelijk overschot plegtig en met alle militaire eer ter aarde besteld; eene talrijke schare van officieren, ambtenaren en notabele ingezetenen, vergezelde het lijk naar zijne laatste rustplaats.

Eene treffende lijkrede werd door ds. M e i j e r uitgesproken.

Part. berigt.

[Johannes Ortwinus Westenberg]

WESTENBERG (JOHANNES ORTWINUS) werd den 20sten Mei 1667 te Nyenhuis in het Bentheimsche geboren. Zijn gelijknamige vader, lijfarts van den graaf en archiater des graafschaps van Bentheim, en zijne moeder, G e r t r u d e v a n G e s s e l e r, waren uit aanzienlijke stammen gesproten. Te Bentheim en te Lingen het lager onderwijs genoten hebbende, studeerde hij achtereenvolgens te Steinfurth, Franeker, Harderwijk en te Groningen. Op de eerste en derde hoogeschool was vooral v a n G e s s e l e r zijn leidsman, op de tweede waren inzonderheid P e r i z o n i u s, N o o d t en H u b e r zijne leermeesters. Te Franeker liet hij zelfs V i t r i n g a 's theologische lessen niet onbezocht. Eindelijk naar Harderwijk weerge-

keerd, werd hij aldaar, den 7den October 1687, na het verdedigen eener dissertatie *de Usuris* en tot doctor in de regten gepromoveerd. Een jaar na zijn promotie werd hij hoogleeraar te Steinfurth, eerst in de regten, daarna in de geschiedenis en wijsbegeerte, terwijl de graaf hem het beheer en het bestuur van meest al de landszaken opdroeg. Van daar vertrok hij naar Harderwijk en in 1694 naar Franeker, als hoogleeraar in de regten. Hij aanvaardde te Harderwijk, den 8sten Maart 1695, zijne bediening met eene *Or. de ratione docendi et discendi juris* en hield gedurende zijn verblijf aldaar in 1700, 1705, 1710, 1715 vijf rectorale redevoeringen, de eerste *de Jure Naturae*, de derde *de Jure Gentium*, de vijfde, *de calculo Minervae*, de stoffe der tweede en vierde wordt niet vermeld. In 1716 verwisselde hij Harderwijk met Franeker, om Z a c h . H u b e r op te volgen. Hij hield aldaar den 8sten Mei zijn *Or. inaug. de Jurisprudentia rationali*, sloeg in 1720 het beroep naar Groningen af, doch aanvaardde den 27sten Sept. 1723 het professoraat in het Romeinsche en hedendaagsche burgerlijke regt te Leiden met een *Oratio de Philosophia Ictorum et inprimis ea*, *quae circa legum collisionem versatur*. Sedert strekte hij nog 14 jaren tot een sieraad der hoogeschool en overleed den 30 Junij of, volgens S i e g e n b e e k , den 1sten Julij 1737. Zijn ambtgenoot R ü c k e r hield een lijkrede op hem en H o u b r a k e n bezorgde zijne afbeelding.

Hij is tweemaal gehuwd geweest 1. met M a t h i l d a v a n G e s s e l e r , 2. met A n n a G e e r t r u i d a d e W i t . H a u b o l d noemde hem *praeclarus Juris civilis ex ipsis fontibus cognoscendi magister*.

Hij schreef:

Disputatio inaug. de usuris. Harderov. 1607. 4°.

Disputationes de Servitutibus, *de Emphytussi*, *de Querela Testamenti inofficiosi*, *de Fructuum perceptione*, *de Consuetudine*, *de Foro competenti*. Steinfurti.

Principia Juris, *sec. ordinem Institutionum caet*. Amst. 1699. 8°. Hard. 1704. Fran. 1739. L.B. 1745, 1764.

Principia Juris, *sec. ordinem Digestorum*, *Pandectarum*. Hard. 1712. 8°. L.B. 1732. Amst. 1739. L.B. 1745, 1764.

Curatoren van Harderwijk boden hem voor dit werk een eeregeschenk van 100 zilveren dukatons aan. Beide zijn ook uitgegeven in de *Opp. Juridica*, door J.H. J u n g .

De Causis obligationum liber singularis, *s. Dissertationes novem*. Harderov. 1704. 8°.

Divus Marcus s. Dissertationes ad Constitutiones Marci Aurelii Antonini Imperatoris. L.B. 1736. 8°.

Orationes inaugurales, *Franequerana*. 1717. fol. *Leidenses*. 1723. 4°. *Rectorales*, onder welke *de Calculo Minervae*. Harderov. 1715, *de Jurisprudentia Pauli Apostoli*. Franeq.

1722, *recusa sumptibus orphanotrophei Barutheni an*. 1738, *de cura Rhadamanthi*. L.B. 1726, *de Jurisprudentia Q Cerbidii Scaevolae*. Ibid. 1734. Zijn leerling J.H. Jungius is begonnnen uit te geven: *Opera Westersbergii Juridica*, waarvan in 1746 en 1747 twee deelen verschenen zijn.

Zie J.C. Rücker, *Orat. de Vita et obitu J.O.W.*, ook in diens *Syll. dissertatt. de temporis computat.* L.B. 749; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 176; Saxe, *Onom.*, T. V. p. 363; Te Water, *de rebus Acad.* L.B. p. 213; *Ser. Profess. Harderov. ad calcem orat. Jubil. cl. J. de Gorter*, p. 41; *Catal. Bibl. Buuav.*, T. I. Vol. II. p. 1697; Haubold, p. 141, 142; Jöcher, Bauer, *Conv. Lex. N. allgem. deutsche Biblioth.*, T. XXI. p. 268; *Bibl. choisie*, T. XXXIV. p. 338; *Bibl. Univ. Boekz.*, 1738. D. II. bl. 5; van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 311; J. Tideman, bl. 88; Siegenbeek, *L.H.*, D. I. bl. 263, 269, D. II. bl. 186, 187; Schotel, *L. Akad.;* Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 233, D. II. bl. 61, 183, 606; Nieuwenhuis; *Woordenb. d. Zamenl.*, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Ernestus Wilhelmus Westenberg]

WESTENBERG (ERNESTUS WILHELMUS), broeder van den vorige, studeerde te Harderwijk in de medicijnen, en zette zich als arts te Amsterdam neder. Den 30sten Nov. 1701 werd hij, in plaats van den hoogl. de Graaff, tot hoogleeraar in de medicijnen en Archiater aldaar benoemd. Tweemaal, in 1706 en 1711, zag hij zich tot rector der academie aangesteld. Den 16den Nov. 1712 is hij verdronken, een weduwe en een eenigen zoon nalatende. Deze was naar zijn beroemden oom Joannes Ortwinus genoemd. Hij was ‘een man van naam en bedrijve’ burgemeester van Lochem en afgevaardigde tot de staten-generaal en de Geldersche synode van 1728.

Ernestus had nog een broeder Johan Arnold, die ook te Harderwijk studeerde, op een dissertatione *de societate* tot jur. utr. doctor promoveerde en later een hooge waardigheid bekleedde.

Ernestus gaf in het licht:

Consilia de methodicâ Medicinae instructione, *proposita Cl. J. le Mortio*. L.B. 1702. 8°.

Viridarium, *Academiae Harderv. herbarum et usualium plantarum catalogus*. Hard. 1709. 12°.

Diss. priv. de chylificatione, *respond. J. van de Velt.* Hard. 1706.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 235, D. II. bl. 61, 185, 606; *Cat. à Roy*, T. I. p. 84, 349.

[Christiaan Westenberg]

WESTENBERG (CHRISTIAAN), zoon van Johan en Johanna Margaretha Westenberg, werd in 1773 geboren, trad in 1788 als officier in dienst bij het regiment van Hessen-Philipstal, waarvan hij in 1795 zijn ontslag

nam. Na de omwenteling van 1813 was hij lid der staten van Friesland, luitenant-kolonel bij de rustende schutterij, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, jaren lang president van den militieraad en sedert 1816 grietman van Ferwerderadeel. Hij huwde A d r i a n a , dochter van J a n I J s e n b e e k en T r i j n t j e v a n d e r L e y , weduwe van B a r t h o l d J a n d e S c h e p p e r , en stierf den 20sten April 1847 op Harsta-state te Hoogebeentum.

Zie v, S m i n i a , *Vervolg Naaml. v. Grietm.*, bl. 8; V e r w o e r t .

[Johannes Westenburgh]

WESTENBURGH (JOHANNES), in 1599 te Utrecht geboren, studeerde aan de Hieronymitaansche school aldaar en te Leiden in de godgeleerdheid. Na een vijfjarig verblijf aldaar werd hij predikant te Tienhoven (1624), Abkoude (1625) en Dordrecht (1629). Hier maakte hij met Latijnsche en Nederduitsche dichters D a n i e l J o n c k t y s ,J o h a n n e s B e v e r w y c k ,C o r n e l i s v a n B e v e r e n enP e t r u s v a n G o d e w y c k kennis en was ook als Latijnsch dichter bekend, zooals door zijn *Epinicion in devictam Sylvamducem*, *auspiciis potentissimorum Ordinum Foederati Belgii*, *magnaninitate et industriâ Ill. principis Frederici Henrici*, *supremi exercitus Gubernatoris XV kal. Octobr.* 1629 *in libros tres digestum*. L.B. 1629. fol. 1636. Veelal achter C. B a r l a e i *Sylvae-Ducis obsidio*. L.B. 1629 gevoegd.

Voorts gaf hij: *Tristium liber unus*, *sive Epicedium in obitum Cl. Viri D.S. Everwijn*, *Collegae sui*, *amicorum cura editum*. L.B. 1632 in fol. Ook onder de *Epistolae Jacobi Crucii* te vinden.

Elegia consolatoria ad Jacobum Wittium. Dordr. 1633. fol.

Elegia ad clar, *virum Joh. Beverovicium*, voorkomende in het werk van dezen laatste *de Vitae termino mobili an fatali* en voor diens *Lof der Geneeskunde* en een Latijnsche vertaling van een Grieksch gedicht van B e v e r w y c k in *Libro de Vitae termino*, p. 171.

Een paar regels in zijn *Lofdicht* voor het werkje van J a c o b u s F o c a n u s , getiteld: *Adonibezech of de straf der Tyrannen*, in 1622, gaven T h e o d . V e r h o e v e n aanleiding tot het schrijven van een opstel, dat men bij A. M a t t h e e u s , *Script. Rer. Amersf.*, p. 143 ontmoet. Als godgeleerde kennen wij hem door zijn *Epistola de prisciaevi diuturna vita*, voorkomende in eene door J.v. B e v e r w y c k uitgegevene verzameling, getiteld: *Doctorum virorum Epistolae et responsarum Medica*, *tum Philosophica*. Roter. 1665. 8°. en in het *Aanhangsel van Brieven* op B e v e r w y c k 's *Schat der gezondheid en ongezondheid*, met den titel: *Brief van D. Joh. Westenburgh nopende het langh leven van de Ouden*. Ook verdient de briefwisseling tusschen B e v e r w y c k en W e s t e n b u r g h over

den eindpaal des menschelijken levens in het aangehaalde werk van dezen laatste *de Vitae termino* gelezen te worden.

In 1834 verscheen van hem *Athenaeum sive in Ill. Gymnasii Ultraj. Poemation*. Twee jaren later werd hij tot hoogleeraar in de welsprekendheid aan de pas gevestigde Illustre school te Dordrecht benoemd, doch hij overleed reeds den 3den September van dit jaar aan de pest.

Zie S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 315; Dez., *Illustre school te Dordrecht*, bl. 80; B u r m a n , *Traj. erud.*, p. 446; B o s , *Dordr.*, bl. 575; B a l e n , *Beschrijv. v. Dordr.*, *Epist. Eccl. et Theol.*, p. 775; P a q u o t , *Mem.*, T. 10. p. 22; P e e r l k a m p , *de Poët. Neerl.*, p. 297; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.,;* F o p p e n s , *Bibl. Belg.*; W i t t e , *Diar. ad ann.* 1636; *Crucii Mers. Bat.*, T. I. p. 360; A. M a t t h a e i , *Script. Rer. Amersf.*, p. 143; *Epist. Eccl. et Theol.* p. 775; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; V e r w o e r t .

[Mr. George Westendorp]

WESTENDORP (mr. GEORGE). De tijd en plaats der geboorte van W e s t e n d o r p is onbekend. Wij weten alleen dat hij tot de komst van A l v a te Groningen ‘in zijn privaet studeerde ende leerde’, doch toen was begonnen de belangen der stad, die van haren advocaat was beroofd, te verdedigen eerst voor den hertog, en daarna in 1569 voor ‘de sittende raedt ende officieren,’ die door den commissaris C h a r l e s Q u a r r é , ‘in persone’ waren ‘beschuldiget.’ Deze goede diensten, door hem aan de stad en hare regering bewezen, gaven aanleiding dat hij tot haren syndicus benoemd werd, welke betrekking, hem, den 12den September 1569, voor den tijd van 3 jaren opgedragen, naderhand nog voor een gelijk tijdperk verlengd werd. Het was voornamelijk met dit ambt, dat zijn onrustig leven een aanvang nam. Immers menigvuldig waren de reizen, die hij in het belang der stad moest ondernemen, zooals in 1569 naar Appingadam en Delfzijl om proviand aan het leger te bezorgen, en om telkens aan burgemeesteren en raad de gevechten met den vijand mede te deelen. In de volgende jaren waren zijne togten naar Brussel, verscheidene naar Leeuwarden, naar Duitschland, Lubeck, waar hij met een fraaien beker werd begiftigd, Denemarken enz.

Als ijverig Spaansch- en koningsgezinde, was hij zeer gezien bij den hertog v a n A l v a , die hem, in 1572 te Brussel zijnde, een zending naar den vorst van Gulik, Kleef en Bergen toevertrouwde.

De diensten, door hem in deze zending bewezen, werden beloond met een gouden halsketting, die hij den 17den Nov. van den hertog van Gulik ontving, en een dergelijk geschenk, waarmede A l v a hem den 26den dierzelfde maand begiftigde. In de twisten der stad met de Ommelanden en Appingadam over het stapelregt, werd hij in 1571 met 6 regeeringsleden naar A l v a gezonden. Hij bewees in deze commissie, in

die om van de opbrengst der weekleeningen bevrijd te worden, en in den twist tusschen de stad en de Ommelanden over de oprigting van een verlaat, aan de eerste belangrijke diensten. Nadat hij den 10den September 1575 als syndicus was ontslagen, werd hij raadsheer in het hof van Friesland. Ofschoon nu de regtstreeksche betrekking tusschen hem en de stad Groningen wel had opgehouden, zoo werd echter deze nog dikwerf door hem bezocht en moest hij later nog vele treurige dagen binnen hare muren doorbrengen.

IJverig Spaanschgezind stond hij tevens als een ijverig aanhanger van Billy bekend, die, gelijk Rengers van ten Post verhaalt, trachtende te vernemen wie goed Spaanschgezind was, daarover raadpleegde ‘de luitenant Mepsche, Westendorp, de pastoor Eelts etc.’

Toen in het najaar van 1576, door de komst van Stella te Groningen, de bezetting Caspar de Robles, heer van Billy, verliet en bij deze gelegenheid vele Spaanschgezinden werden gevat, werd den 26sten November ook Westendorp, die zich destijds, door Billy gedwongen, tegen zijn wil daar bevonden, door de soldaten gevangen genomen. Zijne gevangenis hield aan tot den 9den April 1577, op welken dag hij naar Leeuwarden werd gevoerd, waar hij terstond op vrije voeten werd gesteld.

In Augustus van hetzelfde jaar 1577 werd hij, onder verdenking van, ten einde met Mepsche de zaak van Billy te bevorderen, in Groningen te zijn gekomen, met dezen zijnen medegenoot gevat, terwijl hij poogde naar Drenthe te ontvlugten. Des nachts naar Leeuwarden gebragt, werd hij daar zoo streng bewaakt, dat het hem van tijd tot tijd niet vergund werd iemand, zelfs zijne echtgenoot, te spreken en te ontvangen. Sedert het begin van 1578 houden de aanteekeningen, aan welke dit artikel ontleend is, op, en treft men Westendorp in geen openbare handelingen meer aan. In een brief van hem van 15 September 1581 noemt hij zich raadsheer en rentmeester-generaal van Friesland, en blijkt het dat hij toen of vroeger als advocaat, hoewel in staatsdienst, nog de praktijk bleef uitoefenen.

In de academie bibliotheek van Groningen is een 4°. boek, getiteld: *Ephemeris Joannis Stadii*. Dit dagboek was het eigendom van Westendorp, die er van 1566 tot 1578 op iederen dag in de Latijnsche taal in heeft opgeteekend, hetgeen hem was wedervaren. Dit dagboek of deze aanteekeningen zijn uitgegeven door Mr. H.O. Feith.

Zie de Jul. van Feith voor het *Dagboek*; Pontus Heuterus, *Rerum Austr.*, 1. V. p. 124; Hoynck van Papendrecht, *Anal. I.*, P. II. p. 862; Bor, *Ned. Oorl.*, D. II. b. XI. fol. 283; Schotanus, *Gesch. v. Friesl.*, bl. 811; *Werken* van Joh. Rengers v.t. Post, D. II. bl. 28; *Vrije Fries*, 1846, bl. 41.

[Nicolaus Westendorp]

WESTENDORP (NICOLAUS) werd den 11den Februarij 1773 te Farmsum in de provincie Groningen geboren, ontving zijne eerste opleiding aan de Latijnsche school te Appingadam en voltooide daarna zijne letteroefeningen aan de hoogeschool te Groningen, waar hij zich tevens voor het predikambt voorbereide. Zijn eerste standplaats was Sebaldeburen, welke hij met Loppersum en met Losdorp verwisselde. Hij maakte zich het eerst in 1809 door de uitgaaf van een oudheidkundig werkje bekend, werd in 1815, 1820 en 1826 door de Holl. maats. te Haarlem en elf jaren later door de maats. van Ned. letterk. bekroond. Gedurende dien tijd heeft hij een menigte oudheidkundige verhandelingen, zoo afzonderlijk als in tijdschriften en andere geleerde werken uitgegeven, die hem het lidmaatschap van de Haarlemsche, Leidsche en andere maatschappijen, zoo binnen als buiten het vaderland, verwierven, met name te Halle en Kopenhagen. De tweede klasse van het kon. Ned. Instit. benoemde hem tot haren correspondent, Z.M. de koning tot ridder der orde van den Ned. Leeuw, de akademie te Groningen tot doctor in de letteren: Ook was hij schoolopziener over het 4de district van Groningen. Godgeleerde schriften zijn van hem, uitgenomen eene *Leerrede*, niet bekend, doch in de *kleine Dichterlijke Handschriften*, D. VI. bl. 160, D. VII. bl. 77, 2de dr. komen twee, door hem als student vervaardigde gedichten voor.

Hij overleed 5 Junij 1866, in den ouderdom van 66 jaren.

Hij schreef:

Eerste Leerrede, *gehouden in de Nieuwe Kerk te Sebaldeburen*, *benevens eene Oudheik. Verhand.* Gron. 1809. 8°.

Verhandeling ter beantw. der vrage: welke volkeren hebben de zoogen. Hunebedden gesticht? In welke tijden kan men onderstellen dat zij deze oorden hebben bewoond? bij de Holl. Maats. der wetens. te Haarlem 1815; 2e dr. vermeerd. en omgewerkt. Gron. 1822. 8°.

Rapport nopens eene nuttiger inrigting der classicale vergadering. Gron.

Verhandelingen over onderwerpen uit het gebied der Oudheidk. en Godenleer. Rott. 1826.

H. Kremer, *Beknopte aardrijks- en geschiedk. beschrijv. d. prov. Groningen*. Gron. 1818, 1819. 8°., *vermeerderd door N.W.* Ald. 1839. 8°.

Over het oud Runisch Letterschrift en ontdekte sporen van hetzelve in ons land; met een plaat in *Verhand. der Maats. van Ned. Letterk.*, in 8°. D. III. St. 2. 1824.

Jaarboek van en voor de provintie Groningen, 2 *stukken. Het eerste van de vroegste tijden tot* 1273; *het* 2*de stuk* van 1273-1493. Gron. 1829-1832. 2 dn.

Antiquiteiten, *een Oudheidk. Tijdschrift*, *door N.W. en C.J.C. Reuvens*. Gron. 1819-1826. 2 dn. 8°.

Over de Morini, *de Menapii den Pontus Itius*, *de Toxandri en de Salii*. (Amst. 1827) 4°. in *Verhh. der* 2*de kl. van 't Kon. Ned. Inst.* D. IV.

Verh. over de vraag: eene beknopte voordragt van de Noordsche Mythologie, *ontleend uit de oorspronkelijke gedenkstukken*, *en met aanwijzing van het gebruik*, *dat hiervan in de Nederlandsche Dichtkunde zou kunnen gemaakt worden*, in *Werken der maats. van Ned. Letterk*. 2de deel 1ste St. 1829, bl. 1-358, 2de St. 1830, bl. 357-590.

Bijzonderheden uit de geschiedenis der Hervorming in de prov. Groningen tusschen 1545 *en* 1580, *met een ongedrukt HS. van dien tijd*. Gron. 1832. 8°.

Oudheidk. ontdekking in het Hunsego kwartier, *verklaring van den heuvel Rondenburg bij Zuardijk* in *Vriend des Vaderlands*. 1830, n°. VI. bl. 489, vv.

Graaf Lodewijk in de Ommelanden, *uit nagelatene papieren geplaatst door Ds. A.P.A. du Cloux*, in *Alm. t. bevord. v.K. en Sm.* 1837. Gron.

Eenige der gedane ontdekkingen in Egypte, *aangewend tot opheldering en staving van de gebeurtenissen door sommige Heilige schrijvers te boek gesteld*. Zalt-Bommel 1836. 8°.

Over den voorgenomen doop von den Frieschen koning Radbout door Vulfram. 4°. in *Werk. van de IIe kl. van het Kon. Ned. Inst*. D. VI. 1839.

Algemeen overzigt der Romeinsche oudheden in de Noord-Nederlanden. Gron. 1846, in *Verhh. van Gen. P.E.J.* P. VI. bl. 1.

Zie *Hand. d. Maats. van Letterk.* 1837; *Boekzaal* 1836; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Glasius, *Godgeleerd Nederl.*

[Johannes van Westenhout]

WESTENHOUT (JOHANNES VAN), werd kapitein-ingenieur en controleur van 's rijks gebouwen binnen Amsterdam. Groot was zijne kennis wat het vak der bouwkunde, ook wat het krijgswezen aangaat, was die zeer groot. Hij was lid van het kon. Ned. Inst. en overleed te Amsterdam den 25sten November 1823.

Zie *Verslag der Jaarl. vergad. van het kon. Ned. Inst.* 1824; Verwoert.

[Hendrik Wester]

WESTER (HENDRIK), den 23 Jan. 1752 te Garmerwolde geboren, was een der voortreffelijkste mannen die, op het einde der vorige eeuw, het eerst de handen aan het werk sloegen om het lagere onderwijs in ons vaderland te verbeteren. Zelf onderwijzer zijnde (te Oude-Pekela) begon hij zijne eigene school te hervormen en doelmatig in te rigten. Zijn voorbeeld

werkte op vele andere onderwijzers zijner nabuurschap heilzaam; maar nimmer zou 's mans invloed zoo groot geworden zijn indien hij niet door het opstellen van zeer doelmatige handleidingen en schoolboekjes, in bijna alle vakken van onderwijs, niet alleen voor de provincie Groningen, maar voor het geheele vaderland als een hervormer en voorzigtig hervormer was opgetreden, wiens raad en lessen men, boven die van anderen hoorde en volgde.

Naderhand, als schoolopziener in de provincie Groningen aangesteld, ging hij met stillen gang, zachten geest, gemoedelijken ernst, godsdienstige en zedelijke strekking en werkzamen ijver vooral om het werk te voltooien dat hij begonnen had. Hij overleed den 19den Februarij 1821. Een eenvoudig maar tevens fraai gedenkteeken werd te zijner eere in de kerk, alsmede op het kerkhof, waar zijn gebeente rust, opgerigt.

Ook werd een dergelijk monument ter zijner eere in de Martini-kerk te Groningen gesticht.

In 1793 schonk hem de maats. tot Nut van 't Algem. de gouden eerepenning voor zijne *Verhandel. over de gebreken der Burgerscholen*, en in 1801 voor zijn *Schoolboek der Geschiedenissen van ons Vaderland*. Men vindt een volledige lijst van zijne talrijke schriften achter zijn Levensberigt door v a n S w i n d e r e n .

Hij schreef o.a.

Bevattelijk onderwijs in de Nederl. spel- en taalkunde, *voor de schooljeugd* (1795). Vijfde dr. *op nieuw verb. en verand*, *naar de spelling van Siegenbeek*. Gron. 1805. kl. 8°.

Versjes en rijmspreukjes voor kinderen. Gron. 1811. 8°.

Hulde aan den Albestuurder. Gron. 1816. 8°.

Dichtm. Uitboezeming der harten, *ter bevord. van deu geestelijken smaak*. Gron. 1817.

Vier letter en speeltafels voor de jeugd, plano. Gron.

Nieuw schriftuurlijk schoolboek. Gron. 1829. 5de dr.

Redevoering over de algemeene en bijzondere schoolorde met het portret. Gron.

Overzigt van de voornaamste oude en latere volken of landen op den aardbol. Gron. 1829, 6de dr.

Bijbelgeschiedenisse voor de Nederl. Jeugd. m. pl. 5 stukken. Gron. 1822, 2 d.m. pl. Gron. 1832.

Zie *Aanhangsel op Nieuwehuis Wb.;* S i e g e n b e e k , *Handel. der Jaarl. verg. van de Maats. d. Nederl. Letterk*., 1857; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Wb.;* G l a s i u s , *Godgel. Nederl. Alg. Kunst- en Letterb. voor het jaar* 1836, D. II. bl. 33, 34, *Verslag der Jaarl. Verg. van het K.A.J.* 1867; V e r w o e r t ; *Wb. d. Zamenl.;* K o b u s en d e R i v e c o u r t , *Boekzaal voor* 1836, 1821, N°. 14, bl. 209, 1823, N°. 15, bl. 220, N°. 26, bl. 402, *Alm. der Akad. van Gron.* voor 1815, bl. 138; W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 461; v a n S w i n d e r e n , *ter gedacht. van H.W.* in *Alg. K. en Letterb.*, 1821 n°. 14, 1823 n°. 15.

[Cornelis Willemsz. Westerbaen]

WESTERBAEN (CORNELIS WILLEMSZ.), in 1690 te Katwijk aan den Rijn geboren, werd in 1717 proponent bij de Remonstrantsche broederschap, in 1719 predikant te Noordwijk, in 1722 te Brielle, in 1725 te Utrecht, in 1737 te Rotterdam, in 1763 emeritus, en overleed den 13den September 1774. Hij was een geleerd, kundig en arbeidzaam man. Als godgeleerde heeft hij zich bekend gemaakt door:

Lijkreden over Hebreen XIII:7, *ter gedagteuisse van den bezwaarden godvruchtigen en geleerden Heere J. Langendaal in zijn Eerwaarde leven Leeraar in de gemeente van der Remonstranten te Rotterdam*. Rott. 1748. 4°.

De goedertierenheid des Heeren, *gebleeken in Nederlands verlossinge uyt verscheide merkwaardige gevaaren*, *inzonderheid in den tachtig jaarigen oorlog*, *voorgesteld aan de gemeente der Remonstranten te Rotterdam*, *op de algemeene Dank- Vast- en Bededag den* 15*den Maart* 1748, *over Klaagliederen III vs*. 22 *en* 25. Rott. 1748. 4°.

Meer bekend is hij door zijne overzettingen, o.a. van de *Algemeene Historie*, beschreven door een gezelschap van geleerde mannen in Engeland; een zeer verdienstelijk werk met veel smaak bearbeid. Amst. 19 D. 4°. en door

L a r d n e r 's *Geloofwaardigheden der Evangeliegeschiedenis*. Hij beoefende ook de vaderlandsche poëzy, zijne dichtstukken zijn weinig in getal, maar vol merg van goede gezonde en heldere denkbeelden. Zijn voornaamste dichtstuk is het *Eeuwgetijde der Utrechtsche academie*, gevierd den 27sten Maart 1736. Het werd toen gedrukt, doch naderhand met zijn krachtig en ernstig bestraffend gedicht: *Teugel voor den ijver des Predikstoels*, in 1748 nameloos verschenen en zijn aandoenlijken *Zwanenzang*, na zijn dood in 1774, door zijn zoon W i l l e m W e s t e r b a e n , predikant te Noordwijk, onder den titel van *Dichtstukken van K. Westerbaen Wz.* te Leiden uitgegeven. Nog vind ik van hem vermeld:

Ter gedachtenisse van ZExc. Henrik Graeve van Nassau, *Heere van Ouwerkerk*, overleden 1708, 18, 10. Amst.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 184; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* T i d e m a n , *Rem. Broederschap*, bl. 54, 93, 204, 258, 371; *Aanh. op Nieuwenhuis Woordenb.;* V e r w o e r t ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; v a n D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 4384; P. L e u t e r , *de Kruiskerk*, bl. 362; A b c o u d e , *Tweede Aanh.*, bl. 166, 167; A r r e n b e r g , bl. 572.

[Cornelis Willem Westerbaen]

WESTERBAEN (CORNELIS WILLEM), den 26sten October 1764 te Amsterdam geboren, bezocht op 17-jarigen leeftijd de kweekschool der Remonstranten in zijn vaderstad. Zij mocht hem onder hare voortreffelijkste kweekelingen, gelijk later de Remonstrantsche broederschap onder bare uitmuntendste leeraren tellen. In 1786 werd hij proponent, in 1788 te

Schoonhoven, in 1790 te Leiden, in 1793 te Utrecht en in 1804 te Amsterdam als predikant beroepen, waar hij den 22sten Februarij 1832 overleed. Hij was een man van veelzijdige gaven. Gedurende zijn verblijf te Utrecht maakte hij veel werk van en zich zeer verdienstelijk omtrent het lager onderwijs. Hij was ook een groot voorstander der maatschappij tot Nut van 't Algemeen, bekleedde driemaal het voorzitterschap bij hare openbare vergaderingen, en betoogde bij die gelegenheid (1814) *dat de mensch zijn geluk in zich zelven behoort te zoeken*, sprak (1818) *over de verlichting en beschaving des volks*, *als de voorname waarborgen van den roem en welvaart onzes Vaderlands* en (1825) *over den invloed die de rampen kunnen hebben op de grootheid van den mensch*.

Proeven zijner kerkelijke welsprekendheid zijn bewaard in *Leerrede ter opwekking eener dankbare hulde aan God enz. en ter aandrang van de pligten*, *welke het verloste vaderland thans inzonderheid*, *afvordert*, 1814, drie leerredenen *over het vaderland*, *een heiligdom; tegen de moedeloosheid nopens het behoud des Vaderlands; leve de Koning*, alle in het *Mengelwerk der Vaderl. Letteroefening*. 1831.

Als welsprekend redenaar, scherpzinnig beoordeelaar en menschenkenner blonk W e s t e r b a e n in zijne lijkredenen en redevoeringen uit. Zijne voortreffelijke gaven vertoonden zich met volle kracht in zijne geschriften over *Jacob Simonsz. de Rijk* in *Vad. Lett.* 1806 n°. 9, over *Titus Pomponius Atticus*, aldaar 1807, *over den weldadigen invloed des Christendoms over de verlichting des menschelijken verstands*, aldaar 1813, *over Pieter de Groot* in v a n K a m p e n , *Magazijn*, D. III. St. I. *Moed en kracht tegen den man des bloeds*, *opgewekt in eene redevoering*, 1813, *over den Remonstr. kerkleeraar Rogge*, voor diens *Nagelatene Leerredenen*, *Redevoering wegens de verbetering van menschelijke inrigtingen*; *Lofrede op J. Lublink de Jonge*. Amst. 1817, *Lijkrede op M. Stuart*, ald. 1827.

Hij vertaalde ook:

D.J. v a n L e n n e p 's *Lofrede op Jeronimo de Bosch*, en A. v a n d e r H o e v e n 's *redevoering over den rechten godgeleerden en Uiilegger der H.S.* Rott. 1828.

Zie *Boekzaal der gel. wereld*, 1832, *Maart*, bl. 328; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.; Aanh.* op N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Jacobus Westerbaen]

WESTERBAEN (JACOBUS), ridder, heer van Brandwyck en Gybeland, in 1599 te 's Gravenhage geboren, studeerde als alumnus van het staten-collegie in de godgeleerdheid te Leiden, was de partij der Remonstranten toegedaan en onthield zich, gedurende de zitting der synode nationale, te Dordrecht, om de Remonstranten met zijne pen ten dienste te staan. Na de veroordeeling van deze, studeerde hij in de medicijnen. Hij huwde

vervolgens de weduwe van den onthalsden Reinier van Oldenbarneveld [1], en sleet zijne overige dagen op zijn door hem aangelegd buitengoed Ockenburgh, nabij Loosduinen, waar hij den 31sten Maart 1670 overleed.

Westerbaen was bekend met de voornaamste letterkundigen en dichters van zijn tijd, vooral met Cats en Huygens, en hield in zijn dichtkunst den middelweg tusschen het gerekte en langwijlige van den eenen en het ineengedrongene en daarom duistere van den anderen. Met Vondel stond hij echter op geen goeden voet. Hij waardeerde hem als dichter, doch berispte zijne veranderlijkheid in 't stuk van godsdienst en wederlegde zijne stellingen ten aanzien dr Misse in zijn uitmuntend gedicht *Kracht des Geloofs*, bij gelegenheid der uitgave van Vondels *Altaer-geheimenissen*. Vondel mogt tegen den schranderen W. in geleerdheid niet op en wist daartegen niets te zeggen dan acht onbeduidende regels, waarin hij hem voor Sociniaen schond. Ook Huygens had niet veel met hem op, schoon hij hem zijn hof maakte en zijn vertaalde Virgilius aan hem opdroeg en in eenige gedichten zijn hof bij hem maakte, want hij werd door Huygens zoo min op Hofwyck, als door Cats op Zorgvliet of door Westerbaen op Ockenburgh onthaald. Op Ockenburgh sleet Westerbaen, als een tweede Atticus, tusschen de wetenschappen en de dichtkunst. De vruchten van zijne letteroefeningen waren:

Minnedichten. 's Grav. 1624. 4°.

Arctoa Tempe, *Ockenburgh woonstede van den Heere van Brandwijck in de clingen buyten Loosduynen*. 's Grav. 1854. 4°.

Davids-Psalmen in Nederduitsche rymen gestelt, *op deselfde wyzen ende getal van zangversen*, *als die in de Fransche ende Nederd. geref. kercken werden gezongen*, *mitsgaeders eenige Lofzangen ende Gebeden etc*. (*op Muzyck*). 's Gravenh. 1655. 8°.

De *ses comedien van* P. Terentius in Nederd. rijmen gebracht. 's Grav. 1633. 4°.

Avondschool voor vrijers om in de minnekunst geoefend en

1) In een ms. brief van Pieter van Meersch aan Lud. Smids, van 15 Jan. 1719, leest men: met veel smaak de beschrijving van Ockenburgh herleezende, wilde 't geval dat van iemand te zelven tijd verstond, hoe Jacob Westerbaen quam te trouwen met de wedue van Reynier van Oldenbarnevelt, heer van Groenevelt, die, nadat haar man onthoofd was, een geruyme tijd daerna zich veinst ziek te zijn en deezen onzen Westerbaen, die docter in de medicijnen was, als doctor bij haar ontbood, die haer ook eenigen tijd zo quam bezoeken, maer eyndelyk openbaerde zij, hoe zij genegen was hem te trouwen, ingeval hij kon veroorzaeken dat hij ridder werd, 't welck de Groot voor hem bewerkte, waarvan hij gewag maakt in zijne beschrijving van Ockenburgh, f. 95 in 8°.

onderwezen te worden nae de lessen van Ovidius, *getrocken uit sijne drie Boecken de arte amando*. 's Gravenh. 1665. 4°.

Ook vertaalde hij in rijm de *Heroides* van Ovidius, de *Aeneas* van Virgilius, de *Troas* van Seneca, de *lof der Zotheid* van Erasmus, eenige der *Kusjes* van Janus Secundus.

Zijne gedichten zijn gezamentlijk in 1672 in 3 dn. in 8°. te 's Hage uitgegeven, doch meest alle ook afzonderlijk gedrukt. Zooals o.a. *Kost verlooren*, *Op de vreede te Breda geslooten tusschen den koningh van Groot-Brittanje ende de staten der Nederlanden*. 1667.

Ook komen een menigte in vroegere en latere bloemlezingen zooals in *Klioos kraan*, *Apollo's harp*, *Bloemhof van versch. Gedichten*, *Verscheide Gedichten* en in die van Siegenbeek, Visscher, A. Thym en andere ook in de *Epigrammatische Anthologie* van Witsen Geysbeek voor.

Anoniem gaf hij:

Boden-Brood voor den Man die sich noemt J. van Vondelen voorlooper; overwegende den sin ende inhoud van de voorreden gestelt voor de Psalmen Davids, *gerymt door J.W.* 's Grav. 1655. 4°.

Kranckentroost voor Israel in Holland. Met eene ernstige Aenspraeck aen de staten van Hollandt en West-Vriesl. Gedruckt buyten Geneven in 't jaar 1663. 4°.

Oogh zalf voor het verblinde Israel, *mitsg. haeren stercken troost tegen den krancken troost*, *die het tegenwoordigh heeft in Hollandt. Gedruckt buyten Geneve in 't jaar* 1664. 4°.

Wat zeep voor den ongewassen Moor, *mitsg. een zuyver was-lichtje voor de gemeynte van de publycke kercke ontstoken door den autheur van 't Kost verlooren*. Z. pl. en jr. (1668. 4°.)

Een vroegere uitgaaf heeft tot titel: *Een zeepballetje voor den ongewassen Moor*, hem verciert van *Thersites of de Autheur van Kist verlooren*. Z. pl. en jr. (1668.)

Ook had hij deel aan de *Historie van Oldenbarneveld*. Rott. 1648. 4°.

Zie Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Letterk.*, bl.; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. I. bl. 190; J. de Vries, *Geschied. der Ned. Dichtkunde;* Hubert, *Chron. Lijst*; Jonckbloet, *Nederlandsche Letterkunde*; J. van Iperen, *Kerk. Hist. v. h. Psalmgez.*, D. I. bl. 181; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 473; Scheltema, *Mengelw.*, D. III. Vondel, *Dicht. werk.*, D. XI. bl. 22, 215; Gids, *Mengel.* D. I. bl. 388; *Mnemosyne*, D. IX. bl. 293, 314; Dr. F. Otto, *die gesammtl. Niederl.*, S. 491; Baur, *Hwb.;* Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* J.W. de Crane, *Letter en Geschiedk. verzameling*, 1841, bl. 1.

[Johan Westerbaan]

WESTERBAAN (JOHAN), de oude, te 's Hage geboren en woonachtig, was in 1656 een der 47 kunstenaars, die te 's Hage de confrerie kamer Pictura oprichtten. Hij komt

in 1665 als levend hoofdman der confrerie voor. Hij was een portretschilder en schilderde o.a. het portret van *Koning Karel Stuart van Engeland*.

[Jan Westerbaan]

WESTERBAAN (JAN), de jonge, zoon van den vorige, en even als zijn vader, lid der confrerie-kamer.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[C. Westerbach]

WESTERBACH (C.) was een gunstig bekend muziekmeester te Rotterdam. Gedurende 40 jaren bekleedde hij eene der eerste plaatsen in het orchest van den Rotterdamschen schouwburg, 50 jaren was hij lid van het muziekkorps der Rotterdamsche schutterij. Ook was hij een der oprigters van de muziekale vereeniging *Caecilia*.

Hij overleed den 10den Aug. 1859.

Zie *N. Rott. Cour.*, 14 Aug. 1859.

[Arnoldus Henricus Westerhoff of Westerhovius]

WESTERHOFF of WESTERHOVIUS (ARNOLDUS HENRICUS) werd te Ham, aan de Lippe, in Westphalen, in Febr. 1727, uit een geslacht geboren, dat aldaar reeds 200 jaren aan het roer der regering gezeten had. Na te Leiden 7 jaren gestudeerd en door het verdedigen van eenige theologische dissertatien naam gemaakt te hebben, werd hij door P h i l i p p u s , landgraaf van Hessen, tot hofprediker beroepen, en als zoodanig te Kassel bevestigd. Kort daarna werd hem door de raden van koning W i l l e m III het beroep te Leerdam opgedragen. Doch terzelfder tijd de stad Gouda hem tot rector beroepen hebbende, zoo nam hij die laatste betrekking aan en stond tot zijn dood aan het hoofd der Latijnsche school aldaar. Hij kwam eenmaal te Harderwijk tot hoogleeraar in aanmerking. Men verhaalt dat hij, toen de synodus in 1723 te Gouda zat, hij eene Latijnsche oratie voor haar hield *de Ecclesia et Ecclesiastis*, waarvoor hij door den praeses L u d o v i c u s d e l a C o s t e plegtig bedankt werd. Hij huwde A d r i a n a d e R o u w uit 's Hage, die hem 6 kinderen schonk, van welke bij zijn dood, in 1737, nog 4 in leven waren, 3 zonen en een dochter. De oudste zoon studeerde in de regten, de tweede in de medicijnen, de derde J o h a n n e s H e n r i c u s in de godgeleerdheid.

Zijne voornaamste schriften zijn:

Poëmata Libergii, *Med. Doct. et Polyatri Hagiensis*. Goudae 1718. 8°.

Terentii Fabulae cum Grammaticorum veterum suisque animadversionibus. Hagae Comit. 1726. 2 T. 4°.

Terentii Fabulae cum interpretatione Donati et Calpharnii et Commentario perpetuo. Ibid. 1732. 8°.

Vindiciae Terentianae quibus malevolae criticarum trigae respondetur. Goudae 1734.

P. Scriverii opera anecdota, *philologica et poëtica*. Traj. ad Rhen. 4°.

Hieroglyphica van mr. Romeyn de Hoghe. Amst. 1734. 4°.

Ciceronis Orationes selectae. Amst. 1735. 8°.

S. Pitisci *Lexicon Latino-Belgicum novum*. Dordr. et Amst. 1737. Rott. 1771. 4°., door hem met 8000 woorden en spreekwijzen vermeerderd. Ook arbeidde hij aan eene nieuwe uitgaaf van *Hesychii Lexicon*.

Trappen des genaden throons. Gouda 1712 en meermalen herdrukt, o.a. te Amst. 1748 met pl.

Kerkelijke geschiedenissen des N.T. naar de handelwijze van Hubner, 8°. in verscheide deelen. Amst. 1727 enz.

Hij vertaalde *Apologia Synodi Dordraceni per Stephanum Vitum*, in 1727 met een voorrede van Johan van den Honert.

In het jaar 1731 gaf hij met Jacob van Ostade, predikant te Gouda, een vertaling van het *bijvoegsel van Calmets groot Woordenboek*, (door Gargon in 1725 overgezet).

Van zijne poëzy vindt men o.a. eene proeve voor het 4de deel der *Mengeldichten* van J. van Hoogstraten.

Zie Saxe, *Onom.*, P. VI. p. 404; Burmanni, *Sapientia Hyperborealis*, p. 61; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 514; *Republiek der Gel. wereld*, *Julij an Aug.*, 1723, bl. 179; Leydekker, *Toeyg. van zijn Testament*, § O; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 183, 184; Rogge, *Bibl. der Contrarem*, bl. 125; van der Aa, *N.B.A. Wb.;* Abcoude, *Aanh.*, bl. 234; *Tweeds Aanh.*, bl. 167; Kobus en de Rivecourt.

[Johan Henricus Westerhoff]

WESTERHOFF (JOHAN HENRICUS), zoon van den vorige, begaf zich op tienjarigen leeftijd, na den dood van zijn vader, naar 's Hage, waar hij het onderrigt in de Latijnsche taal te Gouda genoten, voortzetten, en in iedere klasse den eersten prijs verwierf. In 1743 begaf hij zich naar de hoogeschool te Leiden, waar hij vooral het onderrigt van Johan van den Honert genoot en 6 jaren bleef. Hij was 22 jaren oud, toen hij, te gelijk met Dionysius van de Wijnpense bij de classis van Leiden en Neder-Rijnland proponent werd. Zijn eerste standplaats was Hellevoetsluis, vervolgens werd hij in 1752 te Vlissingen beroepen, van daar begaf hij zich in 1761 naar Gouda, in 1763 naar Amsterdam, waar hij overleed. Hij huwde te Vlissingen met Katharina Vrijdag.

Hij gaf in het licht:

*Jesaia's Tempelgezigt of verklaring van Jesaia VI:*1-7. Amst. 1768. 8°.

Zie Vrolijkhert. t.a.p.; Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 454; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 68, 128; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, bl. 573.

[A.M. Westerhoff]

WESTERHOFF (A.M.) gaf in het licht:

Merkbeelden der oude volkeren. Amst. 1735. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 573.

[Jan van Westerhoven Junior]

WESTERHOVEN Junior (JAN VAN) gaf in het licht:

Zomer-Buitenleven en Wandelingen den Schepper en zijne Schepselen beschouwende en verheerlijkende, *enz*. (Poëzy en Proza), *met fraaije kunstplaten*. Vierde druk. Amst. z.j. De 12de druk verscheen ald. in 1705 met den titel: *De Schepper verheerlijkt in de Schepselen of verhandeling van alle geschapene dingen enz*. De eerste druk verscheen in 1685 8°. Dit werk gaf den dichter Claes Bruin aanleiding tot het schrijven zijner *Kleefsche en Zuid-Hollandsche Arcadia*.

Ook zond hij in het licht:

Zedelijke, *Natuurlijke Gezangen*, te Haarlem bij J. van der Vinne, 1706 in 8°., alsmede *Nuttige Uren*, 1717. Beide worden door Abcoude en Arrenberg vermeld.

Zie *Voorb.* v. Bruins' gemelde *Arcadia*; Schotel, *Verh. over de Arcadia's* van C. Bruin, in mr. P.S. Schull en van der Hoop, *Bijdr. tot boeken- en menschenkennis;* v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb*.

[Theodorus Westerhovius]

WESTERHOVIUS (THEODORUS), predikant op het schip van de Ruiter, bij wiens sterven hij tegenwoordig was en dat hij beschreef, later predikant te Zevenbergen, waar hij in 1706 stierf.

Men heeft van hem:

Missive van den predicant van den heer Admiraal de Ruiter, in plano 1678.

Opmerkelijke wonderen in den jare 1688, *op de allermanhaftigste zeetooht na Brittanje van zijne althans regerende majesteit door God gedaan*, in Rabus, *Boekzaal van Europa*, *Sept. en Oct.* 1694, bl. 308.

Aanmerkinge of bijvoegsel, *dienende tot de historie van leven en bedrijf van den heere M.A. de Ruyter enz*. Ald. *Maart en Junij* 1694, bl. 454.

Uittreksel eener brief van den eerw. en hooggel. heer T.W., *geschreven aan P. Rabus*, *aangaande de Filosofische en Mathematische Waterspeculatien. Dordr. bij D. Goris* 1691, *zamengesteld en bevordert omme de Roovaart en de haven van Zevenbergen enz.*, *met voorslagen tot verbeteringe van de Maas*, *mitsgaders van den Neder-Rijn en IJssel door R. Bressy*, *Th. Westhovius en D. Held enz*. Ald. *Nov. en Dec.* 1693, bl. 53.

[Alexander Westerhout]

WESTERHOUT (ALEXANDER), in 1588 te Utrecht geboren, leerde aldaar de teeken- en schilderkunst bij Jan van den Burg, en zette zijne studien in Frankrijk voort. Hij legde zich vooral op het glasschilderen toe. Na den dood van Adriaan Gerrits de Vrije, 25 Maart 1643, volgde hij dezen als opzigter over de glazen der St. Jans-kerk te Gouda. Daniel Tomberg was zijn leerling. Hij overleed te Gouda den 1sten December 1661.

Zie Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, D. II. bl. 89; Nagler Kramm.

[M. Westerhout]

WESTERHOUT (M.) schreef:
Afbeeldsel van Jezus wandel in allerley opzigten, *gepaard met het voorbeeld der Heyligen ter navolging aangedrongen*. Leyd. 1743. 8°.
Salomons goude kleinodien, *of eenige van deszelfs voornaame spreuken*, *voorgesteld en opgehelderd bij wyse van vraagen en antwoorden*, *geschikt voornamelijk voor de jeugd*. Leyd. 1750. 8°.
Korte verklaring van eenige spreuken Salomons, *tot bestieringe van Ouders en kinderen*. Leyd. 1750. 8°.
Lijkrede op zijn huisvrouw. Leyd. 1755.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 231.

[Is. van Westerkappel]

WESTERKAPPEL (IS. VAN) en WERTERKAPPEL (I. LOOS VAN), leden van het gezelschap *Democriet*, gaven van hunne poëzy in *Vriendenzangen tot gezellige vreugd*. Haarl. 1807, 1826. 8°.
De eerste gaf ook eenige niet onverdienstelijke dichtstukjes in de *Volksliedjes*, in het laatst der vorige eeuw uitgegeven door de maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*.

Zie v. D o o r n i n c k , t.a.p. N°. 5146; v a n d e r A a , t.a.p.

[Cornelis Westerloo]

WESTERLOO (CORNELIS), med. dr. te Haarlem in het begin der 17de eeuw, volgens S c h r e v e l i u s ‘een man van gezwind oordeel, een treffelik politiek en geen ongelukkig poëet, waarin hij zijn lust schepte.’ Men kent alleen van hem een *lofgedicht op de stad Haarlem* voor S c h r e v e l s *Beschrijving dier stad*.

Zie S c h r e v e l i u s , *Harlemias*, bl. 403; v.d. A a , t.a.p.

[Maarten Westerman]

WESTERMAN (MAARTEN), laatstelijk mede-directeur van den Hollandschen schouwburg te Amsterdam. Hij was een zeer verdienstelijk tooneelspeler en tooneeldichter niet alleen, maar bekleedde ook overigens als Nederlandsch letterkundige een zeer aanzienlijken rang. Ook als boekhandelaar heeft hij zich hoogst verdienstelijk gemaakt, door zijne gelukkige pogingen tot verspreiding van de kennis der oudere Nederlandsche dichters. Hij was in den vollen zin des woords een braaf man, geacht door allen die hem kenden, opgeruimd en helder van geest tot in de laatste oogenblikken zijns levens. Zijne naastbestaanden en vrienden betreuren hartelijk zijn verlies, zijne kinderen beweenen den besten vader, en zijne hoogbejaarde weduwe staart met weemoed op het graf van hem met wien zij 56 jaren in gelukkigen echt vereenigd was. Hij overleed den 17 Maart 1852, in den ouderdom van 77 jaren.
Men heeft o.a. van hem:
Afkeer en Liefde, *trsp*. Amst. 1796.

Wat doet het lot niet, *blijspel*. Amst. 1797. 8°.
Rondenstein of het vaderlijk geluk, *tooneelspel*. Amst. 1797. 8°.

Het gelukkig huisgezin of de gevolgen van een braaf levensgedrag. Amst. 1797. 8°.

Getrouw tot in den dood, *blijspel*. 8°.

Don Karlos, *kroonprins van Spanje*, *treurspel*. 1800. 8°.

Siegfried van Hohenwart, *tooneelspel*. 1800. 8°.

De naamgenooten, *blijspel*. 1801. 8°.

De losbandige, *tooneelspel*. 1801. 8°.

Menschlievendheid verzoend, *tooneelspel*. 1801. 8°.

Rosella en Guido, *of het regt der natuur*, *tooneelspel*. 1802. 8°.

Medea, *treurspel*, *gevolgd naar het Fransch van Longae pierre*. Amst. 1804. 8°.

Het huishouden van Jan Steen, *blijspel*. Amst. 1806. 8°.

Hendrik de Achtste, *treurspel*, *gevolgd naar het Fransch van M.J. Chênier*. Amst. 1807. 8°.

Gedichten. 's Hage 1807. 8°.

Het ontzet der stad Leyden, *geschiedk. tafereel*. Amst. 1808. 8°.

Het slot Loevestein, *of de vlugt van Huig de Groot; tooneelspel naar het Fransch van A. de Ferrières*. Amst. 1810. 8°.

Slotzang ui, *de Nederlandsche trouw*, *of gehechtheid aan Vorst en Vaderland; tooneelspel*. Amst. 1815. 4°.

De menschlievende Kozak, *blijspel*. Amst. 1815. 8°.

De tabaksfabrijkanten, *of het vaderlandsche familie-feest*, *blijspel*. 1815. 8°.

De admiraal de Ruiter te Napels, *historisch tooneelspel*. Amst. 1815. 8°.

Nederlands redding, *of de zegepraal van moed en vaderlandsliefde*, *tooneelspel*. Amst. 1815. 8°.

Uitboezeming van mijn gevoel, *bij de verlossing van het vaderland*. Amst. 1815. 8°.

De verheffing van Willem den eersten tot koning der Nederlanden, *lierzang*. Amst. 1815. gr. 8°.

Viertal vaderlandsche gezangen. Amst. 1815. gr. 8°.

Het feest van Nederland bij de viering van het huwelijk van den kroonprins der Nederlanden en de grootvorstin van Rusland, *zinnebeeldige voorstelling*. Amst. 1816. gr. 8°.

De invloed der vrouwen op de vier tijdperken des levens, *in vier zangen*. Amst. 1816. gr. 8°.

Lierzang op den geboortedag van Willem Frederik Karel, *prins der Nederlanden*. Amst. 1816. gr. 8°.

Heldenmoed door liefde bekroond; tooneelmatige voorstelling. Amst. 1816. 8°.

Gedichtjes voor kinderen, 5de dr. Amst. 1830, ook met plaatjes en in 12°.

Nederlandsch krijgsmanslied, *op muzijk gebragt*. 4°. Amst. 1817.

Dichtstukjes. Amst. 2 dn. gr. 8°.

De regtvaardigheid van Karel den Stouten, *treurspel*. Amst. 1818. 8°.

De eerste April, *blijspel*. Amst. 1818. 8°.

Verzamelde dichtstukjes. Amst. 1818. 8°.

Dichterlijke mengelingen. Amst. 1822. 8°.

Het Nederlandsch mirakel; dichtluim. Amst. 1820. gr. 8°.

Nieuwe gedichtjes voor kinderen. Amst. 1830. kl. 8°. 2de dr. m. platen. 12°.

Het verjaarfeest van Nederlands verlossing, *lierzang*. Amst. 1825. 8°.

Gedichten. Amst. 1827. kl. 8°. 4 D.

Herinnering aan Wattier Ziesenis. Amst. 1828. 8°.

Hulde aan de nagedachtenis van wijlen Wattier Ziesenis, *dichtstuk*. Amst. 1827.

Hulde aan de nagedachtenis van den heer A. Snoek, *dichtstuk*. Amst. 1829. gr. 8°.

J.C. W e s t e r m a n , *Liederen voor Nederland*. Amst. 1830.

Amstelshulde aan HH. KK. hoogheden den prins van Oranje en den prins der Nederlanden. Amst. 1831.

De Landstorm, *in muzijk gebragt door J.C. Merghart*. Monnikend. 1833.

Cosmos de Medicis, *of de gestrafte broedermoord*. Amst. 1834. kl. 8°.

De Batavieren, *of de overwinning van Vetera*, *treurspel in vijf bedrijven*. Amst. 1838. 8°.

Zie *Cat. d. Gebr. v. Cleeff*; v a n D o o r n i n c k , t.a.p. bl. 2755.

[Ad. Westerman]

WESTERMAN (AD.), predikant te Workum, schreef:

Groote Christelijke Zeevaert in 26 *Predicatien in maniere van een Zeepostille*, *verrykt mei versch. Ghebeden*, *Christel. Liedekens enz. Met de beschrijving van Stavoren*. Amst. 1653. 8°.

Vrije jaermerckten voor den volcke Zions inde welcke de zonden ende grouwelen die heden ten daghe in de jaer-merckten ende kermissen in swangh gaen, *ontdeckt ende gestraft werden*. Amst. 1628. 8°.

Spiegel der geestelijke krancke. 4°.

Wandelwegh. 8°.

Bergh Zions. 8°.

Geestelyke prognostica.

Zie A b c o u d e ; A r r e n b e r g .

[Anthony van Westervelt]

WESTERVELT (ANTHONY VAN), heer van den Essenburg, burgemeester van Harderwijk, afgevaardigde aan de statengeneraal en lid der rekenkamer, een man van hoog aanzien, werd in 1710 curator der hoogeschool te Harderwijk en deed 1747 vrijwillig afstand ten behoeve van zijn zoon.

Zie B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 9, 125.

[Anthony Peter van Westervelt]

WESTERVELT (ANTHONY PETER VAN), werd, op aanbeveling van den stadhouder, in 1777 tot rentmeester der hooge-

school te Harderwijk benoemd en was zulks nog in 1808, toen die post werd opgeheven. Ook was hij departementaal bestuurder van den Ouden IJssel.

Zie B o u m a n , t.a.p., bl. 396, 560.

[Heribert van Westervelt]

WESTERVELT (HERIBERT VAN), zoon van A n t h o n y , heer van Essenburg, en schoon zelf niet van adel, raad in het hoogadelijk jagtgerigt van Veluwe, regter van het ambt Nyebroek, vele jaren burgemeester en een der voornaamste regenten van Harderwijk. Hij werd in 1726 student zijner geboortestad, in 1732, na verdediging eener *Disputatio de Sylvâ Caeduâ*, doctor in de regten, en nam in 1747 zitting onder de Curatoren. Hij was een man van letteren, hoog aanzien en groote verdiensten omtrent de akademie. Hij overleed 18 October 1792.

Zie B o u m a n , t.a.p. D. II. bl. 211, 399, 438, 486, *Lett. Hist. en Boekbeschouwen*, D. I. bl. 876.

[Roelof Westerop]

WESTEROP (ROELOF), dichter uit het begin der 18de eeuw. In 1728 gaf hij te Hoorn in het licht: *Hoorns Buitensingel*, *in rijm beschreven*.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , t.a.p., bl. 488.

[A. Westerveen]

WESTERVEEN (A.) is schrijver van *Consulaat van de Zee*. Amst. 1723. 4°.

[Folckerus Westerwolt of Westerwolde]

WESTERWOLT of WESTERWOLDE (FOLCKERUS), een Groninger, leerling van G e r l a c i u s V e r r u t i u s , rector te Ter Aa, vertrok, op raad van dezen, in 1559 met eenige andere jongelingen naar Leuven, vervolgens naar Keulen en eindelijk naar Heidelberg, waar hij tot in April 1560 bleef, en het lijk van M e l a n c h t o n ten grave volgde. Den 8sten Julij 1570 werd hij en zijn broeder A r n o l d u s , die reeds in 1559 te Genève gestudeerd had, student te Heidelberg. Beider zuster was gehuwd met den zoon van R e g n e r u s P r a e d i n i u s , die zijn vader zeer ongelijk was en buiten bediening leefde. W e s t e r w o l t volgde in 1579 P e t r u s H a c k i u s als regent van het Collegium Theologicum te Leiden op, doch in 1588 dwongen hem curatoren zijne betrekking neêr te leggen. Hij werd toen rector der Latijnsche school te 's Hage.

Dat hij de Latijnsche poëzy beoefende, blijkt o.a. uit een gedicht van hem voor de *Clavis prophetica* van G a l l u s . L.B. 1592.

Zie W e s t e n d o r p , *de Herv. in de Prov. Groningen*, bl 11, 70; J. d e W a l , *Studenten te Heidelberg* in *Mededeel. der Maats. van Ned. Letterk.*, 1865; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 310; S c h o t e l , *Studenten oproer*, bl. 9, 92; Dezelfde, *Leidsche Akademie*, D. I. bl. 17, 18.

[J. Dibbetz Westerwout]

WESTERWOUT (J. DIBBETZ) gaf in het licht:

Beschrijving der 17 *Nederl. Provincien*. Nijmegen 1781. 8°.

Volgens mr. Bodel Nijenhuis een nieuwe titel voor een werk, ongeveer 50 jaar ouder.

Zie Bodel Nijenhuis, *Topogr. Beschrijv.*, N°. 144.

[Gerard Westerwijk]

WESTERWIJK (GERARD), wordt gehouden voorden dichter van het schoone treurspel *Demophontes*, naar het Italiaansche van den abt Metastasio gevolgd, en sedert 1760 herhaaldelijk op den Amsterdamschen schouwburg vertoond.

Zie Witsen Geysbeek, t.a.p., bl. 491; van Doorninck, t.a.p. N°. 1222.

[Adolph van Westerwijk]

WESTERWIJK (ADOLPH VAN), in 1647 geboren, was burgemeester van Goes en stond in 1692 aan het hoofd van dat gedeelte der regering, hetwelk voor de stadsregten waakte. Op last van Willem III werden gemagtigden en krijgsvolk naar Goes gezonden, Westenwijk werd gevangen genomen en tot de doodstraf veroordeeld. Zijn vonnis werd door den stadhouder in eene gevangenis, op eigen kosten, verzacht. In 1697 kreeg hij verlof te Bergen op Zoom te gaan wonen, en keerde, na den dood des konings, in 1702 naar Goes terug, waar hij in zijn eer hersteld werd. Hij overleed in het jaar 1719.

Zie *Holl. Merc.*, 1692, D. IV. bl. 218, volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Jac. Westfrisius]

WESTFRISIUS (JAC.), notaris te Amsterdam, in het begin der 17de eeuw.

Men heeft:

G. Chanler, *Nieuwe keyzers Chronica*, *ofte Geschichtboeck van alle de Roomsche*, *zoo Oostersche als Westersche keyseren van C. Julius Caesar af tot op den tegenw. keyser Mattkias toe enz. wt de gheloofweerdichste orig. munten*, *antiquiteyten ende autheuren te samen vergaert. Ende nu wt den Hoogd. in Nederl. sprake doen oversetten door G. Chanler*, *des auth. sone*, *interpr. Jac. Westfrisio No. publ. Amstelredamensi*. Amst. 1617, met houtsn. fol.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 11.

[Westhovius]

WESTHOVIUS. Zie WESTERHOVIUS.

[Frederik Wilhelm Westhovius]

WESTHOVIUS (FREDERIK WILHELM), te Zevenbergen geboren, gaf reeds als kweekeling der illustre school te Dordrecht blijken van zijne lust tot de Latijnsche

poëzy door het uitspreken van een gedicht bij de opentlijke promotie en het vervaardigen van andere Latijnsche verzen, uitgegeven onder den titel:

Wilhelmi III, *etc. vita et gesta heroica usque ad annum* 1678 *publice decantata Dordraci per F.G.W. Septimontano Bat. Dordraci* 1695. 4°. *Ejusdem Brittannia vindicata etc*.

usque ad annum 1692. *Dordrac*. 1696. 4°. *Ejusdem Guiljelmeis*, *continuata ad annum*. 1698. Dordrac. 1696. 4°. met *Lofverzen* van Adr. Reeland en Franc. Hesselius. Zij droegen de goedkeuring van Petrus Burmannus niet weg, die ze bespotte in zijn *Sapientia Hyperborealis*, p. 42. Hij werd rector der Latijnsche school en hoogleeraar in de welsprekendheid te Gornichen, welke post hij in 1717 aanvaardde met eene *Or. auspicalis de apparatu ad Eloquentiam*.

Dat hij ook de Nederd. poëzy beoefende, blijkt uit een bijschrift op de afbeelding van zijn stadgenoot, den schilder H. Verschuring.

Voorts heeft men van hem:

Diatribe in Historiam passionem Domini nostri Jesu Christi. Etymologico-Philologico-Critica. L.B. 1733. 4°.

Sylloge Antiq. Roman. Dordr. 1738. 4°.

Zie Saxe, *Onom.*, p. 459, 460; Pars, *Index Batav.*, p. 331, 332, *Bockz. der gel. wereld*, 1718, bl. 260; Houbraken, *Schouwburg der Schilders*, D. VII. bl. 196; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenboek*.

[Hendrik Westhoff]

WESTHOFF (HENDRIK), den 21 Februarij 1774 te Amsterdam geboren, wijdde zich geheel aan de beoefening der munt- en penningkunde. Tot den handel opgeleid, bespaarde hij, al wat zijn tijd en winst besparen kon, om zich, door oefening in taal-geschied- en oudheidkunde, een groote kennis eigen te maken en tevens bijeen te brengen wat slechts onder zijn bereik mogt vallen. De Catalogus der verzameling die hij naliet, mogt eenig heeten door hare uitgebreidheid, rangschikking en naauwkeurigheid. Zeldzaam zal er eene verzameling van Nederlandsche historische gedenkpenningen en noodmunten gevonden worden, zoo volledig en rijk aan stukken, die noch bij van Mieris, noch bij van Loon, noch in de vervolgen op den laatste beschreven staan. Hij liet ook door eigen zorg en op eigen kosten elf gedenkpenningen, ter gedachtenis van merkwaardige eeuwgetijden en gebeurtenissen, vervaardigen.

1820. *Op de stichting der Maats. van Weldadigheid*. Koper.

1823. *Op het overlijden van dr. Edw. Jenner*, *uitvinder der Koepok-inënting*. Koper.

1824. *Ter gedacktenis van de* 250*ste verjaring van het beleg en ontzet der stad Leiden*. Zilver.

1824. *Gedenkp. van den Burgemeester van de Werf*. Brons.

1824. *Als voren*. Tin.

1824. *Op het* 50*-jarig bestaan van den Amst. stads-schouwburg*. Koper.

1825. *Op den watersnood in Nederland*. Koper.

1825. *Als voren*. Zilver.

1825. *Op het* 250*-jarig jubelfeest der oprigting van de hoogeschool*. Koper.

1826. *Op de inwijding van de herbouwde Luthersche Nieuwe kerk*. Koper.

1827. *Op het overlijden van Adr. van Bynkershoek van Hoogstraten*. Zilver.

Zijne collectie van gedenkpenningen en noodmunten, gildeen brandspuitpenningen bedroeg 4227 en die zijner munten 4396 nummers.

Hij overleed te Amsterdam 9 Maart 1848.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1848, D. II. bl. 236 volgg.; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Matthias van Westhuyse]

WESTHUYSE (MATTHIAS VAN), med. dr. en dichter te Middelburg, gaf de berijming der Psalmen in het licht:

Uitbreiding over het Boeck der Psalmen tot de hondert in eenderley digtmaat op muzyk gestelt met drie stemmen en bassus continuus, *begonnen door mr. Remigius Schrijver* (*in zijn leven musizyn en organist tot Middelburg*) *en voltrokken door mr. Pieter Bustyn*, *tegenwoordig musizyn en organist derzelver stad. Middelb. bij de wed. v. Remigius Schrijver*. 1682. 8°.

Dr. Gerard de Wind bezat nog van hem:

Etlyke Trouw- Rouw- en Lofdigten. 4°.

Mengelmoes van verscheyde Gedichten, *op verscheyde voorvallen gerymt*. 8°.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel*.

[Frederik Adriaansz. Westphalen]

WESTPHALEN (FREDERIK ADRIAANSZ.), zoon van Adriaen van Westphalen en Catharina Rycholt Rijcks, den 23 Oct. 1582 te Enkhuizen geboren, studeerde te Douay. Hij was een man van aanzien, die grooten lust had vreemde gewesten te bezoeken. Hij bezocht op eigen kosten de merkwaardigste landen en steden in Europa, Azië en Afrika, vertoefde in sommige lang genoeg om zich de taal, in zooverre eigen te maken, dat hij met de landzaten kon verkeeren. Dit baande hem den weg tot de kennis van vele dingen, die andere reizigers niet vermeld hebben. Dertien jaren besteedde Westphalen met reizen. In 1617 werd hij te Weenen tot ridder geslagen, welke eer hem drie jaren later ook te Jeruzalem wedervoer. In het laatstgemelde jaar bezocht hij Egypte om de piramiden te bezichtigen. Van de Arabieren, die zich aldaar onthielden, kocht hij een hand en een voet van een mummie, die hij ten geschenke gaf aan de ontleedkamer der hoogeschool te Leiden. De herkomst van deze merkwaardigheden bewaarde de hoogleeraar Otto Heurnius in een opschrift, daar nevens geplaatst, in de groote kast van natuurlijke en andere zeldzaamheden in de gemelde ontleedkamer. Hij trouwde Catharina Maria de Groot en overleed te Alkmaar den 2 October 1653, en liet een zoon na Adriaan Fredericksz. Westphalen genaamd, dr. in de regten, die op het vaderlijk graf in de groote kerk dit opschrift liet plaatsen:

Ossa hic exspectant resurrectionem.
Fredericus Westphalen,
Euchusanus,
Sacr. Rom. Imp. Eques Auratus,
Nec non Hierosolymitanus,
Post peragratam Europam, *Asiam*,
atque Africam,
Diem extremam clausit Alimariae
Anno aetatis LXXII
A Christo nato MDCLIII
Die Mens. Octob.

Hij liet na:
Mr. Adriaen Westphalen (die volgt), en Remundus Westphalen, jong overleden. Brandt, Vondel, Kools, Neuhusius, Bruno en andere dichters hebben lofdichten op hem vervaardigd.

Zie Brandt en Centen, *Beschrijv. van Enkhuizen*; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1290, 1291, 1292; *Chron. van Hongarijen bij Ortel*, fol. 570; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Mr. Adriaen Westphalen]

WESTPHALEN (mr. ADRIAEN), zoon van den vorige, studeerde te Leiden, en werd 10 Julij licentiaat in de beide rechten, na verdediging eener dissertatie *de successionibus quae ab intestato deferuntur etc*. Hij bezocht ook de hoogescholen te Leuven, Keulen, was bij de vredehandelingen te Munster, huwde te Alkmaar Margaretha Caecilia Koetenburg. Hij liet 4 kinderen na.

Zie *Chr. v. Enkhuisen*, voorr. en bl. 18 enz.; *Handiesten van W. Friesland*, 1667; N. Witsen, *Scheepsbou*, fol. 45; *Appendix*, fol. 21; Balen, bl. 2292.

[Jan van Westphalen]

WESTPHALEN (JAN VAN), de beroemdste der Zuid-Nederlandsche typografen uit de XVde eeuw. Het is aan hem dat België de invoering der nieuwe en verbeterde kunst te danken heeft, eene verdienste tot heden toe ten onregte aan Dirk Martens toegeschreven, en het zijn zijne perssen welke in de tijdruimte tusschen 1473 en 1496, zoowel te Aalst als te Leuven eene reeks van deels prachtige, deels hoogst belangrijke boekwerken hebben geleverd. Zijn drukkerswerk was opmerkelijk genoeg. Zijn portret bragt hij, nu eens in 't zwart, dan eens in 't rood, op enkele zijner uitgaven aan.

Zie *Monumens typogr. des Pays-Bas au quinzième siècle* van S.W. Holtrop, aflev. 15. De platen 87 en 88 zijn gevuld met de facsimiles van de verschillende lettersoorten, het drukkersmerk en een paar hontsneêplaten van deze.

[Dedrich van Westram]

WESTRAM (DEDRICH VAN), lid der ridderschap des kwartiers van Roermond, werd in September 1576 van wegen Gelderland

naar Brussel gezonden, om aldaar ‘ten besten deser landschappen saken te bevorderen’, met den raad van state en de algemeene staten, die de toetreding van het gewest regelden. Te Brussel ontving hij in die stad de afgevaardigden van Gelderland, welke in het begin van Wintermaand te Brussel aankwamen, en hielp sedert met hen de belangen van het landschap, dat zij vertegenwoordigden, voorstaan en de algemeene zaken beleiden. Hij was een ijverig voorstander van de vrijheid des vaderlands en bezat groote bekwaamheden, die hij ten nutte zijner landgenooten aanwendde. Hij teekende in 1577 de Unie.

Zie B o n d a m , *onuitg. stukken*, D. I. bl. 43, 142, 304; J.C. d e J o n g e , *de Unie van Brussel*, bl. 62.

[Jhr. Willem Hendrik Jacob Baron van Westreenen van Tiellandt]

WESTREENEN VAN TIELLANDT (Jhr. WILLEM HENDRIK JACOB Baron VAN) stamde af van een Utrechtsch geslacht, en werd den 2den Oct. 1783 in 's Gravenhage geboren. Door zijne familie voor een staatkundige loopbaan bestemd, doch door de omwenteling van 1795 daarin gestuit, wijdde hij zich van dat tijdstip meer bepaald aan de beoefening der letteren, der oudheidkunde en vooral aan de bibliographie, waarvoor hij sedert zijn jeugd een groote geneigdheid betoonde. In 1804 gaf hij een werkje in het licht, getiteld: *'s Gravenhage in de XIIIde eeuw*, en schetste deze hofplaats in hare kindsheid. Bij gelegenheid van de instelling van de orde der Unie door koning L o d e w i j k , schreef hij een *Essai sur les anciens ordres de chevallerie* (1807) en werd hij door dien vorst benoemd tot historiograaf dier orde en tot adjunct rijksarchivarius. Hij vervaardigde in 2 dn. in 1808 den Catalogus der zoo rijke muntverzameling en der boeken, nagelaten door P. v a n D a m m e , en gaf in het daarop volgende jaar zijne *Verhandeling over de uitvinding der Boekdrukkunst* in het licht, waarin hij als slotsom van zijne onderzoekingen aanneemt dat de boekdrukkunst hare geboorte en kindsche vorming aan Holland te danken heeft, dat Straatsburg haar verder opkweekte, maar dat het voor Maintz bewaard bleef hare voltooing en de vruchten van haar genie aan Europa mede te deelen.

Volgens v a n d e r L i n d e is hij ook schrijver van de *Aanmerkingen op de gedenkschriften wegens het* 4*de eeuwgetijde van de uitvinding der boekdrukkunst*. 's Grav. 1824. 8°.

In 1809 werd hij door het kon. Ned. inst. tot correspondent der 2de klasse gekozen. Hij leefde in stille afzondering onder het Fransch bestuur, nam in 1813 een levendig en werkzaam deel aan het herstel van Neêrlands onafhankelijkheid, en ontving twee jaren later van den koning de orde van den Nederlandschen Leeuw. Welhaast werd hij ook als lid der staten van Holland voor de ridderschap gekozen. Sedert 1815

bekleedde hij de betrekking van thesaurier en chartermeester van den hoogen raad van adel, van welk collegie hij in 1831 ook lid werd. In 1829 werd hij raad en in 1842 directeur der koninklijke bibliotheek. Hij overleed den 22sten November 1848, na bepaald te hebben dat zijne rijke verzameling van boeken en handschriften, vooral op zijne buitenlandsche reizen aangekocht, in haar geheel als *Museum Meermanno-Westreenianum*, (een groot deel zijner verzameling had hij zich op de auctie der bibliotheek van M e e r m a n aangeschaft), in zijn hotel te 's Hage bewaard zou blijven.

W e s t r e e n e n was een warm aanhanger van het huis van Oranje, de vraagbaak van velen, en altijd bereidvaardig, waar hij kon, uit den schat zijner kundigheden en zijner boekerij aan anderen mede te deelen. Hij bezat eene grondige kennis der diplomatieke geschiedenis van Europa in het algemeen en den vaderlandschen geschiedenis in het bijzonder. Zijne veelomvattende kundigheden werden algemeen erkend. Letterkundige maatschappijen, zoowel buiten- als binnens'lands, boden hem haar lidmaatschap aan, sedert den jare 1805. Verschillende vorsten versierden zijne borst met ridderorde, koning W i l l e m I benoemde hem in 1836 tot staatsraad en W i l l e m II tot kamerheer in buitengewone dienst.

Behalve de genoemde geschriften gaf hij in het licht:

Recherches sur l'ancien forum Hadriani et ses vestiges près de la Haye. 1826.

Nasporing nopens de invoering der boekdrukkunst te 's Gravenhage, (in *Konst- en Letterbode* 1828).

Korte schets van den voortgang der boekdrukkunst in Nederland in de XVde en hare volmaking in de XVIde en XVIIde eeuw (1829) als toevoegsel tot zijne vroegere verh. over dit onderwerp.

Recherches sur la langue nationale de la majeure partie des Pays-Bas. 1830.

Verslag der nasporingen omtrent de oorspronkelijke uitvinding en het vroegste gebruik der Stereotypische drukwys (1833), waarin hij die uitvinding aan Nederland, in 't bijzonder aan Leiden toekent, hebbende hij zulks in 1801 reeds korter, in een opstel in den *Konst-* en *Letterbode* aangegeven.

Nasporingen nopens zekeren Codex Psalmorum, *in de Utrechtsche boekery berustende en tot de VIde of VIIde eeuw behoorende* in *Kist en Royaards. Archief voor kerk. gesch., inzonderheid van Nederland*. D. IV.

Nederduitsche beryming en uitbreiding van den 1*sten Psalm* in *Verh. der* 2*de kl. v.h. kon. Ned. inst.* D. VI. 1838.

Iets over de afbeelding van Laurens Koster. 1847.

Bewijzen voor de echtheid en gelijkenis der oude afbeeldingen van Koster wederlegd, (1848) opgenomen in het tijdschrift *de Tijd*.

Proeve ter ontcijffering van een onlangs te Kuik ontdekt oud muntstuk van Antoninus Pius. 's Hage 25 Oct. 1803.

Nadere ophelderingen aangaande denzelfden Penning. 's Hage 18 Julij 1804 in *Mengelw. van Vaderl. Letteroef*. 1803 en 1804.

Zie J.W. H o l t r o p , *Levensberigt achter de Handel. der Jaarl. vergad. v. Ned. Letterk.* 1849; v.d. L i n d e , *Bibliogr. van Haarl.* N°. 336; v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 49; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 108, 85, 126, 152, 239, 242, D. III. bl. 61, 479.

[Tobias van Westrheene]

WESTRHEENE (TOBIAS VAN), werd geboren 26 September 1825 in 't Hof van Delft, waar zijns vaders houtzaagmolen stond. Hij werd echter aanvankelijk opgevoed in den Haag onder zijn grootvader, die hem wilde laten studeren, maar de knaap had een heimwee naar buiten en kwam weêr bij zijn vader, die hem nu in zijn zaak opleiden zou. Hij genoot daar het onderwijs van L a l l e m a n d , toen gouverneur van het talrijk gezin, raakte in kennis met den figuurschilder W.H. S c h m i d t en werkte van zijn 19de tot zijn 24ste jaar in het atelier van dezen voortreffelijken meester, doch hij kon den vorm niet vatten. Ondertusschen had hij een paar stukjes van romantischen aard in een tijdschrift en jaarboekje geplaatst, en werd hem als van zelf de weg gewezen om met zijn pen gedeeltelijk in zijn onderhoud te voorzien, en na den dood zijns meesters bleef hij, gedurende eenigen tijd, beide, pen en penseel, hanteeren. Reeds in 1850 van Delft naar 's Hage gekomen, maakte hij kennis met S.J. v a n d e n B e r g h en andere letterkundigen, en in 1851 werd een uitgebreider verhaal, *Helena Raven* getiteld, in het tijdschrift *Nederland* geplaatst. In 1852 en 1854 volgden twee romans: *Gelofte en Trouw* en *Levensrichting*. Deze beide bewogen zich op het gebied, waartoe ook verder zijne grootere en kleinere verhalen behooren, dat van het bedendaagsche leven. Zij werden in 1862 gevolgd door den roman: *Hoe 't in de wereld gaat*. Onmiskenbaar bleek daaruit zijn liefde en gevoel voor muziek. Grooter verdiensten had zijn *Jan Steen*, historisch-romantische schetsen in 1864 uitgegeven.

Na zijn huwelijk met J a c o b a v a n H e y n i n g e n , die zich een welverdienden naam verwierf door hare overzettingen van romans en verhalen uit vreemde talen, inzonderheid uit het Engelsch, 22 April 1857 legde hij het penseel neder, en nam toen de nog stoute taak op zich om bijna geheel van zijn pen te bestaan.

Behalve de *Kunstkronyk*, had hij de redactie van *Flora*, tijdschrift voor dames, in 1854 bij d e Z w a a n te Utrecht, die van *Lectuur voor de Huiskamer* in 1857 en 1858 bij S i j t h o f f te Leiden, die van *Nederland* in 1868 en de eerste helft van 1869 bij L o m a n te Amsterdam. In deze tijdschriften komen een aantal verhalen voor van zijne pen.

In 1854 belastte hij zich met het in elkander zetten van een werk over den Krim-oorlog, eerst bij F u h r i , later bij N i j g h te Rotterdam, doch deed deze taak weldra aan A. I s i n g over, omdat hij zich toen aan zijne studiën over J a n S t e e n wilde wijden. In 1858 nam hij het bijeenbrengen van het *Scheffer-Album*, bij K r u s e m a n te Haarlem verschenen, op zich en toen hij in Januarij 1859 uit den Haag naar Rotterdam vertrok, gaf hij weder aan zijn vriend I s i n g ter voltooijing over de bijschriften in het *Album der Residentie*, uitgegeven door d e G e u s te 's Gravenhage.

In het vorige jaar 1858 had v a n W e s t h r e e n e werkzaam deel aan de redactie van den *Tijdstroom*.

In October 1861 keerde v a n W e s t h r e e n e uit Rotterdam, waar hij aan de (oude) *Rotterdamsche Courant* was geplaatst naar den Haag terug en zette zijn journalistischen arbeid voort, eerst aan het (oude) *Dagblad van 's Gravenhage*, totdat dit in 1863 verkocht werd, vervolgens aan de weekbladen *de Standaard*, in 1865 en 1866 bij v a n E s te Amsterdam uitgekomen, en het *Rotterdamsche weekblad*, in diezelfde jaren bij S m i t s te 's Gravenhage, ook nog aan *de Middelburgsche Courant*, totdat hij eindelijk in den voorzomer van 1869 als mede-redacteur bij het *Vaderland* optrad.

Inmiddels ging hij voort met van tijd tot tijd romantische verhalen in verschillende maandschriften te plaatsen. Een zijner laatste *de Mellans* in het *Nederlandsch Magazijn* van Gebr. v a n E s geplaatst, kwam in 1867 afzonderlijk uit, versierd met houtsneden door S c h m i d t geteekend. Ook had hij in 1854 eene brochure uitgegeven bij N i j h o f f te 's Hage, getiteld: *Een woord over kunst en kunstbescherming in Nederland*. Het was het eerste wat hij onder zijn naam over kunst in 't licht gaf. Van 1857 tot 1870 wijdde hij zich aan de *Kunstkronijk* en aan al wat om hem heen in de kunstwereld voorviel, en gaf met de onkrenkbaarste trouw kritiek van de in ons land tentoongestelde schilderstukken, hij deed dit insgelijks van 1854-1859 in den *Algemeene Konst- en Letterbode*, in wier redactie hij met het kunstgedeelte was belast. In den kring der redacteuren leerde hij B a k h u i z e n v a n d e n B r i n k kennen, die een weldadigen invloed op hem uitoefende en in 1856 verscheen zijn *Jan Steen*, *étude sur l'art en Hollande*, elf jaren later gevolgd door *Paulus Potter*, *sa vie et ses oeuvres*, beide maakten zijn naam met lof bekend in Frankrijk, Duitschland, Engeland en Belgie. Tot aan zijn dood toe, was het W e s t r h e e n e s vurigste wensch om zijne kunsthistorische studien bij te houden en voort te zetten en hoopte daartoe de gelegenheid te blijven vinden in zijne medewerking aan een nieuwe uitgave van *Nagler's Kunstlerlexicon*. Dr. J. M e i j e r te Munchen had zich het plan opgevat om dit lexicon geheel om te werken en op de hoogte der weten-

schan te brengen en noodigde W e s t h r e e n e uit om voor de Nederlandsche kunstenaar te zorgen. In de eerste aflevering, wier verschijning door den oorlog van 1870 vertraagd werd, gaf W e s t r h e e n e eenige biografien. Eene reis naar Engeland in 1868 gaf hem aanleiding tot het schrijven eener studie over, de Engelsche kunst, in den loop van dat jaar opgenomen in *de Gids*.

Hij richtte met C.G. W i t h u y s te 's Hage de rederijkerskamer *de Nieuwe Korenbloem* op, was in 1868 secretaris van het Xde taal- en letterk. congres te 's Hage, plaatste den 28sten November van datzelfde jaar den marmeren gedenksteen in het huis op de Dunne Bierkade n°. 17, waarin P a u l u s P o t t e r heeft gewoond. Hij was bestuurder later eerelid van het genootschap *Oefening kweekt kunst* en hield er den 24sten December 1868 eene gedachtenis-rede over den ontslapen dichter S.J. v a n d e n B e r g h.

Ook was hij lid van de Maats. van Ned. letterkunde en van de Gentsche maatschappije *De taal is gansch het volk*. Hij overleed den 4den October 1871.

Zijn leven is geschetst door A. I s i n g, voorkomende in *Levensberichten der maats. v. Ned. Letterk.*, 1872.

[van Westrem]

WESTREM (VAN), dichter van *Roem des Geloofs in XLVII gezangen uytgebreyd*. Amst. 8°.

[Francina Jacoba van Westren]

WESTREN (FRANCINA JACOBA VAN). Zie COETS (D.T.).

[Jan Westvalinc]

WESTVALINC (JAN), zoon van J a n W e s t v a l i n e, schepen van Dordrecht, kastelein van Geertruidenberg en vrouwe M a r i a B o t n y a O d o, dochter, was in 1477 schout van Dordrecht. Nadat Dordrecht, onder het beleid van J a n v a n E g m o n d, door de kabeljaauwschen met twee rijschepen was ingenomen, werd hij gevangen genomen, naar den Haag vervoerd en benevens D i e d e r i k v a n B e a u m o n t onthoofd.

Zie B a l e n, bl. 8 en 1288, waar ook zijn geslachtregister voorkomt; S c h e l t e m a, *Staatk. Nederl.*

[Haine Westvaling]

WESTVALING (HAINE), kunstschilder, in 1468 tien dagen werkzaam op het groote feest.

Zie K r a m m.

[Willem Pietersz. van West-Zanen]

WEST-ZANEN (WILLEM PIETERSZ. VAN), kaptein van het schip *de Bruinvis*, ook *Enkhuizen*.

Men heeft:

Derde voornaemste zee-getogt na de Oost-Indiën, *gedaan met de Achinsche en Moluksche vloten onder de Ammiralen Jacob Heemsksrk en Wolfert Hannansz. in den jare* 1601, 1602, 1603 *enz. Uyt de naarstige aanteekeningen van Willem van West-Zanen*, *schipper op de Bruinvis enz*. Amsterd. 1648. 4°.

by Hendrik Jacobsz. Zoet en ook by Jan Jacobsz. Schipper en te Worververveer in hetzelfde jaar.

Zie T i e l e , *les Navig. Neerl.*, p. 205.

[Emanuel Wet]

WET, WETTE of WETH (EMANUEL), te Hamburg geboren, werd te Amsterdam leerling van R e m b r a n d t .

[Jan Wet]

WET, WETTE of WETH (JAN), broeder van den vorige, in 1617, volgens anderen in 1630, te Hamburg geboren, vestigde zich ook te Amsterdam, werd een leerling van R e m b r a n d t en vervolgens schilder, kunstkooper en handelaar in Holland. Op de verkooping van dr. J. T a k te Soeterwoude in 1781 was van hem:

Christus 12 *jaren oud zijnde*, *onder de schriftgeleerden in den Tempel*, een uitmuntend kabinet-schilderij, geheel in den trant van R e m b r a n d t , met *f* 300 betaald. Ook twee groote teekeningen met krijt en opgewassen, voorstellende:

Christus vijf duizend menschen met weinig brood en visch spijzigende. 1635.

Waarschijnlijk was J a c o b W e t zijn zoon. Hij werd in 1677 te Keulen in het St. Lucas-gild ingeschreven en heeft daar langen tijd gewoond. Hem wordt een zeldzame prent toegekend: *Typus reformationis Coloniensis*.

Het is een onzeker pogen het penseel van vader en zoon te onderscheiden.

Zie K r a m m .

[Carolus Antonius de Wetstein]

WETSTEIN (CAROLUS ANTONIUS DE), omstreeks 1742 te Leiden geboren, vestigde zich aldaar als advocaat en muntte als beoefenaar der Latijnsche poëzy uit.

Hij vervaardigde de volgende dichtstukken:

Leida ab obsidione Hispanorum liberata, door den hoogleeraar V a l c k e n a e r in 1771 in het licht gegeven en door P. v a n S c h e l l e in het Nederd. overgezet. Leid. 1772.

Cunae Arausiacae sive Genethlacon Guilielmo Frederico Guilielmi quinti filio in lucem edito, *die* 24 *Augusti anni* 1772. L.B. 1772.

Virgo Batavica, *seu Panegyricum Guilielmo V*, *quum Petrus van Bleiswyk Hollandiae et Westfrisiae ordinum consiliarius ac syndicus supremus renunciaretur*, *die* 1 *Decembris* 1772.

Carmina ex Hesiodo, *Theocrito*, *Colutho Latine reddita. Accedit Sylvarum et Elegiarum liber L.B.* 1771.

Carmen elegiacum in saecularia altera Academiae Leidensis, *editum a J.H. Hoefft*, *belgicam versionem addidit A.N. van Pellecom*. Amst. 1825. 4°.

Sophonisba, *trsp. h. Fr. van A. de Voltaire*, *vrij gevolgd*. Leyden 1779.

Don Pedro, *koning van Castilje*, *trsp. n.h. Fr. van A. de Voltaire*, *vrij nagev.* Ald. 1779.

Olindo en Sofronia, *trsp. n. het Fr. van Mercier*, *vrij nagev*. Ald. 1779.

Willem Tell, *of de herstelliug der Zwitsersche vrijheid*, *trsp. n.h. Fr. van Le Mierre*, *vrij nagevolgd*. Ald. 1779.

Zie Hoeufft. *Parn. Lat.*, p. 239, 240; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neêrl.*, p. 201; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 491, 492; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 222, D. II. bl. 539, D. III. bl. 95, 319; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Joannes Jacobus Wetstein]

WETSTEIN (JOANNES JACOBUS), in 1693 te Bazel geboren, verkreeg in 1709 het doctoraat in de wijsbegeerte, en, in 1713 tot den evangeliedienst toegelaten, aanvaardde hij dien het allereerst bij een regiment Zwitsers, dat door de Hollandsche staten bezoldigd, zich in Engeland bevond. In 1717 trad hij te Bazel zelf als predikant op en gaf tevens afzonderlijk onderwijs aan de akademische jongelingschap. Het was er echter verre af dat hem daar een rustigen werkkring wachtte, hij stond er aan vele onaangenaamheden bloot en werd eindelijk afgezet, waarop hij zich naar Nederland begaf, waar hem het onderwijs in de letteren en wijsbegeerte aan de Remonstransche kweekschool te Amsterdam werd opgedragen, ofschoon zonder den titel van hoogleeraar. Hij begaf zich echter, op verlangen der broederschap, naar Bazel, om zich aldaar te regtvaardigen, en hierin slaagde hij zoowel, dat hij wederom gedurende een jaar als evangeliedienaar in zijn vaderstad optrad. In het najaar van 1733 aanvaardde hij het onderwijs aan de kweekschool te Amsterdam en werd in 1736 tot hoogleeraar aangesteld.

Zijn onderwijs bepaalde zich niet tot de oude letteren, sedert 1743 gaf hij ook lessen over het N. Verbond en later over het Hebreeuwsch en zelfs, na den dood van den hoogleeraar Drieberge, over de theologie, totdat het godgeleerde professoraat in 1717 aan Krighout werd opgedragen. In 1744 bedankte hij voor het professoraat in de Grieksche letterkunde, dat men hem te Bazel had aangeboden. Zeer beroemd heeft hij zich gemaakt omtrent de kritiek en uitlegkunde des N. Verbonds. Zijn *Novum Testamentum Graecum cum notis Var. Codicum*, 2 vol. in fol. Amst. 1751, en zijne *Prolegomena* in *Novum Testamentum*, waarvan wij de door J.S. Semler *cum notis et append*. Halae 1764 (de eerste uitgaaf Amst. 1730 4°.) bezorgde uitgaaf kennen, maakten zijn naam met roem bekend. Hij ontging echter de beschuldiging van onregtzinnigheid niet en bijzonder legde men hem ten laste dat hij de plaatsen over het leerstuk van de Godheid van Christus verdonkerde. Hij overleed den 23 Maart 1754.

Nog gaf hij in het licht:

Dissertationes de variis N.T. Lectionibus. Basilea. 1713. 4°.

Libelli ad crisin et interpretationem N.T. Halae 1766. 8°.

Clementis Romani II epistolae ad virgines cum versione Latine. Leidae 1754. 8°.
Or. funebris in obitum viri celeberrimi Joannis Clerici, *Phil. et Historiae Ecclesicast. inter Remonstrantes Professoris*. Amst. 1736. 4°.

Zie Jac. Krighout, *Sermo funibris in obitum Jo. Jac. Wetstenii*, Amst. 1754. 4°.; Frey, *Epistolae ad J. Krighout;* Bas., 1764 4°.; Krighout, *Memoria Wettsteniana vindicata adv. Frey.* Amst. 1754 4°.; Ernesti, *Specimen Castigationum in Wetstenii N.T.* Leipzig 1754; Dez., *Jnstitutio interpretis Novi Testamenti*, P. II. p. 157; Kraft, *Bibl.*, T. VIII. p. 98, T. X. p. 99; Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 223, *Anal.*, p. 665; *Acta Erud.*, 1752, *Jan.*, p. 1-8; *Nova Acta erudita Septemb.*, P. II. p. 529-544, 1756 *Jan.*, p. 30-33; *Relationes de libris Nov. Fasic.* II. p. 318 374; *Fasc.*, V. N°. XIII. p. 244, seq. N°. XIV. p. 278-288; *Athenae Rauricae*, *in Professoribus Linguae Graecae*, N°. XXVI. p. 379-382; *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. Vol. II. p. 1697, 1698; D.J. van Lennep, *Memv. Amst. Athen.*, p. 291; *Des Neuen Gelehrten Europa*, Th. V. p. 252-263; Hagebach, *Wettstein der Kritiker und seine Gegner in Illgen's. Zeitschrift*, 1733 p. 75 ff.; Baumgarten, *Nachricht*, T. II. p. 48, T. IV. p. 114; Mayer, *Geschichte der Schrifterklaer.;* Baur, *Hwb.*, *Conv. Lex.*; Chaufepiè, *Nouv. Dict. hist.; Biogr. Univ. Nouv. Biogr. générale; Bibl. raisonné;* Ypey, *Kerk. geschied. der XVIIIde eeuw*, D. III. bl. 457; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv.*, D. III. bl. 195; Tideman, *Rem. broeders*, bl. 24 volgg.; Heringa, *gebruik en misbruik der kerken;* Kist en Royaards, *K. Archief;* Glasius, *Godgel. Nederl.;* Sepp, *Pragm. geschied.*, bl. 74, 233; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Johan Hendrik Wetstein]

WETSTEIN (JOHAN HENDRIK), den 15 Maart 1649 te Bazel geboren, legde zich op den boekhandel toe en vestigde zich als boekdrukker te Amsterdam. Hij had zich de Grieksche, Latijnsche en Hebreeuwsche talen eigen gemaakt. Vele voortreffelijke werken werden door hem aan de geleerde wereld medegedeeld, waaronder eenige vruchten van zijn eigen vernuft en geleerdheid. Hij overleed den 4 April 1720.

[F.H. Wetstein]

WETSTEIN (F.H.) bloeide als dichter in het begin der 18de eeuw. Zijne gedichten vindt men voor de werken zijner tijdgenooten.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[G. Wetstein]

WETSTEIN (G.) arbeidde in het begin der 18de eeuw voor het Amsterdamsch tooneel. Hij gaf in het licht:
Het gelukkig ongeval, *blijeindend trsp*. Amst. 1721, met titelplaat van A. Zeeman.
Erik, *prins van Zweden*, *trsp.* 1722, met titelplaat van J. Wandelaar.
Gustaaf Adolphus, *koning van Zweden*, *beschermer der Duitsche vrijheit*, *oorlogsspel*. Ald. 1723, m. voorgev. pl. naar J. Buys door J. Punt, 1779.
Zie Verwoert; *Cat. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 223.

[R.G. Wetstein]

WETSTEIN (R.G.) vertaalde:
J. Oldmizon, *het Brittannische rijk in Amerika*. Amst. 1721.

Zie v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 6138.

[J.P. Wetzelius]

WETZELIUS (J.P.), predikant te Colomba, gaf in het licht:
Kort ontwerp van de leere der waarheid, *die na de Godsaligheid is*, *overgeset in de Singaleese tale*, *ten dienste van de Christelyke Singal. gemeentens. Met het drukken een eynde gemaakt in de maand April*, *tot Colombo*, Ao. 1744, *nu weder van de drukff. gezuivert door en herdrukt onder opzigt van den predikant H.C. Philipsz. Colombo*, *'s Comp. Boekdrukkerij by J.F. Christnau*. 1790. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 432.

[Jean Theodore Hubertus Weustenraad]

WEUSTENRAAD (JEAN THEODORE HUBERTUS), in 1805 te Maastricht geboren, behaalde reeds op 't Athenaeum zijner geboortestad meer dan eens den palm der overwinning en onderscheidde zich in de dicht- en redekunst. In 1823 bezocht hij de hoogeschool te Luik, werd tot doctor juris bevorderd, en vestigde zich als advocaat te Maastricht. Hij was in 1827 een der redacteurs van *l'Eclaireur du Limbourg*, hetwelk in 't volgende jaar een criminele vervolging onderging en W e u s t e n r a a d in den kerker bragt. Door de regtbank vrijgesproken, berokkende hem een art. tegen den minister van M a a n e n een nieuw regtsgeding door de omwenteling van 1830 gestuit. In October van dat jaar bevond hij zich te Brussel, werd door het voorloopend bewind tot plaatsvervanger van den procureur des konings bij het hof te Tongeren benoemd, welken post hij van Fcbr. 1831 tot Nov. 1832 waarnam. Vijftien jaren was hij auditeur-militair te Luik en in 1847 ging hij over tot het openbaar ministerie van Brabant, vestigde zich te Brussel, en leverde vele artt. aan *de Independance*. De leerstellingen door S i m o n i d e s in België verkondigd, maakten diepen indruk op zijn dichterlijken geest, blijkens zijne gezangen in zijne laatsten bundel *Chant de prolétaire* en *Waarvliet*. Ook vervaardigde hij een drama *Laruelle* 1830, en had veel aandeel in de *Revue Belge*, een letterkundig blad. De onderneming van R o g i e r om in Belgie den eersten spoorweg aan te leggen, ontstak zijn dichtvuur, en de *Remarquer* verscheen in 1841, terwijl hij de wonderen der nijverheid bezong in zijn *Haut fourneau* 1844. Een verzameling zijner gedichten is gedrukt in 1848, doch het plan om een 2de deel uit te geven werd door den dood verijdeld. De meesten zijn in 't Fransch, enkele in 't Vlaamsch en dragen de duidelijke kenmerken der tijdsomstandigheden, waarin ze zijn opgesteld. Als student schreef hij een *Klaaglied op 't lot van een jongeling*, *die in de onderaardsche gewelven van den St.-Pietersberg verdwaald*

was. Koning Leopold versierde zijn borst, die reeds met het ijzeren kruis prijkte in 1848 met die zijner orde en benoemde hem tot griffier van 't Brusselsche hof. Hij overleed in 1849 aan de cholera.

Zie *Biogr. génér. mod.;* Kobus en de Rivecourt.

[Gilles de Wevel]

WEVEL (GILLES DE), een kloosterbroeder te Brugge, bewerkte in 1366 uit Latijnsche bronnen het *Leven van Sinte Amand*, *Patroon der Nederlanden*, met voorberigt en woordenlijst, uitgegeven door Ph. Blommaert. Gouda 1842. 2 dn. 8°.

Zie Jonckbloet, *Ned. Letterk*., D. I, bl. 233.

[Floris van Wevelichoven]

WEVELICHOVEN (FLORIS VAN) was eerst kanunnik en subdiaken te Keulen, daarna (1364) benoemde hem paus Urbanus V tot bisschop van Munster en den 8 April 1378 werd hij door Urbanus VI tot bisschop van Utrecht aangesteld.

Hij was een wijs, geleerd, voorzichtig, godsdienstig en krachtig man, die, schoon reeds bejaard, te Utrecht over allerlei aanvallen mogt zegenvieren. Reeds aanstonds had hij een hevigen strijd met zijn voorganger Arnold van Hoorn, die, naar Luik verplaatst, de inkomsten van beide zetels, daar hij van Utrecht geen afstand wilde doen, bleef trekken, van daar dat Wevelinchoven eerst den 6den Nov. 1379 van zijn bisdom bezit kon nemen. Vervolgens had hij te kampen met een tegen-bisschop Reynoud, de jongere van Vianen, wien door den Avignonschen paus Clemens VII den Utrechtschen zetel was toegezegd; doch door medewerking zijner vrienden onder de edelen, onderwierp zich deze met zijn broeder, den heer van Vianen, vasallen van Floris.

Den laatsten tegenstand overwon hij op sommige edelen, die op zijne jurisdictie inbreuk maakten, zooals Gijsbert van Abkoude, dien hij in 1380 versloeg, en Hendrik, burggraaf van Montfoort, een jaar later, wiens stad hij belegerde. Den tijd van vrede gebruikte hij tot herstelling der zaken van het sticht, de schulden af te doen, en de verpandde sloten te lossen. Hij nam het klooster Windesheim in zijne bescherming, bevorderde de vestiging der paterhuizen en hunne hervormende beginselen en de stichting van het karthuizer klooster te Utrecht; doch liet in 1380 het lijk van Mattheus Lollard opgraven en verbranden.

Hij overleed den 4den April 1393.

Zie *Bat. Sacra*, D. I. bl. 279; Moll, *Kerkges. v. Nederl.*, D. II. St. I. bl. 163.

[Mr. Jan van Wevelinckhoven]

WEVELINCKHOVEN (mr. JAN VAN), raad en pensionaris der stad Leiden, volgde 10 Febr. 1620 Hogerbeets als

secretaris van curatoren der Leidsche hoogeschool op en bekleedde dien post tot 1661 en werd opgevolgd door zijn zoon.

[Mr. Joachim van Wevelinckhoven]

WEVELINCKHOVEN (mr. JOACHIM VAN), welke dien post van 1662-1669 bekleedde.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H. Toev. en Bijl.*, bl. 45.

[Henricus van der Wevelinchoven]

WEVELINCHOVEN (HENRICUS VAN DER) gaf in 1643 het blijeindend treurspel *Elpenor en Rhodope* te Gorinchem in het licht.

[Mejufvr. C.L. van der Weyde]

WEYDE (mejufvr. C.L. VAN DER) schreef:
Italië het land der liefde of brieven door Mynheer van D. aan mej. van R. geduurende zijne reize naar Italien, *en eenige antwoorden op denzelven*. Rott. 1794. 8°.

Zie v a n D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 2349.

[Goswin van der Weyde of Weyden]

WEYDE of WEYDEN (GOSWIN VAN DER), kleinzoon van R o g i e r v a n d e r W e y d e , den oude, in 1465 geboren, was van 1503-1530 lid van het St. Lucas-gild te Antwerpen. Hij schilderde o.a. voor de kerk van Tongerloo een altaarstuk, de *H. Maagd* voorstellende, thans in de galerij te Brussel. Dit deed hij 70 jaren oud, voor den abt A r n o l d S t r e y t e r s . Hij schilderde driemaal hetzelfde onderwerp, waarvan er een in dezelfde galerij een ander te Kensington berust.

Zie G.F. W a a g e n , *Handbook of the painting*, *the German. Flemish and Dutch School*, p. 109; *Catalog. du Musée d'Anvers*, 1857, p. 30; K r a m m .

[Pieter van der Weyde of Weyden]

WEYDE of WEYDEN (PIETER VAN DER). Zie WEYDE (ROGIER VAN DER) de oude.

[Rogier van der Weyde of Weyden]

WEYDE of WEYDEN (ROGIER VAN DER), de oude, werd omstreks 1480 te Brussel geboren. Hij was een leerling van J a n v a n E y c k en woonde bij hem te Brugge in. Hij was in 1436 stadsschilder te Brussel, en bijzonder belast met de versiering van dat gedeelte van het stadhuis, 't welk toen gebouwd werd, waarvoor hij met stukken laken betaald werd. Hij wordt ook in de registers van 1449 en veel later ‘meester R o g i e r s e n v a n d e r W e y d e n , portrateur der stad van Brussel’ genoemd. Hij verkreeg de meeste vermaardheid van al de leerlingen van v a n E y c k . Te Antwerpen bezit het museum zijn de *zeven Sacramenten* en eene *Aankondiging*. Paus M a r t i n u s V, die in 1431 overleed, liet een *klein Altaarstuk*

door hem schilderen, dat hij aan J u a n II, koning van Spanje, ten geschenke zond, en dat thans het museum te Berlijn bezit. In de eerste jaren, toen hij te Brugge, onder leiding van v a n E y c k was, schilderde hij een menigte stukken in waterverw (*tempera*) uit het gemeene leven. Zijn voornaamste schilderij is een *Altaarstuk* voor de zaal,

waarin de regtsbedeeling ten stadhuize te Brussel geschiedde, op welks vleugeldeuren merkwaardige historische feiten, de justitie betreffende, waren afgebeeld. Dit juweel werd door Albrecht Durer, bij zijn bezoek te Brussel, nog gezien en is waarschijnlijk bij den brand van het stadhuis, tijdens het beleg der Franschen in 1695, verloren geraakt. Hij vervaardigde ook een *Altaarstuk* voor de kapel, die Willem Edelheere en zijne vrouw Aleidis in 1443 in den omtrek van het koor van St. Pieterskerk te Leuven deden oprigten. Dit stuk is nog aanwezig, als ook het groote *Altaarstuk* door hem tusschen 1440 en 1447 vervaardigd voor de kapel van het hospitaal te Beaume. Ook in Italie, dat hij in 1439 bezocht, en waar hij in 1440 het plegtig jubilé te Rome bijwoonde, heeft hij o.a. voor Lionello d'Este, heer van Ferrava, in Florence voor de Medicis geschilderd. Te Brussel teruggekeerd, schilderde hij voor Peter Bladolin, schatmeester van Philips de Goede, eene schilderij die, door dien kapittelheer, geplaatst is op het altaar eener kerk te Middelburg, door hem in 1450 gesticht, thans in het museum te Berlijn. Kramm, die vele zijner latere stukken vermeldt en beschrijft, wil dat hij ook de kunst van glasschilderen heeft beoefend. Hij overleed den 16 Junij 1464 en werd in de St. Gedule-kerk begraven. Zijn vrouw heette Elisabeth Goffaerts. Kramm heeft een groot aantal echriften vermeld, waarin over dezen beroemden schilder gehandeld wordt. Jan van der Weyden, zilversmid, en Picter van der Weyden *scildere* waren beide zijne zonen.

Zie *Messager des Sciences hist.*, 1866, p. 358; *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, T. VI; van Mander; Immerzeel.

[Rogier van der Weyde of Weyden]

WEYDE of WEYDEN (ROGIER VAN DER), zoon en leerling van den vorige. Hij wijdde zich bepaald aan voorstellingen uit het lijden van Christus, van de bedroefde Maagd en der discipelen des Heeren. Zijne voornaamste schilderijen zijn in de Sacristy van St. Laurens, in het Escuriaal in Spanje, in de galerij te Madrid, in de collectie van den heer Green of Stadley bij Barnet, van den prins regent te Londen, van sir Culling Cardley te Belvedere bij Erith, in de galerijen te Napels en te Brussel.

Zie Kramm.

[D. van der Weyden]

WEYDEN (D. VAN DER) schreef:

Inleydinge tot een vastgegronde Nederduitsche Letterstellinge. Utr. 1654. 12°.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 131.

[N. Weydmans]

WEYDMANS (N.), schilder en graveur, in de eerste helft der 17de eeuw werkzaam. Zijne prenten komen zeldzaam voor.

N a g l e r vermeldt o.a.:

Een man en een vrouw aan een tafel brassende, met het onderschrift: *Sicut autem erat in diebus Noë etc*.

Een kwakzalver. 4°.

Een vrouw, *die een beschonken man geleidt*. 8°.

Zie N a g l e r ; W a l t e r 's *Painters etchings;* K r a m m .

[Jacob Campo Weyerman]

WEYERMAN (JACOB CAMPO) was van geringe afkomst. Zijn vader, J a c o b W e y e r m a n , was een lakei, zijne moeder L y s St . M o r e l had als meid in eene herberg gediend, was deze in mansgewaad ontvlugt, had dienst genomen als tamboer, werd na het bijwonen van verscheidene veldslagen tot sergeant bevorderd, doch in het beleg van Bonn gewond, en, onder het verbinden, hare kunne outdekt zijnde, kreeg zij haar afscheid en een jaarwedde van *f* 200. Toen W e y e r m a n , den 9den Augustus 1677, geboren werd, hielden zijne ouders te Breda een kroeg. Op de school gaf hij op zijn 15de jaar blijken van vluggen geest en schrander begrip, en daar hij zucht voor de letteroefeningen had, werd hij aan de leiding van den predikant S a n t v o o r t in het Woud toevertrouwd, terwijl hij zich, daar hij ook veel lust in teeken- en schilderkunst had, te Delft daarin door T h o m a s v a n d e r W i l t werd onderwezen. Bij zijne ouders weêrgekeerd, begon hij een losbandig leven te leiden, begaf zich, hunne bestraffingen moede, heimelijk naar Antwerpen, verleidde de dochter van een herbergier en vluchtte met haar naar Rijssel, verliet haar en ging naar Parijs, waar hij zich aan de uitsporigste lichtmisserijen overgaf. Een minnehandel met de dochter van een aanzienlijk heer, bij wien hij zich als kamerdienaar verhuurd had, noodzaakte hem Parijs te verlaten. Op den weg naar Lyon ontmoette hij C a r t o u c h e , die zoo over hem voldaan was, dat hij hem een beurs met Louis d'or en vrijgeleide door zijne bende schonk. Te Lyon maakte hij kennis met een abt, met wien hij naar Rome vertrok. Ook hier bleef hij niet lang, verliefd geworden op eene aanzienlijke vrouw, die hij vruchteloos ten huwelijk verzocht, besloot hij haar te schaken, doch dit mislukte en daar dit ruchtbaar geworden was en hij voor de gevolgen vreesde, keerde hij over Zwitserland en Duitschland naar Breda terug, waar zijne ouders reeds gestorven waren en hem een erfenis van slechts *f* 600 hadden nagelaten. Spoedig was dit geld verteerd en nieuwe schuld gemaakt, waarom hij in stilte Breda verliet en zich te 's Hage neêrzette, waar hij zijn *Levens der Schilders* en eenige werkjes schreef, die hem zooveel voordeel opleverden dat hij zijne schulden te Breda kon betalen. Te Breda geraakte hij in geschil en vervolgens in tweegevecht met een officier en ontving een wond. Om die te verbinden, liet hij zich bij den wondheler J a n A r e n t s z brengen, bij wien hij zoolang huisvestte tot dat hij genezen was. Hij konoopte een minnehandel aan

met diens nicht, niet om hare schoonheid, maar om haar kapitaaltje. De oom, den toeleg van zijn commensaal bemerkende, gebood hem zijn huis te ruimen. W e y e r m a n wist den oom naar de hoofdwacht, onder voorwendsel dat een soldaat zwaar gekwetst was, te lokken, en pakte intusschen met zijne minnares hare kleinodien, kleederen enz. in en begaf zich naar Rotterdam en vervolgens naar Engeland. Hij werd om dit bedrijf uit de stad en baronnie van Breda gebannen. Te Londen was alles weldra verteerd. Zij werd zwanger, en nam, daar hij den schijn aannam zich zelve en haar te willen vergeven, de vlugt, zonder dat hij ooit meer iets van haar hoorde. Hierop nam hij zijn intrek in een voornaam logement, waar hij den kastelein voor een aanmerkelijke som oplichtte. In Engeland won hij naderhand veel geld met schilderen voor aanzienlijke hovelingen en zelfs voor de koningin A n n a . Hij onthield zich eenigen tijd aan de hoogeschool te Oxford, om zich in de geneeskunde te oefenen, doch welhaast verveelde hem de studie, en daar hij in Engeland geen bezigheid voor zijn penseel meer vond, keerde hij naar Holland terug, woonde een jaar te Delft en won de kost met schrijven voor zich en eene huishoudster, bij welke hij een zoon verwekte. Heimelijk verliet hij beide en begaf zich naar Amsterdam, waar hij gouverneur werd van een aanzienlijk jongeling; doch hij had een afkeer van een ingetogen en geregelde levenswijs, liet die betrekking varen en begon weder te schrijven, terwijl de vinnige streken, die hij sommige personen in zijne schimpschriften gaf, hem in ongelegenheden brachten. Ondertusschen huwde hij met eene jonge juffer, die hij in de trekschuit tusschen 's Hage en Amsterdam had leeren kennen en op zijn kamer gelokt had. Vier of vijf jaren later stierf zij, hem twee zonen nalatende. Te Amsterdam kreeg hij een bezoek van C z a a r P e t e r , die, van zijne schranderheid had hooren spreken en ‘nieuwsgierig was hem te leeren kennen.’ Hij was zoo voldaan over zijn vluggen geest en zijne geestige kwinkslagen, dat hij hem mede naar Rusland wilde nemen en hem den titel van geheimraad en de waardigheid van historieschrijver geven. Wijsselijk bedankte W e y e r m a n hem en bleef zijn beroep van pasquilschrijver voortzetten, waarin hij het eindelijk zoo grof maakte, dat hij, zich te Amsterdam niet langer veilig achtende, naar Vianen week; doch ook hier kon hij zijn aangeboren aard niet beteugelen: vrienden zoowel als vijanden waren de voorwerpen zijner kwaadaardige schimpzucht, die hij eindelijk met zulk een onbeschaamdheid botvierde, dat de regering van Vianen hem in verzekerde bewaring nam; doch, terwijl hij pogingen aanwendde om te ontvluchten, werd hij overgevoerd naar 's Hage en bij vonnis van het hof veroordeeld tot eene levenslange gevangenis op de Voorpoort. In het vonnis werd gezegd, dat zijne misdaad bestond in het schrijven van lasterlijke

personaliteiten en vuile pasquillen op verscheidene aanzienlijke collegien van regering.

In deze gevangenis sleet hij tien of twaalf jaren. Zijne uitspanning bestond in het opvoeden en tam maken van muizen, die op zijn fluiten uit hunne holen te voorschijn kwamen en uit zijn hand aten.

Zijne verdiensten als schilder (hij was bloem- en prentschilder) waren zeer middelmatig en als schrijver ontbrak het hem aan geen ijver, bekwaamheid en vernuft, doch zijn stijl was laag, gemeen en tuigde van een bedorven hart. Zijn avontuurlijk leven is in 1756 en te 's Hage in 1763 in 8°. verschenen en overgezet in het Hoogd. Leipzig 1764.

Zijn portret is door T r o o s t geteekend en door J a c o b H o u b r a k e n gegraveerd. Men vindt het o.a. voor het eerste deel van zijn *Historie des Pausdoms* en bij D e s c a m p s . Onder de kopy, in zwarte kunst, door J a n d e G r o o t, leest men:

Dit 's Campo Weyerman,
Die zelf vol van gebreken,
Zijn tijd te veel versleet
Met anderen te steken.

Hij schreef:

Letterlievende Zedekunde. 's Hage 4°.

Over het geheugen. 's Hage 4°.

Natuurkundige historien, *met ernstige schertsende en vrolijke aanmerkingen*. Amst. 8°.

Zedekundige bedenkingen. 8°.

Den Persiaanschen zijdewever, *Democriet en Heracliet*, *Brabandsche vrijagien*, *de Hollandsche zinnelijkheid*, *den Antwerpschen Courantier en de gehoornde broeders*, *benevens eenige uyt het Grieksch vertaalde gezangen van Anacreon*, *voorzien met de sleutel van het geheele werk. Gedruckt voor den Autheur*. 4°.

Historie des Pausdsms, *of een verhaal van de dwaalingen en bijgeloovigheden*, *dewelke van tijd tot tijd zijn ingesloopen in de kerk*. Amsterd. 2 Dn. 1752. 4°.

Naakte Waarheit. Leiden 4°.

Tooneelstukken:

Beweering van den Disperaten Antwerpschen Courantier, *klsp.* (m.d. sp.) *Illudit propriis*, *aliorum crimina ridens*. Brugge 1705.

De Hollandsche sinnelijkheid, *blsp*. (m.d. sp.) *Prodiga non sentit percentem foemina censum. Invenalis*. Amst. 1710.

De gehoornde Broeders, *ofte vrouwelijk Bedrog*, *klsp.* (m.d. sp.) *Decipit illa custodes aut aere domat. D.J. Juv. Sat.* 6 *'t Abdera op kosten van de Confrerie*. Z.j.

Democritus en Heraclitus Brabantsche vryage, *klsp*. (m.d. sp.) *Prima peregrinos obscoena pecunia mores Intulit*, *et turpi fregerunt saecula luxu Divitiae molles D.I. Juven. Sat.* 6. Te Gent. Z.j.

Voorlooper van de Chronyk der Bankroetiers. Rotterd. 8°.

De Amsterdamsche Kermis. Amst. 1722. 2 Dn. 4°.

De herboren Oudheit. Amst. 1725.

Historie des Pausdoms. Amst. 1725. 3 Dn. 4°.

Aanmerkingen op de Historie des Pausdoms. Amst. 1734. 4°.

Verdediging der Historie des Pausdoms tegen eenige scherpe aanmerkingen van een Karthuizer monnik. 4°.

De ontleder der gebreken. Amst. 1726. 4°.

De eccho der Weerelds. Amst. 2 Dn. 4°.

Leven der kunstschilders, 3 Dn. m. pl. 's Hage 1729. 4°. 4e deel. Dordrecht. 1771. 4°.

De vrolijke Tugtheer. Amst. 1730. 4°.

Godgeleerde zedekunde uit Romeinen IV. Amst. 1731. 4°.

Over Spreuk. XXVIII:15-17. Amst. 1731. 8°.

Leven van den Baron van Syburg. Utrecht 1734. 8°.

Treurvertoog op het overlijden van Ds. H. Velsen. 's Hage 4°. *Gevallen van Don Quichott op een vrijen trant beschreven*, met XXXI kunstplaten van P i c a r d . Amst. 1746 in quarto en folio.

Verhaal van het verlaten der Joodsche Religie, *door Mozes Marcus*. Amst. 4°.

Doorzigtige Heremiet. Amst. 4°.

Het oog in 't zeil in 4 vertoogen. Leiden. 4°.

De geest van Weyerman of nieuwe en aartige invallighe gedigten. 's Hage 1757. 8°.

Academische Argus, *achtgevende op alle voorkomende zaken en gevallen*. Amst. 1719, 1721. 4 Dn. 4°.

Zie het laatstgemelde werk en zijn *Avont. Leven; Levens van ver. mannen*, D. II. bl. 92; W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 493; H u b e r t , *Chron. Lyst;* H o u b r a k e n ; I m m e r z e e l ; K r a m m ; v a n D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, N°. 345; *Nav.*, D. II. bl. 56, D. III. bl. 48, D. X. bl. 134; A r r e n b e r g ; A b c o u d e , *Cat. d. Maats. van Neerl. Letterk.*, K o k ; V e r w o e r t ; mr. S a u t i j n K l u i t , *in mededeel. van Letterk.*, 1875; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Hendrik Engelinus Weyers]

WEYERS (HENDRIK ENGELINUS) werd den 14den Mei 1805 te Winkel in Noord-Holland, waar zijn vader predikant was, geboren, en legde zich te Leiden als student in de godgeleerdheid, onder v a n d e r P a l m en H a m a k e r , bij voorkeur op de Oostersche talen toe. In 1828 werd hij na verdediging van een Specimen over de Openbaring van J o h a n n e s : *Initium Disputationis de Libro Apocalypseos argumento*, *sententia et auctore*, tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd. In 1831 gaf hij de eerste openbare proeve van zijne ongemeene vorderingen in de Arabische letterkunde, door de uitgave van zijn *Specimen Criticum*, zijnde het begin van een uitgebreid werk over den beroemden Spaansch-Arabischen dichter I b n -Z e i d o u m , welks bearbeiding hij sedert steeds voortzette,

en 't welk hij, bij zijn overlijden, schier geheel voltooid en voor de drukpers in gereedheid gebragt, achterliet. Ter gelegenheid der openlijke verdediging van dit genoemde Specimen benoemde de faculteit der letteren hem eershalve tot doctor in de letteren. Kort te voren hadden curatoren reeds besloten hem onder een vereerenden titel en behoorlijke vergelding van zijn arbeid tot medehelper van den hoogleeraar H a m a k e r aan te stellen, ter openbaarmaking van den rijken schat van Arabische handschriften op de Academische boekerij voorhanden. Drie jaren later (1833) werd hij tot buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde benoemd, welken post hij den 14den Dec. 1833 aanvaardde met eene redevoering *de literarum Semiticarum disciplina*, *tota ac prudenter aeque ac cum animiardore colenda*. Nog geen twee jaren later verloor de hoogeschool den hoogleeraar H a m a k e r, die door W e y e r s als gewoon hoogleeraar werd opgevolgd.

Behalve de genoemde werken gaf W e y e r s nog in het licht: *Iets over Jan Ludolf, den beroemden beoefenaar der Ethiopische letterkunde en geschiedenis, ter gelegenheid der uitgave en vertaling van twee door hem opgestelde Ethiopische brieven* in D. IX. (1838) van het *Archief voor Kerkelijke geschiedenis* door de hoogleeraren K i s t en R o y a a r d s. In 1840 gaf hij *Nieuwe proeven om al de Arabische letters en schrijfletters door het gewone Europeesch karakter uit te drukken*. Leid. 4°.

Ook verscheen het 1ste deel zijner *Orientalia*, bevattende de eerste rijpe vrucht zijner geleerde nasporingen bij het opmaken van den catalogus der Oostersche handschriften van de Akademische boekerij te Leiden, waarmede hij zich verscheidene jaren bezig hield. Hij overleed den 31 Maart 1844 aan een slepende ziekte in den ouderdom van 39 jaren.

Zie *Annales Acad. L.B.* 1844-1845; *Leidsche Studenten-Almanak* 1845; *Leydsche Courant* 8 April 1844, n°. 43; *Algem. Konst- en Letterb.* 1844, D. I. bl. 241; *Jaarl. Verslag der Maats. v. Ned. Letterk.* 1844; S c h o t e l, *Leidsche Bibl.*, bl. 46; K o b u s en d e R i v e c o u r t; V e r w o e r t.

[G.C. Weygandt]

WEYGANDT (G.C.) gaf in het licht:

Gemeenzame leerwijze om het bastard of Neger-Engelsch op een gemakkelijke wijze te leeren verstaan. Paramaribo. 1798. 8°.

Zie v. D o o r n i n c k, *Anon. en Pseud.*

[J.W. Weyman]

WEYMAN (J.W.) gaf in het licht:

Kruidkundig woordenboek na de beschrijving van Prof. Burman, 8 D. met gekl. platen. Amst. 1745 in fol.

Zie A r r e n b e r g, bl. 575.

[D. Weyssen]

WEYSSEN (D.), een dichter van huwelijksverzen en lijkdichten in het laatst der vorige eeuw.

Zie v.d. A a , t.a.p.

[G. Weyten]

WEYTEN (G.) is schrijver van een *Hemelsche Minnebrief aan de schoone Roselijn*. 1659. 3 dn. 4°.

Zie A b c o u d e , bl. 407.

[Henricus Weytingh]

WEYTINGH (HENRICUS), in 1767 te Groningen geboren, ontving zijne eerste opleiding aan het gymnasium aldaar en werd er in 1781 student. Hij beoefende de oude talen onder R u a r d i en openbaarde reeds vroeg aanleg tot de Latijnsche dichtkunst, waarvan een proeve voorkomt achter de *Dissertatio de formula baptismi* van H e r i n g a . In 1786 werd hij praeceptor aan de Latijnsche school te Deventer en aanvaardde dezen post met een Latijnsch dichtstuk. In 1791 werd hij rector te Bommel, in 1800 te Kampen, en aanvaardde aldaar zijn post met eene *Or. de praecipuis artium et doctrinarum saeculo proxime elapso incrementis*. Vier en dertig jaar bekleedde hij deze betrekking en overleed den 23 April 1834 in den ouderdom van 67 jaren.

In 1830 en 1831 gaf hij twee *ebegien de tumultu Belgico* en *in victoriam de Belgis reportatam* in het licht.

In 1806 gaf hij v a n K o o t e n s onuitgegeven werk *Incerti auctoris* (*vulgo Pindari Thebani*) *Epitome Iliad. Hom.*, waarbij hij de aanteekeningen van v a n K o o t e n met de zijne vergeleek uit. Talrijk zijn zijne geschriften ten behoeve der gymnasien, waardoor hij in menigte behoefte voorzag en aan het onderwijs uitstekende diensten bewees. Onder deze munt uit zijne *Historia Graecorum et Romanorum*, waarvan de Hoornsche rector A b b i n g een 3de uitgaaf bezorgde.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1834, D. I. bl. 226; *Aanh.* op N i e u w e n h u i s ; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[J.H.A. Weytingh]

WEYTINGH (J.H.A.), zoon van den vorige, in 1799 geboren, werd doctor in de letteren en rector der Latijnsche school te Harlingen, waar hij in 1853 overleed.

Hij gaf in het licht:

Disquisitio historica de Constantino magno. Dav. 1826.

Beknopt geschied-, aardrijks- en fabelkundig Woordenboek der Classieke Oudheid, voor ongeletterden. Amst. 1841, groot 724 bl. 8°. Een zeer nuttig werk.

[Jacob Weytsen]

WEYTSEN (JACOB), zoon van C o r n e l i s W e y t s e n , burgemeester van Vlissingen. Hij ook was burgemeester dier stad en werd omstreeks 1525 door C h r i s t i a a n II koning van Denemarken tot ridder geslagen.

[Quintijn Weytsen]

WEYTSEN (QUINTIJN), zoon van den laatste, werd in 1518 te Vlissingen geboren, studeerde waarschijnlijk te Leuven in de regtsgeleerdheid, was in 1555 buitengewoon en in 1559 gewoon koninglijk raad in 't hof van Holland te 's Hage, en werd door

den landvoogdes, hertogin van Parma, gebruikt tot het aanstellen van een bisschop te Middelburg. Hij was tweemaal gehuwd, 1. met J a c o m i n e dochter van L i e v e n

de Hubert, burgemeester van Zierikzee, uit welks huwelijk drie dochters sproten, Maria, Jacomine en Antoinette, 2. met Adriana Persijn, ambachtsvrouw van Brandwijk die hem een zoon schonk, Jacob, de vader van Anna Weytsen, vrouwe van Brandwyck, eerst gehuwd met jonkh. Reinier van Oldenbarneveld, later met Jacob Westerbaen.

Hij overleed in 1565 en werd begraven in de Groote of of St. Jacobs-kerk te 's Hage.

Hij gaf in het licht:

Tractaet van Avarien. Leiden 1617. 4°.

Van nieuws oversien en met passagien van rechten, *rechtsgeleerden*, *edicten*, *plakaten*, *ordonnantien*, *statuten*, *etc. beneffens eenige noodige observatien bevestigt en verrijkt door mr. Simon van Leeuwen*. Ald. 1651, 1672, 1678. 12°.

Ook is het door A. Verwer met diens *Nederl. Zeerechten*, Amst. 1711 en 1719 in het licht gegeven en in het Latijn en Fransch overgezet.

Nog heeft men van hem:

Het naeuwkeurig verhael van de aenstelling des eerw. heeren Nicolaas de Castro tot eersten bisschop van Middelburg, in 1561, door F. van Mieris uit een H.S. in 1757 te Leiden in het licht gezonden, waaruit J.W. te Water in zijne *Reform van Zeeland* de berigten omtrent N. de Castro en andere getrokken heeft.

Zie J. van Beverwijck, *Beschr. v. Dordrecht*, bl. 336, 572; de Riema, *Beschrijv. van 's Gravenh.*, D. I. bl. 297; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 784, 884; Foppens, *Bibl. Belg.*; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 237 volgg.; Verwer, *Nederl. Zeerechten*, bl. 219 en *Voorr.* voor het *Tractaat van de Avarijen;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[J. Weyenberg]

WEYENBERG (J.), portretschilder. Hij schilderde o.a. het portret van J.C. Stahlschmidt, waarvan een gravure door L. Portman te Amsterdam 1804 in 8°. is uitgegeven.

[Claes Weyman]

WEYMAN (CLAES) en zijne broeders Jan en Melchior waren voorname glasschilders te Utrecht, in het laatst der XVde en begin der XVIde eeuw.

Zie Kramm.

[W. Weytmans]

WEYTMANS (W.) komt als schilder van een *vioolspeeldertje* en een *luytspeelstertje* voor, doch waarschijnlijk is hij verward met N. Weydmans of Mattheus Wytman.

Zie Kramm.

[Dirics Weyts]

WEYTS (DIRICS) wordt in 1450 al schilder in de broederschap van St.-Lucas vermeld.

Zie Kramm.

[Henricus Weyland]

WEYLAND (HENRICUS), geb. in 1742, predikant te Streefkerk 1766 te Puttershoek, te Brielle 1761, te Nijmegen 1772, te Gouda 1777, te Utrecht 1782, overleden in 1800.

Hij gaf in het licht:

Op den eersten verjaardag van Utrechts verlossing, *uitgespr. in de Dom*, *Jacobi en Nicolai-kerk door H. Weyland*, *J. Hinlopen en C. Seytna*.

Drie dankredenen. Utrecht 1788. 8°.

Zie Rogge, *Bibl. der Contra-Rem. geschrift.*, bl. 212.

[Tileman Dothias Wiarda]

WIARDA (TILEMAN DOTHIAS) verdient, ofschoon Oostfries, vermelding, wegens vele zijner schriften, die ook belangrijk voor de geschiedenis en letterkunde van ons vaderland zijn. Hij werd den 18den Oct. 1746 te Emden geboren.

Behalve eene *Ostfriesische Geschichte*, 1791 env. in 10 dn. schreef hij een *Oud Friesch Woordenboek*, een *werk over de Duitsche voor- en toenamen* en *twee oudfriesche landregten*. In verschillende tijdschriften gaf hij bijdragen en vooral

Over de kruistogten der Friezen naar Palestina, en

Over Antoinette Bourignon in de *O. Friesche Mannigfaltigkeiten*. In de *Allgem. litter. Anzeiger* plaatste hij o.a. eenige berichten aangaande de te Kampen en Leeuwarden gedrukte *Oud-Friesche Landregten*, 17[...]9.

Hij was lid der derde klasse van het kon. Ned. Instituut. Als zoodanig gaf hij eene geschiedkundige beschouwing van de *Lex. Frisionum antiqua*, 1811, 4°. gedrukt, maar niet in den handel. Hij was, behalve van eenige buitenlandsche genootschappen, ook lid van het Groninger genootschap: *Pro excolendo jure patrio*. Bovendien was hij in verschillende betrekkingen nuttig voor zijn vaderland, bezat een uitgelezene bibliotheek en eene verzameling van O.-Friesche munten, op 3000 thaler geschat. Hij overleed als landsyndicus en hofraad den 7 Maart 1826.

Zie *Conv. Lexicon;* Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 155, 309, 365, 558, D. III. bl. 358, 570; en vooral de *Familien-Nachrichten der Familie Wiarda*, in 1872 te Aurich door zijn kleinzoon C.H. Wiarda, Obergerichts-Director, uitgegeven, met twee stamtafels, 8°.

[Sjoerd van Wiarda]

WIARDA (SJOERD VAN), te Goutum, werd kort na den dood van hertog Albrecht van Beyeren, toen de Friezen zich tegen de Hollanders verzetten (1404), te gelijk met Haring Harinxma van Sneek, tot potestaat van Friesland aangesteld. Dit was een ambt, dat den bezitter voor eenigen tijd met groote magt bekleedde en door de Friezen aan een persoon werd opgedragen om bij dringend gevaar 's lands belangen te behartigen. Het stond dus eenigzins gelijk aan dat van dictator der Romeinen. Kort te voren hadden zij, schoon vruchteloos, Sikke Dekema en Gale Hania, dit ambt aangeboden.

Wiarda en zijn ambtgenoot hielden het land in rust en verdienden lof; doch toen de factien der Schieringen en Vet-

koopers wederom het hoofd opstaken, liep hun bewind te niet. S c h o t a n u s noemt hem een man van groote gaven en deugden en der zaken ervaren.

Zie S c h o t a n u s , *Hist.*, bl. 229; W i n s e m i u s , *Chr.*, bl. 225; S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.*

[Oene van Wiarda]

WIARDA (OENE VAN), zoon van den bovengemelde, behoorde met zijn vader S j o e r d tot de partij der Schieringers en teekende ook als zoodanig het Zoenverdrag van 1389. Er komt een brief van hem voor van 1438, waarin hij getuigt in zijn betrekking van grietman van Leeuwarderadeel een zekeren L e e u w e T j e b b i n g a wegens een misdaad te hebben veroordeeld en naderhand weder ontslagen. Hij had twee zonen.

Zie S c h o t a n u s , *Brieven en Documenten* achter de *Kerk. en Wereldl. Geschiedenis*, bl. 122; v. S m i n i a , t.a.p. bl. 14.

[Henricus Wiaerda]

WIAERDA (HENRICUS), gezowren klerk ter secretarie van Schoterland, woonde te Heerenveen, gaf in het licht:

Naauwkeurige verhandeling van de eerste uytvindingen en uytvinders, *van veele der voornanmste*, *zoo oude als nieuwe kunsten en wetenschappen*. Amst. 1733. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 184.

[Th. Wibinga]

WIBINGA (TH.) middelmatig dichter uit de helft der 17de eeuw. Hij schreef gelegenheids-gedichten, waarvan er een vermeld wordt bij v.d. A a , t.a.p.

[Wibold of Winebold]

WIBOLD of WINEBOLD was de 9de abt der abdy van E g m o n d . Hij werd door graaf F l o r i s naar S c h o t l a n d gezonden om zijne bruid, de prinses A d a van Schotland, naar Holland te begeleiden. Hij stierf in 1176.

Zie *Chron. v. Egmond*, bl. 116.

[Heer Wibrand]

WIBRAND (HEER), geboren te Tjum in Friesland, werd pastoor te Berlikum en in 1369 tot abt van Lidlum verheven. Gedurende zijn bewind had hij met vele moeijelijkheden te kampen. De Utrechtsche bisschop A r n o l d van Hoorn, niet genoegzaam door de Friezen ondersteund in een strijd tegen de West-Friezen, deed W i b o l d verraderlijk gevangen nemen. Hij herkreeg zijne vrijheid eerst na de betaling van een losgeld van 2000 kroonen.

[Wibius Wibrandi]

WIBRANDI (WIBIUS), een Friesch advokaat te Franeker, gaf aldaar in 1768 een *Bly-eindend Treurspel* met den titel *Menalippe* in het licht.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 499; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Nicolaas Wicart]

WICART (NICOLAAS), in 1748 te Utrecht geboren, oefende zich in het landschapteekenen en schilderde gedurende 8 jaren in de Loosdrechtsche porceleinfabriek. Een aanzienlijk getal, zoo gekleurde als ongekleurde teekeningen zijn van hem hier en daar voorhanden. Hij stierf in 1815.

Zie Immerzeel; Kobus en de Rivecourt.

[Wichard I]

WICHARD I, eerste voogd van Gelder. Zijn vader Otto was een der voornaamste ambtenaren van Karel de Groote en plaatsbewaarder van Nijmegen. In 909 gaf hij de voogdijschap van Gelder aan zijn zoon Gerlach I over.

Zie van Spaen, *Inleid. tot de Hist. v. Gelderl.*, D. I. bl. 17.

[Wichard II]

WICHARD II, voogd van Gelder, zoon van Godefridus I, stond keizer Otto op zijde in den slag tegen de Hunnen bij Augsburg. Hij overleed in 966 of 960.

Zie t.a.p. bl. 18.

[Wichard III]

WICHARD III, een dapper krijgsman, die in het jaar 1049 met zijne krijgsbenden de bisschoppen van Utrecht, Luik en Keulen tegen Dirk IV, graaf van Holland. In 1050 hielp hij keizer Hendrik in den strijd tegen den hertog van Lotharingen en den graaf van Vlaanderen. In 1058 voegde hij zich bij de tegen Floris, graaf van Holland, verbondene magten. Hij overleed in 1061, na een regering van 26 jaren.

Zie t.a.p. bl. 20; Verwoert.

[Wichardus]

WICHARDUS was in de XIIIde eeuw abt van het klooster *Bloemendaal* nabij Bolsward. Hij verrijkte zijn klooster door het aanleggen van dijken en dammen tegen de aanspoelende zee.

[Rudolf Wicheringe]

WICHERINGE (RUDOLF), in 1560 te Groningen geboren, moest in den ouderdom van 8 jaren met zijn ouders, Barthold Wicheringe en Tietke Doema, het vaderland verlaten, en keerde eerst in 1595, nadat de Spanjaard verdreven was, terug. Intusschen had hij in Denemarken bij den sterrekundige Tycho Brahé gewoond en eenige jaren aan het hof van den hertog van Sudermanland in Zweden doorgebragt. Spoedig, na de reductie van Groningen tot de Unie, riep men hem tot ambten, en bekleedde hij met lof de meeste, die zijn vaderstad hem kon opdragen. Na 39 jaren met groot gezag in den dienst van den staat en de stad gesleten te hebben, nam hij in 1634 zijn ontslag en bragt zijn overigen leeftijd in weetgierige rust door tot zijn dood in 1646. Hij was gehuwd 1. met Liefke Horencken, 2. met Lamme Hillebrands, weduwe van Bernard Entens thoe Helpen, dochter van Jacob Hillebrands, die bij het verraad van Rennenberg is gesneuveld. Als curator der hoogeschool had hij zich verdienstelijk gemaakt en werd door den beroemden Jacob Alting in een deftig programma geprezen.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Arend Ludolf Wichers]

WICHERS (AREND LUDOLF), zoon van Jan Hendrik Wichers, majoor en Walburch van Boschhuizen, in 1709 te Groningen geboren, werd in 1741 raadsheer en later

burgemeester aldaar. Hij had in de omwenteling van 1747 en 1748 een aanzienlijk deel. Hij behoorde echter, ofschoon hij met velen oordeelde, dat de verheffing van Willem IV met 's lands belangen overeenkwam, tot de gematigde regenten. Hij overleed in 1759. Hij was gehuwd met Wibbina Gerlacius.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Wichers Wichers]

WICHERS (WICHERS), eenige zoon van Abraham Wichers en Wibbina van Drews, werd in 1651 te Groningen geboren, en steeg tot hooge staatsambten in zijn vaderstad, werd eerst secretaris der hooge justitiekamer, later burgemeester. Als afgevaardigde ter vergadering der statengeneraal, werd hij aldaar tot de voornaamste raadplegingen gebruikt, o.a. bij de handelingen van den graaf d'Avaux in 1700, ter voorkoming van den oorlog over de Spaansche successie, in 1709 bij den handel tot de preliminairen, die destijds voordeelig voor den staat gesloten, doch niet door den vrede achtervolgd werden, en in 1713 tot het voorloopig tractaat van barrière met Engeland. Hij huwde Beerta Tammen en overleed in 1715.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Johan Wichers]

WICHERS (JOHAN) werd in 1616 geboren. Zijn ouders waren, om der geloofswille, aan de vervolging van den bloedraad uit Antwerpen naar Groningen ontweken. Na de hoogeschool aldaar bezocht te hebben, zette hij zijne studien in Italië en Frankrijk voort en verkreeg in 1643 te Orleans den doctoralen graad in de regten. In zijn geboortestad teruggekeerd, werd hij weldra tot het bekleeden van stads-ambten geroepen en had als burgemeester en later als voorzitter in de hooge justitiekamer veel invloed op de belangen van stad en lande. Hij huwde Clara Gockinga, kleindochter van den vermaarden Scato Gockinga. Hij overleed den 16 Nov. 1667.

[Jan Gerard Wichers]

WICHERS (JAN GERARD), den 15 Julij 1745 geboren, bekleedde de betrekking van gouverneur-generaal van Suriname en was lid van den raad der Amerikaansche kolonien te 's Hage. Hij werd den 1 Julij 1806 lid van de Maats. van Nederl. Letterk. te Leiden en overleed den 3den Oct. 1808.

Zie *Gedenks. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, bl. 63.

[Mr. Hendrik Ludolf Wichers]

WICHERS (mr. HENDRIK LUDOLF) werd den 10 Februarij 1747 te Groningen geboren. Na de Latijnsche scholen doorloopen te hebben, werd hij een kweekeling der hoogeschool zijner geboortestad en hoorde de lessen van van de Wijnpersse, van der Keessel en van der Marck, hield in

1767 onder den eerstgenoemde een akademische verhandeling *de moralitate juramentorum*, en drie jaren later verwierf hij den meestertitel, na verdediging van zijn dissertatie *de principiis juris cogendi*. Hij zette zich als advocaat en gaf in 1777 in het licht: *Lex hominum communis*, *secundum mentem Hugonis Grotii proposita et explicata*, waarin hij het stelsel van den beroemden Nederlander, over dit onderwerp voorgedragen, in zijn werk: *de jure belli ac pacis* verklaarde. Van 1778 tot 1795 was hij in onderscheidene betrekkingen ten nutte van het gewest en de stad zijner geboorte werkzaam. In 1786 werd hij door de provinciale staten gekozen als eerste gecommitteerde tot regeling, verbetering of herstelling der aandeelen door de onderscheidene provincien in de generaliteits-uitgaven. In 1790 bragt hij een uitgebreid verslag daarover uit, en in 1795 werd hij uit zijne betrekkingen ontslagen. Wel werd hij, na de bedaring der hartstogten, aangezocht om op nieuw in dienst van zijn vaderland te treden, doch hij bleef in zijn weigering volharden, tot hij door den laatsten erfstadhouder van den vroeger door hem gedanen eed ontslagen werd. In 1802 trad hij op nieuw de staatkundige loopbaan in, en werd, na eerst in financieele zaken werkzaam te zijn geweest, door den raadpensionaris S c h i m m e l p e n n i n c k tot lid van den raad van state, in 1805 tot voorzitter van den raad van financien in de provincie Groningen, en kort daarna tot raad in het collegie, thesaurier-generaal en raden van financien te 's Hage benoemd. In 1807 droeg koning L o d e w i j k hem de betrekking van landdrost der provincie Groningen op. Onder de Fransche overheersching stelde keizer N a p o l e o n hem aan tot prefect van het departement van de Wester-Eems. In 1815 vertrok hij wederom naar 's Hage om de betrekking van directeur-generaal van de indirecte belasting, convoyen en licenten te vervullen. In 1818 werd hij lid van den raad van state en keerde in 1820 naar zijne geboorteplaats terug, waar hij den 15den Mei 1840 overleed. Koning L o d e w i j k benoemde hem tot ridder der orde van verdiensten en van de unie, de keizer tot lid van het legioen van eer en baron van het rijk. Koning W i l l e m I schonk hem de komandeursorde van den Nederlandschen Leeuw en verhief hem tot den Nederlandschen adelstand. De hoogeschool te Groningen mogt hem van 1789-1795 en van 1815-1828 onder hare verzorgers tellen. Ook was hij vele jaren directeur van de maatschappij van wetenschappen te Haarlem sedert 7 Julij 1807. Hij was een man van groote geleerdheid, scherp oordeel en helderen geest. Daarvan strekken o.a. ten bewijze zijne *Verhandeling over de oude Groninger munten*, *voornamelijk die in het stadsboek voorkomen*, geplaatst in het 3de deel der werken van het Groninger genootschap, *pro excolendo jure patrio* en vooral zijne belangrijke *Verklaring van het Tractaat van Reductie*.

Bij zijn overlijden liet hij twee gehuwde dochters en verscheidene kleinkinderen na.

Zie *Schets van zijn leven door mr. H.O. Fcith*, geplaatst in het *Mengelwerk der Gron. Courant* van den 19den Mei 1840; *Handel. der jaarl. vergad. v.d. Maats. d. Ned. Letterk. te Leyden* 1840; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[J. Wichers]

WICHERS (J.), dichter uit het begin der 19de eeuw. In de Dichtkundige cypressen-bladen vindt men van hem *Een klagte over het afsterven van Z.M. prins van Oranje en Nassouw*.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[T. van Wickede]

WICKEDE (T. VAN) schreef:
Verhandeling over de kanarievogels, derzelver oorzaken en voortteeling. Amsterd. S. van Erveldt. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 516.

[J.R.D. Wicmer]

WICMER (J.R.D.) gaf in het licht:
Cantate pour la dédicace des orgues dans l'Eglise Wallonne de Middelbourg. Midd. 1815. gr. 8°.

[Abraham van Wicquefort]

WICQUEFORT (ABRAHAM VAN), in 1598 te Amsterdam geboren, begaf zich in zijn jeugd naar Parijs om zich op de staatkunde toe te leggen. Zijne talenten, die niet gering waren, bragten hem in kennis met den keurvorst van Brandenburg, die hem in 1626 tot zijnen resident aan het Fransche hof benoemde. Gedurende 32 jaren was hij in deze betrekking werkzaam geweest, toen hij in ongenade viel van Mazarijn, die hem beschuldigde dat hij onderscheidene geheime berigten omtrent zijne familie, bijzonder omtrent de minnarijen van Lodewijk XIV, naar Holland overgebriefd had. Hij vroeg en verkreeg zijn verplaatsing (1658), maar Mazarijn deed hem, met verachting van het regt der volken, in de Bastilje werpen en liet hem een jaar later, op voorspraak van den Brandenburgschen gezant de Brandt, naar de grenzen (Calais) brengen. Drie maanden later riep de kardinaal hem terug en beloofde hem een jaarwedde van 1000 kroonen, die hem getrouw uitbetaald werden tot den oorlog tusschen Lodewijk XIV en de Staten uitbarstte. Hij vertrok over Calais naar Engeland en van daar naar den Haag, waar hij een machtigen beschermer vond in den raadpensionaris de Witt, met wien hij gedurende zijn verblijf te Parijs briefwisseling gehouden had, waarvan eenige onderschept werden, en die hem tot geschiedschrijver van Holland benoemde. Met Frankrijk verzoend, stond hij deszelfs belangen ijverig voor, uit haat tegen den prins van Oranje of om andere redenen. Intusschen stelde de hertog van Brunswijk - Lunenburg hem aan tot zijn resident te 's Hage

en de Staten-generaal tot vertaalder der buitenlandsche stukken.

Beschuldigd van verstandhouding met de Franschen en geheime briefwisseling ten behoeve van Engeland, werd hij den 20sten Maart 1675, op aansporing van W i l l e m III, door de Staten van Holland op de voorpoort te 's Hage gevangen gezet. De beschuldigingen tegen hem ingebragt en de vertoogen daartegen van vreemde gezanten en van zijne kinderen en vrienden deelt W a g e n a a r mede, waarbij v a n W i j n moet vergeleken worden. Hij werd 36 maal verhoord en sedert in banden van den scherprechter ter pijniging gesteld, doch zonder dat ze in werking kwam. Eindelijk werd W i c q u e f o r t veroordeeld tot een eeuwige gevangenis met verbeurdverklaring zijner goederen. Zijn zoon verschafte zich een afschrift van dit vonnis, liet het in Duitschland met zijn aanmerkingen drukken en zond het naar de gevolmagtigden tot den vrede te Nijmegen, met verzoek zijn vader te verdedigen en hem uit den kerker te doen ontslaan. Dit had geen gevolg. Den 11den Februarij ontsnapte hij met behulp der dienstmaagd van den cipier, reed met een wagen naar Leiden, van daar naar Utrecht en voorts over Arnhem en Nijmegen naar Zelle, waar hij tot raad van den hertog van Brunswijk - Lunenburg werd aangesteld. Twee jaren later keerde hij, met verlof der staten, voor een korten tijd naar 's Hage terug. Hij overleed te Zelle den 23sten Februarij 1682, in den ouderdom van 83 of 84 jaren.

Hij schreef:

Rélation du Voyage de Moscovie, *Tartarie et de Perse*, *fait à l'occasion d'une Ambassade*, *envoyée au Grand-Duc de Moscovie et au Roy de Perse par le Duc de Holstein*, *depuis l'an* 1633 *jusques en l'an* 1639. *Traduite de l'Allemand du Sieur Olearius*, *sécrétaire de la dite Ambassade par L.B.D.B.* (le resident de Brandenbourg). Paris 1656. 4°. *En trois parties*. It. in 6 boeken, *augmentée de plus d'un tiers*, *particulièrement d'une* 2*de partie contenant le Voyage de Jean-Albert de Mandeslo*, *aux Indes Orientales etc.* Paris 1659, 2 vol. 4°. Ibid. 1666, 2 vol. 4°. It. met den titel: *Voyages célébres et remarquables*, *faits de Perse aux Indes Orientales par le Sieur Jean Albert de Mandeslo*, *Gentilhomme des Ambassadeurs du Duc de Holstein en Moscovie et Perse. Contenant une Description nouvelle et très-curieuse de l'Indostan*, *de l'Empire du Grand Mogol*, *des Iles et Presqu'iles de l'Orient*, *des Royaumes de Siam*, *de Japon*, *de la Chine*, *de Congo etc. Mis et ordre et pnblié après la mort de l'Illustre Voyageur*, *par le Sieur Adam Olearius*, *Bibliothécaire du Duc* (F r e d e r i c) *de Holstein*, (G o t t o r p) *et Mathematicien de sa cour. Traduits de l'original par le Sieur A. de Wicquefort*, *Conseillier des conseils d'Etat et Privè du Duc de Brunswic et Luneburg Zell*, *etc. Resident*

de l'Electeur de Brandenbourg. Nouvelle édition révue et corrigé etc. Leyde 1719 2 vol. fol. Amst. 1727. 2 vol. fol.

Discours Historique de l'Election de l'Empereur, *et des Electeurs de l'Empire*, *par le Résident de Brandenbourg*. Paris 1658. Rouen 1711. 12°. Ook in eenige uitgave van *l'Ambassadeur*.

Thuanus restitutus, *sive sylloge locorum variorum in Historiâ Jacobi Thuani desideratorum. Item Francis. Augusti et Guicciardini Paralipomena*, *quae in ipsius Historiarum libris III*, *IV et V non leguntur: Latinè*, *Italicè et Gallicè edita*. Amst. 1663. 12°.

Rélation du Voyage de Perse et des Indes Orientales, *fait en* 1626 *et* 1627, *traduite de l'Anglois de Thomas Herbert*, *par M. de Wicquefort*, *avec une Rélation des Révolutions arrivées au Royaume de Siam en* 1647, *traduite du Flamand de Jérémic van Vliet*. Parn. 1663. 4°.

L'Ambassade de Dom. Garcias de Silva Figueroa en Perse, *contenant la Politique de ce grand Empire*, *les moeurs du Roy Scha-Abbus*, *et une Rélation exacte de tous les lieux de Perse et des Indes*, *ou cet Ambassadeur a été l'espace de huit années qu'il y a demeuré. Traduite de l'Espagnol par A. de Wicquefort*. Paris 1667. 4°.

Mémoires touchant les Ambassadeurs et les Ministres public par L.M.P. (le Ministre Prisonnier), *Cologne* (Holl.) 1677 12°. De Galandi trachtte deze *Mémoires* te weerleggen in eene brochure, getiteld:

Réflexions sur les Mémoires pour les Ambassadeurs, *et réponse au Ministre Prisonnier*, *avec d'exemples curieux et d'importantes recherches. Ville-Franche* 1677. 12°.

L'Ambassadeur, *ses fonctions*. La Haye 1682. 2 vol. 4°. *Avec les Réflexions sur les Mémoires pour les Ambassadeurs*, *et la Réponse au Ministre Prisonnier*, *et le Discours Historique de l'Election de l'Empereur et des Electeurs de l'Empire*. Cologne (Holl.) 1690. 2 vol. 4°. It. met dezelve stukken. Cologne (France) 1715. 2 vol. 4°. vertaald, doch zeer slecht in het Hgd. door Jan Leonard Sauter, doctor in de regten. Leipzig 1682. 4°., in het Engelsch door Digby. Lond. 1716. fol.

Mémoires sur le Rang et la Preséance entre les Souverains de l'Europe. Amst. 1746. 4°.

A. de Wicquefort, *Mémoires sur la guerre faite aux Provinces-Unies de l'année* 1672, *edités par J. Grothe*.

L'Histoire des Provinces-Unies des Pays-Bas, *depuis le parfait établissement de cet Etat*, *par la Paix de Munster*. T. I. La Haye 1719. fol.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 37, *Anal.*, p. 57; Felleri *Monum. varia inedita*, p. 433; H. Witte, *Diarium Biogr.* an 1682; *Bibliotheca Juris Imperantium*, p. 255; *Cat. Bibl. Bienav.*, T. I. Vol. II.

p. 1699; Paquot. *Mèm.*, T. I. p. 351-361; Basnage, *Préf. de l'Hist. de Holl.*, p. 5; *Lettres de Bayle avec les Notes de Desmasseaux*, p. 138, 173, 180 *et suiv.;* Niceron, *Mém.* XXXVIII, p. 91-108; *Biogr. génér. moderne; Biogr. Univ.;* Jöcher; *Conv. Lex.;* Baur; Wagenaar, *Vad. Hist.;* D. XIV. bl. 339, 379, 380, 381, 382; van Wijn op Wagenaar, D. XIV. bl. 108, 110, 112, D. XV. bl. 110; Bilderdijk, *Vad. Gesch.*, D. IX. bl. 273, 325 v.D. X. bl. 62 v. 259, 323, D. XI. bl. 276; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. (2) bl. 419, 420; J.A. Grothe, *Essai de Critique* op de Wicqueforts, *Histoire des Prov. Unies*, in *Kron. v.h. Hist. Genoots.*, 12 jg. 196; *Bor.*, VI. I.; De Wind, *Bibl. der Geschiedschrijvers;* Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Joachim Wicquefort]

WICQUEFORT (JOACHIM), broeder van den vorige, in 1600 te Amsterdam geboren, speelde een zekeren rol gedurende den 30-jarigen oorlog, als agent van Bernard, hertog van Saxe-Weimar in de Nederlanden, Frankrijk en Duitschland. Zijn correspondentie wordt te Gotha en Weimar bewaard, is gebruikt door den geschiedschrijver Roese, en verdiende uitgegeven te worden. Hij vernam te Amsterdam den dood van zijn meester. Drie maanden later werd hij resident van Hessen-Cassel, bij de vereenigde provincien (Nov. 1639), bleef gedurende 20 jaren in die betrekking en overleed in 1670 in zijn geboortestad. Hij was ridder der orde van St.-Michiel.

Men heeft van hem:

Lettres de J. Wicquefort avec les responses de G. Barlée en Francais et en Latin. Amst. 1696. 8°. *avec quelques lettres nouvelles*. Utrecht 1712. 12°.

Zie Niceron, *Mém.*, T. XXXVIII; Paquot, l.c. *Biogr. génér. med.;* Rabus, *Bockzaal van Europa*, 1696.

[Frederik Adam Widder]

WIDDER (FREDERIK ADAM) werd den 15den Januarij 1724 te Oppenheim in de Paltz geboren, studeerde te Heiderg, vervolgens te Groningen (1744), beoefende (1740) aldaar de godgeleerdheid en de wijsbegeerte onder Engelhard, onder wien hij in 1748 eene *Dissert. de malo morali* verdedigde, na kort te voren tot den predikdienst te zijn bevorderd. De dissertatie waarop hij in 1751 tot A.L.M. en phil. doctor te Groningen werd bevorderd, handelde *de Affectibus*, *Musices excitandis*, *augendis et moderandis*. Gron. 1751.

Reeds in het volgende jaar werd hij lector in de philosophie aan die hoogeschool en opende zijne lessen met een voorlezing *ad definitionem justitiae divinae*, *juxta recentioris philosophiae decreta instituendam*. In 1767 benoemden hem curatoren tot buitengewoon hoogleeraar. Reeds was hij in de faculteit geintroduceerd en gereed een oratie *de sapientia Dei in minimis naturae operibus conspicua* te houden, toen plotselinge ongesteldheid hem noopte zulks tot 24 Jan. 1770 uit te stellen. Den 22sten December 1773 aanvaardde hij het gewoon hoog-

leeraarambt met een *Or. de auctoritate philosophiae in beata vita comparanda*. Hij overleed ongehuwd den 20sten Febr. 1784.

Behalve de genoemde oraties gaf hij nog in het licht:

De Hylosoismo et Leibnitianismo. Gron. 1758.

De Solis et umbrae stili retrogradatione, *singulis aliquando diebus*, *in quibusdam terrae locis*, *conspicua*. Gron. 1766.

Diss. in qua disquiritur, *num praeter mentem humanam*, *alii excitant spiritus finiti*, *corporibusque naturaliter sint vestiti*.

Ook gaf hij in 1767 in het licht het *Compendium phil. pract.* van E n g e l h a r d en in 1761 een herdruk van diens *Institut. Metaphysicae*. Later verscheen *F.A. Wiggeri Exercitation. Acad. fasciculus*. Gron. 1771. Bij de overdragt van het rectoraat, sprak hij in 1779 *de praecipuis in consequendo erruditione solidiore impedimentis philosophiae studio superandis*.

Zie *Programmata inaug.* van 1768 en 1773 het *Progr. funebr.;* M u n t i n g h e , p. 119, *Gron. Gedenkb.*, bl. 90, 91.

[M. Wideman]

WIDEMAN (M.) gaf in het licht:

Bijbelsche keten van de boeken des O. en N. Testaments, 3 dn. Amst. 1722. 8°.

[Abdias Widmarus]

WIDMARUS (ABDIAS), zoon van A n d r e a s W i d m a r u s , eerst rector, later predikant te Bremen, zag den 13den September 1591 te Lemgo in Westphalen het levenslicht.

Hij genoot eerst de opleiding van zijn vader en andere geleerden en bezocht vervolgens de hoogescholen van Heidelberg en Marburg, waar hij in de godgeleerdheid studeerde. Na voleindigde studien werd hij predikant te Altorf en vervolgens te Neuhaus in de Paltz. Gedurende den 30-jarigen oorlog week hij naar Holland, en verbond zich in November 1624 aan de gemeente te Uitgeest, vervolgens in 1638 aan die van Gouda, waar hevige kerkgeschillen gevoerd werden, die hij, gedurende zijn zesjarig verblijf aldaar, bluschte. In 1644 werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid te Harderwijk en aanvaardde aldaar den 13den Julij zijn ambt met eene *Oratio de Urim et Thummim*. Hard. 1644. 4°.

Reeds in het volgend jaar ontving en aanvaardde hij het beroep van hoogleeraar in de godgeleerdheid te Groningen, dat hij den 4den Junij 1645 aanvaardde met eene redevoering, die het licht heeft gezien onder den titel van *Columba*, *Spiritus Sancti Hieroglyphicon*, *hoc est oratio inauguralis de manifestatione Spiritus Sancti sub specie Columbae*, *ad inaugurationem Christi*, *circa hujus baptismum*. Gron. 1646. 4°.

Hij was 23 jaren het sieraad der hoogeschool. Ook de avond zijns levens kenmerkte zich als bijna geheel zijn leven door ziekelijkheid, maar ook toen werden de vermogens van zijn geest verzwakt. Hij behoorde tot de Irenische Coccejanen en was een echt leerling van H e n r i c u s A l t i n g , wiens

lessen hij te Heidelberg had bijgewoond. Hij overleed den 23 Mei 1668.

Behalve de gemelde redevoeringen gaf hij in het licht:

Disputationes Theologicae adversus Judaeos de vero Messia. Marp. 1617.

πεντὰς *disputationum de natura S. Theologiae*, *hujus simul Synopsis exhibens*. Hard. 1645.

Programma over Bern. Schaffer.

Hij behoorde tot de overzetters van de nieuwe vertaling des Ouden Verbonds.

Zijne dochter Anna Sara huwde met den hoogleeraar Hermannus Velingius.

Zie Rotermund, *Brem.*, T. II. p. 252; Schrassert, *Beschrijv. v. Harderwijk; Effigies et Vitae Prof. Gron.*, p. 164; Paquot, *Mém.*, T. IV. p. 176; Muntinghe, *Acta sec.*, p. 46, *Comp. Gel. Lex.*, S. 2501; Hinlopen, *Gesch. d. Overzet. des Bijbels*, bl. 124, 134, 140; Heringa, bij Kist en Royaards, *Archief*, D. V. bl. 149, 197 enz.; Jac. Alting, *Opp. Omnia*, T. V. p. 365; Cocceji *Anecd. II*, *ep.* 406; Veeris, *Vern. Kerk. Alph.*, bl. 228; Bouman, *Geld. Hooges.*, D. I. bl. 94, 103, D. II. bl. 610, 646; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Friedrich Daniel Joseph von Wiebel]

WIEBEL (FRIEDRICH DANIEL JOSEPH VON) werd in 1802 predikant bij de Evang. Luthersche gemeente te Veere, vervolgens te Kampen en Alkmaar. Hier legde hij in 1816 zijne bediening neer, maar aanvaardde haar wederom 2 jaren later te Groede. Hij ontving zijn emeritaat in 1821 en overleed in 1832. Hij heeft in het licht gegeven:

Leerredenen over verschillende onderwerpen. Alk. 1809.

Zie *Bijdrag.* van Schultz, Jacobi en D. Nieuwenhuis, D. V. bl. 127, 149, 165, D. VII. bl. 141; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[J.B. Wiedenburg]

WIEDENBURG (J.B.) schreef eene *Verhandeling over de Cometen*. Amsterd. 1756.

[Wieland]

WIELAND (.) gaf in het licht: *Praktyk Civiel*.

Zie Abcoude, bl. 408; Arrenberg, bl. 576.

[Mattheus van Wielich]

WIELICH (MATTHEUS VAN) was een leerling van Martinus de Meester, en een bekwaam beeldhouwer. Hij bloeide in 1694.

Zie Kramm.

[Abraham Wieling]

WIELING (ABRAHAM), in Nov. 1693 te Hamm in Westphalen geboren, studeerde tot 1711 in de godgeleerdheid, vervolgens in de regten, te Marburg, onder N. Hombergius, te Duisburg onder Bernard Hendrik Reinold en Everardus Otto. In 1716 kwam hij in Holland, werd conrector te Gouda, en, door invloed van Bijnkershoek, hoogleeraar in de letteren te Amsterdam, terwijl hij tevens

privaatlessen in de regten gaf. Door medewerking van B i j n k e r s h o e k werd hij in 1727 opvolger van H e i n e c c i u s, hoogleeraar in de regten te Franeker, en in 1739, in plaats van E v e r a r d O t t o, tot raadpensionaris van Bremen benoemd, in het burgelijk en leenregt te Utrecht, terwijl hem in 1743 daarenboven het onderwijs in het openbaar Romeinsch-Germaansch regt werd opgedragen. Hij overleed tengevolge van een val den 11den Jan. 1746. Hij bekleedde in 1736 te Franeker en in 1740 te Utrecht de rectorale waardigheid. Hij had bij zijne vrouw L o u i s e A m a l i e W i l l e t een zoon K a r e l B a l t h a z a r W i e l i n g, die in 1752 doctor in de beide regten en in 1757 lid van den Raad te Utrecht werd.

W i e l i n g gaf in het licht:

Diatribu de furto per lancem et licium concepto. Marpurgi 1719. 12°.

Dissertatio de iure antiquo vitae et necis parentum in liberos. Amst. 1724. 4°.

Aanteekeningen op *Terentius*, die voorkomen in de uitgaaf van W e s t e r h o v i u s. Hagae-Comit. 1726. 4°.

Jurisprudentia restituta, *seu Index chronologicus in totum Juris Justianei corpus; ad modum Jacobi Labitii*, *Antonii Augustini et W. Freymonii. Accesserunt Opuscula IV in usum Auditorum. Animadversiones passim adjecit Mr. Wieling. J.U.D. et Prorector*. Amst. 1727. 8°.

Oratio inauguralis de Naturâ, *unâ omnis Juris ac Virtutis norma*, *habita a.d. III martii* 1728. Franeq. 1728. fol.

Jurisprudentiae Justineaneae secundum IV Institutionum libros Specimina, *nec non Selecta Juris controversi capita ex L.X. Pandect. Tit. I.* Franeq. 1728 en volg.

Dissertatio de Justiniano et Theodorâ. Franeq. 1729.

Commentationes ad Auditores snos de Lege Furia Testamentaria, *de Lege Voconiâ*, *de Edictis Praetorum perpetuis*, *de Edictis translatitiis*, *de Lege annua*, *de Servii Sulpitii et Auli Ofilii*, *nec non Marci*, *Antistii Labeonis ad Edictum libris*. Francq. 1729, 1730, 1731. 3 vol. 4°.

Fragmenta Edicti Perpetui. Franeq. 1753. 4°.

Repetitio Institutionum Juris Civilis. Accedunt Justiniani Constitutio omnem, *Edmundi Merillii Oratio de tempore in studiis Juris prorogando et Joannis Gottlob Heineccii Oratio de Jurisconsultis semidoetis*. Franeq. 1733. 8°.

Positiones Juris Naturae et Gentium Grotianae ad Librum I cum Notis. Franeq. 1734.

Lectionum Juris civilis Libri II, *in quibus vulgata quorundam capitum scripturae defenditur*. Amst. 1736. 8°.

W i e l i n g was van plan bij dit werk eene geleerde verhandeling *de Jure Amelandiae* te voegen. Deze kwam echter in hands. in de bibliotheek van den prins van O r a n j e.

Oratio de funebris jurisprudentiae regundis. Franeq. 1737. 4°.

Doctrina Prooemii Institutionum. Franeq. 1737. 4°.

Doctrina Pandectarum Juris Civilis ad L.I. Tit. I et II. Franeq. 1737.

Animadversa de Romano Germanorum imperio. Franeq. 1768-1739.

Oratio pro Glossatoribus, *habita Trajecti a.d. XIV Septemb.* 1739. Ultraj. 1739. 4°.

Oratio de Sanctione Pragmatica Caroli VI Imperatoris. Ultraj. 1740, vermeerderd en verbeterd. Ibid. 1743. 4°. In 't Nederd.

Twee redevoeringen over de Pragmatyke Sanctie van keizer Karel VI, *uit het Latijn vertaald door V.J. Blondeel*, *doctor in de Filosofie en kandidaat in de rechten*. Amst. 1743. 4°.

Oratio de Logomachiis Jurisconsult. Ultraj. 1744. 4°.

Eenige polemische geschriften betreffende een Dissert. van N. Blondel. 1746. 12°.

Eenige aanmerkingen op de Grieksche paraphrase der Instituten, in de uitg. door Willem Otto Reitzius. Hagae Comit. 1751. 4°. er van bezorgd.

Naamloos gaf hij *Deductie van 't recht van Pardon der stadhouderen van Friesland*.

Hij was ook van plan de *Opera minora et rariora* van Huber uit te geven, doch werd hierin door zijn dood verhinderd.

In 1745 verscheen te Utrecht bij Johanes Evelt: Aanmerkingen op het boekje van den vermaarden A.W. ter opschrift voerende den titel van *Sumna Themidis Orthodoxae of kort begryp der rechtzinnige rechtsgeleertheyt*, *opgesteld door de gezaamentlyke leeden der theol. faculteit van de Academie 's lands van Utrecht*. 4°., waarop *Aanhangsel van de Aanmerkingen* volgden.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 312, *Anal.*, p. 385, 699; Vriemoet, *Athenae Fris.*, p. 814-818; *Opera minora*, Ulr. Huberi, in *Praef. et Nobis ad* p. 171, 370, T. I. Heringa, *de auditorio*, p. 147; Paquot, *Mém*, T. VI. p. 286-290; J.F. Juglers, *Beytraege zur. Juristischen Biographie*, T. VI. P. I. n°. XIII. p. 195-212; van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 312.

[Nicolaas Wieling]

WIELING (NICOLAAS) werd in 's Hage geboren, en was een bekwaam historieschilder. Hij maakte fraaije werken voor den graaf van Hoorn en werd in 1671 aan het hof van Brandenburg geroepen, voor hetwelk hij insgelijks verscheidene groote kunstwerken vervaardigde. Hij was een der oprigters der Haagsche schilder-akademie en overleed in 1689 te Berlijn.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Sjoerd Ebeles Wieling]

WIELING (SJOERD EBELES), predikant bij de Doopsgezinde gemeente aan de Oostzijde te Zaandam, bestuurder en curator

der Doopsgezinde societeit, bereidde ook jongelieden voor tot de godgeleerde studien. Hij behaalde twee gouden medailles, een bij de Maats. tot Nut van 't Algemeen in 1811 voor een *Zedekundig Leerboek tot onderwijs in de Natuurlijke Godsdienst en de Zedeleer* en in 1834 bij de Maats. van fraaije kunsten en wetenschappen voor de beantwoording der vraag: *Wat denkbeeld heeft men zich te vormen van de hedendaagsche volksverlichting en haren invloed op de zedelijkheid bijzonder in ons Vaderland*, *en welke middelen moet men aanwenden om dezelve uit te breiden of te wijzigen*. Hij overleed te Zaandam den 23sten Sept. 1835.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1835, D. II. bl. 242; V e r w o e r t .

[Joannes Wier of Wierius]

WIER of WIERIUS (JOANNES), in 1515 te Grave geboren, genoot het onderwijs van den zoo verschillend beoordeelden, doch zeker scherpzinnigen H e n d r i k C o r n e l i s A g r i p p a te Keulen, bij wien hij schijnt ingewoond te hebben. Van daar reisde hij naar Frankrijk en werd in 1534 te Orleans bevorderd tot med. doctor. Vervolgens bezocht hij de kusten van Afrika, vertoefde langen tijd op het eiland Creta en keerde eindelijk naar het vaderland terug. In 1534 werd hij te Arnhem aangesteld tot stadsgeneesheer, op eene bezoldiging van *f* 100 's jaars; doch daar de bekrompene stedelijke geldmiddelen zulks niet langer toelieten, vertrok hij in 1550 naar Kleef en werd, benevens R e i n e r u s S o l e n a r d a , benoemd tot lijfarts van den hertog, welke betrekking hij 35 jaren met grooten roem waarnam. Met den hertog deed hij meerdere reizen naar onderscheidene Duitsche hoven, waardoor hij met hooggeplaatste personen in kennis kwam en vele zaken en omstandigheden, die anders ligt onbekend ware gebleven, leerde kennen. Op deze reizen nu was hij alom getuigen van de gruwelen tegen de zoogenaamde toovenaars, heksen enz. en voelde hij daardoor in zich de roeping ontstaan, zich tot den hardnekkigen strijd tegen dweepzucht, bijgeloof en verblinding aan te gorden. Hij begon alzoo met te schrijven *de Veneficis et Sagis*, ten betooge dat een misdadiger, die iemand door vergif ombrengt, geheel iets anders is dan iemand die van tooverij wordt beschuldigd, terwijl men beide toenmaals gewoonlijk als niet onderscheiden plagt te beschouwen. Door de gelukkige gevolgen, die reeds dit geschrift teweegbragt, besloot W i e r de zaak in haar geheel aan te vatten, en nu schreef hij, na zeer veel nasporingen, en een' ongelooflijken arbeid zijn wereldberoemd werk *de Praestigiis Daemonum ac et Incantationibus ac Veneficiis*. Dit werk is uit de volgende 6 boeken zaamgesteld: I. *Over den Duivel*, *zijn oorsprong*, *zijne bedrijven en magt;* II. *Over de Toovenaars;* III. *Over de Heksen;* IV. *Over de Betooverden;* V. *Over de genezing der Betooverden;* VI. *Over de straffen der Toovenaars en Heksen*. Dit gedeelte

des werks is met de uiterste vlijt bewerkt en bevat zeer belangrijke wenken voor den toenmaligen regter. Ook tegen de pijnbank wordt daarin sterk geijverd. In den avond zijns levens begreep Wier nog niet te moeten rusten. Dientengevolge schreef hij toen, in een korter bestek, zijne verhandeling over de Heksen, waarin alles zeer beknopt en fraai wordt uiteengezet. Door dit werk (zegt hij) wilde hij de arme oude vrouwen behoeden voor den brandstapel in dit leven en de regters voor de vlammen van het eeuwige vuur aan gindsche zijde van het graf. De vele drukken, die elkander opvolgden, getuigden van de graagte, waarmede vooral het grootere werk *de Praestigiis Daemonum* enz. ontvangen werd. Basil. 1564. 8°., met een privilegie van keizer Ferdinand van 4 Nov. 1562, 1577, 1583. 4°.

In de geleerde wereld kwamen er echter verscheidene geschriften tegen dit werk in het licht, die hij in verschillende verweerschriften, gezamenlijk met den titel *Liber Apologeticus*, welk boekje hij aan Henricus Weselius, kanselier van den hertog, opdroeg, uitgegeven. De briefwisseling met Johannes Brentius over de straf der Heksen liep in het vriendelijke af, de tegenstand van Paulus Schaligius of Scaliger, die zich prins de la Scala of marktgraaf van Verona noemde, werd scherper beantwoord. Nog stouter en scherper beantwoordde hij 'de lasteringen' van Leo Suarius, een Franschman, die voor Scaliger was opgekomen. De uitstrooisels van Bartholomeus Fajus, dat Wier niet alleen een bevorderaar en beschermer zoude zijn van de duivelskunsten, maar ook zelf een toovenaar door zijne geschriften, oordeelde hij geene beantwoording waardig, evenmin de aantijgingen van Johannes Bodinus, die een klein vertoog schreef om de leer van Fajus opzettelijk te bewijzen, dat bij zijn werk *de Demonomania* is gevoegd. Na zijn dood nam koning Jacobus van Engeland de pen op om de leeringen van Wier en Scot te bestrijden, 't geen hij in zijn *Daemonologia* deed, en trachtte de beroemde Criminalist Benedictus Carpzovius, in zijn *Practica nova rerum Criminalium*, de redeneringen van Wier te bestrijden, doch omtrent een eeuw later droeg J.S.P. Boehmer in zijne *Observationes selectae* over de *Praxis criminalis* van Carpzovius voor, dat bijna alle redeneringen van dezen door het licht eener gezonde wijsbegeerte waren opgeheven en uitgewischt.

Later gaf Wier nog in het licht zijn *Pseudo-monarchia Daemonum*, waarin hij alles bijeenbrengt wat er bij oude en vreemde volken en vele schrijvers over deze wezens is gebeuzeld en welke veelvuldige namen aan deze zijn gegeven. Ook schreef hij eene verhandeling *de Jejuniis fictitiis* en *de Lamiis*, eene wijsgeerige verhandeling *de Irâmorbo*, *eiusdem curatione Philosophica*, *Medica et Theolo-*

gica en *Artzney-buch von etlichen bisanher unbekannten und unbeschriebenen kranckheyten*. Franckfurth am Mayn 1580. 8°., waarin o.a. eene verhandeling over den *Morbus Gallicus* en de *Serpigo Hispanica* voorkomt. De vereenigde uitgave van 's mans werken werd in 1660 bezorgd door den geleerden boekverkooper Petrus Montanus of van den Bergh. Hij had zich vele kosten getroost om alle werken (*opera omnia*) van Wier, meerendeels bij losse stukjes uitgegeven, te verzamelen en liet eenige uit het Duitsch in het Latijn overzetten en droeg het werk, voorafgegaan door een uitgestrekte getuigenis van Martinus Schoockius, aan burgemeesteren van Amsterdam op.

Hierin komen behalve de genoemde werken nog voor: *Medicae observationes rarae de quartanâ*, *de pestilentiali aaginâ*, *pleuritide*, *peripneumonia*, *de hydropis curatione; aconon Meatuum naturalium clausorum*.

Melchior Adam vermeldt o.a. nog eenige *Libri* met *Epistolae medicinales*, en een verh. *de scorbute sive scorbutica passione*.

De varenis morbis endemico Westphalorum permolesto, is door hem in het Hgd. geschreven, door zijn zoon Hendrik in het Latijn vertaald door H. Smet in zijn *Miscell medica*. Franef. 1611. 8°. opgenomen.

Van zijn hoofdwerk bestaat ook een Fransche vertaling: *Histoires*, *disputes et discours des illusions et impostures des diables et magiciens*, *infames*, *sorcières et empoisonneurs*, *des ensorcelez*, *et demoniaques*, *et de la guérison d'iceux. Item de la punytion*, *qui méritent les magiciennes*, *etc.* 1599.

Eenige onuitgegevene brieven van Wier deelt L.J.F. Janssen mede in de *Bijdragen voor gesch. en oudheidk.*, uitgeg. door I.A. Nijhoff. D. VI. bl. 266, en D. VII. bl. 1-9.

Wier werd in den jare 1588 naar Teklenburg genoodigd, ter genezing van de gravin van Bentheim en aldaar door een zware ziekte overvallen, waaraan hij den 24sten Februarij overleed. Zijn lijk is in de hoofdkerk begraven; het grafschrift is bij verscheidene schrijvers bewaard gebleven.

Hij is tweemaal gehuwd geweest. De naam zijner eerste vrouw is niet bekend, de tweede was Henrica van Holthe, eene Geldersche vrouw van adelijk geslacht. Hij liet 4 zonen na: Theodorus, die een vermaard regtsgeleerde en kanselier of secretaris van graaf Willem van den Berge, dien in 1572 op de togt in Overijssel vergezelde; Hendrik werd geneeskundige, de beide jongste heetten Galenus en Johannes. Het portret van Wier vindt men o.a. voor den druk van 1577 zijner *Opera omnia*, een fraaije houtsnede, naar welke de plaat in koper van P. Holstein voor den laatsten druk gevolgd is.

Zie *Vita J. Wicri* voor zijn *Opera omnia;* Melchior Adams, *Vitae German. Medic.*, p. 187, 188; Gesneri *Bibliotheca;* Königii, *Bibl. vet. et nov.;* Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 254, 755; J. Fabricius, *Hist. Biblioth.*, P. III. p. 473, 474; *Catal. Bunav.*, T. I. Vol. II. p. 1700; Saxe, *Onom.*, T. IV. *Append.*, p. 612, 613; J. Aug. Thuani, *Hist. Lib.* LXXXIX, p. 261; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 580; Hauber, *Bibl. Maj.*, T. I. p. 55; *Diction. du Diable; Lindenius renovatus* p. 702; Mort, *Influenza Europaca*, Hamb. 1821, 1-30; Haller, *B.M. Pract.*, T. II. p. 163; J. Astruc, *de morbis Veneriis*, T. II. p. 805; A. Teissier, *Eloges der Hom. Sav.*, P. II. p. 97-100; *Biogr. génér.;* Sprengel, *Hist. de la Medicine trad. par Jourdan*, T. III; Eloy, *Dict. hist. de la med.; Biogr. médicale*; Broekx, p. 75; Portal, *Hist. de l'Anatomie*, D. I. p. 632; *Biogr. Univ.*; Jöcher; *Conv. Lex.*; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 337; G.v. Hasselt, *Kronyk van Arnhem*, bl. 107, *Arnhemsche oudheden*, D. II. bl. 17; Jac. Scheltema, *Geschied. der Heksen-processen;* Dez., *Joh. Wier*, *beschouwd als den IJsbreker tegen de leer der vooroordeelen wegens den duivel* in *Geschied. en Letterk. Mengelw.*, D. IV. St. I.; Isensee, *Oude en Middeleeuwsche Gesch. d. Geneesk.*, bl. 368-370, 422, 445, 450, 456; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, D. I. bl. 60; Bekker, *Betoverde wereld*, bl. 120; Bor, *Ned. Hist.*, D. III. bl. 236; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Susanna de Wier]

WIER (SUSANNA DE) behoorde tot de dichteressen die *Lijktranen stortten over het afsterven van Wilhelm van Brakel te Rotterd*. Rott. 30 Oct. 1711.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 310.

[Groote Wierd]

WIERD (GROOTE) diende onder zijn oom, Groote Pier, tegen de Saksers, Hollanders en Bourgondiers, en werd, na diens overlijden tot admiraal verheven. Hij bragt de vijanden der Friezen groote verliezen toe. Bij de verdediging van Sloten moest hij voor Jan baron van Wassenaer bukken en de stad overgeven onder beding van vrijen uittogt. De verdere voorwaarden werden door Groote Wierd verbroken. Hij werd achterhaald en te Leeuwarden onthalsd op den 23sten November 1523.

[Hermannus Wielheesen]

WIELHEESEN (HERMANNUS), een der bestuurders, oprigters en werkzaamste leden van het dichtlievend genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*. Hij overleed als secretaris van dit genootschap in 1781. Zijne verspreide gedichten dragen den genootschappelijken stempel.

[Eyvo Take Wielsma]

WIELSMA (EYVO TAKE), boekdrukker te Leeuwarden, beoefende de poezy, blijkens zijn gedicht voor de Ned. vertaling der *Aphorismi Hippocratis* door dr. Ras. Leeuw. 1664. 8°.

[Hecco Wielstra Thoe Zwanenburg]

WIELSTRA THOE ZWANENBURG (HECCO), een Fries. Welligt de verdichte naam van den schrijver van:

Redenvoering over de wanbegrippen der Roomschgesinden ten opzigte van hunne onvergenoegtheyt met de tegenswoordige gesteltheyt der regeringsform. Leeuw. 1747. 8°.

Zie E e k h o f f , *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 17.

[Petrus Wierdsma]

WIERDSMA (PETRUS), zoon van P e t r u s W i e r d s m a , med. dr. en E m e l i a of Y m k j e n C l u i r d a , werd te Leeuwarden geboren en den 11 September 1728 gedoopt. Reeds in 1744 verloor hij zijn vader, verliet hij de Latijnsche school en voltooide door eigen oefening niet enkel zijne kennis van het Latijn, maar legde hij zich op de reken- en wiskunde toe en leerde hij de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen aan, terwijl hij zich op het kantoor van mr. G e o r g i u s H i d d e m a in de regtsgeleerde praktijk oefende, om tot procureur of notaris te worden opgeleid, zoodat hij reeds in 1749, en dus op zijn twintigste jaar, bevorderd werd tot procureur-postulant bij het Nedergeregt der stad Leeuwarden. In het volgend jaar verkoos men hem tot lid der vroedschap dier stad en in 1750 benoemden hem de staten van Friesland tot notaris publicus. Was de regtsgeleerde praktijk eerst zijn hoofddoel en mogt hij daarin eerlang eene zeldzaam geevenaarde hoogte bereiken, spoedig breidde hij zijn gezigtskring uit en wijdde hij zich aan de regtsgeleerdheid. Na in 1775 tot militair-auditeur bij den krijgsraad en 1791 tot secretaris der curatoren van 's lands akademie te Franeker benoemd te zijn, werd hij ook, in den aanvang van 1795, secretaris van het gezantschap, dat van staatswege naar Overijssel werd gezonden, om, zoo mogelijk, met den generaal der Fransche legermagt over het herstel van den vrede te handelen. Nog geen twee maanden verliepen er na de omwenteling, of hem gewierd eene uitnoodiging van de nieuwe staten-generaal der vereenigde Nederlanden uit 's Gravenhage, om een militair strafwetboek zamen te stellen, 't geen hij op zich nam, doch hij wenschte verschoond te blijven van een andere taak, aan hem kort daarna met zes andere uitstekende regtsgeleerden opgedragen, om een burgerlijk strafwetboek voor de provincie Friesland te ontwerpen, wijl hij twijfelde, ja vooruitzag, of die zaak ooit tot een goed eind zou kunnen worden gebragt. Toen zich in het volgende jaar de hevige revolutionairen van het gezag hadden meester gemaakt, en al de representanten, die zich niet met de vlucht redden, door dat schrikbewind werden gevat en op het Blokhuis gevangen gezet, onderging ook W i e r d s m a , die tot de moderaten behoorde, hetzelfde lot. Hier voltooide hij zijn aangevangen arbeid aan het wetboek dat, na zijne invrijheidstelling, door de Bataafsche republiek goedgekeurd en als wet afgekondigd, gedurende elf jaren en later van 1813-1815 kracht van wet behield. Nog voor hij ondervond dat deze zijne moeite niet te vergeefs was

geweest, werd hij den 14 November 1798 weder opgeroepen om met 16 andere regtsgeleerden uit geheel Nederland een burgerlijk en strafwetboek voor de Bataafsche republiek te ontwerpen. Hij arbeidde met ijver aan deze taak schoon zonder gevolg, wijl later een wetboek, meer op den leest van het Fransche regt geschoeid, is ingevoerd. Ook vervolgens zag W i e r d s m a zich dikwijls in de gelegenheid gesteld hulp en raad te geven en bepaaldelijk deed hij dit als lid eener door het staatsbewind benoemde commissie, om, ingevolge art. 63 van de nieuwe staatsregeling voor het Bataafsche volk van 1801 een ontwerp in te dienen van den voet en de inrigting van het bestuur van dit departement, hetgeen tengevolge had dat hij den 21sten Junij 1802 benoemd werd tot secretaris van dit nieuwe departementaal bestuur van Friesland.

In 1806 benoemde koning L o d e w i j k N a p o l e o n hem tot staatsraad in buitengewone dienst voor de sectie van wetgeving en algemeene zaken, en in 1807 bekroonde die vorst deze gunst door hem tot ridder van de koninklijke orde van Holland te benoemen. Kort daarna werd hij van zijn zwaarwigtigen post van secretaris ontslagen, doch bleef als assessor van den landdrost van Friesland aan het provinciaal bestuur verbonden, eene betrekking waarin hij tot de inlijving van ons vaderland volhardde. Hij overleed den 31 December 1811, in den ouderdom van bijna 82 jaren en ruim 3 maanden en werd weinige dagen daarna te Beetgum begraven. Zijne bibliotheek, schilderijen en handschriften werden in Junij 1813 te Leeuwarden verkocht.

Hij was in 1762 gehuwd met J e l t j e v a n d e r F e e n, uit een deftig geslacht te Leeuwarden, die hem drie kinderen naliet.

Zijne schriften zijn:

Verzameling van stukken betrekkelijk de gehoudene besoignes over de militaire jurisdictie in de provincie van Friesland. Leeuw. 1784.

Oude Friesche wetten met eene Nederd. vertaling en ophelderende aanteekeningen voorzien. Campen en Leeuw. 1782 en 1788, 2 stukken. Het beloofde derde stuk met breedvoerige inleiding is nimmer verschenen.

Verhandeling over het Stemrecht in Friesland. Leeuw. 1792. 8°. Door mr. A. v a n H a l m a e l jr. W i e r d s m a 's *gouden boek* genoemd.

In de *Nieuwe Aardrijksbeschrijving voor de Ned. Jeugd door den heer W.E. de Perponcher*. Utrecht 1784, komt van bladz. 303-328 eene nauwkeurige beschrijving van Friesland van de hand van W. voor.

Zie d e W a l, *de Claris Frisiae Jure-Consultis*, p. 69, 412; W. E c k h o f f, *Voorl. over het leven van P. Wierdsma*, *m. portr. in de*

Vrije Fries, D. VIII. bl. 1 volgg.; Dez., *Bibl. der stad Leeuw.*, bl. 41, [2]03, 252, 271; Dez., *de stedel. Kunstverz. van Leeuw.*, bl. 43, 251; Muller, *Cat. v. portr.*

[Douwe of Dominicus Wierdsma]

WIERDSMA (DOUWE of DOMINICUS), broeder van den vorige, den 1sten Mei 1732 gedoopt, studeerde te Franeker onder de proff. Winter, Ouwens en Camper, werd den 20 Mei 1755 bevorderd tot med. doctor op theses, en oefende slechts korten tijd in zijn geboortestad Leeuwarden de geneeskunde uit, wijl hij reeds in 1757 overleed, zoo men meent in krankzinnigen toestand. En toch was hij toen reeds als uitstekend beoefenaar der botanie en de geneeskunde ook in het buitenland bekend, vermits hij kort voor zijn dood eene benoeming ontving tot hoogleeraar aan de akademie te Petersburg.

David Meese vermeldt in het voorberigt zijner *Flora Frisica* (Fran. 1760), de aansporing en hulp, die hij tot zijne studie van het stelsel van Linnaeus mogt ontvangen van Murk van Phelsum en Wierdsma, toen ze nog studenten te Franeker waren. De hoogl. Claas Mulder, die zulks in zijn *Oratio de meritis Davidis Meese*. Gron. 1823 p. 9 vermeldt, en met zoo veel lof van Wierdsma spreekt, voegt er bl. 21 bij 'dat zijn vriend dr. van Phelsum ter eere van dezen zeer geleerden en boven allen lof verhevenen beoefenaar van de natuurlijke historie in zijn *Herbarium* eene plant (eene soort van Valeriaan) den naam van *Wierdsma* heeft gegeven.'

Zie verder: van Phelsum, *Historia Physiol. Ascaridum*, p. 122; Eekhoff, *in Vrije Fries*, bl. 36, 37, l.c.

[K. Wiering]

WIERING (K.). Deze teekende o.a. *de Hoofdtoren te Hoorn*, *door het onweêr in brand geraakt*, *op den* 10*den Maart* 1750, naar het leven. Deze teekening is door S. Fokke gegraveerd. 8°.

Zie Kramm.

[Jan Wieringa]

WIERINGA (JAN), behangsel- en sieraadschilder in zijne geboortestad Groningen, waar hij ten jare 1780 in den ouderdom van 71 jaren overleed.

Zie Kramm.

[Gerardus Wieringa]

WIERINGA (GERARDUS), zoon van den vorige, te Groningen geboren, oefende zich aldaar en verder te Dusseldorp in de beroemde galerij, eindelijk onder Jurriaan Andriessen te Amsterdam. Hij kwam in 1790 in zijne geboortestad terug en gaf daar onderwijs, en schilderde en teekende landschappen. In 1810 behaalde hij bij de Leidsche schilder- en teekenakademie *Ars aemula naturae*, den uitgeloofden premie wegens een *Hollandsch landschap tegen het*

vallen van den avond, *na een heeten zomerdag*. Hij overleed te Groningen in 1817.

Zie Immerzeel: Kobus en de Rivecourt.

[N. Wieringa]

WIERINGA (N.), portretschilder te Leeuwarden, nog in 1675. Bij den heer A.J. Bruinsma te Leeuwarden berusten twee uitmuntend door hem, in 1649, geschilderde portretten.

Zie Kramm; Eekhoff, *Kunstverz. van Leeuw.*, bl. 295.

[Cornelis van Wieringen]

WIERINGEN (CORNELIS VAN), kunstschilder, omtrent 1600 te Haarlem geboren, werd voor de zeevaart opgeleid. Na verscheidene reizen gedaan te hebben, wijdde hij zich geheel aan de kunst en schilderde *Zeegezigten*, die niet voor die van Corn. Hendriksz. Vroom onderdoen. Hij had, volgens Immerzeel, een verwonderlijk geheugen om het lokale van het element, dat hij vroeger van nabij had leeren kennen, en deszelfs gevaren en verschrikkelijkheden voor te stellen. Hij bragt ook landschappen en kleine zeegezichten, naar eigene vinding, die geestig behandeld zijn, in prent. Visscher heeft ook zijne stukken in koper gesneden. Hij overleed te Haarlem in 1635 en was dezelfde met Cornelis Klaaszen van Wieringen.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Jan Wierix]

WIERIX, WIRICX, WICRX of WYBINCK (JAN) werd in 1550 te Antwerpen of Breda geboren, vestigde zich later te Amsterdam of te Antwerpen. Hij was een uitmuntend teekenaar en graveur. Zijn meester is onbekend, doch hij volgde Albert Durer na. Hij vervaardigde o.a. een reeks van onderwerpen uit het O.T. van de schepping der wereld af tot den toren van Babel. Hij en zijn broeder Jeronimus waren in 1570 te Antwerpen voor Chr. Plantijn werkzaam, blijkens de *Humanae Salutis Monumenta etc*. Antv. 1570.

Zie L. Alvin, *L'Enfance de Jésus. Tableaux Flamands*, *Poëme tiré des Compositions de Jerome Wierix; Avec* 14 *planches et une notice biographique sur les trois frères Wierix*, *Graveurs au XVI Siècle*. Paris 1860; *Messager des Sciences historiq.*, 1858 p. 333; Immerzeel; Kramm.

[Jeronimus Wierix]

WIERIX (JERONIMUS), broeder van den vorige, in 1553 te Antwerpen of te Breda geboren, was even als deze een graveur. Men houdt zijn broeder Jan voor zijn leermeester; hij was de ijverigste der broeders en vervaardigde o.a. alle portretten der Vlaamsche en Nederlandsche schilders, die soms in van Mander's *Schilderboec* zijn gevoegd. Er verscheen van deze portretten een tweede uitgaaf met bijwerk en veranderingen, gegraveerd door Hendrik Hondius.

Volgens Immerzeel zijn zijne voortbrengsels droog en koud bewerkt, doch met dezelfde fijnheid en zorgvuldigheid behandeld als die van zijn broeder Jan. Hij overleed in 1619 te Antwerpen. Zijn overschot rust aldaar in de St.-Jacobskerk.

Zie verder Alvin; Immerzeel; Kramm.

[Antonie Wierix]

WIERIX (ANTONIE), broeder der voorgaanden, werd waarschijnlijk te Antwerpen of Breda geboren, en vestigde zich eerst te Amsterdam en werd in 1590 in het St.-Lucasgild te Antwerpen ingeschreven. Hij graveerde deels naar zijn eigen teekeningen, deels naar die van anderen. Immerzeel velt hetzelfde oordeel over zijne gravuren als over die van zijne broeders.

Zie Alvin; Immerzeel; Kramm.

[Luitjen Foppes Wiersma]

WIERSMA (LUITJEN FOPPES), te Wartena geboren, woonde te Dokkum en werd in 1777 rekenmeester te Leeuwarden. Hij noemt zich '*Liefhebber der Mathematische wetenschappen*' op den titel van het volgend door hem geschreven werk: *De wiskunstige Arithmetica. De Rekenkonst of de Telkonst toegepast op de hedendaagse negotie. Op eene gemakkelijke en aangename wyze voorgesteld*. Leeuw. 1754 kl. 8°.

Zie Eekhoff, *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 119.

[J.H. Wierts]

WIERTS (J.H.). Van dezen teekenaar bezat J. Kleinenberg te Leiden, *een meisje*, *een mand op het hoofd dragende* en een *Bruidspaar*.

[Henricus Wiertz]

WIERTZ (HENRICUS), in 1784 te Amsterdam geboren, begon zich bij Jacobus Johannes Lauwers en Johannes de Frey in de kunst te oefenen en ontving later van den kunstschilder P. Barhiers Pz., onderwijs in de doorzigtkunde. In 1809, 1810 en 1811 behaalde hij gouden en zilveren medailles en getuigschriften wegens het teekenen naar het naakt model op de stads teeken-akademie, bij de Maatschappij *Kunst zij ons doel* en *Felix Meritis* te Amsterdam. Hij schilderde Geldersche landschappen, figuurstukken, binnenhuizen en overleed in 1858 te Nijmegen, waar hij zich in 1812 gevestigd had.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Albertus Henricus Wiese]

WIESE (ALBERTUS HENRICUS), in 1761 te Bremen geboren, trad in Ned. dienst voor de O.-Indië, werd in 1805 door het staatsbewind te Batavia tot gouverneur-generaal aangesteld, als zoodanig in 1806 door koning Lodewijk bevestigd en tevens

benoemd tot luitenant-generaal en chef der land- en zeemagt van de Nederl. bezittingen ten oosten van de Kaap de Goede Hoop, ook vereerd met de koninklijke kommandeursorde. Onder zijn bewind had er in 1806 een geduchte opstand te

Cheribon plaats, die later gedempt werd. In Jan. 1808 van zijn post ontslagen, vertrok hij naar Holland, waar hij plotseling overleed.

Zie *Gesch. v.h. Holl. Gouvernement op Java* in *Tijds. v.h. Batav. Genoots. v. Kunst en Wetens.*, 1856; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Andreas van de Wiele]

WIELE (ANDREAS VAN DE), conrector te Vlissingen, later te Middelburg, was Latijnsch dichter. Hij was waarschijnlijk te Gent geboren, ombelsde te Vlissingen in 1642 den hervormden godsdienst, en trouwde den 9den Augustus van dat jaar Gerbregtje Aalbregts van Kuyk van Haarlem. Hij woonde te Vlissingen in het Groenewoud, niet verre van de Latijnsche school. Zijn zoon Johannes werd lid van de regering te Vlissingen en deed in zijn jeugd een reis naar Rome. Zijn kleinzoon Pieter van de Wiele, predikant te Nieuwvliet, gaf in 1694 te Leiden *Epigrammata Sacra* van hem in het licht. 8°.

Zie Vrolijkhert, *Vlissing. Kerkhemel*, bl. 349; Reitz, *over de Middelb. school*, bl. 16, 17; Rabus, *Boekz. v. Europa*, Mei en Junij 1694, bl. 491.

[Michiel van de Wiele]

WIELE (MICHIEL VAN DE) werd in 1574 door Don Louis de Requesens met den dood gestraft, omdat hij Antwerpen aan den prins van Oranje had getracht over te geven.

Zie Hooft, *Ned. Gesch.*, D. X. bl. 405; Vrolijkhert, t.a.p., bl. 350.

[Jacob Wigbout]

WIGBOUT (JACOB), oudschipper op Wieringen, beoefenaar der dichtkunst. In 1823 gaf hij te Amsterdam bij G. Portielje *Mengeldichten over verschillende onderwerpen* in het licht, die zeer geprezen werden. Z.M. de koning schonk hem eene gratificatie, en de 2de kl. van het kon. Ned. inst. vereerde hem iets ter aanmoediging. Hij overleed den 2den Nov. 1824, in den ouderdom van 62 jaren.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 500, 501, *Recens. ook der Rec.*, D. XIII. bl. 32; Verwoert.

[Cornelis Wigen]

WIGEN, WIGERSZ of WIGGERTSZ (CORNELIS), predikant te Bolsward, Harlingen, Hoorn (1590), wegens onregtzinnigheid ontslagen in 1596 en gestorven in 1624.

Hij gaf in het licht:

Copien ofte wtschriften van 't eyghene inhouden aller schriftenlycke onderhandelinghen, soo die omme 't verstandt van vele de notabelste stucken van de bedieninghe der kercken, die men noemt ghereformeerde, in den jare 1592 *bij den Syn. van N. Holl., ten versoecke van het classis van Hoorn, met ende tytens C. Wigersz aenghevanghen gheweest zijn ende in dezen teghenw. jaren* 1597 *haren eynde becomen hebben. Met noch*

sommighe nieuwe additien. Te samen ghedr. ende nu aldaer eerstmael wtghegh. door C. Weyersz. Tot Alcmar 1597. 8°.

Zie B r a n d t , *Hist. der Ref.;* Y p e i j en D e r m o u t , *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 75 aant.; R o g g e , *Bibl. d. Rem. Gesch.*, bl. 18.

[Johannes Wigeri]

WIGERI (JOHANNES), zoon van den Leeuwarder boekverkooper W i g e r u s W i g e r i en neef van P e t r u s W i g e r i , predikant te Oosthem, schreef als student in de godgeleerdheid en philosophie te Franeker:

1. *Dissertatio philos. de Spativ vacuo. Pars I de existentia spatii vacui*. 2. *Pars II de attributis spatii etc. def. sub Prof. J.H. van Swinden*. 3. *Diss. phil. inaug. de elasticitate Aquae*. Fran. 1770, 1771, 72, 4°., met lofverzen van studenten en opgedragen aan de hoogleeraren. Waarschijnlijk stierf hij jong.

Zie E e k h o f f , *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 127.

[Johannes Wigeri]

WIGERI (JOHANNES), in 1750 geboren, werd art. lib. mag. en philosophiae dr., en was predikant in 1774 te Polsbroek en in 1780 te Beverwijk, waar hij zich ook bezig hield met de opvoeding, het onderwijs en de opleiding tot de akademische studien van een aantal jongelieden. Hij behaalde bij de Maats. tot Nut van 't Algemeen de gouden medaille voor zijn antwoord op de vraag: *Zijn de bewijzen en kenmerken eener goddelijke openbaring te vinden in de boeken des O. en N. Verbonds*, de zilveren voor eene verhandeling: *over de zedelijke opvoeding der kinderen* (in D.I. der *Prijsverhandelingen* der Maatschappij). In 1798 bekroonde het Haagsch genootschap ter verd. v.d. Chr. godsd. met den zilveren eerepenning zijne *Bedenkingen over de geboorte van Jesus uit eene Maagd*. Hij was lid der Holl. Maats. v. Wetenschappen en overleed den 17den Oct. 1818.

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 80, *Konst- en Letterb.*, 1318, D. II. bl. 307.

[Petrus Wigeri]

WIGERI (PETRUS), predikant te Oosthem, nam deel aan de kerkelijke twisten tusschen den kerkeraad en den magistraat van Leeuwarden in 1763, en verdedigde de magt van den laatsten in kerkelijke zaken, tegen de beruchte *Deductie* van den predikant B l o m in *Brieven aan een zijner vrienden* door een *Liefhebber der Waarheid*. Hij was een diepdenkend en geleerd man, maakte zich zeer verdienstelijk omtrent de Bijbelsche godgeleerdheid en de verbeterde predikwijze.

Zie Y p e y en D e r m o u t , *Kerk. Gesch. d.* 18*de eeuw*, D. VII. bl. 57-65, D. VIII. bl. 274, 637-641; E e k h o f f , *Bibl. van Leeuw.*, bl. 233.

[Wigerus Wigeri]

WIGERI (WIGERUS), boekhandelaar te Leeuwarden, is de verzamelaar en uitgever van *Frisia Nobilis*, *of Lyk- en Graf-sampt Mengeldigten*, *enz. op diverse Friesche Edelen uit de familiën van Adelen* enz. 1755. Opgedr. aan den raadsheer E.M. van Burmania, met een lofdicht er voor van Focke Sjoerds.

Zie Eekhoff, *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 168, 169, 444.

[Joh. Wibrandi Wigersma]

WIGERSMA (JOH. WIBRANDI), in 1736 predikant te Nes en Wierum bij Dokkum, daarna te Mil en in 1743 te Zoetmond. Hij vertrok in 1748 naar O.-Indiën, doch overleed op reis. Hij schreef:

Het seekerste middel ter verkrijginge van een opregte zielsbegeerte, *ofte het godvruchtig gedrag van Hanna*, *de moeder Samuels*, *vertoont in een Leerreden over* 1 *Sam.* 1 *vs.* 11, *benevens een gebed bij gelegentheid van het gelukkig swangergaan enz. van hare koninglijke hoogheid*, *mevrouwe de prinsesse van Oranje*, *met het portrait van den prins en princesse*. Leeuw. 1740. 8°., Rott. 1746. 8°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 163; Abcoude, *Aanh.* en verv. bl. 236; *Tweede Aanh.*, bl. 167; Eekhoff, *Kunstv.*, bl. 253.

[A.F. Wigerst]

WIGERST (A.F.), waarschijnlijk een Fries. Kramm vermeldt van hem ontwerpen van zolderstukken met mythologische voorstellingen.

Zie Kramm.

[Gerardus Wigmana]

WIGMANA (GERARDUS), historieschilder, in 1673 te Workum in Vriesland geboren, bezocht Parijs en Italie, schilderde naarstig en uitvoerig, doch te zeer met zijn werk ingenomen, eischte hij buitensporige sommen, zoodat hij niet verkocht: ook niet te Londen, werwaarts hij zich later begaf. Zijn *Apelles bij Alexander* gold op eene verkooping te Amsterdam *f* 230. Men noemde hem spottende *de Vriesche Raphael*. Hij was gehuwd met Petronella Maria van der Lely, dochter van Frederik en van Johanna Bruinsma te Leeuwarden en overleed in 1741. Zijn portret is door hem zelven geschilderd en door B. Bicart 1727 4°. gegraveerd. Hij schreef een boekje getiteld: *Schets der Schilderkonst*. Amst. 1742. 8°.

Zie Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Eekhoff, *de sted. kunstverz. te Leeuw.*, bl. 60, 199, 307.

[J.J. Wilant]

WILANT (J.J.), graveur, die aan het einde der 18de eeuw te Amsterdam bloeide. Hij graveerde o.a. het portret van Henr. Vos, Luthersch predikant te Amsterdam, in 1708 gestorven en dat van Johannes Colerus, beide in fol. Hij had een vaste geoefende hand, doch overigens weinig verdiensten.

Zie Kramm.

[B. de Wilde]

WILDE (B. DE), een bekwaam beeldhouwer te Amcrsfoort, waar hij in het eind der 18de eeuw overleed.

Zie K r a m m .

[Catrina de Wilde]

WILDE (CATRINA DE), dochter van P i e t e r d e W i l d e , drossaard van Woudrichem en A n n a S j o e r s , werd den 17den September 1688 geboren, trad in 1708 in het huwelijk met A b r a h a m J o s u a B r a c o n i e r , predikant te Utrecht. Op den gevorderden leeftijd van 62 jaren, zond zij in 1750 en volgende jaren een menigte gedichten in het licht, bestaande in *Bespiegelingen over Gods-kerk en wereldbestier betrekkelijk op het beloofde vrouwenzaad in zeven zangen;* nevens *Zielverlustiging in het beschouwen van Aarde*, *Lucht en Sterrenhemel*. 2de dr. Amst. 1756. 8°.

Opwekkelijke Nasporingen bij het genot van 't eenzaam buitenleven; Lettervruchten van stille dagen en andere stichtelijke Gedichten. Amst. 1754; *Vervolg van Stichtelijke Gedichten op verscheiden onderwerpen*. Ald. 1757.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.;* H e r i n g a , *Naamlijst van dichters*, *Konst- en Letterb.*, 1843. D. I. N°. 9; K o b u s en de R i v e c o u r t .

[Frans de Wilde]

WILDE (FRANS DE), in 1680 te Amsterdam geboren. Hij was een geestig etser, b.a. van *de Fabel van den Wolf en den Hond*, *Venus zittende op een schulp op Zee*, *De Engel verschijnt aan Abraham* (1705), *een landschap*, *gezigten van een Zeehaven van Chalons enz*.

Zie K r a m m .

[Gosewijn de Wilde]

WILDE (GOSEWIJN DE), waarschijnlijk te Brugge, in de laatste helft der 14de eeuw, geboren, werd, na de afzetting van W i l l e m d e L a l a i n g , tot stadhouder van Holland met den titel van president (1445) aangesteld. Zijn bewind was vol onrust, wegens het hevig blaken der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten. Hij behoorde tot de laatsten. Hertog P h i l i p s I v a n B o u r g o n d i e veranderde in vele steden de regering, waarbij de Hoekschen werden bedwongen, zonder dat men verneemt of de president er de hand aan had. Er ontstonden hevige twisten tusschen hem en den slotvoogd van Medemblik, B e n j a e r t S c e y , die de partij der Hoekschen was toegedaan. De president beschuldigde den slotvoogd van manslag en deze hem van onnatuurlijke zonde. Zulks maakte zooveel gerucht in Holland, dat P h i l i p s er zich mede bemoeide en den president, dien hij voor schuldig hield, van zijn ambt ontzette. Beide werden gevangen genomen, eerst in den Haag, daarna te Heusden bewaard. Eindelijk voerde men d e W i l d e naar Loevenstein (1448), waar hij zonder schuldbelijdenis ter dood werd veroordeeld. In den voorhof van het

slot had men een vuur ontstoken, en daarbij een rood kleed op den grond gespreid. Beleed hij schuld, dan zou hij met het zwaard, bleef hij bij zijn onschuld volharden met het vuur gestraft worden. Hetzij uit overtuiging van schuld, hetzij uit vrees voor verbranding, hij beleed de misdaad, waarvan men hem betichtte en werd onthoofd. Sommigen zijner tijdgenooten hielden hem voor onschuldig.

Zie *Goudsche Cronyk*, bl. 132; Meyerus, *ad annum* 1445 fol. 300 vs.; *Groote Chr. Devis.* 29, bl. 291; Wagenaar, *V.H.*, D. IV. bl. 9, 22; van Wijn, *op Wagenaar*, D. IV. bl. 13-17. 8°.; Arend; Bilderdijk; Kobus en de Rivecourt.

[Jan Willem van der Wilde of J. de Wilde]

WILDE (JAN WILLEM VAN DER) of J. DE WILDE, was geen Fries van afkomst, maar zag te Leiden het levenslicht, werd burger en trouwde te Leeuwarden in 1617 met Sytske Joostedr. wed. van Simon Fredrix. Hij was een goed portretschilder.

Zie Immerzeel; Kramm; Eekhoff, *Stedel. Museum te Leeuw.*, bl. 284.

[Jacob de Wilde]

WILDE (JACOB DE), den 14den December 1645 te Amsterdam geboren, ontvanger-generaal bij de admiraliteit te Amsterdam, maakte zich grooten naam door het verzamelen van een rijk antiquarisch kabinet van penningen, gemmen, beelden enz., dat door onderscheidene dichters bezongen en door beroemde reizigers, zoo als von Uffenbach en Czaar Peter in 1698 en 1717 bezocht werd. Bij zijn eerste bezoek teekende de Czaar in de Wilde's album, met een fiksche hand den platten grond der belegering van Azof met aanduiding der plaatsen, waar de Turksche vloot gelegen en door hem geslagen was. Bij het tweede, later meermalen herhaald, bezoek, schreef hij iets tot lof in 't gemelde album en gaf de Wilde's dochter Maria een kostbaar juweel.

Er bestaan onderscheidene beschrijvingen dezer verzameling zoo van den bezitter zelven als van anderen (b.v. Sigeb. Havercamp) gemaakt en uitgegeven.

Hij zelf vervaardigde 2 naamlijsten, getiteld: *Index numismatum Graecorum et Latinorum*, etc. 1689, en *Numismata memorabilia pontificum*, *imperatorum*, *regum*, *ducum*, *principum*, *atque virorum illustrium* 1691, 4 dn. in vol. in handschrift, de 3 eerste deelen met eene penneteekening van C. Visscher, en het 4de met een afbeelding van 't muntkabinet met 4 platen. Voorts bestaan nog *Afbeelding van 't medaille kabinet*, enz. Amst. 1691 fol. *Selecta numismata antiqua ex musea* etc. Ibid. 1692, waarvan men Lud. Smits voor den autheur houdt. *Signa antiqua e Museo J. de W. per Mariam filiam aeri inscripta*. Amst. 1700 op eigen kosten gedrukt; *Gemmae selectae antiquae e Museo J.d.W. quinquaginta tabulis. Diis Deabusque Gentilitium ornatae*, *per possissorem conjea-*

turis veterumque poetarum carminibus illustratae. Ib. 1703. 4°. en and. in mss.

Hij gaf ook in het licht:

Dictionarium Teutonico-Latinum M. Binarti, *nunc denuo emend. Stud. J. de W.* Amst. 1719. 8°.

Hij huwde in 1677 Hendrina Veen, en vierde in 1702 zijn zilveren bruiloft. Zijn dochter Cornelia Maria, huwde. Tib. Hemsterhuis. Men wil dat hij in 1745 overleed.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 423; Banduri *Bibl. Numism.*, p. 113-115; Brouckhusius, *ad Tibul.* III. 6. 2. *ad Pollucem*, p. 42, *ad Luciani Colloq. select.*, p. 79; D. Hoogstrat, *Carmina*, p. 212, 234, 275; *Vita Henisterh.*, p. 16; Bergman, *ad vitam Henistsrh.*, p. 320; Scheltema, *Czaar Peter*, *Rusland en de Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I. bl. 106; Maron, in *Bibl. Univ.*

[Maria de Wilde]

WILDE (MARIA DE), dochter van den vorige, geb. te Amsterdam 7 Jan. 1682, was een zeer talentrijke vrouw, en niet alleen ervaren in het zingen, klavierspelen, dichten, schilderen, maar ook in het graveren. Zij etste de platen voor de oudheden uit het kabinet van haar vader toen zij 18 jaren oud was, graveerde zijn portret; teekende de Samaritaansche mnnten voor een kunstvriend; schilderde tot nagedachtenis van J. Broeckhuysen een tombe voor zijn beeldtenis, die hij bij uitersten wil aan haar vader had nagelaten. Behalve eenige losse stukjes vervaardigde zij de volgende tooneelstukken:

Abradates en Panthea, *trsp.* Amst. z.j.m. titelpl.

Het swervende portret, *kluchtig blsp.* Delft 1742.

De bekroonde Boere-rijmer, blsp. Amst. voor de liefh. 1755.

Don Domingo Gonzalis of de Man in de Maan. Als boven. 1755.

De beroemde Reland, D. van Hoogstraten, Johan Pluimers, Broeckhuisen, Gronovius en andere dichters hebben tot haren lof bezongen en zij is meermalen afgebeeld.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 501; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I. bl. 106; *Cat. d. Maats. van Nederl. Letterk.*, D. V. bl. 223; Muller, *Cat. v. portr.*

[Pieter Willem Bartholomeus de Wilde]

WILDE (PIETER WILLEM BARTHOLOMEUS DE), zoon van Paulus Johannes de Wilde en Wilhelmina Ida, dochter van mr. Leonard van de Kasteele, rentmeester der domeinen van het huis van Oranje te Buren, werd den 23 December 1808 te Leiden geboren. Na het onderwijs op de Fransche school van den heer Nieuwveen, en dat van den rector Bosse op de toenmalige Latijnsche school genoten te hebben, werd hij in 1825 als medicinae student ingeschreven, nam in Aug. 1830 de wapenen op en maakte tot in Sept.

1831 deel uit van de vrijwillige jager-compagnie uit de studenten der hoogeschool, en woonde alzoo de gevechten bij Bautersem, Beringen en Leuven bij. In 1832 werd hij candidaat in de medicijnen en deed als zoodanig belangrijke diensten tijdens de verschijning der cholera in ons vaderland en was als cholera-doctor werkzaam in de gemeenten Valkenburg en de beide Katwijken. Na den 17den Dec. eene *Dissertatio continens historiam Epidemiae Cholerae Asiaticae quae mensibus Julii et Augusti Ao.* 1833 *in pago Valkenburg regnavit* verdedigd te hebben, werd hij medicinae-doctor, en zette zich voor korten tijd te Amsterdam neder; doch zijn levendige aard gaf hem aanleiding om eenige reizen naar Java als scheepsdocter te doen, zoodat hij er 3 met verschillende schepen volbragt. Inmiddels in 1838 gehuwd met J o h a n n a M a r i a 's G r a e u w e n, vestigde hij zich in 1843 als geneesheer te Batavia, werd in 1849 secretaris van het Bataviaansch genootschap van kunsten en wetenschappen en in 1850 lld der Maats. v. Ned. Letterkunde. In Jan. 1851 begaf d e W i l d e zich naar Samarang, waar hij als geneesheer het algemeen vertrouwen genoot. Na een verblijf van 12 jaren in de Indië, verkreeg hij een tweejarig verlof, tot herstel zijner geschokte gezondheid, naar het vaderland, doch hij overleed voor zijn vertrek den 11 Oct. 1855 aan eene beroerte.

Zie zijn levensbeschrijving door P.O.v.d. C h i j s, in *Handel. d. Maats. v. Letterk.*, 1856.

[A. de Wilde]

WILDE (A. DE), was O.-I. ambtenaar, en werd in 1808 aangesteld tot opzichter over de koffijteelt in de Preanger-regentschappen, waardoor hij aanleiding kreeg tot het verzamelen van de Soendasche woorden, die later onder den hier onder vermelden titel zijn uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

De Preanger regentschappen op Java gelegen m. pl. Amst. 1830.

Adres aan zijne maj. den koning, wegens het voorgevallene ten aanzien van Soekaboemie, onder het bewind van den Gouverneur-Generaal van der Capellen, met officieele bewijssstukken. Amst. 1839. 8°.

Nederduitsch-Maleisch en Soendasch woordenboek, benevens twee stukken tot oefening in het Soendasch. Uitgegeven door T. Roorda. Amsterd. 1841.

[H.W. de Wilde]

WILDE (H.W. DE), predikant te Doetichem, gaf in het licht:

Biddagsrede over 2 *Sam. X:*12. Arnhem 1825.

Bevestigings-Leerrede. Doesborgh 1830.

[J.C. de Wilde]

WILDE (J.C. DE), kostschoolhouder te Dordrecht, schreef een menigte schoolboeken o.a.:

Engelsche leeroefeningen en vertalings-proeven. Dordr. 1822. 8°.

Deutsch-Niederländisches Taschen-wörterbuch. Dordr. 1832. 16°.

The English reader, *or a collection of pieces in prose and poetsy*. Dordr. 1831. 8°.

Cours de Mythologie. Zalt-Bommel 1833. 8°.

Cacographie. Dordr. 1832.

[C. de Wilde Az.]

WILDE Az. (C. DE) schreef.

Wetten der beweging van vrij vallende en in vrije beweging zijnde ligchamen. Rotterd. 1829.

[E. Wildeboer]

WILDEBOER (E.), catechiseermeester en oefeninghouder te Oude Pekel-A, gaf in het licht:

Viertal Leerredenen. Oude Pekel-A. 1832. gr. 8°.

[S. Wildeboer Wz.]

WILDEBOER Wz. (S.) schreef:

Schoolvermaak, *bestaande in rekenk. voorstellen*, *betrekking hebbende tot de natuur- sterre- en zeevaartkunde*. Alkm. 1744. 8°.

[Jan Ernst Wildeman]

WILDEMAN (JAN ERNST), den 25sten September 1770 te Harlingen geboren, trad 15 jaren oud als kadet bij de Friesche garde in krijgsdienst, en gaf gedurende zijn militaire loopbaan, steeds blijken van uitgebreide kundigheden in de verschillende vakken van den krijgsdienst. In 1788 werd hij tot buitengewoon ingenieur benoemd en in 1794 tot luitenanttitulair. Na den mislukten inval van het Russisch-Engelsch leger, hield hij zich in Engeland op, en had het toezigt over de fortificatien van de baai van Sandown. Na den vrede van Amiens kwan hij in Nederland terug en bekleedde verschillende betrekkingen bij den waterstaat. In 1814 werd hij tot luitenantkolonel benoemd en woonde het beleg van Bergen-op-Zoom bij. In 1818 tot lid der commissie ter bevordering der belangen van de Duitsche bondstaten benoemd, bekleedde hij, gedurende 9 jaren die betrekking. In 1830 had hij, als generaal-majoor, het bevel over de vesting Breda en overleed aldaar den 30sten December 1833. Hij was lid van het kon. Nederlandsch Instituut en ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

[M. Wildeman]

WILDEMAN (M.)
schreef:

Woordenboek in het Fransch, *Engelsch en Nederduitsch*. Amsterd. 1759. 8°.

Zie A r r e n b e r g , bl. 570.

[R. Wilding]

WILDING (R.) gaf in het licht:

Telegraphise uitvinding. 's Hage 1795. m. pl.

Natuurkundige beschouwingen of bespiegelingen over de werken der Natuur, 28 stukken m. pl. Rott. 1798. gr. 8°.

[Mejufvrouw R.S. Wildrik]

WILDRIK (mejufvrouw R.S.) te Ruurlo, schilderes, zond in 1840 op de tentoonstelling te Amsterdam een *gezigt op het dorp Ruurlo bij ochtendstond* en *Bloem- en Fruitstukken*.

Zie K r a m m .

[W. Wildrik]

WILDRIK (W.) schreef:

Aanmerkingen over de schadelijkheid der linnen slopkouzen der soldaten. 's Hage 1755.

Onderzoek of de oorzaken van de kinderpokjes, *mazelen*, *loop*, *roode loop en andere ziekten*, *maar bijzonder de schurft aan insecten moet toegeschreven worden*. Amsterd. 1781.

Zie A r r e n b e r g , bl. 576.

[Dirk Hendrik Wildschut]

WILDSCHUT (DIRK HENDRIK), zoon van J e s a i a s W i l d s c h u t , van Purmerend afkomstig, van 1779-1784 predikant te Velp en later te Amersfoort, en van E l i z a b e t h W i e s t e r , werd in de laatstgemelde plaats den 27sten Augustus 1788 geboren. Na aldaar het instituut van La Verge, en de Fransche school bezocht te hebben, kwam hij, tien jaren oud, op de Latijnsche, onder de leiding van den conrector v a n E n g e l e n en van den rector dr. W.L. M a h n e , later hoogleeraar te Gend en te Leiden. Na de scholen doorloopen te hebben, werd hij, daar hij slechts 14 jaren oud was, nog twee jaren aan het opzigt van J.F. S c h ü l t z , over kerkeraad der graafschap Bentheim-Steinfurt en predikant te Nordhoorn, die gewoon was jongelieden op te leiden voor de hoogeschool, toevertrouwd. Hij oefende zich in het Grieksch, Hebreeuwsch, maakte zich gemeenzaam met de Hoogd. taal, legde er zijn geloofsbelijdenis af en vertrok in 1804 naar de hoogeschool te Utrecht, waar hij de lessen van v a n H e u s d e n , R a u , R o s s y n en R o y a a r d s bijwoonde en gaf van zijn verkregene bekwaamheid eene welgeslaagde proeve door het 13 Junij 1809 openlijke verdedigen van een *Specimen de vi dictionis et sermonis elegantia in Epistola Pauli ad Philemonem conspicuis*. Naauwelijks praeparatoir geexamineerd en tot den predikdienst toegelaten, werd hij den 4den Julij van genoemd jaar aan de Bilt bevestigd. In 1810 wees hij een beroep naar Leerdam en in 1813 een ander naar Harlingen af, doch nam in 1814 dat naar Apeldoorn aan, waar hij den 29sten Januarij 1815 bevestigd werd. In 1816 werd hij tegelijker tijd te Schiedam en te Dordrecht beroepen. Hij volgde het beroep van Dordrecht en vervulde aldaar den dienst van 7 April 1816 tot den 19den Junij 1819, toen hij naar Amsterdam vertrok, waar hij den 7den Julij daaraanvolgenden zijn intrede deed. In 1853 verkreeg hij zijn emeritaat, na den 19den December 1852 's namiddags opgetreden, op eens door een ernstigen aanval van hermiplexie getroffen te zijn geworden.

Na de verschillende betrekkingen, waarin hij werkzaam was, op een enkele na te hebben neergelegd, vertrok hij in 1854 naar Velp, waar hij eerst op zijn buitenverblijf *Overbiljoen* en later meer nabij of in het dorp zijne overige levensdagen sleet, zich bezig houdende met de voortzetting zijner studien, vol van belangstelling in den gang van het godgeleerd onderzoek onzer dagen, totdat hij den 6den Augustus 1868 overleed.

Hij was eerst gehuwd met G e e r t r u i d a , dochter van den Utrechtschen predikant v a n B e u n i n g e n , in 1826 overleden en hertrouwde den 30sten September 1831 met jonkvr. A m e l i e M a r i a G o l l v a n F r a n k e n s t e i n , die hem den 9den Februarij 1864 door den dood ontviel. Hij had uit zijn eerste huwelijk 3 zonen en eene dochter[1]. Zijn tweede huwelijk bleef kinderloos.

W i l d s c h u t had voor de evangelie-bediening uitmuntende gaven, naar ligchaam en geest, van verstand en hart. Zijne prediking was voortreffelijk, leerzaam en stichtelijk, daar hij een zeer gepast gebruik maakte van de omstandigheden en gebeurtenissen des tijds. Zoo werd hij allengskens, ofschoon altijd predikant, een man van zoo groote beteekenis en invloed, zoodat hij boven anderen geroepen werd tot de meest belangrijke werkzaamheden. Zoo werd hij den 13den Mei 1849 door koning W i l l e m III uitgenoodigd de godsdienstige rede te houden en het plechtig gebed te doen bij gelegenheid der inhuldiging van de Wester-kerk. Kort daarop, den 17den Junij, leidde hij, naar den wensch des konings, op den verjaardag der koningin, eene godsdienstoefening op het Loo.

Niet alleen was hij nuttig door zijne prediking, maar ook door een reeks van geschriften. Hij was van 1827-1832 mederedacteur van *Christelijk Maandschrift*, uitgegeven door den ring van Amsterdam, waarin hij vele bijdragen leverde, even zoo in de *Evangelische Kerkbode*, tot welks hoofdcommissie hij sedert 1843 behoorde.

Ook behoorde hij tot het hoofdbestuur der Protestantsche maatschappij *Unitas* en der maatschappij *Welstand*, was mededirecteur van het *Nederlandsche Zendelinggenootschap* te Rotterdam en honorair lid van het *Zendelinggenootschap* te New-York, mede-bestuurder van het *Haagsch Genootschap ter verdediglng van de Christelijke godsdienst*.

Hij was sedert 1822 lid, sedert 1828 assessor in het klas-

1) J e s a i a s in 1834 predikant te Vuursche, in 1837 te Brummen, thans emeritus; A n n a J a c o b a , in 1834 gehuwd met dr. P. J a s , predikant te Arkel, Purmererd, 's Hertogenbosch, 's Gravenhage; S a m u e l , advokaat, later rechter in de arrondissements-regtbank te Amsterdam; J o h a n n e s J a c o b u s in 1849 te Batavia overleden.

sikaal bestuur en in 1850, bij de eerste rechtstreeksche verkiezing door de vergadering aan het hoofd van dat bestuur geplaatst. In 1848 werd hij voorzitter der predikanten-vereeniging in Noord-Holland, in 1846 trad hij in de synodale commissie en bekleedde in 1848 de waardigheid van vice-president.

Ook als letterkundige had W i l d s c h u t verdiensten. en vervulde hij vele spreekbeurten bij die genootschappen, die hem tot lid hadden verkozen. Hij was honorair lid van *Diversa sed Una*, buitengewoon lid der maatschappij *Felix Meritis*, lid van het hoofdbestuur van de maatschappij tot *Nut van 't Algemeen*, der *Hollandsche Maatschappij van Fraaije kunsten en wetenschappen*.

Koning W i l l e m III schonk hem de ridderorde later het kommandeurskruis van den Nederl. Leeuw.

Hij schreef:

Brief over den admiraal van Kinsbergen aan mr. M.C. van Hall in *het Leven en karakter van van Kinsbergen*, bl. 290 volgg.

*Tweetal leerredenen over Psalm CXXIV en Exod. XIV:*31, gr. 8°. Deventer 1815.

Leerredenen ter viering van het 3*de eeuwfeest der hervorming door E. Kist*, *D.H. Wildschut en J.G. Veltman*. Dordr. 1817.

Oxer de Zeven Brieven aan de gemeente van Klein-Azie. Amst. 1824. gr. 8°.

Vragen over de Bijbelsche geschiedenissen. 2e uitg. Amst. 1826.

Onderwijzing in het Christelijk geloof naar de leer des Bijbels en *Kort Begrip des Christelijken Geloofs*, beide meermalen herdrukt.

Handboekje op een reis den Rijn opwaarts tot Spiers, *langs de Bergstrasze en de voornaamste baden van den Taunus*. 1829.

Over den dood en de opwekking van Lazarus. Amst. 1827. gr. 8°.

Het zuchtend schepsel, *proeve eener eenvoudige verklaring van Rom. VIII: vs.* 18-25. Amsterd. 1828.

Memoria Hermanni Royaards, *Theol. Doctoris et Profess. in Academia Rheno-Trajectina*, *Alteris Academia Rheno-Trajectinae*, *saecularibus adventantibus*. Amst. 8°. 1836.

Herderlijke brief aan de gemeente te Amsterdam (in vereeniging met R o o y e n s en F a b i u s). Amst. 1836.

Gesprek over het Concordaat tusschen een pastoor, *een advokaat en een predikant*. (Naamloos).

Is nu alle vrees voor het Concordaat verdwenen? (Naamloos).

Matthias Claudius, *of de Wansbecker Bode*, *gekend uit zijne schriften*. Amst. 1838. 8°.

Hierop volgde in 1843 een *Tweede deel*. Ook gaf hij in *Maands. v. Christ.* 1838, bl. 397-432 eene *verzameling van kernachtige gezegden en belangrijke werken uit diens schriften*, en later (Ald. 1844, bl. 180-114), *Nog iets ter zijner nagedachtenis*.

Over den geest der Nederl. Herv. kerk in onze dagen bij de tegenwoordige woelingen. Amst. 1843. (Naamloos).

Laatste Leerredenen. Amst. 1851.

*In Christelijk en N. Christelelijk Maandschrift: Beschouwing der verdiensten van Paulus Bosveld als uitlegger der H. Schrift; Verh. over de Broederen van Jezus; Onderzoek naar een tweede verhoor des Heeren voor den Joodschen Raad; Aanmerk. over Matth. VI:*33, *als proeve van het misbruik des Bijbels in betrekking tot de zedeleer des Christendoms; Opheldering van* 2 *Tim. II:*13*a*, *als proeve van dat misbruik in betrekking tot de beoefeningsleer; Proeve van verklaring van de gelijkenis des onregtvaardigen rentmeesters*, *Luc. XVI:*1-13*a; Aanmerking over de gelijkenis des arbeiders in den Wijnberg; Beschouwing van het afgezonderd leven van Jezus te Nazareth als een inwendig bewijs voor den goddelijken oorsprong zijner leer; Iets over de beeldspraak in Ps. XXIII; Het wonderbare in de bedrijven en lotgevallen van den profeet Elia aangewezen en gehandhaafd; Het oudste geslachtsregister*, *Gen. V; De worsteling van Jacob; Over evangelisch geloof van kerkelijke rechtzinnigheid*, *wel te onderscheiden; Overzigt der geschiedenis van de toediening des Doops en des Avondmaals aan kinderen in de Christelijke kerk; Geschied- en zedekundige beschouwing van de plicht der gastvrijheid; Beschouwing en beoordeeling van het Eremieten-leven*, *waaruit zich het eigenaardige der hervorming der Engelsche staatskerk laat verklaren? Over den Bijbel*, *als een boek van smaak; Over den invloed van de beoefening der Vaderl. geschiedenis op het Nederl. volkskarakter; Over den Bijbel als het oudste geschiedboek; Over den heldenmoed van het Joodsche volk*, *ten tijde der Maccabeërs; Over Jan Luiken*, *beschouwd als dichter*, *vooral van godsdienstige zangen; Bij de begrafenis van een kind* (dichtstukje); *Over het stille Buitenleven*.

In het *Dagboek ten gebruike bij den Bijbelschen Almanak* van E. V o e t v a n C a m p e n schreef hij ongeveer 28 stukjes, en in het *Christelijk Museum: karakter van den Apostel Thomas naar de Messiade van Klopstock*. Ook in de *Godgel. Bijdragen der Evangelische Kerkbode* en elders komen stukken van zijn hand voor.

Behalve de beide genoemde preekbundels gaf hij nog verscheide andere in het licht: b.v. *op den Vaderl. Dank- en Biddag den* 5*den Juli* 1815 *te Apeldoorn;* eene *Godsdienstoefening aan den Oudejaars-avond*, naar Job XIII:9; *Maands. v. Christ.* 1840; *Vier Bijbellezingen over het Boek*, *naar Ruth genoemd*, Ald. 1846; *Onze voorbereiding voor den dood*, naar Luk. XII:48. Arnhem 1849; *Leerrede over Psalm CXXXVI:*1, *bij de invoering van het orgel in de Noorderkerk* (*Maands.* 1849); *Leerrede over Deut. III:*23-27. Arnhem 1853 en misschien nog andere.

Voor de *Levensberigten van de Maats. van Ned. Letterk.*, waarvan hij, gelijk ook van het Prov. Utr. Genootschap lid was, schreef hij *het Leven van Jan Christiaan Fabius* (1852). In het *Maands. voor Christ.* 1846, plaatste hij *Een woord ter nagedachtenis van Prof. G.J. Rooyens*, in de *Evang. Kerkbode* van 19 Nov. 1841 een opstel over *G. van Kooten*.

Zie *Kerkelijk Register* van Predikanten, die sedert 1818 tot 1860 *de Nederd. Herv. Gemeente te Amsterdam gediend hebben*, Amsterd. 1861, bl. 7-11; Dr. P r i n s , *Levensberichten van Afgestorvene Medeleden v.d. Maats. der Nederl. Letterk.*, 1869; S e p p , *Pragm. Gesch. d. Godgel.*, bl. 71, 83, 107, 241; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, (Reg.).

[Adriaan 't Wildt]

WILDT (ADRIAAN 'T), rekenmeester te Amsterdam, gaf in het licht:
Gereduceerde Jaer-termijnen teghens IV ten hondert, *of den Penning XXV 's jaers; alsmede*, *Maendt- en Jaer-Tafelen; midtsgaders*, *Tafel van den XL Penning bezyden yeder Termijn-*, *Jaer- en Maendtafel*, *ghesteldt enz.* Rotterd. (17 ..) 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 467.

[Hugo de Wildt]

WILDT (HUGO DE) studeerde in de regten, en had gedurende eenige jaren zitting in de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam. Als letterkundige was hij lid van onderscheidene geleerde genootschappen, ook in reigtingen van philantropischen aard. Hij overleed den 28sten Junij 1847, in den ouderdom van 52 jaren.

Zie V e r w o e r t .

[St. Wilfrid]

WILFRID (ST.), door de Anglosaksen W i l l f e r d e r genoemd, werd omstreeks 634 geboren, studeerde in de kloosters van Lindisfurne en Cantelberg. Hij ging naar Rome om kloosters te bezoeken en zich in den Christelijken godsdienst te oefenen. Te Lyon bleef hij bijna een jaar bij den aartsbisschop St. D e l p h i n u s , met wien hij naauwe vriendschap sloot, gelijk ook te Rome met B o n i f a c i u s , secretaris van paus M a r t i n u s . Na de lessen van dezen over de H.S., en de kerkelijke discipline te hebben bijgewoond, keerde hij toen naar Lyon terug, waar S t . D e l p h i n u s hem de tonsuur gaf en van plan was hem tot zijn opvolger te benoemen. Hij hield zich hier 3 jaren op, toen D e l p h i n u s in 650 bij Châlons-sur-Saone vermoord werd. Na hem de laatste eer te hebben bewezen, keerde W i l f r i d naar Engeland terug, waar A l c f r i d hem land schonk en twee kloosters, het een te Stamford, het ander te Rippon. Toen A g e l b e r t , bisschop der Saksers te Wessex gekomen was, om A l c f r i d te bezoeken, werd W i l f r i d , op verzoek van den koning, door die prelaat tot priester geordend. Hij ijverde zeer voor de over-

neming der Latijnsche kerkgebruiken, ijverde op de synode van Whitby (664), in naam van A g i l b e r t u s , bisschop van Winchester, zeer sterk voor de viering van het Paaschfeest. Volgens Roomsch-Katholieke wijze, ontving bij in het volgende jaar in Frankrijk de wijding tot bisschop en had in 670 aan koning A l c f r i d het bisdom van York in Northumberland te danken. Zijn voorliefde voor de Roomsche kerk, zijn trotsch, heerschzuchtig karakter, de vorstelijke pracht, die hij ten toon spreidden (hij liet zich o.a. uit gouden schotels opdisschen), was den Ierschen geestelijken hoogst onaangenaam, en berokkende hem zoo zeer den haat van A c l f r i d 's opvolger E g f r i d , inzonderheid van diens gemalin I r m i n b u r g , dat hij van het bisdom ontzet werd in 677. Voor erger beducht, trok hij andermaal naar Rome, doch een felle Westewind dreef hem op de kusten van Friesland, en dit voorval stelde hem in de gelegenheid aldaar een der eerste geloofspredikers te worden. A d g i l l u s , door C l o t a r i u s II, tot koning van Friesland verheven, ontving hem zeer welwillend, hoezeer E b r o ï n , grootmeester van T h e o d e r i k , koning van Neustrie, zijn invloed poogde te verminderen. Hij zond 2 gezanten naar den Franschen koning om dezen over te halen den in Engeland gehaten bisschop te dooden of over te leveren. Doch vruchteloos: op een gastmaal ter eere der gezanten las A d g i l l u s den brief van E b r o ï n overluid voor, wierp dien in het vuur en zeide: ‘moge God het rijk der trouweloozen verdelgen en zij eveneens varen als dezen brief. Aan W i l f r i d verleende hij vrijheid het Evangelie te verkondigen. Deze maakte met ijver van deze vergunning gebruik, bleef den ganschen winter over, en na voorloopig onderwijs werden prinsen van 't koninklijk geslacht, vele aanzienlijken en duizenden van 't volk gedoopt. Waar de eigenlijke werkkring van W i l f r i d in Friesland geweest is, is twijfelachtig; daar de Friesche koningin te Utrecht, Medemblik of Staveren hun verblijf hielden. Wijl Friesland het doel zijner reis niet was, hij zich daar slechts kort ophield en zijn leer niet onafhankelijk was van vreemden (Franschen) invloed, had zij geen gunstiger invloed dan de prediking, vroeger door E l i g i u s gedaan. Wel heeft hij in 678 bij D a g o b e r t II van Austrasië sterk aangedrongen om het Christendom van Friesland in zijne bescherming te nemen en zich daartoe te bedienen van A d g i l l u s ; maar D a g o b e r t stierf reeds het volgend jaar. W i l f r i d had verder een onrustigen levensloop, waarvan de bijzonderheden buiten ous bestek liggen. Door Rome begunstigd, in Engeland beurtelings erkend, verjaagd en hersteld. Wijdde hij later (692) zijn zorg aan de West-Saksen. Hij overleed den 24sten April 709, 65 jaren oud. Men schrijft hem toe:

De catholico celebrandi paschatis ritu. De regulis monachorum. De actis et decretis Streneshaliensis Concilii de Cle-

ricorum Infara. Ook zijn er brieven door hem aan verschillende beroemde personen gericht.

Zijn leven is beschreven door Eddi Stephani, uitgegeven door Mabillon in *Acta sanct. ordin. S. Benedicti* en in de verzameling van Engelsche geschiedschrijvers, door Th. Gale uitgegeven en opgenomen. In de *Bibl. Cottoniana* berust een in anglo-saxisch gesteld leven van hem in ms.; Tauner, *Bibl. Angl.;* Wright, *Biogr. Brittan. liber.*, T. I; Royaards, *Inv. v.h. Christ.;* Moll, *Kerk. Gesch.*, D. I. bl. 85, 86, 87, volgg.; *Bal. S.;* Jocher, *Biogr. Univ.; Biogr. mod. génér*.

[Dr. Hieronymus ook Frederici Wilhelmi]

WILHELMI (Dr. HIERONYMUS ook FREDERICI), te Groningen geboren, was een ervaren regtsgeleerde en een der redacteuren van 't Ommelander-Landsregt van het jaar 1601.

[Bartholdus Wilhelmi]

WILHELMI (BARTHOLDUS) of BARTHOLD WILLEMSZ, werd in Holland geboren, in 1568 predikant bij de Hervormde gemeente te Londen, kwam in 1572 te Dordrecht, waar hij predikant werd en prins Willem I de geloofsbelijdenis der Hervormde kerk afnam. Hij was op eene vergadering der classis van Z.H. van 4-7 Augustus 1575 te Dordrecht gehouden. Ongeveer een jaar daarna werd hij predikant te Hoorn, doch zonder toestemming van kerkeraad en classis, 't geen tot hevige geschillen aanleiding gaf. In 1588 werd hij door den magistraat van zijn dienst ontslagen, een jaar daarna komt hij als predikant te Beverwyk voor, waar hij in 1619 overleed. Van hem is een belangrijke brief bewaard in het *Scrinium Antiquit*. van Gerdes, T. I. p. 287-289.

Zie 's Gravesande, *Syn. v. Wezel*, bl. 171; M. Siegenbeek, *Redev. en Verhand.*, bl. 232; V. de Wall, *Priv. v. Dordr.*, bl. 492; Broes, *P.v. Marnix Voorlez.;* Groen van Prinsterer, *Archives*, S. I. T. IV. p. 226; Velius, *Beschrijv. v. Hoorn*, bl. 442; Veeris, *Kerk. Alphab.*, bl. 11; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 78, 79, 91-95.

[Frederika Louisa Wilhelmina]

WILHELMINA (FREDERIKA LOUISA). Zie op Willem I koning der Nederlanden.

[Wilhelmius Wilhelmius]

WILHELMIUS (WILHELMIUS) werd den 11den November 1641 te Zutphen geboren en studeerde van 1650-1653 te Harderwijk in de wijsbegeerte en godgeleerdheid. Het is onzeker of hij in die drie jaren zijne studien aldaar voltooide, doch in 1663 aanvaardde hij, na vroeger tot philosophiae doctor bevorderd te zijn, het hoogleeraarschap in de wijsbegeerte te Ham, en reeds in het volgende jaar werd hij tot buitengewoon professor in de letteren en tot gewoon in de theologie te Harderwijk benoemd. Te Ham sprak hij eene afscheidsrede uit *de Philosophiae et philologiae conjunctione* (Hard. 1665), terwijl hij zijne betrekking te Harderwijk

aanvaardde met eene *Oratio de conjunctione theologiae et philologiae* (Ibid 1664). Hij verkreeg aldaar het doctoraat in de godgeleerdheid, en wel op eene, onder

zijne voorzitting, verdedigde dissertatio. Zijn verblijf te Harderwijk, werd door twist veronaangenaamd, en in 1672 noopte hem de inval der Franschen in Gelderland die stad te verlaten en vestigde hij zich te Dungerdam. Kort daarna nam hij, met toestemming van curatoren, het rectoraat te Dokkum aan, hetgeen hij bekleedde totdat hij in 1674 tot onderregent van het Staten-collegie te Leiden werd aangesteld. Twee jaren later benoemden hem curatoren dier hoogeschool tot gewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte. Hij overleed 13 September 1677.

Hij was een ijverig anti-cartesiaan, doch heeft, behalve zijne genoemde oraties, alleen in het licht gegeven: *Dissert. hist. theol. de decem tribubus Israëliticis*, *ab Assyriis in escilium acductis*. Harderw. 1671.

S e n g u e r d u s hield eene lijkrede op hem. Zijn portret bestaat.

Zie W a c h t e r , *geschichtl. Nachrichten uber das Hammische gymnasium;* S o e r m a n s , *Acad. Reg*, bl. 65, 101, 125; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I. bl. 229, *II Bijl. en Toev.*, bl. 152, 273, 289; B o u m a n , *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. I. bl. 215, 328, 364, D. II. bl. 603, 653; V e r w o e r t ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.;* G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 521; d e J o n g h , *Naamlijst*, bl. 167, 455.

[Johannes Wilhelmius]

WILHELMIUS (JOHANNES), zoon van den vorige, werd den 4den Dec. 1671 te Harderwijk geboren; studeerde te Leiden, werd aldaar philosophiae doctor, vervolgens proponent en predikant te Twisk, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Lingen, en in 1713 predikant te Rotterdam. In 1748 nam hij zijn emeritaat en overleed den 3den Maart 1754. Hij vertaalde gedeeltelijk uit het Latijn van H. A l t i n g , *Historie van de Reformatie van de kerken van de Paltz en Geneve*. Rott. 1744. 2 dn.

Ook gaf hij in het licht:

Lijkpredikatie op Ds. L. Leeman.

Lijkpredikatie op koning Willem III.

Lijkpredikalie op Ds. J. Frugtier.

Vijftigjarige Predikatie.

Bevestigingsrede van zijnen zoon W. Wilhelmius te Lekkerkerk en Westzaan.

Het verdient opmerking dat uit de bibliotheek van den hoogleeraar J.W. t e W a t e r in 1823 twee mss. van W i l h e l m i u s zijn aangekocht, die tot grondslag hebben gestrekt van het *Onomasticon litter.* van S a x e .

Zie B o u m a n , t.a.p., D. I. bl. 218, 220, D. II. bl. 654; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* H a r d e r w i j k , t.a.p., bl. 69 verv.

[Wilhelmius Wilhelmius]

WILHELMIUS (WILHELMIUS), zoon van den vorige, studeerde te Utrecht, waar hij den 2den Junij 1733 doctor in de wijsbegeerte werd. Na verdediging eener *Dissertatio de*

commercio mentis cum corpore in qua praecipue sententia Leibnitii de harmonia praestabilitâ ad examen revocatur werd hij achtereenvolgens predikant te Lekkerkerk, Westzaan, Vlissingen en Middelburg, waar hij den 27sten December 1771 stierf.

Hij gaf, even als zijn vader, eenige leerredenen in het licht en werd toen hij nog proponent was reeds lid van de *kon. Societeit te Londen*.

Zie V e e r i s , *Vern. Kerk. Alphab.*; M a u r i k , *Naaml. v. Godgel. boeken*; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 220; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*

[Wilhelmus *Procurator*]

WILHELMUS *Procurator*. Zie *Procurator*.

[Wilhelmus]

WILHELMUS. Zie GUILIELMUS.

[Wilhelmus en Willem]

WILHELMUS en WILLEM komen op de lijst der schepenen van 's Hertogenbosch, de eerste op het jaar 1372 tot 1396, de tweede voor 1449 als schilders voor.

Zie O u d e n h o v e n , *Beschrijv. van 's Hertogenbosch*, bl. 65, 69; K r a m m .

[David le Leu de Wilhem]

WILHEM (DAVID LE LEU DE), te Hamburg den 15den Mei 1588 geboren, studeerde te Leiden in de philosophie, regtsgeleerdheid, oostersche talen en andere wetenschappen. Hij vertrok daarop buiten 's lands en deed verscheidene reizen naar 't Oosten. Omtrent 1651 in Holland teruggekeerd, kreeg hij zitting in den raad van state, werd lid van den raad van Brabant en later superintendent van dit gewest. Aan de hoogeschool te Leiden schonk hij eenige mummien en andere zeldzaamheden.

Hij overleed den 27sten Januarij 1658.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 99; V e r w o e r t .

[Mr. Paulus Sebastiaan le Leu de Wilhem]

WILHEM (mr. PAULUS SEBASTIAAN LE LEU DE), heer van Besoyen, burgemeester van Rotterdam, dijkgraaf en bailleu van Schieland, werd 1 Julij 1738 curator der hoogeschool te Leiden en overleed in 1759.

Zie t e W a t e r , *Narratio*, p. 183; S i e g e n b e e k , t.a.p., D. II. bl. 20.

[Theodorus Wilkens]

WILKENS (THEODORUS), landschapschilder, te Amsterdam geboren, bezocht Rome, waar zijn bentnaam was: *Goeden wil.* Hij studeerde daar met J a n v a n L i n t en overleed aldaar omstreeks 1748.

Zie Immerzeel; Kramm; Nagler.

[Abraham Willaerts]

WILLAERTS (ABRAHAM), zoon van Adam (die volgt), doch vroeger dan 1613 te Utrecht geboren, wijl hij in 1624 als deken en kunstschilder in het St. Lucas-gild aldaar vermeld wordt.

Hij ontving het kunstonderwijs van zijn vader en van Jan Bijlert. Later oefende hij zich onder den historieschilder Simon Vouet te Parijs. In zijn vaderland wedergekeerd, teekende en schilderde hij voor graaf Maurits en andere aanzienlijken. Na vervolgens met de vloot een reis naar Afrika gedaan te hebben, zette hij zich te Amersfoort neder, waar hij aangemoedigd werd door den vermaarden bouwmeester Jacob van Campen, die aldaar zijn buitenplaats had. Hij overleed in 1671 te Utrecht. In 1638 vereerde hij aan St. Jobs-gasthuis aldaar: *De moeijelijke vertroosting van Job's huisvrouw*.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Adam Willaerts]

WILLAERTS (ADAM), vader van den vorige, in 1577 te Antwerpen geboren, vestigde zich te Utrecht en was daar reeds in 1611. Hij schilderde zeestukjes, strand- en havengezigten, met vischmarkten, processien, en waar men bezig is met laden en lossen, waarbij hij van zijne kundigheden in de perspectief gelukkig gebruik maakte. Alle zijne voortbrengselen zijn rijk gestoffeerd. Ook schilderde hij brandende huizen en dorpen, waarin hij groote verdiensten had. Vele zijner stukjes zijn helder en transparent, doch sommigen soms grijs en droog. Er berust van zijn kunst op het stadhuis te Utrecht, waar hij in hoogen ouderdom stierf. Hij was deken van het St. Lucasgild en regent van het stads-gasthuis aldaar. Ook vindt men van zijn kunst in het musenm te Dordrecht, o.a. een kapitale schilderij: *Dordrecht aan de waterzij* voorstellende: op deze schilderij komt zijn afbeeldsel voor.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Cornelis Willaert]

WILLAERT (CORNELIS), zoon van den vorige, was een landschapschilder en in 1622 lid van het St. Lucas-gild te Utrecht.

Zie Immerzeel.

[Cornelis Willaert of Willaerts]

WILLAERT of WILLAERTS (CORNELIS), een schilder te Brugge omstreeks 1450 werkzaam.

Zie Nagler; Kramm.

[Isaac Willaert]

WILLAERT (ISAAC), zoon van Adam, bloeide in het midden der 17de eeuw te Utrecht, stoffeerde schilderijen met schepen, figuren enz.

Zie Kramm.

[Willam den Maerle]

WILLAM DEN MAERLE. Zie DICKSEN.

[Thomas Willeboorts of Willeborts]

WILLEBOORTS of WILLEBORTS (THOMAS). Zie BOSAERT.

[Willebrordus]

WILLEBRORDUS werd geboren in Northumberland in 658. Zijne ouders waren Augel. Saxen, beide, naar den geest dier tijden, vrome lieden, die hun kind reeds voor de geboorte aan den dienst der kerk wijdden. Naauwelijks was het knaapje gespeend of zijn vader, W i l g i l s geheeten, bragt het naar het klooster van Rippon, opdat het daar in den kring van W i l f r i e d , die toen nog eenvoudig abt van Rippon was, maar ook na zijne verheffing tot bisschop van York in 669, voor dit gesticht de meeste liefde openbaarde, eene godsdienstige en beschaafde opvoeding zou genieten. Het knaapje wies voorspoedig op, en zijne vorderingen in de wetenschappen waren zoo groot dat hij onder alle zijne mede-leerlingen uitmuntte, reeds vroeg de tonsuur ontving en tot het afleggen der kloostergeloften, volgens den regel van B e n e d i c t u s , werd toegelaten. Na een twintigjarigen leeftijd bereikt te hebben, verliet hij Rippon, zucht naar een strenger leven van onthouding en zelfverloochening greep hem aan en liefde voor het pelgrimschap (want ook dit behoorde tot het ascetische leven van dien tijd) was in hem ontvlamd, en hij toog naar Ierland, de beroemde kweekplaats der monastieke geleerdheid en levenswijsheid, en weldra was hij opgenomen in het klooster van Rathmelsigi, in den kring van E g b e r t , die hem met elf andere broeders opdroeg naar de Friesen te trekken. Waarschijnlijk kwam hij met zijn gezelschap in het voorjaar of den zomer van 692 den mond van den Rijn binnen en reisde naar Utrecht. Weldra kwam hij tot de overtuiging dat hij onder de Friesen niets kon uitrichten, zonder de toestemming en hulp van P e p i j n . Hij trok dus naar dezen, die hem minzaam ontving en hem het begeerde verlof om onder de Friesen het Evangelie te verkondigen en brieven van aanbeveling verleende.

Terwijl zijne reisgezellen naar Utrecht wederkeerde of zich naar de eene of andere plaats op de grenzen van het gebied der Franken of Friesen begaven, om daar de plannen tot hunnen arbeid te regelen en dien welligt aan te vangen, trok W i l l e b r o r d zelf met spoed naar Rome, ten einde van paus S e r g i u s voor zijn Evangelie-werk het verlof en den zegen te ontvangen. Beide werden hem met het benoodigde materieel om de kerkwijding te volbrengen en waarschijnlijk met de waardigheid van regionaar-bisschop gegeven. Omtrent den berfst van 693 was hij in in Friesland terug en kon nu blijmoedig uitgaan tot den oogst. Waarschijnlijk koos hij Utrecht tot het middelpunt zijner werkzaamheden en ondernam van daar in verschillende rigtingen beneden en boven den Rijn, grootere of kleinere reizen, ook stichtte hij eene kapel aan het H. Kruis gewijd, waarin hij een doopvont plaatste, en de St. Salvators-kerk en trok later op de grondslagen der verwoeste St. Thomas-kerk de St. Maartens-kerk, zijn kathedraal, op.

Groot was de voorspoed, die hij in de twee eerste jaren van zijn arbeid genoot, en weldra zond P e p i j n hem naar Rome om door S e r g i u s tot aartsbisschop van Utrecht verheven te worden. Op den 22sten November 695 werd onze apostel in de kerk van de H. Caecilia te Rome tot bisschop van Utrecht en aartsbisschop der Friesen gewijd.

Na slechts 14 dagen te Rome vertoefd te hebben, kwam hij in den aanvang van 696 in Friesland terug en arbeidde in het latere sticht van Utrecht, Zuid- en Noord-Holland, Zeeland, Zeeuwsch-Vlaanderen, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en stichtte overal vele kerken en kapellen, en toen hij begreep dat omstandigheden, die wij niet kennen, zijn verblijf in Friesland minder gunstig maakte, trok hij noordwaarts. Bij den onderkoning der Deenen, Jutland en Stolkwijk, U r g e n d of H o g n i, wien A l c u i n u s een gemoed ‘nog harder dan steen’ toeschrift, werd hij niet gunstig ontvangen. Deze wilde van het Christendom niets weten. Zijne onderneming was echter niet geheel nutteloos. Hij kocht een dertigtal knapen, waarschijnlijk lijfeigenen, die hij op zijn terugreis onderwees en doopte. Een stormwind noodzaakte hem met zijn schip Helgoland aan te doen. Na den dood van P e p i j n (714) verhief zich het zwaard van R a d b o u d, koning der Friesen tegen Franken en Christenen, waardoor de jonge stichtingen van W i l l e b r o r d en zijne gezellen schade leden. Waarschijnlijk ontweek W i l l e b r o r d dit droevig tijdsgewricht in zijn klooster te Epternach, van waar hij, na den dood van R a d b o u d (719) naar Utrecht weerkeerde. De Friesen werden door K a r e l M a r t e l op nieuw bedwongen en hun koning of hertog A d g i l II (of P o p p o), die geheel van de Franken afhankelijk was, moest den Christenen volkomen vrijheid geven. Nu hervatte W i l l e b r o r d zijnen arbeid, en naarmate deze hem al beter gelukte, werd steeds meer geeischt van den ijver des in leeftijd klimmenden bisschops. Hij reisde onophoudelijk rond, kasteelen, dorpen en gehuchten bezoekende, om allen die hij vroeger met het Evangelie had bekend gemaakt, aan te sporen tot volharding. Na 15 jaren aan de voortzetting en bevestiging van zijn werk te hebben gearbeid, stonden de Friesen, nog niet geheel los van den voorvaderlijken godsdienst, weder tegen de Franken op. Omstreeks 736 kwam K a r e l M a r t e l met een magtig heir te scheep in Friesland. De Friesen boden vruchteloos tegenstand, P o p p o, hun aanvoerder, sneuvelde met vele dapperen, anderen verscholen zich in de moerassen en de overwinnaars keerden met rijken buit beladen, naar hunne schepen terug. Nu kon W i l l e b r o r d zijn arbeid rustig voortzetten, doch welhaast stierf hij in eenentachtigjarigen ouderdom, den 6den November 739, wellicht te Epternach, waar hij soms had uitgerust van de vermoeijenissen zijns levens en naar zijn wensch ook begraven werd.

Zie B e d a , *Hist. Eccl.* III, c. 13 V. c. 10. II; A l c u i n i *Vita Willebrordi* (twee, een in proza, een in dichtmaat); Dez., *Elegia de Welgiso*, *parente S. Willebrordi; Homilia de natali S. Willebrordi; Chron. de Trajecto;* M a t t h a e i *Anal.*, D. V. p. 309, 310; M a t t h a e i *Fundam. Eccl.*, p. 51; K l u i t , *Hist. Crit.*, T. I. p. 95; B o l l a n d u s , *Acta Sanct. Jan.*, D. I. p. XLVI; M i r a e u s , *Cort verhaal van het leven van den H. Willebr.*, Antw. 1613; *Levensschets van den H. Willebr.* Antw. 1613; *Levensschets van den H. Willebrordus* door A.J.L.M. L u x , 'sGrav. 1839 3de dr.; S. A b b e s G a b b e m a , *Levensbeschrijv. van Willeb.*, Gouda 1703; *H. Willebrordus*, *Apostel der Nederlanden* door A l b e r d i n g h T h y m , Amst. 1861; *Bat. Sacra*, T. I; R o y a a r d s , *Invoering van het Christendom*, D. I. M o l l , *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. I. bl. 95, volgg., *Oudhed. van Utrecht*, D. I. bl. 4; *Leven van Willebrord* in v.d. M o n d e *Tijds.*, D. V. bl. 239; *Willebr. de apostel der Nederl.* in *Kal. v.d. Prot. in Ned.*, 1856, 137; J.J. d e G e e r , *Iets over Willebrord en de abdy van Epternach* in *Hist. Gen. Kr.* 3 jg. 67; *Biogr. Univ.; Biogr. génér. modern;* D o n P i t r a , *Holl. Cathol.*, p. 91, ss., *Hist. Litter. de la France*, T. IV; M u n t e r , *K.G. von Dänemark*, S. 214; A n s b a c h , 2. 231; T h . W r i g h t , *Biogr. Brit. liter.*, T. I; J ö c h e r .

[Willehadus]

WILLEHADUS, in het begin der 8ste eeuw te Northumbrie in Engeland geboren. Na tot priester gewijd te zijn, begaf hij zich in 770, na van koning A l a c h r a t of A b r e d verlof bekomen te hebben, naar Vriesland en kwam in de nabijheid van Dokkum aan, waar men niet lang geleden B o n i f a c i u s had vermoord. Hij werd hier eervol ontvangen, onderwees de kinderen van verscheidene edellieden, doopte een menigte menschen en vertoefde er tot 770, toen hij, over de rivier *Lovevecke* (de Lauwers) *naar het land Humarcha* (*het Humsterland*)[1] trok. Hier echter was het volk ruw en geneigd tot afgoderij. Toen het hem dan tegen den dienst der afgodsbeelden hoorde spreken en een nieuwen godsdienst verkondigen, ontvlamden het in woede, kraste zelfs de tanden tegen hem en zou hem op staanden voet ter dood gebragt hebben, indien het niet eenige verstandigen gelukt ware, door gezonde redenen de hoop tot bedaren te brengen. Men moest het aan het lot overlaten om daardoor van den hemel onderrigt te worden of hij den dood al of niet verdiend had. Het lot besliste ten zijne voordeele en men liet hem ongemoeid uit de landstreek vertrekken. Hij begaf zich nu naar Drenthe, waar hij een groote menigte met het Christendom bekend maakte en doopte. Het ter neder werpen van de afgodsbeelden

1) De *Lauwers*, die thans de provincie Groningen van Vriesland scheidt, werd voormaals ook *Lovica* en *Lubeki* genaamd. De oorsprong van dien naam is onbekend. *Humsterland*, thans de naam van een gedeelte land onder het burgemeesterschap van *Oldehove*, heette bevorens *Hugmerthi* en *Huchmarke*. De naam Humsterland is dus eene verkorting van Hooge-marksterland.

door eenige te ijverige Christenen, ontstak de Heidenen in woede. Zij vielen op hen en W i l l e h a d u s aan en sloegen hem met stokken. Iemand uit den hoop drong met een ontbloot zwaard op hem in, willende hem het hoofd afhouwen.
W i l l e h a d u s had echter toenmaals een kastje met reliquien met eenen riem aan den hals hangen. Toen de ijveraar hem nu den vermeenden slag toebragt, doorsneed het zwaard de riemen van het kastje, terwijl het ligchaam daarbij ongekwetst bleef. De Heidenen hierdoor getroffen, lieten hem en zijne gezellen verder ongemoeid, namen zich voor hem nergens meer hinderlijk te wezen en hielden zich daarbij, toen hij kort daarna (780) op uitnoodiging van K a r e l d e G r o o t e , zich naar *Wigmodia*, een landstreek in Saksen, op reis begaf. Hier werkte hij nog veel, werd den 13den Julij 787 op de Synode te Worms tot bisschop over 6 onderscheidene landstreken (waaronder ook *Oostergo*) gewijd, en stierf den 8sten November 789 te Blexen, in het hertogdom Oldenburg, van waar evenwel zijn lijk naar Bremen overgebragt en in eene door hem nieuw gebouwde kerk begraven werd. A n s k a r i u s , dien ruim een halve eeuw na zijn dood zijn opvolger werd in het bisdom van Bremen, werd zijn levensbeschrijver.

Zie *Leben des St. Willehad's und St. Ausgar's; Ersteres beschrieben von St. Ansgar etc. Uebersicht und mit Anmerkk. von Carsten Miesegaes*, Bremen 1828; *Drentsche Volks-alm.*, 1838, bl. 37, volgg. 1843, bl. 132.

[Graaf Willem I]

WILLEM I (Graaf), zoon van graaf F l o r i s III, graaf van Holland, vergezelde zijn vader op diens togt naar het H. Land, en bragt niet weinig toe tot de bemagtiging van de stad Akre in Palestina, in 1191, nadat zijn vader, een jaar te voren te Antiochie was overleden. Na zijn terugkomst in Holland, waar inmiddels zijn oudere broeder, onder den naam van D i r k VII, het bewind aanvaard had, leefde hij aanvankelijk in vrede, doch misverstand stoorde haar en gaf aanleiding tot hevigen twist. W i l l e m vervoegde zich tot de West-Friezen en vond de Dregtenaars gereed hem bij te staan. D i r k verzamelde van zijne zijde een aanzienlijk leger, waarover hij, daar de Vlamingen hem in Zeeland werk verschaften en hij zich in persoon derwaarts moest begeven, het bevel aan zijne gemalin A l e i d opdroeg. Zij trok in Augustus 1195 met hare benden op, en sloeg zich bij Egmond, op de grenzen van Westfriesland en Kennemerland neder. Den 18den November kwamen de legers aan elkander en W i l l e m werd verslagen, 't geen vooral aan de trouwloosheid der inwoners van Nieuwdorp en Winkel was toe te schrijven, die door A l e i d waren omgekocht. Nadat B o u d e w i j n , bisschop van Utrecht, D i r k , domproost van

Utrecht en Otto, graaf van Benthem, alle drie oom's der twistende broederen met hunne moeder Ada, te Egmond, schoon te vergeefs, pogingen hadden aangewend tot verzoening, begaf zich Dirk naar Haarlem, werwaarts Willem hem eerlang volgde. Hier werd, door tusschenspraak, een overeenkomst tusschen hen gesloten, volgens welke alle vijandelijkheden zouden ophouden, terwijl Willem jaarlijks uit de Geervlietsche tollen 300 ponden zou trekken, en al wat graaf Dirk in het graafschap Ooster- en Westergouwe (Oostergo en Westergo) bezat, van hem ter leen houden. Kort hierop begaf Willem zich naar Friesland, waar hij tot graaf werd gehuldigd. Veel tegenstand ontmoette hij echter in de handhaving van zijn grafelijk bewind en een hardnekkigen vijand in Hendrik de Krane, graaf van de Kuinre, wiens kasteel op de grenzen van Friesland en Overijssel gelegen, den Friesen bij herhaling veel moeite baarde. Willem wierp, om hem te beteugelen bij Oosterzee, een dorp niet ver van Kuinre, een sterkte op. Dikwerf werden beide benden handgemeen. In een dier ontmoetingen bekwam de Krane een volkomen nederlaag, verloor 500 man, moest zijn kasteel overgeven, en vlood naar graaf Dirk, die hem minzaam ontving. Willem zijn graaflijk bewind over Friesland bevestigd ziende, bezocht zijne moeder Ada in Holland, en openbaarde haar zijn voornemen ook zijn broeder te bezoeken, 't geen zij hem afraadde, doch hij volhardde in zijn voornemen en begaf zich naar het slot ter Horst bij Voorschoten, waar zich de Graaf ophield, die hem door den graaf van Kuinre deed gevangen nemen. Welhaast ontsnapte hij en nam zijn toevlucht tot graaf Otto van Gelder, die hem zijne dochter Aleida ten huwelijk gaf. Deze echtverbintenis strekte vervolgens tot den grondslag der bevrediging der beide broeders.

Niet lang daarna raakte de beide graven in onmin met den bisschop van Utrecht, die naar Friesland was gegaan om den Friesen geld af te perssen. Graaf Willem deed hem gevangen nemen en uit Staveren naar zijn burgt *ter Oosterzee* voeren, waaruit hem eenige Friesen, uit bijgelovigen eerbied voor hem, verlosten.

Graaf Dirk, door die handelwijs en door vele andere tergingen tegen den twistgierigen bisschop verbitterd, valt van zijne zijde in 't Geen, verbrandde de kerk van Woerden, en sloot het beleg voor Utrecht, terwijl de Graaf van Gelder, Deventer bemagtigde.

Na de verovering van Utrecht, trok Graaf Dirk naar Brabant, waar de graaf van Gelder, door hertog Hendrik van Lotharingen, wiens hulp de bisschop van Utrecht had ingeroepen, was gevangen genomen, belegert 's Hertogenbosch en bemachtigt het, doch werd op zijn terugkeer door den her-

tog bij Heusden in een hardnekkig gevecht overwonnen, gevangen genomen en naar Leuven gevoord (4 Sept. 1202). Voor een rantsoen van 2000 mark ontslagen, overleefde hij die ramp niet lang, maar overleed in 1203, ten gevolge eener zware krankte, geen andere erfgenamen nalatende dan zijne dochter A d a , en zijn broeder W i l l e m . Zoodra graaf W i l l e m den dood van zijn broeder had vernomen, vertrok hij in allerijl naar Holland. Tot op de grenzen van Kennemerland genaderd, verzocht hij vrijgeleide, onder voorwendsel van het graf van zijn broeder te Egmond te bezoeken. Doch wijl het hem werd geweigerd, en hij zonder hetzelve niet durfde voorttrekken, keerde hij naar Friesland terug. Niet lang daarna, werd hij door de edelen, onder welke P h i l i p s v a n W a s s e n a e r en J a n v a n R i j s w i j k , die hem, zoo al niet tot het grafelijk bewind, dan ten minste tot de voogdij over A d a , meer geregtigd oordeelende dan vrouw A l e i d , heimelijk in Holland ontboden om hem van daar naar Zeeland te doen oversteken en daar voor graaf te doen uitroepen, vermits de landzaten bem zeer genegen waren. Niet lang draalde hij, ging naar Wassenaer, waar hij zich een korten tijd onthield, zoo vermomd dat de huisbedienden hem niet erkenden. Vertrouwde dienaars bragten hem in dezelfde vermomming naar Vlaardingen, waar eenige Zeeuwsche schepen hem wachtten, die hem naar Zierikzee overvoerden, waar hij met gejuich ontvangen en als graaf gehuldigd werd.

Ondertusschen had zich de gravin A d a , die met den graaf v a n L o o n in het huwelijk was getreden, in den burg te Leiden opgesloten, doch naauwelijks was zij binnen of geheel Kennemerland was daarvoor, en zij belegerd. Al de omliggende dorpen vlogen toe. Wederstand was er niet te doen, voorraad ontbrak er, men moest zich overgeven, en A d a werd in handen van W i l l e m v a n T e y l i n g e n gesteld, vervolgens naar Texel en ten gevolge eener onderhandeling tusschen W i l l e m en zijne moeder, naar Engeland gevoerd, waar zij in 1207 nog was. Ofschoon W i l l e m sedert ook door de voornaamste Hollandsche edelen als graaf werd uitgeroepen, had hij echter, voor hij in die waardigheid was gevestigd, met vele moeijelijkheden te kampen.

De graaf v a n L o o n , door aanzienlijke verbintenissen een geduchte magt op de been gebracht hebbende, jaagde vele van W i l l e m 's aanhangeren zulk een schrik aan, dat zij zijne zijde verlieten en deze zich, daar hij weinig volk kon bijeen brengen, naar Zeeland week. Doch ook hier vond de graaf v a n L o o n middel hem machtige vijanden te berokkenen, zoo dat hij in allerijl dit gewest moest verlaten. In een visschersschuit, onder de natte netten liggende, ontkwam hij ter naauwernood. Spoedig hadden de Zeeuwen echter berouw, zochten hem op en stelden hem weder in het bewind. Weldra stond

hij aan het hoofd eener aanzienlijke magt, stak er mede naar Holland over, en sloeg zich neder te Rijswijk. Daar zijn leger onder het voorttrekken zeer was toegenomen, en er een zeer geregelde orde en krijgstucht onder heerschte, wachtte de graaf van Loon, die te Voorschoten lag, het niet af, maar sloeg, met achterlating van tenten en bagaadjen, die voor zeer kostbaar werd gehouden, op de vlucht. De vrees zijner manschappen was zoo groot, dat zelfs de Rijnlandsche boerinnen hen najaagden en als zwermen ganzen over het land deden vliegen. Weinigen kwamen naakt en bloot en bijna half dood te Utrecht. Van Loon was zijne vluchtelingen reeds vooruitgesneld. Vruchteloos derhalve werd hij nagejaagd, maar van zijne ridders en knapen vielen er een zeer groote menigte in Willems geweld. En, zegt Melis Stoke aan het slot van zijn verhaal:

'*Dus wan Grave Willem 't lant*.'

Na deze overwinning, zonder slag of stoot bevochten, heeft de graaf van Loon nimmer een voet op onzen bodem gezet. Van dit oogenblik af (gelijk Kluit aanmerkt) erkende de bisschop van Utrecht (een partijganger van van Loon) hem als graaf Holland. Maar hiermede zat van Loon nog niet stil. Ook duurde dien ondanks den oorlog voort. Het duurde niet lang of Willem bemachtigde het land van Asperen op Folbert en Floris van Leerdam, die 's bisschops aanhang in deze beroerte gestijfd hadden, en slechtte het kasteel. Van den anderen kant plunderde Gerard van der Are, 's bisschops broeder, de stad Dordrecht nu, als geheel het land, tot Willems gehoorzaamheid wedergekeerd. Welhaast kwam er een verdrag tot stand, en keizer Philip erkende in een diploma van dat zelfde jaar, 1204, het regt van Willem.

Reeds in het volgende jaar (1205), viel de graaf van Namen, voogd van Vlaanderen, ten behoeve van van Loon in het eiland Schouwen. Deze oorlog eindigde door tusschenkomst van de gravinne weduwe van Vlaanderen. In het jaar 1213 wikkelde zich graaf Willem door een verdrag dat hij sloot met den koning van Engeland, in de Vlaamschen krijg tegen Frankrijk, geraakte in den slag bij Bovines (27 Julij 1214) gevangen en moest een aanzienlijk losgeld betalen. Ofschoon hij zich weinig om den ban. waarin Paus Honorius III hem met geheel Holland gedaan had en om de geestelijken bekommerde, oordeelde hij toenmaals toch raadzaam hem te ontzien en het kruis aan te nemen. Hij gaf aan graaf Boudewijn van Benthem het bewind over Holland als stadhouder en ging in 1217 naar de landen van Overzee, gelijk men het toen noemde. Den 29 Mei stak hij met 12 welbemande schepen en 58 koggen in zee, zijn vloot vereenigde zich met die der Engelsche kruisvaarders en onderweg werd hem het bevel der geheele scheepsmagt opgedragen, dreef, te Lissabon aangeko-

men, de Suracenen uit Alcazar en stevende voorts naar Acra. De droogte van het land bij zomertijd dwong de kruisvaarders om daar niets te ondernemen, maar naar Egypte te zeilen, en hier werd het sterke Damiaten veroverd, (niet als Jo à Leydis het stelt in 1218), waarvan de Friezen of Hollanders den roem hebben. Kort daarop keerde hij uit het Oosten terug en huwde in tweede huwelijk (Aleid van Gelder was gestorven) de keizerin-weduwe Maria van Brabant.

Tot het einde van zijn leven bleef hij in het rustig bezit van zijns broeders nalatenschap en het blijkt zelfs niet dat hij eenige uitkeering aan Ada van haar vaderlijk erfgoed gedaan heeft. Hij eindigde den 4den Febr. 1223 (volgens anderen 1222) zijn rustelooze loopbaan, en liet zijn gebied en erf van Heidenesse tot de Lauwer onbetwist en vredig aan zijn zoon Floris IV na. Behalve dezen zoon had hij nog de volgende kinderen: Otto, eerst graaf van Friesland, maar na 1233 bisschop van Utrecht, Willem na Floris dood ruwaard van Holland, en twee dochters, Ada, abdisse van Rijnsburg en Rijkwijl (Richardis) die 't klooster Koningsveld bij Delft stichtte.

Hij was trotsch, eerzuchtig, doch dapper, eerlijk en rondborstig, volgens Bilderdijk een goed Christen. Hij koos tot zijn ambtszegel een biddende door een Engel getroost, met het opschrift: *Wilhelmus Comes Frisiae*. Hij bevestigde en bevoordeelde de poorters der steden, blijkens zijne handvesten ten gunste van Geertruidenberg, Middelburg en Dordrecht.

Zie *Rymkr. van Melis Stoke*, (uitgave van B. Huydecoper); Joan. à Leid. *Ann. Egmond.* p. 34-41; *Wilh. Chron. Mon. et Procurat. Egmond. ap. Matthaeus Anal.* T. II; *Chr. Com. Holl.* lib. 21, C. 1 seqq.; Reneri Snoi, *Rer. Bat.* lib. VI. p. 79 seqq.; J. Veldenaer, *Chron. v. Holl.* Leyden 1650, fol. 28, 29; *Gouds. Kron.* f. 57 enz.; *Holl. Kron. Divis.* XI. 16, O. 1 enz.; J. Scriverii *Bat.* p. 175 enz.; Kluit, *Hist. Crit. Comit. Holl. en Zeel.*; Mantelii, *Hist. Loss.* p. 302; Matthaei *Anal.* T. III. p. 125; *Ongen. Klerk.* bl. 98; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 679, 713; Hamaker, *Comment. ad Locum Takyoddini Ahmedis Al Makrizi de expedit. Graecis Francisque adv. Damyatham;* van Kampen, *Ges. d. kruistogten*, D. III. bl. 269-375; Jacob de Vitriaco, *Hist. Hierosol.* L. III (*Gesta Dei per Francos* T. I. p. 1128); van Oosten de Bruin, *Beschr. v. Haarlem*, D. I. bl. 17; *Buchelius ad Hedam;* Beka; Meijerus; M. Vossius; v. Hemert, Wagenaar; van Rijn; Cerisier; Bilderdijk; Arend; van Loon; Miraeus (*Diplom.*); van Mieris; *de Acta publ. Angl.* T. I; P.O.v.d. Chijs. *Munten der Graven van Holl. en Zeel.*; van Kampen, *V. Karakterk.* D. I. bl. 100; *Lev. v. Ned. Mannen en Vrouwen*, D. V, bl. 281; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muskettier Vergenst, *de Burggraviatu Leid.;* Schotel, *de Burg te Leiden;* Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. II. bl. 1, 14. D. III. bl. 192; Wynne.

[Willem II]

WILLEM II, Graaf van Holland en Zeeland, oudste zoon van Floris IV en Machteld van Brabant, werd vermoedelijk te Leiden in 1228 geboren. Hij was 6 jaren oud

bij het overlijden van zijne moeder, en kwam onder de voogdij van zijn ooms Otto III, bisschop van Utrecht en Willem, die als praeses (voogd of regent) van Holland voorkomt, die bij een ridderlijk steekspel in 1238 zijn dood vond en opgevolgd werd door Boudewijn van Benthem. Deze voogdij was gelukkig, 't land inwendig gerust en van naburen ongemoeid. Op veertienjarigen leeftijd nam Willem zelf de teugels van het bewind in handen (5 Mei 1240) en toonde zich, hoe jong ook, voor die taak berekend.

Na den dood van den Roomschen koning Hendrik van Thuringen, bood de Paus de Duitsche kroon aan verschillende vorsten aan, doch Willem, jong en eergierig, had voor een kroon, hoezeer ook met doornen omvlochten, te veel aanlokkelijkst dan dat hij die, toen Innocentius ze hem aanbood, zou weigeren. Hij nam ze aan, en liet zich te Woeringen, geen twee uren van Keulen, tot Roomsch koning verkiezen (Oct. 1247), werd te Keulen in de Domkerk tot ridder geslagen, en den 1sten November van het volgend jaar te Aken tot Roomsch koning gekroond. Na deze plechtigheid trok hij met een gedeelte van zijn leger voor Keizerswaard, voor welke vesting hij zich een jaar ophield, hij versloeg te Oppenheim Koenraad IV, den opvolger van Frederik II en huwde, door bewerking van den Paus (1252), Elisabeth, dochter van Otto I, hertog van Brunswijk. De geschillen met Vlaanderen vorderden zijne tegenwoordigheid in Holland en de Vlaamsche gravin, zwarte Margriet, die met een magtig leger een inval in Zeeland had gewaagd, werd verslagen. Op wraak bedacht, zocht zij hulp bij Karel van Anjou, wien zij Henegouwen afstond, indien zij hem tegen den Roomsche koning bijstond.

Anjou viel in het land en wist het deels door wapenen, deels door onderhandelingen bijna geheel te onderwerpen. Willem poogde hem door goede woorden te bewegen, om Jan Avernes in zijn graafschap ongemoeid te laten, doch ontving het tergend antwoord ‘dat de waterkoning maar uit zijne moerassen moest komen, en tijd en plaats bepalen om hem onder de oogen te zien, hij zou dan zoo met hem omspringen, dat men er ten eeuwigen dagen van zou spreken.’ Willem bepaalde dag en plaats op de heide te Assche bij Maastricht; doch de snoever verscheen niet. Te Utrecht, zoozeer door hem begunstigd, werd hij met een steen geworpen, hoog nam de koning dit op, doch waarschijnlijk was de burgerij onschuldig aan dit misdrijf.

Hoogst ongelukkig was zijn togt tegen de onrustige West-Friesen, waarbij hij te Hoogwoude, zwaar geharnast, met zijn paard in het ijs zakte en door eenige ligt gewapende Friezen dood geslagen werd. Het lijk begroef men onder de haardsteê van een boerenhuis. Eerst toen Floris V in 1282 met meer voorspoed de wapenen tegen hem gevoerd had, werd het ont-

dekt, in een prachtige kist gelegd en naar Middelburg gevoerd om aldaar begraven te worden. Graaf Willem III stichtte in 1325 in de kerk te Middelburg een kapel voor de rust van 's konings ziel, en begiftigde ze met 25 ponden tournois. In 1542 liet Maria, gouvernante der Nederlanden, door Floris van Schoonhoven, een deftige graftombe ter zijner gedachtenis oprigten, die daarna door de vlammen en de beeldstormers verwoest is. Zijn echtgenoote verliet Duitschland en bragt het overige van haar leven in Holland door. De koning liet twee kinderen na, Floris en Mathilda, de eerste volgde hem op, de laatste schijnt jong gestorven te zijn.

Hij onderscheidde zich door voortreffelijke ligchaamsgaven, was de eerste der graven die in Holland de burgerijen, de inwoners der steden, verhief, een werk dat zijn zoon met kracht doorzette. Hij stelde er een eer in onder de burgers van Utrecht te zijn opgeschreven, en verklaarde in de misdaden, tegen een edelman en een stedeling in Zeeland geen onderscheid te zullen maken.

Nochthans riep hij de steden nog niet ter dagvaart, ter beraadslaging over algemeene belangen op, waarschijnlijk oordeelde hij ze daartoe nog niet rijp, of ontzag hij den adel, die hij zoo noodig had, en de toenemende magt der steden met leede oogen aanzagen. Hij bewees de steden vele gunsten. Haarlem, Delft, Dordrecht, Alkmaar, Zierikzee en anderen, werden door hem van keuren voorzien, ook worden hem vele treffelijke gebouwen (men noemt hem de stichter van het hof bij den vijver te 's Hage, het stadhuis te Haarlem en van een huis te Alkmaar), toegeschreven. Bij burgerstand, edelen en geestelijken stond hij in hooge achting. Hij was dapper en vroom. De zinspreuk van zijn Monogramma, waren de woorden uit den 71sten Psalm, vs. 5 en 6. *Spes mea Dominus a juventute mea; in te confisus sum ex utero; de ventre matris meaetu es protector meus*.

Sommigen schrijven hem het volgende werkje toe:

Gulielmi II. Hollandiae comitis et Romanorum regis Agalma religiosorum, *sive meditationes circa misteria passionis Dominica*. Dit gebedenboekje, door F.G. Otto, Colon. 1849 12°, op nieuw uitgegeven, wordt echter door andere gezegd, alleen door hem gebruikt te zijn, althans de aanteekenaar op de *Kerkel. oudheden van Rhijnland*, bl. 277, schrijft Korte Latijnsche getijden in handen gehad te hebben ten dienste van den koning opgesteld.

Zie behalve de geschiedschrijvers Scriverius, Vossius, van Hemert, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Arend, Wynne en anderen, de *Rymkr. v. Melis Stoke*, (uitg. van Huydecoper); Joan. à Leydis, *Chron. v. Holl.* Lib. XXIII. C. 1 etc.; Rener. Snoy, *Rer. Bat.* Lib. VII. fol. 88 cet.; J. Veldenaer, *Holl. Kron.* fol. 32 enz.; *Goud. Kron.* fol. 60 enz., *Holl*, *Kron. Div.*

XVIII. C. 2 volgg.; P. Scriverius, *Oud Batavia*, fol. 198 enz.; J.J. Orlers, *Beschr. v. Leyden*, bl. 283, 291, 292, 293 enz.; Balen, *Beschr. v. Dordr.*, bl. 715 volgg.; Gargon, *Walch. Arc.* D. II. bl. 278; Eikelenberg, *Beschr. v. Alkmaar*, bl. 80; Beka en Buchelius, bl. 87-1; *Wilh. Procurator ap. Scriverium*, p. 204. Verder Matthaeus Parisiensis, Ubbo Emmius, Beninga, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 75 volgg.; Menconis *Chron. ap. Matth.* in *Anal.* III. 229 etc.; Worp van Thabor, *Chr. v. Friesl. Oudh. van Kennemerl.* D. II. bl. 464; v.d. Chijs, *Munt. d. Grav. van Holland en Zeeland*; vooral Meerman, *Gesch. van Graaf Willem van Holland*, *Roomsch koning*, 's Gravenh. 1283 97, 5 vol. 8°., in het Hoogd. vertaald door Hieron. Christ. Wilh. Eschenbach, Leipz. 1787, 1788; in 't Fransch, La Haye, 1784-97, 5 T. (niet voleindigd); *Lev. van N.M. en W*, D. VI. bl. 148; *Wilhelms von Holl. Königswahl*, *Ritterschlag und Kröning im Westphalia*, 1826, S 4; A.D. Schinkel, *Konings-krooning van Willem II* in *Kath. Volks-Alm.* 1859, bl. 65; A.C. Lambrechtsen, *Verslag der grafzerk van graaf Willem II te Middelb. in de Koorkerk gevonden* in *Ned. Verh. Z.G.* D. III. bl. 1; *Iets over het in* 1817 *gevonden graf in de Abdij-kerk te Middelburg* in *Lett.* 1821, I. 438; A. Busson, *Ueber einen Plan an Stelle Wilhelms von Holland Ottokar von Böhmen zum Römischen König zu erwählen* tn *Arch. Oestern. Ges.* 1869, XI. 131; Räumer, *Gesch. d. Hohensiaufen*; Baur, *H.W.B.* Jöcher; Le Petit, *Grande Chr. de Holl. et Zeel.; Biogr. Univ.; Biogr. génér. Moderne*; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Moll, t.a.p., D. II. 1, 114. II. 4, 235-237. II. 2, 104. II. 1, 20. II. 3, 175. II. 2, 358.

[Willem III]

WILLEM III, graaf van Holland en Zeeland, bijgenaamd de Goede, zoon van graaf Jan II en van Philippa, dochter van Hendrik, graaf van Luxemburg, naderhand onder den naam van Hendrik VII tot de keizerlijke waardigheid verheven, werd omtrent 1286 geboren. Reeds vroeg gaf hij blijken van verstand en dapperheid. Dat bewees het vertrouwen dat zijn vader in hem stelde, toen hij slechts 15 jaren oud was, want toen deze zich in 1301 naar Henegouwen begaf, stelde hij het bewind in handen van zijn broeder Guy en dezen zoon, die zich in Zeeland onthield om er de landzaten in toom te houden. In het volgend jaar deed hij eene landing op de Vlaamsche kust, van waar hij, na het behalen van eenige voordeelen naar Arnemuiden, waar hij ook was scheep gegaan, terug keerde. De Vlamingen, op wraak bedacht, staken kort hierop naar Zeeland over, en landde te Veere. Met allen spoed trok jonkheer Willem derwaarts, doch werd zoo ontvangen, dat zijn meeste volk in den loop bleef en hij zelf ter naauwernood behouden te Middelburg aankwam. Na een kort beleg ging deze stad aan de Vlamingen over, nadat Willem het leven en de vrijheid voor zich zelven en de zijnen had bedongen. Men wil dat Guy van Vlaanderen, kort na dat verdrag een toeleg zou gemaakt hebben om jonkheer Willem te vangen, doch dat jonkheer Jan van Renesse, een Zeeuwsch edelman, hem zulks zou hebben ontraden.

Na dit verlies begaf zich Willem naar Zierikzee, gansch Walcheren in de handen der Vlamingen latende.

Toen graaf Jan kort daarna door een hevige ziekte werd aangetast, oordeelde Guy van Vlaanderen dat thans de kans schoon was om hem den oorlog te verklaren. De graaf, te zwak om in eigen persoon het leger te gebieden, droeg zijn zoon het bevel er over op.

Eer hij te velde trok, werd hij tot ridder geslagen, en deelde die eer aan 48 Hollandsche edelen mede.

Intusschen was de Vlaamsche vloot het eiland Schouwen genaderd, waarop zich Willem met zijn volk te scheep begaf en in 't Gouwe, tusschen Schouwen en Duiveland kruistte om aldaar den vijand af te wachten. De Vlamingen landde op Duiveland, en, schoon tegen zijn bevel, ook Willem's volk. Welhaast kwamen de troepen aan elkander. In den aanvang scheen zich de overwinning voor de onzen te verklaren, doch onverhoeds door een troep Vlamingen in den rug gevallen, namen zij de vlucht en Willem ontkwam met moeite het gevaar te Zierikzee.

Het gevegt viel voor den 20 Maart 1304. Na Zeeland viel eerlang ook bijkans geheel Holland in de handen der Vlamingers. Weldra werd men echter hier hunne overheersching moede. De eene stad viel na de andere af, en jonkheer Willem maakte zich van Schoonhoven meester. Nadat Holland van de Vlamingen was verlost, wenschte men ze ook uit Zeeland te verjagen, waar Zierikzee de eenige stad was, die het met Holland hield. Door de Vlamingen belegerd, riep zij den bijstand van den graaf in. Er werd een vloot te Schiedam in gereedheid gebragt, en andermaal raakte Willem met de Vlamingen handgemeen op de Gouwe, en behaalde een schitterende overwinning, die het ontzet van Zierikzee en de onderwerping van geheel Zeeland aan graaf Jan ten gevolge had. Terwijl Willem zich te Zierikzee onthield, overleed zijn vader. Hij werd nu zoowel in die stad als in de overige Zeeuwsche steden, daarna in verscheidene steden van Zuid- en Noord-Holland, die hij, de een na de andere bezocht gehuldigd. Bij deze gelegenheid werden er vele blijken van vreugde gegeven, en men vindt aangeteekend dat het huis, waarin hij te Dordrecht zijn intrek had genomen, met waskaarsen verlicht werd.

Na deze inhuldiging begaf zich de graaf naar Henegouwen, 't welk hem insgelijks was ten deel gevallen. Van daar naar Frankrijk, waar hij zijn huwelijk voltrok met Joanna van Valois, zuster van Philips, die naderhand, onder den naam van Philips IV van Valois, over Frankrijk regeerde (op Hemelsvaardag 1305). In hetzelfde jaar beschreef hij te 's Hage eene vergadering van 's lands edelen en de afgevaardigden de steden, om er een geschil te beslechten over het dragen der gemeene lasten, en het besluit der raadplegin-

gen was, dat niemand vrij zou zijn van de openbare belastingen, als hij, die de echtheid zijns adeldoms ten volle kon bewijzen.

Om zijne komst tot den troon en zijne aanzienlijke echtverbindtenis waardiglijk te vieren, schreef hij tournooi- of steekspelen[1)] uit, die hij zeer beminde. Te Haarlem, waar hij gemeenlijk hof hield, beschreef hij er o.a. een, dat luisterrijk was en verscheidene dagen duurde. Er verschenen aldaar tien graven, honderd baronnen, duizend ridders en een ontelbare menigte van den kleinen adel. De rust, die graaf Willem in de eerste jaren zijner regering genoot, werd gestoord door een inval van graaf Robbert van Vlaanderen in Henegouwen. Willem riep de hulp der Hollanders en Zeeuwen in, doch deze weigerden hunne hulp, daar die moest dienen ter bescherming zijner uitlandsche bezittingen, voorgevende dat hunne eigene kusten insgelijks bedreigd werden. De graaf was dus gedwongen tot het sluiten van een nadeelig en vernederend verdrag met de Vlamingers; op zijn knieën gebogen hun de opperheerschappij over Zeeland, bewesten Schelde, afstaan, en zich tot het opbrengen van zekere som aan 's Graven moeder, verbinden.

Vredesvoorwaarden, zoo blijkbaar door den hoogsten nood aan Willem ontwrongen, waren van geen langen duur. Immers onmiddellijk schoot hij in den op nieuw ontbranden oorlog tusschen de Franschen en Vlamingen, Lodewijk X van Frankrijk te hulp. Hij voer met een aanzienlijke scheepsmagt (een ooggetuige bepaalt het getal van 's graven schepen op 1100, veelal galeyen), door de bloem van den Hollandschen adel vergezeld, de Schelde op tot voor Rupelmonde, terwijl de koning van Frankrijk zijne benden tusschen Rijssel en Kortryk aan de Lys nedersloeg. Daar echter Lodewijk, zonder iets uitgerigt te hebben, spoedig en overhaast naar Frankrijk wederkeerde, zag ook Willem zich genoodzaakt Vlaanderen te verlaten. Hij vergenoegde zich met het verbranden van Rupelmonde in Callo, waar men zijn krijgskas had opgeligt, en keerde van daar naar Holland terug. Het nadeel voor den lande uit den twist met Vlaanderen voortspruitende, deed de Hollanders ernstig naar vrede verlangen. Verscheidene onderhandelingen werden daartoe aangeknoopt. Eindelijk, door bemiddeling van Karel IV, koning van Frankrijk, werd in Mei 1323 het geschil vereffend. Graaf Lodewijk van Vlaanderen zou volkomen afstand doen van alle leenhulde, met den aankleeve van dien, die de graaf van Holland hem schuldig was. Willem deed van zijne zijde afstand van alle

1) Het Tournooiveld te 's Hage, ter plaatse waar nu de Kneuterdijk is.

regt, aanspraak en eigendom op Aalst, Geertsbergen, Waas en de vier Ambachten.

Van dien oogenblik af aan was Zeeland bewesten Schelde een onmiddelijk leen van het rijk, met welk de graven van Holland afzonderlijk door den keizer moesten verleend worden.

De vrede met Vlaanderen hoe wenschelijk en aangenaam voor de landzaten, stilde echter hun morrend misnoegen niet. Zij waren onvergenoegd over 's graven geldverspillingen, deels aan de uitheemsche oorlogen, deels aan schitterende feesten en tournooispelen. Ook was hij in 1322 tegenwoordig bij de krooning van Karel IV, tot koning van Frankrijk. Een stoet van een kostbaren praal ten toon spreidende edelen, vergezelde hem. Bij die gelegenheid vermaakte de graaf het Fransche hof met de vertooning van een Zeeuwsche vrouw, die hij had medegebragt, van ongemeene gestalte en ligchaamskrachten. Zij was zoo groot dat kloeke mannen kinderen bij haar geleken en zoo sterk dat zij in elke hand een ton Hamburger bier droeg, en een balk die acht mannen niet konden optillen, bragt zij waar men hem begeerde. Daarenboven kwamen de huwelijken van 's graven dochters duur te staan.

Twee er van werden in 1324 in den echt verbonden, Joanna met Willem, graaf van Gulik, Margaretha met Lodewijk van Beijeren, die toen de keizerlijke kroon droeg.

Volgens een aloud gebruik waren de graven gewoon bij zulke gelegenheden een bede aan de landzaten te doen. 's Jaars te voren had diensvolgens graaf Willem een reis gedaan door Holland en Zeeland, om, zoo in de steden als ten platten lande de zoogenoemde vrijwillige giften te vorderen. Overal vond hij de hand tot geven geopend, zelfs boden hem sommige steden meer dan hij verwachtte, mits deze mildheid met nieuwe voorrechten mogt vergolden worden. Alleen de Kennemers weigerden, maar toen zij later aanboden driemaal zooveel als van hun geeischt werd te geven, vonden zij zich deerlijk bedrogen, daar de graaf hun zelfs hunne oude voorrechten ontnam. Behalve deze twee, had graaf Willem nog eene dochter, Philippine geheeten, die in 1326 huwde met een Engelschen prins, die sedert onder den naam van Eduard III geregeerd heeft. Graaf Willem bragt in het volgende jaar zelf zijne dochter naar Engeland, waar het huwelijk werd voltrokken en haar een bruidsgave van 15000 ponden zwarte tornois jaarlijks werd toegelegd.

Middelerwijl was graaf Willem in den hevigen twist tusschen den keizer, zijn schoonzoon en den paus verwikkeld. Lodewijk, hertog van Beijeren, en dochters zoon van Rudolf van Habsburg, tot keizer verheven, had in Frederik van Oostenrijk, zoon van den overleden keizer Albrecht, op wien, bij de verkiezing, twee stemmen gevallen waren,

eenen mededinger gevonden. Een achtjarige oorlog was het gevolg van deze verdeelde keus, waarin echter de hulp van den graaf meer in beloften dan in daden bestond, daar de edelen weigerden op te trekken en hij reden had den paus te ontzien. Hij was het echter, die pogingen aanwendde, de beide partijen te verzoenen. Niet alleen trad hij tot dat einde in briefwisseling met den paus en in onderhandeling met zijn schoonbroeder, koning Philips VI van Frankrijk, maar ging zelf met 800 ruiters naar Avignon om den Heiligen Vader mondeling te onderhouden. Hem werd gehoor geweigerd maar weldra een tweetal edelen nagezonden, die den vertoornden graaf te Frankfort aantroffen, doch thans geen gehoor konden verwerven. Nu slingerde de paus den banbliksem en legde geheel Duitschland onder den ban.

Willem begaf zich wederom naar Frankfort om vrede te stichten, doch zijne voorslagen werden niet aangenomen. Beter slaagde hij in het uitbreiden van zijn eigen gezag dan in het bevorderen der belangen des keizers, en, in vereeniging met den hertog van Brabant en den graaf van Gelre, bewerkte hij dat de paus den domproost van Kamerijk Jan van Diest, tot bisschop van Utrecht benoemde, en stelde hem met een bende krijgsvolk in bezit van zijn bisdom. Ook bevestigde hij zijne magt over Friesland. De Upstalboomsche wet willende vernieuwen hadden de grietmannen, regters en geestelijken in eene vergadering (1323) verklaard, en bij eede zich verbonden ‘hunne vrijheid eenparig gewapenderhand te zullen beschermen, indien eenig wereldlijk of geestelijk vorst van welk een rang ook, hen kwam te bestrijden of het juk van dienstbaarheid poogde op te leggen.’

Hetzij om de Friezen over die koenheid te straffen, hetzij om andere redenen, benoemde de graaf in 1325 twee schouten of regters te Staveren, om, in zijn naam, die stad en het omliggende land te beregten. Zulks mishaagde den Friesen, die, opgehist door den abt van St. Odolf, die te Staveren veel te zeggen had, de schouten verjoegen en hunne woningen slechtten. De graaf nam dit hoog op en zond een vloot in zee, die de Friesche schepen veel nadeel toebragt. Zelfs deed het volk eene landing en rigtte groote verwoestingen aan. De Friesen legden het hoofd in den schoot, en de abt van St. Odolf en verscheidene afgevaardigden begaven zich naar Haarlem, om den graaf niet alleen hulde te doen, maar hem de magt op te dragen schouten, schepenen en andere regters in Friesland aan te stellen, met belofte zich aan hun vonnis te zullen onderwerpen. Van dit oogenblik af, stelde de graaf alles in het werk ter bevestiging van zijne magt in dit gewest; stelde allerwegen grietmannen, schouten en andere ambtenaren aan, en liet zich zoo in de steden als ten platten lande erkennen.

Sedert schijnt graaf Willem hier te lande niets merkwaardigs verricht te hebben. Het laatste gedeelte van zijn leven bragt hij te Valenciennes door, waar hij op 6 of 7 Junij 1337 aan het voeteuvel stierf. Behalve de genoemde had hij nog eene dochter Isabella of Elizabeth, en een zoon Willem, die hem opvolgde.

De meeste schrijvers zijn onzeker waarom hij de *goede* genoemd werd. Volgens Bilderdijk duid dit epitheton niet deze of geene hoedanigheid of karaktertrek aan, maar het resultaat van den indruk, die zijn gansch gedrag en zijn geheele wijze van zijn op het volk maakte.

Hij was echter bij de geestelijken niet gezien. Wél stichtte hij kerken en behandelde priesters en monniken naar behooren, maar hij nam de les toch niet volkomen in acht, die Melis Stoke hem zoo nadrukkelijk gaf.

> Ge zult minnen de heilige kerk,
> Even papen en de clerke
> Begheven lude so doet ere;

want hij verbood de vervreemding der vaste goederen aan de doode hand, en hierom, schrijft Bilderdijk, hebben sommigen hem ter helle verwezen. Van zijne regtvaardigheid gaf hij een treffend bewijs in zijn uitspraak tusschen den bailliu van Kennemerland of Zuid-Holland en een boer. Sommigen echter houden deze gebeurtenis voor eene legende.

Na zijn dood werd zijne gemalin, vrouw Johanna, non in het Cistencienser-klooster te Fontanelle, waar zij in 1342 overleed.

Zie: behalve de bekende schrijvers onzer Vad. gesch., de Clercq, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Arend, Nuyen; de Woordenboeken van Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis; Verwoert, Kobus en de Rivecourt; *Chron.* J. de Beka, p. 107 seqq.; J. à Leidis, *Chron.*, Lib. XXVII. C. I. etc.; Ren. Snoi, *Rer. Bat.*, Lib. VIII. p. 113 etc.; Melis Stoke, *Rijmkronyk;* J. Veldenaer, bl. 74 enz.; *Goudsche Kronyk*, bl. 96 enz.; *Holl. Chron. Divis.*, XXII. C. 2. enz.; W. van Goudhoeven, bl. 165; P. Scriverius, *Oud Bat.*, bl. 308; J. van Beverwyck, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 207; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 736; Dompselaer, bl. 250; D*e klerk uit de lage landen*, bl. 200; V. Velthem, *Spiegel Hist.*, bl. 302; Wilh. Procurator, p. 566; *Branche des Royaus Lignages*, *publiée par J.A. Buchon*, p. 348; Meyerus, *Ann. Flandr.*, L. X. p. 103, 104; d'Oudegherst, *Chr. de Flandr.;* van Mieris, *Charterb.;* v.d. Bergh, *Gedenkb.;* Kluit, *Hist. Crit. Comit. Holl. et Zel.*, T. II. p. 1095, 1098; *Bull. Com. d'Hist.* 2*e Ser. S. IV.* 9; W.A. van Spaen, *Maaltijd te Valenchien in* 1324 *op last van Willem graaf van Henegouwen en Holland aan verscheidene vorsten en edelen gegeven* in *Proeve*, bl. 61; *Twee brieven v. graaf Willem III* in *Nav. X.* 185; P.J. Schotel, *Neerl. Heldend. ter zee*, met afbeeld. van den slag op de Gouwe.

[Willem IV]

WILLEM IV, Graaf van Holland en Zeeland, zoon van W i l l e m III en J e a n e d e V a l o i s , had bij den dood van zijn vader slechts den ouderdom van 19 jaren bereikt. Reeds bij het leven van zijn vader was hem het bewind over Zeeland toevertrouwd: ook had hij onder hem de wapenen gevoerd en bij twee verschillende tochten in Duitschland tegen de Pruisen gestreden. Men schrijft hem ook (b.v. het *Goudsch Kronykje* en A. L e y d i s) een tocht tegen de Saracenen in Spanje toe; maar daar men niet weet waar deze tochten in te lasschen, gelooft men met reden, dat zij, die dit schrijven hem met zijn oom J a n v a n B l o i s , heer van Beaumont, verwarren, die in 1381 zich werkelijk in Spanje met roem tegen de Mooren of Arabieren gekweten heeft. Daar zijn er echter die verhalen dat B e a u m o n t uit Spanje terugkwam ‘zonder eenig gevecht te hebben gedaan.’ Ook was hij reeds 6 jaren voor den dood van zijn vader, toen hij nog naauwelijks volwassen was, in het huwelijk getreden met J o a n n a , dochter van J a n III, hertog van Brabant, die in hetzelfde jaar, waarin zij geboren werd, al met hem verloofd was geworden. Hij begon zijne regering met een verbond met koning E d u a r d III te sluiten, nagenoeg op denzelfden voet als dat hij, bij het leven van zijn vader, had aangegaan. Thans beloofde hij E d u a r d , zoo deze koning van Duitschland, of rijks-stedehouder werd, bij te staan en te dienen met 1000 geharnaste mannen, die op 's konings kosten, in Neder-Duitschland zouden dienen, elk tegen 15 Florentijnsche guldens soldij per maand. De graaf zou van den koning tweemaal honderd duizend Florentijnsche guldens of dertig duizend pond sterling ontvangen, en indien de koning van Frankrijk of een ander, ten behoeve van dien vorst, hem oorlog aandeed, zou hij nog 1000 man voor 's konings rekening mogen werven. E d u a r d stelde een groot belang in dit verbond, sloot een dergelijk met hertog J a n III van Brabant en andere vorsten in Nederland en kwam in 1338 te Antwerpen, vol verlangen om den oorlog tegen Frankrijk aan te vangen. De graaf weigerde echter, zonder 's keizers bevel en gezag, deel aan den oorlog te nemen. E d u a r d wendde zich hierop tot den keizer, die hem tot rijks-vikaris aanstelde, waardoor hij de bevoegdheid erlangde om de leden des rijks in de wapenen te brengen. Kamerijk en het gewest van Kamerijk was door de Franschen bemagtigd. E d u a r d had het beleg voor die stad geslagen, doch daar het aan vele moeijelijkheden onderhevig was, werd hij te rade het op te breken en verder in Pikardyen door te dringen. Toen weigerde graaf W i l l e m hem te volgen, onder voorgeven zich alleenlijk te hebben verbonden tot bescherming van den Duitschen bodem, waartoe Kamerijk toen behoorde. E d u a r d nam dit zeer euvel op, liet een deel van zijn volk door Henegouwen trekken en verwoestingen

aanrichten. De graaf, daarover in gramschap ontstoken, koos de partij van den koning van Frankrijk. Aan het hoofd eener bende van 500 speren, verscheen hij in het leger van koning Philips en werd er met open armen ontvangen. Hij bleef echter niet lang in het leger der Franschen. De bewoners van Haspre, een kleine stad in Henegouwen, bestonden in 1340 op het grondgebied van Kamerrijk te stroopen, waarop de Franschen wraak namen door het in de asch leggen van dit stadje. Graaf Willem hier over verstoord, beleidde te Bergen in Henegouwen den raad van Henegouwen, Holland en Zeeland, waarin besloten werd den Franschen den oorlog aan te doen.

Op de plegtige oorlogsverklaring den koning toegezonden, gaf deze alleen ten antwoord: ‘de graaf van Henegouwen mijn neef, is een zot’. De graaf viel nu in Frankrijk, daar echter zijn magt te gering was om iets van gewigt uit te voeren, begaf hij zich naar Frankrijk en Duitschland, om onderstand te verzoeken, terwijl Henegouwen door de Franschen verwoest en uitgeplunderd werd. Na zijn terugkomst maakte zich graaf Willem van eenige plaatsen St. Amand, Montaigne enz. meester. Eduard sloeg de Fransche vloot volgens opgave der Franschen, 150 zeilen sterk, op den 24sten Junij in het *Zwin*, en Doornik werd van de bondgenooten waar onder Willem nu weder behoorde, belegerd. De gravinweduwe van Holland bewerkte een bestand voor eenige maanden, maar dat sedert verlengd werd. Na het eindigen van dezen oorlog trok de graaf naar Pruissen, waar de krijg tusschen de Heidensche inlanders, Lithauers, steeds voortduurde en de Duitsche orde zich vestigde. Hij deed zulks deels uit godsdienstijver, deels om wapenoefening of begeerte naar krijgseer, (volgens Wagenaar ook uit zucht voor den koophandel, die uit deze landen op de Oostzee gedreven werd). Men wil dat de grootmeester zijne hulp afsloeg en hij omtrent, of in 1343, naar deze landen terugkeerde. Het is minder bekend dat hij in dit jaar ook een reis naar het H. Land ondernam. Men vindt van die reis wel gewag gemaakt bij onze oude schrijvers, maar zij komt daar voor als een krijgstocht, waarvoor men geen tijd of gelegenheid wist te vinden. Graaflijke rekeningen hebben deze zaak opgehelderd. Hij deed deze reis met een stoet van edelen door Frankrijk, Zwitserland en Italië, ging met zijn gezelschap te Venetie scheep op twee galeien, kwam te Cyprus en vertrok van daar vermomd in galliootskleeding naar het H. graf. Dáár zijne gebeden gestort hebbende, keerde hij weder naar Cyprus, voer terug naar Venetië, trok door Duitschland naar Pruissen, waar hij tegen de Lithauers streed en het was in 1344 dat hij van daar terug kwam. Te Utrecht was de bisschoppelijke stoel door het overlijden van Jan van Diest in 1340 ledig geworden en paus Bene-

dictus XII een Romaansch edelman Nicolao Caputio tot bisschop benoemd. Deze deed er echter binnen het jaar afstand van. Graaf Willem, die het vertrouwen der Stichtenaren had en bij het openvallen tot momber was verkozen, wist bij Clemens de VI, die Benedictus XII was opgevolgd, te bewerken dat Jan van Arkel werd gekozen.

Weldra geraakte hij echter in onmin met den bisschop, sloeg den 11 Junij 1345 het beleg voor Utrecht, en beukte de stad uit 8 (anderen zeggen 13) blijden, 5 of 6 weken lang, binnen welke hij in een donkere nacht tot de gracht genaderd zijnde, met een pijl ter zijde van de hiel gekwetst werd. De bisschop, die zich te Grenoble bevond, kwam van daar naar zijn bisdom en zocht den graaf te bevredigen. Deze wilde echter niet dan in een bestand tot den 11den November toestemmen, en dit werd niet gesloten dan op de trotsche voorwaarde, dat 400 burgers (man en wyf, knaap ende jonkwyf, paepen en klercken, jonc en out, zegt het Goudsche Kronykje) paar aan paar in linnen kleeden, ongegord, blootshoofd en blootvoets hem voor zijn tent om vergiffenis zouden komen smeeken, gelijk ook geschiedde. Ook moesten zij 20 roeden van de stadsmuur afbreken en in de gracht werpen en dit gedeelte open blijven. Op dezen voet werd het beleg opgebroken. Genoegzaam onmiddellijk voerde hij na dit beleg zijn leger van Utrecht naar Friesland, dat tegen zijn ambtenaren was opgestaan. De vloot, die het krijgsvolk overvoerde, werd door het onstuimige weêr verstrooid, zoodat zij niet te gelijker tijd aankwam. Jan van Beaumont, met zijne bende het eerst aangeland, viel op een hoop Friesen aan en werd teruggeslagen. De graaf middelerwijze bij St. Odulphus-klooster, nabij Staveren, aangekomen, ontscheepte, doch kon geen ooggetuige van het wijken der zijnen zijn, trok, zonder zijn leger in slagorde te stellen, met 600 man onbesuisd, tegen den raad zijner edelen, op hen aan, maar, ofschoon deze, die hem omringden, wonderen van dapperheid deden, werd hij zelf gedood en de slag verloren. Men schatte het verlies der Hollanders op 3700 man.

Het lijk van den graaf werd onder een stapel van dooden, waarmede het omwoeld en bedekt was, eerst tien dagen na den slag gevonden, en in het oude klooster bij Bolswaert begraven. Later werd het naar 's Gravenhage gevoerd, en in de hofkapel op het Binnenhof bijgezet, waar zijn lijk later gevonden is. Zijne gemalin, Joanna van Brabant, bij wie hij geen kinderen naliet, was troosteloos.

Zie *Chron. J. de Beka*, p. 115 seqq.; J. à Leidis, *Chron. Belg.*, lib. XXVIII. Cap. I. etc.; R. Snoi, lib. VIII. p. 119; M. Versii, *Annal. Holl.*, etc. lib. IX. p. 91, seqq.; *Fragm. Vet. Chron.*, p. 62 in Matthaei *Anal.*, T. I. Wilh. Procurator, p. 712; Meyerus *Annal. Flandr.*, p. 138-144; Divaeus, *Rer. Brab.*,

p. 157-160; *Chron. Ord. Eg. Teuton* in Matthaei *Anal.*, T. V. p. 690; A. Matthaei, *Fund. et fata Eccles.*, p. 570, 571; *Chron. de Traj.*, p. 358, 359; *de Vermeerd. Beka*, bl. 230; Ubbo Emmius, *Rer. Fris. Hist.*, p. 201, 202; Schotanus, *Fr. Hist.*, D. III. bl. 180; Winsemius, *Chron. v. Friesl.*, bl. 202, 203; F. Sjoerds, *F. Jaarb.*, D. III. bl. 382-386; J. Veldenaer, p. 77 seqq.; *Gouds. Kron.*, p. 101 enz.; *Holl. Kron. Divis.*, C. I. seqq.; W. van Goudhoeven, p. 377 seqq.; P. Scriverius, *Oud. Bat.*, p. 214 enz.; Balen, bl. 737, 738; van Mieris, *Charterb.*, Frossart; de Klerk, *Brab. Yeesten*; van Kampen, *Vad. Karakterk.*, D. I. bl. 152; De Jonge, *Verhandel. over de H. en K. twisten*, bl. 37; van Hemert; Wagenaar; van Wijn; Cerisier; Bilderdijk; Arend; dr. J.A. Wynne; Hoogstraten; Kok: Verwoert; Kobus en de Rivecourt; G. van Hasselt, *Willem IV in Engeland* in *Geld. Maandw.*, D. I. bl. 354.

[Willem V]

WILLEM V. Graaf Willem IV liet noch kinderen noch broeders na. Zijne zuster Margaretha, werd door den keizer, haren gemaal, in 1346 als gravinne met Henegouwen, Holland en Zeeland en Friesland verleid, met last aan de ingezetenen om haar voor de naaste erfgenaam van graaf Willem te erkennen. Na in Holland gehuldigd te zijn, vertrok zij naar Henegouwen, en van daar, op 's keizers bevel, naar Duitschland, waarop haar zoon Willem V, die in het gewaad van een lijfknecht, om veilig te zijn voor de Engelschen, met welke zijn vader oorlog voerde, in Holland was gekomen en onder den titel van *Verbeider* (toekomstige Heer) de teugels van het gebied aanvaardde. Kort na zijne komst ontbrandde de oorlog met Utrecht. Bisschop Jan van Arkel maakte zich meester van Eemnes, verwoestte de landen van Amstel en Woerden en verbrandde Oudewater. Willem, uit geldgebrek buiten staat het land te verdedigen, verkoopt een deel zijner grafelijke erfgoederen, roept de edelen en gemeenten te wapen, trekt te velde, legert zich bij Schoonhoven en daagt den bisschop schriftelijk tot een veldslag uit. Een hevig gevecht had hierop tusschen Iselsteyne en Jutfaes plaats, waarin de Hollanders verslagen werden, en een bestand voor twee maanden werd gesloten. Naauwelijks waren deze verloopen, of de krijg werd hervat en IJsselstein door den graaf belegerd. Ondertusschen had hem Margaretha den grafelijken titel en de oppermagt over Holland, Zeeland en Friesland geheel afgestaan bij brieven te Munchen gegeven en sedert te Geertruidenberg zoowel door ridders en knapen, als door de tien aanzienlijkste steden van Holland bezegeld. Willem daarentegen verbond zich haar jaarlijks 6000 kleine Florentijnsche gouden guldens uit te keeren, en deed nog andere beloften, doch de bezegeling dezer voorwaarde geschiedde niet en daarvan hing toch in de middeneeuwen de kracht en wettigheid van een verdrag geheel af. De heer van Beaumont, edelen en steden weigerden

zulks, zoolang Margaretha niet mondeling en in hunne tegenwoordigheid daarin had toegestemd. Slechts Dordrecht, uit aanmerking van den treurigen staat des lands, ontving Willem als graaf, Rotterdam, Schiedam en Delft volgden, ofschoon ongaarne en alleen omdat die stad was voorgegaan. Terstond daarna nam Willem den titel van graaf van Holland, Zeeland en heer van Friesland aan. Gedrukt door de schulden zijner voorgangers, gewikkeld in een ongelukkigen krijg met Utrecht en andere oorzaken, beletten hem de verschuldigde gelden aan zijne moeder te voldoen. Deze, die zich thans te Henegouwen bevond, en door misnoegde edelen, die, sedert Willem tot graaf gehuldigd was, allen invloed aan zijn hof verloren hadden, aangespoord om zelve de teugels van Holland en Zeeland weder in handen te nemen, terwijl haar zoon niet aan de voorwaarde voldaan had, ontbood hem, die zich toen in Zeeland bevond, te Quesnoy. Hier verklaarde Willem in eene vergadering van den raad van Henegouwen, dat hij alle overeenkomsten, tusschen hem en zijne moeder gesloten, voor vernietigd hield en deed afstand van het bewind.

Naauwelijks was hij in Holland teruggekeerd, of hij sloot met de Egmonden, de Arkels, de Waterlanden, de Heemskerken en andere edelen en eenige steden het beruchte en merkwaardige verbond tegen die edelen, welke weleer bij hem in hoog aanzien stonden, maar zich aan de zijde zijner moeder geschaard hadden. Margaretha herriep nu openlijk haren afstand en de oorlog tusschen moeder en zoon nam een aanvang met het verbranden van Naarden door de edelen die de partij der eerste waren toegedaan. Beide partijen onderscheidden zich in kleederdragten. De aanhangers der moeder werden Hoekschen, die des zoons Kabeljaauwschen genoemd: deze waren aan graauwen, gene aan roode mutsen kenbaar. De burgerkrijg, die 150 jaren duurde, werd met hevigheid aangevangen. Willem, hetzij uit schuldbesef, hetzij uit onmacht, stond wederom te Geertruidenberg het hoog bewind over Holland en Zeeland aan zijne moeder af en verzoende zich met haar, doch die verzoening vond in Holland geen weerklank en dagelijks vermeerderde de ongeregeldheden en misslagen van beide partijen, en toen Margaretha zich naar Beijeren had begeven, nadat zij aan Willem het stadhouderschap van Henegouwen had opgedragen en met haar broeder Eduard III, koning van Engeland, over het bewind over Holland, Zeeland en Friesland onderhandelde, matigde zich Willem eigendunkelijk het hoog bewind, onder den titel van graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland en verbeider van Henegouwen aan. Zijne moeder poogde hem en zijn aanhangers te bevredigen door den afstand van Zeeland en de verklaring, dat hij, na haar overlijden, de wettige erf-

genaam van al hare bezittingen in Nederland zou zijn, waarop Willem wederom het bewind nederlegde en zich naar Beijeren begaf. Op aandrang van zijne aanhangers in Holland keerde hij derwaarts terug en aanvaardde wederom het bewind, liet zich buldigen en zag zich weldra aan het hoofd van een magtigen aanhang, die zijne tegenpartij te vuur en te zwaard vervolgde, na verscheidene schoon vergeefsche pogingen der moeder om zich met haar zoon te verzoenen. Ook Eduard III trachtte te vergeefs eene verzoening te bewerken. Willem viel met eene Hollandsche vloot de vereenigde strijdmagt van Margaretha en Eduard aan, doch was na een hevig gevecht gedwongen naar Holland terug te keeren. Nu trad Engeland op nieuw als bemiddelaar op, doch hoe voordeelig de voorwaarden ook voor Willem waren, hij wilde ze niet aannemen, het lot der wapenen zou over dat van moeder en zoon beslissen. Op de Maas, nabij den Briel en Zwartewaal had op nieuw een scheepstrijd tusschen de beide vloten plaats. De slag duurde van den vroegen morgen tot den avond. Het water was gekleurd van het bloed. Eindelijk moest Margaretha zwichten.

Wederom trad Eduard als verzoener op, Willem wilde echter van geen verzoening weten, vervolgde alom de vrienden en aanhangers zijner moeder, die te zwak om weerstand te bieden, hunne sloten en goederen verlieten en den lande uitvlugtten. Margaretha vertrok naar Engeland, waar Eduard III zijn pogingen om den twist te beslechten herhaalde, doch zonder vrucht. Zulks gelukte echter aan Jan van Beaumont en Walraven van Luxemburg. Margaretha overleefde deze verzoening niet lang, zij stierf den 23sten Junij 1356 te Valenchiennes. Niet lang daarna begaf zich graaf Willem naar Engeland, waarschijnlijk om de nalatenschap van Willem IV te vereffenen, dat echter niet toen, maar onder hertog Aalbrecht geschiedde. In Augustus 1357 keerde hij in Holland terug. Het was omtrent dien tijd dat hij, zonder eenige reden, Gerrit van Wateringe met eigen hand doorstak. Dat wordt voor het eerste blijk zijner krankzinnigheid gehouden. Men ontwaart echter reeds duidelijk genoeg sporen van die kwaal in zijn zonderling gedrag omtrent zijne moeder. Voor de rust der ziel van den vermoorden edelman stichtte en begiftigde hij rijkelijk eene kapellany of altaar in de kapel van 't hof te 's Gravenhage. Dit is zeker evenmin het werk van eenen krankzinnige als die daden van oppergezag, welke hij nog in dezen tijd uitoefende. Zijne laatste handeling als regent was, zoo ver men weet, een verdrag met zijne broeders Lodewijk den Romein en Otto van Beijeren. Hij bevestigde beide in het bezit van het land van Voorne en het burggraafschap van Zeeland, wanneer vrouw Machteld van Voorne zou overleden zijn.

Kort daarna, zoo niet eenige dagen vroeger, werd hij te Quesnoi, waar dit verdrag door hem gegeven en verzegeld was, opgesloten. Hier eindigde hij eerst 30 jaren later (1389) zijn leven. Verschillend is het oordeel over dezen vorst en voorzeker had daarop meer of mindere Hoeksch- en Kabeljaauwsche gezindheid grooten invloed. Hij had goede hoedanigheden, doch heerschzucht en een hoogst prikkelbaar gestel verleidden hem tot daden, die zijn hart gewis afkeurde. Gunstig is vooral het oordeel over hem van zijn tijdgenoot, Willem van Hillegaertsbergen, van zijn klerk of geheimschrijver Philips à Leydis en vooral van Bilderdijk.

Hij was gehuwd met Machteld van Lancaster, zuster van Eduard III koning van Engeland.

Zie Phil. à Leydis, *de cura Reipubl.*, C. LXX. p. 238; J. à Leydis, *Chron. Belg.*, Lib. XXX. C. 17, p. 285; *Magnum Chron. Belgic.*, p. 246; *Chron.* J. de Beka, p. 121; Suffrid. Petri in *Append. ad Chron.*, f. 148; Ren. Snoi, Lib. IX. p. 126; M. Vossii *Annales Holl.*, Lib. XII. p. 63 seqq.; Bockenbergh, *Principes Holl.*, p. 59; Dez., *Pontifices Ultraj.*, p. 35; J. Veldenaer, bl. 94, *Goudsch Kron.*, bl. 108 en Scriverii *Toetsteen*, bl. 276; *Holl. Chron. Divis.* XXII. C. 2. *Divis.* XXVI. C. 27; W. van Goudhoeven, bl. 389, 403; P. Scriverius, *Oud Bat.*, bl. 380, 397; J. van Beverwyck, bl. 204 volgg.; Balen, bl. 744 volgg.; J. van Heemskerk, *Bat. Arc.*, bl. 204; Erasmus van Houwelinghe, *Penninck-boeck*, bl. 12; J.C. de Jonge, *Hoeksche en Kabelj. twisten;* Tydeman over hetzelfde onderwerp; van Kampen, *Vad. Karakterk.*, D. I. bl. 180; van Hemert; Wagenaar; van Wijn, *Nalez.* en *Huiszit. Leven*, D. II. bl. 257, 265, *Lev. v. Ned. Mannen en Vrouwen*, D. X. bl. 253; Cerisier; Bilderdijk; Arend; Wynne; Lulofs, *Geschied. d. Nederl.*, D. I. bl. 180; Mieris, *Charterb.;* v.d. Chijs, *munten der Graven van Holland en Zeeland;* Huydecoper, *Lanbacheriana*, p. 570 volgg., *Acta publ. Anglic.* III. I. I. p. 59-64; *Lettre du duc Aubert de Bavière touchant son frère Guillaume*, bij Gachard, *Doc.* I. 116; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Willem VI]

WILLEM VI, oudste zoon van hertog Albrecht van Beijeren en diens eerste vrouw, Margaretha, dochter van Lodewijk, hertog van Bryga in Silezie werd in 1345 geboren[1)].

1) Uit dit huwelijk werden nog geboren Albrecht, hertog in Beijeren en Jan, verkoren bisschop van Luik, nevens 4 dochters, Katharina, gehuwd met Eduard, later met Willem hertog van Gelre, Johanna met den koning van Bohemen, Margaretha met Jan hertog van Bourgondie en Ida, ook Johanna genoemd, met den hertog van Oostenrijk. Bij zijne tweede gemalin Margaretha van Kleef had hij geen kinderen. Daarentegen liet hij verscheidene natuurlijke zonen na, o.a. Willem den eersten, heer van Schagen, welke het eerste de Zype bedijkte en in vruchtbaar land herschiep. Zie van Hemert, *Holl. Graven*, bl. 272.

Hij droeg in zijn jeugd den naam van graaf van Oostervant en is zeer vermaard van wege het aandeel dat hij al vroeg gehad heeft in de onlusten en beroerten der woelzieke tijden die hij toen beleefde. Nog jong, in dienst van den hertog van Bourgondie, hielp hij in 1385 Damme in Vlaanderen bemagtigen. Zijn vader vertrouwde hem het bestier toe van Henegouwen, doch toen hij later (1393) deel had genomen aan den moord van jonkvrouw Aleid van Poelgeest, nam hij de vlucht naar het slot Altena, dat zijn vader, door eenige edelen opgezet, besloot te belegeren. Willem wachtte echter zijn komst niet af, nam de wijk naar 's Hertogenbosch, en, daar hij er zich niet veilig oordeelde, naar het Fransche hof, waar hem Willem Egbert, een rijk Amsterdamsch koopman, van de noodige penningen voorzag, om in zijn behoeften te kunnen voorzien. Weldra verzoende hij zich met zijn vader en keerde, met verscheidene Hoeksche edelen vergezeld, in Holland terug. Had hij zich vroeger in Vlaanderen, waar hij door heldenfeiten, ook op tornooien, tot ridder geslagen en met de orde van de kouseband omhangen was, onderscheiden, niet minder deed hij zulks op een togt tegen de Friesen (1390), schoon deze ten nadeele van zijn vader uitviel, doch een tweede tocht, naar Friesland in 1398, waarbij hij het opperbevel voerde, had tengevolge dat men aldaar zijn vader als heer huldigde. Daar de Friesen echter elke gelegenheid aangrepen om zich aan 's Graven bewind te onttrekken, moesten zij gedurig met geweld tot onderwerping worden gebragt, tot dat in 1401 een vreeselijke oorlog ontbrandde, die door een gewenschte vrede werd geeindigd. In twist geraakt met den heer van Arkel, die zich tegen hertog Aalbrecht had verzet, werd deze door Willem met een talrijk leger beoorloogd, later tot onderwerping gebragt. Na zijns vaders dood (1404) werd hij door de steden als graaf gehuldigd en bekrachtigde en vermeerderde hare voorregten. Onder zijn bestuur bleven de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten voortduren. Uit zijn vete met van Arkel ontstond een krijg met hertog Reinald of Reinoud van Gelre, die dezen zijn zwager met geen roem en voordeel had bijgestaan. Na het dempen van den Luikschen opstand en het bevredigen der Utrechtsche verdeeldheden, nam hij deel aan de twisten, aan het Fransche hof ontstaan, die door zijn toedoen in 1406 werd bijgelegd.

In het jaar 1415 kwam keizer Sigismund te Dordrecht, waar hij door hertog Willem feestelijk werd onthaald. Met een groot gevolg van edelen volgde hij hem naar Parijs, en droeg inmiddels het bestuur over het land aan den heer van Kuilenburg en Walraven van Brederode op. Teruggekeerd, overleed hij den 31 Mei 1417 te Bouchain aan de gevolgen van het openen van een gezwel aan de dij en over-

eenkomstig zijn uitersten wil werd zijn lijk in de hofkapel te 's Hage bijgezet. Twee en vijftig jaren had hij geleefd en dertien daarvan gelukkig geregeerd. Zijn dapperheid had hem door gansch Europa een grooten naam verworven en zijn naam wordt onder die van de ridders van den kousenband geteld. Als regent verdienen zijne pogingen om de algemeene veiligheid te verzekeren, de regtspleging te verbeteren, den handel te bevorderen en het muntwezen beter in te rigten, allen lof. Met krachtige hand voerde hij de teugels van het bewind, beperkte de magt der geestelijkheid, breidelde den overmoed der edelen, hield de steden in ontzag, bedwong de burgertwisten. Hij was erkentelijk voor bewezene weldaden, doch vaak door geldgebrek gedrongen, verleende hij voorregten, vrijheden en gunsten, die noch met de regtvaardigheid, noch met het algemeen belang strookten.

Hij was tweemaal gehuwd geweest, eerst met Maria, dochter van Karel V van Frankrijk, daarna met Margaretha van Bourgondie, eene schrandere en moedige vorstin, die hem nog elf jaren overleefde. Jacoba van Beijeren is uit dezen laatsten echt ontsproten. Hij liet nog drie bastaarden na: Beatrix, eerst met den ridder Philips van den Dorp, zijn schatmeester en stadhouder van Holland en Zeeland en naderhand met Jan van Woerden, heer van Vliet gehuwd, Everard, de eerste heer van Hoogwoude, welk slot hij gesticht heeft en Lodewijk, heer van Vlissingen.

Zie *Append. Suffridi Petri ad Chron. J. de Beka*, f. 153, 154; Jo à Leidis, *Lib.* XXXI. *Cap.* LXIV. *Lib.* XXXII. *Cap.* I etc.; Ren. Snoi, *Lib.* IX. fol. 132 etc.; M. Vossii *Annales Lib.* XIII. fol. 112, *Lib.* XV. fol. 113 cet.; Bockenbergh, *Princ. Holl.*, fol. 143 cet.; J. Veldenaer, p. 99 seqq.; *Gouds. Kronyk*, p. 115 cet.; *Holl. Kron. Divis.* XXVI. *Cap.* LVIII, *Divis.* XXVII. *Cap.* I. enz.; W. van Goudhoeven, *Chron. v. Holl.*, fol. 120 enz.; Petr. Scriverii *Oud Bat.*, bl. 386 enz.; Mathaeus, *de Jure gladii*, C. VII; Balen, bl. 764 volgg.; van Beverwyck, bl. 310 enz.; Erasmus van Houwel, *Aanteyk.*, p. 310 enz.; van Hemert, bl. 274 volgg.; Sligtenhorst, *Geld. Gesch.;* v.d. Kemp, *Heer v. Arkel; Kron. v.h. Hist. Gen.*, jg. 7, bl. 95; Yvoy van Mydrecht, *Betoog dat in Holland ten tijde van graaf Willem VI geen ridderorde van den tuin is ingesteld, noch elders immer heeft bestaan* in *Verh. der 2de kl. v.h. Kon. Ned. Inst.*, D. IV. bl. 93; *Overijss. Alm.*, 1844, bl. 27-34; Meyerus, *Ann. Flandr.;* De Barante, *Hist. der Ducs de Bourgogne;* Mieris, *Charb.;* Wagenaar; van Wijn; Cerisier; te Water; Bilderdijk; Arend; Wynne; Halma; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Willem van Gulik]

WILLEM VAN GULIK, in 1364 geboren, was de zoon van Willem IV, hertog van Gulik en Maria, tweede dochter van Reinald II, hertog van Gelderland. Op zijn zevende jaar (1371) werd hij, na het overlijden van Reinald

III, door de partij der Bronkhorsten, tot hertog van Gelre gehuldigd en onder voogdij van zijn vader gesteld. In April 1377 werd hij, na hevigen tegenstand en bloedigen strijd, van de zijde der Hekerens, door keizer Karel V met het hertogdom Gelre en graafschap Zutphen beleend en door de voornaamste steden gehuldigd. Magtigen steun kreeg hij tegen zijn vijanden door zijn huwelijk (1379) met Catharina van Beijeren, dochter van graaf Albrecht van Holland; en bruid-weduwe van Eduard, hertog van Gelre. Hij trachtte de genegenheid der landzaten te winnen door het bevorderen van den welvaart en het stillen van binnenlandsche twisten. Nog beter ware hij hierin geslaagd, zoo hij zich niet in buitenlandsche oorlogen gewikkeld had. Zijn ridderlijke en onrustige geest drong hem de Heidensche Lithauwers in Pruissen te bestrijden (1383), doch een inval der Brabanders in zijn grondgebied drongen hem spoedig derwaarts terug te keeren. Engeland beloofde hem onderstand, doch toen die te lang uitbleef, en de vijanden Grave belegerden en Nijmegen bedreigden, kon hij zijn vurigen geest niet beteugelen. Onverhoeds valt hij met slechts 3000 man onder het krijgsgeschreeuw Gelre, de Brabanders aan, ontzette Grave en kreeg een grooter getal gevangenen dan hij zelf onder zijn bevelen had. Zegepralend keerde hij naar Nijmegen terug, waar de geestelijkheid hem plechtig inhaalde en 't volk hem jubelend ontving. Zijne wapenrusting aan de H. Maagd toegewijd en 17 veroverde banieren werden als zegeteekens in de kerk opgehangen (1388). Brabant zocht nu hulp in Frankrijk, en nu werd Gulik veroverd en geheel Gelderland bedreigd. Had zijn vader hem er het vermetele niet van onder het oog gebragt, ja hem met onterving gedreigd, dan zou Willem niet geschroomd hebben deze geduchte macht het hoofd te bieden.

Hij gaf toe, zeggende: welaan uit liefde en eerbied voor u zal ik doen wat gij begeert, red slechts mijne eer. Een eindverdrag tusschen Brabant en Gelre kwam tot stand en Willem zag zijn gezag meer en meer gevestigd.

Vroeger verhinderd in het bestrijden der Lithauwers, trok hij na Hendrik van Steenbergen tot zijn stadhouder aangesteld te hebben, in November 1388 andermaal naar Pruissen om de ridders der Duitsche orde tegen den magtigen Jagello, grootvorst van Lithauwen, te ondersteunen. Nog niet aan het doel zijner reis gekomen, werd hij te Stolpen, in Pommeren, niet ver van de Oostzee, door den vijand overvallen en na hevigen tegenstand gevangen genomen en naar het slot Falkenburg gevoerd, terwijl 2 zijner ridders, Dirk van Eyl en Peter van Bilant, het leven verloren. Zoodra de grootmeester van Pruissen dit vernam, trok hij dadelijk op om den hertog te ontzetten. Eggard van der Wolde, die den hertog verslagen en gevangen genomen

had, durfde den grootmeester het hoofd niet bieden, verliet het slot en zijn gevangene. Met dezen trok nu de hertog naar Koningsbergen, nogtans hield hij zich niet ontslagen van den eed, dien hij Eggard gezworen had, en eer en trouw boven alles stellende, ging hij naar de hem door dezen aangewezen plaats. In Augustus 1389 werd hij ontslagen, nadat hij voor zich en de zijne oirvede gedaan en plegtig beloofd en gezworen had zijn gevangenschap op niemand te zullen wreken. In het volgend jaar ging hij, uit onbekende reden, met een deftig gevolg van ridders en knapen naar Engeland, waar hij door den koning met de meeste onderscheiding ontvangen werd. In hetzelfde jaar 1390 vond hij gelegenheid zijnen ridderlijken moed en zijne zucht naar avontuurlijke ondernemingen aan meer verwijderde oorden voedsel te geven en nam deel aan de onderneming der Franschen en Genuezen in hunne onderneming tegen de Barbarijsche roofstaten. Deze onderneming mislukte, het Christenleger verliet Tunis of Algiers, dat het belegerden, en Willem was in het eind van September 1390 in Holland terug. In 1393 overleed zijn vader, Willem hertog van Gulik, en van dien tijd af noemde hij zich hertog van Gelre en Gulik. Zijne geschillen met den aartsbisschop van Keulen, met den graaf van St. Pol, die Luxemburg verontrustte, zijn tweede reis naar Engeland en Parijs, het innemen van het sterke slot Schenevont bij Aken, het verslaan van het Bergsche leger en de op nieuw uitgebarsten oorlog met Brabant in 1397, leveren met al het vroeger gemelde, genoeg bewijzen op hoe vol onrust en strijd zijn leven was. Zijn groote zucht naar krijgvoeren en krijgsbedrijven was drukkend voor zijn volk.

Den 10 November 1400 overleed zijne gemalin Catharina van Beijeren te Hattem; hij te Arnhem den 16 Februarij 1402, na eene ziekte van twee maanden, en werd naast zijne gemalin in het Karthuizer van Monnikhuizen begraven. Hij liet verscheidene bastaarden na.

Zie Wagenaar; v. Wijn; Cerisier; Bilderdijk; Arend; Kobus en de Rivecourt; Nyhoff, *Gedenkw. v. de Gesch. v. Gelderl.*, D. III; Slichtenhorst, *Gesch. v. Gelderl.*; Pontanus, *Histor. Gelric.;* van Hasselt, *Arnh. Oudh.*, D. I. bl. 59-61, 253; Dez., *Geld. Oudhed.*, D. I. bl. 267; Dez., *Geld. Maands.*, D. II. bl. 282-284.

[Willem van Kleef]

WILLEM VAN KLEEF, zoon van Johan, hertog van Kleef en Gulik, in 1516 geboren, werd na den dood van hertog Karel van Egmond, 31 Junij 1538, hertog van Gelderland. Het bewind werd hem spoedig betwist door Antoni, hertog van Lotharingen en keizer Karel V. Eerst dacht hij een machtigen bondgenoot te vinden in Hendrik

VIII, met zijne zuster Anna van Kleef gehuwd. Daar deze hem echter verstiet, wendde hij zich tot Frans I, koning van Frankrijk, die hem met open armen ontving en eene echtverbintenis wist te bewerken tusschen hem en Jeanne d'Albret, elfjarige dochter van Henri d'Albret, koning van Navarre, eene der rijkste erfgenamen van Europa. Den 3 Julij 1547 door den keizer op een rijksdag te Regensburg gedagvaard om zijne zaak te bepleiten, zond hij zijne gemagtigden, die niets hadden konden afdingen op diens aanspraken. De hertog achtte, terwijl de keizer tegen de Algerijnen en die van Tunis oorloogde, de kans schoon om zijne aanspraak met de wapenen te doen gelden, waartoe Gelderland hem met een talrijk leger en 30,000 goudguldens in staat stelde. Wat Maarten van Rossem bij zijn inval in Brabant en Holland verrigtte, is elders gemeld. Daar intusschen reeds eenige steden in Gelre zich onder de bescherming van den keizer hadden gesteld, had deze vast besloten een einde aan den krijg te maken en Willem tot afstand te dwingen. Voor Venlo viel hij den keizer te voet, stond hem het bewind over Gelderland (7 Sept. 1543) af, en behield slechts Gulik, Kleef, Berg enz. Nu weigerde hem Frans I de hand van Jeanne d'Alfret, waarna Karel V hem zijn nicht Maria van Oostenrijk, dochter van zijn broeder Ferdinand, ten huwelijk gaf. Dit alles had invloed op zijn geestvermogens. De laatste 20 jaren van zijn leven bragt hij krankzinnig door. Hij overleed in 1592.

Zie Schotanus, *Hist. Gelr.;* Nyhoff, *Gedenkw. v. Gelderl.*, D. VI. St. 3.

[Willem I]

WILLEM I, graaf van Nassau, prins van Oranje, oudste zoon van Willem, graaf van Nassau Dillenburg en Juliane gravin van Stolberg, werd den 14 April 1533 op het slot te Dillenburg geboren. Toen hij den ouderdom van elf jaren bereikt had, erfde hij het prinsdom Oranje van zijn neef René van Chalons, zoon van graaf Hendrik van Nassau, broeder van den vader van onzen held. Niet lang daarna kwam hij met zijne nicht, de prinsesse weduwe, te Brussel, waar hij aan het hof van Karel V verscheen. Deze vatte genegenheid voor hem op, benoemde hem tot edelknaap, later tot kamerjonker. Dikwerf sprak de keizer met hem over staatszaken en veroorloofde hem bij de audientien van vreemde gezanten tegenwoordig te zijn. In 1551 werd hij door den echt verbonden met Anna, erfdochter van Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren, die hem de heerlijkheden Buren, Leerdam, IJsselstein, St. Maartensdijke enz. ten huwelijk bragt. Na zijn voltrokken huwelijk werd hij door den keizer, die met de jaren ook zijne bekwaamheden zag toenemen in zaken van gewigt gebruikt en toen hij den ouderdom van 22

jaren bereikt had, werd hem het bevel over het leger in de Nederlanden toevertrouwd, als ook de stichting van twee nieuwe vestingen, Philippeville en Charlemont, en, toen K a r e l te Brussel afstand van de regering deed, zond hij hem naar zijn broeder, den roomsch-koning F e r d i n a n d in Duitschland, om hem de keizerlijke kroon en scepter te overhandigen. De aanvang der regering van P h i l i p s voorspelde den prins veel goeds. Deze schonk hem de orde van het gulden vlies, gaf hem met de graven van E g m o n d en H o o r n zitting in den raad van State, onthief hem meer dan eens van zijn aandeel in de beden, die hij anders van de goederen zijner gemalin in Holland had moeten opbrengen, en gebruikte hem om met Frankrijk over den vrede te handelen, werwaarts hij, toen deze gesloten was als gijzelaar vertrok. Het was bij die gelegenheid, dat hij den aanslag, door Spanje en Frankrijk beraamd, om de ketterij met vereenigde krachten uit te roeien, ontdekte. In de beginselen der hervorming opgegroeid, vatte hij van toen af het voornemen op dien aanslag te verijdelen, in zoover de Voorzienigheid hem daarin in staat mogt stellen.

Te midden van dit toelagchen des geluks, gevoelde hij de slagen des tegenspoeds. Den 24sten Maart 1558 verloor hij zijne gemalin, die hem twee kinderen had geschonken. Omtrent dezen tijd werd ten hove geraadpleegd over het verkiezen van een opper-landvoogd der Nederlanden. Het volk, bij hetwelk de prins zeer gezien was, zou hem of den graaf v a n E g m o n d gaarne tot deze aanzienlijke waardigheid hebben verkozen gezien, doch de koning dacht er anders over, vertrouwde de regering over het gansche land niet aan mannen, die bij het volk zoo gezien waren. Bij hem kwamen twee hertoginnen, die van Lotharingen en Parma, in aanmerking. De prins verklaarde zich voor de eerste, te meer, wil men, omdat hij, na het overlijden zijner eerste gemalin, bij de dochter der hertogin aanzoek zou gedaan hebben, om hierdoor zijn aanzien in de Nederlanden te beter te vestigen. De keus van den koning, die, gehoor gevende aan de lasteringen der jaloersche Spanjaarden, den prins toen reeds verdacht, viel echter op de hertogin van Parma.

Na het vertrek van P h i l i p s naar Spanje, waakte hij en als lid van den raad van state en als stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht en Bourgondie en als een der voornaamste Nederlandsche edelen, onophoudelijk voor de regten en vrijheden van het vaderland en ijverde inzonderheid voor de vrijheid van geweten, die P h i l i p s niet wilde toestaan. Weldra ontstond die vermaarde worstelstrijd, waarvan hij in den aanvang de ziel was en aan welker beschrijving zich reeds ten tijde van H o o f t meer dan 50 pennen hadden afgestompt. Evenmin als anderen is het ons mogelijk in een kort bestek den prins in al zijn schitterende bekwaamheden, deugden en verdiensten af te schetsen. Ofschoon grooter staats- dan krijgs-

held, wist hij toch met opgeraapte benden en karige geldmiddelen zijn roem als zoodanig staande te houden tegen den bekwaamsten veldheer van zijn tijd, den hertog van Alva.

Omtrent zijne talenten als staatsman is bij allen slechts één stem. Zelts Spaanschgezinde schrijvers prijzen hem op dit punt volmondig, en waarlijk de daadzaken spreken. Hij toch was het die den opstand van twee gewesten tegen de geheele Spaansche magt ontwierp, leidde en zoover tot rijpheid bracht, dat hij ook na zijn dood gelukkig kon voortgaan, om, al was de stuurman ook van 't roer gerukt, het schip tegen den storm te behouden. ‘Het was als of de Voorzienigheid, toen zij besloten had de aarde met een Philips II te tuchtigen, haar uit barmhartigheid eenen Willem I geschonken had, die denzelfden aanleg als de Spanjaard bezat, maar al hetgene, wat deze ten kwade gebruikte, ten goede aanwendde. Immers Willem was voorzigtig, koel overleggende, standvastig, schrander, stilzwijgend, nadenkend en zeer spaarzaam met zijn vertrouwen: maar hetgeen in den eersten hardnekkigheid, arglistigheid, het smeden van snoode ontwerpen, geveinsdheid en achterdocht werd, was in Willem een heldere blik op het voorledene, het tegenwoordige en de toekomst, onwrikbare volharding, heilzame voorzorg, het uitvorschen en verijdelen van diezelfde onderwerpen, welke de ander tot onheil der menschen beraamd had en een wijze afkeer van die onbezorgdheid, welke Egmond in den strik had doen vallen.’ Zijn karakter was edel. Het onophoudelijk branden, wurgen en onthoofden stuitte den zachtaardigen en menschlievenden prins evenzeer als later het ijveren tegen de R.C. en hunne uitsluiting van alle ambten en waardigheid. Openlijk beroemde hij zich bij Philips, dat hij misdadigers verschoond had. Hij wreekte zich nimmer en altijd zocht hij te midden van de stormen der omwenteling de meest gematigde partij te doen zegevieren en hield hen, die door heetboofden en kettermakers vervolgd werden, de hand boven het hoofd. Lumey, schoon een bekwaam legerhoofd, werd door hem om zijne wreedheden weggezonden, en zoo hij den stadhouder Sonoy niet hetzelfde lot deed ondergaan, het was om dezelfde reden waarom David Joab niet strafte. Hij was, gelijk de hoogleeraar Siegenbeek in een opzettelijke verhandeling aantoonde, waarachtig godsdienstig. Toen Sonoy hem raadde zich door een bondgenootschap te sterken, zeide hij: ‘reeds voor het begin mijner hagchelijke onderneming had ik een verbond met den Heer aller Heeren gesloten.’ Zijn laatste woorden waren een gebed voor zich en zijn volk. De roomschgezinde d'Aubery de Maurier legde deze getuigenis van hem af: ‘in alle verloopene eeuwen was er geen grooter man dan deze vorst. Men onderzoeke alle de doorluchtige helden van Plutarchus, en hen, die sedert dezen bewonderings-

waardigen schrijver geleefd hebben, men zal er niemand in aantreffen, wiens deugd hooger stond dan de zijne'. T h u a n u s kende hem 'voorzigtigheid, standvastigheid, grootmoedigheid, billijkheid, lijdzaamheid en matigheid toe'; deugden, misschien nooit in die mate tevens bij iemand gevonden. Zelfs de kardinaal B e n t i v o g l i o ontzegt hem geenzins wakkerheid, nijverheid, milddadigheid, welsprekendheid, doorzigt, kracht van overreding en leiding der gemoederen. De Nederlanden noemden hem 'hun redder, naast God, vader des vaderlands', en het volk dat hem als een vader vereerde en lief had: 'Willem vaer'.

Een tijdgenoot vermeldde zijn dood op de volgende wijze: 'Nochtans heeft de godtloosheyt, boosheyt ende giericheyt, bij eenighe van des conings ondersaten, soo veele vermoghen ende teweghe gebracht dat eenen J a n J a r e n g u y in den iare 1582 in Februario voorgenomen ende in het werk geleyt heeft omme den vromen helt met het doorschieten zijn leven ende de bedroefde Nederlanden van haere hulpe te berooven; maer Godt almachtigh heeft de schote also geregeert datse niet doodelicken en was. Naer dien tyt hebben sy tot verscheyden stonden ende plaatsen noch veele lagen geleyt omme desen doorluchtigen prince door d'een ofte d'andere maniere te vermoorden, hetwelek ten laetsten in den jaere 1584 op ten X Juny binnen de stadt Delft door de hand van een vervloekten Bourgognon, B a l t h a s a r G e r a e r t s genaemt, te weghe ghebracht is, tot onuytspreeckelicke droefheyt van zijne kinderen, vrienden ende alle de ingezetenen dezer landen ende steden, dewelcke den tyran meynde door desen slach geheel overwonnen ende 't onder gebracht te hebben, dan de uytcomst heeft genoechsaem het teghendeel hewesen.'

Bij A n n a v a n B u r e n, den 10 Febr. 1558 te Breda gestorven, verwekte hij P h i l i p s v a n N a s s a u, zijn opvolger in het prinsdom Oranje, en M a r i a v a n N a s s a u, gehuwd met graaf P h i l i p v a n H o h e n l o o. Zijn tweede huisvrouw, A n n a prinses van Saxen, eenige dochter van M a u r i t s, keurvorst van Saxen, schonk hem M a u r i t s, zijn opvolger in het stadhouderschap en twee dochters, A n n a gehuwd met haar vollen neef, graaf W i l l e m L o d e w i j k v a n N a s s a u, stadhonder van Friesland, en A e m i l i a gehuwd met D o n E m a n u e l, prins van Portugal. Zijne derde vrouw was C h a r l o t t e d e B o u r b o n, dochter van L o d e w i j k, hertog van Montpensier, die hem zes dochters heeft gebaard: J u l i a n a gehuwd met F r e d e r i k IV, keurvorst paltzgraaf aan den Rijn, E l i s a b e t h gehuwd met H e n r i d e l a T o u r, hertog van Bouillon, C a t h a r i n a B e l g i c a, gehuwd met P h i l i p L o u i s, graaf van Hanau, C h a r l o t t e B r a b a n t i n a, gehuwd met C l a u d e, hertog van Tremouille en Thouars, A e m i l i a, gehuwd met F r e d e r i k C a s i m i r, hertog van Lansberg,

uit het huis van Tweebruggen. Bij zijn vierde of laatste vrouw, Louise de Coligny, verwekte hij Frederik Hendrik.

Behalve deze twaalf kinderen had hij nog een bastaard Justinus van Nassau.

Zie, behalve de Nederlandsche geschiedschrijvers als Bor, van Meteren, Gysius, Hooft, van Isselt, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Arend; Watson, Motley, Thuanus, Maurier, Schiller, Bentivoglio, Mendoca, Strada en vele anderen; Orlers, *Geslachtboom der Graven van Nassau*, ook in het Fr. en Lat.; La Fargue, *Geslachtschets v.d. Huize van Nassau*, 's Hage 1740; G. Benedicti, *de rebus gestis G. à N.* L.B. 1586; G. Baudartius, *Polemographia Aur. Belg.*, Amst. 1622; Meursii *G. Auriac.*, L.B. 1612; Montanus, *Auriaco-Nassovae domus et vitae ill. princip. Aur.* 1663; *Guil. Nass. Germaniam inferiorem libertati vindicantis denunciatio*, s.l. 1572, 16 Junii; Tresling, *de prudentia G.I. in Republ. perturbata;* D. van Hogendorp, *de Guil. I. Princip. Araus. liberi cultûs divini liberaeque conscientiae Vindicis juribus in summum imperium in comit. Holl.;* A. Gordon, *de potestate Guil. I. Holl. sub Guil. I. Gubernatcum ordinaria tum extraord.;* J.C. Reepmaker, *de Guil. I. libertatis religios. defensore;* D. Heinsius, *Auriacus*, L.B. 1620; J. Foresti *Merita Princip. Aur. in Belgas*, L.B. 1620; *Discours veritable des choses passées es Pays-Bas* etc. Lyon 1578 (contre le Prince d'Or.); Neuville (A. Baillet), *Histoire de Guil. I et de Guil. III.* Amst. 1689; *Histoire des Princes d'Orange de la maison de Nassau*, Amst. 1691; Amelot de la Houssaye, *Hist. de Guil. de Nassau cet. et d'Eleonore Charlotte de Bourbon*, *sa femme avec des remarq. et critiq. sur la maison d'Or Nass*. Lond. 1752; N.N. Ard'huin, *Hist. de Guil. de Nassau*, Brux. 1829; E. Mahon, *Guil. le Taciturne*, Par. et Rheims 1832; J.B. Champignac, *Guil. le Tacit. et sa Dynastie etc.*, Paris 1851; Groen van Prinsterer, *Archives;* De la Pise, *Tableau de l'Hist. des Princes et Principauli d'Orange; The Patriot*, *beeing a dramatic history of the life and death of William I*, Lond. 1736; H. Wülke, *Wilhelm I von Oranien*, *d. Begrund. d. Niederl. Freiheit*, Leipzig 1864; *Wilhelm der Schweigende als Prinz v. Orancen* in *Niederl. Museum I und II;* Beaufort, *Lev. van Willem I*, Middelb. 1732, 3 dn.; *Leven van Willem I* enz. Geill. met 130 plat. 's Grav. 1847; J.v. Lennep, *Herinner. uit den worstelstrijd m. Spanje*, 's Grav. 1853; *Lev. d. Ned. M. en Vr.* D. VI. bl. 172; Bareuth, *Stadh. reger.;* Te Water, *Verb. d. Edelen;* W. Broes, *Wil. I. in betrekking tot de scheuring der XVII vereenigde gewesten in de XVIe eeuw*, Amst. 1831; Dez., *Marnix aan de hand van Willem I;* G.A. de Meester, *de grondlegger onzer vrijheid*, *prins Willem I*, *voorstander van het centralisatie-stelsel;* Dodt van Flensburg, *Iets aang. prins Willem I als stadhouder van Utrecht* in v.d. Monde's *Tijds.* IX. 174; van Kampen, *Vad. Karakterk.; Vergelijking van Aratus van Sicyon en Prins Willem I* in *Vad. Lett.* 1826, II. 45; Siegenbeek, *over het godsdienstig karakter van W.I.* in *Mnem.* XI. (II.) 153; Molema, *Lofspraak op prins Willem I* in *Vad. Letteroef.*, 1826, II. 258; Lulofs, *Lofrede op Willem I* in *Holl. Maats. v.K. en W.* VI; Dodt van Flensburg, *de Gek van Utrecht en die van den prins van Oranje* in v.d. Monde's *tijdschrift*,

VII. 211; *geschenk aan den prins bij zijn eerste komst te Utrecht in* 1558 *in Utr. volksalm*. 1856, bl. 44; *Geldleening door Witlem I te Leyden*, Ald. 3 jrg. 171; *Ordonn. v. Willem I om geen vleesch in de vasten te koop te stellen*, *Delft* 5 *Febr.* 1573 in *Nav.* X. 251; *Lijfschatten van W. I in* 1574 in *Kron. v.h. Hist. Gen.* 6 jrg. 421; J.J. van der Horst, *Diner aan Willem de Zwijger te Veere*, 10 *April* 1580, in *D. War.* V. 41; P. Meesters, *Vert. v.d. Inleiding eener redevoer. gedaan in de Fransche taal door Willem I bij de vergad. d. Staten van Vlaand. te Dendermonde den* 17 *Julij* 1578, in *Cads.* 1853, 85; R. Fruin, *Willem de Zwijger* in *Alm. v.t. Nut van 't Algem*. 1864, 76; *was Willem van Nassau een zwijger?* in *Nav.* 1861, 138; Dodt van Flensburg, *Gilbertus Cognatus over prins Willem I* in *Letterb*. 1841, I. 231; *Le Renart decouvert*, Mons. 1580; *Decretum banni et proscriptionis contra W.N.*, Madrid 1580. 4°.; Gachard, *Proscription de Guil. le Tac.* in *Bull. etc. Royale* IV. (2 Ser.) I. 439; *Apologie ou defense du Prince d'Orange contre le ban* (Leyde) 1581 4°., *précedée d'une Notice historique cet*. Anvers 1828, (Holl.)'s Hage, Leyden, 1584 4°., Leyd. 1606, 1652 *t* 12°.; Leeuw. 1746. 8°.; Amst. 1789, met aanteekk. van G.v. Hasselt, (Lat.) L.B. 1581, 4°. en 8°. Antv. 1578. 4°.; *Cort bewijs dat de Prins v. Orangien de oorsake ende eersten oorspronck is geweest van deze langhduurende ellende ende tweedrachtigheit*, s.l. 1582, 8°.; J. Clarius, *Ode in Guil. a Nassau*, *reg. catholici in infer. German. vasallum perduellum et eccles. Christi hostem gravissim*. Montib. 1581; *Lebensgeschichte von Anna*, *zweite gemahlin des prinsen Wilhelmi van Oranien*, *nebst Actenstucken* bij J Grundings *und* J.F. Klotsch in *Samml. vermischt. Nachrichten zur Sächs Ges. XI*. Bd. Chemnits 1776, *P. von Einzug Hochzeit und Freude des Hertzogs Wilhelm von Uranien und Fräulein Anna Churfurstin Moritzens Tochter* s. l. 1561 4°.; Blasius Brun, *Lob. spruch Herzog Wilhel'ms von Oranien und Fräwlein Anna*, s.l. 1564, 4°.; L.E. Bosch, *De bruiloft v.d. prins v. Or. in* 1564, in *Utr. Volks-Alm*. 1857, 112; *Memorie van de groote costen ende magnificentie der bruiloft van de dochter van Hartoogh Maurits van Saxen*, *ghetoont aen Wilhelm van* Nassau *enz. in den jare* 1561 *op Bartholomei dagh gehouden binnen Leypsigh*. Ald. 1647; J. von Arnoldi, *Ueber die Vermählung Wilhelm I von Oranien mit Anna von Sachsen* in *Hist. Denkw*. 1817, 103; K.W. Boettiger, *Wilhelms von Oranien Ehe mit Anna von Sachsen* in *Hist. Tuschenbuch* VII. (1838), 79; J.J. van der Horst, *het huwelijk v.W.v. Or. met Anna van Saksen hist.-krit. onderzocht*. Amst. 1851; Bakhuizen v.d. Brink, als boven. Amst. 1853; G.H.M. Delprat, *Berigt aangaande de laatste levensuren van prins Willem I* (Arnh.) 1838, in Nijhoff's *Bijdr.* D. II.; *Cort verhael van 't moordadig feyt geperpreteert in den persoone des prinse van Orangien bij J. Jauregui*. Antw. 1582; P.C. Molhuysen, *De aanslag van Jauregui op Willem I*, in Nyhoff's *Bijdr.* VI. 16; Gachard, *Assussinat de Guil. le Tacit. par Jean Jauregui*, in *Bull. Ac. R. Br.* 2 St. III. 362; van Hasselt, *Verwond. van Willem I* in *Geld. Maandw.*, I. 229, II. 413; Jean Jaureguy, *Bref recueil de L'Assassinat commis en la personne du Prince d'Orange*, Anv, 1582. 8°., *trad. en Flam.* par Karel Nys, Antw. 1849, 1834; *Discours sur la blessure de Mgr. le Prince d'Orange*, s.l. 1582. 4°.; *La Confession manuscrite de* B.G. in *Bull. de l'Acad.* R.B. 3 part. 75; T. Juste, *Proscription et assassinat de Guil. le Taciturne* in *Rev. Nat. Belg.*, VII. 78; *Cort verhaal v.d. moort van den Prince enz. door een goed patriot* in *Jaarb. v. Delft*, 1867, 1; *The report of the lamentable deat of William of Nass.*,

Middelb. 1584; *Cort verhaal van de moort ghedaen aan den persoone van den prins van Orangien*, s.l. 1584. 4°.; W. Broes, *Charlotte de Bourbon aan het ziekbed van Willem I* (Amst.) 1850; *Panegyris upon the last wordt of William I.* Lond. 1731, ook in het Holl.; M. Arendt, *Recherches critiques et historiques sur la confession* de Balthazar Gerard. Brux. 1854; R.C. Bakhuizen v.d. Brink, *de confessie van den moordenaar* (B.G.) in *Alg. Konst- en Letterb.*, 1854; L.Ph.C. van den Bergh, *een brief van Balth. Ger. aan Willem I* in Nijhoff, *Bijdr. N.R.*, III. 342; *De dood van Willem de Zwijger*, *Europa*, 1859, III. I.; *Cort verhael van de moort gedaen aan den persoon des Princen van Orangien*, 1584; L. Torrentii *in laudem Balth. Gerardi fortissimi tyrannicidae* in L. Torrent. *Poëmata*, Antw. 1594, p. 304 cet.; Gachard, *Assassinat de Guill. le Tacit. par B.G.* in *Bull. Ac R. Br. XXIII* 2 *part*. 516; G v. Hasselt, *Dood van Willem I* in *Geld. Maandw.*, I. 230; J. de St. Genois, *Supplice de B.G.* in *Ann. Soc. Roy Gand* 8°.; Reiffenberg, *Lettres relatives à B.G.* in *Nouv. Arch.* V. 362; P.C. Molhuysen, *Het sterfhuis van prins Willem I* in Nijhoff's *Bijdr.* VII. 42; Warnsinck, *Bedevaart naar 't graf van Willem I* in *Vad. Lett.*, 1822, II. 180; Dodt van Flensburg, *Het standbeeld van Willem I te Delft* in v.d. Monde, *Tijds.*, VII. 100; *Inhuld. v.h. Standb. van prins Willem I te 's Hagem Kr. v.h. Hist. Gen.*, 4 jg. 120; *Archives de la maison d'Orange-Nassau;* A. Vossin, *Lettres inédites de Guil. Prince d'Or. à monf. d'Embyse* in *Mess. d. Scicnces*, VI. 249; Gachard, *Corresp. de Guil. I*, 4 t.; Dez., *Lettres du Prince d'Orange*, 1552-1576 in *Anal.* 19-301; *Onuitg. brief van W.I.* 10 *Mei* 1584 in *Kist en Royaards Arch.*, XX. 216; *Brieven van W.I. aan zijne eerste vrouw* in *Kr. v.h. Hist. Gen.*, 15 jg. 16; *Brief v.W. I aan de reger. v. Amsterdam*, Ald. 10 jg. 160; *Brief v.W.I. over het maken van toebereidselen tot afwering der sp. vloot*, 7 Aug. 1574 in *Hist. Gen.*, 5 jg. 296; *Brieven van prins W. aan de drie staten van Utrecht in* 1577 in *Hist. Kron.* IV. 203; *Brief der staten van Utrecht aan den prins v. Oranje* in Dodt, *Arch.* I. 191; *Brieven van W.I. aan de staten van Utrecht* 1577 in *Hist. Kron.* 4 jg. 269; als boven 1577-1584, Ald. 5 jg. 327; Willem I, *Brieven van Willem V* enz. in *Belg. Mus.*, V. 253; J.C. de Jonge, *Brieven van en over Willem I aan de overheden der stad Gend*, 1580-1584 in *onuitg. stukk.*, II. 51; *Brief van W. I*, 3 *Febr.* 1584 (*over Leoninus*) in *Nav.* VI. 89; Asch. van Wyck, *Versp. brieven van Willem I* in *Utr. Volks-alm.*, 1849, 21; *Brief van Willem I aan de reger. v. Dordrecht*, uitg. door J. Smits in *Werk. d. Maats. v. Ned. Letterk.*; Ruitenschild, *de Graven onzer Vorsten;* Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Baur, *Hwb.;* Jöcher; *Conv. Lexic. Biogr. Univ. Biogr. génér. mod.*; Muller, *Cat. v. portr.;* de tooneelspelen van Duim, van Merken en andd.

[Willem II]

WILLEM II, prins van Oranje, zoon van den stadhouder Frederik Hendrik en Amelia von Solms, werd den 27sten Mei 1626 te 's Hage geboren. Hij bezat bij een schoon ligchaam uitstekende geestvermogens, verstond 5 talen en was bedreven in de geschiedenis, rede-, wis- en natuurkunde, volgens de beginselen van Descartes. Bovendien beminde hij hartstogtelijk alle ligchaamsoefeningen, inzonderheid de

jacht, 't geen een ongunstige invloed op zijn ligchaamsgestel uitoefende[1].

Reeds gaf hij op 17-jarigen leeftijd, onder zijn vader, in een gevecht met de Spaansche ruiterij blijken van moed en beleid, doch had sedert, tot zijn spijt geen gelegenheid zijn dapperheid te toonen. Na den dood van zijn vader tot stadhouder van Holland verheven, was hij meer geneigd den oorlog voort te zetten dan de vredesonderhandelingen te Munster te begunstigen, en had het hem niet aan middelen ontbroken, dan had hij gaarne deelgenomen aan den oorlog die Frankrijk nog altijd tegen Spanje volhield. Zijne handen waren gebonden. Holland, inzonderheid Amsterdam, was meer gezind om den handel uit te breiden dan om krijgsroem te behalen. Toen men er derhalve op uit was het leger aanzienlijk te verminderen, verzette er zich de jeugdige stadhouder met onbezonnenheid tegen en plaatste zich aan het hoofd eener staatsbezending naar de Hollandsche steden om die tot eenparigheid met de andere gewesten over te halen. Vele der aanzienlijkste steden weigerden hem gehoor, hij leverde in de vergadering van Holland een scherpe klacht in tegen dezen hoon, inzonderheid tegen Amsterdam, liet op eigen gezag zes afgevaardigden in de vergadering van Holland, terwijl de staten vergaderd waren, vatten en onder een sterk geleide naar Loevestein brengen, nemende te gelijk het besluit om de stad Amsterdam bij verrassing in te nemen, waartoe hij graaf Willem Frederik, stadhouder van Friesland, het opperbevel opdroeg, die dan ook met eenig krijgsvolk derwaarts trok. Ondertusschen had men te Amsterdam van zijne aannadering berigt ontvangen en zich in staat van verdediging gesteld. Toen graaf Willem tot de stad genaderd was, achtte hij het ongeraden iets geweldigst te ondernemen, doch zond een brief van den prins naar de stad, waarin zijne hoogheid zijn oogmerk en de redenen van zijne handelwijs kenbaar maakte. Hierop zond de wethouderschap, de schepenen Huydecoper van Maarseveen en Simon van der Does in een gewapend jacht naar den graaf, dien zij aan den Amstel voor de hofstede Welna aantroffen. Huydecoper voerde het woord en sprak mannelijk, o.a. mededeelende dat 's prinsen brief aan de afgevaardigde ter dagvaart en aan de staten zelven was verzonden om hun goeden raad in te winnen.

1) O.a. schreef Huygens den 18 April 1644 uit Zutphen aan de prinsesse-moeder: ‘le prince en use vigoureusement tous les jours à la chasse, en quoy seulement je souhaitteroy qu'on modérait unpeu les chaleurs, pour le danjer que je le voy courrer à sauter des hayes et fossez et qui ne peut par tousjours succéder esgalemerit,’ *Archives*, 2de serie, T. IV. p. 99.

Intusschen verzochten zij de stad te verschoonen en niet nader te komen, vermits zij anders genoodzaakt zouden zijn zich met de wapenen te beschermen, die God en de natuur hun verleend hadden. Inderdaad, men had in de vroedschap voorgeslagen of men de Zeedijk omtrent de St. Antonipoort niet behoorde door te steken, en het haperde slechts aan twee stemmen van de 36 dat hiertoe niet besloten werd. De graaf antwoordde dat hij niets gedaan had als op last van den prins, wien hij van alles berigt zou geven. Den volgenden dag begaf zich de prins, schoon tegen den raad van velen, naar Amsterdam, van plan de stad door een langdurig beleg te onderwerpen. In geen geringe verlegenheid bevond hij zich echter, toen hij het land tusschen Amstelveen en den Ouwerkerkschen weg tot aan den Uithoorn zag ondergeloopen, te meer nog, daar men hem het gevaar onder het oog bragt, waarin zijne troepen zich bevinden zouden, indien de Amsterdammers den St. Antonidijk doorstaken. In deze staat van zaken besloten HH. Moog. tot eene aanzienlijke bezending aan zijn Hoogheid, met verzoek om naar den Haag terug te keeren, de vijandelijkheden te staken en den koophandel te Amsterdam zijn vrijen loop te laten. Ondertusschen had de prins den 3den Augustus 1650 te Amstelveen een verdrag met de stad, die aan 's prinsen eischen toegaf, gesloten waarna de prins naar den Haag terugkeerde, de troepen aftrokken en de 6 gevangen heeren werden geslaakt. Den 28 Augustus 1650 vertrok de prins naar de Veluwe ter jagt. Op den 24sten October, vermoeid van de jagt komende, gevoelde hij beginselen van koorts, en liet zich den volgenden dag te water naar 's Hage voeren, waar hij den 6den November aan de kinderpokjes in den ouderdom van 24 jaren en 6 maanden stierf. Hij liet zijne gemalin Maria Stuart, oudste dochter van Karel I, koning van Groot-Brittanje, in hoog zwangeren toestand na.

De prins had reeds vroeg blijken gegeven dat hij zijne voorouders zou evenaren. Had hij na den dood van Willem I of Maurits geleefd, hij zou waarschijnlijk, gelijk zij, de redder en schutsheer van Nederland geworden zijn door den oorlog dien hij boven alles beminde en toen noodzakelijk was. Thans verkeerde hij in omstandigheden, strijdig met zijne geaardheid. Hij was zeer hartstogtelijk en gaf zich aan zijne driften over, zoodat hij zich vaak onbezonnen gedroeg, doch hij was goedaardig en voorkomend.

Zeer verschillend is vroeger zijn karakter beoordeeld en niet zelden vergat men welke omstandigheden en in hoe prille jeugd hij als stadhouder optrad.

Zie, behalve le Clercq, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Arend en andd., Beaufort, *Leven v. Willem II m. portr.;* Aitsema, *Saken van staat en oorlog; Holl. Merc.*, 1650,

1651; Wicquefort, L. IV; van Loon, *Nederl. Historiepen*, D. IV. bl. 3, 254; *Lettres d'Estrades;* van Kampen, *Vad. Karakterk.*; D. II. bl. 193; Groen van Prinsterer, *Archives*, 2e Ser. T. IV, *Lev. v.N.M. en V.*, VIII. 134; *Rekening van de reis van Willem II naar Engeland tot voltrekking van zijn huwelijk*, in *Nav.* 1864, 164; Le Fèvre-Pontalis, *Episodes de l'Histoire de Hollande* in *Confér. Barth.* 2*e Ser.* 219; *Journaal* van Johan van Kerckhoven, *hofmeester van de princes royaal*, *over de ziekte en den dood van prins Willem II en de questien omtrent de voogdy van den jonggeboren prins* in *Kron. v.h. Hist. Gen.*, 25 jg. 1869, bl. 541; Ruytenschildt, *de Grav. onzer Vorsten; Concept-Testament van Willem II en het vermoeden van vergiftiging van den stadhouder prins Willem II gelogenstraft* in *Hist. Gen. Kron.*, 5 jg. bl. 7, 10 jg. bl. 500; A.C. de Graaf, *de begrafenis van Willem II in Nav.* 1869, bl. 493; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. d. zamenlev.;* Muller, *Cat. v. portr.*

[Willem III]

WILLEM III, zoon van Willem II en Maria Stuart, werd in Slachtmaand 1650, acht dagen na den dood zijns vaders, te 's Hage geboren, en ontving bij den doop den naam van Willem Hendrik. Toen hij zes jaren oud, en de prinses-royaal naar Frankrijk vertrokken was, werd zijne opvoeding aan den Haagschen predikant Cornelis Trigland toevertrouwd, die, gelijk Fenelon den *Telemaque* voor zijn kweekeling, den hertog van Bourgondie schreef, voor zijn vorstelijke leerling *Idea sive imagi Principis Christiani* opstelde. Ofschoon hij niet als student te Leiden werd ingeschreven, blijkt het echter dat hij de Akademie bezocht en er drie jaren (1659-1662) aan doorgebracht heeft. Op aandrang van het volk werd hij in 1672, toen Lodewijk XIV de republiek met zijne legers dreigde, tot kapitein-generaal der unie aangesteld. Vast besloten den laatsten droppel bloeds voor het vaderland te wagen, liet hij de dijken doorsteken, misleidde door een gepaste beweging van zijn leger de Fransche veldheeren, vereenigde zich met het keizerlijk leger en dwong den vijand tot den aftogt. Thans verhief zich de partij van het huis van Oranje en de staten van Holland, waarbij zich nog 4 gewesten voegden, verklaarden den 2 van Sprokkelmaand 1674 het stadhouderschap in het huis van Oranje erfelijk; hoedanig besluit gelijktijdig ook bij de algemeene staten van Zeeland genomen werd. Niet altijd was hij even gelukkig in de veldtogten tegen Frankrijk, den veldslag bij het dorp Senef in 1674, die van St. Omer in 1677, kon men voor verloren achten, altijd wist hij echter den vijand op te houden, en het rijk, Spanje, Holland en Brandenburg door zijne staatkunde zóó te verbinden, dat in 1678, ofschoon tegen zijn zin, te Nijmegen de vrede geteekend werd. Hij kon echter het sluiten van bijzondere verdragen niet verhinderen. Zijn geheele staatkunde was tegen Lodewijk XIV gerigt, dien hij een onverzoenlijke haat toedroeg. Geen lokaas, hoe be-

koorlijk ook, kon hem daarvan terughouden. Mademoiselle de B l o i s , oudste dochter van l a V a l l i è r e , mogt de schoonste vrouw van haren tijd zijn, toen deze hem door L o d e w i j k XIV ten huwelijk werd aangeboden, was W i l l e m s grootsch en waardig antwoord ‘dat de vorsten van zijn huis koningsdochters van wettigen bedde huwden, geenszins die uit den schoot eener bijzit gesproten waren.’ Hij deed het hersenschimmig denkbeeld eener algemeene monarchie van L o d e w i j k XIV geheel in rook vervliegen en wat de Protestantsche kerk daardoor aan hen verschuldigd is, kan nooit naar waarde geschat worden. Hij huwde (1676) M a r i a , oudste dochter van den hertog van York, later koning J a c o b u s II. Door dit huwelijk ontving hij de Engelsche kroon, voor hem een doornenkroon. Welke diensten hij ook Engeland, als deszelfs redder uit burgerlijke en godsdienstige verdrukking bewees, toch werden zij door vele niet erkend[1)], en hij ondervond dat hij koning van Holland en stadhouder van Engeland was. Tegen dit verdriet zocht hij heil in den oorlog, de uitbreiding zijner magt in Ierland en de voortzetting van zijn lievelingsonderwerp, het verzwakken van Frankrijks' overwigt. Hoe menigmaal ook geslagen, stond hij telkens weer als overwinnaar in het veld, zette eindelijk aan zijn krijgsroem door de inneming van Namen in het gezigt des vijands de kroon op, en wist zich te Rijswijk, zelfs door den trotschen L o d e w i j k , J a c o b 's bondgenoot en vriend, als koning van Engeland te doen erkennen. Na dezen vrede werkte hij nog onvermoeid aan de behoudenis van Europa's evenwigt, in het geval dat de koning van Spanje kinderloos mogt overlijden; maar zijne pogingen werden door L o d e w i j k s trouwelooze en verraderlijke bemoeijingen te leur gesteld. W i l l e m werd verschalkt, maar aan het hoofd van het gewapend Europa zou hij den meineedigen Despoot rekenschap hebben afgevorderd, indien niet een val van zijn paard, toen hij den 4den April 1702 van Kensington naar zijn paleis te Hamptoncourt wilde rijden, zijn dood tengevolge had.

Hij overleed den 19den dier maand, in het 52ste jaar zijns levens. Zijn erfgenaam was J o h a n W i l l e m F r i s o , erfstadhouder van Friesland. Reeds in 1699 was ter vergadering der staten van Zeeland, waar hij inzonderheid in hoog aanzien

1) Hij zou zelfs willens geweest zijn in 1698 het rijk te verlaten, volgens berigt in de *Anecdotes of some distinguished Persons*, om den jare 1795 of 1796 in Engeland uitgegeven, alwaar de schrijver meldt, het oorspronkelijke opstel van 's konings eigene hand met de daarin door hem zelven gemaakte veranderingen door hem meegedeeld, gezien te hebben, waarvan een vertaling gevonden wordt in *Mengelwerk der Ned. Letteroefeningen*, 1796, bl. 148.

stond, door O d i j k voorgeslagen om hem op het hof te Middelburg een metalen standbeeld op te rigten, 't geen echter niet is geschied.

Zie J.P.S. L u d e w i g , *Historia principatus Araus. et fata ejus novissima sub Guil. III. Halae* 1694; P e e r l k a m p , *Or. de Princip. Araus. Leidens. Acad. alumnus; Regia auspicia Acad. Lugd. Bat. quibus auspicatus et gratulatus est.*, J a c o b i G r o n o v i i . L.B. 1689 fol.; J a c . G r o n o v i i *Memoria Namurci*, L.B. 1695 fol.; N. G u e r b l e r , *Panegyr. de Wilhelmi III expeditione Hiberna*. Amst. 1690; W.v. H o g e n d o r p , *Disput. histor. polit. de Guil. III libertatis Europae contra deminat. Galticam vindice*, L.B. 1819 8°.; W. S u e r m o n d t , *Spec. hist.-pol. de causis*, *quibus Guil. III eet. tam diu a majorum dignitatibus exclusus fuerit*. L.B. 1839 8°.; E.L. T h o m a s s e n a T h u e s s i n k v a n d e r H o o p , *Diss. de Guil. III agendi ratione in rerum Anglic. mutatione*. Gron. 1839. 8°.; E. B a r r i d g e , *Hist. nuperae mutationis in Anglia*, Lond. 1697 8°.; J.G. G r a e v i i *Orat. de auspiciis expodit. Brittannicae Traj ad. Rhen*. 1689 fol.; A. B a r o n i s d e W a s s e n a e r , *Encomium Guil. Henrici Araus. Prineip*. L.B. 1687; J. J e n s , *de expedit. Brittann. ab eodem principe*, L.B. 1689; Eiusd. *Panegyr. inaugur. Wilh. Regis et Mariae Reginae consecrata*, Ib. eod. Eiusd. *Jrenicon* H. Com. 1697; J. T r i g l a n d , *de insidiis Guilielmi III frustra paratis*, L.B. 1696; N. V r i j b u r g , *Auriaca Manus victrix*, *sive Alcmaria triumphans cum Guil. imperatore* etc., Alcmariae 1698; R a b u s , *B.v. Eur.*, 1698 II. 451; J. J e n s i u s , *de successibus Duelli* (belli) *a.* 1712 *a. Fred. Belg. populis eorumque sociis in Regis Hispan. et Galliar. suscepti*, Dordr. 1703; J.R. S o m m e l i u s , *Dissertatio de Charactere Guil. III.* Lond. 1790 8°.; P. d e T o u l l i e u , *laud. funeb. Guil. III.* Amst. 1702 fol.; J.G. G r o n o v i i *Orat. in obit. Guil. III* etc. Gron. 1702; G r a e v i i , *Or. in obit. Guil. III* Traj. ad Rhen. 1701 fol.; J. G r o n o v i i , *Pietus ultima Acad. L.B. circa Guil. III*. L.B. 1702 fol.; J. G r o n o v i i *Justa feralia divis manibus potent. Brittan. regis Wilh. III;* C.J. S n a k e n b e r g i i *Exequiae*, L.B. 1702; J. T r i g l a n d , *Laud. funeb. Guil. III*, L.B. 1702; *Epistola amici ad amicum de testamento Holographo Guil. Araus*. 1702; *Plante regis Guil. III nativitus. Hagae Comit*. 14 *Nov*. 1689, Bredae 1689 fcl.; F.G. W e s t h o v i i *Wilhelmeis*, Gor. 1715 4°.; G. H o r n i i *Poem. ad Wilhelm. III* Rot. 1698, 1717; A. T r e v o r , *Life and times of William III*, Lond. 1831 2 t.; B a n c h i , *Life of K. Will. III*. Lond. 1744 8°.; *History of William*, *prince of Orange and the ancient history of Nassau*, Lond. 1688 4°.; *Historical account of the memerable actions of the Prince* (*William*) *of Orange*, Lond. 1689 12°.; *Glorious life and heroic actions of William III*. Lond. 1702 8°.; A b e l B o y e r , *History of King William III*, Utrecht 1702; *Life of William III*, Lond. 1705 8°.; J o h n R a l p h , *History of England during the reign of King William III*, *queen Anne and King George I*. Lond. 1746-49, 2 vol. fol.; *History of the Life and reign of King William III*. Dubl. 1747 4 vol. 12 portr,; W a l l e r H a w i s , *History of the life and reign of William Henry*, *Princ. of Nassau and Orange*, *King of England*. Dubl. 1749 fol.; A r t h u r T r e v e r , *Life and Times of William III Ring of England and Stadholder of Holland*, Lond. 1835-1836, 2 vol. 8°., *Portrait;* J o h n R y a n , *Life of William III King* etc. Dubl. 1836 8°.; J a m e s V e r n o n , *Court and Times of William III*, *avec introduction et notes par George Payne Rains-*

ford James. Lond. 1841 3 vol. 8°., *portraits; Expedition of his Highness the Prince of Orange for England*, Lond. 1688 4°.; *Colleetion of Slate-Traits*, *published on occasion of the last revolution in* 1688 *and during the reign of King William III*, Lond. 1705-1707, 3 vol. fol.; J. Mackintosh, *Hist. of the revol. of England* 1688, Lond. 1834 8°.; Smolett, Milot, Larrey, Burnet, Ralph Togras, Th. Lidiard; Macaulay, *Hist. of England; Original Letters from King William III to King Charles II*, *Lord Arlington* etc. Lond. 1704. 8°.; *Lettres of William III and Louis XIV and of their Ministers; illustrative of the domestic and foreign politics of England*, *from the peace of Riswick to the accession of Philip V of Spain* 1697 *to* 1700, *Edited by* P. Grimblot, Lond. 1848 2 t.; *Letters illustrative of the Reign of William III*, *from* 1696 *to* 1718 *addressed to the Duke of Schrewsbury by J. Vernon. secretary of State*, *Now first published from the Originals. Edited by G.P.R. James*. Lond 1841 3 t.; *Letters on the reign of Willem III* in *Edinb. Renew* 1841 LXXIV. 128; *The diplomacy of Louis XIV and William III*. Ald. LXXXIX. 115; de Neufville, *Histoire de Guil. III*, *roi de la Grande Bretagne*. Amst. 1683 12°.; *Véritable portrait de Guil. Henri de N.*, *nouvel Absalon*, *nouvel Herode*, *nouvel Cromwell*, *nouvel Néron*, Brux. 1689 8°.; (attribuée à Ant. Arnauld); *Apologie contre un infame libette intitulé veritable portrait* etc. la Haye 1689 12°.; Chevalier, *Hist. de Guil. III*, *roi d'Anglet. par medailles*. Amst. 1692 fol.; *Hist. de Guil. III depuis sa naissance jusqu'à sa mort*. Amst. 1703, 2 vol. 12°.; *Mémoires pour servir à l'Hist. de G.H. de Nassau* etc. Par. 1703 4°.; P.A. Samson, *Histoire de Guil. III* cet., La Haye 1703-4 3 vol. 12°.; J. Macke, *Mémoires*, *contenant principalement les caractères de la cour d'Angleterre sous les reignes de Guill. III et de la reine Anne*. La Haye 1733 8°. (Trad. de l'Anglais); F. Goldschmidt, *Hist. polit. de Guil. III*. Par. 1847 8°.; Sirtema de Grovestins, *Guil. III defenseur et soutien de l'indépendance de l'Europe contre la puissance de Louis XIV*. Par. 1851 8°.; *Mèmoires concernant les trois rois*, *Louis XIV*, *Jacques II et Guillaume III*, *faite en l'an* 1692, Cologne 1692 12°., *Relation de la procédure Criminelle contre Robert Charnock*, *Edward King et Thomas Key*, *Convaincus d'avoir conspirè contre la vie de Guill. III*. La Haye 1696 12°.; P. Goldsmith, *Hist. d'Angleterre*, *contin. par Alex. Aragon*. Paris 1837; Raynal, *Hist. du Stadhouderat*, p. 141; Voltaire, *siècle de Louis XIV;* P.A. Boyer, *Hist. de Guil. III*. Londres 1702 3 vol.; A. Leers, *relation du voyage de S.M. Britannique en Hollande et de la reception qui lui à été faite*. La Haye 1692 12°.; *Hist. véritable et secrète des vies et règnes de tous les Rois et Reines d'Angletcrre*. Amst. 1723 3 vol. 12°.; *Le Roi praedestiné par l'Esprit de Louis XIV*. Col. 1688 in 12°.; la Croix, *Anecdotes Anglaisis*, Paris 1798 12°.; A. Franklin in *Nouv. biogr. génér.*, *Folies extravagantes de la France sur la mort imaginaire de Guil. III cet.* 27 *et* 28 *Juill.* 1690 (spotpreni in plano); P. de Motteville, *P. d'Orleans et Turpin; Corresp. de Madame la Duchesse d'Orleans*, T. I. p. 55, 58; L. de Viel Castel, Louis XIV et Guill. III, *leurs negoçiations pour la succession d'Espagne* in *Revue d. deux mondes* 1835 X. 961; Groen van Prinsterer, *Archives*, T.V. (2e Serie); *Lettres du Comte d'Estrades; Lucien en belle humeur ou nouvelles conversations des Morts*. Amst. 1694; *Traité des Interêts des princes et souverains de l'Europe*. Anv. 1695 12°.; *Mémoires de Saint Simon*, T. III. p. 297 (Paris 1829); Burnet, *hist. de mon tems*, Vol. II. p. 339, 340, 344, 698, 733, 1862,

T. III. p. 2; Duarte Lopez Roza, *Panegyrico de Guilhermo III*. Amst. 1690 4°.; *Manoel de Leam Ritzatto de Guilhesmo III*. Haye 1691 4°.; J.G. Pretz, *curiöser Geschichts. kalender Wilh. III*. Leipz. 1698; *Notifications schreiben* (*im Latein*) *Königs Williams in England*, *wegen seiner* (*verstorben*) *Gemahlinnen* 1694 in *Zeitschrift Verein Niedersachs.*, 1856, 136; *Conv. Lex.;* Jöcher; Bauer; behalve Basnage, de Clercq, Cerisier, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Bosscha, Arend en andd.; Aitsema, *Holl. Merc.; Europ. Merc.;* Valkenier, Konijnenberg, Corterus, R. de Hooghe, v.d. Bosch, L.S., *Het leven en bedrijf van Willem III* enz., 1694. Amst. 1694 4°.; Rabus, *B.v.E.*, 1694, II. 194; Flor. de Bruin, *Lev. en dad. v. Willem III*. Utr. 1702. 4°.; *Lev. N.M. en Vr.*, X. 120; Montanus, *Lev. v. Wilhelm Hendr.*, Amst. 1703, 12°.; *Leven van Willem III*, *koning van Grootb.*, 1690-1693, Amst. 1896, fig. 4°.; J.W. van Sypesteyn, *W.H.*, *prins van Nassau en Johan de Witt* in *bijdr. tot de gesch. v.d. eerste stadhcuderl. regering* 1650-64; *Geschiedk. Bijdr.* I. 1; *Doop van Willem III*, 1651 in *O. Tijd*, 1869; 63, 92; Schotel, *Jacobus Trigland*, *leermeester van Willem III* in *Godgel. Bijdr.;* Dez., *Akad. te Leiden*, D. I. bl.; Siegenbeek, *Gesch. der L.H.*; *Plegtig onthaal van W.H. prins van Oranje te Utrecht* in v.d. Monde, *Tijds.*, V. 149; *Onderhand. tusschen Holland en Zeeland over de bevord. v.d. prins o. Or. tot luiten.-gener. der kavallerie* in 1666 in *Kron. v.h. Hist. Gen.*, 8 jg. 432; *Uitroeping van Willem III tot stadhouder* in *Nav. Bijbl.*, 1853, 26; R. Fruin, *de schuld van Willem III en zijne vrienden aan den moord van de gebroeders de Witt* in *Gids*, 1867, 1, 201; Schotel, *Briefwisseling tusschen Karel II*, *koning van Engeland en Willem II* in 1672 in Nijhoff, *Bijdr. N.R.* IV. 1; R. Fruin, *Willem III en zijn geheime onderhand. met Karel II van Engeland* in 1672, Ald. III. 287; M. Siegenbeek, *Willem III en J. de Witt*, *onderling vergeleken* in *Redev. en Verh.* 137; *Willem III in betrekking tot de goudmakerij van mr. Pieter Schenck te Amsterdam* in 1674 in *Hist. Gen. Kron.* 10 jg. 34; *Over de drijfveeren o.d. aanbied. d. Souvereiniteit v. Gelderland aan Willem III* in 1675 in Nijhoffs *Bijdr.* III. 197; *Redenen van afscheyt van syn Heogh. d. Prince van Or.*, *ged. ter vergad. v.d. Staten van Hollandt ende W.-Friesl.*, 25 Oct. 1688 4°.; *Oranjes overtogt n. Engel. of beschrijv. v. Romein de Hooghe met bijschriften door L. Smits*. Amst. 1689. 8°.; *Engelands Godsd. vrijheid hersteld door S.H. de Prince v. Gr.*, *door* A. van Poot, Amst. 1690 2 dn. 4°.; *De declaratie van W.H. enz. wegens de redenen*, *die hem bewogen om in de wapenen te komen*, enz. 's Gravenh. 1689 4°.; P. Simons, *over de gevolgen voor de Nederl. d. verheffing van Willem III tot kon. v. Engel*. in *Hist. Verh.* 163; R.H. Graedt Jonkers, *de invloed van Willem III en de Engelsche kerk* in *Godgel. Bijdr.*, XIII. 777; H.J.v.d. Heim, *Iets over Willem III en den Raadp. Fagel* in *Themis* 1849, 565; Thoden van Velsen, *Willem III*, *een levend bolwerk voor het Protest*. in *Evang. Volksalm.*, 1862, 77; Collot d'Escury, *Willem III beschouwd als staatsman en als krijgsman*, Amst. 1836 4°.; Dez., *Redev. over eenige merkw. tijdperken in de Geschied.;* Temple, *Memorien*, 322-329, 634-636; G. Bidloo, *Zegegroet ter gewenschte komste in de vereenigde Nederl. van Willem III enz. Op den* 5 *Febr.* 1631 *in 't Latijn uitgespr. te 's Gravenh*. 's Gravenh. 1691 4°.; *Korte beschrijv. d. eerepoorten tot de receptie van Willem III*, te 's Hage opgerigt enz.; G. Bidloo, *Komst van Z.M. Willem III in Holland*, 's Hage 1691 fol.; Bidloo, *laatste ziekte en*

dood van Willem III, Leyden 1701; *Den grooten Wiljams Koninckl. tranen*, *over het afsterven van Maria Stuart*, *geregtvaardigt door J. Vechovius;* Dez., *Geheel Nederl. in rouwbedrijf over den dood van Willem III*; A.D. Schinkel, *Verhaal wegens het openen van het testament van Willem III*. Utr. 1851 8°.; *Nalatenschap van Willem III* in *Nav.*, 1861, 3, 65; Slingelandt, *Staatk. Gesch.*, D. I.; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* van Kampen, *Vad. Karakterk.;* Halma; v. Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert, *Woordenb. d. zamenl.;* Muller, *Cat. v. portr.*

[Willem Karel Hendrik Friso of Willem IV]

WILLEM KAREL HENDRIK FRISO of WILLEM IV, zoon van Johan W. Friso, die aan den Moerdijk verdronk, en van Maria Louisa, prinses van Hessen-Kassel, werd den 1 September 1711 te Leeuwarden geboren, bezocht op zijn 15de jaar de hoogeschool te Franeker en te Utrecht, aanvaardde den 1sten September 1729 de hem vroeger opgedragene waardigheid van stadhouder van Gelderland en Stad en Lande en legde twee jaren later te Leeuwarden, waar hij sedert zijn verblijf nam, op den gewonen lastbrief den eed af als erfstadhouder en kapitein-generaal van Friesland. Den 25sten Maart 1734 werd te Londen in de St. James kapel zijn huwelijk voltrokken met Anna, kroonprinses van Engeland, oudste dochter van koning George II. De toestand des vaderlands, door inwendige oproerigheden en den inval der Franschen in Staats-Vlaanderen geschokt, deed in Holland en Zeeland naar het tijdstip verlangen dat den prins dezelfde waardigheid in deze provincien mogt worden opgedragen. Zulks geschiedde; hij werd den 26sten April 1747 tot stadhouder en kapiteingeneraal en admiraal van Zeeland aangesteld en met welk een algemeene toejuiching zulks en kort daarop in Holland geschiedde, kunnen die honderden lofreden, oraties, leerredenen, dichtstukken in allerlei talen gehouden en uitgegeven, getuigen. Utrecht en Overijssel volgden weldra het voorbeeld der overige provincien. Hersteld in het bezit der marktgraafschappen Veere en Vlissingen, 't welk men vroeger voor nietig had verklaard, werden tevens zijne waardigheden erfelijk in de mannelijke en vrouwelijke linie. Hij was een man van groote schranderleid en beleid, meer toegevend dan streng, soms weifelend in zijn besluiten. Voorts was hij goedhartig, minzaam en zeer ijverig voor de belangen van den staat. Als vorst hebben weinige hem in braafheid geëvenaard, als staatsman blonk hij niet uit. Hij was gansch niet heerschzuchtig; zijn grootste eerzucht was zich te mogen houden voor een voorwerp van de liefde en achting van een vrij volk. Hij was geen krijgsman, niet gelukkig in de keuze zijner veldheeren, doch welke gebreken zijn bestuur ook kenmerkten, ruim werden zij vergoed door zooveel weldaden en uitstekende verdiensten in de smoring der bestaande partijschappen. Hij was verdraagzaam, godsdienstig, medelijdend, weldadig, afkeerig van onzedelijkheid

en een liefhebbend echtgenoot en teerhartig vader. Hij was ervaren in de Latijnsche, Hollandsche, Engelsche, Fransche en Duitsche talen, had zich met ijver op de wetenschappen toegelegd en beminde inzonderheid de geschiedenis. Hij had geen schoone of sterke ligchaamsgestalte (door een val in zijn jeugd was zijn ruggegraad uitgeweken), had een hoogen schouder en was kortademig. Geen vorst werd hartelijker bemind dan hij. Dit bleek gedurende zijn geheel leven, maar vooral na zijn dood (hij overleed den 22sten October 1751). ‘In gansch Nederland betoonden en betuigden adel en steden, geestelijken en wereldlijken, zonder onderscheid van geloof, boven mate rouwe over zijnen dood en geen wonder, hij was in zijn leven *de liefde en wellust van geheel Nederland*.’ Ontelbaar zijn de akademische en kerkelijke redevoeringen, die bij gelegenheid van zijn dood en begrafenis werden uitgesproken, de lofreden, grafdichten, lijkcypressen, treurzangen, die bij deze gelegenheid het licht zagen.

Zie de *Orationes* T. Hemsterhusii, A. Drakenborchii en van andd. *ad Guil. IV* (1747); Oudendorp, L. Offerhaus, D. van de Wijnpersse, G. Schröder, *de Orationes funebres* van P. Wesseling, J.J. Teding van Berkhout, *Dissert. historico-polit. de mutata a Guil. IV regiminis forma in reipubl. Foeder. Belgic. provinciis post rerum conversionem anni* 1747 etc. Amst. 1839 8°.; P. Wesseling, *Or. ad Princip. G.C.H. Frisonem cum stud. causa Leovardia Franequeram migrasset*. Fran. 1726 fol.; *Hist. du différend entre les Etats de Zel. et le Prince G.C. Friso au sujet du marquisat de Veere et de Flessingue*. Lond. 1742 4°. W.H. Seel, *Lob-und Gedächtniss Rede auf Wilhelm* cet. Herborn 1752 4°.; *Diplomatische Staats-und Lebensgeschichte des Prinzen W.O.H.F.* cet. Halle 1752 8°.; *Briefwechsel Friedrich des Grossen mit dem Prinzen Wilhelm IV von Oranien und mit dessen Gemahlin* Anna in *Berl. Akad. d. Wiss.* 1868, *Hist. Abh. I; Het leven van Willem IV en van Anna*, *kroonprinses van Engeland*, Amst. 17.. 4 dn. m. pl. 4°.; *Leven van Willem de IV beschreven door* *****, Amsterd. 1752; *Het regt v.d. Heere Prince v. Or. tot het Marquisaat van Veere en Vlissingen*, *bewezen met authent. stukken enz. Met een voorber. over de partijdigheid en oirkonde v.d. schrijver v.h. Leven v. Willem IV* (L.F. de Beaufort) 2e dr. Fran. 1733; O.v. Laar, *Lev. v. Willem IV*. Amst. 1752; J. Haverkamp, *Lev. v. Willem IV*. Amst. s.d. 8°. Ibid. 1788; *Lev. va*n *N.M. en V.*, VI. 284; de Winter, *Lev. van Willem IV* (in dichtmaat); *Dichtk. praaltooneel van Ned. wonderen*, 1748-1754; *Het juichend Friesland*, *ofte kort verhaal v.d. blijde inkomste v.d. Alderd. vorst en Heere W.C.H. Friso ende H.K.H. Anna Kroonprinces van Engeland*, *benevens de heerl. inhalinge van Hare Hoogheden*, *ged. door de Gecomm. Raden* enz. Leeuw. 1734 fol. pl.; L. de Haan, *Europa verquikt en het Protest. wezen beschut*, *bevestigt en verheerlijkt door het trouverbont van prins W.K.H. Friso en Prinses Anna*, enz. Amst. 1734 4°.; *Het blijde Breda ofte verhaal v.d. plegtige intrede van prins Friso en prinses Anna*, *als heer en baron van Breda*, 's Hage en Breda, 1737, m. pl. fol.; *Koffijhuis praatje*, *tusschen een oud Amsterdamsch koopman een Fries en eenige anderen. Gehouden des nagts van den* 4 *Aug.* 1747

enz. gevolgd door de patriot of politieke bedenkingen enz., Weekblad van 26 Junij 1747-16 Jan. 1748, 256 bl. 81; *Eerzuil bij de verheffing van prins W.K.H. Friso tot stadhouder*, *kapitein en admir.-generaal door de ver. Ned. opgerigt door versch. Ned. dichters*. Amst. 1747 4°.; *Dichtkund. Lauwerbladen*, *gestrooid bij de verheffing van Prins W*. m. pl. Amst. 1747-1750 3 dn. 8°.; P e t r u s H o f s t e d e J o h . Zoon., pred. te Oost-Zaandam, *De welgelukzaligheid van een land*, *wiens koning een zoone der edelen is*, enz. Amst. 1747; *Lijst en Register van alle Tractaten*, *Gedichten*, *Predicatien*, *Plaaten*, *Medailles en Pourtretten enz. enz. uytgekomen by gelegenheid van het huwelyk*, *alsmede op de gelukkige verheffing van W.C.H. Friso door Joh. v. Abkoude*, Leiden 1750 4°.; D.T. H u e t , *Inhuld. van prins W.K.H. Friso*, *als erfheer van Vlissingen* en A n d r i e s e n , *Inhuld. v.d. Prins als markgraaf van Vere*, Amst. 1753 fol. verv. bl. 9; *Verzamel. v. Lijkredenen*, *zoo door Hoogl. als Predikanten*, *gedichten en op den dood van W.K.H. Friso*, onder welke die O.Z.v. H a r e n . Leeuw. 1766 en Amst. 1832, met voorr. v. mr. K o e n e n ; *Orde der Lijkstatie van Willem IV* in *Htst. Gen. Kron.* 13 *jg.*, 149; H o f s t e d e , *Bloemen gestrooid op het graf van* -, *Lofspraak en Troostrede aan Anna*. Rott. 1752 8°.; *W.K.H.F. student aan de Utrechtsche Hooges.*, in v.d. M o n d e , *Tijds.*, VII. 318; *Stukken betreffende het onthaal van Willem IV binnen Utrecht* 1747, in *Hist. Gen. Kron.* 24 jg. 1868, bl. 260; R. F r u i n , *Willem IV en de correspondentien der regenten* in *Ned. Spect.* 1867, 202; *Brieven van Willem IV aan Otto*, *gruaf van Stirum in* 1743-1747 in *Hist. Gen. Kron.*, 6 jg. 126; P. S c h e l t e m a , *Verhaal van het gebeurde te Amsterdam bij de verkiezing en komst aldaar van Willem IV* in 1747 in O. en N. II 219; C e r i s i e r ; B i l d e r d i j k , *Ned. Jaarb.;* v a n K a m p e n , *Vad. Karakterk.*; E e k h o f f , *Bibl. v. Leeuw.*, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.; Repertorium* enz. (Index) H o o g s t r a t e n ; K o k ; V e r w o e r t ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Willem V]

WILLEM V, erfstadhouder der vereenigde Nederlanden, zoon van W i l l e m IV en van A n n a , prinses van Engeland, werd den 8sten Maart 1748 geboren. Toen hij drie jaren oud was, ontviel hem zijn vader en schier acht jaren later verloor hij zijne moeder en kwam nu, als elfjarige knaap, onder de voogdij van L o d e w i j k E r n s t , hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel, den vriend zijns vaders.

Gebrek aan zelfvertrouwen en kwade raad deed hem in 1766, hetzelfde jaar, waarin hij met zeldzame vreugde en pracht in zijne hooge waardigheden werd ingehuldigd, een akte van consulentschap aan den hertog afgeven, waarin hij dezen tot zijnen blijvenden en bestendigen raadsman, buiten verantwoordelijkheid, aanstelde. In het volgend jaar huwde de prins met F r e d e r i c a S o p h i a W i l h e l m i n a , prinses van Pruissen, nicht van den grooten F r e d e r i k III. Het was toen vrede en metderdaad een goede tijd; althans de handel bloeide, en zoowel de kolonien als het moederland namen dagelijks in welvaart toe; wetenschappen en fraaie letteren vonden tevens gelukkige beoefenaars, er ontstond meer lust en hooger verheffing des geestes, terwijl de stadhouder en zijn huis als op

de handen des volks gedragen werden. Van meer nabij beschouwd heerschte er echter groote gebreken en genoot de natie geenzins al die voordeelen, waarop zij onder zoo vele gunstige omstandigheden had mogen rekenen. Van die vele gebreken vermelden wij alleen, dat de plaatselijke besturen langzamerhand in familie-regeeringen ontaard waren, en bij uitsluiting van andere, dikwijls min geschikter burgers, doorgaans herkozen werden.

Sedert lang, ook te midden van den diepen vrede, had de prins de staten aangezocht om de verwaarloosde zee- en landmagt in beteren toestand te brengen, doch, zoo lang het gevaar niet dreigde, was men zorgeloos. Toen er nu onverwachts een oorlog in Amerika over de onafhankelijkheid der Engelsche kolonien, de rust van den staat bedreigde, wilde sommigen alleen de zee-, niet de landmagt vergroot hebben, terwijl de prins op beider vermeerdering aandrong. Hoe het zij, zwaar moest men voor dit verzuim boeten, toen de Engelschen, daar vooral de Amsterdamsche kooplieden, in spijt van tractaten, de Amerikanen, waarmede zij zoo ingenomen waren, dat zij ze als bondgenooten beschouwden en van krijgsbehoeften voorzagen, in 't begin van 1780 aan onzen staat den oorlog verklaarden. Die oorlog was te voorzien geweest, en de stadhouder had lang gewaarschuwd en er was niets gereed. De slapheid waarmede de oorlog, behalve in den gedenkwaardigen zeeslag bij Doggersbank (5 Aug. 1781) gevoerd werd, de jammerlijke rol die daarbij ons gemeenebest speelde en de ongereedheid, waarin het zich bevond om eenige oorlogschepen naar Brest te zenden, ter hulpe van Frankrijk, dat ons in dien oorlog de belangrijkste diensten had bewezen, verwekte veel opspraak. In 1783 werd wel de vrede gesloten, maar ofschoon er geen vijand meer te duchten werd, was het land door twee partijen, de stadhoudersgezinde en de anti-stadhouderlijke of Franschgezinde, die zich patriotten noemden, verscheurd. Tot de laatste behoorden vooral aanzienlijke staatslieden die zich vleiden dat de beperking en vernedering der stadhouderlijke waardigheid op hunne eigen verheffing, immers op meerdere invloed van plaatselijke en gewestelijke overheden zou neerkomen. Zij vormden in de staat meer en meer een magt, door het oprichten van vrijcorpsen, en de verwijdering van den hertog van Brunswijk, die den prins-stadhouder als raadsman ter zijde stond, en behalve eene partij ten hove, alle patriotten tegen zich had. Toen zij door de verwijdering van den hertog eene eerste overwinning behaald hadden, deden de onvergenoegden een stap verder en verklaarden zich meer openlijk tegen alle familie-regering, waardoor hunne aristocratische voorstanders eindelijk de oogen openden en zich langzamerhand terugtrokken. De partijwoede klom van dag tot dag en er was wel geen plaats die zijne patriotten en prins-

gezinden niet had. Bevreesd dat de stadhouder geweld tegen geweld zou gebruiken, schorsten de staten van Holland hem in een gedeelte zijner bedieningen en ontnamen hem het bevel over de bezetting van 's Gravenhage. De prins meende nu zijne residentie te moeten verlaten en begaf zich naar het Loo in afwachting van hetgeen eerlang door de staten-generaal over den maatregel der Hollandsche staten, mogt worden besloten. Ondanks de steeds toenemende ontwikkeling van den opstand, bleef het hoogst waarschijnlijk dat de staten-generaal tot schikking en verzoening zou genegen zijn, en in die verwachting begaf zich de prinses uit Gelderland naar 's Gravenhage, doch werd op de grenzen van Holland door een der vrijkorpsen in haar plan verhinderd, eenige oogenblikken aangehouden en teruggezonden (28 Junij 1787). De koning van Pruissen liet nu zijne krijgsbenden aanrukken om zijne zuster satisfactie te geven, en eerlang volgde de omwenteling van 1787, die de moeder was van de volgende groote gebeurtenissen. De stadhouder werd in al zijne waardigheden hersteld, die hem in 1788 door het drievoudig verbond van den staat met Engeland en Pruissen werden gewaarborgd.

Een treurige zamenloop van omstandigheden veroorzaakte nieuwe en zware rampen. In 1793 verklaarde de Fransche republiek den oorlog aan den stadhouder, en na vele wisselkampen van voor- en tegenspoed werden in 1794 de voormuren van den staat, eerst België, toen Sluis in Vlaanderen, 's Hertogenbosch, Maastricht, Nijmegen, Grave en de Bommelerwaard met geweld ingenomen, terwijl een sterke vorst de Franschen den weg naar het hart van den staat baande, en de prins, om niet in handen zijner vijanden te vallen, genoodzaakt was zich naar Engeland te begeven. De vrede van Amiens benam den prins de hoop van terugkeering in het vaderland, daar alle mogendheden de stadhouderlooze republiek onder bescherming van Frankrijk erkenden. Daarvoor echter en voor de verbeurdverklaarde domeinen van het huis van Oranje, zou de prins eene schadevergoeding in geld van den nieuwen staat ontvangen, die hem nogthans door tegenwerking van N a p o l e o n , nimmer ten deel viel. De landen in Duitschland, de abdyen van Fulda, Corvey en Weingarten, hem tot schadeloosstelling toegekend, stond de prins aan zijn zoon, later koning W i l l e m I, af. Hij hield zich doorgaans op in zijne Duitsche staten, op Oranjestein, en begaf zich later naar Brunswijk, waar hij in Grasmaand 1806 overleed. Verschillend is zijn karakter beoordeeld. Zij, die hem het beste gekend hebben, ontkennen niet dat zijn opvoeding door den hertog van Brunswijk verwaarloosd is. V a n K a m p e n vergelijkt hem met L o d e w i j k XVI, met wien hij wantrouwen op zich zelven en zijne vermogens gemeen had. Hij had een ongemeen

juist oordeel en vooral een verbazend geheugen, en legde zich reeds op zijn 13de jaar zoo ijverig op de wetenschappen toe, alsof de pleitzaal of leerstoel eens zijne bestemming moest worden, dit had hij ook met L o d e w i j k gemeen. Beiden waren begaafd met verstand en kennis, maar te zwak om met een vaste hand het roer van den staat te besturen, daar zij niet op zich zelven, maar op hunne staatsdienaren of echtgenooten vertrouwden. Beiden waren uitstekend door echte godsdienstigheid en liefde tot het volk, waarover zij gesteld waren, dan de goelijke innemendheid des stadhouders was innemender dan de welgemeende, maar stroeve manieren des konings.

Zie *Geschied. v. Willem V*, *Prins van Oranje*, Rott. 1802-3, 2 dn.; C.v.d. A a , *Gesch. v.h. leven*, *karakter en lotgev. v. Willem V*, Franek. 1800 3 dn. m. portr.; *Leven van Willem V*, Duink. 1791; L e F r a n e y v a n B e r k h e y , *Lijkgedicht van Prins Willem V*, Amst. 1806; J a n v a n d e r B o l , *Lofrede op Willem V*, Breda 1818 8°.; W e i t z v a n M e n g e l , *Eerzuil op Willem V*, 1788; G.v. U t r e c h t , *Leerr. over I Sam.* 27, 28, *gedaan bij den doop*, *bediend aan den erfprins*, 's Hage 1748 4°.; *Pillegift bij den doop v. Willem V* in *Nederl. Jaarb.*, 1748, bl. 351; H.O. F e i t h , *Meerderjarigh. van Willem V* in *Gesch. Bijdr.*, Gron. II. 148; *Installatie van Willem V als Erfstadh.*, 7-12 *Maart* 1766, in *Letterb.*, 1849, I. 404; *Intrede te Utrecht* 2 *Junij* 1766 in v.d. M o n d e *Tijds.*, 2e S. 3-21; A. d e V u l d e r , *de biddende wensch der opregten enz.; Echte bescheiden van 't gebeurde met mevr. de Princ. v. Oranje;* P. S c h e l t e m a , *de Vorst. familie te Amsterd. in Sept.* 1788 in *Aemstels Oudh.*, III. 129; *Afscheid van Willem V*, in v.d. M o n d e *Tijds.*, II. 217; *Karakter van Willem V* in W.E. P e r p o n c h e r , *Spreuken*, *Overwegingen*, *Bepalingen*, *Gronden* (Utrecht 1810) bl. 64-67; *Anthologie uit de Prozaschriften van W.E. de Perponcher*, bl. 86 volgg.; v. K a m p e n , *Vad. Karakterk.*, II. 2. 650 volgg.; *Ned. Jaarb.;* S t u a r t , *Vad. Hist.;* B i l d e r d i j k , *G.d.V.*, D. XII; J. S c h r a d e r i *Panegyr. carmen Guil. V*, 1766 fol.; A. W e i s s , *Or. Acad. ad Araus. et Nass. Princip.* cet. L.B. fol.; J.J. R e i t z , *Panegyr. Guil. V*, Traj. ad Rhen. 1766 fol.; A.v. R o y e n , *Musae Leydenses Guil. V cet. inauguratum salutantes*, L.B. 1766 (met de N. vertal. door H e n d r . d e B o s c h ; B i l d e r d i j k , *Brief aan J. de Vries* in Briefw. gedrukt bij M e s s c h e r t , D. II. bl. 97, 98; *Verv. op Wagenaar;* R o g g e , *Gesch. d. omwentel.;* G.J. P y m a n , *Bijdrag. tot de voorn. gebeurtenissen in de Rep. der Vereenig. Nederl. sedert* 1778 *tot en met* 1807; A.F.F. J a c o b i , *Verwond. Nederland v.d.J.* 1780-1787; R e n d o r p , *Memorien;* M a u v i l l o n , *Mémoires;* T h . P h . d e P f a u , *Hist. d. Campagne des Prussiens;* F. B e r n a r d , *Précis historiq. de la révolut. qui vient de s'opérer* cet.; *De beroerten in de vereenigde Nederl. van* 1300 *tot op den tegenw. tijd;* R e g u l e t h , *Plegtige hist. redev.;* Q u i n t O u d a a t j e , *Bijdr. tot de geschied. der Omwentel.*, Duink. 1792, 2 st.; V o o r d a en V a l c k e n a e r , *Rechtsgel. advys in de zaak van den gewezen stadhouder;* J.J. T o u b y , *Gedachtenis predikaatsie op zijne Hoogzalige Hoogheid Willem V*, uit het Hgd. Rott. 1806; J.F. P e t r i , *Leerr. over Psalm LXII:*5, 6, *ter gelegenheid v.h. afsterven van Willem V*, *gedaan in geref. kerk te Brunswijk*, uit het Hgd.; *De dood van Willem V enz. in samenspraken*, *geschikt voor het tooneel door Constans*, Leid. 1806; *De ontmoeting van*

Willem V en Pieter Paulus in de Elizesche velden, z. pl. of dr. (1806) Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (2de serie), II. 387.

[Willem Frederik]

WILLEM FREDERIK, koning der Nederlanden, groothertog van Luxemburg, zoon van den vorige, werd den 24 Aug. 1772 te 's Hage geboren. Reeds in zijn prille jeugd, had hij een groote voorliefde voor den arbeid, dien hij verre boven de hofvermaken verkoos; eene neiging die hem tot zijn dood bijbleef. De ontwikkeling zijner geestvermogens werd aan den schranderen Euler van Tweebruggen en den Hollander Hermanus Tollius toevertrouwd. Beide mannen waren hoogst ervaren in wetenschappen, welker mededeeling den jongen stadhouder moesten voorbereiden om eenmaal het voetspoor zijner vaderen te drukken. Den generaal Stamford, die bij groote wereld- en menschenkennis, eene ongemeene ervaring in de wis-, krijgs-, staat- en letterkunde voegde, werd, na Euler en Tollius de opvoeding van den prins toevertrouwd. Toen hij 15 jaren oud was, begon de storm te loeijen, die, in Engeland opgestoken, weldra de noodlottigste gevolgen voor den stadhouder had. Nadat de rust door de komst der Pruissen en het vertrek der patriotten eenigzins hersteld was, deed hij, onder leiding van Stamford een reis naar Duitschland, ter bevordering zijner vorming. Daar bezocht hij vele hoven, en de menschen- en wereldkennis, die hij daar vergaderde, was meer dan de beperkte kring van de hofstad hem kon aanbieden. Eerst bezocht hij Berlijn en Brunswijk, leerde aan het hof van eerstgemelde stad de zestienjarige Frederika Louise Wilhelmina, de dochter van Frederik Wilhelm van Pruissen kennen, en het hof van Pruissen en het huis van Oranje besloten om hunne echtvereeniging te vieren, als de prins zijn reis zou hebben volbragt en zich aan de hoogeschool te Leiden in het staatsregt zou hebben geoefend. Nu vertrok hij van Berlijn naar Nassau, keerde in 1790 naar het Vaderland terug en vertrok in hetzelfde jaar naar Leiden, waar hij ongeveer een jaar aan de hoogeschool doorbragt. Toen hij zijne studien volbragt had, werd den bijna achtienjarigen prins het gouverneurschap van Breda opgedragen.

Nadat hij nog in hetzelfde jaar tot generaal der infanterie was benoemd geworden en zitting in den raad van state had verkregen, reisde hij, nu 19 jaren oud, naar Berlijn, waar 1 October 1791 zijn huwelijk met de prinses werd voltrokken. Onmiddellijk reisden de jonggehuwden naar Nederland en deden in November hun plegtigen intogt te 's Hage, waar zij luisterrijk werden ontvangen. De staten van Holland schonken aan de erf-prinses eene lijfrente van *f* 18,000 en die van Zeeland eene van *f* 1800 's jaars. De nationale conventie, reeds met Pruissen, een bondgenoot der staten, in oorlog, aangehist door de vijanden van Oranje, die, na de herstelling van den stad-

houder naar Frankrijk waren geweken, verklaarde den 1 Februarij 1793 den oorlog aan de republiek en nog in dezelfde maand rukte D u m o u r i e r over de grenzen naar Nederland, waar zich al aanstonds de patriotten of Bataven bij hem voegden om hem bij te staan.

Breda werd het eerst bemagtigd, Geertruidenberg en de Klundert bezweken, de Willemstad kwam in gevaar en Venlo en Maastricht werden berend. Eer echter de Franschen nog zoo ver waren doorgedrongen, was W i l l e m F r e d e r i k naar Frankfort gereisd, om een mondgesprek met den prins van Saxen-Coburg over het plan der krijgsverrigtingen te houden. Zijn broeder G e o r g e was reeds den 24sten Februarij uit 's Hage vertrokken, om Venlo te ontzetten. Op den 2den Maart was W i l l e m bij hem om te zamen aan het hoofd der Nederlandsche krijgsmagt te strijden. Het getal strijders dat hun ten dienste stond, was veel geringer dan dat der Franschen. In 's Gravenhage spande men alle krachten in om hem van manschappen en krijgsbehoeften te voorzien. Ook werden zij door Engeland, Pruissen en Oostenrijk ondersteund. Een der eerste overwinningen op de Franschen was die van Neerwinden, den 18den Maart, waarbij D u m o u r i e r gedeeltelijk werd verslagen. Ook werden reeds in het begin van April Breda en Geertruidenberg uit de magt der Franschen verlost. Den ganschen zomer vocht prins W i l l e m en zijn broeder dagelijks met veel geluk tegen de overmagt, die West-Vlaanderen wilde binnen dringen, doch welhaast scheen het lot zich tegen den jongsten der prinsen te keeren: de afdeeling van prins G e o r g e werd door den generaal H o u c h a r d teruggeslagen en hij zelf zwaar gewond, waarop de erfprins bevel gaf dat het leger terug moest trekken, dat zich met verlies van vele menschenlevens achter de Schelde in den omtrek van Gend verzamelde.

Reeds in Februarij 1794 werd een nieuwe veldtogt geopend. De erfprins sloeg zijn hoofdkwartier te Luik op en maakte zich gereed om Landrecies te bereiken. De verovering dier vesting, waartegen K a r e l V en prins E u g e n i u s het hoofd hadden gestoten, was een lauwer te meer aan de kroon van den vorst.

Door deze overwinning steeg deze zoo in achting dat keizer F r a n s van Oostenrijk hem het bevel over een vereenigd leger van 50,000 man toevertrouwde. Doch het krijgsgeluk, dat den 21jarigen W i l l e m zoolang had toegelagchen, scheen zich nu weder geheel van hem af te keeren. De Franschen waren over de Sambre getrokken, om Charleroi te bemagtigen, welks bezit voor hun van het uiterste gewigt was. Tweemaal gelukte het W i l l e m om hen tot de terugtogt over de rivier te dwingen, en in den eersten strijd had hij zelf 17 uren gevochten. Voor de derde maal boden hem de Franschen het

hoofd en weder streed hij met zijn broeder 15 uren lang met afwisselend geluk, en zij hadden den vijand reeds tot aan Marchienne du Pont gedrongen, toen hij, tengevolge van de tijding dat de generaal B e a u l i e u bij Fleurus was geslagen, tot den terugtogt besloot, die echter met voorzigtigheid en zonder verlies geschiedde. Wij mogen bij de volgende gebeurtenissen niet stilstaan. Het is bekend hoe de Franschen vesting bij vesting veroverden, door de natuur geholpen ons geheele land overstroomden en den stadhouder noodzaakten den 18 en 19 Januarij met de geheele vorstelijke familie en eenige trouwe aanhangelingen te Scheveningen scheep naar Engeland te gaan, waar hem het paleis Hamptoncourt ter bewoning was afgestaan. Weldra begaf zich prins W i l l e m met zijn vrouw en driejarig zoontje naar Berlijn, waar onophoudelijke werkzaamheid zijne smart lenigde. Hij was warsch van luidruchtige feesten, stond vroeg op, bleef kort aan tafel en deed de meeste zaken liefst zelf. Ieder uur waarover hij kon beschikken was aan de beoefening der staat- en landhuishoudkunde, waartoe het beheer zijner goederen in Silezie de ruimste gelegenheid aanbood, gewijd. Daar legde hij volksplantingen aan, schafte het lijfeigenschap af en verbeterde de middelen van bestaan zijner onderhoorigen. Hij bleef intusschen aandachtig de gebeurtenissen gadeslaan, en wachtte slechts naar het oogenblik, waarop hij zou kunnen werken.

Weldra verliet hij Berlijn om zich bij de Engelschen en Russen te voegen, die te zamen de Bataafsche republiek, waarin het gemeenebest der vereenigde Nederlanden vervormd was, aan de Franschen wilden ontweldigen. Zij behaalden een beslissende zege bij Alkmaar. Reeds zagen de vrienden van Oranje in hunne verbeelding den stadhouder weer op zijn zetel en de Fransch-Bataafsche regering bereidde zich reeds tot de vlugt, toen de kans verkeerde. Drie dagen daarna werd Y o r k geslagen; hij ruimde het land met zijne krijgsbenden en W i l l e m vertrok weder naar Berlijn. Niet geheel vruchteloos was de reis van den prins naar Parijs (Maart 1802) om met N a p o l e o n , toen eerste consul, over de schadevergoeding voor zijn huis te handelen. Hij kreeg eenige domeinen en stiften terug, waarvan Fulda, Corvey, Dortmund, Weingarten, Buchhorn, Hofen, St. Gerold, Bandern en Dietkirchen de voornaamste waren. Daarentegen moest hij van het stadhouderschap en de Nederlandsche domeinen afstand doen, terwijl de Bataafsche republiek aannam om den stadhouder en zijn huis 5 millioenen uit te keeren, die W i l l e m V echter, door invloed van N a p o l e o n , nimmer ontving. W i l l e m gaf nog in hetzelfde jaar de geheele schadeloosstelling en zijne regten aan zijn zoon over, die nu te Fulda zijn residentie nam. Na den dood van zijn vader, volgde hij deze in zijne Nassausche erfstaten op. Daar hij echter niet aan de eischen van N a p o -

l e o n wilde voldoen om tot het rijnverbond toe te treden, werd hij door dezen van al zijne staten beroofd. Weldra trok N a p o l e o n over de Rijn, werd Pruissens lot in de veldslagen van Auerstadt en Jena beslist, en toen Oranje al vechtende aan de spits van den regtervleugel der Pruissische hoofdarmee tot Maagdenburg wilde doordringen, werd hij krijgsgevangen. Op zijn woord van eer ontslagen, keerde hij naar Berlijn terug, doch toen N a p o l e o n nu ook naar Berlijn oprukte, vertrok hij met zijn echtgenoote en kinderen naar Pommeren. Na den vrede van Tilsit, leefde de prins als ambteloos burger te Berlijn van de goederen die hem in Posen en Silesie overgebleven waren, tot dat de vernieuwde oorlog tusschen Oostenrijk en Frankrijk losbrak. Reeds vroeger door keizer F r a n s tot generaal veldtuigmeester benoemd, betrad hij met F a g e l , de speelmakker zijner jeugd en zijn bestendige begeleider en vertrouweling, het tooneel van den strijd, vocht aan den linkeroever van den Donau onder aartshertog K a r e l op het slagveld te Wagram, en bekwam in dien bloedigen strijd eene wonde aan het been. De uitslag van den slag is bekend. W i l l e m trok wederom terug met zijn krijgsvolk, doch zijne wonden, zijne uitgestane vermoeijenissen en eene daarop gevolgde reis in Hongarije, had zijn overigens sterk gestel zeer geschokt, toen hij in Berlijn wederkeerde. Schoon op nieuw teleurgesteld en overwonnen, bleef zijn geloof onverwrikbaar dat de wereldmagt van N a p o l e o n niet zou blijven voortduren, en onderhield hij met zijne toenemende vrienden in het vaderland, die hem behulpzaam konden zijn om eenmaal weder te keeren, briefwisseling. Zijn geloof werd niet te leur gesteld, hij keerde na 18 jaren zwervens terug, landde den 19 November 1813 te Scheveningen en deed den 2den Dec. zijn intogt in de hoofdstad, nadat hij den vorigen dag aldaar als souverein vorst was uitgeroepen.

Ons bestek gedoogt niet bij de gebeurtenissen, die zich gedurende zijn regering afwisselden, stil te staan. Het zij voldoende aan te stippen, dat de grondwet, op 's vorsten last ontworpen, door hem, op den 14den Maart 1814 in de Nieuwe kerk te Amsterdam plegtig werd bezworen, dat, na dat het Weener congres de vereeniging van Belgie met Nederland bepaald had, W i l l e m I den 16 Maart 1815 tot koning werd uitgeroepen; dat de Belgische opstand, in Augustus 1830 uitgebarsten, eene scheuring tengevolge had, die de koning wel trachtte te verhoeden, doch genoodzaakt was, na eene lang volgehouden volharding, toe te geven. Weinig tijds, na het vaststellen der overeenkomsten van scheiding, deed de koning afstand van de regering aan den prins van Oranje, welke plegtigheid op het paleis het Loo den 7 October 1840 voltrokken werd. Zijne bijna 27-jarige regering kenmerkte zich door veel roems, ook door veel leeds, en vult menige

voor de nakomelingschap merkwaardige bladzijde in de geschiedenis van Nederland.

De vorst nam nu den titel aan van graaf van Nassau, vertrok naar Pruissen en huwde (zijn eerste gemalin was 12 Oct. 1837 overleden) te Berlijn de gravin Henriette d'Oultremont. Hij overleed aldaar den 12 December 1843 aan eene beroerte. Zijn lijk werd den 2 Januarij 1844 met groote pracht in den vorstelijken grafkelder te Delft ter aarde besteld. Geen zijner voorzaten, die ons land bestuurd hebben, bereikten zulk een hoogen ouderdom.

Zie E. Munch, *König Wilhelm I d. Niederl. in d. Verbannung und als Teutscher Furst* in *Jahrb. d. Geschicht.* 1832, I. 321; Dez., *Versuch einer Geschichte d. Regierung König Wilhelms I d. Niederl. und d. Opposition in diesem Reiche* in *Allg. Polit. Annalen*, I. 1830, 227, IV. 171; J. von Arnoldi, *Wilhelm I von Oranien, König der Niederl.* in *Zeitgenossen*, II. 7, 1818 I. Leipz. 1817 8°., in 't Holl. vert. door Th. Olivier Schilperoort, Zutphen 1818 Rott. 1821 m. portr.; *Convers. Lexicon; Gal. d. Contemp.;* De Gerlache, *Hist. du Royaume des Pays-Bas*, Bruxel. 1842, 3 vol.; Northomb, *Essai historique et politique sur la revolution Belge; Guil. Fréd. d'Orange-Nassau avant son avénement au trône des Pays-Bas par un Belge;* Thonissen, *La Belgique sous le règne de Leopold I.* Liège, 1835, 4°. voll.; *Nouw. Biogr. génér.; Galérie des contemporains;* Echstein, *De l'Esprit, qui présida à l'établissement du royaume des Pays-Bas* in *Nouv. Conserv. Belge*, III. 1835, *sour l'administration de les Pays-Bas Guil. d'Or.*, 1810-1840 in *Rev. Brit.* 1840, II. 341 *ed. Belge; Guillaume I, roi des Pays-Bas, arbitre du différend anglo-américain*, 1829-1831 in *Conservateur*, I. III; *Schets van het leven van Z.M. Willem I, Koning der Niederl.*, Franek. 1850; J.B. Vermeulen, *Willem ingedrongen Koning der Nederl., aanleyding tot den opstand der Belgen in* 1830, Brussel 1841; Willem I *in zijne regering*, 's Hage 1842; Engelbert Gerrits, *Het leven en de Regering van zijn Maj. Wil. I* enz., Amst. 1844; H. Zeeman, *Het leven, de krijgsbedrijven en regering van Z.M. Willem I*, Amst. 1844; *Levensschets van Z.M. koning Will. Fred. gevolgd door een naauwk. beschrijv. zijner begrafenis*, m. pl.; J.J. Dermout, *Kerkel. rede ter gedachtenis van Z.M. Wil. Fred. kon. d. Nederl., De dood van Willem I* in *Reformatie*, VIII. 275; J. da Costa, *ter nagedachtenis van koning Willem Frederik* in *Instituut* III. 226; *Willem I en de grondwet van* 1815 in *Gids, Mengel.* IX. 221; *de koning der Nederlanden, beschermheer van stoute ontwerpen* in *Vadd. Letteroef.*, 1832, II. 308; M.C. van Hall, *Aanwijzing van een groven misslag, begaan door den baron van Reiffenberg, omtrent koning Willem I en koning Willem II en de minister Mr. A.R. Falck* in *Gem. Geschr.* 423; *Verv. Wagenaar*; Stuart, *Ned. Jaarb.*; Lastdrager, Bosscha, de Jonge, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.;* Schotel, *Leidsche Hooges.;* Bosscha, *Ned. Heldend. te land;* Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie), X. 370.

[Willem George Frederik]

WILLEM GEORGE FREDERIK, prins van Oranje-Nassau, jongere broeder van koning Willem I, werd den 15den Februarij 1774 te 's Hage geboren. Ook zijne opvoeding

werd aan den generaal S t a m f o r d , E u l e r en T o l l i u s toevertrouwd. Reeds in prille jeugd muntte hij uit door buitengewone schranderheid, en gaf hij boven alle speelgoed, aan zijne houten soldaten de voorkeur. Was zijn oudere broeder, ingetrokken, bedaard, een toekomend staatsman, hij daarentegen vurig, onbesuid, een toekomend krijgsman. Zijn uitstekende aanleg voor de krijgskunde, openbaarde zich in den oorlog tegen de Franschen, toen hij, onder zijn ouderen broeder het bevel over het kleine staatsche leger voerde, nadat hij reeds vroeger pogingen had aangewend om de krijgsmagt op een beteren voet te brengen. Hij streed met groote dapperheid en geluk tegen de overmagt der Franschen, totdat hij eindelijk door een kogel in de linkerschouder getroffen, zwaar gewond van het paard viel. Met moeite konden eenige zijner getrouwe huzaren hem uit het gevecht redden en drie uren ver naar Rousselaar brengen, eer er een verband gelegd werd. Onder het lijden van hevige smarten moest hier de prins een paard bestijgen om niet den vijandelijken troepen, die reeds in deze streken rondzwierven, in handen te vallen, en kwam zoo den derden dag over Sluis en Rotterdam te 's Hage aan, gedurende welken tijd hij meer door bezorgdheid over het lot van zijn krijgsvolk dan door de smarten zijner wonden scheen te lijden.

In het begin van 1794 door de regeering, ter belooning zijner dapperheid tot generaal der kavallerie benoemd, keerde de prins na zijn oogschijnlijke herstelling, in Februarij van dit jaar, naar het leger terug en werd bij zijne aankomst in het hoofdkwartier te Luik door zijne wapenbroeders met vreugdegejuich ontvangen. Gedurende de winterkwartieren had de armée haar verlies van het vorige jaar tamelijk hersteld en was door onderscheidene ten deele uit de vestingen getrokken regementen aanzienlijk versterkt geworden. Onder het opperbevel van den erfprins was ook eene aanzienlijke afdeeling van het Oostenrijksche leger gesteld, en overeenkomstig het afgesproken plan werd reeds in April de belegering van Landrecies ondernomen, hetwelk zich ook na een hevig bombardement op het eind dier maand aan den erfprins moest overgeven. Bij de talrijke pogingen des vijands om de vesting te ontzetten, gaf F r e d e r i k aan de spits zijner ruiterij weder menigvuldige blijken zijner kennis en van zijn moed.

Nadat bij met zijne familie in 1795 naar Engeland was overgestoken, trad hij in Oostenrijkschen dienst als generaal-majoor bij het leger aan den Nederrijn, en den 6den Mei 1796 onder den veldtuigmeester graaf W a r t e n s l e b e n , als bevelhebber over de infanterie-regementen S a m-G y u l a y en S a t a r a y , met welke hij bijna den geheelen veldtogt van dit jaar maakte. Toen J o u r d a n voor de tweede maal over den Rijn teruggeslagen was geworden, en daarmede de oorlog

aan den Nederrijn niet verder voortgezet werd, trok de aartshertog K a r e l den prins bij de hoofdarmee aan den Opperrijn, waar hij aanvankelijk het bevel over de voorhoede voerde, daarna zich bij het belegeringsleger voor Kehl voegde. Na het verlaten der winterkwartieren werd F r e d e r i k in Februarij 1797 met vier grenadiers-bataillons naar de Italiaansche armee verplaatst, waarvan de aartshertog K a r e l het opperbevel had overgenomen. De prins kreeg de reserve der linkervleugel onder zijn bevel. Toen de prins, na het sluiten van den vrede te Campo Formis (20 October 1797) een reis naar Engeland ondernam, benoemde keizer F r a n s hem tot luitenantveldmaarschalk en den 14 November 1798 droeg de keizer hem het opperbevel op over het geheele Oostenrijksche leger in Italie, met aanstelling van veldtuigmeester, nadat zijn voorganger de graaf v a n W a l l i s bij het leger aan de Lech was verplaatst geworden. Niet lang bekleedde hij deze hooge waardigheid. Reeds den 6 Jan. 1799 stierf hij te Padua, na een kort ziekbed, aan een kwaadaardige koorts. Zijn dood beschouwde men als een groote ramp. Hij paarde, las men o.a. in de nieuwstijdingen van Weenen, aan Hollandsche koelbloedigheid, eenen werkzamen geest, eene altijd gelijkmatige gemoedsgesteldheid, eenen juisten scherpen blik, en eene groote persoonlijke dapperheid. De minister van staat v a n T h u g u t schatte hem zoo hoog, dat hij dikwerf plagt te zeggen, dat Oostenrijk eenen tweeden prins E u g e n i u s aan hem zoude hebben. Hij werd in het Heremiten klooster te Padua begraven. Later bragt men het lijk over naar een aan de kloosterkerk palende kapel, en de Oostenrijksche krijgslieden lieten het graf met het navolgend in steen uitgehouwen opschrift voorzien:

Ossa
Frederici Guilielmi Georgii
Princ. Arausion. Nassovii
Ex proximo coenobii Claustro
Huc translata cum monumento
Et condita
Ex decreto anno MDCCCXIV.
Praereptus et postridie Non. Jan. A. MDCCIC
Cum vix ageret aetatis annum XXV
Omnibus honoribus strenue perfunctus
Austriae in Italia exercituum
Supremus Dux, *desiderium*, *luctus*.

Een ander gedenkteeken, dat de vorstelijke familie door C a n o v a had laten vervaardigen, is in de kloosterkerk zelve nevens het groot altaar opgehangen. Het is een basrelief met wapentooi en den naam des overledene.

Zie *Het leven van W.G. Frederik*, *Prince van Oranje met pl.*, Rotterd. 1802, 1803; J. v o n A r n o l d i, *Leven en karakterschetsen*

van W.G. Frederik, *prins van Oranje-Nassau*, *keizerlijk koninklijk veldtuigmeester. Naar het Hoogd. van J. von Arnoldi*, Rotterd. 1821; B o s s c h a , *Heldendaden te land; Galerie Contempor.*; *Diction. biographiq. et historiq. redigé par une société de gens de lettres*, Londres 1800 o.h.w., *Oranje*; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Willem II]

WILLEM II, koning der Nederl., groothertog van Luxemburg, 6 Dec. 1792 te 's Hage geboren, ontving bij den doop den naam van W i l l e m F r e d e r i k G e o r g e L o d e w i j k . De beide eerste waren die van den vader, W i l l e m F r e d e r i k , erfprins van Oranje, de beide anderen gaven de bloedverwantschap van den doopeling te kennen met de koningen van Groot-Brittannie. Ruim twee jaren later, 18 Jan. 1795, bragt eene vischpink, gevoerd door stuurman M i c h i e l d e H e y e r , den tweejarigen prins met zijne moeder en grootmoeder naar Engeland, na weinige uren gevolgd door zijn grootvader, vader en oom. Ongeveer een jaar later vertrok hij met zijn vader naar Duitschland en vestigde zich te Berlijn, waar hij werd opgevoed, en J e a n V i c t o r baron d e C o n s t a n t R e b e c q u e tot mentor had. Met dezen werd hij in dezelfde woning gehuisvest en ook deze vergezelde den prins naar de lessen aan de militaire akademie, die hij in Mei 1806 begon bij te wonen, bestuurde zijne studien te huis, en gaf hem daar afzonderlijk onderricht. Na dat hij, na afgelegd examen, tot officier in Pruissischen dienst was bevorderd, vertrok hij (1809) naar Engeland, waar hij de hoogeschool te Oxford bezocht, en als een student van Christ-Church, een ‘ex aede Christi alumnus’ beschouwd werd. Na een tweejarig verblijf, gedurende hetwelk hij zich op de letteren en wetenschappen had toegelegd, werd hij plegtig tot doctor bevorderd, vertrok toen met C o n s t a n t R e b e c q u e naar Spanje en vervoegde zich bij het Engelsche leger onder den hertog v a n W e l l i n g t o n , werd zijn aide-de-camp en kolonel terwijl zijne vaardige en stipte waarneming van den dienst door den opperbevelhebber dagelijks meer werd op prijs gesteld.

Ons bestek gedoogt niet dat wij bij de dapperheid van den prins bij Cuidad, Rodrigo, Badajoz, Salamanca en elders ten toon gespreid, vertoeven. Het zij voldoende te vermelden dat W e l l i n g t o n die op hooge prijs stelde en hem naar Engeland zond om de tijding van de zegepraal, in 1813 bij Vittoria behaald, over te brengen, en dat de prins-regent hem tot zijn adjudant aanstelde en hem den grooten gouden eerepenning schonk. In Spanje teruggekeerd, kreeg hij daar de tijding dat het vaderland het Fransche juk had afgeschud en het huis van Oranje tot de regering was geroepen. Den 19 December 1813 betrad hij, op zijn 20ste jaar, als kolonel in Engelschen dienst, den grond, dien hij zoo vroeg als onbewuste balling had moeten verlaten; maar al bragt hij er geen persoonlijke herinneringen mede, hij had van dat vaderland te veel hooren

verhalen om er geen hart voor te hebben, en zoo hij er niets van geweten had, zou de onuitsprekelijke blijdschap, waarmede hij werd verwelkomd, hem wel innig overtuigd hebben, dat er tusschen hem en dit volk een naauwe band van erfelijke liefde moest bestaan.

Den derden dag na zijne aankomst werd hij door zijn vader, toen souvereinen vorst, tot generaal der infanterie en inspecteur-generaal der troepen van allerlei wapen aangesteld.

De terugkeer van N a p o l e o n in 1813 gaf den dapperen prins gelegenheid om andermaal onder den beroemden W e l l i n g t o n, der wereld zijne heldenmoed en krijgsbeleid te toonen, toen hij het Nederlandsche leger in de velden van Quatre-Bras en Waterloo tegen den veroveraar van Europa en diens in den krijg volleerden maarschalk N e y aanvoerde, en den 17den en 18den Junij eene zege hielp behalen, die men grootendeels aan zijn beleid en volharding te danken had. In deze onvergetelijke veldslag bekwam hij eene wonde, die toonde hoe digt hij den dood onder de oogen had gezien en hoe God hem voor Nederland had gespaard. Ja, hij was toen in waarheid, wat op eene Engelschen gedenkpenning van hem gezegd werd, ‘de roem van Nederland’. De dankbare natie vereerde hem het lusthuis te Soestdijk.

Een schitterend bewijs van heldenmoed gaf hij, toen hij zich in Augustus 1830 te Brussel alleen waagde te midden eener oproerige menigte, een daad van heldenmoed, die meer dan genoeg zou zijn om in hem een held te erkennen, wien alle vrees onbekend was. Nog eenmaal schitterde zijn veldheerstalent een jaar later bij Hasselt en Leuven, met eenen luister, waardoor zijn roem bij de Nederlandsche krijgsman niet minder zal blijven voortleven dan zijne minzaamheid, gulheid en milddadigheid, die hem door krijgsman en burger als op de handen deden dragen en zijne nagedachtenis in zegening zullen doen blijven. Sedert riep geen woelig oorlogstooneel, waarop hij, naar zijnen aanleg en opleiding, zoo geheel op zijn plaats was, hem meer tot verdediging des vaderlands en leefde hij, welligt ook door menigerlei verschillende inzigten omtrent regeringszaken, zoo al niet met bedrijvige deelneming, dan toch met belangstelling in 's lands welzijn, in afwachting van meerdere werkzaamheid voort tot dat hij, tengevolge van den afstand van den troon door W i l l e m I, op den 8sten October 1846, een maand daarna in de Nieuwe kerk te Amsterdam, plegtig tot koning van Nederland werd gehuldigd, van welk tijdstip af, hij meer en meer toonde, dat wie in hem den aangebeden veldheer prees, ook den geliefden koning zou hoogschatten. Zoo leefde hij ruim 8 jaren voor zijn volk, dat hem lief had; in den laatsten tijd in afnemende gezondheid, die de dreigende voorbode en weldra de wisse kenteekenen droeg van een kwaal aan het hart, dat met bijkomende ziekte

van ontstekenden aard hem op ruim 56-jarigen leeftijd, onder hartelijken rouw van zijn volk, van een leven deed scheiden dat voor hem rijk was in zeldzame lotsverwisseling en menigerlei onrust, aan treffende slagen en staatkundige moeijelijkheden, een leven dat zich als in twee bedrijven laat verdeelen, het eerste hoofdzakelijk op het veld van oorlog, het tweede op het tooneel van den staat, en gelijk hij zich op het eerste menig gedenkteeken stichtte van onverschrokken moed en schrander beleid, zoo prijkt in het tweede, inzonderheid in zijn laatste levensjaar, het gedenkteeken der grondwetsherziening als de uitdrukking van zijn grootmoedig karakter en bezorgdheid voor het heil zijns volks, met onvergankelijke eere. Willem II overleed des nachts tusschen 16 en 17 Maart 1849 te Tilburg. Zijn leven is door prof. Bosscha, zijne laatste ziekte en sterven door dr. Schotel, toen predikant te Tilburg, beschreven. Zijn dood was een zware slag voor het vaderland in het algemeen, in het bijzonder voor den bloei der schoone kunsten, wier beschermer en voorstander hij was. De gothische zaal van schilderijen te 's Gravenhage, waar hij zich een museum van schilderstukken en beelden stichtte, zal moeijelijk eene wedergade vinden.

Den 21sten Februarij 1816 was de koning te St.-Petersburg gehuwd met de grootvorstin Anna Paulowna, jongste zuster van keizer Alexander van Rusland, die hem 16 jaren (zij overleed 1 Maart 1865) overleefde. Zij schonk hem vijf kinderen: Willem Alexander Paul Frederik Lodewijk, den 19 Febr. 1817 (thans koning Willem III), Willem Alexander Frederik Konstantijn Nikolaas, geb. 2 Aug. 1818, op 19-jarigen leeftijd overleden, Willem Frederik Hendrik den 13den Junij 1820 geboren, Willem Alexander Frederik Ernst Kasimir, den 21sten Mei 1822 geboren, vier maanden later gestorven, Wilhelmina Maria Sophia Louise, later groot-hertogin van Saksen-Weimar.

Zie J. Bosscha, *Leven van Willem II*, *kon. d. Nederl.;* (2 drukken); J.J. Abbink, *Leven van koning Willem II*, *zijn overlijden en plegtige begrafenis;* N.N. Hemkes, *Leven van Willem II;* Engelberts Gerrits, *Gedenkb. der inhuldiging van Z.M. Willem II;* dr. G.D.J. Schotel, *de dood des konings* (15e druk); Reise, *Uitboezeming bij den dood des konings;* Withuys, *de koning sterft*; *Tilburgs Lijkzang op Z.M. Willem II*, (muzyk); dr. W.R. Veder, *Uitboezeming op den* 3 *April* 1849; *De Echo of laatste woorden van Willem II*; Tollens, *bij 's konings begrafenis*; M.A.v.d. Bank, *La Prière du Roi*; G. Ruytenschild, *Kerkelijke rede ter gedachtenis*, enz.; *Leven van Willem I*; van Kampen, *Vad. Karakterk.*; *Biogr. Univ.; Biogr. génér.*; *Convers. Lex. Woordenb. der zamenlev.*; Ruytenschild, *de graven onzer vorsten;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Immerzeel; Kramm.

[Willem, graaf van Nassau]

WILLEM, graaf van Nassau, zoon van Jan van

Nassau en Magdalena, gravin van Waldek, kleinzoon van Jan van Nassau, stadhouder van Gelderland, werd in 1591 geboren. Hij bewees in den rang van veldmaarschalk der vereenigde Nederlanden, belangrijke diensten aan het vaderland, veroverde eenige sterkten in Vlaanderen, onderscheidde zich in 1632 bij de belegering van Maastricht, door de verovering van Orson en sommige steden in het Bergs- en Kleefsland. Frederik Hendrik, een aanslag op Antwerpen in 't oog hebbende, vertrouwde hem een belangrijke onderneming, het bezetten van den dijk te Callo, toe. Deze gelukte, hij verjoeg de Spanjaarden, maar in plaats van zijn togt verder voort te zetten, bleef en versterkte hij zich ter plaatse waar hij was.

Toen hem het valsch gerucht ter oore kwam dat de Spanjaarden met een grootere magt dan de zijne in aantogt waren, sloeg de vrees hem in het hart en nam hij in verwarring de vlugt, waarbij hij een aanmerkelijk verlies van volk leed, wel 2000 man en daar onder zijn zoon Maurits, een jongeling van groote verwachting. Door deze nederlaag leed de geheele onderneming van Frederik Hendrik schipbreuk. Deze betuigde openlijk zijn misnoegen over dezen onberaden stap van een onderbevelhebber die, om een onzeker kwaad te voorkomen, zich met zijn volk in 't verderf stortte. Hij ontving in 1641 bij de belegering van Gennep een hevige kneuzing in den onderbuik, aan welker gevolgen hij het volgende jaar overleed. Johan Wolfard, heer van Brederode, gehuwd met Anna, zuster van graaf Willem van Nassau, volgde hem als veldmaarschalk op.

Zie Aitsema, Wagenaar, Arend, Groen van Prinsterer, *Archives*; Kobus en de Rivecourt.

[Willem Lodewijk, graaf van Nassau]

WILLEM LODEWIJK, graaf van Nassau, zoon van Jan, graaf van Nassau-Dillenburg, broeder van prins Willem I, werd den 13den Maart 1560 geboren. Reeds vroeg zond hem zijn vader naar de Nederlanden, om aldaar de krijgskunde in de beoefeniug te leeren, in de bespiegelende kennis waarvan hij reeds belangrijke vorderingen had gemaakt. In 1580, dus nog maar twintig jaren oud, voerde hij het bevel over eenige Fransche krijgsbenden in het beleg van Groningen en Koevorden, en terwijl hij van verre deze laatste plaats bespiedde, werd hij door een kanonskogel aan zijn linkerbeen dermate getroffen, dat hij langzaam genas en sedert een hinkenden gang behield. Toen de stad Lochem, twee jaren later door den Spaanschen veldheer Verdugo belegerd werd, wist hij door den toevoer van ettelijke wagens met levensmiddelen in den prangenden nood der stad te voorzien, en deed hij vervolgens met de graaf van Hohenlo een talrijke bende ruiterij en voetvolk aanrukken en alzoo het beleg opbreken.

Zijn moed en beleid bleven niet onbeloond. De staten van Friesland benoemden hem na het ontslag van den graaf de Merode tot stadhouder van Friesland. Zijn oom Willem I hing zijn zegel aan deze verkiezing, door het verleenen der lastbrieven. Als stedehouder oefende hij dus een ondergeschikt gezag aan zijn oom, tot op diens ontijdigen dood, wanneer hem door de staten op nieuw het stadhouderschap werd opgedragen en hij door de algemeene staten daarin bevestigd werd. IJverig ging hij voort met den vijand afbreuk te doen. In 1585 bemagtigde hij in het zuidelijke gedeelte van Friesland, twee schansen, Slijkenburg en Oldemarkt, waaruit de Spaansche veldheer Verdugo aan het kwartier de Zevenwouden veel nadeel toebragt. Minder gelukkig slaagde hij in zijn toeleg op de stad Groningen. Toen hij zich in den winter van 1586 te 's Hage bevond, om even als zijn neef Maurits van den graaf van Leicester een lastbrief tot zijn stadhouderschap te nemen, werd hem berigt dat de overste Tassis van zijne afwezigheid gebruik makende, in Friesland het platte land van het Zuiden naar het Noorden afliep.

In allerijl vertrok hij te scheep derwaarts, landde te Staveren, doch van een deel van zijn volk afgesneden, moest hij de ontwerpen der Spanjaarden ongehinderd zien voortzetten. Toen de vijand tegen het eind van den winter het land had verlaten, beval de stadhouder het houden van goede wacht, zette verdachte personen af, liet de voorraad van eetwaren opteekenen en de bevrorene wateren openbijten.

Wij kunnen de verschillende krijgsbedrijven van den stadhouder niet opsommen. Alleen vermelden wij dat hij steeds het oog op Groningen gevestigd hield en in 1589 tot het veroveren dier stad meer opzettelijk handen aan het werk sloeg in April van dit jaar, het schansje Ementille, aan de vaart naar Friesland, langs welke de stad haren toevoer uit Friesland, ontving, nam. Delfzijl, waaruit aan den anderen kant de stad gespijzigd werd, trachtte hij te vergeefs te bemeesteren. Gelukkiger slaagde hij aan de Eems. Na het dorp de Jouwer, ter verzekering van de brandschattingen verschanst te hebben, deed hij een deel van zijn volk over het Reiderdiep in de provincie Groningen na den genoemden stroom trekken en aldaar eerst de schans te Zwaagsterkijl en daarna de twee schansen te Reide bemagtigen, in wier plaats hij vervolgens een groote en sterke schans bouwde. Niet lang daarna verscheen graaf Willem in eigen persoon aan het hoofd van 800 man voor den schans op den Zoutkamp, een uithoek digt aan het Reiderdiep gelegen en nam die, na haar hevig beschoten te hebben, stormenderhand in. Op den grond der zwakke en vernielde schans deed hij een kloeke en fraaije sterkte opwerpen. Geen geringe eer behaalde de graaf in 1591 met het aandeel dat hij had in de verovering van Nij-

megen onder het opperbevel van prins Maurits. Ten koste van een zware wond, slaagde hij 's jaars daaraan even voorspoedig omtrent de vesting Koevorden, en twee jaren later in de ontzetting van deze, die door Verdugo belegerd werd. Nu lag Groningen aan de beurt. In Mei 1594 sloegen Maurits en Willem Lodewijk het beleg voor die stad, die, na een kloeken weerstand, zich moest overgeven. Onder de voorwaarden, waarop, bedong Maurits het stadhouderschap van Groningen en Ommelanden voor zijn neef. Meer dan eens was de stadhouder gedwongen de sterke hand te baat te nemen tot vereffening der geschillen in Friesland en Groningen. In Groningen ontwapende hij in 1600 de burgerij en even sterk tastte hij in hetzelfde jaar te Leeuwarden door, niettegenstaande hem van sommige misnoegde regenten werd nagegeven dat hij zich meester van de regering zocht te maken. Niet alleen als krijgs- maar ook als staatsman verdient Willem Lodewijk vermelding, en hoe grooten prijs men op zijn invloed stelde, blijkt hier uit dat Hendrik IV, koning van Frankrijk, toen hij in 1608 aan vrede of een veeljarig bestand tusschen Spanje en de algemeene staten deed arbeiden aan zijn gezant Jeannin last gaf graaf Willem door het aanbieden van een geschenk of jaargeld in zijn belangen over te halen.

Hij bleef niet ongemoeid in de rampzalige kerktwisten van dien tijd en koos de zijde der contra-remonstranten. Zulks bleek o.a. door Maurits naar de kloosterkerk te vergezellen en de Arminianen in Friesland van het kussen te weeren. Hij dreef het echter niet tot het uiterste en poogde zijn neef van zijn opzet ten aanzien van Oldenbarneveld in een langen en ernstigen brief terug te brengen. Ook raadde hij de Delftsche conferentie tot vereffening der geschillen ernstig aan. Hij overleed den laatsten Mei 1620 aan de gevolgen eener beroerte, onder het schrijven van een brief aan Maurits. Zijn stoffelijk overblijfsel werd in de Jakobijnen-kerk te Leeuwarden, waar zich ook zijn graftombe bevindt, begraven.

Hij huwde Anna van Nassau, dochter van Willem I, die 23 Junij 1588, kinderloos, in den ouderdom van 26 jaren overleed.

Zie, behalve Scotanus, Winsemius, Aitsema, Bor, Wagenaar, Arend, Bilderdijk en anderen; Ubbo Emmius, *Guil. Ludov. Comes Nassovius*, *vita*, *res gestae* etc., Gron. 1621 4°.; E. Neuhusii *Oratio in funere W.L. cet.*, Leov. 1620; H. Ravensperg, *Orat. fun. in obit. Guil. Ludov.*, Gron. 1621, gevolgd door gedichten; J. Schraderi *Poemat.;* Vondel's *Werken* (uitg. van van Lennep), D. II. bl. 359, 391; Kist en Royaards, t.a.p. (2e serie), D. III. bl. 243; J.A.C. van Heusden, *Diatribe in Guil. Lud. cet. vitam*, *ingenium*, *merita*, Traj. ad Rhen. 1835; *Annibal et Scipion. on les grands Capitaines avec les ordres et plans de Bataille et les Annotations*, *Discours et Remarqucs politiques et militaires de mr. le Comte G.L. de Nassau etc.* La Haye 1675;

Groen van Prinsterer, *Archives;* J. van den Bosch, *de Heeren stadhouders van Vriesland, kortelijke beschreven enz. Mitsgaders beschrijvinge van de vorstelyke grafkelder en sepulture binnen Leeuw.;* Stauter, *Lijk-klaght over den in alle deughden wtmuntenden Heere Wilhelm Ludwich* enz., met histor. aanteeken.; Kluit, *Holl. Staatr.*, D. III: Scheltema, *Staatk. Nederl.;* J.H.v.d. Wyer, *Gecostum. voorstelling v.d. intogt van prins Maurits en graaf Wil. Lod. binnen Groningen*, 1850; Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Eekhoff, *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 147, 255, 256, 280, 332, 419, 434; Dez., *Stedel. Kunstverz.*, bl. 2, 4, 196, 198, 286.

[Willem Frederik, graaf van Nassau]

WILLEM FREDERIK, graaf van Nassau, zoon van Ernst Casimir, stadhouder van Friesland, en van Sophia Hedwig, oudste dochter van Hendrik Julius, hertog van Brunswijk, werd 7 Aug. 1613 te Arnhem geboren. In zijne jeugd legde hij zich met ijver toe op verschillende wetenschappen, ook op de godgeleerdheid, en, onder Frederik Hendrik op de krijgskunde. In 1641 volgde hij den krijg in Vlaanderen met zijnen broeder Hendrik Casimir, wiens dood, het gevolg eener wonde door een pistoolschot, den 13 Julij van dat jaar hem den weg tot de stadhouderlijke waardigheid in Friesland baande. Veel moeite kostte hem het verkrijgen van dit bewind, als ook van dat van Groningen en Drenthe, waarover zijn broeder ook het stadhouderschap bekleed had. Hij had een krachtigen mededinger in Frederik Hendrik, die hem zocht te bewegen er van af te zien, met belofte hem tot zijn luitenant-stadhouder te zullen aanstellen, beweerende, dat het meer vastheid en eenparigheid aan het staatsbestuur zou geven, indien alle gewesten onder éénen stadhouder vereenigd waren. De andere, fier van aard, en niet ontbloot van eerzucht, antwoordde hierop: ‘liever kapitein dan luitenant te willen wezen’.

Hiervan waren oneenigheden tusschen beide vorsten het gevolg. Frederik Hendrik droeg een regiment, door Willem's vader geworven en waarover zijn broeder het bevel had gevoerd, aan den graaf van Solms op. Deze en meer andere onaangenaamheden deden den laatste besluiten, om, rust en vredeshalve, met bewilliging der staten van Friesland, aan den prins de erfopvolging toe te staan. Ter vergoeding hiervan bood deze, nevens de algemeene staten, de behulpzame hand ter vereffening van een geschil tusschen den stadhouder en de misnoegden in verscheidene steden. De laatste beweerden het regt te hebben tot een vrije magistraats bestelling, onafhankelijk van den stadhouder, terwijl deze van zijne zijde het verkiezen van de wethouderschap als zijn onloochenbaar regt beschouwde. Door invloed van den prins en der algemeene staten werd het pleit door den stadhouder gewonnen. Sedert volgde graaf Willem het leger van den staat, waarin hij bij meer dan eene gelegenheid blijken zijner kloekmoedigheid gaf.

In 1645 met 3000 knechten en 12 kornetten paarden gezonden om de Moer-Spui-schans, drie uren van Hulst, te bemagtigen, bereikte hij binnen 8 of 10 dagen zijn oogmerk. Meer eere behaalde hij hier dan door de aanvoering van de krijgsmagt, hij den beruchten aanval op Amsterdam, hem door Willem II toevertrouwd.

Tien jaren had graaf Willem het stadhouderlijk bewind over de provincie Friesland bekleed, toen hem in 1650, na het overlijden van Willem II, dezelfde waardigheid in de provincie stad en lande, als ook in het landschap Drenthe werd opgedragen. Tot op den ouderdom van 39 jaren had graaf Willem in den ongehuwden staat geleefd, toen hij met Albertina Agnes, tweede dochter van Frederik Hendrik, in den echt trad, terwijl in 1654 de keizer o.a. ook het huis Nassau-Dietz tot den vorsten-stand verhief. Twee jaar daarna voerde, nu niet meer graaf, maar prins Willem Frederik het bevel over een der twee legertjes, door de algemeene staten uit voorzorg om Delfzijl, Koevorden en de Bourtange te dekken, op de been gebragt. In ditzelfde jaar werd Willem III, als kind van 8 jaren, tot stadhouder van Overijssel en Willem Frederik tot zijn luitenant of onder-stedehouder benoemd; doch eerlang werden door invloed van den raadpensionaris de Witt deze benoemingen ingetrokken. Hij dong naar de waardigheid van veldmaarschalk over de legers van den staat, door den dood van Brederode opengevallen, doch stond van het mededingen naar die waardigheid, om Holland te believen, af. Deze provincie, hierover tevreden, zou hem welligt uit eigen beweging deze waardigheid hebben opgedragen, zoo hij niet overleden was. Op zondag den 24sten October 1664 hield de stadhouder, terwijl zijne gemalin in de kerk was, zich in zijne kamer onledig met het beproeven van een zadelpistool, dat hij van plan was op een togt naar de grenzen van Westphalen mede te nemen. Vermits het schietgeweer weigerde, trok de prins er den stempel uit, om te zien waar het hem haperde. Onverwacht ging het pistool af, de kogel trof hem in dier voege onder in de kin, dat deze tot aan de zijde der neus onder het oog zich een doortogt baande. De beide kakebeenen werden verbrijzeld en het spreken en gebruik van spijs onmogelijk gemaakt. Om de levenskrachten te sparen en te voeden, vond men een werktuig uit, 't welk hem eenig vleeschnat in de maag bragt. De kranke hoop op levensbehoud, die dit middel eenigen tijd voedde, deden de felle koortsen in rook verdwijnen. Hij overleed op den zevenden dag na de bekomen kwetsuur. Daags te voren had hij zijn gemalin en kroost schriftelijk aan de staten van Friesland aanbevolen. Zij had hem drie kinderen geschonken: Amalia, gehuwd met Johan Wilhelm van Saksen-Eysenach, Hendrik Casimir, opvolger

in zijne waardigheden en Sophia Hedwich, in hare kindsheid gestorven. De Jacobijner- of groote-kerk te Leeuwarden bevat zijn stoffelijk overschot. 's Prinsen-weduwe aanvaardde de voogdij over haar zoon. In 1679 ontdeed zij zich van alle bewind en begaf zich naar Duitschland ter woon. Zij kwam echter na weinige jaren terug en leefde hier nog tot 1696.

Zie, behalve Aitsema, Wagenaar, Bilderdijk, Scheltema, *Staatkundig Nederland*, Kok, Kobus en de Rivecourt: Ulr. Huber, *Or. de Vita gloriosa et exitu tragico Guil. Freder.* 1664 in *Opera minora*, I. 225; *Het godtzaligh leeven ende het gelukzalig sterven van den doorl. Prince Wilhelm Frederich*, *vorst tot Nassau etc. Stadhouder van Frieslant enz. Hooghloffelycker Ghedachtenisse. Tot gemeyne stichtinge beschreven door Gellius Boëtius*, *predikant te Leeuw.* Ald. 1665; *Vorstelijke rouw-lyckende loff-reeden*, *ter gelegentheydt van 't beklaagelyke doodts-gerucht van Prince Wilhelm Frederick*, *Stadhouder van Vriesland enz. Ghehouden door Nicolaus Arnoldus*, *Prof. der H. God-gel. ende Prediker in de Academie-kerk tot Franequer. Daags naar de tijdinge des doodts*. Leeuw.; *Verhael van de ongeluckige quetzure: mitsgaders het overlijden en laetste woorden van zyne vorstelycke genade prins Willem Frederick*, *Gouverneur van Vrieslandt*, zond. pl. of jaar, 1664 4°.; *Willem Frederik*, *Prins van Oranje-Nassau en Johan de Witt*, 1650-1664, in J.W. van Sypesteyn, *Geschiedk. Bijdr.*, 1e Afl.; Eekhoff, *Stedel. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 256; Dez., *Stedel. Kunstv.* bl. 8, 159, 252, 293; Muller, *Cat. v. portr.;* van Kampen, *Karakt.*, II. 262.

[Willem I]

WILLEM I, bisschop van Utrecht. Zie GUILIELMUS.

[Willem II]

WILLEM II, bisschop van Utrecht. Zie GUILIELMUS.

[Willem van Enckevoert]

WILLEM VAN ENCKEVOERT. Zie GUILIELMUS.

[Willem van IJsselstein]

WILLEM VAN IJSSELSTEIN. Zie IJSSELSTEIN.

[Willem Bastiaansz]

WILLEM BASTIAANSZ. Zie WILLEM BARTELSZ. Zie BARTELSZ.

[Claes Willems]

WILLEMS (CLAES), ten onregte voor den dichter van *Der Minnen-Loep*, in hs. op de Bibl. v.d. Maats. van Ned. Letterk. te Leiden, gehouden.

Zie Clignett, *Bijdr. tot de Oude Nederl. Letterk.*, voorb. bl. XXVIII-XLIV; Bilderdijk, *Taal- en Dichtk. Verscheid.*, D. IV. bl. 98-118; Hoffmann v.

Fallersleb. *Horae Belg.*, P. I. § 30; *Cat. d. Maats. v. Neerl. Letterk.*, D. I. bl. 9, 10; Huydecoper op Stoke, II. 53, 54; Mone, *Uebers.*, S. 127, 128; Jonckbloet, *Middeneeuws. dichtk.*; Dez., *Geschied. der Nederland. Letterkunde*, D. I. bl. 443; Willems, *Verh. over de Ned. taal- en letterk.*, D. I. bl. 189; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Wb.*, D. II. bl. 307.

[Jacob Willemsen]

WILLEMSEN (JACOB), den 26 Mei 1644 te Middelburg geboren, was kiesheer in zijne geboortestad, legde zich op de godgeleerdheid en de Hebreeuwsche taal toe, hield oefeningen en beoefende de geestelijke poëzy. In zijn jeugd was hij lid der rederijkerskamer *Het bloemken Jesse*, onder de zinspreuk: *In Minnen groeijende*. In 1679 behaalde hij bij deze kamer den uitgeloofden eereprijzen met zijne antwoorden op rijm der vier door P a l l a s voorgestelde vragen:

1.	*Vooreerst*, *soo vraegt sy dan:* Waerom moet Adam slapen, Wanneer dat Eva hem ter vrouwe wierd geschapen?
2.	*Ten tweede:* Waerom haer leeme hut en romp, Niet is gebouwt uyt slyck of uyt een aerde klomp?
3.	Waerom uyt middenrif en niet uyt andere leden?
4.	En uyt een ribb' alleen? seght ons daervan de reden.

Die antwoorden worden gevonden in:

Nieuwjaersgift aen Mittel Redenhof op de geestige vragen van Pallas. Middelb. 1680, en onder de *Mengeldichten* van J. W i l l e m s e n , achter den 3den druk zijner *Zielsbanketten*.

Voorts gaf hij:

De Gangen Gods in zijn heyligdom zoo des Ouden als Nieuwen Verbonds, 2 d. Middelb. 1683 en 1706. 8°.

Stigtlyk zangwerk op 't vierde deel van Kamphuizen, *op noten*. Anno 1705 12°.

Sions Zielbanketten voor de Genooden des Heeren enz., *ontworpen in verscheide Dichtmaaten*. Middelb. 1713 8°., 2e dr. *merkelyk verbeterd en vermeerderd met een Aanhangsel van Mengeldigten*. Middelb. 1731 gr. 8°.; 3de dr. met een *Nieuw Aanhangsel*.

Hij overleed te Middelburg 22 Junij 1712.

Zie P. d e l a R u e , *Gelet. Zeel.*, bl. III; W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Wb.*, D. VI; J o h . W i l l e m s e n , *Voorr.* voor J.W. *Sions Zielbanketten;* A. R o g g e v e e n , *Verkragte Belgica*, opdragt; V r o l i j k h e r t , *Vliss. Kerkh.*, bl. 227.

[Johannes Willemsen]

WILLEMSEN (JOHANNES), broeder des voorgaande, commissaris der assurantiekamer en van het waterregt, beoefende, gelijk zijn broeder, de godgeleerdheid en dichtkunst.

Hij vertaalde uit het Latijn van den hoogl. W i l h e l m u s M o m m a :

De Bedeeling der tijden of Huishouding Gods. Amst. 1687.

Onder zijn nakomelingen berustte een hands. getiteld:

Drie boeken van oeffeningen over veele Psalmen van hem gedaan op verscheyde plaatsen en tijden. bysonder agter in de vergaderplaatse van de Leenbancq tot

Middelbnrg, *gestelt na d'order van de Psalmen*, *by malkanderen vergadert en samengebonden*. Anno 1706.

Zie P. de la Rue, t.a.p., bl. 112; Witsen Geysbeek, t.a.p., bl. 507; Vrolijkhert, t.a.p.

[Jacobus Willemsen]

WILLEMSEN (JACOBUS), kleinzoon van voorn. Johannes en zoon van Johannes Willemsen en Magdalena Susanna de Cleever, dochter van den Vlissingschen predikant Jacobus de Cleever, werd te Middelburg geboren en ten huize van den notaris en procureur Stephanus de Swarte, met wien zijne moeder, na overlijden van haren eersten man, hertrouwd was, opgevoed. Hij bezocht de Latijnsche scholen en genoot inzonderheid het onderwijs van den Lutherschen predikant en praeceptor Johannes Nicolaas Trickel. Vervolgens studeerde hij en hield met Schorer, Gerdes en Offerhaus een openbare catechisatie in de weesschool, en den 13den December 1719, onder praesidium van den hoogleeraar David Mol een akademisch dispunt over de wet Deutern. 22:25, aangaande het verwisselen van kleederen onder mannen en vrouwen, welk dispunt zijn landgenoot Isaacus Schorer, acht dagen later vervolgde. Den 20sten Junij 1722 werd hij proponent, in 1724 predikant te Biervliet, in hetzelfde jaar te Heemstede, in 1725 te Vlissingen en in 1727 te Middelburg, vanwaar hij in 1740 te Amsterdam werd beroepen. Hij bedankte voor dit beroep en werd hierop hoogleeraar in de godgeleerdheid te Middelburg, welke post hij aanvaardde met een Lat. rede *over de geheymzinnige Engelen*.

Volgens zijn tijdgenooten had hij ongemeene predikgaven en was bijzonder ervaren in de Hebreeuwsche taal, waarin hij verzen vervaardigde. Overigens gaf hij in het licht:

Lykreden uit 1 *Kon. XIII:*43 over *J. Schorer*. Middelb. 1751. 4°.

*Leerrede over Zach. IX:*16, *in tegenwoordigheit van Z.K.H. Willem Karel Hendrik Friso uitgesproken*, *nadat zijne hoogheid daags te voren als stadhouder van Zeeland was gehuldigd*. Middelb. 1747 4°.

Opwekking aan Middelburg, *bij gelegenheid der inkomst van prins Willem den V*, 1766. Middelb. 8°.

Hertsterkte in Jehovah of aanmoedigende opwekking tot eene gezette oeffening der godzaligheid. Middelb. 1775.

Een graag getrouw dienaar van Jezus Christus, *vertoond in het uitmuntende voorbeeld van den apostel Petrus*, *in eene verklaring over* 2 *Petri I:*13-15. Middelb. 1774. 4°.

*Verklaring van Salomons laatste leerrede uit Pred. XII:*13, 14, *uitgesproken ter gelegenheit van deszelfs vijftigjarigen predikdienst*. Middelb. 1780.

Nodige handleyding om regt biddag te houden. Middelb.

Voorts *Voorredenen*, *versen enz*.

Hij huwde 1. Anna Catharina Mattheus; 2. Elizabeth Verwout Noireh, die den 2den Mei 1734 overleed.

Hij overleed kinderloos.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.*, bl. 227; Paauw en Veeris, *Vern. K.A.*, bl. 231; *Boekz. Julij* 1723, bl. 111, *Aug.* 1724, bl. 262, 1725, bl. 245, 1727 enz.; Arrenberg, *Naamreg.*

[Jan Willemsen]

WILLEMSEN (JAN), te Amsterdam geboren, werd in 1805 aldaar luitenant bij de gewapende burgermagt, trok als kapitein te velde, en werd, na een eervol ontslag, burgemeester van Velp, Dieren en Rheden. In 1820 werd hij arrondissements-ijker te Zutphen en bragt veel toe tot verbetering der inhouds- en lengtematen, balansen enz. Hij had erkende verdiensten als bouw- en werktuigkundige. Hij vervaardigde uit kurk bouwvallen, in den trant van Roza, Chichi en Meyer. Onder deze muntte uit *het Valkenhof* te Nijmegen, als voortbrengsel van kunst op verschillende tentoonstellingen bekroond. Hij was de eerste in ons land, die eene kaart van *Gelderland*, en van *Beekhuizen* bij Arnhem, 1825, benevens eenige afbeeldingen van buitenplaatsen, als *Sonsbeek*, *Rozendaal*, *Angerestein*, naar zijne teekeningen, zelf op steen geëtst, en daarvan afdrukken geleverd heeft, en behaalde bij het bouwkundig genootschap te Arnhem den eereprijs. Hij was gehuwd met J. Monjee die hem twee zonen schonk. Hij overleed in 1859 in den ouderdom van 77 jaren. Zijne keurige verzameling van kunst, vooral van gravuren en etsen berust bij zijn oudsten zoon Quirinus Willemsen op den huize Delta bij Zutphen. Zijn tweede zoon Johannes Albertus Willemsen werd boek- en kunsthandelaar ter laatstgemelde plaatse.

Zie Immerzeel; Kramm.

[S. Willemsen]

WILLEMSEN (S.), een kunstgravier, die vermoedelijk een tijdgenoot was van D. Teniers. Kramm vermeldt van hem een prent, voorstellende: *de verzoeking van den H. Antonius*. 4°.

Zie Kramm.

[Adriaan Willemsz]

WILLEMSZ (ADRIAAN), kunstschilder te Utrecht, in het begin der 17de eeuw.

[Heynrick Corlinck Willemsz]

WILLEMSZ (HEYNRICK CORLINCK), glasschilder te Utrecht, in de eerste helft der 16de eeuw.

[Josephus Willemsz]

WILLEMSZ (JOSEPHUS). In 1773 werd van dezen boetseerder te Amsterdam, op de verkooping van van der Marck te Leiden verkocht: '*Melpomene*, *Thalia* en *de zittende Venus*, *vergezeld van Oupido*,' fraai en kunstig geboetseerd.

Zie Kramm.

[Johan Willemsz]

WILLEMSZ (JOHAN) werd in den aanvang der 16de eeuw te Haarlem geboren, trad als licentiaat in de theologie in de orde der Jesuiten, was eerst rector dezer orde te Leuven,

later hoogleeraar in het Hebreeuwsch en uitlegger der II. schriften. Tot zijn leerlingen behoorde o.a. de beroemde Bellarminus. Hij was een groot taalgeleerde, die Plantijn uitstekende diensten bewees in het uitgeven der heilige schriften op last van Philips II. Zijn lof wordt vermeld door Arias Montanus, G. Schock en anderen.

Hij vervaardigde een *Index Biblicus*, en *Variae Lectiones in Lat. Bibliis editionis Vulgatae*, verzameld uit Hebr., Chald., Gr. en Syrische Codices.

Hij overleed in 1578 te Leuven.

Zie Val. Andreas; Foppens; Paquot.

[Jan Willemsz]

WILLEMSZ (JAN), in 1585 te Keulen geboren, oefende zich in de letteren en was bestemd om tot priester opgeleid te worden. Hij verliet, wijl hij geen genegenheid voor den priesterlijken stand had, zijne geboorteplaats en begaf zich in Nederlandschen krijgsdienst. Terwijl hij te Haarlem in garnizoen lag, kwam hij op een Zondag in een straat, 'het klein H. Land' genoemd, en hoorde in een huis Psalmen of geestelijke liederen zingen. Die bijeenkomst willende bijwonen, liet hij zich door eene vrouw, die met haar kind derwaarts ging in eene vergadering van doopsgezinden brengen. Hier hoorde hij, na het eindigen van het gezang, een leeraar prediken over de *Weérloosheid*. Hij bewees hoe weinig overeenkomst er bestaat tusschen het zwaard voeren en geweld met geweld keeren en den zachten geest van het Evangelie. Dit maakte zulk een indruk op hem, dat hij zich bij den opziener der gemeente vervoegde en wenschte onderwezen te worden in een zoo liefderijke godsdienstleer. Aan zijn wensch werd voldaan en hij van den krijgsdienst vrijgekocht, onderwezen, gedoopt en tot lid der gemeente aangenomen. Daar hij zich in zijn jeugd op de talen en geneeskunde had toegelegd, vestigde hij zich als med. dr. in de Rijp, deed een aanzienlijk huwelijk en werd later om zijne geleerdheid als leeraar of spreker bij zijne geloofsgenooten aangesteld. De geneeskunde en de godgeleerdheid waren vroeger bij de doopsgezinden dikwijls vereenigd. Hij schreef:

Postilla of Sermoen. Hoorn 1647 fol.

Het kleyn Sermoen-boeck, *bestaende in eenige stichtelijcke leerachtige Predicatien ende Uytlegghingen over verscheyden Texten der Schrifture*. Amst. G. van Goedesbergh 1656 4°. m. portr.

Hij overleed in 1600.

Zie ten Kate, *Geschied. der Doopsgez. in Holland;* Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Godgel. boek.*, bl. 120; *Cat. v. portr*.

[Jan Willemsz]

WILLEMSZ (JAN), dichter, bloeide in het laatst der 17de eeuw te Haarlem, waar hij lid was der kamer *de Wijngaard-*

ranken en als zoodanig gedichten in *Vlissings Reden-lusthof* vervaardigde. Zijn zinspreuk was: *Een is alleen*.

Zie v.d. Aa, *N. Biogr. Wb.*

[Volkert Willemsz]

WILLEMSZ (VOLKERT)
Schreef:
Veltslach om 't kinderdoopen tegen de Menniste bisschoppen. Anno 1689. 12°.

[Michiel Willemsz]

WILLEMSZ (MICHIEL), een Mechelaar van geboorte, muziekant en tooneeldichter. Hij gaf in het licht:
Der Schalken List ontdekt, *klsp.* (*m.d spr.*)*:*
Ik stel U in het kort door boertigheen voor oogen,
Hoe, *door der Schalken List de wereld werd bedrogen*.
Gerymt om tijdverdrijf. Rott. z.j.
Boere-vreugd over 't Heyl van Nederland, *of de Zeegenpraalende Hollanders*, *klsp. in het licht gebracht door den Konst Genoot.*, *Oblectat et Ornat*. Leyd. z.j.
Hollandse Boere-vreugt wegens de Roemruchtige Victorie door de Bondgenoten op de Fransen behaalt by Mons, *op den* 11 *Sept.* 1709. *Klsp. met zang en dans. Gedr. voor de Liefhebbers van 't Vaderland*. Z. pl. en j.
Liefdens Tydverdryf, *of de betrapte list; harders. sp. 's Gravenh. Gedr. voor de Leydse en Haagse Schouwb.* 1718.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 511; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 223.

[Kornelis Willemsz]

WILLEMSZ (KORNELIS), kunstschilder, te Haarlem geboren, leermeester van Marten Heemskerk. Zijne zonen, Lucas en Floris, waren beide redelijk goede schilders, die Italië bezochten.

Zie van Mander; Kramm.

[R. Willemsz]

WILLEMSZ (R.) schreef:
Lykpredicatie over C. Pieters. 4°.

Zie Abconde, *Aanh.*, bl. 236.

[V. Willemsz]

WILLEMSZ (V.) schreef:
Verhandeling tegen de Catholyken van 't Avondmaal. Amst. 1608. 8°.

[Willens]

WILLENS (), schreef: *de Zalige Nagedachtenis van eenen getrouwen leeraar des Nieuwen Testaments*, *vertoont en toegepast uyt Hebreen XIII vs.* 7. Gron. 4°.

Zie A b c o u d e , bl. 409.

[A.C. Willers]

WILLERS (A.C.), portretschilder, uit de 2de helft der 17de eeuw.

Hij schilderde o.a. het *Portret van Anthonius Hulsius*, *professor te Leyden*, en van zijne huisvrouw *Maria Rumphff*. 1689.

Zie K r a m m .

[Bartus van Willes]

WILLES (BARTUS VAN), in 1786 te Amsterdam geboren, studeerde in de godgeleerdheid, eerst aan het Athenaeum zijner geboortestad, vervolgens te Utrecht, waar hij een der uitmuntendste leerlingen uit de exegetische school van H e r i n g a was, blijkens zijn *Specimen Hermeneuticum de iis*, *quae ab uno Marco sunt narrata*, *aut copiosius et explicatius ab eo*, *quam a caeteris Evangelistis exposita*. Traj. ad Rhen. 1812.

Reeds was hij als predikant der Hervormde gemeente te Nieuwland bevestigd (1811), waar hij tot 1824 werkzaam bleef, toen hij deze standplaats met Lekkerkerk en Zuidbroek verwisselde, waar hij den 20 Oct. 1844 overleed. Hij droeg als godgeleerde den titel van theol. dr. niet te vergeefs. Hij was een milddenkend, verdraagzaam, helder, zelfstandig godgeleerde, en hield zich bij voorkeur bezig met de exegese van het Nieuwe Verbond. Behalve vele losse stukken in verschillende tijdschriften, gaf hij *Proeve eener overeenstemming der Evangelisten*, 2 St. Gorinch. 1823, en *Bijdragen ter bevordering van Bijbelsche uitlegkunde*, *een tijd of vervolgschrift*, ook na zijn dood door anderen voortgezet.

Zie *Boekz*. van 1844 Nov. 650 volgg.; G l a s i u s , *Godgel. Ned.;* S e p p , *Pr. eener Pragm. Gesch.*, bl. 130, 141; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Mr. J.J. Willet]

WILLET (Mr. J.J.), substituut-griffier te Deventer, was een kundig regtsgeleerde, die veel belang stelde in het onderwijs als curator van het Athenaeum. Ook was hij voorzitter van de commissie van toezigt op de scholen voor hooger en middelbaar onderwijs te Deventer en een edel mensch. Hij overleed te Deventer in Oct. 1866, in den ouderdom van 41 jaren.

Zie *Arnh. Courant*, 16 *Oct.* 1866.

[A. van der Willigen]

WILLIGEN (A. VAN DER), graveur, te Middelburg geboren, bloeide in den aanvang der 17de eeuw. Men vindt gravures van hem in het penningwerk van v a n L o o n , waar uit blijkt dat hij verre beneden zijne tijdgenooten stond. Een der beste is de medaille ter eere van F r e d e r i k H e n d r i k , bij gelegenheid der overwinning van Fernambuco geslagen.

Zie I m m e r z e e l .

[Adriaan van der Willigen]

WILLIGEN (ADRIAAN VAN DER), den 12den Mei 1766 te Rotterdam uit deftige ouders geboren, was naauwelijks zes

maanden oud, toen hij zijne moeder verloor. Dit verlies werd echter vergoed door haar eenige zuster, te Haarlem met A.J. van Eybergen gehuwd, die zich met zijn verzorging en opvoeding belastte. Gelijk zijn vader tot den koophandel bestemd, werd hij, na het genot eener beschaafde opvoeding, op een koopmanskantoor geplaatst. Doch de daaraan verbondene werkzaamheden voor zijnen vluggen en levendigen geest weinig bezigheid vorderende, begaf hij zich in 1785, in den ouderdom van 19 jaren, in den krijgsdienst. Vier jaren later nam hij zijn ontslag, vestigde zich te Oss en in 1792 te Tilburg, waar hij stil als burger leefde en na de omwenteling van 1795 het ambt van Drossaard bekleedde. In 1801 legde hij zijn post neder en besloot hij aan zijne zucht voor kunsten en wetenschappen te voldoen door buitenlandsche reizen. Hij bezocht in 1805 Parijs en besteedde aan zijn verblijf aldaar en eene reis, eerst door verschillende departementen van Frankrijk en later naar Rome en Napels ruim drie jaren. In 1805 in het Vaderland teruggekeerd, vestigde hij zijn verblijf te Haarlem en deelde door het uitgeven van zijne onderscheidene reizen zijne verzamelde opmerkingen mede en wijdde zich geheel aan het verzamelen van teekeningen en prenten. Ofschoon geen praktisch beoefenaar der teeken- en schilderkunst, trad hij in 1808 bij Teylers 2de genootschap als mededinger op naar den prijs, uitgeloofd voor eene verhandeling van het klein getal historieschilders in Nederland, en, ofschoon Kikkerts verhandeling het gouden eeremetaal verwierf, verkreeg hij het zilveren en werd zijn stuk mede opgenomen in de werken van dit genootschap (XVIIde st.) en hij in 1812 lid van dit gedeelte van Teylers stichting. Een nog grooter werk in het belang der kunst ondernam hij toen hij in 1814 met R. van Eynden het plan opvatte tot het schrijven eener *Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst sedert de helft der* 18*de eeuw*. Het 1ste deel, bevattende, uitgezonderd eenige belangrijke artikelen, zoo als dat over Lambert ten Kate, grootendeels door v.d. Eynden bewerkt, zag in 1816 het licht. Het volgende verscheen in 1817, bijna geheel door van der Willigen bewerkt. In 1820 verscheen het derde deel, geheel door hem, daar zijn medearbeider gestorven was, geschreven. Eerst in 1846, dus 20 jaar later, verscheen het 4de deel. Dit werk is als een vervolg op van Gool te beschouwen, dat daarna wederom door Immerzeel en Kramm vervangen werd.

Dit werk gaf aanleiding dat hij benoemd werd tot correspondent van het kon. Ned. instituut, agrégé bij de akademie van schoone kunsten te Antwerpen, lid van de akademie van beeldende kunsten te Amsterdam en lid van de maatschappij van Nederl. letterkunde te Leiden. Hij overleed den 17den Jan. 1841 en liet eene uitgebreide verzameling van schilderijen,

teekeningen en prenten na. Zijne uitgebreide verzameling van Hollandsche dichtwerken en tooneelspelen vermaakte hij aan de stads-bibliotheek te Haarlem.

Hij gaf nog in het licht:

Reize door Frankrijk, *in Brieven*, 3 st. m. pl. Haarl. 1806.

Aanteekeningen op eene reize van Parijs naar Napels, *en langs den Rijn terug naar Holland*, 4 dn. m. pl. Haarl. 1814.

Fragmenten van aanteekeningen betrekkelijk Napoleon Bonaparte en zijne regering. Haarl. 1814.

Parijs in den aanvang der XIXde eeuw, 3 dn. 2e dr. m. pl. Haarl. 1815.

Aanteekeningen op een togtje door een gedeelte van Engeland in 1823. Haarl. 1825.

Aanteekeningen op een togtje door een gedeelte van Duitschland in 1828. Haarl. 1829.

Van der Willigen beoefende ook de Nederduitsche poezy en was factor der rederijkerskamer: de Wijngaardsranken, onder de zinspreuk: 'Trouw moet blijken' en gaf als zoodanig *Jaarzangen;* ook vertaalde hij het *Lied van de Klok*, naar het Hoogd. van Schiller. Haarl. 1814. Nog gaf hij een *Dichtstuk ter uitvaart* van en *Berigt wegens den plaatsnijder J.P. Visser*, in *Konst- en Letterb*. 1813, en *Hulde aan de Nagedachtenis van A. Loosjes Pzn*.

Floris en Anna, in de derde *Mnemosyme*, D. II enz.

Hij schreef ook voor het tooneel:

Claudine, *trsp*. Haarl. 1797.

De Recommandatie-Brieven. blsp. Ald. 1800.

Willem en Klaartje of de voorbeeldige Pastoor, *zedelijk tooneelstukje met zang*. Haarl. 1806.

Scilico, *trsp*. 1794 in *Pictura molescunt*.

De oude verliefde dichter alleen, *trsp. m. zang*. Haarl. 1836.

Zijn neef Adriaan van der Willigen, zoon van Pieter van der Willigen, studeerde in de medicijnen en vestigde zich als geneesheer te Haarlem, waar hij zijn oom bij de zamenstelling van zijn werk over de schilders en schilderessen bijstond en ook erfgenaam werd van diens belangrijk kabinet van schilderijen, toekeningen en gravures. Hij besteedde zijn snipperuren met deze collectie uitte breiden. Ook doorliep hij op het stadhuis alle doop-, huwelijks- en doodboeken en de Haarlemsche couranten van 1656-1800, tot zamenstelling van een werk over *de Haarlemsche schilders*, dat onder dien titel in 1863 in het licht verscheen en in 1870, in het Fransch is overgezet, onder dien van *Les Artistes de Harlem*. Ook vermeerderde hij de door zijn oom nagelaten bibliotheek van zeldzame boeken, waarvan de catalogus met zijn kort levensberigt en de portretten van hem en zijn oom door Fred. Muller te Amsterdam in 1875 is uitgegeven.

Zie *Bibliotheq. v.d. Willigen*, Amst. 1875, *Préface; Konst- en Letterb.*, 1839, n°. 41, bl. 205, 1846, n°. 1, 51, bl. 387; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.;* Siegenbeek, *Hand. der Maats. v. Ned. Letterk.*, 1841; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; *Cat. d.M.v.N.L.* (Reg.); Verwoert; Kobus en de Riveeourt; Muller, *Cat. v. portr*.

[Pieter van der Willigen]

WILLIGEN (PIETER VAN DER), den 20sten October 1778 te Rotterdam geboren, bezocht aldaar de Erasmiaansche school, vervolgens de hoogeschool te Utrecht, waar hij zich, vooral onder Heringa, in de godgeleerdheid oefende, en bekleedde vervolgens het predikambt van 1800-1803 te Haringearspel en Dirksland, tot 1813 te Hillegom, en sedert tot 1846, toen hij zijn emeritaat verkreeg, te Tiel.

Hij overleed aldaar den 17den December 1847. Van der Willigen was een verdienstelijk godgeleerde. Scherpzinnigheid, helderheid, eenvoudigheid, onafhankelijkheid, vrijmoedigheid en duidelijkheid van voordragt maakten zijne kenmerken uit. Als theologant werd hij dan ook op hoogen prijs gesteld; zelfs werd hem het professoraat in de godgeleerdheid te Groningen aangeboden. Grooten roem oogste hij door de beantwoording van menige belangrijke prijsvraag in: bij de maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, door zijn *Verhand. over de kracht en den invloed der gewoonte*, 1820, *Een spreekwoord op zijn tijd*, *een waar woord*, 1823; bij het Haagsch genootschap ter verdediging van den Christel. godsdienst door zijne: *Proeve van antwoord op de vraag: staat in de onderscheidene verhalen van de Evangelisten van gelijke en gelijkschijnende gebeurtenissen*, *het verschil in woorden en zegswijzen*, *en in de bepaling van tijd en plaats derzelve geloofwaardigheid niet in den weg*, 1806; *Over de wijsheid van Agurs bede*, 1807; *Over den staat der ziel*, *tusschen den dood en de wederopstanding der ligchamen*, 1811, herdrukt Tiel 1841; *Over de schijnstrijdigheid der Evangelisten*, 1828*; Over het hooggaande lijden van Jezus in Gethsemané*, 1831 en *Over J.C. de Openbaring Gods;* bij het Zeeuwsch genoots. van kunsten en wetenschappen door zijne verhandeling *Over de waardy der wetenschappen in een volgend leven*, 1824, herdrukt Tiel 1841; bij Teylers godgel. genootschap, door zijne Verh. *Over het eigenlijk wezen des Christendoms*, 1836, herdrukt te Haarlem 1838, *Vervolg* Tiel 1840, *Tweede vervolg* Tiel 1841, *Derde vervolg* 1843.

Vele zijner pennevruchten schonk hij in de *Godgel. Bijdragen*, waarvan hij lang medewerker was, zooals: *Oordeelkundig overzigt der verschillende wijzen*, *op welke men zich heeft voorgesteld het verband tusschen den dood van J.C. en de gelukzaligheid der menschen*, 1826; *Brieven over het vervaardigen van een zamenstel der Christelijke geloofsleer*, 1831 en *Drie Verhandelingen over het verband tusschen het geloof*, *hetwelk het Evangelie van ons vordert en onze gelukzaligheid*, 1838 (ook afzon-

derlijk uitgegeven, doch niet in den handel). In het *Nieuw Chr. Magazijn*, *bijeenverzameld door J.H. Krom*, III, IV, plaatste hij *het Christendom op deze aarde beschouwd in deszelfs betrekking tot het Heelal*, 1829, en in de *Fakkel* voor 1830, *de Geschiedenis een zekere waarborg voor de gegrondheid van ons geloof aan den bestendigen*, *schoon langzamen voortgang der zedelijke veredeling van het menschelijk geslacht*.

Ook plaatste hij *Iets over Donker Curtius* voor diens *Nagelaten Leerredenen*. Van der Willigen was niet alleen een bekwaam en verlicht godgeleerde, maar had ook groote bekwaamheid in het bestuur der Nederlandsche hervormde kerk. Jaren lang was hij ook voorzitter van het prov. kerkbestuur van Gelderland, meermalen werd hij ter synodale vergadering afgevaardigd en in 1818 hield hij bij die kerkvergadering de openbare redevoering en bragt belangrijke rapporten bij haar in.

Van der Willigen was lid van het Utrechtsch, Zeeuwsch en Leidsch genootschap.

Zie Junius, *Leerrede over Gen. V:*5*c; Hand. der Jaarl. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1840; *Tielsche Nieuwsb.*, 29 *Dec.* 1847; *Konst- en Letterb.*, 1848 n°. 1; Glasius, *Godgel. Nederland;* Sepp, t.a.p., bl. 42, 129, 133, 136, 168, 203, 241; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Maes Williamsze]

WILLIAMSZE (MAES), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemden en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met een nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechtsch Jaarboeken*, D. II. bl. 314.

[Willibrand]

WILLIBRAND, zoon en broeder der graven van Oldenburg, bloedverwant der graven van Holland en Gelre, was een volger van keizer Frederik II, en voerde in Lombardye, Calabrië en Sicilië met hem krijg, maakte tweemaal de kruisvaart mede naar ‘den lande van Overzee’ en ‘diende in verschillende oorlogen’. Later werd hij bisschop van Paderborn en vervolgens van Utrecht. Toen men hem berigt bragt dat men hem te Utrecht als bisschop begeerde, om den moord aan bisschop Otto II gepleegd te wreken, was hij terstond bereid te komen, en toen de boden, die van het kapittel naar Rome gezonden waren om bij den Paus verlof tot zijn verplaatsing (translatio) van Paderborn naar Utrecht te vragen, lang op zich lieten wachten, snelde hij zelf derwaarts. Gregorius IV, die hem kende, stond hem zijn wensch gaarne toe en zond hem met zijn apostolischen zegen

naar Utrecht. Op de terugreis ontving hij van 's keizers zoon, te Werden de regalien, waarna hij den metropolitaan te Keulen de verschuldigde gehoorzaamheid bewees. Op den 20sten Augustus 1228 deed hij te Utrecht zijn intrede. Na de solemnele mis werd in het bisschoppelijk paleis een prachtige maaltijd gevierd. Graven en prelaten, ridders en klerken maakten goede sier. Tegen het einde van den maaltijd rezen 's bisschops vasallen van hunne zitplaatsen, trokken de zwaarden en de feestzaal weêrgalmde van beloften van trouw aan den nieuwen bisschop bij zijn aanstaande wraakoefening aan de Drenthenaren. Zes weken daarna werd Drenthe van verschillende zijden aangegrepen en de kruistogt tegen dit gewest gelukte. De Drenthenaren moesten zware schatting betalen en boete doen. Nadat de bisschop, vergezeld van eenige zijner verwonnelingen Groningen en de voornaamste plaatsen van Friesland bezocht had, kwam hij te Utrecht terug om op St. Maartensdag in den Dom de pontificale mis te zingen en met zijne kerk den Heer te loven voor den gelukkig volbragten strijd, die zijn geheele leven voortduurde.

Willibrands gansche loopbaan was die van een krachtige, dikwerf wreede, maar ook trouwhartige soldaten-natuur, die voor kerkelijke zaken slechts kleine belangstelling koesterde. Voor de bescherming van klerken en kerkgoed, zorgde hij echter door de vernieuwing der statuten van zijn voorganger Dirk van Are. Verder weten wij dat hij de stichter was van het klooster Zwarte-Waal in Overijssel, en dat hij dat van Bethlehem bij Doetichem op nieuw in het bezit zijner goederen bevestigde. Hij overleed den 27sten Julij 1235 te Zwol, destijds een dorp, dat hij, gedurende zijn laatste ziekte nog tot een stad verhief, en werd begraven in het klooster van St. Servaas, dat van Abstede naar Utrecht was verplaatst en welks eersten steen hij had gelegd[1)].

Zie Arent toe Boecop, *Croenick des Byscoppen van Utrecht*, bl. 181; *Anonymus* bij Matthaeus; Beka; *Bat. Sacra;* van Rijn, *Oudh. v. Gron.*, bl. 533, 575; *Oudh. v. Deventer*, D. I. bl. 617 volg., T. II. p. 229; Matthaeus, *Fund. eccles.*, p. 266; Coccii *Chron.*, p. 75; van Gils, *Bisdom van 's Bosch*, bl. 70; Royaards, *Geschied. van het Christend. en de Christel. kerk in Nederland*; Moll, *K.G. van Nederland*, D. II. St. I. bl. 113, 114; Kist en Royaards, *Archief*, D. I. bl. 156 (2e Serie), D. IX. bl. 45.

[Daniel Willink]

WILLINK (DANIEL) werd den 31sten Mei 1676 te Amsterdam geboren. Hij was een der oudste van elf kinderen

1) Volgens Boecop t.a.p. bl. 184, stierf hij in 1233, ‘op het hof Vollenhove.’

van Jan Willink[1] en Margaretha Desmazieres. Door zijn vader voor den wijnhandel bestemd, voldeed hij in zoo verre aan die schikking, dat, ofschoon hij zijn hoofdbedrijf vlijtig waarnam, de snipperuren echter besteed werden aan de beoefening der dichtkunde en de daaraan verbondene kundigheden. Ook maakte hij zich een grondige kennis eigen van de Fransche taal. Het kunstgenootschap *Constantia et Labore*, hetwelk niet dan tooneelstukken uitgaf, koos hem tot lid.

Hij huwde in 1696 Wynanda de Bruin, die hem 6 kinderen schonk. Den avondstond zijns levens bragt hij te Beverwijk door en overleed er den 16den Oct. 1722 en werd in het koor der kerk aldaar begraven. Hij was slechts een middelmatig dichter, en gaf in het licht:

Amsterdamsche Tempe of de Nieuwe Plantagie in 2 boeken, nevens den Amstelstroom, m. pl. Amst. 1712.

Bloemkrans van Christelijke Liefde- en Zededichten, benevens eenige Christelijke Gezangen en Bijschriften voor het Diaken Wees- en Oude Vrouwenhuis te Amsterdam, m. pl. Ald. 1714.

Lusthof van Christelijke Dank- en Bedezangen, benevens eenige op nieuw berymde Psalmen. Ald. 1715.

Christelyke gebeden voor ijder dag der weeke, en op byzondere tijden en voorvallen gepast en met zangen verrijkt, benevens een schriftuurlijke keten van aaneengeschakelde waarheid voor de kinderen. Amst. 1717.

Amsterdamsche buitensingel, nevens de omliggende dorpen, opgeheldert door aanteekeningen over vele voornaame geschiedenissen. Ald. 1723.

De lustplaats Groot Heerema bij Franeker. Amst. 1734.

Amstellandsche Arkadia, uitgegeven na zijn overlijden, door Gerrit Schoemaker. Ald. 1737.

Zijn beeldtenis bestaat met een gedicht van zijn vriend D. van Hoogstraten.

Zie Bidloo, *Panpoët. Bat.*, bl. 216, 217; v. Kampen, *Bekn. Gesch. v. Kunst. en Wetens.*; Wagenaar, *Amsterd.*, fol. III. bl. 257; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 510; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Herman Angelkot Willink]

WILLINK (HERMAN ANGELKOT), een verdienstelijk inwoner van Amsterdam. Hij schraagde, waar hij kon, handel en scheepvaart. Het collegie *Zeemanshoop*, waarvan hij commissaris was, nam onder zijn bestuur in finantieele kracht toe,

1) Hij was een vermaard wondheeler. In 1690 werkte hij als deken van het wondheelersgild nevens andere overlieden mede tot het oprichten van dien kloeken achtkanten toren of koepel boven de St. Anthoniswaag op de nieuwe markt, waar sedert door eenen hoogleeraar in die wetenschap lessen werden gegeven.

en tot den bloei van het genootschap *Natura Artis Magistra* te Amsterdam bragt hij veel bij. Hij overleed te Amsterdam den 16 Junij 1844.

Zie V e r w o e r t .

[Arnold Willis]

WILLIS (ARNOLD) of WILLES, boekverkooper te Amsterdam, beoefenaar der Nederduitsche poezy in den aanvang der 18de eeuw. Hij was een middelmatig dichter en vervaardigde gelegenheidsverzen. Ook gaf hij met K o r n . v a n K o e v e r d e n en anderen in het licht:

Dichtlievende ledigheit. Rott. 1731. 8°.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , t.a.p., bl. 512; *Cat. d.M.v.N. Letterk.*, D. III. bl. 95.

[Joannes Willmet]

WILLMET (JOANNES), den 13den November 1750 te Amsterdam geboren, studeerde een korten tijd in zijn geboortestad, maar van 1767-1772, vooral onder S c h a c h t , S c h e i d i u s en T o l l i u s te Harderwijk. Van daar begaf hij zich naar Leiden om den tweeden S c h u l t e n s te hooren, want hij beminde niets vuriger dan de Oostersche talen. Na afgelegd examen werd hij predikant bij de hervormden te Nederhemert. Vandaar vertrok hij in 1785 naar Loenen, vanwaar hij, na zestien jaren op die beide plaatsen het predikambt bekleed te hebben, den 20sten November 1793 benoemd werd om S c h e i d i u s te Harderwijk als gewoon hoogleeraar in de Oostersche talen op te volgen, hoezeer hij reeds 9 jaren vroeger door de uitgave van het *Arabisch Woordenboek* op den *Coran*, *Harivi* en *Arabsihahs leven* van T i m o r zich tot die taak bevoegd getoond had. Nadat hij in het begin van Lentemaand 1794, de nieuwe bediening aanvaard had, zijn er twee plegtige redevoeringen kort na elkander door hem gehouden en uitgegeven, die even gunstig van des schrijvers smaak getuigden als het *Woordenboek* van diens geleerdheid gedaan had. Ofschoon hij even als zijne beide leermeesters een streng grammaticus was, beschouwde hij echter, op het voetspoor van L o w t h , H e r d e r en J o n e s de Oostersche letterkunde geheel van hare aesthetische zijde en gevoelde de schoonheden der Arabische, maar bovenal die Hebreeuwsche dichtstukken met gloeijende verbeeldingskracht en schilderde haar in bezielde bijna poetische taal voor oog en oor. Van M u r e t u s en andere letterhelden der 16de eeuw zegt men, dat zij geheel als C i c e r o gevoelden, dachten en zagen; maar met niet minder regt kon van W i l l m e t beweerd worden dat hem eene geheel Oostersche ziel gegeven, en hij tot tolk der Semitische poezy niet minder geboren dan gevormd was. In 1802 werd hij eershalve tot doctor der wijsbegeerte bevorderd, doch curatoren wisten hem te bewegen, dat hij het aanbod van agent van nationale opvoe-

ding afsloeg. Hij aanvaardde echter de benoeming tot professor der gewijde oudheid, met behoud van zijn vroegere waardigheid, in plaats van Schacht. In 1804 benoemde curatoren van het Athenaeum te Amsterdam hem tot opvolger van Walraven.

Hij aanvaardde zijne bediening met eene *Oratio de retinenda antiqua Batavorum in literis Orientalibus gloria*. Amst. 1804. In zijne school zijn onder vele anderen Menil en Hamaker gevormd. Hij was lid van het kon. Ned. instituut en van vele andere geleerde maatschappijen en overleed den 22sten October 1835.

Hij schreef:

Lexicon Arabicum in Coranum, *Hararium et vitam Timuris*. L.B. 1784.

Oratio inauguralis de sensu pulchri Arabum. Harderovici 1794.

Oratio de ingenio Hebr. ad poësin inprimis composito. Ibid 1796, en *de Arabum meritis in literis medio aevo instaur*. Amst. 1807.

De vita Libidi. 1814.

Schets van den staat der Oost. Letterk. in Holland in de 18*de eeuw*. 1820.

Hij liet een rijke bibliotheek na, waarvan de catalogus is uitgegeven. Zij bevatten vele Oostersche mss. en door hem met kantteekeningen beschreven boeken.

Zie D.J. van Lennep, *Mem. Amst. Athen.*, p. 200; Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 453; Juynboll, *Or. de Hamakero* (*Ann. Ac. Gron.* 1835-1836), p. 57; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Letterk.*, D. III. bl. 171; Siegenbeek, *Aansp. bij de Leids. Maats. ten jare* 1836, bl. 27; Bouman, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 509, 630; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Willinck]

WILLINCK, luitenant ter zee, dapper zeeheld, die in 1692 tegen 4 Fransche schepen, onder bevel van Jan Bart, streed en ze noodzaakte af te houden.

Zie J.C. de Jonge, *Nederl. Zeew.*, IV*a*. bl. 393.

[Wilhem Willink]

WILLINK (WILHEM), te Amsterdam geboren, een werkzaam en kundig regent, als wethouder zijner geboortestad, godvruchtig en weldadig en algemeen hoog geacht. De koning benoemde hem tot staatsraad in buitengewonen dienst. Hij overleed 13 Febr. 1841 in den ouderdom van bijna 91 jaren.

Part. berigt.

[F. Willir]

WILLIR (F.) gaf in het licht:

Verhandeling van de koortsen. Amst. 1681. 8°.

Nieuwe geneesk. verhandeling van de Fermenlatie. Amst. 1676.

De Algemeene Geneesmiddelen. Amst. 1677, 2 dn. 8°.

Verhandel. van de pest. 12°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 410.

[Theodorus Wilman]

WILMAN (THEODORUS), predikant te Birdaard en Janum in Friesland, was door het lezen en uitleggen der *Apocalypsen* duizelig geworden, gelijk blijkt uit de titels van twee boekwerken door hem uitgegeven.

Huishoudingen Gods over syn kerk, *ende derselver vianden*, *van de geb. onses Heilands tot den einde der werelt; vertoont in Apoc.* 20 *ende daarby vergeleken Apoc.* 11, 12, 13, 15 *en* 16, *het getal* 666, 1260 *ende* 3 *en een halve dagen*, 1000 *jaren*, *de* 7 *fiolen en aller begin en einde met de historien bevestigt*, *synde in Sept.* 1718, *het einde van alle tyd-bepalingen der profeten*. Leeuw. 1692, *opgedragen aan koning Willem III en kerkelijh goedgekeurd door de klassis van Dokkum*.

Tijd des eindes uit alle de bestekken van alle de dagen des N. Test. in de regering Gods over syn kerk en aller derzelver vianden, *van den doop Christi tot den einde der werelt; ordentlyk vertoond in een korte dog duidelyke verklaring van het* 4-10 *en 't laatste deel van 't elfde capittel der Openb. Johannis*. Amst. 1696.

Zie P a q u o t , *Mem.*, T. V. p. 60; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*, R a b u s , *Boekz. v. Europa*, 1694, T. I. p. 568, 1696, T. II. p. 109.

[Baron J.P.C. Willmar]

WILLMAR (Baron J.P.C.), luit.-gen., nam als luitenant deel aan de laatste oorlogen van het keizerrijk en werd bij den slag van Leipzig gevangen genomen. Na een jaar krijgsgevangen in Hongarije te zijn verbleven, werd hij uitgewisseld en keerde naar Parijs terug. Aldaar aangekomen, werd hij op nieuw bij het Fransche leger ingelijfd en woonde o.a. den slag van Waterloo bij, toen hij eene compagnie mineurs en sappeurs aanvoerde. Na het sluiten van den vrede, vertrok hij naar Belgie, om ook zijn vaderland vele uitstekende diensten te bewijzen. Na geruimen tijd als hoofd-ingenieur van den waterstaat werkzaam te zijn geweest, was hij het, die na 1830 tot minister van oorlog benoemd, de eerste organisatie aan het Belgisch leger gaf. Vervolgens vervulde hij de betrekking van Belgisch gezant met eene zending te Berlijn, totdat hij in 1845-1846 naar 's Hage gezonden werd, ten einde de spanning te doen ophouden, die de quaestie der tolregten had teweeggebragt. De gelukkige wending, welke deze zaak al spoedig nam, was vooral ook aan zijn geest van verzoening te danken. Gedurende de 12 jaren, waarin hij met de betrekking van Belgisch gezant te 's Hage bleef bekleed, toonde hij zich wél op de hoogte van de vraagstukken, die nu en dan oprezen. Gedurende zijne loopbaan, onthield hij zich steeds van aansluiting aan eenige partij; algemeen stelde men zijn oordeel op hoogen prijs. Hij was grootkruis van de orde van den Nederl. Leeuw en van die der Eikenkroon, overleed 28 Jan. 1858, in den ouderdom van ruim 69 jaren, en werd met militaire eer den 1sten Febr. 1858 op het R.K. kerkhof te 's Hage begraven.

Part. ber.

[J.B.D. Wilmer]

WILMER (J.B.D.) gaf in het licht:
Cantate pour la dédicace des Orgues dans l'Eglise Wallonne de Middelbourg. Middelb. 1815.

[Johannes Wilmerdonk]

WILMERDONK (JOHANNES), te Middelburg geboren, was eerst conrector, daarna rector der Latijnsche school, en werd in plaats van Nicolaas Blankaard professor aan de illustre school dier stad, waarin hij ook de waardigheid van Raad heeft bekleed. Hij beoefende de Nederd. dichtkunde, blijkens de Lofdichten en Bijschriften, die men van hem vindt.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 112; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Johann Wilhelm Wilms]

WILMS (JOHANN WILHELM). Deze uitstekende en waardige toonkunstenaar, pianist en componist werd den 30sten Maart 1772 te Witzhelden, een dorp in het hertogdom Berg, twee uren van Solingen, geboren. Het eerste onderrigt in de muzijk, en in het bijzonder op de piano-forte, ontving hij van zijn vader, die destijds schoolonderwijzer en organist dier plaats was, en naderhand van zijn oudsten broeder, mede schoolonderwijzer en organist aan de Luthersche kerk te Elberfeld, en wel met een zoo gelukkig gevolg, dat hij weldra na volbragten studien zich als muzijkmeester aanvankelijk te Luttringhause, twee uren van Elberfeld, en daarna te Elberfeld zelve zich vestigde. Hierbij oefende hij zich in het bespelen der fluit, alsmede in de compositie beproefde hij toen reeds zijne gedachten op het papier te stellen in meerstemmige muzijkstukken. Het verschijnen van Mozart's klavierwerken gaf eene nieuwe wending aan zijne muzikale studien, en voltooide zijne geheele vorming. Zijn talent bleef dan ook niet onopgemerkt, en eenige zijner vrienden raadden hem dan ook aan zich naar eene grootere plaats te begeven. Hij reisde dientengevolge van daar naar Holland, alwaar hij in Augustus 1791 te Amsterdam zich metterwoon nederzette en als muzijkonderwijzer vestigde. Hier vond hij gelegenheid om zich verder grondig in de Harmonie te oefenen, onder leiding van den bekwamen toonkunstenaar Hoderman. Hij gaf les in de muzijk, terwijl, daar hij met vele muzikale familien in betrekking geraakte, hoe langer hoe meer zijne verdiensten bekend werden.

Reeds bij zijn- eerste verschijnen in het publiek nam zijn smaak en zijne pathetische manier van uitdrukking bij de voordragt van klassieke muziekstukken de jonge virtuozen en dilettanten zoodanig in, dat zij met goed gevolg zijne methode volgden. Bij den hoogsten trap van vaardigheid, welke hij op zijn instrument bereikte, verstond hij ook de kunst, om door vrije fantasien de meest geleerdste en door verrassende modulatien zijn toehoorders in verwondering en in verbazing te brengen en hen zoo, als het ware, aan zijne voordragt te boeijen. Van dien tijd af, maakte Wilms zich ook

gunstig bekend als componist en verkreeg daardoor allengskens meerdere kweekelingen. Door zijne voortreffelijke wijze van onderrigt heeft hij verscheiden goede toonkunstenaars en dilettanten gevormd. Een der voornaamste is C.M. v o n S c h m i d t . Aanvankelijk was hij op vele concerten als tweede fluitist werkzaam, zooals in Felix Meritis, de Harmonie boven de manège en andere. Ook liet hij zich verscheidene keeren als obliegaatspeler in het openbaar hooren, en oogstte steeds de welverdiende toejuichingen in.

Zijn spel muntte vooral uit door eene buitengemeene vaardigheid en naauwkeurigheid, het veerkrachtige en duidelijke van zijn aanslag, welke met eene juiste houding der handen verbonden was, door de ongeloofelijke snelheid zijner loopen voor beiden handen en het paarlachtige rollen derzelve.

Zijne voordragt was mannelijk en gevoelig, doch men berispte in hem, dat hij het tempo te dikwerf veranderde en zich te weinig aan een bepaald chythmus bond.

In zijne compositie maakte de sentimentaliteit den voornaamsten grondtrek uit, welke echter door eenen overwegenden rijkdom van schitterende figuren en stoute modulatien ruimschoots gedekt werd. Jammer dat hij zich te veel naar andere vormde, en daardoor niet altijd origineel was. Zijne compositien voor de piano bezitten het voorregt van bij al hare moeijelijkheid in de hand te vallen, en overeenkomstig den aard van het instrument geschreven te zijn. Er bevindt zich veel voortreffelijks onder, wanneer zij echter minder lang waren, zouden zij over het algemeen daarbij gewonnen hebben.

Bij de opgaaf van het getal zijner verschillende werken moeten wij tevens de opmerking voegen, dat zij, volgens het zeggen van W i l m s zelven, slechts de vruchten zijn der uren, welke hem, na zijne veelvuldige en vermoeijende dagelijksche bezigheden, overig bleven. De meeste andere doch minder ijverige kunstenaars zouden dezen tijd tot vermaak of uitspanning hebben gebezigd, een bewijs dat hij bezield was met gevoel voor het ware en schoone.

Hij heeft dan ook ongeveer 50 werken in druk uitgegeven, als te Amsterdam, te Leipzig en bij vele andere buitenlandsche muzijk-uitgevers. Zij bestaan meestal uit piano, forte, solo's, gedeeltelijk voor vier handen of voor orkest, verscheiden liederen, waaronder twee volksliederen, ook fluit- en clarinetconcerten, een paar quartetten voor strijkinstrumenten en een paar voor piano met strijkinstrumenten, zes sinfonien voor groot orkest en ouvertures; bezittende hij nog vele handschriften van feestcantaten voor de maatschappij Felix Meritis, voor de societeit Harmonica, en een aantal voor de jaarlijksche vergadering der maatschappij tot Nut van 't Algemeen; ook nog eene sinfonie, eenige ouvertures, concerten voor verschillende instrumenten, vierstemmige liederen, enz.

Wilms verdiensten bleven niet onbeloond; in 1808 werd hij lid van het koninklijk Nederlandsche instituut van wetenschappen, letteren en schoone kunsten. In 1824 werd hij geroepen als organist bij de doopsgezinde gemeente te Amsterdam. Ook bij de oprigting van de maatschappij tot bevordering der toonkunst, werd hij door de afdeeling te Amsterdam tot lid van verdienste benoemd.

Onder zijne voornaamste werken behoort de voorrang aan het geliefdkoosde volkslied: Wien Neerlands bloed in d'adren vloeit, op woorden van den dichter en ridder Tollens, voor hetwelk hij bij den wedstrijd in 1815 uitgeschreven door den luit.-admiraal ridder van Kinsbergen de premie verwierf van 300 gulden, en daardoor zich de achting en nagedachtenis der nakomelingschap ten volle heeft waardig gemaakt.

Wilms was een matig, werkzaam mensch, een vijand van ijdele pracht, gedienstig zonder eigen belang en kenner van vele wetenschappen, een hoogschatter van geleerden, een braaf vader en een opregt en standvastig vriend, die in hoogachting en liefde van allen deelde, welke geleerdheid en braafheid op regten prijs weten te stellen. Hij overleed den 19den Julij 1847 aan verval van krachten.

Zie Gregoir, *Biogr. des Artistes musiciens Neerland;* Schotel, *Tollens en zijn tijd*.

[Sara Maria van der Wilp]

WILP (SARA MARIA VAN DER) was de dochter van Willem Frederik van der Wilp, conrector der Latijnsche school te Amsterdam, waar zij in 1716 geboren werd en ongehuwd in 1803 overleed. In 1757 gaf zij een fraaije dichtmatige vertaling in het licht van Popes' *Messias*, *gewyde Herderszang*, ook opgenomen in de verzameling gedichten, in 1772 te Amsterdam verschenen.

Haar dichttrant had veel overeenkomst met die van hare vriendin van Merken. Zij bezorgde ook de *Herderszangen* en *Mengeldichten* van A. de Haan.

Zie M. Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 270; J. de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 270; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 511; *Hedend. Val. Letteroef.*, D. I. bl. 314; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Pieter Wils]

WILS (PIETER), landmeter. Na zijne teekening verscheen de eerste zeldzame uitgaaf van het *Octroy van de Schermer mitsgaders Cavel-Conditien ende Caerte. Alcmaer by Th. Psz. Baart*. 1635. 4°.

Zie Kramm.

[Jan Wils]

WILS (JAN), verdienstelijk landschapschilder te Haarlem, wiens werken veelal door zijn leerling van Berchem gestoffeerd zijn, en meestal op die van Both trekken, gelijk twee kabinetstukjes, weleer in het kabinet van G. van der Pals,

die in 1824 op de verkooping van diens schilderij-verzameling te Rotterdam *f* 800 golden.

Zie I m m e r z e e l .

[P. Wils]

WILS (P.), beoefenaar der wiskunst te Amsterdam, wiens *wiskunstige werken* aldaar 1653 in 4°. zijn verschenen.

Zie V e r w o e r t .

[Abraham Wilsenius of Wilsen]

WILSENIUS of WILSEN (ABRAHAM), geboren te Vlissingen, werd in 1639 te St. Anna ter Muiden als proponent beroepen en hield zich ook bezig met het onderwijzen van jongelieden. Hij werkte krachtig mede tot de stichting van het tegenwoordige kerkgebouw aldaar, en woonde eenigen tijd te Sluis, doch keerde naar zijn standplaats terug, waar hij in het laatst van 1670 stierf.

Hij was tweemaal gehuwd, 1. met M a r g a r e t h a B e y e n s , die hem 3 kinderen schonk en kort na 27 Junij 1659 overleed; 2. een groot jaar voor zijn dood, met M a y k e n M a e s , weduwe van den burgemeester J a q u e s H a l l i n c k , die in 1662 te Vlissingen overleed. Zijn zoon J o h a n n e s W i l s e n werd 26 April 1674 als predikant voor de Oost-Indië aangenomen. Zijne spreuk was het zeggen van S e n e c a : *nulla vis major pietate vera est*.

Hij gaf in het licht:

Cort-begryp van de dwalinghen der Roomsche kercke met de wederlegginge derselver uyt de Texten des Leuvischen Bybels, *wt het Fransch* (*tot negenmael toe gedruckt*), *overghesedt in 't Nederdnytsch door Abrahamam Winsemium*, *predikant tot St. Anna ter Muden in Vlaanderen. Tot meerder en beter gherief heeft hij daer byghevoeght de schriftuyrplaetsen van de Nieuwe Oversettinghe der Gereformeerde. Is oock achter aenghestelt syns geloofsbelijdenis met een Catechisatie uyt de belydenisse getroken. Gedrukt tot Leyden voor Francoys Moyaert in CIↃ IↃ CLXIV*, (moet wezen 1644).

Gelijktijdig hiermede uitgegeven volgt er achter: *Abr. Wilsemii*, *Corte Belyd. van het Alghemeyne Chr. Gheloove*, *tot dienst zyner Ghemeynte*, *opentlick verkondicht*, *ende in 't licht ghegeven*, 1644.

Hierna: *Catechizatie*, *ofte eenvoudighe onderwysinghe in alle de Fundamenten der Chr. Religie*, *wt de voorgaende Belyd. ghetroken*, *tot dienst der ghemeynte Jesu Christi*, *die te Muden in Vlaanderen enz*. Ibid. 1644.

Getrouwen dienst tegen Gulielmi de Landsheere Societatis Jesu gepraetendeerden Heyligen-dienst, *dat is: Antwoorde op het Eerste Deel van syn vast en klaer bewys dat de R. Kercken in 't eeren en aenroepen van de Moeder Godts Maria ende andere Heylighen gheen Afgoderye en bewyst etc. Vliss. by J. Pick.* 1649. 8°.

Den Ydelen Roem Roberti de la Planche, *prediker in 't Jesuyten klooster*, *over de valschelyck ghemeende vervalschinghe der Gereformeerde Bybels*, *ende syne al te vroegh-luyd gheroepen victorie op den predickstoel over de Gereformeerde*, *ontdeckt in eenighe Brieven over en weer gheschreven en ghesonden door Hem ende Abr. Wilsenium*, *pred. tot S. Anna ter Muden*. Amst. 1649.

Ontrouwen handel Roberti de la Planche, *prediker in 't Jes. klooster*, *tot Brugge van hem ghenoemt ontrouwen handel Abrahami Wilsens*, *pred. tot S. Anna ter Muden*, *opgedragen aen de burgerye van Brugge voor een Nieuw-jaar. Anno MDCL. Middelb. by Jaques Fierens*.

T h e o p h i l - L e k t i a , *ofte Gods besondere liefde tot syne uytvercorene*, *in de verhandelinghe der vermaerde en hoochwichtige quaestie of Christus voor alle menschen gestorven is. Vliss. J. Pick.* 1653. 8°.

Replyke tegen D. Andreae Petri van der Lindens antwoord op het 2de Capittel van D. Leonardi Fodinaei (*in syn leven Gereformeert predikant tot Delft*) *Traktaetjen van der Wille Gods*. Ibid. 8°.

Zie P. d e l a R u e , *Gelett. Zeeland*, bl. 139, 344; B. H a n n i u s , *Zeeuwsche buise*, bl. 67; P a q u o t , *Mem.*, T. II. p. 324; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* J a n s e n , *St. Anna ter Muiden*, bl. 148.

[J. Wilson]

WILSON (J.), den 26 December 1792 te Breda geboren, trad in 1808 als chirurgien sous-aide-elève in dienst en in 1811 in Franschen dienst als officier van gezondheid 3de klasse bij het 9de reg. art. te Douay en maakte met dat regiment deel van het leger aan de Elbe. In 1812 nam hij deel aan den Russischen veldtogt en maakte gevolgelijk den terugtogt mede over de Beresine. In 1813 nam hij deel aan de veldtogten in Duitschland, o.a. aan dien bij Leipzig, waar hij den baron L a r r y behulpzaam was bij het amputeren van het been van den generaal L a t o u r M o u b o u r g . In 1814 was hij als chirurgien aide-major bij de ambulance van het Fransche hoofdkwartier. In dat zelfde jaar trad hij als officier van gezondheid 3de klasse in dienst van zijn Vaderland. In 1815 kweet hij zich in den veldslag van Waterloo zóó van zijn pligt dat de koning hem tot ridder van den Nederl. Leeuw benoemde. In 1819 werd hij, na afgelegd examen, officier van gezondheid 2de klasse. In dien rang was hij werkzaam bij het regiment husaren n°. 6, bij 's rijks instructie-hospitaal te Leuven, bij het hospitaal in 's rijks gevangenhuis te Gend, van 26 Oct. 1830 tot het begin van 1831 bij de ambulance van het hoofdkwartier. Hij vergezelde den 16den Nov. 1830 als chef van den geneeskundigen dienst de mobile colonne van den hertog van Saxen-Weimar naar Maastricht. In April 1831 werd hij

benoemd tot officier van gezondheid 1ste klasse, in 1843 gepensioneerd en hij overleed den 7 Jan. 1864 te Leur bij Breda.

Part. ber.

[J.T. Wilt of Wielt]

WILT of WIELT (J.T.). Onder dezen naam schuilt J. Torenvliet.

Zie Nagler; Kramm.

[Ferdinandi de Wilt]

WILT (FERDINANDI DE), graveur. De volgende zwarte kunstprent gaat op zijn naam uit.

Ds. Josias van de Kapelle, *aet.* 50, A°. 1691.

Zie Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*

[Thomas van der Wilt]

WILT (THOMAS VAN DER), zoon van Willem van der Wilt en Emerentia van der Staf, werd den 29sten October 1659 te Piershil in het land van Putten geboren, leerling van Verkolje te Delft, schilderde familiestukjes en binnenhuisjes, die volgens Immerzeel niet vrij van stijf heid waren. Ook graveerde hij in de mezzo-tinto manier naar Brouwer, Schalken en anderen.

In 1727 vervaardigde hij een groot schoon stuk met *Portretten van het Chirurgijnsgild te Delft*, voor de ontleedkamer te Delft.

Nagler vermeldt twee zwarte kunst-prenten van hem: *Een jonge naakte Dame*, die zich kapt voor een spiegel, 1687 in fol., en *Eene vrouw met een geldstuk in de regterhand*, dat zij bij het licht beschouwt. Hij vervaardigde ook historiestukken.

Hij huwde Johanna Biddoff en overleed in 1733, in den ouderdom van 73 jaren. Zijn portret, door hem zelven geschilderd, is door T.H. Jelgersma in kleuren geteekend.

Zie: Immerzeel, Kramm, Nagler, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Boitet, *Beschrijv. v. Delft*, bl. 528, 790; Muller, *Cat. van portr.*

[Willem van der Wilt]

WILT (WILLEM VAN DER), zoon van den vorige, leerling van zijn vader in de teeken- en schilderkunst. De platen voor het natuurkundig werk van Leeuwenhoek en van het penningkundig werk van van Loon zijn naar zijne teekeningen gegraveerd.

Volgens zijn tijdgenooten waren er onder zijn collega's weinigen, die hem in het teekenen gelijk waren. Hij overleed den 24sten Jan. 1727, in den ouderdom van 36 jaren.

Zie Immerzeel; Kramm; Boitet, t.a.p.

[Nikolaas Wiltens]

WILTENS (NIKOLAAS), proponent, werd in 1690 aangesteld tot predikant bij de Hollandsche ruiterij, die zich toen in Engeland bevond. Dit gaf aanleiding dat hij in het volgende

jaar tot predikant bij de kapel van koning Willem III te St. James werd benoemd. In 1699 werd hij predikant te Voorhout, in 1704 te Uitgeest, in 1706 te 's Hertogenbosch, in 1710 te Amsterdam, waar hij den 4den April 1734 overleed.

Hij gaf in het licht:

Kerkelijk Plakaatboek, *behelzende de Plakaten*, *Ordonnantien ende Resolutien over kerkelijke zaken*. 's Grav. 1722, 2 dn. 4°., na zijn dood vervolgd.

Zie Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 231; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Nicolaas Wiltens Jr.]

WILTENS Jr. (NICOLAAS), gelegenheidsdichter. Men vindt o.a. een grafschrift van hem op Florentinus Bomble (zie J. van Staveren's lijkrede op dien Amsterd. predikant. Amst. 1722). Zijne verzen zijn gelijk die van Bomble zelven en van diens broeder Antoni Bomble, predikant te Hontenisse en Ossenisse, zeer middelmatig.

[P. Wiltschut]

WILTSCHUT (P.), kapitein ter zee, gaf in het licht:

Wiskunstige gronden en zekere middelen om te kunnen oordeelen over den loop der stroomen en rivieren, *inzonderheid der provincien van Holland en Zeeland*. 's Hage 1741.

Zie Arrenberg, p. 578; Abcoude, *Verv.*, bl. 162.

[A. Willemzonius]

WILLEMZONIUS (A.), student in de godgeleerdheid, schreef:

Korte afbeelding van het zogenaemde Histor. verhael, *met aanhangsel en voorafgaande werk van C. Bouman*, *waarin hij ondernomen heeft om hooggel. mannen met onbezonnen lastertaal te bekladden*. Amst. 1741.

Zie Rogge, *Bibl. der Contram.*, bl. 2091; *Navorscher*, D. XIV. bl. 287.

[Simon Wilmerdonx]

WILMERDONX (SIMON), sedert 1626 predikant te Amsterveen, in 1641 gestorven, gaf in het licht:

Cort begryp der voornaemste dwalinghen van verscheydene feiten met dewelcke de gheref. kercke in de leere geschil heeft. Ghestelt tot versterckinghe der ghem. tot Amsterveen in de suyvere waarheyt. Amsterd. 1626.

Zie Rogge, *Bibl. der Contra-rem.*, bl. 114.

[Johannes Wemerus]

WEMERUS (JOHANNES), van Leeuwarden, predikant te Marrum c.a. Van hem bestaat: *Extract der Synodale Resolutien Frisiae*, *geextraheerd en opgesogt en per titulos in dese ordre gebragt*, afgeschreven door D. Hector Murray, pred. te

Makkum en Kornwerd, later in bezit van M e n s o n i d e s , predikant te Hensbroek, en door anderen vervolgd.

Zie K i s t en R o y a a r d s , *Kerk. Arch.*, D. VIII. bl. 432.

[James Wimes]

WIMES (JAMES), een Schotsch edelman, die, omgekocht door een Schot en twee Spaansche Jesuïten in Brabant, in 1596 hopman Rollé trachtte te bewegen Veere aan de Spanjaarden over te geven. Hij werd 8 Jan. 1597 onthalsd en gevierendeeld.

Zie Bor, B. XXXIII, bl. 57 (236); van Meteren, B. XVIII. fol. 349; Wagenaar, *V.H.*, D. VIII. bl. 453.

[Jan Catyn Winckaert]

WINCKAERT (JAN CATYN), kunstschilder en illuminateur van den hertog van Bourgondie, in 1474 in het St. Lucasgild te Antwerpen ingeschreven.

[Jan Winckaert]

WINCKAERT (JAN), beeldhouwer in 1456, lid van hetzelfde collegie.

Zie Kramm.

[Joh. Lud. Winckel]

WINCKEL (JOH. LUD.) gaf in het licht:
Nassauwsche Lof en Dankoffer, *wegens de verheffing van zijn Hoogheid Willem Carel Hendrik Friso*, *prince van Oranje en Nassauw enz*, *door een byzondere Goddelijke bestiering*, *tot de waardigheid van Erfstadhouder enz. aangetoont ter gelegentheid van een Dank- en Vreugde-feest in eene Leerrede over Psalm XX vs.* 6 *en* 7. Delft 1748.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 169.

[Frans Carel Philip Baron von Winckelmann]

WINCKELMANN (FRANS CAREL PHILIP Baron VON). Van dezen Indischen dienaar is weinig anders bekend dan dat hij directeur der Javasche houtbosschen was en als zoodanig den 29sten Julij 1820 te Samarang overleed. Zijne weduwe, A.H.C. Samlant, overleed daar den 1sten Mei 1822. Een hunner dochters huwde den majoor der infanterie Johan Adam Phitzinger, die op den 15den Sept. 1825 op den weg van Damak naar Baijoran aan de cholera bezweek.

Part. berigt.

[Jacoba Petronella Winckelman]

WINCKELMAN (JACOBA PETRONELLA), dochter van Jacob Winckelman, burgemeester van Vlissingen en Maria Elizabeth Sterthemius, werd aldaar, na haars vaders dood, den 8sten November 1696, geboren. Van haar jeugd af was zij van een zwak ligchaamsgestel en worstelde met zware krankheden. Tot haar 14de of 15de jaar leefde zij volgens hare eigene getuigenis zorgeloos en wandelde naar de begeerlijkheden der jonkheid, afgescheiden van God en zijne

gemeenschap. Zij kwam echter in gezelschap van vrome lieden tot ernstig nadenken, onttrok zich aan alle wereldsche genietingen en overleed te Middelburg den 30sten Augustus 1761, in den ouderdom van 60 jaren. Onder hare nalatenschap vond men een groot aantal dichtstukken, van welke een ge-

deelte door hare nicht M a r i a E l i z a b e t h W i n c k e l m a n in 1763 te Middelburg, met den titel van *Stichtelijke Gedichten* in het licht gegeven en in het volgend jaar door een bundel van *Stichtelijke Mengeldichten* gevolgd werden. Het geheele werk kwam in 1769 andermaal in het licht met eene voorrede van den predikant R. S c h u t t e .

Zij zijn door S c h u t t e zeer geprezen, doch vielen minder in den smaak van anderen.

Ook schreef zij: *Samenspraak over het houden van een Dank- Vast- en Bededag*. Amst. 1770.

Zie *Het Godvruchtige leven en zalig afsterven van de Wel-Ed. geb. Jonkvrouwe J.P. Winckelman*, voor hare *Stichtelijke Gedichten;* W i t s e n G e y s b e e k , bl. 578, t.a.p. D. VI. bl. 516; A r r e n b e r g .

[O.R.F.W. Winckelman]

WINCKELMAN (O.R.F.W.), onderwijzer der jeugd te Utrecht, gaf in het licht:

Themata of Oeffeningen op de verscheiden redendeelen, *volgens de synbare der Fransche Tale*. Utrecht 1772, 2e dr.

Nieuw Fransch en Nederduitsch woordenboek. Ald. 1783, 2 dn.

Schets der Nederduitsche Spraakkunst. Ald. 1784.

Zie A r r e n b e r g , bl. 579.

[Susanna Agneta Winckelman]

WINCKELMAN (SUSANNA AGNETA) maakte verzen op de werken harer tijdgenooten, onder anderen op P. B o d d a e r t *Nagelatene Mengeldichten*.

[Wind]

WIND[1] (BOUDEWIJN DOBBELAER DE), te Middelburg geboren, was med. anat. et chir. lector en vroedmeester, president der provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoerzigt van Zeeland en van de stedelijke te Middelburg, lid van het Zeeuwseh genootschap der wetenschappen en corresponderend lid van het kon. Ned. instituut.

Hij overleed te Middelburg, 14 December 1818.

Men heeft van hem:

Waarneming wegens eene buitengewone waterzucht en daardoor ueroorzaakte beenbreuk. Middelb. 1818.

Het Zeeuwsch Genootschap bezit van hem een *Verhand. over den schijndood*. 1817.

Zie *Cat. v.h. Zeeuwsch Genoots*. (2e *Supplem.*), 1869, bl. 15; H o l t r o p , *l.c.*, p. 400; *Konst- en Letterb.*, 1818, D. II. bl. 451

[Gerardus de Wind]

1) Dit geslacht is oorspronkelijk uit Duitschland en heette daar W i n d i s c h . Een der leden vestigde zich te Rotterdam en noemde zich d e W i n d . Zie *Bockz. der gel. wer.*, 1761, bl. 576.

WIND (GERARDUS DE), in 1685 te Vlissingen geboren, behoorde tot de Doopsgezinde gemeente. Zijne moeder Jacomina Frans was een volle nicht van den dichter Antonides van der Goes. Na de Latijnsche en Grieksche talen

in zijne geboortestad geleerd te hebben, ontving hij bij J. van Gaveren, doopsgezinde leeraar te Zoetermeer en bij A. van Eeghem te Middelburg onderwijs in de godgeleerdheid. Op raad van dezen begaf hij zich naar Amsterdam om bij Galenus Abrahams en de Remonstrantsche hoogleeraren zijne studien voort te zetten. Tevens legde hij zich op de geneeskunst toe, studeerde in dit vak te Utrecht, werd in 1703, na het verdedigen eener dissertatie *de Ophtalmia* med. doctor en nog in hetzelfde jaar leeraar te Middelburg. Hier was hij als leeraar-geneesheer werkzaam tot zijn dood in 1752. In 1726 werd hij beschuldigd dat hij onregtzinnige en sociniaansche gevoelens aankleefde, doch de kerkeraad sprak hem twee jaren later vrij.

Behalve de uitgave der werken van zijn leermeester van Eeghem, die hij met aanteekeningen verrijkte, schreef hij:

Redenen des geloof van J. Kien onderzocht. Middelb. 1711. *Verhandel. over Gods genade*. Amst. 1728.

Lijkreden over het afsterven van Adriaan van Eeghem. Middelb. 1709.

Zie *Naaml. d. Doopsgez. schrijvers*, bl. 131; Rogge, *Geschrift betreff. de Ned. Herv. kerk*, bl. 77; Holtrop, t.a.p., bl. 400.

[G. de Wind]

WIND (G. DE), med. dr. te Middelburg, schreef:

De praecl. Zelandorum meritis in rempubl. litt. Middelb. 1778.

Verhandeling over de vergiften, *tot het rijk der dieren betrekkelijk* in *Verh. v.h. Zeeuwsch Genoots*, D. XIV. bl. 287.

In hands. bij het Zeeuwsch genootschap:

Physiologische verhand. over het menschelijke hart.

Verhand. over de algemeene bekleedpen van het menschelijk ligchaam. 1787.

Physiologische beschouwingen over de zenuwen. 1788.

Verhandeling over de beenderen en kraakbeenderen. 1793.

Verhandeling over de ossificatie. 1784.

Verhandeling over de beenknobbels en gewrichts-verstijving. 1797.

Verhandeling over het graveel. 1798.

Verhandeling over den Callus of beenweer. 1793.

Zie Nagtglas, *Tweede vervolg op den Catal. der Bibl. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 14, 15; Holtrop, *l.c.*

[Paulus de Wind]

WIND (PAULUS DE), med. dr., operateur van Zeeland, anat. chir. et artis obstr. lector. stads-doctor en steensnijder te Middelburg, bezitter van het Roodhuysiaansch geheim.

Hij overleed in 1771.

Hij gaf in het licht:

Het geklemde hoofd gered. Middelb. 1751. 8°.

Over het afbinden der Navelstreng. Middelb. 1757. 8°.

Een waterachtig gezwel in een vrouwelijke borst geneezen in *Verh. v.h. Zeeuwsch Genoot.*, 1769, D. I. bl. 587.

Ontleeding eener dubbele liesschenbreuk, 1 af b. in *Verh. d. Holl. Maats.*, 1763, bl. 118.

Bericht van een gebarsten maag in een kind. Ald. 1765, bl. 219 v.d. Berigten.

Waarnemingen over een gestikte navelbreuk. Ald. 1769, bl. 124.

Waarneming over een gesneden nekbreuk. Met 1 afb. Ald. 1763, bl. 129.

Zie A. van Solingen, *Redevoering ter nayedachtenis van P. de Wind*, Middelb. 1786, Banga, *Gesch. d. Geneesk.;* Holtrop, *l.c.*, p. 401; *Boekz.*, 1751, 688, 1758, 623.

[P. de Wind]

WIND (P. DE) studeerde te Leiden en schreef:

Spec. path. med. de morbis vero et stricto sensu bilosis. L.B. 1790.

Zie Holtrop, *l.c.* p. 401.

[J. van Beekhoven de Wind]

WIND (J. VAN BEEKHOVEN DE) vertaalde.

Saviard, *Nieuwe verzameling van heelkundige waarnemingen*, *met eenige bijzondere hulpmiddelen. Uit het Fransch*. Haarlem 1756. 8°.

Zie *Cat. v.h. Zeeuwsch Gen.*, bl. 373.

[Samuel de Wind]

WIND (SAMUEL DE), med. dr. te Middelburg, 's lands en stads-operateur, steensnijder en vroedmeester, lid van het Zeeuwsch genootschap, overleed 15 Febr. 1803, in den ouderdom van 60 jaren.

Men heeft van hem:

Proeven met de Alcali volabile van Martinet tegen kankerachtige gezwellen in *Verh. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, 1790, D. XIV. bl. 418.

Bericht wegens eene amputatie of afzetting van eene vrouweborst, *wegende over de* 6 *ponden*, *Middelburgsch gewigt; alsmede van de andere wegende over de twee ponden in dezelfde persoon*. Ald. 1791, D. XIV. bl. 397.

Waarneming omtrent een eerstgeboren kind, *waarvan de ingewanden* (*de nieren*, *pisleidvis en waterblaas uitgezondert*) *zich buiten den buik bevonden*. Ald. 1769, D. I. bl. 592.

Verhandeling over den polypus of slymprop en fungus of uitwas, *benevens een berigt en afbeelding van een zeer nuttig werktuig ter afbinding dienende*. Ald. 1784; D. X. bl. 497, 1786, D. XI. bl. 481.

Zie *Konst- en Letterbode*, 1803, D. I. bl. 163; Holtrop, *l.c.*

[Mr. Samuel de Wind]

WIND (Mr. SAMUEL DE), zoon van Paulus en Elisabeth de Wind, den 26sten Jan. 1799 te Middelburg geboren, doorliep van 1805-1809 de Latijnsche scholen en vertrok in 1820 naar Leiden, waar hij de lessen van Wyttenbach,

S i e g e n b e e k in de letteren en die van S m a l l e n b u r g en K e m p e r in de regten bijwoonde. Na de verdediging eener *Dissertatio jur. inaug. de jure absentium*

secundum Codicem Napolionticum in Dec. 1811 tot doctor in de beide regten bevorderd te zijn, zette hij zich als advokaat te Leiden neder. Ruim vier jaren bragt de Wind als practiserend advocaat te Leiden door en keerde den 20sten Junij 1814 naar zijne geboortestad terug, waar hij zich als advocaat vestigde, en zich in de wetenschap van het recht, maar inzonderheid op de geschiedenis toelegde, terwijl hij tevens de oude Latijnsche schrijvers las en excerpeerde. In 1818 werd hij substituut officier van de regtbank van eersten aanleg te Middelburg, in 1833 rijks-advokaat der administratie en in hetzelfde jaar lid van den raad der stad, in 1834 officier van justitie bij de regtbank, in 1848 vice-president van het prov. geregtshof in Zeeland, terwijl zijn naam in 1845 als de eerste voorkwam op de aanbevelingslijst van kandidaten voor het lidmaatschap van den hoogen raad, waartoe hij zonder twijfel zou benoemd zijn geworden, zoo hij zelf zijn wensch niet had te kennen gegeven, buiten aanmerking te blijven. Hij was van 1855 tot zijn dood president van het Zeeuwsch genootschap, lid van het Leidsche en Utrechtsche genootschap, correspondent van de 2de kl. van het kon. Ned. inst. en van vele anderen zoo binnen- als buitenlandsche geleerde genootschappen.

Hij huwde in 1821 zijne nicht Cornelia Dobbelaer de Wind en overleed den 19 Augustus 1859.

Zijne schriften zijn:

Verhandeling over den invloed der dichtkunde op de geschiedenis, *bekroond met den gouden eereprijs*, *door de Maats. v. Ned. Letterk.* in *N. Werken*, 1e D. 2e St.

Verhandeling over de vernietiging van de orde der tempelieren, *bijzonder met betrekking tot ons Vaderland* in *Mnemosyne van H.W. Tydeman*, 2e reeks 6de deel, 1826.

Bijzonderheden uit de geschiedenis van het strafregt in de Nederlanden. Middelb. 1827. 8°.

Bibliotheek der Nederduitsche geschiedschrijvers. Middelburg 1831-1835.

Bijdrage over Jan Adriaansz. Leeghwater in *Vad. Letteroef*. 1837, *Mengelw.* bl. 745-759.

Iets over het kasteel Hellenburg en het dorp Buarlind in *Zeeuwsche Volks-almanak*. 1837.

Nog iets over het Cijferschrift van Carleton in *Kunst- en Letterb.*, 1837, n°. 41.

Hebben onze Voorouders deze landen te vroeg bedijkt en verdienen zij daarom 'vernuftige landbedervers' genoemd te worden? in *Zeeuwsche Volksalmanak*, 1838.

Levensberigt van den Nederlandschen zeereiziger mr. Jacob Roggeveen in *N. Werk. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, Midd. 1838.

Verhandeling over den invloed van Wagenaars Vaderlandsche Historie op de beschouwing en beoefening onzer Geschiedenis in *Werken der 2de klasse van het kon. Ned. Inst.*, 7de deel.

De dood van graaf Floris den IVden op het tournooi te Corbee in 1204. Ald. 8ste deel.

Bedenkingen over het ontwerp van wet tot vermindering der provinciale hoven. Middelb. 1843.

Verdediging der echtheid van den brief van Simon van Haarlem, *waarbij hij goederen der abdy van Egmond in erfpacht neemt* in *Tijdschrift Instituut* 1846.

Fragmenten van den Ridderroman Huon de Bourdeaux in *N. reeks der Werk. v.d. Maats. van Ned. Letterk*., 5de deel, 1847.

Iets over Matth. Smallegange en zijne kroniek van Zeeland in *Nehalennia* 1849.

Jaartallen tot herinnering aan de geschiedenis der stad Middelburg, *sedert de verlossing van het Spaansche juk in* 1774 in *Midd. Naamwijzer* 1849 en 1850.

Johan de Kanter Phz. Fragment uit een onuitgegeven vervolg op de la Rue, *Geletterd Zeeland* in *Nehalennia* 1850.

Verhandeling over den aard van het Leen van het graafschap Holland, in *Nieuwe Reeks der Verh. van het kon. Ned. Inst.* D. I. Amst. 1850.

Beknopte Kronyk der stad Middelburg, *gedurende de regering van het Huis van Oostenrijk*, 1482-1574 in *Midd. Naamw.* 1851.

Jan Franken, *de getrouwe dienaar van Oldenbarneveld* in *Jaarb. Zeeland*, 1852.

Iets over vroegere bestrating en straatverlichting, *bepaaldelijk te Middelburg*. Ald. 1854.

Iets over de oude baksteenen met verheven beeldwerk, *voorhanden in het kabinet van het Zeeuwsch Genoots*. in *Archief*, *vroegere en latere mededeelingen* enz., 1ste stuk 1856.

Mededeeling omtrent den landreiziger Samuel van de Putte. Ald. 1ste stuk.

Verslag van den Codex Sancti Bavonis, *thans berustende op het Raadhuis te Middelburg*. Ald.

Mededeelingen omtrent een bundel autographen uit de 16*de eeuw*, *deels in cijferschrift vervat*. Ald.

Levensschets van wijlen den generaal-majoor P.J. Ackerman. Ald. 1857 3de stuk.

Het Zeeuwsch genootschap is in bezit van vele handschriften van de Wind, o.a. van zijn apparaat voor het vervolg van de *Bibliotheek van Ned. Geschieds*.

Zie zijn leven door A.R. Pekelharing voor de *Maats. van Ned. Letterk. te Leiden* 1860; *Cat. der Maats.* (Reg.); *Cat. der Bibl. v.h. Zeeuwsch Genoots*. (Reg.); *Supplement*.

[H. van der Winden]

WINDEN (H. VAN DER) graveerde stadsgezigten naar J. de Beyer.

Zie Nagler; Kramm.

[M. van der Winden]

WINDEN (M. VAN DER), gaf o.d. spreuk: *qui non contru nos pro nobis* in 1760 te Amsterdam in het licht:

De Vriendschap; Zedespel.

Zie V e r w o e r t .

[Melchior Winhoff]

WINHOFF (MELCHIOR) gaf in het licht:

Landrecht van Auerressel. Gedruckt tho Deventer by Simon Steenborch. Anno 1592 12°. Kampen 1782 12°.

[R. Windsma]

WINDSMA (R.) was onderwijzer eerst te Offingawier en daarna te Wolsum bij Sneek. Hij schreef:

Friesch Blom-koerke, *aef Grymanck fen ijtlijcke rijmckes in hette oare kâterye. Snits*, 1829, kl. 8°.

Friezne Blomme-krûnze, *fuwn in gearfrisle. Snits*, 1833, kl. 8°.

Bledden uwt mijn schrieuw-boeck. Snits, 1847, kl. 8°.

[E. Wingate]

WINGATE (E.) schreef:

Over 't evenredigh liniaal. 8°.

Arithematica. 8°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 237.

[Philippo van Wingelen]

WINGELEN, VAN WINGEL, DE WINGLE, VAN WINGEN (PHILIPPO VAN), teekende het verbond der edelen. De bondgenooten stelden zooveel vertrouwen in hem, dat zij hem naar de graven v a n E g m o n d en M a n s f e l d zonden, ter bevordering van de wezenlijke belangen der Hervormden te Valenchiennes. A l v a deed hem vatten en te Vilvoorden gevangen zetten. Toen werd hij tegen den graaf v a n H o o r n e verhoord, ter dood verwezen en te Brussel op 't schavot onthalsd.

Zie L e C a r p e n t i e r , P. III. p. 1071, *Quartiers Généal.* T. I. p. 173; B o r , B. III. bl. 99, 141, B. IV. bl. 147, 207; *Procès Criminels*, T. I. p. 239, *Ab Aylva Epist. ad Hopperum*, p. 428; T e W a t e r , *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 378.

[Nicolaas van Wingen]

WINGEN (NICOLAAS VAN), zoon van W i l h e l m u s v a n W i n g e n , predikant te Schermerhorn, was predikant te Ouddorp en Oosterleek 1689, te Sevenhuyzen 1691, te Medemblik 1695, te Utrecht 1698, gestorven den 12den October 1721.

Hij schreef:

Onderwijs van de wettigheid der Heylige Schrift. 8°.

Zie P a a u w en V e e r i s , bl. 232.

[Joost van Wingen]

WINGEN (JOOST VAN), kunstschilder, in 1544 te Brussel geboren, bezocht Rome en woonde 4 jaren bij een kardinaal. In zijne geboorteplaats teruggekeerd, werd hij schilder van den prins van Parma. In 1584 reisde hij naar Frankfort, terwijl O t t o V a e n i u s zijne plaats bij den prins innam. V a n W i n g e n bleef er tot zijn dood in 1605. Zijn altaarstuk, het *H. Avondmaal* voorstellende, en zijn *Simson*, *wien de haarlokken worden afgeschoren* zijn heroemd. Bijzonder vindingrijk was hij in

zijne compositien van historieele en allegorische onderwerpen. Er gaan eenige prenten naar zijne teekeningen uit.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

[Jeremias van Wingen]

WINGEN (JEREMIAS VAN), zoon en leerling van den vorige, werd in 1587 te Brussel geboren, bezocht ook Italie, wijdde zich te Rome aan het historiele, later te Frankfort aan het schilderen van portretten. Zijne portretten munten door gelijkenis, natuurlijkheid en penseelsbehandeling uit. Hij overleed er in 1648.

Zijn portret vindt men bij van Mander en Sandrart.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

[G. Wingendorp]

WINGENDORP (G.), teekenaar en graveur, is ook te Kopenhagen werkzaam geweest. Hij vervaardigde boekprenten, zoo als voor en in *Beschrijving der artillerie door T.N. Brinck*. 's Gravenh. 1681 8°.; het portret van *Olaus Wormius*, overleden 1654, oud 66 jaren; de titels voor *A.F. Macrobii Opera cum notis*. L.B. 1670 enz.

Zie Nagler; Immerzeel; Kramm.

[Deitze Wingia]

WINGIA (DEITZE), in 1557 schepen en ten tijde der beroerten secretaris van Leeuwarden, in welke laatste hoedanigheid hij een treffende aanspraak hield aan de schutters dier stad. Hij teekende het verbond der edelen, Alva liet hem dagvaarde, bande hem en tastte zijn goed aan. Hij vond in Oost-Friesland eene schuilplaats.

F. van Inthiema zond zijne *Querelae Hollandiae ad Gulielmum Comitem de Marca* met een Lat. puntdicht in 1575 aan hem.

Zie Winsemius, *Hist. lib. I*, p. 90, 114; *Charterb. v. Friesl.*, D. III. bl. 453; te Water, *Verb. d. Edel.*, D. II. bl. 54, 59, D. III. bl. 380.

[Godfried van Wingine]

WINGINE (GODFRIED VAN) schreef: *Belijdenisse des Geloofs van die in de Nederlanden overal verstroyt zijn*, *met eenen sendtbrief der Gheloovighe*, *die in de Nederlanden zyn*, *welke naa de waarachtige Reformatie des Euangeliums ons Heeren Jesu Christi begheeren te leeven*, *aan den onverwinnelijken Coninck Philippus*, *haren oversten Here*. Ghedruct 1566.

Zie *Cat. H.A. Werumeus*, *libr. theol.*, p. 4.

[Mr. Pieter Winkel]

WINKEL (mr. PIETER), pastoor der St. Jans-kerk te Gouda. Hij was oppervoogd van E r a s m u s , die hem ‘den Goudschen Schoolmeester’ noemde. Hij was echter stadsscholaster en onderpastoor. Er bestaat een brief van E r a s m u s aan hem, *Ep.* L. 30, *Ep* 4. Edit. Lond. In 1501 reisde hij met burgem. D i r k D i r k s z . naar Amsterdam, om

van den bisschop v. Doornik het 100-jarig jubilé van stadswege te verzoeken.

Zie W a l v i s , *Beschrijv. van Gouda*, bl. 101.

[P. van Winkel]

WINKEL (P. VAN), plaatetser. Men vindt prenten van hem in de *Beschrijving der stad Haarlem*, 2de dr. Haarl. 1754. 4°.

Zie K r a m m .

[Philip van den Winkel]

WINKEL (PHILIP VAN DEN), kunstschilder te Brugge, 1450.
Zijn werk is verloren.

Zie N a g l e r ; K r a m m .

[. de Winkel]

WINKEL (. DE) bevond zich in het laatst der 17de of begin der 18de eeuw te Rome, gaf zich daar voor een baron uit en leefde prachtig en op een ruimen voet van de middelen, die hem zijn vermogende vader verschafte. De bentbroeders noemden hem *Feniks*. Later moest hij van zijn penseel (hij was een middelmatig historieschilder) leven.

Zie I m m e r z e e l .

[Dr. Lammert Allard te Winkel]

WINKEL (Dr. LAMMERT ALLARD TE) werd den 13den September 1809 te Arnhem geboren, genoot het eerste onderwijs in eene lagere school aldaar en vervolgens bezocht hij de school van d e J o n g te Arnhem. Nadat zijne opvoeding aldaar voltooid was, koos hij het beroep van onderwijzer en werd op 18 jarigen leeftijd te Geertruidenberg op de kostschool van J. L a g e r w e y Gz. geplaatst. Hier bleef hij tien jaren en oefende er zich met voorbeeldelooze vlijt in wetenschappelijke zaken en in de praktijk van opvoeding en onderwijs. Na eene vergeefsche poging om aan het hoofd eener school geplaatst te worden, werd hij het als gouverneur bij den baron S i x m a v a n H e e m s t r a , grietman van Kollumerland te Veenklooster bij Leeuwarden geplaatst, waar hij een paedagogisch werk van W. M ö l l e r , predikant te Grobitz en hoofdbestuurder van het aldaar gevestigde opvoedingsgesticht, getiteld: *Liefde en Waarheid*, *de beide leidstarren der opvoeding*, vertaalde en in het licht zond. Kort daarna plaatste hij zijn *Iets over het gebruik der werkwoorden hebben en zijn* in het *Taalk. Magazijn* van dr. A. d e J a g e r . Eerst tien jaren later (1847) trad hij weder op met eene verhandeling *over de woorden met den uitgang ing en derzelver geslacht*, en oefende zich gedurende de 14 jaren dat hij bij den heer v a n H e e m s t r a doorbragt in de Latijnsche, Grieksche en de oude talen van den Duitschen stam, zelfs in het Sanskrit. Nadat de letterkundige opvoeding der jonkers v a n H e e m s t r a voltooid was, werd hij (1851) als leeraar in de Nederlandsche

taal- en letterkunde geplaatst aan het gymnasium te Leiden, en was als zoodanig ook de onderwijzer van den

prins van Oranje, die zich in 1854 te Leiden vestigde om zijne studien voort te zetten. Hij vervulde deze betrekking totdat het hem mogelijk gemaakt werd zich geheel te wijden aan de grootsche taak door hem en prof. de Vries ondernomen. Het vak, waarin te Winkel toen en later schitterde, was niet de studie zijner jongelingsjaren. Dit was de wiskunde, en de beoefening dezer wetenschap, waarin hij het tot eene niet onbelangrijke hoogte moet gebragt hebben, was van zeer grooten invloed op zijne gehalte als wetenschappelijk man en voerde hem middellijk tot beoefening der Nederlandsche taal. Geroepen om hierin onderwijs te geven, bevreemde en hinderde hem het gemis van datgene, wat hem in de wiskunde bovenal aantrok. Hij vond in de grammatica's, die hem ten dienste stonden een zeer, dikwijls zeer weinig zamenhangende bijeenstelling van bepalingen en voorschriften, waarvan vele hem in de toepassing bleken onhoudbaar te zijn, of ten minste onjuist geformuleerd te wezen. Hij vraagde zich af of dan de studie der taal niet even goed aan de wetten der logica onderworpen was als andere wetenschappen, en de poging om deze vraag te beantwoorden was de eerste aanleiding tot het onderzoek, waarvan wij zulke uitnemende vruchten bekomen hebben. Later verbond hij aan deze wijsgeerige beoefening der taal de etymologisch-historische, door de school van Grimm aan de orde gesteld, en verwierf zich door stalen ijver ook in deze richting een eervolle plaats; maar zijn grootste verdienste lag buiten twijfel aan den anderen kant. Dit bewijzen verscheidene zijner geschriften en inzonderheid ettelijke artikelen van het Woordenboek, en het is zeer te betreuren, dat hij zijn plan niet heeft kunnen volvoeren, om een geheele Nederlandsche spraakkunst uit te geven.

Behalve een menigte taalkundige opstellen in het *Taalk. Magazijn* en *Archief van Ned. Taalkunde* en *Nieuw Nederlandsch Taal-Magazijn*, in de *Taalgids*, *Bijdragen in de Kon. Akademie* en *Handelingen van het Vde Congres* (Rotterdam), door van Dijk vermeld, gaf hij nog afzonderlijk:

De Logische Analyse van de Nederlandsche spelling onder beknopte regels gebragt. De 4de en 5de dr. onder den titel *Leerboek der spelling; Oeffeningen in de kennis en toepassing der Spelregels; De grondbeginselen der Nederl. Spelling; Regeling der Spelling van het Woordenboek der Ned. Taal*.

Te Winkel was ridder van de Eikenkroon, lid der kon. akad. van wetenschappen en *honoris causa* litt. hum. doctor. Hij overleed den 24sten April 1868. Bij zijn graf hield o.a. prof. de Vries een treffende aanspraak, na een hulde van zijn verdiensten in het Leidsche Dagblad geplaatst te hebben.

Zie *Dr. L.A. te Winkel*, door prof. M.J. de Goeje in *Nederl. Spect.*, 1868, bl. 136; *Levensbericht van dr. L.A. te Winkel*, door

J.A. van Dijk in *Jaarboek voor Lager onderwijs*, 1869, bl. 197; W.G. Brill, *Levensb.* enz. in *Jaarb. d. kon. Acad.*, 1868, bl. 35.

[Wigardus à Winschooten]

WINSCHOOTEN (WIGARDUS à), leerling van Adrianus Junius, rector te Amsterdam. Volgens Burman was hij geen groot taalkundige. Hij gaf onderwijs te Leiden, waar hij liet drukken:

Seeman; behelzende een grondige uitlegging van de Neederlandsche Konst- en Spreekwoorden, *voor soo veel die uit de seevaert syn ontleend en bij de beste schrijvers deeser eeuw gevonden werden*. Leiden bij Johan Vivie 1681, met een vignet van C. Decker (*het schip*) en verzen van Jac. van Brugge, Joh. à Staveren, Joh. de Vivie, M. Hengelenburg. *Letterkonst*, *synde het eerste deel van de Nederlandse spraecke*. Leid. 1680. 8°.

Dictionarium Belgico-Latinum. L.B. 1684. 8°.

Hij was ook voornemens een *Land- en Steéman* uit te geven.

Zie Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, D. I. bl. 535; Burman, *Aenm.*, D. I. bl. 9; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Menelaus Winsemius]

WINSEMIUS (MENELAUS), geboren te Winsum, een dorp in Baarderadeel, in het laatst der 16de eeuw, legde zich op de geneeskunde toe en noemt den beroemden Petrus Pauw te Leiden onder zijn leermeesters. In 1616 volgde hij Augustinus Adama als med. anat. bot. professor te Franeker op. Hij bekleedde tweemaal (1618 en 1631) de rectorale waardigheid en overleed in Mei 1639. Hij huwde de oudste dochter van Nicolaus Mulerus, rector te Leeuwarden en later hoogleeraar te Groningen.

Hij schreef:

Compendium Anatomiae disputationibus XXX. Franeq. 16 .. 4°.

Oratio funebris in obitum Cl. Adriani Metii. Franeq. 1636.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 164; Blancardus, *Orat. paneg. pro Jubil. Acad.*, p. 22; Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Piërius Winsemius of Pier van Winsem]

WINSEMIUS (PIËRIUS) of PIER VAN WINSEM, broeder van den vorige, werd in 1586 te Leeuwarden geboren, en legde zich vroegtijdig en met ongemeenen lof op de letteren toe, grootendeels onder opzigt van zijn vader Haye Piers, die gedurende 30 jaren rector der Latijnsche school te Leeuwarden was. In 1602 begaf hij zich naar de hoogeschool te Franeker tot het aanleeren der geneeskunde, en bleef daar tot 1607, en werd wegens eenige ongeregeldheden weggezonden zonder tot doctor te kunnen worden bevorderd. Hij vertrok naar Leiden en beoefende daar op nieuw de oude letteren en geneeskunde. Hij bezocht ook buitenlandsche hoogescholen, liet de geneeskunde varen en oefende zich in de regtsgeleerdheid aan de hoogescholen te Helmstadt, Erfurt en

Jena. Daarna bezocht hij Zweden en eindelijk Frankrijk, waar hij in 1611 te Caen den graad van doctor in de regten verkreeg.

In zijn vaderland teruggekeerd, zette hij zich te Leeuwarden als advokaat voor den hove van Friesland neder. Doch dit niet naar zijne wensch uitvallende, betrok hij eene landhoeve en besloot zich geheel aan de letteren te wijden. In 1616 echter benoemde hem de staten van Friesland tot hunnen historieschrijver, in plaats van F r u m e r i u s , die kort te voren overleden was. Twintig jaren daarna werd hij hoogleeraar in de welsprekendheid en geschiedenis te Franeker; doch deze waardigheid had hij slechts 8 jaren bekleed, toen hij op den 2den November 1641 aan eene slaapziekte overleed. Zijn ambtgenoot M a r t i n u s W y b i n g a vereerde zijne nagedachtenis met eene redevoering.

Hij schreef:

De igne elementari. Franeq. (zijn medische dissertatie).

De testamentis. Cadomi 1611.

Jus Regum Hispaniae in provincias Belgicas. Franeq. 1721.

Exequiae litterarum ad Hugonem Grotium. Giessae 1615. 12°.

Dissertatio de caussis corruptae eloquentiae. Fran. 1630 fol.

Oratio de Statu unitarum provinciarum. Leov. 1618. 4°. Zie G e r d e s *Floril.*, *libr. rar.*, p. 369.

Chronique ofte Historische Geschiedenisse van Friesland, *beginnende van den jaere nae des Werelts Scheppinge* 3635 *ende loopende tot den jaere nae de geboorte Christi* 1622, fol. m. plat. kaart en platte gronden. Achteraan is eene *Beschrijving van Friesland*. Deze kronijk is nog heden in achting. Zie: F o k k e S j o e r d s , *Inl. tot zijne Algem. Geschied. van Friesland*, bl. 23, 24; Y p e y , *Gesch. d. Ned. tale*, bl. 513.

Vita, *res gestae et mors illustrissimi Mauritii*, *principis Austriaci*. Franeq. 1628.

Historiarum ab excessu Caroli V Caesaris sive rerum sub Philippo II per Frisiam gestarum libri IV. Leov. 1629, 2 vol. 4°. Leov. 1646 fol. Dit werk is door d e G r o o t , H e i n s i u s , P o n t a n u s en S c r i v e r i u s geprezen, door S t r a d a met onderscheiding aangehaald, doch ganschelijk niet door P a q u o t , volgens wien de schrijver een stroeven, bijna raadselachtigen stijl heeft.

Hij liet nog in hands. na eene Lat. vertaling van het IVde boek der *Kronyk van Worp van Thabor*, later het eigendom van S i m o n A b b e s G a b b e m a .

Amores. Franeq. 1631 16°. (Gedicht).

Panegyricus ad Gustavum II, *Sueonum*, *Gothorum et Vandalorum regem*. Amst. 1632 fol. L.B. 1637 12°.

Syrius, *Caniculae stella; cum notis quibusdam*. Franeq. 1638.

Verspreide gedichten vóór de werken van *Hamconius*, *Frumerius*, *Lyclama*, *de Bouriciussen*, *Epicedium in obitum Timaei*

Fabri A°. 1623, *In obitum Adrian Metii* A°. 1636, *Epitaphia quam plurima Metio*, *Maccovio*, *Menelao Winsemio*, achter B l a n c a r d i *Panegyricum*, andere in *Collectio monumentorum foeder. Belgii*, p. 419, p. 436.

Oratio iu obitum Jelgeri Feitsonae, *academiae Curatoris*. Fran. 1621.

Panegyricus in memoriam Gustavi Adolphi Suecorum regis. Fran. 1633 fol.

Oratio in obitum Hectoris Bouricii. Fran. 1636 fol.

Oratio in obitum Johannis Saecmae. Fran. 1636 fol.

Oratio habita cum ab ordinibus Frisiae ad ordinariam Historiarum et eloquentiae professionem vocatus in Academia introduceretur. Fran. 1637.

Oratio in excessum illustr. herois Henrici Nassovii. Fran. 1641 fol.

Oratio in obitum Guilelmi Staeckmanni. Fran. 1643 fol.

Oratio pro reparata Aede Academica. Fran. 1645 fol.

Oratio in obitum Fr. de Vervou. Fran. 1621 4°.

Zijn beeldtenis vindt men voor de *Chron. v. Friesland*.

Zie M. W y b i n g a , *Orat. funeb.*, Leov. 1645, ook achter zijn *Hist. Lib. IV;* V r i e m o e t , *Athen. Fris.*, p. 293; M o r h o v i u s , *Polyh. Liter*, VI. III. p. 970, L. VII. C. III. p. 1065, 1070, T. I; P a r s , *Ind. Bat.*, p. 79, 80; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 417; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1046; G e r d e s , *Floril.*, p. 369; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1702; S a x e , *Onom.*, T. IV. p. 119, 120; H u b e r u s , *Oper. min.*, T. I. p. 127; N e u h u s i i *Thalia Alem.*, p. 309, *Poëm.*, p. 251; B l a n c a r d u s , *Panegyr. pro Jubil.*, p. 27, M. S c h o o c k i u s , *Belg. Foeder.*, p. 395; v. K o o t e n , *Carm. Saec.*, p. 18; d e W a l , *de Clar. Frisiae Jurec.*, p. 173, 440; W i t t e , *Diar.;* H o e u f f t , *Parn. Lat. Belg.*, p. 137; P e e r l k a m p , *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 320; B o r r i c h i u s , *de Poët.*, p. 147; P a q u o t , *Mém.*, T. IX. p. 4; J ö c h e r ; B a u e r ; F o c k e S j o e r d s , *Beschrijv. v. Friesl.*, D. I. bl. 24; v a n S c h w a r t z e n b e r g , *Voorrede tot het Charterb.*, D. II. bl. 67; t e W a t e r , *Verb. d. Edel.*, D. I. bl. 444; D e W i n d , *Bibl. v. Ned. Geschieds.*, bl. 354; E e k h o f f , *Stedel. Kunstverz.*, bl. 38, 51, 221; Dez., *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 75, 76, 150, 196; H o o g s t r a t e n ; K o k ; V e r w o e r t ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Vitus Winsemius]

WINSEMIUS (VITUS), broeder der beide laatsten.

Men heeft:

Sophoclis Tragoediae VII. Ex aduerso respondet Latina interpretatio, *in qua verbum verbo reddidit Vitus Winsemius*, *Carminum ratio ex Gul. Cantero deligenter observato; additis ejus in totum Sophoclem Notis*. Heidelb. 1597.

Zie E e k h o f f , *Bibl. v. Leeuw.*, bl. 48.

[Abraham Hendrik Winter]

WINTER (ABRAHAM HENDRIK), in 1800 te Amsterdam geboren, was leerling in de teeken- en schilderkunst bij W o n d e r en later bij C. v a n H a r d e n b e r g . Hij vestigde zich

te Utrecht, waar hij onderwijs gaf aan 's rijks veeartsenijschool en teekenles. Hij huwde juffrouw v a n d e r G r i n d , die hem eenig fortuin aanbragt, doch in weerwil daarvan verliet hij in 1860 vrouw en kinderen, en werd de boedel voor schulden verkocht. Men wil dat hij in 1861 overleed.

Hij heeft 12 *Paarden-studien*, gr. in fol. gelithografeerd, bij C a r a m e l l i te Utrecht uitgegeven, en vervaardigde 24 etsen met paarden, koeijen, bokken, schapen, honden, dierenkoppen enz. 1820, 1821 4°. en 8°., waarvoor hij door de huishoudelijke maatschappij te Haarlem is bekroond.

Een door hem geschilderd *Stal met schapen* is op het Paviljoen te Haarlem.

Zie v a n E i j n d e n en v a n d e r W i l l i g e n ; I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Adriaan de Winter]

WINTER (ADRIAAN DE), een teekenaar en graveur, bloeide omstreeks 1675-1700. F u s s l y en N a g l e r vermelden van hem:

De nieuwe Hollandsche scheepsbouw. Amst. 1680. 4°.

Les Delices de Hollande. Amst. 1685 12°.

G. Leti, *Theatro Belgico*. Amst. 1690 in fol.

Die Reisen des A. Olearius, met 2 geschiedkundige platen, naar R u n d t gegraveerd. Hamburg 1696 fol.

Menschelijke bedrijven, *bestaande in Regering*, *Kunsten en Ambachten*, *in* 100 *figuren door A.J.* 1695.

Gefloroneerde en door een geslingerde Naamletteren of Cijfers, 13 bl. kl. fol.

Verscheidene Italiaansche en Fransche lofwerken, 12 bl.

Het Portret van Fred. Swetgius, 6 *Landschappen met figuren*, waarvan 4 *de* 4 *jaargetijden* voorstellen. Welligt zijn echter deze laatste van A n t o n i e W i n t e r .

Zie F ü s s l y ; N a g l e r ; K r a m m .

[Mr. Adriaan van Winter]

WINTER (mr. ADRIAAN VAN) schilderde landschappen, die hij naar de tentoonstellingen te Brussel en Amsterdam zond. Hij reisde meermalen naar Duitschland. Ook bezocht hij Italie, Tyrol en Zwitserland. Hij was ruim 25 jaren, toen hij in December 1820 te Leiden overleed.

Zie I m m e r z e e l .

[Antonie de Winter]

WINTER (ANTONIE DE), te Utrecht, graveur, bloeide in de tweede helft der 17de eeuw. Hij graveerde: *De nieuwe platte grondkaart van Utrecht op zijn schoonst en sterkst voorkomende* in de *Gerymde Bedenkingen*, *of ontwerp om Utrecht op zijn schoonst en sterckst te vergrooten. Te Utrecht* 1670 in 4°.

Ook is hij den autheur van:

Meysters' portret, in diens *Gekroonde berymde Policy*. Ibid 1648, van de prenten in *De vermakelijke Avonturier* 1695;

der *Graftombe van Joseph van Gend in de Domkerk te Utrecht* in B i z o t , *Medal. Hist. v. Utrecht*.

Zie K r a m m .

[Carel Frederik Winter]

WINTER (CAREL FREDERIK), letterkundige op Java, werd den 5den Julij 1799 te Djokdjokarta geboren. Zijne ouders waren J o h a n n e s W i l h e l m u s W i n t e r en C h r i s t i n a L o u i z a K a r n a t z , die in 1806 hunne woonplaats Djokdjokarta met Soerakarta verwisselden, omdat zijn vader aldaar was aangesteld tot translateur der Javaansche taal. Hun zoon werd, toen hij acht jaar oud was, aan het onderwijs toevertrouwd van eenen partikulieren onderwijzer te Soerakarta, S c h o l t e n genaamd, een Nederlander van geboorte, en eenigen tijd later aan het onderwijs van eenen anderen onderwijzer, Duitscher van geboorte en B e s t e l m e i j e r genaamd. Maar, noch bij den eersten, noch bij den laatsten maakte hij eenige noemenswaardige vorderingen, zoodat zijn vader hem in 1811 weder van de school nam, en zelf zoo goed hij kon leerde lezen, schrijven en rekenen en vooral hem trachtte te oefenen in de kennis der Nederduitsche taal. Hij had daartoe den noodigen tijd, omdat hij in datzelfde jaar, toen Java door de Engelschen veroverd was, zijn ontslag uit den dienst nam en dus zonder betrekking en bepaalde werkzaamheden was. Daarbij liet hij den knaap al vroeg onderwijs geven in 't Maleisch en Javaansch, niet zoo zeer om deze talen te leeren spreken, want dat had hij al spelende en ongemerkt van zijne eerste jeugd af reeds geleerd, maar om ze te schrijven en zijne gedachten er in uit te drukken over onderwerpen, die in het dagelijksche leven en de omgeving, waarin de knaap verkeerde, niet zoo algemeen voorkwamen. De rigting, die alzoo aan zijne opvoeding werd gegeven, had kennelijk tot doel, om hem tot eenen dergelijken werkkring op te leiden, als waarin zijn vader van 1806 tot 1811 was geplaatst geweest. Voor 't Maleisch bestonden eenige elementair-boeken; wij behoeven slechts het voortreffelijke werk van W e r n d l i j te herinneren; ofschoon 't ons onbekend is, of, bij het onderwijs dat de knaap ontving, van deze hulpmiddelen wel gebruik werd gemaakt. Maar voor 't Javaansch bestond in alle geval volstrekt niets. Dat was eene door Europeanen nog niet beoefende taal. Ofschoon wij twee eeuwen op Java waren geweest, was de kennis van de taal, die er gesproken werd, ons nog geheel onbekend. De schrale en onnaauwkeurige berigten van V a l e n t i j n over dat onderwerp waren de eenige die, ten tijde dat W i n t e r werd opgevoed, ooit waren te boek gesteld. Wij mogen alzoo met het meeste regt beweren, dat de jeugdige knaap door eigen oefening zich de beginselen van de Maleische en Javaansche talen heeft eigen

gemaakt, en dat de gebrekkige teregtwijzingen van zijnen vader daarbij zijne eenige hulpmiddelen geweest zijn.

Toen Java in 1816 door de Engelschen aan zijne regtmatige bezitters was teruggegeven en de Nederlandsche vlag er weder wapperde, trad de vader van onzen W i n t e r op nieuw in dienst als translateur voor de Javaansche taal. Zijn zoon was hem daarbij reeds nu en dan behulpzaam, vooral om zich in die taal te oefenen, maar ook omdat de werkzaamheden aan die betrekking verbonden nog al veelvuldig waren; en toen nu de jongeling den ouderdom van 19 jaren bereikt had, werd hij in 1818 benoemd tot adjunkt-translateur voor de Javaansche taal.

Ziedaar de eerste schrede gezet op eene loopbaan, waarin hij zich groote verdiensten heeft verworven. Met onvermoeiden ijver vervulde hij de pligten aan zijne betrekking verbonden, maar bovendien ging hij voort met zich verder te oefenen in de kennis der moeijelijke maar schoone taal, waaraan hij zich had toegewijd. Reeds in 1819 werden hem nog belangrijker werkzaamheden opgedragen. Daar zijn vader te Samarang dezelfde betrekking verkreeg, welke hij te Soerakarta tot dusverre vervuld had, werd de zoon belast met het waarnemen van al diens funktien op laatstgenoemde plaats, zoodat nu de gansche arbeid op hem rustte. Maar, ofschoon nog slechts twintig jaren oud, kweet hij zich van deze verpligtingen op eene voortreffelijke wijze, zoodat hij in 1825 werd benoemd tot translateur der Javaansche taal te Soerakarta op een maandelijksch traktement van *f* 200,00, terwijl hem tevens de waarneming van het notarisambt werd opgedragen.

Kort na deze benoeming barstte de Javasche oorlog uit. 't Zal wel geen betoog behoeven, dat, in dien veel bewogen tijd, de werkzaamheden der betrekking die W i n t e r bekleedde buitengewoon talrijk en moeijelijk moesten zijn. Maar nooit waren ze hem te veel of te zwaar. In eenen onbegrijpelijk korten tijd was hij gereed met hetgeen hem opgedragen werd, en altijd was zijn werk goed en onberispelijk. 't Strekt hem tot eer, dat in dien tijd het gouvernement zijne werkzaamheden erkende en op prijs stelde, iets waarvan het hem een schoon bewijs gaf, door hem, als eene belooning voor bewezene buitengewone diensten, eene vermeerdering van bezoldiging toe te leggen.

Zoodanig bleef zijn leven tot 1834. Er kwam geene verandering in, dan dat in 1827, toen voor 't eerst de instelling van den zoogenaamden ‘burgerlijken stand,’ in navolging van 't geen in Nederland bestaat, ook in Indië werd ingevoerd, en hem, bij de betrekking, die hij reeds bekleedde, ook nog de funktiën van ‘ambtenaar van den burgerlijken stand’ werden opgedragen. Maar in ditzelfde tijdvak ging hij voort met de studie der Javaansche taal- en letterkunde, nu niet meer met

het doel om zich bekwaam te maken voor de werkzaamheden aan zijne betrekking verbonden, maar om al dieper in den aard en den geest eener wetenschap door te dringen, die tot dien tijd maar al te zeer door de beheerschers van Java was verwaarloosd. Ondertusschen begon het gouvernement al meer en meer behoefte te gevoelen aan ambtenaren, die 't Javaansch konden spreken en schrijven, vooral toen in 1831 door den gouverneur-generaal v a n d e n B o s c h het kultuurstelsel was ingevoerd, waardoor eene geheele hervorming en omwenteling zoowel in de Javaansche maatschappij als in de verhouding tusschen deze en het Nederlandsche bestuur geboren werd. Terwijl wij ons vroeger niet of althans zeer weinig met de inwendige huishouding dier maatschappij inlieten, terwijl de regenten bijna de eenige personen waren, die onmiddellijk met het Europesche bestuur in aanraking kwamen, en al de bevelen genoegzaam alleen door hunne tusschenkomst werden ten uitvoer gelegd, werden wij, door het stelsel van kultures, wel genoodzaakt, om dieper door te dringen en zelf te regelen, waarvan vroeger de regeling aan het inlandsche bestuur was overgelaten. Dat daartoe vele ambtenaren vereischt werden, die Javaansch verstonden, behoeft wel geen betoog, en dat ze bijna niet gevonden werden, zal men uit het voorgaande gemakkelijk kunnen afleiden.

Aan deze omstandigheden had het ‘instituut voor de Javaansche taal te Soerakarta’ zijne geboorte te danken. Reeds het eerste artikel van het reglement, dat, bij gouvernements resolutie van 26 Mei 1832 n°. 1, (Staatsblad n°. 26) werd vastgesteld, bewijst het. Immers wij lezen daar uitdrukkelijk, dat ‘het instituut voor de Javaansche taal zou dienen, om jongelingen in de gelegenheid te stellen, zoowel tot verkrijging van grondige kennis in gemelde taal, als om met de inlandsche grooten en mindere Javanen te kunnen omgaan, en om hunne denkbeelden in die taal duidelijk te uiten en in schrift te stellen.’ 't Ligt niet in onze bedoeling, om hier eene geschiedenis van deze inrigting te geven, noch van hare verdiensten, noch van hare gebreken, noch van haar einde. Wij hebben alleen van hare oprigting en strekking gewag gemaakt, om al dadelijk te doen uitkomen, dat een man als W i n t e r voor haar onmisbaar was. Dat begreep ook het gouvernement, en daarom werd hij in 1834, onder genot eener geldelijke toelage, belast met het geven van onderwijs in het praktische gedeelte der Javaansche taal op dat instituut, met verpligting, om alle werkzaamheden als gouvernements translateur te blijven waarnemen. Tot 1843 kweet hij zich van deze dubbele betrekking, en toen in dat jaar het instituut werd vernietigd, werd hij op wachtgeld gesteld.

't Is bekend, dat het intrekken van het instituut te Soerakarta in verband stond met de oprigting der koninklijke akademie

te Delft. Was het mislukt, om te Soerakarta zulke ambtenaren te vormen voor het binnenlandsch bestuur op Java als men noodig had, men wilde nu beproeven, dit te Delft te doen. Een onzer beroemdste geleerden T a c o R o o r d a , hoogleeraar aan het Amsterdamsche athenaeum, had zich reeds sedert eenigen tijd aan de beoefening der Javaansche taal- en letterkunde toegewijd. Het tijdelijk verblijf in Nederland van G e r i c k e , die in 1826 door het Nederlandsche bijbelgenootschap naar Java was afgevaardigd, om daar eene Javaansche bijbelvertaling tot stand te brengen, had hiertoe aanleiding gegeven. R o o r d a had zijne eerste hulpmiddelen van G e r i c k e ontvangen en het daarmede zoover gebragt, dat hij, als hoogleeraar aan de akademie te Delft, het onderwijs in 't Javaansch kon op zich nemen. Maar niemand als hij zelf gevoelde beter, hoe veel er nog toe noodig was, om dat onderwijs tot eenigen trap van volmaaktheid te brengen, en hoe de hulp van W i n t e r , die meer dan iemand tot de kennis dier taal, in al haren rijkdom, eigenaardigheden en verscheidenheden, was doorgedrongen, daartoe onmisbaar was. Wij zullen ons niet vermeten, aan te wijzen wat de kennis der Javaansche taal- en letterkunde, op de hoogte waarop zij zich toen bevondt, aan W i n t e r te danken heeft. Niemand was daartoe beter in staat dan de hoogleeraar R o o r d a zelf, die naauwkeuriger dan iemand daarmede bekend was. Heeft hij de wetenschap, in betrekkelijk zeer korten tijd, tot eene verbazende hoogte gebragt, W i n t e r heeft hem grootendeels daartoe in staat gesteld, door op Java zelf de schatten op te sporen, die bewerkt moesten worden en de bronnen te openen, die thans in Nederland rijkelijk vloeijen.

Zoowel uit eigen beweging, als op uitnoodiging van den hoogleeraar R o o r d a , heeft W i n t e r sedert 1843 de volgende Javaansche werken vervaardigd.

1°. *Eene proza-omwerking van eene poëtische Javaansche konceptie*, *getiteld: 'Hadji-Soko.'*

2°. *Eene proza-omwerking van eene poëtische konceptie*, *getiteld: 'Damar-woelan.'*

3°. *Eene proza-vertaling uit het Engelsch van het 'Ramajana door William Carey en Joshua Harshman*, in drie deelen.

4°. *Eene proza-vertaling van de twee eerste deelen van de 'Duizend en één nacht*, *Arabische vertellingen.'*

5°. *Eene poëtische vertaling van de vijf eerste deelen van de 'Duizend en één nacht*, *Arabische vertellingen.'*

6°. *Eene proza-vertaling van een* 58*tal anekdoten uit het Nedertuitsch en Engelsch*.

7°. *Eene proza-vertaling van een* 556*tal anekdoten uit het Nederduitsch en Engelsch*.

8°. *Eene proza-vertaling van de drie eerste stukken der Bijbelsche Geschiedenis door Wester*.

9°. *Eene proza-vertaling van een* 200*tal leerzame verhalen door C. Schmid*.

10°. *Eene proza-vertaling van een honderdtal leerzrme verhalen door J. de Vletter*.

11°. *Eene proza- en poëtische vertaling van de levensschets van sultan Ibrahim*.

12°. *Eene proza-vertaling van den laatsten veldtogt van Napoleon*.

13°. *Een korte inhoud in proza van de heldendichten 'Hardjoeno Sosrobahoe*,' '*Romo*' *en* '*Brotojoedo.'*

14°. *Javaansche gesprekken over verschillende onderwerpen*.

15°. *Eene verzameling van nagenoeg* 1700 *Javaansche spreekwoorden in gesprekken*.

Al deze werken, met uitzondering van die, welke onder de nummers 5, 8 en 12 zijn opgenoemd, bevinden zich thans (1859) in 't bezit der Delftsche akademie. Daarvan zijn door den druk reeds (1859) in het licht gegeven de werken onder de nommers 4, 6, 13 en 14 vermeld, het eerste gedeelte van n°. 5, alsmede het eerste honderdtal van n°. 9. De werken, vermeld onder n°. 5, 8 en 12 zijn door W i n t e r aan Z.H. den Soesoehoenan van Soerakarta en den pangeran adipati M a n g k o e N e g o r o aangeboden, die ze met de meeste belangstelling aangenomen en gelezen hebben.

Maar dit zijn niet de eenige vruchten van zijne verbazende kennis en rusteloozen ijver. Behalve menig belangrijk opstel, onder anderen over de zeden en gewoonten, over de regtspleging enz. der Javanen, dat in vroegere jaargangen van het tijdschrift voor Ned. Indie voorkomt, werd in 1844 aan hem, in vereeniging met A.J. W i l k e n s , door het gouvernement de vervaardiging opgedragen van een zeer uitgebreid etymologisch Javaansch Nederduitsch woordenboek, waarvan de eerste proeve in het Tijdschrift voor Ned. Indie is uitgegeven. In 1846 werd hij door het gouvernement ter beschikking gesteld van het lid van den raad van Indie, J.F.W. v a n N e s , toen gouvernements-kommissaris voor de vorstenlanden, ten einde dien hoofdambtenaar in de uitoefening van zijne zending ten dienste te staan. En in het volgende jaar werd hem de moeijelijke en veelomvattende taak opgedragen, van een gedeelte der nieuwe Indische wetgeving in het Javaansch te vertalen, een werk dat reeds geheel gereed en afgedrukt is (1859).

Niet alleen door zijne talrijke geschriften heeft hij de kennis der Javaansche taal onder Europeanen met reuzenschreden doen vooruitgaan; ook door mondeling onderrigt trachtte hij ze te bevorderen. Behalve de elêves van het voormalig instituut der Javaansche taal te Soerakarta, ontvingen van hem onderwijs de heeren v a n H e r w e r d e n , W o r m e r , L l o i j d ,

Palm, van den Ham, van der Vlis, Mounier, Cohen Stuart enz.

Men staat verbaasd over den omvang der werkzaamheden en de resultaten van den arbeid van dezen merkwaardige man. Voeg daarbij, dat hij de nederigheid en belangloosheid zelve was. Voor zijn onderwijs ontving hij nimmer betaling, hij deed het louter uit vriendschap en uit liefde voor de wetenschap.

Winter stond in hooge achting, zoowel bij Inlanders als Europeanen, was ridder van de orde van den Ned. Leeuw, en overleed in Januarij 1859. Een weduwe, 5 dochters en 2 zonen nalatende.

Zie *Tijdschrift voor Ned. Indie*, 1852, 2 d.; *Javasche Courant*, 29 Jan. 1859.

[F.D. Winter]

WINTER (F.D.), stempelsnijder in de 2de helft der 17de eeuw. Zijn naam staat o.a. op een medaille *Willem III koning van Engeland*.

Zie Kramm.

[Frederik Winter]

WINTER (FREDERIK), den 7den Mei 1712 te Udem in het Kleefsche, waar zijn vader Nikolaas Winter als Pruisisch ambtenaar woonachtig was, geboren, genoot zijne akademische opleiding sints 1731, eerst te Duisburg en daarna te Leiden, waar hij den 15den Junij 1736 tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd. Aan zijne toen in het openbaar verdedigde dissertatie *de motu musculorum* viel de eer ten deel onder de *Disputationes anatomicae selectae* van Haller herdrukt te worden. Naauwelijks was er na zijne promotie een jaar verloopen, toen hij de aanstelling ontving tot lijfarts van den toenmaligen prins van Oranje-Nassau, later Willem IV. Door den invloed van dezen zijnen beschermheer werd hij in 1740 aan de hoogeschool te Herborn beroepen, welke betrekking hij ruim drie jaren later verwisselde met het hoogleeraarambt te Franeker, werwaarts hij 25 Junij 1744 beroepen werd, om in plaats van den hoogleeraar Wyer Willem Muys, die 19 April 1744 gestorven was, de genees- en scheikunde te onderwijzen, waaraan in 1747 ook het onderwijs in de kruidkunde werd toegevoegd. De oratie door Winter niet terstond bij zijne komst te Franeker, maar eerst later bij zijne plegtige inwijding op 24 April 1746 uitgesproken, behelsde vooral de toepassing zijner reeds vroeger ontwikkelde denkbeelden op de natuur- en kunsthulp, zooals deze de hoofd-inhoud der praktische geneeskunde uitmaken. Den 8sten Aug. 1747 naar Leiden beroepen, aanvaardde hij het gewone hem aldaar opgedragen hoogleeraarambt in de geneeskunde, met eene op 23 October uitgesprokene *oratio de motu vitali et irritabilitate fibrarum*, die echter evenmin als zijne den 8sten

Februarij 1751 uitgesprokene rectorale oratie schijnt gedrukt te zijn.

Nog in hetzelfde jaar van zijne komst te Leiden werd, bij besluit der algemeene staten, de waardigheid van lijfarts van den genoemden prins, erfstadhouder der vereenigde Nederlanden, aan den hoogleeraar Winter opgedragen, gelijk dit weder een jaar later geschiedde ten opzigte van diens zoon, den toenmaligen erfprins. Hij overleed den 17den November 1760. Zijn lijk werd 21 November in de St. Pieterskerk begraven.

Men heeft nog van hem:

Oratio de certitudine in Medicina. Leov. (s.a.) fol.

Oratio de certitudine in Medicina practica. Franeq. 1747 fol.

Zie Vriemoet, *Ath. Freriacae*, p. 252; te Water, *Narratio*, p. 223; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. I. bl. 298, D. II. bl. 201, 202; Suringar, *Verval van het klinisch onderwijs na den dood van Boerhaave. Waardeering van het Dynamische element in de theor. leer van Gaubius en Fred. Winter;* Schotel, *Leidsche Hooges.*; *Nederlandsche Jaarboeken*, D. V. St. 2, 1751, bl. 1018-1021; Claessen, *Progr. inaugur. Cl. F. Winteri*, Herborn, 1740; W. Burchardi *Progr. de Professoribus qui in arte salutari nostram illustrarunt Academiam*, Herb. 1745 fol.; *Acta Lips*, Vol. IX. p. 566 seq.; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Feyo Udo Winter]

WINTER (FEYO UDO), in 1713 te Emden geboren. Zijn vader lag toen als officier in dienst der staten te Emden en later te Zutphen in garnizoen. Na zijne studien volbragt te hebben, werd hij in 1740 med. doctor, diende als zoodanig in het leger en oefende ook de praktijk uit aan het hof van den prins van Oranje en graaf Maurits van Nassau.

In 1755 werd hij te Franeker *Lector chemiae et Materiae Medicae*, later hoogleeraar der geneeskunde.

Hij overleed den 28sten Januarij 1772, ruim 58 jaren oud.

Zie Vriemoet, *l.c.*, p. 878; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. II. bl. 269.

[Hendrik de Winter]

WINTER (HENDRIK DE), in 1717 te Amsterdam geboren, leerling van Cornelis Pronk, teekende in diens stijl, kasteelen, kerken, buitenplaatssn, wildbanen enz., naar de natuur. Reeds in zijne jeugd had hij zulks voor Duitsche vorsten gedaan.

Hij gaf in zijne geboorteplaats onderwijs in de bouw-, doorzigten teekenkunde, ook was hij makelaar in kunstvoorwerpen.

Hij had veel kennis van de kunst en vervaardigde de *Beredeneerde Catalogus van alle de prenten van Nicolaas Berchem*. Amst. 1767 8°. In 1782 was hij nog als makelaar werkzaam.

[Hendrik Winter of Wynter]

WINTER of WYNTER (HENDRIK), kunstgraveur, bloeide in het midden der 17de eeuw te Utrecht.

Men heeft van hem:

Trajectum ad Rhenum triumphans, met alle mogelijke zinnebeelden en afbeeldingen der steden in de provincie Utrecht, alsmede honderden wapens van Stichtenaars enz., 2 bladen.

Gezigt in de Domkerk te Utrecht, *bij gelegenheid eener feestelijke oratie*, 1668, naar J. V e n n e k o o l .

De huldiging van Joan Huydecoper, *Heer van Maarseveen*, *daar de Schout hem den eerebeker aanbiedt*, vol figuren, ten voeten uit, in fol. en plano.

Portret van Willem IJsbrantz Bontekoe. 4°.

Zie K r a m m .

[Jan Willem de Winter]

WINTER (JAN WILLEM DE), geboren te Kampen in het jaar 1761, werd door zijne ouders voor den zeedienst bestemd, trad op 12-jarigen leeftijd in die loopbaan en onderscheidde zich door zijnen ijver en moed, zoodat bij bij de revolutie in 1787 reeds den rang van luitenant ter zee bekomen had. Door dat hij zich steeds een hevig patriot betoond had, was hij verpligt naar Frankrijk te vlugten en als voorstander der revolutie vroeg en verkreeg hij een plaats bij het leger te velde en nam als zoodanig deel aan de veldtogten van D u m o u r i e r en P i c h e g r u en werd weldra tot den rang van brigade-generaal verheven. Toen in 1795 ons land door P i c h e g r u bemagtigd was, maakte d e W i n t e r van die gelegenheid gebruik om in zijn vaderland terug te keeren. De staten-generaal boden hem bij voorraad den post van adjunct-generaal tot organisatie der marine aan, en het was in deze betrekking dat hij al dadelijk van zijnen invloed een bewijs gaf door zijne onderhandeling met het scheepsvolk op de Texelsche reede, aan wier onderdanigbeid en krijgstucht destijds zeer veel ontbrak. Nog in datzelfde jaar werd d e W i n t e r tot vice-admiraal en kommandant van 's lands vloot aangesteld.

Het was in deze betrekking dat hij door zijn toedoen den toestand der zoo diep gezonkene Hollandsche vloot aanmerkelijk verbeterde en niet alleen door het vaststellen van strenge straffen de zoo zeer noodige orde bevorderde, maar ook door het lot der schepelingen te verbeteren, dezen met meerderen lust en trouw bezielde, om, wanneer het noodig was, hun leven voor het vaderland veil te hebben.

Dat tijdstip naderde met rassche schreden. De Hollandsche vloot, aan wier hoofd d e W i n t e r thans stond, bestond uit 15 linieschepen benevens 12 fregatten en kleindere vaartuigen en was door de Engelsche zeemagt ten naauwste ingesloten zijnde, op de Texelsche reede werkeloos blijven liggen, doch in het najaar werd deze op onze kusten door stormen deerlijk geteisterd en oordeelde d e W i n t e r het oogenblik gunstig om met de vloot uit te loopen.

Naauwelijks was deze vier dagen in zee of men kreeg de Engelsche vloot onder bevel van den admiraal D u n c a n in het gezigt en had er op den 11den October 1797 bij Kamperduin een hardnekkige en bloedige zeeslag plaats, die drie uren duurde, waarin men van beide zijden wonderen van dapperheid verrigtte, en groote verliezen leed, maar waarin ook onze zeemagt het onderspit moest delven, d e W i n t e r met zijn deerlijk gehavend schip ‘de Vrijbeid’ en nog 7 andere schepen in handen der Engelschen viel en benevens een groot aantal hoogere en lagere bevelhebbers als krijgsgevangen naar Engeland gevoerd werd. Hier werd hij met onderscheiding behandeld en na eene gevangenschap van omstreeks twee maanden ontslagen zijnde, keerde hij in December hier te lande terug, verzoekende aan de nationale vergadering zich te mogen verantwoorden, hetgeen voor'shands werd geweigerd. Inmiddels gaf de regering der stad Amsterdam bij zijn vertoeven aldaar hem een blijk van hulde en erkentelijkheid, door het op haren last ten tooneele voeren van het vaderlandsche tooneelspel J a c o b S i m o n s z o o n d e R i j k, tot het bijwonen waarvan d e W i n t e r beleefdelijk werd uitgenoodigd. Te midden van een daverend handgeklap verscheen hij in de zaal en ontving eene welkomstgroet ten dien einde door den dichter B r e n d e r à B r a n d i s vervaardigd. Het leed echter niet lang of d e W i n t e r werd door den daartoe gekozene oorlogsraad volkomen geregtvaardigd en verklaarde deze dat hij in het gevecht op den 11den October de eer der Bataafsche republiek roemrijk gehandhaafd had.

In Julij 1798 werd d e W i n t e r als gezant naar Frankrijk gezonden en bekleedde dien post tot in 1802, toen hij naar Holland geroepen werd om aan het hoofd der zeemagt te staan. De Tripolitaansche regering had aan de republiek herhaalde malen redenen van ontevredenheid gegeven en werd d e W i n t e r dientengevolge met een sterk eskader derwaarts gezonden. Gedurende eenige maanden hield hij de kusten van Burbareyen bezet en na de verschillen tusschen de beide regeeringen uit den weg te hebben geruimd, sloot hij tusschen haar eene gewenschte vrede.

L o d e w i j k N a p o l e o n, koning van Holland geworden zijnde, schonk aan d e W i n t e r zijn volle vertrouwen, benoemde hem tot maarschalk van het rijk, tot graaf en tot opperbevelhebber ter zee en te land, en toen N a p o l e o n Holland in het Fransche keizerrijk had ingelijfd, verhief hij hem tot grootkruis van het Legioen van Eer en tot inspecteur-generaal van de Noordelijke zeekusten. In de maand Julij van het jaar 1811 vertrouwde hij hem het bevel over de zeemagt bij Texel vereenigd, maar weldra tastte eene ziekte, het gevolg van doorgestane vermoeijenis, hem aan en werd hij genoodzaakt zich naar Parijs te begeven,

waar hij den 2den Junij 1812 overleed. Hij werd op kosten van het gouvernement met grooten luister begraven. De hervormden predikant M a r r o n hield op hem eene lijkrede; zijn stoffelijk overschot werd in het Pantheon bijgezet en zijn hart naar Holland gevoerd en te Kampen in eene smaakvolle urne bewaard, die als een hem waardig gedenkteeken in de Boven- of Nicolaas-kerk is daargesteld.

Zie *Vaderl. Hist. ter verv. van Wagenaar*, D. XXIV. bl. 175, D. XXII. bl. 313 en 314, D. XXXVI. bl. 163-165 en 176, D. XXXVIII. bl. 260-278; *Biographie Universelle*, T. XXI. p. 137; d e J o n g e , *Geschied. van het Nederl. Zeewezen*, D. VI*a*. 412, 531*b*, 11, 34, 128, 136-219, 253-271, 435, 463, 576, 579, 582, 665; V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[J.H.C. de Winter]

WINTER (J.H.C. DE), broeder van den vorige, was in 1785 kommandant der soldaten aan boord van een Hollandsch oorlogschip. In 1787 schijnt hij na eerst van Nederlandschen in Engelschen dienst te zijn overgegaan in Russischen dienst te zijn gekomen. Door voorspraak van v a n K i n s b e r g e n werd hij dadelijk luitenant-kolonel. Hij had veel deel in de overwinning door den prins v a n N a s s a u voor Okzakow bevochten. In het voorjaar van 1789 was hij kolonel, ridder van St. George en kommandeerde eene divisie, bestaande uit 12 Chebekken en Galeyen van 12 tot 28 stukken, der armade onder den prins v a n N a s s a u in de Oostzee. In een aanval op de Zweden werd hem door een kanonskogel de regterhand verbrijzeld, aan welke wonden hij in den rang van brigadier overleed. Hij had denkelijk wegens zijn moedbetooning te Okzakow een gouden degen ten geschenke gekregen.

Zie v a n W o e n s e l , *Reizen naar Turkije*, bl. 282, 285 etc. Zijn portret of schaduwbeeld is aldaar op bl. 323 te vinden; d e J o n g , *Reizen naar Turkije*.

[H. de Winter]

WINTER (H. DE) leed schipbreuk op de *Erfprins* van 56 stukken, gekommandeerd door kapitein L o u i s A b e r s o n in 1783.

Verhaal van de ongelukkige schipbreuk, in *de Recensent*, 1842, n°. 18.

[Jilles de Winter]

WINTER (JILLES DE), in 1650 te Leeuwarden geboren, had den binnenhuisschilder B r a k e n b u r g tot leermeester. Hij was te Amsterdam gevestigd en schilderde moderne gezelschapsstukjes, met achtergronden van fraaije landschapjes, goed van licht en bruin en aangenaam van koloriet. Minder gelukkig was hij in het teekenen van figuren. Hij overleed in 1720.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m ; N a g l e r .

[J. Winter]

WINTER (J.) behoort onder de graveurs der Bijbelplaten door H o e t , H o u b r a k e n en P i c a r t .

Zie Immerzeel.

[Nicolaas Simon van Winter]

WINTER (NICOLAAS SIMON VAN), zoon van P i e t e r v a n W i n t e r en E l i z a b e t h v a n L e e u w a r d e n , werd in 1718 te Amsterdam geboren, ontving een beschaafde opvoeding en werd voor den koophandel opgeleid. Reeds vroeg legde hij zich toe op de dichtkunst, vormde zich in de school van F e i t a m a , maakte zich diens dichtrant eigen en gaf in 1743 zijne eerste dichtproeve *Kain en Habel* in het licht. Den 5den Mei 1744 huwde hij J o h a n n a M u h l , dochter van de dichteres A g a t h a M a r i a S e n a , weduwe van J a c o b M u h l en knoopte vriendschappelijke betrekkingen met de toen bloeijende dichters aan, zooals d e B o s c h , F e i t a m a , H u i s i n g a B a k k e r , P a t e r en anderen, doch overtrof ze allen in levendigheid, bevalligheid en vindingrijkheid. In 1755 verscheen zijn dichtstuk *de Amstelstroom*, een pendant van *de Rottestroom* van D i r k S m i t s , door v a n K a m p e n met *den IJstroom* van A n t o n i d e s vergeleken.

Veertien jaren na zijne met zooveel genoegen ontvangen *Amstelstroom* (1769) verschenen zijne *Jaargetijden* naar de *Seasons* van T h o m p s o n , een meesterstuk van beschrijvende poëzy. Inmiddels had hij zijne echtgenoote door den dood verloren en hertrouwde hij den 26sten September 1768 met L u c r e t i a W i l h e l m i n a v a n M e r k e n , en beoefende sedert met haar de poezy. Beide eenstemmig in denkwijze, smaak en kunstgevoel, waren het ook in het behandelen en de keuze der onderwerpen. In 1772 gaven beide een deel met tooneelpoëzy, de treurspelen: *Het beleg der stad Leyden; Jacob Simonsz. de Ryk; Monzingo of de koninglijke slaaf; de Camisards en Maria van Bourgondie*, *Gravinne van Holland*, in het licht, dat in 1780 door een tweede *Menzikoff; Louise d'Arlac; Sibille van Anjou*, *Gemalinne van Gui van Lusignan*, *koningin van Jeruzalem* en *Gelonide* gevolgd werd. Van deze werden alleen *Monzingo* en *Menzikoff* door v a n W i n t e r , de overige door zijn gemalin vervaardigd. Al deze stukken hebben uitstekende verdiensten, en er heerscht een oorspronkelijke dichtgeest in. Nadat v a n W i n t e r zich van de bekommeringen des handels had ontslagen, nam hij omstreeks 1786 zijn verblijf te Leiden, en onthield zich des zomers met zijne echtgenoote op zijn in de nabijheid gelegen buitenverblijf *Bijdorp*, waar beide zich aan letteroefeningen overgaven of met hunne talrijke vrienden letterkundige briefwisseling hielden. Den 19den October 1789 verloor hij haar door den dood, en in 1792 gaf hij het schoone dichtstuk *de Ware Geluksbedeeling*, *Brieven* en *Nagelaten Gedichten* van zijne echtgenoote, benevens zijne *Gedichten* en *Fabelen* in het licht. Drie jaren later (1795) volgde hij haar in het graf.

Hij was ook een ijverig medewerker aan de Psalmberijming, uitgegeven door het kunstgenootschap *Laus Deo Salus populo*.

Zie Tollens voor de nieuwe uitg, hunner Gedichten, waarvan slechts het eerste deel met hunne afbeeldingen uitkwam; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterb.*, bl. 266, 267; van Kampen, *Gesh. der Ned. Letteren en Wetens.*, D. II. bl. 113, 127; de Vries, *Geschied. d. Ned. dichtk.*, D. II. bl. 56; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. V. bl. 519; Huberts, *Chron. reg.*; Collot d'Escury, *Holl. roem;* Bowring, *Brieven;* Jonckbloet, *N.L.*, II D. bl. 511; Schotel, *Herinn. aan Helmers;* Snellaert, bl. 170; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* v. Deventer, *Anon. en Pseud.* (Ind.)

[Pieter van Winter]

WINTER (PIETER VAN), zoon van den vorige en zijne eerste vrouw Johanna Muhl, werd in 1745 te Amsterdam geboren. Hij was even als zijn vader beminnaar der fraaije letteren en beoefenaar der dichtkunst, welligt ook van Gellert's *Fabelen*. Amst. 1772, Utr. 1775, Amst. 1781, Dord. 1830.

Hij gaf in 1797 eene zeer verdienstelijke overzetting van Popes *Proeve over den mensch*, en in 1804 de *Lierzangen* van Horatius met lezingswaardige aanteekeningen. Schier te gelijker tijd verscheen zijne vertaling van het eerste Boek der *Aeneas*. De goedkeuring, die deze proeve ten deel viel, deed hem besluiten ook de overige boeken in dichtmaat over te brengen. Toen hij het IVde boek had afgewerkt en uitgegeven, verwachtte hem in 1807 de dood. Men vindt ook Gedichten van hem in de *Kleine dichterl. Handschriften*.

Zie Siegenbeek, t.a.p.; Witsen Geysbeek, t.a.p., bl. 531; v. Deventer, *Anoniem en Pseud.*, N. 1641, 1908.

[A.J.H. Winter]

WINTER (A.J.H.), den 14den November 1802 te Groningen geboren, trad in 1819 bij het 8ste Holl. regiment in dienst, werd in 1822 orchestmeester bij de Duitsche opera. In 1824 benoemde de stad Emden hem tot muziek directeur en bij verwisselde die betrekking later met dezelfde te Groningen. Hij vervaardigde verscheidene composities, die echter niet zijn uitgegeven en was een talentvol violonist. Hij overleed den 11den Nov. 1849 te Groningen. Zijn zoon C. Winter heeft gedeeltelijk zijne musikale studien in 1862 voltooid en behaalde een prijs in de classe van M. Dupont. J.A. Winter, zuster van A.J.H. Winter, geboren te Groningen den 1sten Januarij 1816, onderscheidde zich als pianiste, terwijl haar broeder Theodoor, den 11den Junij 1805 te Groningen geboren, directeur der krijgsmuziek dier stad werd (1825) en de maatschappij *de Harmonie* stichtte. Zijne strenge studien en voorliefde voor de Duitsche muziek deed hem het professoraat in de muziek aan het instituut van Landau bij Hessen-Cassel aanvaarden. In 1828 werd hij muziek-directeur van het eerste regiment van linie te Brussel en in 1836 van het 12de regiment van linie in Holland. Na de afschaffing der militaire muziek in Holland werd hij tot muziek-directeur

in zijn geboortestad benoemd. Hij heeft verschillende zeer geachte muziekstukken (moresau d'harmonie) geschreven.

Zie Gregoir, *Biogr. des artist. musiciens Neerl.*, p. 223.

[Barend Winterinck]

WINTERINCK (BAREND), te Harderwijk geboren, was een verdienstelijk letterkundige en schreef in 1570 *Progymnasmata* in *Latinae Grammaticae Etymologiam*.

Zie Schrassert, *Beschr. van Harderw*.

[N. van Winteroy]

WINTEROY (N. VAN), schilder, te Tilburg geboren. Kramm vermeldt zijn *Onthoofding van Johannes den Dooper*, in 1825 op de tentoonstelling te Haarlem.

[Johannes Wintershoven]

WINTERSHOVEN (JOHANNES), in 157 te Utrecht geboren, legde zich op de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid toe, bekleedde te Douay den leerstoel der philosophie, trad op gevorderden leeftijd in de orde der Jesuiten en werd regent dier orde te Roermond en te Brussel, op verzoek van aartshertog Albertus, schreef hij een werkje: *de montibus pietatis*.

[Johannes Wintershovius]

WINTERSHOVIUS (JOHANNES), te Utrecht geboreu, werd 1 Oct. 1608 kanunnik van St. Marie aldaar. Hij was een ijverig beoefenaar der oudheidkunde en geschiedenis, gelijk hij zelf schreef in een brief aan Lambertus Burchius. Hij overleed te Rome 1622.

Zijne schriften zijn:

Historia Caroli VI Francorum Regis conscripta olim Latine a Monacho ad S. Dionysium.

Passchasii Ratberti Abbutis Corbejensis Opera.

Fulgentii Brayae Poëmata de gestis Ludovici VIII.

Zie Burman, *Traj. erud.*, p. 450; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 586; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 404; Matthaei *Syll. Epist.*, p. XIII, XC, III; Id. *Fundat. Eccl.*, p. 141; van Heussen, *Hist. Eccl.*, p. 140; Witte, *diar. ad a.* 1625; Wtenbogaard, *Leven*, p. 378.

[Paulus Wirtz]

WIRTZ (PAULUS) baron van Ornehelm, te Husum in Holstein geboren, was een dapper krijgsman, die zich in de Zweedsche en Poolsche oorlogen een beroemden naam had verworven. In dienst der algemeene staten overgegaan, werd hij in 1668 tot veldmaarschalk des legers van den staat benoemd, en was steeds tegenwoordig bij de voornaamste krijgsbedrijven, gedurende eenige volgende jaren. Na het sluiten van den vrede in 1674 ging hij naar Hamburg, en gaf hij van daar aan de staten en

den prins van Oranje berigt dat hij voor zijn post bedankte. Hij overleed aldaar in April 1676. Zijn lijk werd eerst drie jaren later naar Amsterdam vervoerd en in de oude kerk bijgezet, met een Lat. zerkschrift.

Zie *Nederl. Gedenkp.*, *verklaard door J. de Vries* en *J.C. de Jonge*, D. II. bl. 98-108; Bosscha; Wagenaar; Kobus en de Rivecourt.

[J.C. Wirtz]

WIRTZ (J.C.) schreef:
Over Marcus IV. 's Gravenh. 1740.
Over Lucas. Ald. 1740 2 dn. 4°. Met J.J. Ulrich, *Heerlijkheid van Jezus Christus*. Amst. 1741. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 372, 411.

[Hendrik Baanderheer van Wisch]

WISCH (HENDRIK BAANDERHEER VAN), eischte in 1489 eenige door zijnen vader aan den bisschop van Utrecht en eenige steden van Overijssel geleende gelden terug. De betaling geweigerd wordende, viel hij, vereenigd met den heer van Putten in Overijssel en rigtte vele verwoestingen aan. In 1498 herhaalde hij dezen togt, ondersteund door de heerlooze krijgslieden, de Groote Gaarde genaamd. Bij Deventer werd een gedeelte van zijn leger verslagen.
Hij was in 1495 gehuwd met Walburg, gravin van den Berg, die hem 2 kinderen schonk.

Zie Kobus en de Rivecourt.

[Edmund Wisel of Wiselius van Orkney]

WISEL of WISELIUS VAN ORKNEY (EDMUND) wordt voor den stamvader van het geslacht Wiselius gehouden. Hij zou in 1416 onder de regering van graaf Willem VI uit Engeland herwaarts zijn overgekomen en land nabij Geertruidenberg te hebben bezeten, dat in den vloed van 1421 verloren ging. Sedert vestigde hij zich met toestemming van den bertog van Bourgondie, die hem tot kamerheer en hofschrijver had aangenomen te Dordrecht, waar hij lid werd van den stedelijken raad, en in het huwelijk trad met Ottilia van Aerssen. Men wil dat hij zijn naam Whesill in Wysel of Wisel veranderde.

[Adriaan Wisel of Wiselius]

WISEL of WISELIUS (ADRIAAN), zoon van den vorige, in 1424 geboren, dapper krijgsman, die deel nam aan de roemrijke verdediging van Rhodus tegen de Turken in 1480, waar hij het leven liet.

[Bruno Wisel of Wiselius]

WISEL of WISELIUS (BRUNO), kleinzoon van den vorige, karthuiser-monnik, verliet de R.C. kerk, huwde te Fulda een nicht van Luther. Zijn zoon George of Joris, na 's vaders dood geboren en in den katholieken godsdienst opgevoed, volgde het voorbeeld zijns vaders en verzaakte het Roomsche geloof, maar keerde daarna, ontstemd door de oneenigheden tusschen de hervormers en door de onaangenaamheden hem zelven berokkend, in den schoot der kerk terug. Schoon een eenvoudig pastoor, werd hij echter staatsraad des keizers Ferdinand en Maximiliaan. Men vindt zelfs aangeteekend, dat hij de steller was van het eerste of Regenburgsche *Interim*, hetwelk ten grondslag strekte van de beraadslagingen

in 1543 over de zaken der kerk gehouden, onder de leiding van den paltzgraaf F r e d e r i k en den kardinaal G r a n v e i l l e . Zijne geschriften, van welke een groot aantal

aanwezig en meestal door hem in het Hoogduitsch opgesteld, maar en naderhand in het Latijn vertaald werden, dragen blijken van zijnen verlichten geest en vredelievende gezindheid, vooral zijne *Via Regia* en *Methodus Concordiae*. Hij stierf te Mentz in 1573 en was de eerste die de oude familie-naam in dien van Wiselius veranderde. Ook zijn zoon, die dezelfde familie-naam droeg, wordt mede om zijn geleerde schriften geroemd.

Zie van Limburg Brouwer, *Leven van Mr. S.J. Wiselius* in aangeh. bronnen.

[Barbara Wiselius]

WISELIUS (BARBARA), dochter van Johan Wiselius, heer tot Monheine en kanunnik te Keulen, die den protestantischen godsdienst omhelsde en in 1570 te Brussel wegens deze ketterij onthoofd werd en van Anna van Seevenberghe van Honthorst, zuster van Samuel Wiselius, in 1553 geboren, *prediker onder 't kruis*, zou door bovennatuurlijke verschijningen der H. Maagd zijn begunstigd. Zij beschreef ze in rijmende Latijnsche verzen. Zij keerde tot de Moederkerk terug, en maakte zich door hare kenuis van oude talen en hare godsvrucht bij dezelve zoo verdienstelijk dat zij den naam verkreeg van *Dochter in 't Paradijs*. Zij schreef *vele boekskens* en vertaalde de beschrijving van het leven en den marteldood van *S. Cyprianus Pontius*.

Zie t.a.p.

[Samuel Wiselius]

WISELIUS (SAMUEL), zoon van Weinmarus Wiselius, predikant te Wilp en Wageningen, en van Maria Boddens, uit een adelijk Vlaamsch geslacht, studeerde in de godgeleerdheid en werd in 1655 predikant te Zalt-Bommel. Hij trad in het huwelijk met Ida Valkenier, dochter van P. Valkenier, schrijver van het *Verwarde Europa*.

In 1667 en 1668 deed hij, op bevel van Willem III, of ter uitvoering van een geheimen last wegens Engeland, eene reis naar Italie, op welke hij, nabij Torre del Greco, door roovers overvallen en gewond werd. Hij liet zich te Rome aan paus Clemens IV voorstellen, die hem zijne beeldtenis vercerde en bem eene bijzondere aanbeveling gaf voor Napels, Florence en Turin. Hij geraakte ook in kennis met de kardinalen Imperiali en Odeschalchi, met wie hij vervolgens briefwisseling hield. In zijn vaderland en standplaats teruggekeerd, stelde hij zich, bij den inval der Franschen in 1672, aan het hoofd van eene bende Bommelaren met welke hij, bij het fort St. Andries, tegen den vijand zoo dapper streed, dat hij, bij zijne terugkomst door den majoor van den Heuvel met krijgseer ontvangen werd. In hetzelfde jaar, den 19den Julij, nam hij deel aan eene plechtige bezending van Bommel aan Willem III afgevaardigd, om hem het stadhouderschap op te dragen. Hij vervaardigde

Lat. gedichten, die nog bij de nakomelingschap berusten. Hij overleed in 1680. Zijne nagedachtenis werd vereerd met een gedenkpenning, waarop men deze woorden leest: *Ende Samuel stierf*, *en gansch Israel bedreef rouwe over hem*.

Zijn oudste zoon, gehuwd met zijne nicht Wilhelmina Wiselius, wijdde zich aan den krijgsdienst en deed een reis naar Indië en overleed in 1712.

Zie Limburg Brouwer, t.a.p. bl. 17, 18; de Jongh, *Naamr. d. Predd. v. Gelderl.*, bl. 457; Valkenier, *Verward Europa*, bl. 532; *Sadduceen getoest*, bl. 147, 148; Wiselius, *Mengel. en Tooneelpoezy*, D. II. bl. 125.

[Mr. Samuel Iperusz. Wiselius]

WISELIUS (mr. SAMUEL IPERUSZ.) zoon van Iperus Wiselius en Johanna Aleida van Heeckeren, den 4den Februarij 1769 te Amsterdam, waar zijn vader den koophandel uitoefende, geboren. Reeds zeer vroeg legde hij zich, op raad van zijn vader, op de geschiedenis toe, terwijl hij in de Latijnsche school het onderwijs genoot van den smaakvollen Richeus van Ommeren. Deze boezemde hem liefde in voor de Latijnsche dichtkunst, waarvan eene proeve, buiten zijn weten, gedrukt werd. Hij verliet ook de school met een, door hem vervaardigd Latijnsch dichtstuk, op Hugo de Groot. Zijn briefwisseling met van Kooten bewijst dat zijne liefde voor de Latijnsche poëzy hem nog in later leeftijd bij is gebleven. Na de Latijnsche school verlaten en nog een jaar aan het Athenaeum de lessen van Wyttenbach te hebben bijgewoond, begaf hij zich naar Franeker, waar hij onder van Kooten en Valckenaer zijne letteroefeningen voortzette. Nog in hetzelfde jaar 1786 vertrok hij naar Leiden, waar hij Ruhnkenius, van de Wijnpersse, Pestel en van der Keessel hoorde, vervolgens naar Göttingen, waar hij nog eenigen tijd de lessen van beroemde hoogleeraren bijwoonde. Van deze reis teruggekeerd, verkreeg hij den 6den November 1790 te Leiden den graad van doctor, na verdediging eener *Dissertatio de successionibus ab intestato ex jure Hollandorum*, die veel naam maakte met een Lat. gedicht van des jongen doktors vriend C.F. van Maanen. Drie dagen na zijne promotie werd hij geadmitteerd als advokaat voor den hove van Holland, vestigde zich als zoodanig in zijn geboorteplaats en trad (3 Mei 1791) in het huwelijk met Susanne le Poole, uit een deftig geslacht te Leiden. Weldra zeide hij de regterlijke praktijk vaarwel, en kreeg van zijn vader een aandeel in zijne handelszaken, doch zette zijne studien vooral in het natuur en staatsregt voort.

Ingenomen met de beginselen van vrijheid en gelijkheid, destijds in Frankrijk gepredikt, kon het niet anders of Wiselius moest een werkzaam deel nemen aan de omwenteling van 1795, zooals hij dan ook lid was van het te Amsterdam opgerigte comité-revolutionair.

Wij zouden ons aan te groote uitvoerigheid schuldig maken, indien wij W i s e l i u s op zijn geheele staatkundige loopbaan volgde. Het zij voldoende hier te melden, dat hij zoo zeer in het vertrouwen zijner medeburgers deelde dat men hem tot lid benoemde van de meeste destijds ingestelde committés, en dat hij in het algemeen in die woelige dagen, zich zeer ijverig en werkzaam toonde, om, waar hij meende dit te kunnen doen, de belangen van het vaderland en van zijne medeburgers voor te staan. Voorts was hij een zeer bedrijvig lid van het committé tot den Oosterschen handel, waartoe hij in 1796 benoemd werd, even als van den in 1800 dat ligchaam vervangen hebbenden raad der Aziatische bezittingen. Na echter bij de reorganisatie van dit ligchaam in 1804 niet weder benoemd te zijn, bleef W i s e l i u s ambteloos, in weerwil van alle pogingen, weigerde hij, zoo onder koning L o d e w i j k , als onder het Fransche bestuur, alle hem gedane aanbiedingen van ambten. Hij bleef echter geen bedrijveloos aanschouwer van de omwenteling van 1813, maar werkte krachtdadig mede om die in zijne geboorteplaats tot stand te brengen. Naauwelijks had dit plaats, of hem werd de post van directeur der politie te Amsterdam opgedragen, welke hij tot het jaar 1840, toen hij zelf zijn ontslag verzocht, heeft waargenomen.

W i s e l i u s had veelzijdige verdiensten, had een grondige kennis van de klassieke literatuur en geschiedenis, maar muntte vooral als dichter uit. Als zoodanig werd hij in zijn tijd bewierookt. Wij willen den lof niet herhalen hem door tijdgenooten en nageslacht toegezwaaid. Minder gunstig is het oordeel van J o n c k b l o e t . ‘Als dichter schrijft deze, had hij eerst bij F e i t h ter school gegaan,’ ‘de onsterfelijke I J s s e l z w a a n ’ met wien hij steeds ingenomen bleef. Hooger intusschen stelde hij ‘onzen grooten B i l d e r d i j k ’, dien hij naast V o n d e l plaatste. ‘Toch vormen de kille verzen van den leerling het scherpste kontrast met den gloed van zijn meester.’

W i s e l i u s gaf in 1818-21 5 deelen *Mengel-* en *Tooneelpoezy* uit, die in 1833 door een *Nieuwen Dichtbundel* gevolgd werd. Het eerste deel prijkt met zijn portret in het officieele costuum van lid des Instituuts. ‘Dit is karakteristiek voor zijne poëzie, die iets officieels, iets instituuts-achtigs beeft.’ Zijne Mengelpoezy klinkt deftig, vooral geberd klassiek, cierlijk en vloeijend, maar er is iets in dat u zegt dat ze niet uit het harte vloeide; iets opgesmukts dat den stempel der natuurlijkheid mist. Zijne zangen waren ook bestemd voor het geëerde publiek. W i s e l i u s was ook klassiek treurspeldichter. Tegen de romantieken trok hij den neus op, niet alleen tegen de ‘oningewijden en het verachtelijkst J a n H a g e l uit de burgerlijke school van K o t s e b u e en I f f l a n d , maar evenzeer tegen S h a k s p e a r en S c h i l l e r .’ ‘Hij zelf trachtte zijn eigen

pad te bewandelen tusschen het Grieksche en Fransche treurspel in gelegen' S i e g e n b e e k noemde hem 'den prins der treurspeldichters.' Hij wilde, schoon hij er niet in slaagde, het tooneel hervormen. Indertijd werden zijne stukken met voldoening opgevoerd. Hij opende zijn tooneelarbeid met de vertaling van *Hector*, een treurspel van den Franschen dichter L u c e d e L a n c e v a l, hetwelk gevolgd werd door een oorspronkelijk stuk *Polydorus* getiteld, waarin hij den toestand van ons Vaderland onder Fransch bestuur op het oog had, met geestdrift werd de opvoering na de omwenteling van 1813 toegejuichd. Op *Polydorus* volgde *Adel en Mathilda*, dat 7-maal achtereen werd opgevoerd. Niet minder goedkeuring droegen zijn *Alistus* en *Ceon* weg, de *Dood van Karel kroonprins van Spanje*, *Armand van Egmond*, *hertog van Gelder* en *De inspraak van het Bloed*, een vrije navolging van de *Laurenzo en Orzano*, van den Franschen dichter G. L e G r a v é.

Reeds voor dat W i s e l i u s zich als een verdienstelijk treurspeldichter had leeren kennen, was hij tot lid en secretaris der 2de klasse van het kon. Ned. instituut verkozen. Ook was hij ridder van de orde van den Nederl. Leeuw en lid van meest alle letterkundige vereenigingen in Belgie en Nederland. In 1813 verloor hij zijne vrouw, hem 5 zonen en 5 dochteren nalatende, van welke het jongste kind slechts tien maanden telde. Hij zelf overleed den 15den Mei 1845. Zijne rijke bibliotheek werd den 22sten October en vervolgens te Amsterdam door F. M u l l e r verkocht.

Hij gaf in het licht:

De sleutels van Vlissingen aan Buonaparte. 1803.

Nieuw Liederboekje door W. gezamenlijk met B i l d e r d i j k en zijne vrouw uitgegeven. Amst. 1813, 1ste en 2de dr.

Brief in dichtmatig iets *aan J.F. Halmers*, *bij de uitgave van het eerste deel zijner gedichten*. Amst. 1810.

Berymde vertaling van Jesaia. H. XIV. 1813.

Hulde aan mijn echtgenoote S. le Poole.

Vier losse dichtstukjes.

De roem in 2 *zangen*. Amst. 1814 8°.

Polydorus treurspel. Amst. 1814.

Berymde vertaling van den lierzang van Habakuk, *zijnde het* 3*de Hoofdstuk*. Amst. 1815.

De slag van Algiers, *dichtstuk*. Amst. 1816.

Adhel en Mathilda, *treursp.*, 2de dr. Amst. 1817.

Mengel- en Tooneelpoëzy. Amst. 1822, 5 dn.

De Sadduceen van *Mr. J. da Costa*, *getoest aan de zedelijkheid*, *geschiedenis en bybel*. Amst. 1824.

Nog een blik op de Sadduceen van Mr. J. da Costa. Amst. 1825.

Over de tooneelspelkunst en het regelmatig en beschaafd schouwtooneel. Amst. 1826.

Welmeenende toespraak aan jeugdige dichters. Amst. 1826.

Iets over het beoordeelen van werken van smaak in *Argus* 1826, n°. 6.

Een Droom in *Letteroef*. 1826.

Nieuwe Dichtbundel. Amst. 1833.

Rapport over de stukken aan de ijzeren kapel der oude kerk te Amsterdam.

Beschouwing van den Deventerschen Tolbrief van 1347. In *de Werken der* 2*de kl. v.h. kon. Ned. Instit*.

Hij arbeidde mede aan het *Uitlegk. Woordenboek op de Werken van P.C. Hooft*, uitgegeven door de 2de klasse. Hij bewerkte de E.

Overzetting van L e C h i c a t i e r s *Reize naar Troas*.

Geschriften over de O.I. Comgagnie en derzelver bestuur te Amsterdam.

Geschied- en regtskundig onderzoek, *rakende het afdanken van krijgsvolk bij de staten van Holland in* 1650, *uitgegeven naar een gevonden handschrift*. Brussel 1828.

De staatkundige verlichting der Nederlanden in een wijsgeerig historisch tafereel geschetst, 2e dr. Brussel 1828 (vroeger in de *N. Mnemosyne*).

Vertoog over de staatkunde der ouden, *opgespoord in de geschriften van Plato*, *Aristoteles en Cicero*, *alsmede in de geschiedenissen der Grieken en Romeinen*.

Overzetting v.d. Crito van Plato.

Koorzangen op verzoek van den Rem. kerkenraad voor de inwijding der nieuwe Arminiaansche kerk te Utrecht. - Verhand. over de Drieeenheid en *over de Erfzonde*, *- over de dwaasheid om met onze voorstellingen van tijd en ruimte over het bovenzinnelijke te redekavelen en besluiten te maken over dingen die des Geestes Gods zijn*.

Brieven van mr. W. Bilderdijk aan mr. S.J. Wiselius. Amst. 1837.

Nieuwjaarsgeschenk aan den heer mr. J. da Costa. 1825; *Leerrede over de natuur der gezonde leer van dr. Alex. Gerard hoogl. te Aberdeen*, *door W.* uit het Eng. vertaald. 1826; *Iets over Matthaeus XXVIII:*2 in *Vad. Letteroef.* 1832 n°. 1; *Over het woord Adelphos in de schrijften des N.T. met betrekking vooral tot den Heere Jezus; Tijdsbepaling van Petrus Verloocheningen; Iets om gevoegd te worden bij het geschrift van den Heer Dupin Ainé; Examen du Procès de Jesus; Epimenides; Uittreksel uit het Arab. Hands. van Mahomed Haly Bacha; De Beschaving van den Geest in haar gevolgen; De hooge oudheid van het letterschrift*. 1810.

Iets over de onderlinge verkeering. 1826.

Iets over het oordeel, *voornamelijk over werken van smaak*. 1826.

Kerszang, 3de uitg. 1835.

Aanmerk. op Bilderdijk, *Geslachtlijst over woorden betreffende de Schipvaart*. *Lentemorgenzang*.

Gedachten over het Vaderland.

Brief van A.B.S. te Zwolle aan zijn broeder te Amsterd. rakende de heeren R.H. van Someren en S.J. Wiselius, *alsmede het Haagsche Nieuws- en Advertentieblad*. Amst. 1827.

Eene kleinigheid rakende den Nieuwen Dichtbundel van mr. S.J.Z.W. Amst. 1834.

Zie *Biogr. Contemp.; Convers. Lex.; Konst- en Letterbode*, 1845; van Kampen, D. II. bl. 453, D. III. bl. 201, 204; *Toespraak van prof. Siegenbeek in de openb. vergad. v.h. kon. Ned. Inst.*, 1845; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.;* Jonckbloet, *Ned. Letterk.*, D. II. bl. 665; Huberts, *Chron. lijst;* Collot d'Escury, *Holl. roem;* van Kampen, *Bekn. Gesch.* enz.; Limburg Brouwer, *Lev. v. Wiselius met portr.;* Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[F.J. Wintershoven]

WINTERSHOVEN (F.J.), dapper krijgsman, die met roem deel nam aan de oorlogen door Frankrijk in Spanje en Duitschland gevoerd. Hij overleed te Maastricht 25 Aug. 1856 als gepens. kolonel en militie-commissaris, ridder van de orde van den Ned. Leeuw.

Part. ber.

[Wipff]

WIPFF, dapper zeeman, klom tot den rang van viceadmiraal op. In 1831 was hij de strijdgenoot van van Speyk bij het bombardement van Antwerpen. Hij werd in 1864 gepensioneerd, vestigde zich te Zeist, waar hij tot de broedergemeente behoorde en overleeed aldaar 5 Maart 1866, oud 62 jaren.

Part. ber.

[Johannes ter Wischa]

WISCHA (JOHANNES TER), zoon van Eyse ter Wischa, was reeds in 1581 grietman van Ooststellingwerf. Hij werd door Hotse Egberts gevangen genomen en aan den Spanjaard overgeleverd. Uit zijne gevangenis ontslagen, was hij in 1591 Volmagt ten landsdage. In 1599 werd hem door gedeputeerden gelast de geestelijke goederen in zijne grietenij, welke toen door slechts éénen predikant werd bediend, die klaagde met zijn huisgezin van honger te zullen moeten omkomen zoo er niet in voorzien werd, aan de meestbiedenden te verhuren. Hij overleed den 10den Maart 1609 en werd te Oldeberkoop begraven.

Zie v. Sminia, *Naaml. d. Grietm.*, bl. 393.

[Simon van Wissekerke]

WISSEKERKE (SIMON VAN). Volgens Noviomagus een Middelburger, een man van groote geleerdheid, vooral in de regten.

Zie N o v i o m a g u s , *Epp.* in *Opusc. H. Barland.*, p. 262; d e l a R u e , *Gel. Zeel.*, bl. 337.

[Joost van der Wissel]

WISSEL (JOOST VAN DER), den 18 Jan. 1777 te Zierikzee geboren, vertrok van daar in 1795 naar Leiden om zich onder J.G. L o g g e r in het vak der heel- en verloskunde te bekwamen. Na aldaar 3 jaren te hebben vertoefd, trad hij, na de landing der Engelschen voor korten tijd in dienst als officier van gezondheid der 2de klasse en werd als zoodanig geplaatst bij het hospitaal te Fyenoord. In 1799 keerde hij naar Leiden terug, voleindigde zijne studien onder den hoogl. D u P u y en legde in 1800 het vereischte examen in de heelen verloskunde af, bezocht Parijs en vestigde zich in 1802 te Haarlem, bekleedde er weldra de post van stads heel- en vroedmeester, werd in 1816 lid der plaatselijke en in 1827 van de provinciale geneeskundige commissie. Hij was een man van groote verdiensten in zijn vak en overleed in April 1846.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1846, D. I. bl. 307-309.

[Wisselpenning]

WISSELPENNING, een Fries, wordt door v a n d e r A a onder de Ned. dichters gesteld.

Zie *N.B.A.C. Wb.*

[Sape of Sabinus van Wissema]

WISSEMA (SAPE of SABINUS VAN), zoon van S a p e v a n W i s s e m a en I d a L e z a e n, werd den 15den Aug. 1673 grietman van Idaarderadeel. In 1659 en 1674 was hij lid van de staten en in laatstgemeld jaar met E r n s t S i c c o v a n A y l v a en anderen gecommitteerden om te onderzoeken het concept-consiliatoir over de wederaanneming van de provincie Utrecht in de Unie.

Hij huwde in 1645 met F r o u c k, dochter van B o c k o v a n B u r m a n i a en U r s u l a R o o r d a, bij welke gelegenheid H e r m a n n u s P e t r i, predikant te Hardegarijp en Rijperkerk een Lat. bruiloftsgedicht vervaardigde.

Hij overleed den 27sten Oct. 1678.

Zie v. S m i n i a, *N. Naaml.*, bl. 156; *Fris. nob.*, p. 183.

[A. Wisseman]

WISSEMAN (A.) is schrijver van *Geklanks Basuyn van den Herder Jezus*. Emb. 1696. 8°.

[Johan Jacob Wissenbach]

WISSENBACH (JOHAN JACOB), zoon van den predikant J o a n n e s W i s s e n b a c h en van M a r i a R e i f e n b e r g, werd den 8sten Oct. in het Nassau-Dillenburgsche geboren. Hij leerde te Dillenburg onder P h i l i p p u s T e x t o r i u s de Latijnsche taal, oefende zich verder te Herborn, eerst in de god- en later in de regtsgeleerdheid.

Na zich eenigen tijd onder J o a n n e s M a t t h a e u s op dit vak toegelegd te hebben, begaf hij zich naar Franeker, waar hij onder zijn oom J u s t u s

R e i f e n b e r g zijne studien in het Romeinsch regt gedurende 4 jaren voortzette. Vervolgens begaf hij zich in 1630 naar Groningen, om de lessen van een anderen oom A n t o n i u s M a t t h a e u s bij te wonen. Ook daar vertoefde hij vier jaren met zulk een goed

gevolg dat hij in het derde jaar de *Emblemata Triboniani* uitgaf. Na te Marburg den doctoralen graad verkregen te hebben, begaf hij zich naar Heidelberg, waar hij tot hoogleeraar in de regten benoemd was, doch tengevolge der onlusten keerde hij naar Groningen terug. Kort daarop werd hij onderwijzer en reisgezel van den baron van Zinzendorff uit Oostenrijk, met wien bij in 1630 Parijs en in 1631 Saumur en Angers bezocht. Te Parijs teruggekeerd, liet hij er den baron en reisde naar Genève om zijn oom den rector Henricus Wissenbach te bezoeken. Van daar begaf hij zich naar Engeland en kwam den 6den Febr. 1639 te Franeker terug. In het volgend jaar overleed aldaar Henricus Rhala, waarop hij tot *Professor Institutionum juris Civilis extraordinarius* en drie jaren daarna tot *Professor juris ordinarius* en eindelijk tot *Professor juris primarius* benoemd werd.

Na verschillende beroepen zooals naar Herborn, Deventer, Harderwijk, Utrecht en Groningen afgeslagen te hebben, waar hij voor de tweede maal beroepen werd, bleef hij 25 jaren lang een sieraad der Franeker akademie.

Hij huwde 1. Elizabeth, dochter van zijn ambtgenoot Johannes Cloppenburg 1650; II. Rixtia Domans. Hij overleed 16 Febr. 1665, in den ouderdom van 58 jaren. Zijn ambtgenoot Guilielmus Cup, hoogl. in de regten, hield eene lijkrede op hem.

Hij gaf in het licht:

Emblemata Triboniani S. Leges Pandect. et Codices a Tribonianae interpolatae et ad novi juris rationem inflexae. Gron. 1634 of 1635. Franeq. 1642. 8°.

Heineicius bezorgde een tweede uitgaaf van dit werk. Halae 1736. 8°.

Diatribe de Mutuo, *esse Alienationem*. Franeq. 1642 en cum Vindicius 1660. 8°., tegen Salmasius *de Usuris*.

Vindiciae diatribes suae. Franeq. 1645. 8°.

Notae Nomico-philologicae ad passionem Jesu Christi. Fran. 1643. 8°., *auctiores ad calcem L. de V. et R. Significatione* ook in *Fascic. Roterod. III*, met de noten van Merillius over hetzelfde onderwerp.

Disputationes ad Instituta Imperialia. Franeq. 1648. 4°., meer dan eenmaal herdrukt. De derde is *prope triente auctior*. Franeq. 1666. 4°., waarvoor het *vita auctoris* door Ulr. Huberus, Leidae 1676. 4°., Franeq. 1700. 4°. Hierbij zijn gevoegd *Contradictiones Juris Canon. Emblem. Tribiniani*, *duo scripta de Mutuo*, *Sylloge Errorum Irneriarorum*, *Compendum Juris Feudalis*, door Huber op nieuw in het licht gegeven en in de laatste uitg. *Notae in Pass. Jesu Christi*.

De Verborum et Rerum Significatione. Franeq. 1654. 8°.

De diversis Regulis Juris Antiqui Exercitationes. Ibid. 1656. 8°.

Exercitationum ad libros Pandectorum Partes duae Prior Franeq. 1653 4°., met het tweede deel 1658 4°., 1661 4°. Lipsiae 1673 4°., met de *Exercitationes de V.S. et R. Juris*.

In Libros VII, priores Codicis Dn. Justiniani repetitae praelectionis Commentationes cathedrariae. Fran. 1664. II Vol. 4°., *edit. ult.* 1701. 4°.

Zie Struvius, *Bibl. Sel. Juris*, C. VI. § 110; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 399, 400, 598; Vriemoet, *Ath. Fris. Anal.*, p. 365 tot 372; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 677; Morhovius, *Polyt.*, L. VI. p. 571, 584, 586; J.F. Juglers, *Beytraege*, T. V. p. 61-71; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1693, bl. 238; van Kampen, D. II. bl. 35.

[Henric. van Wissinck]

WISSINCK (HENRIC. VAN), kunstschilder, was werkzaam te Leuven voor de blijde inkomst van Karel den Stoute tegen 7 stuivers daags. Vervolgens vestigde hij zich te Brugge, waar hij van 1470-1480 in de Broederschap van St. Lucus voorkomt.

Zie le Comte de la Borde, *Dues de Bourgogne;* Kramm.

[Willem Wissing]

WISSING (WILLEM) werd in 1656 te 's Hage geboren, oefende zich eenige jaren onder Willem Doudyns in het teekenen en het aanwenden van olieverwen. Vervolgens begaf hij zich naar Londen, waar Pieter Lely hem in zijn school opnam en zóó groot waren de vorderingen die hij maakte dat hij in zijn plaats vervangen werd bij Jacobus II, die hem tot zijn eersten schilder benoemde en hem naar 's Hage zond om de portretten van Willem III en van zijn gemalin Maria van Engeland te schilderen. Er was maar ééne stem over de schoonheid zijner stukken en hij werd voor den eersten portretschilder gehouden. Met het vermeerderen van zijn roem nam ook het getal zijner benijders toe, en men vermoedt dat hij den 10den Febr. 1687, op het landhuis van de baronie Burleigh, van den graaf Exeter in het graafschap Northanton, door vergif is omgebragt.

Hij schilderde zelf zijn portret dat door J. Smith gegraveerd in fol. is uitgegeven.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Jan Wissingh]

WISSINGH (JAN), dichter van een kluchtspel *De bedrogen Dromer*, in 1656 gedrukt.

Zie Witsen Geysbeek, D. VI. bl. 532; Verwoert.

[A. Wissowatius]

WISSOWATIUS (A.) gaf in het licht:

Spooren der Deugden en *Breydsels der zonde*. Amst. 1703. 12°.

Over den Brief van Jacobus. 4°.

Zie Abcoude, bl. 411.

[Abraham de Wit de Jonge]

WIT DE JONGE (ABRAHAM DE), tooneeldichter van:
Het Hofstee-Leeven, *klsp. in het Fr. van Dancourt gerymd*. Amst. 1697.

De Wijnoegst, *klsp. n.h. Fr. nagev. van Dancourt*. Ald. 1698, 1743.
De Ingebeelde Edelman, *blsp*. Ald. 1700.

Zie Witsen Geysbeek, t.a.p., *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk*., D. I. bl. 225.

[Aegidius de Wit]

WIT (AEGIDIUS DE), een bekwaam wis- en natuurkundige. Hij was inspecteur bij de nationale nijverheid voor de stoomwerktuigen. Hij overleed te Utrecht den 2den November 1826 op 26-jarigen leeftijd. Eene door hem geschrevene *Verhandeling over wis- en natuurkunde* getuigt van buitengewone bekwaamheid.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1826, D. II. bl. 337; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Cornelis de Wit of Witt]

WIT (CORNELIS DE) of WITT, in 1695 te Sluis in Vlaanderen geboren, werd in 1718 predikant op het fort Isabella, en in 1738 te 's Hertogenbosch, werd aldaar in 1741 hoogleeraar in de Oostersche talen, kreeg in 1750 zijn emeritaat als predikant, legde in 1758 zijn professoraat neder en overleed 27 Maart 1771.

Hij schreef:

Bitteren weeklagt wegens den hooggaanden en aanhoudenden watervloed. 's Hertogenb. 1751. 4°.

Herderlijke Brief ter waarschouwing tegen de Hernhutters. 8°.

Volle uitredding en volmaking van Gods bedrukte kerke, *voorgesteld bij gelegenheid van het eerste eeuwfeest van de Classis van 's Hertogenbosch*. 's Hertogenb. 4°.

Over den 1*sten Psalm*. Amst. 1725.

*Lijkrede op Do. G. van Roemer uit Spreuk. XV:*7. 's Hertogenb. 1761. 4°.

Eer en Leer van Bernardus Keppel verdedigd. Amst. 8°.

Twee predikatien over den XXXII en XXXVIII Zondagsche afdeelingen van den Heidelb. Cathechismus. Amst. 1749. 8°.

Over Psalm CII. Amst. 1749. 4°.

*Leerrede ter bevestiging van Do. Noordberg uit Spreuk. XXVIII:*23. Amst. 1756. 4°.

Godvrugtige beschouwing der aardbevingen bij gelegenheid van Lissabons overgang met eene Voorrede van prof. Voget. Utrecht 1756.

De Historie van het Sacrament van Mirakel onderzocht en de ijdelheit daarvan zedig aangetoond. Amst. 1770. 8°.

Een beredeneerd Vertoog, *wat van een clandestine Huwelijks-Verloovinge en Huwelijks-Voltrekkinge buyten 's Lands en kennisse der ouders te oordeelen zij en hoe billijk daar en tegen de kerkelijke censuur ter weeringe van dusdanig eene ergernisse geoeffend werd. Briefsgewijze voorgesteld*. Amst. 1748. 8°.

Hier tegen schreef P.v.d. Aa:

Gestrafte Liefdeloosheid of duidelijk Bewijs dat het beredeneerd betoog van C. de Witt aangaande de clandestine verloovinge en huwelijks-voltrekkinge binnen'slands, en buyten kennisse der ouderen gansch onbillijk ergerlijk en een leeraar in Gods kerke onbetamelijk zij. Rott. 1748. 8°.

Pet. Grootveldt Fr.:

Pattaecion of gestrafte Lasteraar, onder duydelijk bewijs, dat 't beredeneerd vertoog van C. de Witt gansch billijk, stigtelijk en ten uyterste betamelijk zy, en dit daarentegen het vuyl libel van deszelfs tegenschrijver P.v.d. Aa, alle blijken van onverstand, onheylige spot en lastertaal en veelerley Godtloosheit behelzen. Breda 1749, 2 d.

Gebed der verdrukten, 't geen van Gods geest der kerken van Nederland zal worden in den mond gelegd of een schriftmatige verklaring van den CIIde Psalm. Amst. 1749. 4°.

De afgeperste verantwoording op de Gravamina of bezwaarnissen, ingebracht door Do. Abdias Velingius, A.L.M. Phil. Doct. en pred. te 's Hertogenbosch tegen het *Beredeneerd vertoog enz. Briefsgewijze toenmaals voorgesteld en thans nader verdedigt*. Amst. 1749 8°.

Het geestelijk Psalmgezang aangeprezen tot den pligt om God te zingen en te Psalmzingen met aangenaamheit in 't harte. Amst. 1773.

Dissertationum trias, altera qua proverbiorum debilitas ceteraque eorum attributa asseruntur muliesque Strenua vivis pingitur coleribus, que epsam in propriorem ducunt cognitionem. Amst. 1770.

Trias dissertationum ad Claviorem proverbiorum salamonis elucidatione. Ib. 1765.

Zie Hermans, *Gesch. d. Ill. en Lat. scholen*, bl. 28; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Abcoude; Arrenberg.

[Cornelis de Wit]

WIT (CORNELIS DE), Rem. predikant te Berkel 1703, gestorven in 1731, gaf in het licht:

Eenige predikatien door J. Pontanus. Rott. 1721.

Korte schets der meeste historien van de boeken des O. en N. Test., voorgestelt bij wijze van vrag. en antw., tot behulp en onderwijzing van de kinderen en aankomende jeugd, 1725, in 1728 voor de 5de maal door J. Brakel uitgegeven.

Zie Tideman, *Rem. Broeders.*, bl. 182, 354, 370; Rogge, *Bibl. v. Rem. Geschriften*, bl. 239.

[Daniel Wit of Wittius]

WIT of WITTIUS (DANIEL), predikant te Schoonhoven (1609), afgezet door gedeputeerden der Delfsche Syn. 1618, predikant bij de Remonstr. te Gouda 1632, gestorven in Sept. 1650.

Hij gaf in het licht:

Zedich ondersoeck d.J. Arminii op het boecxken, *welck d.G. Perkinsius uytgeghev. heeft van de predest.*, *wt het Lat. overgeset*. Gouda 1627, 2 dn.

Hij was geboren te Gouda en studeerde te Genève.

Zie T i d e m a n , *Rem. Broeders.*, bl. 74, 138, 253, 282; R o g g e , *Bibl. v. Rem. Geschrift.*, bl. 133; *Handel. d. Maats. van Ned. Letterk.*, 1865, bl. 221; v a n B e r k u m , *Beschrijv. van Schoonhoven*, bl. 530, 548-550.

[E. de Wit]

WIT (E. DE) schreef:

Drietal van wijsgerige verhandelingen over verschillende onderwerpen met eene voorrede van P. Nieuwland. 's Hage 1773. 8°.

[Jan en Vrederic die Wit]

WIT (JAN en VREDERIC DIE), burgers van Utrecht, kozen in de geschillen tusschen D a v i d v a n B o u r g o n d i e en G y s b e r t v a n B r e d e r o d e de zijde des eerstgenoemden en werden diensvolgens in 1456 voor hun leven lang ter stad uitgebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hun nooit zou worden toegestaan met eenen nieuwen bisschop weder in te komen, doch toen bisschop D a v i d in Augustus van dat jaar de overhand kreeg, werd hun weder vrijheid gegeven om in de stad te komen, mits behoorlijk oirvede doende, waarvan J a n echter alleen gebruik maakte.

Zie B u r m a n , *Utrechts. Jaarb.*, D. II. bl. 313, 332.

[Hermannus de Wit]

WIT (HERMANNUS DE), zoon van H e n d r i k d e W i t en van J e n n e k e d e L e e u w , werd den 15den Junij 1764 te Dordrecht geboren, huwde den 25sten Mei 1805 met J e n n e k e V i j f w i j k en overleed te Dordrecht den 12den Maart 1842. Hij was een liefhebber teekenaar van vlinders, torren enz.

Zie v a n d e r W i l l i g e n ; I m m e r z e e l ; S m i t s v a n N i e u k e r k , *Dordtsche schild.*, bl. 50.

[J.H. de Wit]

WIT (J.H. DE) gaf als student te Leiden, den 19den Februarij een rijmstuk in het licht, dat, even als het bekende vers van J. B e e k m a n de spotlust der spreeuwen uitlokte. Het is getiteld: *De overstrooming in drie zangen*. Alleen de eerste zang zag het licht en werd weldra gevolgd door *eenige weinige aanmerkingen op den eersten zang*.

De Episode van *Hendrik en Caecilia* daarin voorkomende, gaf aanleiding dat eenige studenten een *Nieuw lied van een droevig verhaal* vervaardigden, dat heinde en verre verspreid en op Leidens straten gezongen werd.

Vroeger had d e W i t zich als dichter pogen bekend te maken door *Davids tranen of de 7 boetzangen berymd*.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[Franciscus de Wit]

WIT (FRANCISCUS DE), een historieschilder, gevestigd te Gend. Hij werd Apollo en Phebus genoemd, wijl hij ook dichter was, maar in beide vakken slecht.

Zie Houbraken, D. IV. bl. 348; Kramm.

[Frederik de Wit of Wildt en Wilt]

WIT (FREDERIK DE) of WILDT en WILT, kunstgraveur en handelaar te Amsterdam. Volgens Kramm hebben er drie kunstenaars van dien naam bestaan. De oudste rigtte in 1648 een werkplaats op, teekende landkaarten, die hij met de wapens der landen versierde en liet drukken. In 1698 gaf hij zijne zaak over aan zijn zoon, een grondig mathematicus, die de kaarten herzag en ze een grooten aftrek deed krijgen.

Beide deze de Witten hadden in 1700, blijkens den Catalogus van hun magazijn, 400 kaarten uitgegeven, en dit getal vermeerderde nog gedurende het leven van den zoon. In genoemd jaar deed de zoon van den laatste, reeds deelhebber in de zaak, haar aan C. Mortier en J. Covens over.

Zie Nagler; Kramm.

[Izaak de Wit Jansz]

WIT JANSZ. (IZAAK DE), in 1741 te Amsterdam geboren, leerde de graveerkunst van de Bas te Parijs. In het land teruggekeerd, benoemde men hem tot een der onderwijzers aan de Renswoudsche stichting te Utrecht. Later woonde hij te Haarlem. Onder zijn voornaamste kunstwerken telt men de door hem naar Jacob Cats gegraveerde *Twaalf Maanden*. Hij arbeidde in zijn tijd nog met zijn leerling Visser Bender, zooals aan de platen van Hoeks, *Beschrijv. van den Watersnood in* 1808.

Hij overleed in 1809 te Keulen. Zijn portret door Visser Bender geteekend en gegraveerd is in den handel.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

[Jaoob de Wit]

WIT (JAOOB DE), ‘de Rubens van zijn tijd,’ in 1695 te Amsterdam geboren, had tot eersten leermeester den portret- en historieschilder Albert van Spiers. Te Antwerpen, waar zijn oom Jacomo de Wit een rijk kabinet schilderijen bezat, genoot hij nog twee jaren het onderrigt van Jacob van Hal, die zich in het geschiedkundig vak onderscheidde. Ook vond hij hier een onuitputtelijke mijn voor zijne studien in de kunst der groote meesters der 16de en 17de eeuw. Onder vele andere door hem met teekenpen en penseel nagevolgde kunstwerken, behooren o.a. de plafonds van Rubbens uit de in 1719 afgebrande kerk der Jesuiten te Antwerpen, die hij afteekende en Jan Punt in 't koper bragt. Hij was 15 jaren oud en nog leerling van van Hal, toen hij in het St. Lucasgild aldaar werd ingeschreven, vier jaren later (1714) was hij meester. Weldra was hij de man van de heerschende mode

en dit ging zoo ver dat men de binnenkamers liet verbouwen om vakken en zolderingen door zijne hand te doen versieren.

Zoo in de prachtige woningen te Amsterdam en 's Hage als elders, schilderde hij plafonds, behangsels, schoorsteenstukken enz., waarvoor hij aanzienlijke sommen eischte. Voor de Oranjezaal in het huis in 't Bosch nabij 's Gravenhage schilderde hij eenige basrelieven, doch zijn kapitaalste werk was het beschilderen der raadzaal in het toenmalig stadhuis, thans het koninklijk paleis te Amsterdam. Hierin vind men zijn tafereel van 45 voeten breed en ruim 19 hoog, voorstellende *de verkiezing der 72 oversten van Israel door Mozes* en de 4 historiële deurstukken in het graauw, voorstellende: *Abraham's Offerhande*, *Jeremias en de amandelroede*, *Joseph het koren doende inzamelen*, *en de profeet Eliza de geschenken van Naäman afwijzende*, met verdere zinnebeeldige bijwerken. Hieraan arbeidde hij van 1736 tot 1738. Dit werk kostte de stad *f* 13,275.50. Ook schilderde hij eenige altaarstukken en portretten, terwijl hij een ontzaggelijke menigte teekeningen met sapverw, O.I. inkt, crayon en krijt vervaardigde.

'De W i t', schreef I m m e r z e e l, 'mag onder de beste Hollandsche schilders van zijn tijd, die zeer onvruchtbaar was in het voortbrengen van oorspronkelijke talenten, geteld worden. Hij schilderde onderwerpen uit het O. en N. Testament, de ongewijde geschiedenis en de fabelleer. Inzonderheid heeft hij uitgemunt in de voorstelling van naakte kinderbeeldjes, die allerbevalligst zijn en het kenmerk van zijnen keurigen smaak dragen. Zijne Serafhoofdjes, die hij met menigte geschilderd en geteekend heeft, mogen inderdaad engelachtig schoon heeten. Hij bezat in den hoogsten graad de kunst om in basrelieven en andere schilderwerken gebeeldhouwd marmer, pleister, hout en andere stoffen, natuurlijk en voor het oog, zelfs op kleinen afstand, zoo bedriegelijk na te bootsen, dat men dergelijke penseelwerken, ten deele onder de benaming *graauwtjes* bekend, betasten moest om zich te overtuigen.'

Behalve het penseel voerde hij ook de pen en gaf omstreeks 1748 in het Vlaamsch in het licht een werk, dat in het Fransch is overgezet: *Anecdotes pittoresques ou nouvelle Description des Eglises etc. d'Anvers ainsique des Monumens de Peinture*, *de Sculpture et d'Architecture*, *qu'on y trouve encore*, *le tout examiné et remis dans un meilleur ordre*. Ook gaf hij in het licht: *De proportien van het menschelijk ligchaam*, *afgebeeld*, *met de Beschrijving*, *in het Nederd. en Fransch*. Amst. z.j.

Dat hij ook de etsnaald behandelde, blijkt uit de tien door hem geëtste platen door N a g l e r en anderen door I m m e r z e e l vermeld. Hij overleed in 1754 in zijn geboorteplaats, een groot vermogen nalatende. In het volgende jaar werd zijn kunstnalatenschap verkocht. Zijne schilderstukken

en enkele modellen bragten op *f* 6,700.00. Het getal teekeningen beliep meer dan 600. Op de verkoopingen van Braamcamp, Ploos van Amstel en anderen werden ook goede prijzen voor zijn kunst besteed.

Zijn portret vindt men bij Houbraken, Immerzeel, v. Gool en Descamps.

Zie Houbraken; van Gool; Immerzeel; van Eynden en van der Willigen; Kramm; Wagenaar, *Amsterd.*, D. II. bl. 22 fol.; Reiffenberg, *De la peinture juiverre aux Pays-Bas;* Collot d'Escury, *Holl. roem*; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Johannes de Wit]

WIT (JOHANNES DE), zoon van den ridder Steven de Wit, bekleedde de waardigheid van kanunnik van St. Marie te Utrecht. Hij was een man van meer dan gewone geleerdheid en gewetenshalve een ijverig voorstander der R.C. kerk. Deze ijver was oorzaak, dat hij, na de verandering van godsdienst en regeringsvorm in de vereenigde gewesten, te rade het land te verlaten en zich te Rome neêr te zetten. Hij stierf aldaar den 1sten October 1622.

De Wit beoefende de theologie, geschiedenis en oudheidkunde. '*Deliciae nostrae sunt*, *hic campus noster est*, *haec arena*, *inquirere*, *inquam*, *excerpere*, *annotare*, *defendere ea*, *quae sunt aevi vetustioris et seculi prisci*', schreef hij aan Lambart van der Burch.

Hij gaf in het licht:

Historia Caroli VI. Francorum rex, weleer door een monnik, in de abdy van St. Dionysius, beschreven en in het licht gegeven, verbeterde hij, volgens oude handschriften. Wijders bezorgde hij eene verbeterde uitgaaf met zijn eigen aanmerkingen vermeerderd van de werken van Passchasius Ratbertus, abt van Corbey (*Passchasii Rathberti Abbatis Opera*). Hetzelfde verrigtte hij omtrent eenige kleine werken van Fulgentius (*Fulgentis Opuscula aliquot*) en de gedichten van Braja (*Nicolai Brajae Poëmata de gestis Ludovici VIII*).

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 586; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 586; Matthaei, *Fund. Eccl.*, p. 112; van Heussen, *Hist. Eccl.*, p. 140; Burman, *Traj. erud*, p. 451; Matthaeus, *Syll. Epist.*, p. 92; Graevius, *Orat. in L. Acad. Baf. nat.;* Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes de Wit]

WIT (JOHANNES DE) schreef:

Proeve om lang gezond te leven. Amst. 1729. 8°.

Zie Abcoude, bl. 411.

[Johannes de Wit]

WIT (JOHANNES DE), med. dr. te Amsterdam, lid van het kunstgenootschap: *Magnis voluisse sat est*, vertaalde *de Werken van T. Lucretius Carus van het Heelal in 't Nederd.* Amst. 1701, m. pl. van R. de Hooghe, 1709.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, I. bl. 195; R a b u s , *Boekz. v. Europa*, 1701, bl. 994.

[Timotheus de Wit]

WIT (TIMOTHEUS DE), zoon van C o r n e l i s d e W i t , was predikant te Ossendrecht, Woensdrecht en Hogerheide 1718, te Tiel 1719, overleed 24 Maart 1724.

Na zijn dood verschenen:

Verscheyde Leerredenen. Uytr. 1725. 4°.

De kinderen Gods van de kinderen der duysternis onderscheiden. Ald. 1725. Amst. 1742, met een voorrede van prof. v a n A l p h e n .

Zie A b c o u d e , bl. 412; P a u w en V e e r i s , bl. 456.

[P. de Wit]

WIT (P. DE) gaf in het licht:

Iets over het adres der twintig Predikanten uit de provincie Groningen, *enz*. Veendam 1830.

Zie A b c o u d e , bl. 412; P a a u w en V e e r i s , bl. 456.

[M.H.P. Witbols]

WITBOLS (M.H.P.) gaf in het licht:

Troostvaers ter Godvruchtige bespiegeling en stichtelijke overdenking voor de R.C. gemeente in de Leeuwestraat, *tegen de hedendaagsche taal der zoogenaamde sterke geesten bij het zieke en doodbed van den Wel-Ed. jonkvrouw J.H.C. Osy*, *Geestelyke dochter*.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb*.

[Petrus Josephus Witdoeck]

WITDOECK (PETRUS JOSEPHUS), zoon van F r a n c i s c u s D o n a t u s W i t d o e c k , professor aan de Antwerpsche academie, den 4den Januarij 1803 te Antwerpen geboren, leerling van B r a e k e l a e r en v a n B r e e , was genre-schilder en professor in de schilder-, bouw- en teekenkunst in het groot collegie der paters-jesuiten te Brugelette bij Ath, in de provincie Henegouwen. Vroeger te Turnhout gevestigd, richtte hij aldaar de stads-teekenakademie op, waarvan hij directeur werd, ook was hij stads-bouwmeester.

In 1824 werd hij door koning W i l l e m I aan den kolonel R o t t i e r s toegevoegd om als teekenaar eene wetenschappelijke reis te doen naar Algiers, Griekenland, de eilanden van den Archipel, Egypte enz. Hij keerde in 1827 over Italie terug. In de door R o t t i e r s uitgegeven Reis en zijn werk over de monumenten van R h o d u s zijn de platen door W i t d o e c k geteekend. Zoo in Belgie als elders zijn vele voortbrengselen van dezen kunstenaar aanwezig, die getuigen dat hij goed gebruik heeft gemaakt van de lessen van zijn vader in de gronden der bouw- en doorzigtkunde. In 1825 zag men op de Antwerpsche tentoonstelling van hem het

Inwendige der Kathedrale kerk aldaar, met het grafteeken der familie R o t t i e r s op den voorgrond, op die van 1828 het *Pantheon* van Athene,

naar de natuur geteekend. Op de expositie van 1837 aldaar was van hem *de graaf de Lalaing*, *zijne op de Saracenen veroverde vaandels en wapenen*, *na zijne terugkomst uit het H. Land*, *opdragende aan de Geestelijkheid van Hoogstraten*, waarop 200 figuren voorkomen, en het *Inwendige der kerk van La Trappe ter Westmale*, met al de paters, die sprekende van gelijkenis moeten zijn. Deze schilderij stelt het oogenblik voor dat een nieuweling der orde door den kloosterabt het kleed wordt aangedaan.

Ook heeft men van hem *het kabinet van Antiquiteiten van den Turnhoutschen advokaat van Gerechten*, waarin deze met zijne oudoom is voorgesteld; *Wolfgang met zijne bende roovers in het Soersel bosch bij Antwerpen; Het inwendige eener kerk waar het graauw op heiligschendende wijze rondwoedt en plundert*, enz. enz.

Hij huwde Maria Antoinette van Hoesendonck.

Zie Immerzeel.

[Cleerbaut van Witevelde]

WITEVELDE, WITTEVELDE of WYTEVELDE (CLEERBAUT VAN), vrijschilder te Gend, bloeide in het midden der 15de eeuw. Hij werd dikwerf geroepen om de oude kerkschilderijen en andere versieringen, voor het gebruik der olieverw geschilderd, met olieverw op te werken, en dat wel op zulke voorwaarden dat hij voor de deugdelijkheid van zijn werk 20 jaren instond.

Zie Kramm.

[Simon Witgeest]

WITGEEST (SIMON) leefde aan het eind der 17de en in 't begin der 18de eeuw, en zond een werk in het licht, dat toen veel opgang maakte, getiteld: *het verbeterd en vermeerderd natuurlijk Tooverboek*, *of 't nieuw speeltooneel der kunsten*, *verhandelende omtrent* 1600 *natuurlijke tooverkunsten*, *soo uyt de goocheltas*, *als kaartspelen*, *mathematische kunsten*, *ook de verligte teekenkunst en afzetten van bloemen*, enz. Amst. 1682. De 7de druk verscheen in 1707, de 11de m. pl. Zalt-Bommel z.j., ook in 't Fr. vertaald. Dit geschrift is getrokken uit *De natuurlijke tooverkunst* van J.B. de la Porte. Paquot gist dat de naam Witgeest gefingeerd is.

Zie Paquot, *Mém.*, T. II. p. 58; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Nav.*, D. XIII. bl. 112.

[Witte Corneliszoon de With]

WITH (WITTE CORNELISZOON DE). Zie WITTE (CORNELISZ. DE).

[Katharina Johanna de With]

WITH (KATHARINA JOHANNA DE), dochter van Ludolf Adriaan de With, advokaat en langer dan 50 jaren secretaris van het kapittel van St. Marie te Utrecht, was eene verdienstelijke dichteres.

In 1719 gaf zij eene dichtmatige vertaling van de *Getrouwe Herderin* van den Italiaanschen dichter Guarini. Na haren dood bezorgden hare beide zusters de uitgave harer vertaling der *Fillis van Scirus* uit het Italiaansch van den graaf Bonarelli, benevens eenige andere gedichten, herders en visscherszangen, die in 1728 te Amsterdam in 't licht kwamen. Zij was de vriendin van Vlaming en Willekens en overleed in 1726 of 1727.

Deze te weinig bekende dichteres werd later met warmte bezongen door J. van Walré in zijn *Gedachtenis-offer aan W. Bingley*, bl. 70.

Zie Witsen Geysbeek, D. VI. bl. 532.

[Henriette Elizabeth de With]

WITH (HENRIETTE ELIZABETH DE), zuster van Katharina Johanna de With. Van hare poëzy haalt Heringa aan een *Lijkzang op J. Zeeus*, te vinden voor diens *Gedichten*. Delft 1721.

Zie *Lijst v. Ned. dicht.*, bl. 88.

[Elizabeth en Bernardina Jacoba de With]

WITH (ELIZABETH en BERNARDINA JACOBA DE), beide zusters der vorige, beoefenden ook de poezy, gaven de *Phyllis* harer zuster uit en gedichten voor de werken en ter eere harer vrienden.

P. Vlaming zong:

Utrecht
Boogt op drie zanggodessen,
Drie gezusters dichteressen
In het stamhuis van de With.

Zie Witsen Geysbeek, t.a.p.

[Ludolfus de With]

WITH (LUDOLFUS DE), den 22sten Maart 1651 te Utrecht geboren, werd in 1673 proponent, in 1674 predikant te Doorn, in 1676 te Rheenen, in 1681 te Rotterdam, waar hij den 16den April 1704 overleed. Hij huwde Stephania Caecilia Schadenbroek. Zijn afbeelding door J. Minetto ziet op twee verschillende wijzen het licht.

Hij schreef:

Het gelukzalig sterven der regtvaardigen, *tot kerks ongeluk*, *overwogen en voorgesteld uit Jes. Cap.* 57 *vs*. 1 *en* 2 *bij gelegenheid van het zalig overlijden van Gregorius Mees*, *enz*. Rotterd. 1694. 12°.

Gods oordeel over Zion; beschouwt in het overdroevig afsterven van de doorlugtigste vorstin Maria, *koninginne van Engeland*, *enz*. Rott. 1695. 4°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 83; Harderwyk, *predik. te Rotterd.*, bl. 51; Abcoude, bl. 234; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1695*a*, bl. 174, 353.

[Artus de With]

WITH (ARTUS DE), beeldhouwer te Amsterdam, vervaardigde o.a. de marmeren graftombe van den vice-admiraal Abraham van der Hulst in 1660 in een zeeslag tegen de Engelschen gesneuveld, en die in de Oude kerk te Amsterdam werd opgerigt.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 346; Kramm.

[Jan de With]

WITH (JAN DE), kapitein ter zee, in dienst der statengeneraal der N., overl. 12 Sept. 1781, oud 66 j. en 6 m. Zijn grafschrift is te *Oenkerk*.

[Alida Withoos]

WITHOOS (ALIDA), op eene na de oudste der 4 dochters van Matthias Withoos, schilderde bloemen, fruiten, diertjes enz., deels met olie-, deels met waterverw. Zij verdient eene niet onaanzienlijke plaats onder de vaderlandsche schilderessen.

[Frans Withoos]

WITHOOS (FRANS), jongste broeder der vorige, te Amersfoort geboren, had zijn vader tot onderwijzer, en schilderde, gelijk zijne zuster, bloemen en dieren. Hij verliet zijn vaderland en vertrok naar Batavia, waar hij door den gouverneur Kamphuizen in het werk werd gesteld. Withoos verzamelde allengskens eenig vermogen, keerde naar zijn vaderland terug en vestigde zich te Hoorn, waar hij in 1705 overleed.

[Johannes Withoos]

WITHOOS (JOHANNES), oudere broeder van Frans, reisde, na genoegzame kunde verworven te hebben, om voor zich zelve door zijn penseel te zorgen, naar Rome, teekende en schilderde een menigte landschappen, lusthoven en fraaije gezigten. Hiermede keerde hij naar zijn vaderland terug. Op reis veranderde hij van voornemen en begaf zich naar het hof van den vorst van Saxen-Lauwenburg, die hem goed ontving. Hij overleed in 1683.

[Matthias Withoos]

WITHOOS (MATTHIAS), vader van de vorige, in 1627 te Amersfoort geboren, had reeds vroeg neiging voor de schilderkunst.

De beroemde Jacob van Campen, die op den huize Rambroek niet ver van Amersfoort woonde en met den vader bevriend was, merkte die neiging op, nam hem onder zijn opzigt, en verklaarde hem na 6 jaren in staat om op zijn eigen beenen te kunnen staan.

Withoos deed nu met 5 kunstbroeders een reis naar Italie (1648) en bleef 2 jaren te Rome, waar hij de gunst van aanzienlijke mannen en voorstanders genoot. De kardinaal de Medicis o.a. nam hem in zijn dienst en hielp hem aan gestadig werk. In zijn vaderland teruggekeerd, zette hij zich in zijn geboortestad neder en oefende zich daar verder in de kunst, die goed, (van drie tot zes honderd gulden) beloond

werd. In 1672 toen de Franschen zich van het Sticht meester gemaakt hadden, begaf hij zich met zijn talrijk gezin naar Hoorn, waar hij in 1703 overleed. Hij schilderde wilde bloemen, planten met grootere en kleinere dieren, vlinders, hagedissen, slangen, kikvorschen, vlinders enz.

[Pieter Withoos]

WITHOOS (PIETER), tweede zoon van Matthias Withoos, schilderde in denzelfden smaak als zijn vader. Hij overleed in den bloei zijner jaren in 1695 te Amsterdam.

Zie Halma; Houbraken; Kok.

[Karel Godfried Withuys]

WITHUYS (KAREL GODFRIED), den 2den Mei 1794 te Amsterdam geboren, heeft den lande als ambtenaar in verschillende betrekkingen en laatst (van 1849 tot aan zijn dood) als directeur der algemeene landsdrukkerij gediend. Het Dagblad *Avondbode* (1837-1839) had hem van regeringswege drie jaren als directeur aan het hoofd. Hij was een tijd lang redacteur der *Vaderlandsche Letteroefeningen*, en had 23 jaren lang de leiding van het *Nederlandsch jaarboekje voor vrijmetselaars*. Al deze letterarbeid getuigt te zamen van grooten werklust, van vaderlandschen ijver en van een edel hoofd en hart. In den laatsten tijd stond hij aan het hoofd der te 's Hage gevestigde *Maatschappij van schoone kunsten* en werd eindelijk (1842) met hare likwidatie belast. Hij was lid der Haagsche Rederijkerskamer de *Nieuwe Korenbloem* en gaf in 1861 aan de Delftsche Rederijkerskamer zijn naam. Hij was lid van verschillende genootschappen, o.a. van de *Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde* te Leiden en door koning Willem III ridder der orde van den Nederl. Leeuw benoemd. Deze eer was hij ook waardig als dichter. Als zoodanig heeft hij zich een onsterfelijken naam gewaarborgd door zijne geniale zangen, als: '*Hollands vlag*,' *bij den Heldendood van van Speyk*,' '*de slag bij Sempach*,' '*de Meineed*,' '*Willem Barentz.*,' het poëtisch geschiedverhaal der '*Overwintering van de Hollanders op Nova Zembla*,' waarvan slechts een Fragment, '*de drie Koningen*', in druk is verschenen, en meer andere gedichten die men in zijne bundels ontmoet. In 1813 verscheen van hem: *De slag bij Quatre-Bras*, *Lierzang*. Voorts:

Gezangen voor de Herstelde Evangelisch-Luthersche gemeente in Nederland. Amst. 1830.

Hollandsch vlag. Amst. 1831.

Het Bombardement van Antwerpen. Ald. 1831.

De Prins van Oranje, *lierzang*. Ald. 1831.

Drietal krijgsliederen. Ald. 1831.

Gustaaf Adolf of de veldslag bij Lutzen, *trsp. naar het Fransch van L. Arnault*. Ald. 1832.

Gedichten, eerste deel. Ald. 1834.

Bekroonde volksliederen van Withuys en Robidé van der Aa,

met muzyk voor zang en forte piano van J. Frastré. Ald. 1835 fol.
Gedenkboek van 1830-1831. *Poezy en Proza*. Ald. 1856.
Verhalen, *Romancen en Gedichten*. Ald. 1863.
Hij huwde Elizabeth Dettmeyer, die hem 7 zonen en 3 dochters schonk. Hij overleed den 14den Februarij 1865 te 's Gravenhage en werd plegtig ter aarde besteld. Zijn nagelatene bibliotheek, waarvan de *Catalogus* met zijn portret is uitgegeven, werd in Mei van dat jaar verkocht.

Zie F. van Westhreene, *Nekrologie van C.G.W.*, in *Ned. Spect.* 1865, bl. 58; *Iets over Withuys* in *Nieuwsbl. Boekh.* 1865, bl. 7, 12; Wap, *Levensb. van W.* in *Levensb. van Letterk.*, 1865, bl. 150; Schotel, *Tollens en zijn tijd*; Muller, *Cat. v. portr*.

[J. Witkint]

WITKINT (J.), dichter uit het midden der 17de eeuw, vriend van J. van Someren, voor wiens *Uytspanning der Vernuften* hij een rijm plaatste, 1660.

Zie Heringa, t.a.p. bl. 88.

[H.G. Witlage]

WITLAGE (H.G.) is schrijver van: *Iets over ons talstelsel*. Amst. 1816; *Vergelijkingstafels van alle lengte-*, *vlakte-*, *inhouds-*, *vochtmaten en gewigten*. Amst. 1828; *Verklaring eener geheel nieuwe wijze van bewerking en deeling* (*divisie*), *zoo met geheele getallen als met tiendeelige breuken*. Amst. 1834.

[W. Witmond]

WITMOND (W.) gaf in het licht:
Uittreksel uit het kort begrip der beschouwende Godgeleerdheid van A. Buurt, 2e dr. Gron. 1794.
Korte schets van de belijdenis der Hervormde kerk. Gron. 1809.

[H. Witmont Jr.]

WITMONT Jr. (H.) vervaardigde met het penseel op witte paneelen zeer uitvoerig zeëen met schepen, bij wijze van teekeningen met de pen. Hij leefde in de helft der 17de eeuw.

[Claes Jacobsz Wits]

WITS (CLAES JACOBSZ.), te Enkhuizen geboren, commissaris van kleine zaken, later vroedschap, schepen, burgemeester en ouderling der herv. gemeente, was een tijdgenoot van Cats, in wiens trant hij dichtte. In 1639 gaf hij een drieledig werkje in het licht, getiteld: *Stichtelycke Bedenckingen; vertoont door sanghsgedichten*, *Onledige ledigheyt*, *ofte buytentytse stichtlyke oeffeninge*, *Stichtelycke Tijdkortinge bestaende in leerrycke Historien*, waarvan in 1694 de 9de druk verscheen. Hij voer in het eerste stukje hevig uit ‘teghen de huydendaegsche danserijen en commediespeelen.’

Dit werkje wordt door Witsen Geysbeek zeer geprezen.

Zie *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 536; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Hermanus Wits of Witsius]

WITS of WITSIUS (HERMANUS), zoon van den voorgaanden en van Johanna, dochter van den Enkhuizer predikant Hermanus Gerards, den 12den Februarij 1636 te

Enkhuizen geboren, ontving een hoogst godsdienstige opvoeding, en werd op naauwelijks zesjarigen leeftijd naar de Latijnsche school gezonden, waar hij, na drie jaren verblijf, tot de hoogste klasse werd bevorderd, terwijl hij tevens het onderwijs van zijn moederlijken oom Petrus Hermansz. een man, die, ofschoon in geen openbare betrekking geplaatst, in de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen en in menige wetenschap zeer ervaren was. Na dit voorbereidend onderwijs begaf hij zich naar de Utrechtsche hoogeschool, waar hij in de wijsbegeerte de lessen van Paulus Voetius en in de Oostersche talen die van Leusden volgde. In de laatste wetenschap maakte hij zoo groote vorderingen dat hij zich op het Rabbijnsch en op het Arabisch toeleggende, in 1654 eene Hebreeuwsche redevoering *de Hebraeorum et Judaeorum Messiâ* kon houden, waarop in het volgend jaar een dergelijk ander stuk *de S.S. Trinitate ex Judaeis contra Judaeos probanda* volgde. In de godgeleerdheid volgde hij de lessen van Voetius, Hoornbeek en Essenius. In 1654 vertrok hij naar Groningen om Maresius te hooren en legde zich daar op het Fransch toe, om in die taal te kunnen prediken, en verkreeg daarin zulk eene gemakkelijkheid dat hij zulks, met toestemming der synode, te Utrecht, Amsterdam en later te Leeuwarden deed. Van plan om de Leidsche hoogeschool te bezoeken, werd hij daarvan door de pest teruggehouden en keerde hij naar Utrecht terug, waar de vrome predikant Justus van de Bogaerdt zijn jeugdig gemoed van nog hoogeren ijver voor godsvrucht deed ontvlammen.

In Mei 1656 werd hij proponent, in het volgend jaar predikant te Westwoud en Binnenwijzend, in 1661 te Wormer, in 1666 te Goes, in 1668 te Leeuwarden. In 1675 droegen curatoren der Friesche hoogeschool hem het professoraat in de theologie op, terwijl hij tevens tot predikant te Franeker werd beroepen. Na vooraf het doctoraat in de godgeleerdheid verkregen te hebben, hield hij den 10den April zijne intreêrede *exhibens speciem veri ac sinceri theologi*. Zóó groot was de opgang dien hij maakte, dat hij in 1679 tot opvolger van Jacobus Alting te Groningen werd benoemd. Voor deze benoeming bedankte hij, doch aanvaardde in 1680 die naar Utrecht, waar hij den 29sten April van dit jaar zijn betrekking aanvaardde met eene *oratio de praestantia veritatis Evangelicae*. Achtien jaren mogt de Stichtsche hoogeschool zijn onderwijs genieten, terwijl hij in 1685 den Britschen koning Jacobus II vergezelde bij het gezantschap van onzen staat als predikant.

In 1698 tot hoogleeraar te Leiden beroepen, aanvaardde hij dit ambt den 11den October met eene *oratio de theologo modesto*.

In het volgend jaar werd hem ook het regentschap van het Collegium Theologicum opgedragen, waarvoor hij in 1707 be-

dankte, terwijl hij tevens zijn ontslag als hoogleeraar begeerde. Den 22sten October 1708 bezweek hij aan een koorts en den 29sten hield Johannes à Marck eene lijkrede op hem.

Hij was in 1666 gehuwd met Aletha van Borchorn, die hem drie dochters schonk, Martina, gehuwd met Henricus Dibbetius, predikant te Leiden, Joanna, gehuwd met Lucas Walckier, lid der regeering te Utrecht, Petronella, gehuwd met Simon Stratenus, predikant te Utrecht. Hij was een man van hartelijke godsvrucht, uitgebreide wetenschappelijke kennis, een vast geheugen, helder verstand en scherpzinnig oordeel, van een ernstige denkwijze en zachtmoedige verdraagzaamheid. Zijne verdiensten als godgeleerde zijn in het licht gesteld door Glasius. Het blijkt dat hij ook de Nederduitsche poezy, doch niet zeer gelukkig, heeft beoefend.

Hij gaf in het licht:

Judaeus Christianizans circa Principia Fidei et S.S. Trinitatem. Ultraj. 1660. 4°. in Duitschland herdrukt in 4°.

Praktijke des Christendoms in vragen en antwoorden. Mitsgaeers geestelijke prenten. Utrecht 1665. 12°. en later meermalen.

Twist des Heeren met zijnen wijngaart. Leeuw. 1669. 8°. Meermalen herdrukt, ook met zijn afscheidsrede als *Pred. van Leeuwarden uit* 1 *Cor. XV:*58. Hij trachtte hierin te beweeren dat de nieuwigheden in de kerk door aanhangers van Coccejus en Descartes gebragt, Gods toorn tegen ons Vaderland verwekt hadden.

Allinga, zijn ambtgenoot te Leeuwarden, schreef hier tegen: *Verdeediginge van de eer en leer der voornaamste leeraren van Nederland*, 1672, waarop Witsius liet volgen: *Het aanstotelijk nieuw in waarheid en liefde ontdekt*. Amst. 1673. 8°.

De Oeconomia foederum Dei cum hominibus Libri IV. Leov. 1674, meermalen met vermeerderingen in het licht gegeven, o.a. Ultraj. 1604, in het Ned. overgebragt door Maarten van Harlingen, predikant te Hoorn. Amst. 1696. 4°., 1716. 4°.

Hier tegen schreef Allinga:

Erotematum Decades XII in quibus examinantur quae Witsius in Oeconomia et Diatriba et Mastricht in Gangraena Cartesianismi adv. Coccejum et Cartesium protulerunt. Ultraj. 1679. 4°.

Exercitationes sacrae in Symbolum, quod Apistolorum di citur. Franeq. 1681. 4°. *ed. alt. auctiore cui et accedunt*.

Exercitationes in Orat. Dominicam. Ib. 1689. 4°., tertia 1697. 4°. Herbornae 1712. 4°. Van dit werk bestaat een Ned. vertal., uitgegeven door Jo. Costerus, pred. te Delft. Delft 1700. 4°.

Aegyptiaca, opposita hypothesi Spenceri et Marshami de

origine et caussis Rituum populi Isr., *et* ΔΕΚΑΦΥΔΟΝ, *de X Tribubus Israelis. Accessit Diatribe de Legione Fulmenatrice Christianorum sub Imp. M. Aur. Antonino*. Amst. 1683. 4°. *Edit. altera* 1696 (de beste). Tegen de *Diatribe* schreef D a n . L a r r o q u a u s een stukje, dat men vindt achter de *Advers. sacra* van zijn vader M a t t h a e u s .

Dissertatio epistolica ad Ulr. Huberum. In qua de S.S. auctoritate divina ex sola ratione adstruenda etc. Addita oratio Trajectina inauguralis. Ultraj. 1687. 8°. Dit boek heeft betrekking tot de geschillen tusschen H e b e r , v.d. W a e y e n en R o e l l . Er verscheen een Holl. vertaling van te 's Hage. 1687. 12°.

Zie *Suppl. Act. erud. Lips.*, T. I. p. 88, seq.; L e C l e r c q , *Bibl. Univ.*, T. VI. p. 471, seq.

Diesertationes duae de Theocratia Israelitarum et de Rechabitis. De eerste in 1687 te Utrecht, toen hij het rectoraat nederlegde, gehouden en ook opgenomen in Tom II zijner *Miscellanea;* de tweede is gevoegd vóór G o d w i n i *Moses et Aaron*, *cum notis J.H. Reitzii*, ed. 3a. Ultraj. 1690. 8°. Ook vóór de uitgave van H o t t i n g a te Leiden, niet voor die van C a r p z o v i u s .

Mescellaneorum Sacrorum II Vol. Tom I, bevat, behalve *Diatribe de VII Epistolarum Apocalypticarum sensu historico ac prophetico*, vroeger uitgegeven. Franeq. 1687. 12°., *Lib. I. de Prophetis et Prophetia Lib II. Disp. de Tab. Levitici mysteriis*, *de sacerdotio Aaronis et Christi; de synedriis Hebraeor.; de IV Bestiis Danielis; de cultu Molochi; de seculo hoc et futaro;* waartegen R h e n f e r d u s schreef: *Lib. III. d. VII. Epist. Apocal. Lib. IV. Dissert. de Schismate Donatistarum*. Amst. 1691. 4°. *Altera editio ab Auctore recognita et Praefatione continente varias observationes*, *quibus aliquam multo in hoc libro illustrantur*, *nonnulla et corrigantur aucta*. L.B. 1695. 4°.

Tomus II continens XXIII. Exercitationes maxima ex parte Historico-critico. Theologicis varii argumenti. Accedunt Animadversiones Irenicae ad controversias, *quae sub infaustis Antinomorum et Neonomorum nominibus in Brittannia nune agitantur*, reeds vroeger Franek. 1696. 8°. uitgegeven. (Zie *Act. erud. Lips.* 1696, p. 378) en *V Orationes inaugurales et rectorales cum Rectorali altera Ultrajectina de felici ac infelici Reip. Litterariae*, *hoc seculo*, *statu.* Amst. et Ultraj. 1700. 4°., ook in Duitschl. in 4°.

Exercitationes Academicae XII, van welke die over de *Efficacia et utilitas Baptismi in electis foederatorum parentum infantibus*, reeds te Utrecht 1693 in 4°. gedrukt was. Ultraj. 1694. 8°.

Lijkrede op koningin Maria, *over Klaagl. V:*16. Utrecht 1695. 4°.

Meletemata Leidensia quibus continentur Praelectiones de

vita et rebus gestis Pauli Apostoli; Dissertationum Exegeticarum Duodecas et Comment. in Epist. Judae Apostoli. L.B. 1703. 4°.

Disquisitio Critico-Theologica de Paulo Tarsensi, cive Romano. Ibid. 1704.

Ernstige Betuiginge aan de afdwalende kinderen der kerke tegen de Gronden van Labadie. Amst. 1670. 12°. (met v.d. Wayen).

Voorredenen vóór de *Opera Gatakeri*, Cave's *Eerste Christendom en Apostolische Oudheden* en Godwyn's *Mozes en Aaron*.

Schediasma Theologiae Practicae ex Scholis privatis viri clar. habitis. Ultrajecti an. 1696 ed. a.H.C. à Byler met *Praef. de Vita Witsii*, aan Marckii *Orat.* ontleend met een lijst zijner schriften. Gron. 1720, ook in 't Holl. *Praktikale Godgeleerdheid*. Gron. 1729. 8°.

Zie Marckii *Orat. funeb.;* Saxe, *Onom.*, T. V. p. 80; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 534 seq.; Burman, *Traj. erud.*, p. 451; Chr. Eb. Weisman, *Hist. Eccl. N.T.*, T. II. p. 527, 901; J. Fr. Buddaeus, *Isagog. hist. Theol.*, T. I. p. 518, T. II. p. 1315; van der Waeyen in *Summa Theol. Christ.*, *Varia Sacra etc.;* Heumanni *Poecil.*, T. I. Lib. IV. p. 526; Crenii *Animadv. Philol. et Histor.*, P. XII. p. 225; Fabricius, *de Verit. rel. Christ.*, p. 601, *Bibl. Graeca*, p. 27, 134; van Til, *Bibl. Theol. Select.*, p. 20; Basnage, *Annal. Eccles. ad ann.* 1674; Morhovii Lib. V., *Polyhist.*, C. I. p. 911; J. Fabricius, *Hist. Bibl. Fabr.*, T. II. p. 35; Königii *Bibl. Vet. et Nova; Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. p. 1703; Stollé, *ad Heumannum*, p. 433; Heringa, *de Audit.*, p. 124, 141, 180, 187, 206; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 190 suiv.; Ypey, *Geschied. d. System. Godgel.*, D. II. bl. 192; *Geschied. d. Christ. kerk in de* 18*de ceuw*, D. VIII. bl. 31; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. I. bl. 252, 290, 291, D. II. 163, 185; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (Reg.); Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.;* Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1693, a.p. 1694*a*, 272, 1695, 258, 175, 1696*b*, 237, 1698*b*, 527, *Hist. Gen. Kron.*, 3 jg. 114; Wagenaar, *V.H.*, D. XV. bl. 303; Bilderdijk, *V.G.*, D. X. bl. 123.

[Pieter Gerard Witsen Geysbeek]

WITSEN GEYSBEEK (PIETER GERARD), den 30 of 31 December 1774 te Amsterdam geboren, was de zoon van een boekhandelaar, die hem reeds vroeg op een voornaam koopmanskantoor plaatste, doch hij had zulk een onbedwingbaren lust tot studie dat hij zich des nachts op de beoefening der talen toelegde, zoodat hij Latijn, Grieksch, Engelsch, Spaansch en welligt nog meer talen, zonder hulp van een meester, door eigene oefening leerde. Welhaast verveelde hem het kantoorwerk, hij zeide het vaarwel en leefde van toen af geheel voor letterkundige werkzaamheden, te midden van welke hij den 13den October 1833 overleed. Onder de menigte werken, die hij oorspronkelijk schreef en vertaalde, verdient

vooral melding zijn *Biografisch*, *Anthologisch en Critisch Woordenboek*, dat door v a n d e r A a en H e r i n g a vervolgd is. Als dichter maakte hij zich het eerst bekend door de stukjes die in de *Kleine dichterlijke Handschriften* voorkomen. In 1808 verscheen van hem de eerste zang van *de Zeevaart* naar E s m e n a r d , de overige zangen bleven in de pen, van 1809 tot 1810 zijn bundel met *Puntdichten* ten getale van 900 stuks. Het 10de behelst eigenlijk zijne *Verhandeling over het Puntdicht*, met een aantal proeven uit verschillende dichters. Deze studie bragt hem op het denkbeeld om in 1821 eene keur van Puntdichten, uit de beste en voornaamste Nederlandsche dichters, onder den naam van *Epigrammatische Anthologie* in het licht te geven, die in 1834 met zijne *Verhandeling over het Puntdicht* en zijne *Puntdichten* in 3 deeltjes te Amsterdam bij C.L. S c h l e g e r op nieuw zijn uitgegeven. In 1814 leverde hij nog een *Gedenkboek van Nederlands verlossing* en in 1825 een *Bundel gedichten.* Zijn laatste dichtstuk: getiteld *Met God*, verscheen in 1831. In 1847 gaf hij een *eenvoudige en gemakkelijke aanwijzing om de Stenographie of kunst van snelschrijven*, *door middel van slechts twee karakters te leeren*, *volgens de uitvinding van dr. Erdmann* (m. een pl.).

Voorts heeft men van hem:

De staatkundige dood van Bonaparte Dithyrambe. Amst. 1815.

Bij 't graf van mijne moeder. Ald. 1806.

Apophtegmata of gouden spreuken van P.C. Hooft. Amst. 1822.

Het vrijheidsfeest. Divertissiment n.h. Hgd. van J.H. Dessauw. Amst. 1795.

Nieuwejaarswensch aan het Amsteld. publiek uit naam der akteurs en aktrices van den schouwb., 1 *Jan.* 1798.

De wederkomst van den Hollandschen Patriot, *blijspel n.h. Fr. van Le Roy.* Ald. 1795.

De Zegepraal der Vrijheidsvrinden. Nationaal trsp. met zang. Ald. 1799. 8°.

De Edelmoedige overwinnaars of de zege der Vrijheid; trsp. n.h. Fr. van de Burgeresse Molé, *met zang*. Ald. 1799.

De overtocht over de Waal of de Republikeinsche Gelieven, *trsp. m. zang*, *gev. n.h. Fr. van Le Roy.* Ald. 1795.

Robert of de Struikroovers, *trsp.* Ald. 1796.

De ongeduldige, *blsp. gev. n.h. Fr. van Lantier*. Ald. 1795.

De Fransche helden, *of de Belegering van Saint-Jean de Lone*; *trsp. gev. n.h. Fr. van D'Ussieux*. Ald. 1796.

Catherine of de Schoone Pachster, *trsp. gev. n.h. Fr. van J. Candeille*. Ald. 1796.

De Weduwe en het Rijdpaard, *blsp. n.h. Hgd. van A. von Kotsebue*. Ald. 1796.

De Negers, *trsp. gev. n.h. Hgd. van A. von Kotsebue*. Ald. 1796.

Paulus en Virginia, *trsp. met zang*, *gev. n.h. Fr.* Ald. 1797.

Alexandrine en Linval, *blsp. m. zang*, *gev. n.h. Fr. Le Jokei van Hoffman*. Ald. 1797.
De verwarde Schaking, *blsp. gev. n.h. Hgd. Der Wildfang*, *van A. von Kotsebue*. Ald. 1798.
De Volksverdrukker gestraft, *of het Leenrecht*, *trsp. gev. n.h. Fr.*, *Les Crimes de la Noblesse van de burgeresse Villeneuve*. Ald. 1797.
De kwakzalvers, *blsp. gev. n.h. Fr. van Pignault-le-Brun*. Ald. 1798.
De Huwelijkskeus, *blsp. gev. n.h. Hgd. van Ch.H. Spiess*. Ald. 1798.
De Bloedverwanten, *blsp. gev. n.h. Hgd. van A. von Kotsebue*. Ald. 1798.
De Man zonder Complimenten, *blsp. gev. n.h. Fr. van F.P.A. Leger.* Ald. 1799.
Descartes te Utrecht, *trsp. n.h. Fr. van Bouilly*. Ald. 1800.
Het Geheim, *blsp. met zang*, *gev. n.h. Fr. van Hoffman*.
Pinto of de omwenteling van Portugal, *historisch blsp.*, *gev. n.h. Fr. van Lemercier*. Ald. 1801.
Het Gevaarlijke der Vertrouwelijkheid, *trsp. n.h. Fr. van Mevr. de Beaunoir*. Ald. 1801.
Het Schimpdicht, *trsp. gev. n.h. Hgd. Das Epigramm van A. von Kotsebue*. Ald. 1801.
Mevrouw de Sevigné, *trsp. n.h. Fr. van J.N. Bouilly*. Ald. 1806.
Het vaderlijk Huis, *trsp.* (*zijnde het vervolg op de Jagers*, *een tafereel van zeden van het land*) *uit het Hgd. van A.W.v. Iffland* in het *Zedelijk Schouwtooneel*. D. XIII.
Apollineum. Amst. 1824, 2 dn.
Historisch Archief, 1ste d. Amst. 1825.
De kleine Zimmerman. Amst. 1825, 3 dn.
Ook gaf hij de *Gedichten van A. van der Woordt*, Amst. 1829, in het licht.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.; Cat. d. Bibl. van Ned. Letterk.* (Reg.); *Alphab. Lijst van van Cleef*, bl. 188, 189.

[Jacob Witsen of Witsz]

WITSEN of WITSZ (JACOB), afstammeling van een aanzienlijk geslacht en zoon van H e n d r i k J a n s z . W i t s e n [1)],

1) Dit geslacht in het laatst der vorige eeuw reeds meer dan 200 jaar op de regeeringslijsten te Amsterdam bekend. Het was aan de aanzienlijkste geslachten, heette oorspronkelijk W i t s , W i t z of W i t s e en was het eerst in Noord-Holland te platten lande, aan het toen genoemde Witsmeir heden Schagerwaard geheeten, later te Akersloot, een dorp in Kennemerlaud, waar het het Huis van de Noort bewoonde, naar hetwelk het zich eenigen tijd noemde, gevestigd. Men vond in de kerk van Akersloot een glas met het wapen beschilderd en in het koor een fraaijen grafzerk met hetzelfde wapen.

was de stamhouder van het later zoo vermaarde Amsterdamsche geslacht van dien naam. Hij vestigde zich daar om koophandel te drijven en huwde Alyt of Alida Gerbrands, die hem 6 kinderen schonk. Zijn zoon Gerrit Witsz of Witsen was schepen, en in 1609, 1612, 1613, 1615; 1616, 1620, 1621 en 1625 burgemeester van Amsterdam. Dezelfde waardigheid bekleedde ook zijn achter-kleinzoon Cornelis Jansz. Witsen, in 1606 te Amsterdam geboren, in 1653, 1658, 1662, 1667 burgemeester, in welk laatstgenoemde jaar hij deze waardigheid met die van hoofdschout verwisselde. Wij vinden zijne titels opgenoemd in de aan hem in 1665 opgedragene *Gezantschapsreize van Joan Nieuhof naar China*. Zijn naam werd zelfs gegeven aan een Nederlandsch fort op de Grein- of Olifants-kust in Afrika, op eene plaats vroeger Tacaroy of Tacorary genoemd, doch ter zijner eere herdoopt in *Fort Witsen*. Wagenaar heeft in zijn *Amsterdam*, zijn portret naar de schilderij op de krijgsraadkamer te Amsterdam geteekend en door Houbraken gesneden, opgenomen. Wat meer is, van Loon nam in zijne *Nederl. Gedenkpenningen* twee penningen op ter zijner eere geslagen. Zijne spreuk was: *candide et cordate* (opregt en kloekmoedig).

Hij huwde Catharina Opsie, dochter van Lambert Lambertsz. Opsie en Grietje Gerbrands, die hem 5 zonen schonk. Een van deze was Cornelis Cornelisz. Witsen, kapitein in dienst der algemeene staten, een dapper held, gelijk bleek in de verdediging van het Huis Kronenburg bij Loenen tegen de Franschen in 1672 en uit zijn manmoedig gedrag in den slag bij Senef. Hij deed ook vele reizen in de landen ten Oosten en ten Zuiden van de Middellandsche zee. Hij droeg (zegt men) gelijk vele andere reizigers ‘het wapen van Jeruzalem met dat van Bethlehem, nevens een gekruisten Christus in zijn vel van zijn arm, en overleed ongehuwd, in den ouderdom van 36 jaren, aan de gevolgen van een val van het paard.

[Lambert Cornelisz. Witsen]

WITSEN (LAMBERT CORNELISZ.), broeder van den vorige, begaf zich even als zijn broeder Cornelis in dienst der algemeene staten. De koning van Frankrijk beloonde zijne dapperheid met de ridderlijke waardigheid en Willem III stelde hem in 1673 aan tot kolonel van een regiment voetknechten in dienst der vereenigde gewesten, en Amsterdam in 1676 tot sergeant-majoor en eersten wachtmeester der stad, in plaats van Jacob Bicker. Hij huwde Sara Nicits, dochter van Denys Nicits, voornaam koopman te Amsterdam, die hem elf kinderen schonk.

[Mr. Jonas Witsen]

WITSEN (mr. JONAS), jongste zoon van dr. Cornelis Jansz. Witsen en Catharina Opsie, was in 1673 commissaris van Amsterdam. Hij had groote zucht voor kun-

sten en wetenschappen, deed vele reizen om betrekkingen met geleerden aan te knoopen en was zeer gezien bij Karel XI, koning van Zweden. Van zijne reizen weêrgekeerd, huwde hij Sara van Ray, dochter van een aanzienlijk en vermogend koopman te Amsterdam, doch slechts 9 weken na deze echtverbintenis overleed hij in den ouderdom van 29 jaren, een zwangere weduwe nalatende, die een zoon baarde, geheeten Jonas Jonasz. Witsen, eerst secretaris van Amsterdam, in 1714 dijkgraaf van Amtelland, dijkgraaf van den hoogen Zeeburg en Diemerdijk en eindelijk in 1715 schepen zijner geboortestad. Niet lang mogt hij deze aanzienlijke posten bekleeden, daar hij den 31sten Mei van dit jaar overleed. Hij was een kundig lief hebber van zeldzaamheden en schilderijen, waarvan hij een aanzienlijk kabinet had verzameld.

Hij huwde Elisabeth Baseliers, eene vermogende erfdochter uit Suriname, jonkvrouwe Isabella Maria Hooft, jongste dochter van mr. Gerrit Hooft, burgemeester van Amsterdam en bewindhebber der O.I. compagnie. Zij schonk hem 6 kinderen, onder welken:

[Mr. Jonas Witsen]

WITSEN (mr. JONAS), den 6den Aug. 1705 te Amsterdam geboren, in 1727 commissaris van zijn geboortestad en in datzelfde jaar secretaris, in 1733 schepen en in 1765 burgemeester.

Hij was erfgenaam van zijn vaders kabinet en even als deze een groot kenner van schilder- en teekenkunst. Hij herstelde de vervallen stads-teekenschool, waarover hij in 1765 het opperbestuur aanvaardde. Hij zelf beoefende ook de teekenkunst, blijkens *Een landschap met drie hengelaars aan een water*. In 1731 huwde hij met Alberta Maria Pels, jongste dochter van Jan Lucas Pels, vermaard koopman te Amsterdam en Johanna Schuyt die hem een zoon schonk.

[Mr. Nicolaas Witsen]

WITSEN (mr. NICOLAAS), broeder van den vorige, werd den 10den October 1707 te Amsterdam geboren, in 1729 commissaris, in 1736, 1738 en 1739 schepen aldaar. Hij beoefende de etskunst. Op den *Catalogus* van mr. J. van Buuren, bailliu van Noordwijkerhout enz. te Leiden en 's Hage 1808, komt voor een extra raar door dezen Witsen geetst werkje, voorstellende: *Geschiedenissen uit het eerste boek van de Metamorphosis*.

[Nicolaas Witsen]

WITSEN (NICOLAAS), zoon van burgemeester Cornelis Jansz. Witsen en Catharina Opsie, werd te Amsterdam geboren. Het is onzeker of hij ook te Amsterdam gestudeerd heeft, doch zeker dat hij den 11den Julij 1664 te Leiden in den senaat tot doctor in de beide regten werd bevorderd op eene Dissertatie *de Senatusconsulto Macedoniano*. Hierna ondernam hij, gelijk toen gebruikelijk was, eene reis door Europa. Hij vergezelde eerst, onmiddelijk na zijne pro-

motie, als edelman van gezantschap, anderen zeggen als secretaris van legatie, den ambassadeur Jacob Boreel naar Moscow in den zomer van 1664, en keerde drie jaren later terug (1667) naar die hofstad, waar hij toenmaals door den Czaar Alexis Michaelowitz zeer minzaam ontvangen werd. Tusschen die twee tijdstippen in, was hij eerst in 1665 in het vaderland teruggekeerd, en had daarop in 1666 het Oosten en Zuid-Oosten van Europa bezocht. Na zijn terugkomst werd hij (1671) in den stedelijken raad van zijn vaderstad en twee jaren later tot schepen verkozen, en als zoodanig verhief ook hij in 1672 zijn stem ter afkeering van der Fransche pogingen tegen Amsterdam en verklaarde hij ‘nooit te zullen toestaan om met eenig accoort het juk van een onverdraaglijken vijand op den hals te halen; en ofschoon alle steden tot die lafhartigheid mochten komen te vervallen, waardoor deze stad zoude gesteld worden in den nood, om de gezamentlijke magt van zoo groote vijanden alleen af te keeren, dat het dan nog eerlijker en edelmoediger was voor de religie en vrijheid en voor vrouwen en kinderen in 't harnas te sterven.’ Vele jaren was Witsen gedeputeerde zijner stad ter vergadering der staten van Holland en van daar tot die der statengeneraal. Ook in 1677, toen de oorlog met Frankrijk nog altijd blaakte, en misschien reeds vroeger, was hij, bereids op 36-jarigen leeftijd, gedeputeerde te velde. Ook in den successie-oorlog werd hij andermaal (1703) met die waardigheid bekleed. In den herfst van 1681 stond hij aan het hoofd eener commissie om de Fransche refugiés te Amsterdam het burgerregt, vrijheid van gilden en van de stedelijke lasten en accijnsen voor 3 jaren toe te staan, hun gelden voor gereedschappen en goederen voor te schieten en hunne fabrikaten, zoodra die gereed waren, aan te koopen.

Deze voorslag, door den raad aangenomen, en binnen acht dagen in Frankrijk bekend zijnde, gaf duizenden aanleiding zich te Amsterdam neêr te zetten. Geen wonder dat de Italiaan Gregorio Leti, zelf een vlugteling om der godsdienstwille, Witsen *consolateur des François affligez* noemde.

Na in 1688 veel tot den togt van Willem III naar Engeland te hebben bijgedragen, werd hij, op verzoek van dien vorst, door de staten van Holland, met E. van Weede van Dijkveld ter gelukwensching des konings gedeputeerd, daarna in gezantschap gezonden naar datzelfde Groot-Brittanje, waar de monarch toenmaals een persoon van zoo veel verdiensten bij zich verlangde; misschien was het ook wel ten deele, gelijk Macaulay schreef: ‘*that Witsen seems to have been selected for the purpose of proving to all Europe that the long feud between the house of Orange and the chief City of Holland was at an end*.’

Witsen stelde van deze ambassade een dagverhaal op,

waarvan Schelte ma uittreksels mededeelde. Zij zijn zeer merkwaardig en bevatten menigen opmerkelijken wenk voor staatkunde en hofleven. Hij sloot zijn verhaal aan de staten van Holland gedaan aldus: *my bejegenden gedurende mijn verblijf in Engeland vele wederwaardigheden*, *ik ontving veel zuurs en zoets*, *bespeurde vele wisselvalligheden en ijdelheid des Hofs*, *en zag zelfs in mijn persoon dat een vergelen burger best is*. En echter was deze man jaren lang de vriend van Czaar Peter en Willem III.

De kennis met den eerste was waarschijnlijk aangevangen, toen Witsen eerst een kaart en daarna zijn werk over *Noord- en Oost-Tartarye* had uitgegeven, een werk dat den Czaar veel meer van zijn rijk leerde, dan hij zelf vroeger wist. Het was deels uit gevoel van dankbaarheid aan Witsen, deels het bewustzijn der voordeelige handelsbetrekkingen, die onze staat, vooral in de 16de eeuw had aangeknoopt, welke de vorsten voor ons Vaderland grondvestte. Geheel het bekende werk van Schelte ma's *Rusland en de Nederlanden* levert hiervan de meest doorslaande blijken.

Witsen bekleedde 13 malen de burgemeesterlijke waardigheid te Amsterdam, doch, *in alle netelige ambten in gevaarlijke tijde bekleed had hij zich niet eenen vijand*, *niet eenen berisper gemaakt*. Nederig van harten, weigerde hij den titel van baron, hem door koning Wille m aangeboden. Ook sloeg hij het curatorschap der Leidsche hoogeschool, hem door denzelfden vorst aangeboden, af.

Witsen had zich te Amsterdam of te Leiden zóó geoefend in de wis- en sterrekunde, dat hij ter eerstgenoemde plaats, nog als jongman in het openbaar twee redevoeringen, eene *over de Zon* en eene *over de Staartsterren* gehouden had, de laatste waarschijnlijk bij gelegenheid der komeet van April 1664. Vooral trok hem zeevaart en scheepsbouw bijzonder aan, dermate dat hij kort na zijn tweede tehuiskomst uit den vreemde zich aan het schrijven zette en reeds na twee of drie jaren zijne Aeloude en hedendaagsche scheepsbouw en bestier, 500 à 600 bladzijden, het licht deed zien[1)], een werk dat elk deskundige door den rijkdom van zaken en de naauwkeurigheid van bewerking beiden als opgetogen hield. Antonides van der Goes wijdt in een zijner *Gedichten* uit in lof over dit werk en meer dan honderd jaren na de verschijning er van bragt de destijds Amsterdamsche geleerde J.F. van Beeck Calkoen daaraan een regtmatige hulde.

1) Amst. C. Commelin, Broer en J. Appelaer 1671 fol. met meer dan 100 platen, die hij meest alle zelf geteekend, enkele over den nieuwen scheepsbouw, in zijns vaders nalatenschap door dezen geteekend, gevonden had.

Witsen, die, naauwelijks 40 jaren oud, bereids in 1682 burgemeester geworden was, zag zich terstond benoemd tot een der twee commissarissen uit het collegie van burgemeesteren tot opzigt van de buitenwateren, het diepen der wallen en de verdere modder en graafwerken en leverde als zoodanig reeds het volgend jaar met zijn ambtgenoot de Vicq hierover consideratien in, wier verdiensten nog in onze dagen erkend zijn. Niet te verwonderen dan ook dat hem den 14den Maart de betrekking van commissaris over de pilotage werd opgedragen en hij als zoodanig, nog in 67-jarigen ouderdom, den 8sten Julij 1708, op de Zuiderzee in persoon tegenwoordig was bij eene peiling van het Vlieter- en Ter Schellinger Zeegat of Stroom, waarvan een geteekende kaart in kopy van 1781 bij wijlen mr. Bodel Nyenhuis berustte. Ja nog vier jaren later (1712) legde hij de laatste hand aan de peilingen en opnemingen voor eene groote kaart van den Texel- en Vliestroom in twee bladen[1)]. Van zijne ervarenheid in de natuurkunde werd te zijner tijde in de *Philosophical Transactions*, en later tijd nog door van Swinden gewaagd.

Hij bood Cornelis de Bruin krachtdadig hulp bij de uitgave van diens beide langdurige reizen, ook was hij Pieter Kolbe in zijne reis naar en *Beschrijving van de Kaap de Goede Hoop* behulpzaam. Hij hield briefwisseling met Jacobus Tollius, Struys droeg ook zijn *Drie reizen in Europa en Azie* (1647-1673) aan hem op, in zijn ouderdom deed hij de reizen van IJsbrand Ides naar China met een kaart in het licht verschijnen.

Beroemde reizigers en geleerden, dr. O. Dapper, Reeland, Hendrik Nieuhof, Simon de Vries, Casparus Commelin en anderen droegen hunne reizen, kaarten en natuurkundige werken op aan den man, sedert wiens naam reeds door zijne *Landkaarten van het Noorder- en Oosterdeel van Azie en Europa*, *van Nova Zembla tot China* in vier bladen groot fol. aan den Czaar opgedragen in het licht verschenen, als aardrijkskundige gevestigd was.

Deze kaart werd zóó hoog geacht dat zijne opgaven geruimen tijd, in de eerste helft der 18de eeuw en totdat de kaarten van Kirilow, Homann en Hase aan Noordelijk Azië nieuw licht bijzetten, als hoofdbron geraadpleegd werden. Het zou de grenzen van ons bestek verre te buiten gaan, indien wij al de namen der personen en de titels der werken en gedichten, die zij aan Witsen toewijdden, opsomden. Velen

1) *Bij eygen herhaalde pijlingen en lange ondervindingh, midsgaders uyt mondeling verslag en aenwysing van verschyde ervarene lootsluyden ontworpen en ter neder gesteld door Nicolaas Witsen, Cons. Amstel in het jaar* 1712, *geteekend door Isaak de Graaf.*

zijn door B o d e l vermeld en zijn lijst zou echter nog merkelijk hebben kunnen uitgebreid worden. Wij mogen niet stilstaan bij zijne uitgebreide briefwisseling met vele geleerden van zijn tijd en slechts met een paar woorden van zijne ervarenheid in de teekenkunst gewag maken. N a g l e r noemt hem een verdienstelijk teekenaar en graveur, hij zelf toch had meer dan honderd platen in zijn werk *over den scheepsbouw* geteekend.

Hij bezat eene uitmuntende boekverzameling, een kabinet van voorwerpen van natuurlijke geschiedenis, schilderijen, oudheden en penningen, de laatste door C h a r l e s P a t i n en J o a c h i m O u d a a n geroemd, terwijl eenige zijner oudheden thans in het museum van Oudheden te Leiden bewaard zijn.

Hij overleed den 10den Augustus 1717, toen hij zijn 76ste levensjaar bereikt had. Weinige maanden te voren had Czaar P e t e r hem nog bij zijn krankbed bezocht. Zijn lijk werd naar Egmond op den Hoef vervoerd en aldaar in de kerk der Herv. gemeente begraven. Eenigen tijd daarna is daar ter plaatse door toedoen zijner nagelatene betrekkingen een ovale toetsteen in den westelijken kerkmuur ingemetseld met een opschrift in vergulde letteren. Zijne spreuk was, *Labor omnia vincit*, welke wij ook op twee gedenkpenningen ter zijner eere geslagen, aantreffen. Meermalen is zijn afbeelding geschilderd en gegraveerd door M u n n i k h u i z e n , H o u b r a k e n en S c h e n k .

Hij huwde den 27sten December 1674 met C a t h a r i n a H o c h e p i e d , bij wie hij een zoon C o r n e l i s en 2 dochters, doch volgens anderen 4 dochters verwekte.

Zie *Epistol. J.A. Fabricii ad H. Wetstenium*, *praemissi Bibl. Lat.*, Vol. II; J. M o l l e r i , *Monitum de falsa Plagii liter.;* M o r h o f i i *Polyt. Litt.*, T. I. p. 957; P a r s , *Index Bat.*, p. 313-316; *Museum Milano-Viscontian.*, P. II. p. 281, n°. 979; O u d e n d o r p i i *Descriptio Leg. Papenb. passim;* S c h u l t i n g h e , *Praef. ad Jurispr.*, *Ante Justin.*, 6, 3; S a x e , *Onom*, T. V. p. 191; *Anal.*, p. 114, 654; G r a e v i u s , *ad Florum*, IV. XI. 6, p. 500; C. P a t i n , *Quatre Relations Historiques*, p. 202; *Biogr. Univ.; Biogr. génér. méd.*, *Bibl. d'un homme de geût;* B a u r , *Hwb.;* J ö c h e r ; *Conv. Lex.; Philosophical Transactions*, Vol. XVIII. n°. 210 (*N. Witsen's Letter to Mart. Lister with two Draught of famous Persepolis*); *Het Geslacht Witsen: Nav.*, IV. 274; P. B o l , *Handboek over de familie v.N. Witsen;* W a g e n a a r , *V.H.*, D. XV. bl. 425, 426, 427, 428, 429, 430, 440, D. XV. bl. 20, 21, 22, 27, 31, 33, 36, 44, 45, 93, XVII. bl. 290; Dez., *Amsterd.*, D. VI. bl. 23, 50, 66, 78, 142, 168, D. XI. bl. 343; B i l d e r d i j k , *V.G.*, D. IX. 288, D. X. bl. 136, 204, 228; S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.;* Dez., *Peter de Groote in Holland en Zaandam; Rusland en de Nederl.;* v a n K a m p e n , *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 77, 78, 79, D. III. bl. 142; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. VI. St. I. bl. 360-365, 404; D a p p e r , *Histor. Beschr. v. Amst.*, opdr. en 205; Dez., *Beschr. v. Afrika*, bl. 436; v a n L o o n , *Nederl. Gedenkp.*, D. III. bl. 71; C o m m e l i n , *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. II. bl. 1200; *Amsterd. Hervorming in* 1573, bl. 178; B.v.d. B r i n k , *Overz. v.*

h. Rijks-Archief, bl. 148; Koenen, *Fransche Vluchtel.*. bl. 76, 362; Dez., *Voorb. over de Gesch. van Scheepsb. en Zeevaart*, bl. 146; van Kampen, *Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 390; Busscher, *N. Grogr.*, 1, 2, 512; J. Koning, *Verh. over Beeldsnijde*, bl. 3; *Opgave en Beschrijv. van de Handschriften*, *nagelaten door G. Cuperus*, bl. 25-33; *Verspreide bijzonderheden over Mr. Nicolaas Witsen enz.*, *door Bodel Nijenhuis* in Nyhoff's *Bijdr. over Vaderl. Gesch. en Oudheidk*, D. X. St. III. (waaruit wij vooral dit art. getrokken hebben); Halma; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nagler, *Navorscher*, D. XI. bl. 332, D. XII. bl. 71, 103; Muller *Cat. v. portr.*; Groese, *Hist. Quaker*, p. 10 (voorr.); Ken. Digbaei *dissert. de vegitatione plantarum etc.*; Ab. Almalovenii, *Opuscula*, p. 8; Tollii *Epist. Iten.*, p. 237-246; Keuchenii *Mus. Juven*, p. 188; Brouckhusii *Poëm.*, p. 305; Francii *Posth.*, p. 284; Cl. Bruin, *Zedad.*, D. II. bl. 557; Antonides van der Goes, *Ged.; Chr. v.h. Hist. Gen.* (Reg.)

[Michael Witsenberg]

WITSENBERG (MICHAEL), den 9den Oct. 1786 te Koeverden geboren, kwam 14 jaren oud op de ingenieurschool te Zutphen, terwijl hij tevens als cadet bij het 3de bataillon der 6de halve brigade werd ingelijfd. Na als buitengewoon-ingenieur in 1806 eenige maanden garnizoen te Woerden gehouden te hebben, volgde hij later het leger bij den veldtogt in Duitschland. Hij nam deel aan het gevecht bij Gross-Berckel en eenige gevaarlijke verkenningen en bevond zich in 1807 te Groningen en in 1808 te Amsterdam belast met onderscheidene werkzaamheden te Durgerdam en Diemermeer. In 1811 werd hij als luitenant bij den staf der artillerie naar Gulik en kort daarop naar Bonn verplaatst om opmetingen te doen en kaarten te ontwerpen. Intusschen tot 2den kapitein bij het eerste bataillon benoemd, bleef hij echter aan den staf der genie verbonden en deed o.a. opmetingen in Keulen, en zag zich in Jan. 1812 naar Wezel verplaatst en bevorderd tot 1sten kapt. der sappeurs. In April van dit jaar vertrok hij naar Biberich om het opzigt te houden over de werkzaamheden van het fort *Napoleon*. Daaruit sproot zijne benoeming tot kapitein der 2de kl. bij den staf van 't keizerlijk corps der genie. Hij voldeed gedeeltelijk aan het bevel om het stadje Buderich, als hinderlijk aan het fort, af te breken. In 't laatst van December werd hij naar Wezel geroepen, waar hij bij de belegering dier stad door de geallieerden gewigtige diensten bewees (1814), zoodat de generaal Lanberdière hem tot ridder van 't legioen van eer voordroeg. Ontslagen uit den Franschen krijgsdienst, kwam hij den 19den Mei te Amsterdam, werd voorloopig aangesteld tot 2den kapitein-ingenieur en belast de fortificatien te Schoonhoven en Nieuwpoort op te nemen. In 't laatst van 1814 werd hij naar Utrecht gezonden om met eenige onder hem gestelde officieren het terrein rondom die stad te onderzoeken voor eene inundatie en leverde hij in Febr. 1815

aan den inspecteur-generaal K r a y e n h o f f een rapport in, 't geen diens goedkeuring zóó wegdroeg, dat hij met de uitvoering belast werd. Voor dat het echter ten einde liep, werd hij naar Bergen in Henegouwen verplaatst om de ontwerpen tot bevestiging dier stad en van het naburig Binche op te maken. In Maart 1818 werd hij, na tot kapitein der 1ste klasse bevorderd te zijn, naar Charleroi gezonden, om de versterking dier stad te bevorderen; vervolgens met hetzelfde doel naar Ommen in Overijssel, waarbij hij dan tevens den last ontving tot het doen van waterpassingen in den omtrek van het fort Bourtagne en het aanleggen van een verlaat te Koeverden. Verder was hij werkzaam te Delfzijl en de Langakkerschans met den generaal-majoor S i d e r i u s en den hoofdingenieur van den waterstaat K a r s t e n , bij het onderzoek der waterafleidingen op de Hannoversche grenzen, en later met den generaal-majoor d e M a n tot regeling dier grenzen met Nederland. In Febr. 1825 deed hij gewigtige diensten, toen de prov. Groningen door geduchte watervloeden geteisterd werd. Een jaar daarna ontving hij zijne benoeming tot majooringenieur en werd hij naar Ostende verplaatst tot herstelling van hare vestingwerken. De arbeid werd voortgezet tot in 't najaar van 1830, toen het oproer in Belgie uitbarstte. Bij ongesteldheid van den kommandant nam hij vrijwillig het kommando dier vesting op zich en wendde alle pogingen aan tot demping van het oproer. Met achterlating van al zijne goederen, nam hij de wijk naar Vlissingen, kreeg daar bevel zich naar Breda te begeven en die vesting onverwijld in den best mogelijken staat van verdediging te stellen. Hier bleef hij tot 1836 en stelde zijn *Memoriaal voor de officieren der genie* (Breda 1837) op. In Dec. 1837 tot luitenant-kolonel bevestigd, werd hij tevens tot kommandant van 't korps mineurs en sappeurs benoemd, welke betrekking hij tot het laatst van 1843 waarnam. In November van dit jaar, zond hij, op aanschrijving van den minister van oorlog, ten dienste der Spaansche regering, berigten in omtrent het stelsel van opleiding en de wijze van dienst bij 't batt. mineurs en sappeurs, alsook omtrent de fortificatie-opzigters. Vervolgens werd hij benoemd tot kolonel en directeur der 2de directie van fortificatien, vertrok hij van Arnhem naar Nijmegen, waar hem de commissie werd opgedragen om zijne beschouwingen mede te deelen aangaande de verdediging der Oostelijke grenzen, bijzonder van den IJssel. Hij zond 30 April 1846 een verslag in, onder den titel: *Memorie betrekkelijk de verdediging van de Oostel. grenzen des rijks en voornamelijk van den IJsel en Boven-Betuwe*. Bij den hagehelijken toestand van 1844 was de koning op het denkbeeld gekomen of men 't gevaar van de dijkbrenken niet zou kunnen beletten, door het aanbrengen en doen springen van mijnovens in de ijsdammen. Hieromtrent

heeft W. onderscheidene verslagen ingeleverd en proeven gènomen.

In 1849 werd hij, tengevolge van ligchaams-ongesteldheid op pensioen gesteld. Hij verhuisde met zijn gezin naar Kampen, waar hij na een langdurig lijden den 4den Nov. 1852 overleed. Hij had 12 kinderen van welke één zoon en 4 dochters hem overleefde.

Zie *Militaire Spectator;* Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Andries de Witt]

WITT (mr. ANDRIES DE); verkeerdelijk de With genoemd, zoon van Cornelis de Witt en diens eerste vrouw Johanna Heymans, werd 16 Junij 1573 te Dordrecht geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school, onder Nansius en Marcellus, en liet zich 2 Mei 1601, onder den hoogl. Petrus Pauw, te Leiden als student in de regten inschrijven, reisde vervolgens door Duitschland, Frankrijk en Engeland, werd aan een vreemde hoogeschool tot meester in de beide regten bevorderd, en te Dordrecht wedergekeerd, met regeeringsposten overladen. In 1603 werd hij veertig, in 1606 secretaris van de weeskamer, in 1618 secretaris, en raadpensionaris van de gevangenneming van Oldenbarneveld af tot de aanstelling van Anthony Duyck. Weinig vinden wij van hem in deze betrekking aangeteekend, alleen is er een verhaal van hem over het gebeurde bij de toelating van Daniel de Hartaing, heer van Marquette en Francoys Aerssens van Sommelsdijk in de ridderschap van Holland. Voor de waarneming van het ambt van advocaat van Holland, gedurende twee en half jaar (Aug. 1618-1621), erlangde hij *f* 5000. Den 20sten. December 1620 werd hij raad-ordinaris in den hove van Holland, Zeeland en Vriesland, en in 1631 commissaris-politiek der provinciale synode. Hij huwde den 24sten Mei 1604 Elizabeth van den Honert, dochter van Thomas van den Honert en Ida de Jonge Willemsdochter. Hij stierf den 26sten November 1637, zij in 1653. Zij lieten tien kinderen na. Andries de Witt was de broeder van den rekenmeester Jacob de Witt en oom van den raadpensionaris Jan de Witt.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1320; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 131; Scheltema, *Staatk. Ned.*, Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Clara de Witt]

WITT (CLARA DE), dochter van Johan de Witt Cornelisz., penningmeester van de landen van Altena, secretaris en burgemeester van Woudrichem en van vrouwe Adriana van Hedichuyzen, trouwde mr. Johan van Someren, die eenige gedichten op haar vervaardigde en zich over haar afsterven trachtte te troosten door het overbrengen

der *Goddelycke Overdenckingen* van Johan Gerards, in 1647 te Dordrecht uitgegeven.

Volgens Overstege en anderen was zij eene gelukkige beoefenares der dichtkunde. Zij overleed den 5den Febr. 1647, na slechts 4 maanden en achtien dagen gehuwd te zijn.

Zie v. Someren, *Uytsp. d. Vernuften*, bl. 158, 349, 350, 376; Schotel, *Avondstonden*, bl. 151.

[Cornelis de Witt]

WITT (CORNELIS DE), zoon van Frans de Witt en Lidewy van Beveren, werd den laatsten April 1545 te Dordrecht geboren. Na door Frankrijk en Italie gereisd te hebben, werd hij schepen (1575, 1576, 1579, 1584, 1585), veertig (1581) en burgemeester zijner geboortestad, welk laatste ambt hij 18 maal (1586-1620) bekleedde. Hij werd ook dijkgraaf van Mijnsheerenland van Moerkerken, ordinaris gecommitteerde ter vergadering der staten van Holland en West-Vriesland, negenmaal (1593-1618) gecommitteerd in het collegie van gecommitteerde raden van Holland, viermaal (1596, 1597, 1598, 1599) ter admiraliteit in Zeeland. Ook was hij raadsheer in den rade van Vlaanderen te Middelburg residerende (1596-1599), wegens de staten van Holland en West-Vriesland, gedeputeerde te velde en woonde als zoodanig het beleg van Grave door prins Maurits bij (Sept. 1602). Men verhaalt dat hij den laatsten April 1576 in commissie van staat reizende naar Geertruidenberg, op den Biesbos door de vrijbuiters van Mons. Dragon werd gevangen genomen. Onder hen waren drie overgeloopene Dordrechtsche burgers, op elk van wier lijven 100 daalders was gesteld. Onder belofte van, zoo ze hem buiten hechtenis hielpen, vrijspraak en elk 100 daalders te ontvangen, roeiden zij hem den 2den Mei daaraanvolgenden naar Dordrecht. Hij verkreeg van prins Maurits hun pardon en gaf aan elk de toezegde som. Hij huwde den 28sten April 1568 Johanna Heymans, Andries dr., en na haar dood, 2 Sept. 1603, Cornelia van Beverwijk. Hij overleed den 3den April 1622. Hij was de vader van Andries de Witt bovengenoemd.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.*, bl. 1087, 1318; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Mr. Cornelis de Witt]

WITT (mr. CORNELIS DE), zoon van mr. Jacob de Witt, (die volgt) en van Anna van den Corput Johansdr., werd den 25sten Junij 1623 te Dordrecht geboren. Hij genoot het onderwijs van Pieter van Godewyck (die hem later zijne *ms. beschrijving van Dordrecht* opdroeg), Beeckman en Michaelius in de Latijnsche school, ontving ook onderwijs in de muzyk, dansen en al wat toen tot een deftige opvoeding behoorde en werd op 18jarigen leeftijd te gelijk met zijn jongeren broeder Johan,

student in de regten te Leiden. Den 24sten October 1641 lieten beide hunne namen door den rector Otto Heurnius in het *album studiosorum* schrijven en namen bij Bernardus Schotanus hun intrek. Na voleindigde studie deed hij en zijn broeder een reis door Frankrijk, Zwitserland en Italie, promoveerde waarschijnlijk te Orleans in de regten en trad na zijn tehuiskomst, den 21sten September 1650, in het huwelijk met Maria van Berckel, geboren den 31sten Mei 1682, dochter van Johan van Berckel, ontvangergeneraal van Holland en van Elizabeth Prince. Reeds toen was hij sedert 1648 tot aanzienlijke regeringsposten beroepen, bekleedde achtereenvolgens de posten van schepen 1648, 1649, 1658, 1659), ruwaard, bailjuw en opperdijkgraaf van den lande van Putten (1654 enz.), baljuw van de Beijerlanden (1660 enz.), dijkgraaf van Mijnsheerenland van Moerkerken (1657 enz.), burgemeester zijner geboortestad (1666 tot 1667), ordinaris-gecommitteerde ter vergadering van de staten van Holland en West-Vriesland; gecommitteerde in het collegie van de gecommitteerde raden van Holland (1663, 1664, 1675, 1669, 1670, 1671), ter admiraliteit te Rotterdam (1652, 1653, 1654), curator der hoogeschool (1666 tot 1672). In 1665 en 1666 was hij gevolmagtigde te velde wegens de staten-generaal in den oorlog tegen den bisschop van Munster. Ook had hij in dezelfde betrekking aandeel aan de luisterrijke onderneming op de Theems bij Chattam en Rochester, alsmede aan de overwinning op de Fransche en Engelsche vloten, derhalve aan de roemrijkste bedrijven in deze zeeoorlogen, waarin hij vele blijken van dapperheid en beleid gaf.

Toen de ruwaard (dus werd hij in de wandeling genoemd) den 17den September 1667 van ‘de Engelsche expeditie’ te Dordrecht terugkwam, werd hij feestelijk ontvangen. ‘Wanneer’ - lezen wij in Godewyck's *Ms. Beschryv. dier stad* - ‘sijn Ed. met het yacht, 't welck deftigh gemonteerd was, met sijn andere byhebbende yachten de stadt begon te naderen, wierden thien groote metaelstucken gelost, die op 't Groote-Hooft stonden, met 250 muskettiers cierlyk gemonteerd, genomen uyt de elff vaendelen, die braeff in batailje stonden, hebben lustich onder 't canon met de musketten vuer gegeven. De stucken werden drymael gelost, de trompetten bliesen, en daer was een groot gejuych en vrolykheit by vele menschen, omdat de victorie de vrede verhaest heeft. Als zijn Ed. uyt het yacht tradt op het Groote-Hooft, alwaer hy van de Magistraet verwacht wierdt, die hem congratuleerde over de victorie, was er sulck een gedrangh van volck, dat men de straet niet en conde gebruycken. Sijn Ed. wierdt geaccompagneert van de Magistraet tot aen sijn logement, en wert aldaer verwelcomt van sijne familie en bloetvrienden.’ Denzelfden avond was de stad

geïllumineerd, brandde men pektonnen, en des anderen daags werd in de Engelsche kerk eene *Oratio in honorem* C. Wittii gehouden, ook werd hem bij zijn komst te Leiden, in naam der hoogeschool, met een plegtige rede geluk gewenscht. Petrus Godewyck, Lambert van den Bosch, Willem de Beveren, J. Oudaan, Barth. Abba, L. van de Roer, en vele anderen, vervaardigden bij die gelegenheid Welkomstgroeten en Lofdichten. Deze was echter de eenigste eer niet, die hem van wege de stad te beurt viel. Reeds den 30sten Julij had de Oud-Raad, op voorstel van den burgemeester mr. Hugo Repelaer het volgende besluit genomen: ‘Tot gedagtenisse van de heroïque daden, wijsheyd, voorsigtigheyd ende courageuse conduites van den Heer Cornelis de Witt, regerende Burgemeester deser stad, als haer Hog. Mog. gedeputeerde op 's lands vloote in de heerlycke victorie, den 20, 21, 22 en 23 Junij onder Gods genadigen zegen op het Ryck ende de capitaalste schepen van Engeland bevogten, een tafereel te doen schilderen, ende in de groote saal op te hangen, behelsende het contrefeytsel van den Heer de Witt, mitsgaders d'attaque op het fort van Cheyrenesse en de veroveringe van 't selve; het veroveren, ruïneren ende verbranden van de schepen omtrent Chattam ende op de riviere Rochester c.a., invoege als het selve op het cierlykste ende bequaemste sal werden geordonneert, met een korte en bondige inscriptie ofte vers ter materie dienende, en ten dien eynde Heeren Commissarissen uit 't midden van 't gerecht gecommitteert.’

De vervaardiging dezer schilderij werd opgedragen aan Jan de Baan, die er drie jaren over arbeidde. Eerst den 3den Junij 1670 werd in den Oud-Raad ‘de inscriptie van het exploict op Chattam’ (o.a. in het Latijn en Nederduitsch te vinden in *Het derde deel van 't swart Toneel-Gordijn opgeschoven voor de heeren Gebroederen* Kornelis *en* Jan de Witt. Anno 1678, bl. 20 en volgg.) ‘gearresteerd’, en in *Tresor. Reken*. van dat jaar vindt men de volgende posten: ‘Bet. Jan en Matthys Payen, over 't vergulden van de lijst tot de schilderij van den Ed. Heer Cszn. de Witt, Oud-Burgemeester dezer stede, Ruward van Putten, 450 £. Bet. aan Pieter de Bruyn en Henrick de Jong over 't snijden van den lijst tot de schilderye, die ter eere van de Hr. Ruward van Putten te gedachtenisse is gemaect van 't heerelyck oorlogsfeyt over sijn beleyt op de Riviere van Chattam, 195 £.’ Toen deze schilderij op de groote zaal van het stadhuis was opgehangen, werden er lofdichten, o.a. door A. van Overbeke, David van Hoogstraten, en andere dichters, op vervaardigd. Het is bekend dat het Dortsche graauw haar in het oproer van 1672 verscheurde. De brokken werden echter later, toen Romein de Hooghe

haar in plaat zou brengen, door Houbraken van de plunderaars voor weinig geld gekocht, of aan hen ontfutseld, bij elkander gevoegd en daarnaar eene schets vervaardigd. Behalve deze schilderij was er nog een modèl van, dat later in bezit van den heer Pompe van Meerdervoort kwam. Het is naar dit modèl dat A. Schouman de teekening vervaardigde, die door Fokke gegraveerd werd, en bij Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XIII, voorkomt. Deze schilderij was eene der oorzaken van den oorlog tegen Karel II[1]. Volgens Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.*, D. IX, bl. 181, was zij 'jammerlijk geordonneerd, misteekend en even slecht gekleurd'. Waar de stukken van de origineele en de modèlschilderij zijn, is onbekend; doch bij mevrouw de douairière Hoogh, geb. de Witt, te Dordrecht, bevindt zich de gouden kop, in 't hol van welks deksel men leest: 'Extract compendieus, den 2den Julij 1667. Op 't geproponeerde van de Heeren G. Raden, en by Staten goet gevonden, dat aan Heer Cornelis de Witt als Gevolmagtigde van den Staat op 's Lants vlote, gedirigeert en uytgevoert hebbende het fameus exploict van 21, 22 en 23 Julij 1667, op de riviere van London en van Rochester in 't werk gestelt, vereert sal worden een goude kop, daer op 't voorsz. exploict uytgebeelt zy, en dat tot een Gedenkteecken in zijne Familie, en voor de posteriteyt. Accordeert in substancie met de Resolutie van de Staten, Herb. van Beaumont.'

Even als op de schilderij, bestaan er vele Engelsche en Nederduitsche gedichten op dezen kop, zoo als van Andreas Colvius, Henricus Francken, Antonides van der Goes, R. Paget en anderen.

Ofschoon in genie, kennis en ondervinding, verre voor zijn broeder, den raadpensionaris moetende onderdoen, ontbrak het hem echter geenzins aan kracht van ziel noch aan eerlijkheid van bedoelingen, zoodat d'Estrades hem opnoemt onder de vier mannen, die volgens hem in Holland niet waren om te koopen.

Zijn onwrikbare standvastigheid bleek wel aan den tegenstand dien hij te Dordrecht bood aan de afschaffing van het *Eeuwig edict* (waarbij het stadhouderschap werd vernietigd). 'Er zijn mij (zeide hij) op zee zoo vele kogels over 't hoofd gewaaid, dat ik er geene meer vrees en liever een kogel wil afwachten dan dit geschrift (van afschaffing) teekenen.' Doch de tranen zijner vrouw en kleine kinderen vermogten meer op hem dan bedreigingen. Naderhand valschelijk door den snooden Tiche-

1) De Engelschen achtten het eene grief dat de kroon van Engeland op dit stuk onder de voeten van den overwinnaar geplaatst was. Zulks is echter het geval niet geweest.

laar van prinsenmoord beschuldigd, stond hij den pijnbank manmoedig, onder 't opzeggen van eenige regels van Horatius, door. Hij werd bij vonnis, schoon er van geen misdaad vermeld werd, in het van zijne ambten en uit Holland gebannen. Dit vonnis baarde veel opzien en wordt door Burnet beoordeeld als eerder gerigt te zijn geweest naar den stand der zaken dan naar den eisch der wetten.

Hij zou den 20sten Augustus 1672 losgelaten zijn geworden, dan toen volgde de schrikkelijke moord van hem en zijn broeder door de Haagsche burgers.

Hij liet 5 kinderen, 2 zonen en drie dochters na. De oudste zoon mr. Jacob de Witt, den 29sten November 1653 te Dordrecht geboren, verliet kort na den geweldigen dood van zijn vader het land (26 Aug. 1672), doorkruiste Duitschland, Zwitserland en Italië, hield zich inzonderheid te Genève, Rome en Padua op, verwierf aldaar (1675) den titel van docter in de regten, vertrok vervolgens naar Hongarye en Oostenrijk en stierf den 22sten Junij 1675 te Weenen aan de kinderpokken en werd buiten die stad begraven. Johan de Witt (die volgt), Anna den 11den November 1667 te Dordrecht geboren, Maria, aldaar geboren den 19den October 1669 en gehuwd met Arend Muys van Holy, burgemeester van Dordrecht, raad- en rentmeester-generaal van Zuid-Holland, een man van veel beleid, beraad en kloekmoedigheid en dapper voorvechter van de privilegien zijner geboortestad. Wilhelmina de Witt te Dordrecht den 3den Juli 1671 geboren en gehuwd met haren neef Jan de Witt.

Er zien brieven van dezen C. de Witt het licht, anderen zijn nog in ms. verspreid. In de *Kron. van het Hist. Gen.*, jg. XIV. bl. 228 vindt men een brief van hem *over het opzeilen van de Teems in* 1667. Ald. 7 jg. bl. 131. *Over den mislukten aanslag van 's lands vloot op eenige Engelsche Virginie-vaarders in de haven van Foy*, *na den zeeslag bij Chattam in* 1667; *Briefwisseling tusschen J. en C. de Witt in* 1672, in J.C. de Jonge *Onuitgegen stukken*, bl. 239.

Zie E. van der Hoeven, *Leeven en dood der doorlucht. Heeren Gebroeders de Witt*, Amst. 1708, 4°. m. pl.; Aitsema; *Holl. Merc.;* de Clercq; Brandt, *Lev. van de Ruyter;* Wagenaar; van Wijn; Cerisier; Bilderdijk en latere geschiedschrijvers met de aangeh. autheuren; Scheltema, *Anal. Wittiana*, in *Mengelw.*, D. V. bl. 67, 105, 262 (ook over J. de W.); Schotel, *Wittiana*, in *Vad. Lett.*, 1856, D. II. bl. 514, 605, 655; *Kerk. Dordr.;* Balen, *Beschrijv. van Dordr.*, bl. 1327; *De oorlog der Advocalen*, bl. 219; Kluit, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, D. III. *en Bijlag.;* Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Oostkamp, *Lev. van C. de Witt;* van Kampen, *Karakters*, D. II. bl. 224; J.C. de Jonge, *Neerl. Zeew.; Illustre school*; *Keizerl. stadhoud. koningl. bezoek in de Groote Kerk te Dordrecht;* Dez., *Brief aan Prof. Vreede;* Dez.. *Leidsche Hooges.*, bl. 228, 253, 297, 308, 354, 355; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*,

D. II*b*. bl. 412, 443-453, D. III*a*. bl. 135, 374; D. II. bl. 23; *Journal of Dag-Register of Verbael van alle hetgeene in 's Lands vloote onder de superintendentie ofte oppergesag van den Edelen Heer C. de Witt gebeurt is, en specialyck door haar Hoog-Mogende daartoe gecommitteerd is geweest in den jaere* 1672. *Alle origineele stukken en eigenhandige Brieven van de heeren heeren Raadpensionaris Johan de Witt, de admiroal de Ruyter en andere voornaame mannen, nopende gemelde vloote met het origineel portrait van C. de Witt door J. Visscher*, 3 D. in linnen banden, voorkomende op *Catalogus enz. van maniscripten enz., nagelaten door J. en C. de Witt* (1792); G.L.F. van Kinschot, *Stukken betreffende het regtsgeding, gevoerd tegen C. de Witt, beschuldigd van aanslag op het leven van Willem III in het jaar* 1672 in *Ber. v.d. Hist. Kr.*, D. 21. St. 2, bl. 15; *Nav.* V. 279, VII. 12, IX. 34; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.; Biogr. Univ.; Biogr. gener. mod.;* Mad. de Zouteland, *Vie de C. et J. de Witt*, Utrecht 1702, 2 vol. 12°.; *Journal de L'Assemblée nationale*; 1 *Juillet* 1855; Beeckerts à Thienen, *Panegyricus dictus C. de Witt*, L.B. 1667 fol.; G. Josselin, *Eer en leer van wijlen den Heer C. de Witt verdedigt*. Amst. 1774 8°.; *Histor. verhael en politike bedenkingen aengaende de bestieringhe van staet en oorloghssaken, voorgevallen onder de bedieningen van C. en* J. *de Witt; Resolutie ende Verbaal van 't gebesoigneerde v.d. Ed. Heere C. de Witt*, 1668; *'t Verheerlick Nederlandt enz. onder 't opperbeleyt van C. de Witt*, 1668; *Waerachtigh verhael van 't gepasseerde tusschen Willem Tychelaer en Mr. C. de Witt enz.*; *Consideratie tot begryp ende overtuyging van de innocentie van C. de Witt*, 1672 4°.

[Cornelis de Witt]

WITT (CORNELIS DE), heer van Jaarsveld, zoon van Johan Johanszoon en Wilhelmina de Witt, Cornelis dochter en dus de kleinzoon van de twee martelaars van staat in 1696 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden, bekleedde verschillende waardigheden in zijne geboortestad, werd eindelijk burgemeester en curator der Latijnsche school te Dordrecht en curator der hoogeschool te Leiden. Scheltema noemt hem een der voornaamste regenten van Holland, die de aanzienlijkste commissien van staat met veel lof bekleedde. Hij huwde in 1718 zijn volle nicht Catharina Wilhelmina van den Honert, dochter van Herman van den Honert en Anna de Witt en stierf den 14den October 1769, 7 kinderen nalatende. Johan (die volgt), Anna de Witt, geb. 21 Junij 1722, jong gestorven. Wilhelmina Maria de Witt, geb. 8 October 1723, ongehuwd gestorven, een zoon geb. 21 Sept. 1724, kort na de geboorte overleden 24 October 1725, mr. Herman Cornelis de Witt, geb. 12 September 1728, huwde 7 April 1761 met Magdalena Cornelia Buck, geb. 1 Maart 1742. Hij stierf 23 Januarij 1778, nalatende twee kinderen, namelijk Cornelis de Witt, geboren 17 Mei 1772, overleden 12 Februarij 1773, Maria de Witt, geboren 19 April 1777, gehuwd 3 September 1798 met mr. Hermannus Pieter Hoog, geb. 2 Jan.

1769, overleden 8 December 1847 te Dordrecht, nalatende twee kinderen.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl. Ned. Jaarboeken*, 1769, D. II. bl. 1337; Schotel, *Illustr. school*; *Dez.*, *Wittiania;* Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl.

[Mr. Cornelis de Witt]

WITT (mr. CORNELIS DE), heer van Jaarsveld, zoon van mr. Johan de Witt, en Abigael Constantia Roos, te Dordrecht den 20sten Aug. 1743 geboren, studeerde te Leiden en huwde den 1sten April 1784 Emerentia van Renten, weduwe Bach.

Hij zou de schrijver zijn van *Gemeenzame Gesprekken*, *gehouden tusschen bijzondere goede vrienden*. Dordrecht 1784. 8°.

Zie Schotel, *Wittiana;* van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 1732.

[Frans de Witt]

WITT (FRANS DE), zoon van Cornelis de Witt en Beatrix van Slingelandt, werd in 1516 te Dordrecht geboren, deed eene reis van 6 jaren door Frankrijk, Spanje, Baskes en Portugal en keerde in 1538 in zijn geboortestad terug, waar hij tot regeringsposten werd geroepen. Hij huwde 19 Februarij 1539 Lidewy van Beveren en na haar dood (10 November 1557) den 29sten Junij 1565 Katharina van Beverwyck. Hij overleed den 10den Januarij 1565, bij zijn eerste vrouw 7 kinderen ualatende.

Zie Balen, bl. 1316.

[Mr. Gijsbert de Witt]

WITT (mr. GIJSBERT DE), zoon van Cornelis de Witt en Elizabeth van Haarlem, Anthonis dr., den 19den Julij 1611 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden, werd j.u.d. vertrok naar Brasilie en werd ‘Politycke Raad in de Conquesten van Brasil, president van den raad van justitie, directeur eerst over de districten van Rio de St. Francisco en van de Lagoas, daarna over de provincien van Paraiba en van Rio Grande: kolonel over 9 compagnien burgers van het Reciffe en Mauritzstad, gedurende de belegering van deze.’ Ook was hij ‘commissaris in de Bahia de Todos Os Santos, afgezonden van wegen de generale geoctroyeerde West-Indische compagnie en tweemaal commissaris van den koning van Portugal, afgezonden van de H.M. statengeneraal der vereenigde Nederlanden.’ Hij huwde den 14den Mei 1645 in Brazilie donna Anna Pais d'Altro, in 1612 geboren. Zij overleed den 14den Mei 1674, nalatende mr. Cornelis de Witt, geb. 30 Junij 1647, kinderloos gestorven 21 September 1671 en Elizabeth de Witt, den 23sten September 1651 geboren en den 12den April 1675 ongehuwd gestorven.

Zie Balen, bl. 1303.

[Mr. Jacob de Witt]

WITT (mr. JACOB DE), derde zoon van Cornelis de Witt Fransz. en van Johanna Heymans, werd den 7den Februarij 1589 te Dordrecht geboren. Hij genoot het voortreffelijk onderwijs van Gerardus Johannesz. Vossius, bezocht vervolgens de hoogeschool te Leiden, werd doctor in de beide regten en reisde naar de gewoonte dier dagen door verschillende landen van Europa, Duitschland, Frankrijk, Engeland en Italie. In zijn geboortestad teruggekeerd, schijnt hij zich op den houthandel te hebben toegelegd, ‘doch hij deed slechte zaken zoodat men hem zelfs “den banckroetkoopman” noemde.’ Hoe dit zij; zijne aanzienlijke geboorte, niet minder dan zijne talenten riep hem spoedig tot regeringsposten en eervolle betrekkingen. Achtereenvolgens werd hij raad (1618), veertig (1620), schepen (1620, 1621, 1624, 1625, 1628, 1629, 1632, 1633, 1636, 1637), en burgemeester zijner geboortestad (1639, 1640, 1646, 1647, 1654, 1655), ontvanger van de gemeene middelen te Dordrecht (1625-1637), dijkgraaf van Mijnsheerenland van Moerkerken (1622), ordinaris-gecommitteerde ter vergadering der staten van Holland en W.-Friesland, gecommitteerde in 't collegie van de staten-generaal der vereenigde Nederlanden (1648), van de gecommitteerde raden (1637, 1638, 1639, 1649, 1650), ter rekenkamer van Holland (1643, 1644, 1645). Den 4den Mei 1657 werd hij raad en meester van de rekeningen der domeinen van de staten van Holland, welke betrekking hem noopte zijn woonplaats te 's Hage te nemen. Het is bekend, hoe hem als lid der gecommitteerde raden van Holland, en een der voornaamste ijveraars voor de afdanking van het krijgsvolk, Willem II, op eigen gezag, deed in hechtenis nemen en met 5 andere regenten van Hollandsche steden naar Loevestein voeren. De Witt had voornamelijk de aanspraak van Capelle van Aartsbergen, vanwege de algemeene staten te Dordrecht gehouden, zeer krachtig beantwoord.

Het ontslag uit alle posten van bewind, was de voorwaarde zijner staking uit den kerker. Zijne zonen weigerden op deze voorwaarde tot zijn ontslag mede te werken, om den schijn zelf van eenige schuld voor te komen. De staking volgde echter spoedig. Zijn ambteloos leven duurde echter niet lang, de dood van Willem II maakte hierin verandering, twee dagen daarna werd hij reeds in zijn posten hersteld. Men vindt van hem gemeld dat hij het gebeurde in 1650 niet vergeten kon en dat de gestadige herinnering aan Loevestein een prikkel was tot tegenkanting zijner zonen aan de pogingen tot de verheffing van den prins van Oranje.

Het heeft hem aan geen openlijke bewijzen van achting voor zijn persoon en bekwaamheden ontbroken. Hij woonde, volgens de commissie van den staat, den 13den Januarij 1635, de begrafenis bij van graaf Ernst Casimir, stadhouder

van Friesland. In 1644 en 1645 vertrok hij aan boord eener vloot onder den vice-admiraal Witte Cornelisz. de Witte als extra-ordinaris ambassadeur wegens H.H.M. aan de kronen van Zweden en Denemarken. Toen de beide andere gezanten reeds spoedig naar het vaderland terugkeerden, keerde hij eerst in den zomer van 1645 terug met den roem aan het vaderland uitstekende diensten te hebben bewezen en door Christina van Zweden beschonken met een gouden penning. In 1653 vertrok hij als gezant haar Lubek, om den vrede tusschen Polen en Zweden te bewerken.

Men verhaalt van Jacob de Witt dat zijn levenswijs zeer eenvoudig was, hij hield geen carosse en slechts een of twee vrouwelijke dienstboden. Zijne zeden waren uiterst gestreng en onbuigzaam zijn karakter. Een zijner huisvrienden de predikant Petrus Wassenburgius prees zijne deftigheid en vroomheid en noemde hem een ‘kerckelyck man’, een ander leeraar Jacobus Borstius: ‘een man achtingswaardig door zijne hooge bedieningen en lieftallige deugden.’ Later werd hij stug en menschenschuw. Zoo beschrijft hem o.a. de graaf de Guiche in zijne *Mémoires*: ‘c'est un vieillard qui tient fort du cynique, qui n'a frequentation avec personne et qui semble être au desespoir lors qu'il est obligé de converser avec quel qu'un. On le trouve encore tous les jours seul dans les promenades au milieu du reste des hommes, pour qu'il temoigne assez d'antipathie.’ De Witt was toen een grijsaard van 80 jaren en hield zich op zijne dagelijksche wandelingen bezig met het ‘mediteeren zijner *Stichtelijke gedichten*, *Lofsangen en* 83 *korte gebedekens*,’ na zijn dood in het licht gegeven. Deze laatste, *zuchtingen van syn verlangende siele tot synen hemelschen Vader opgesonden*, vervaardigde hij in zijn 86ste levensjaar. Zij getuigen van een vroom gemoed, doch hebben evenmin als zijne overige *Uitboezemingen* eenige dichterlijke waarde. Na zich in October 1672 ‘wegens hoogen ouderdom en zwakheid van zijn betrekking bij de rekenkamer geexcuseerd te hebben,’ vertrok hij naar Dordrecht, waar hij den 10den Jan. 1674 ontsliep en in de St.-Catharina kapel in de Groote kerk begraven werd. Zijn beeldtenis en die zijner vrouw, door Maas geschilderd, berust bij de familie van der Dussen te 's Hage. Hij huwde den 9den October Anna van den Corput, dochter van Johan van den Corpert, schepen te Breda en rentmeester der Hooge- en Lage Zwaluwen, en van Marie Buysen, geboren den 24sten April 1599; overleden den 23sten Jan. 1645. Deze echt was met zeven kinderen gezegend, van welke drie in jeugdigen ouderdom overleden en vier, twee zoons en twee dochters, in leven bleven. De beide zoons waren de beroemde Cornelis en Johan de Witt. Zijne dochter Johanna de Witt, den 30sten October 1617 te Dordrecht geboren, was den 2den Julij 1637

gehuwd met mr. Jacob van Beveren, heer van Swijndrecht, toen reeds lid der regering te Dordrecht, dijkgraaf van den Alblasser- en watergraaf van den Nederwaart. Maria, den 22sten December 1628 te Dordrecht geboren, huwde den 1sten October 1641 mr. Diderik Hoeufft, heer van Fontaine Peureuse en domheer ten dom van Utrecht. Jacob de Witt was bevriend met vele geleerden van zijn tijd en o.a. in briefwisseling met G.J. Vossius. J. Lydius, Borstius en Oudenhoven droegen hem eenige hunner geschriften op, Jacob Cats, van Someren en van Nispen wijdden hem hunne gedichten.

Zie, behalve Aitsema, *Holl. Mercurius*, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Le Clercq, Bilderdijk, Arend en andd. geschiedschrijvers; Balen, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 96, 1020, 1323, 1324; van der Capellen, *Gedenkschriften*, D. II. bl. 292 volgg.; Beaufort, *Leven van Willem II;* De Crane, *Oratio de Vossior. familia etc.*, p. 10, 56; Vossii *Epistolae;* Seheltema, *Staatk. Nederl.;* van Kampen, *Karakterk.*, D. II. bl. 200; Dez., *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. III. bl. 68; Witsen Geysbeek, *B.A.C.W.*, D. VI.; Schotel, *Keizerl. Stadh. en Kon. bezoek in de Groote kerk te Dordr.*; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.* en de schrijvers over *Loevestein*.

[Mr. Johan de Witt]

WITT (mr. JOHAN DE), oudste zoon van Johan de Witt Johansz. en van Balia Stokmans Johans dochter, werd den 5den October 1618 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden en werd reeds vroeg in de regering zijner geboorteplaats geroepen. In 1647, 1648 was hij raad, schepen in 1649, 1650, 1657, veertig in 1662, gecommitteerde ten beleide in 1672, meermalen gecommitteerd te vergadering van de staten van Holland en West-Vriesland, gecommitteerde raad van de staten van Holland 1660, 1661, 1662, alsmede ter vergadering der staten-generaal 1664, 1665, 1666. In 1665, werd hij extra-ordinaris gedeputeerd aan den keurvorst van Brandenburg, vervolgens ambassadeur extra-ordinaris aan den koning van Denemarken, Noorwegen enz., in 1670 aan den koning van Polen. Na dien tijd werd hij tot geen staatsbedieningen meer geroepen. Hij huwde 5 Dec. 1660 Petrönella Gisberta van Wouw, dochter van Bartholomeus van Wouw, ridder van de koninklijke orde van Frankrijk, die 13 dagen na haren trouwdag stierf, en den 9den October 1667 Catharina, dochter van Herbert van Beaumont; secretaris en charterbewaarder van Holland en West-Vriesland. Hij overleed den 27sten October 1676, een zoon en een dochter nalatende.

Men houdt hem voor den schrijver van het *Public gebedt*. 's Hage 1707, 3 dn. (2e dr.)

Zie Balen, bl. 1310; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* P. Paulus, *Verkl. v.d. Unie van Utrecht*, D. I. Voorr. bl. IX. Inl. bl. 76;

Tydeman op Bilderd., *V.G.*, D. IX. bl. 324, 325; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Johan Witt]

WITT (mr. JOHAN), zoon van mr. Jacob de Witt en Anna van den Corput, werd den 24sten Junij 1623[1] te Dordrecht geboren. Met zijn broeder Cornelis, bezocht hij de Latijnsche school aldaar en legde zich toe op de oude talen onder Godewyck, Beeckman en Michaelis, welke beide laatste hem genegenheid voor de reken- en wiskunde inboezemden. Het was ook waarschijnlijk Michaelis, die hem tot de beoefening der dichtkunst opwekte. In zijne jeugd schreef hij reeds menig gedicht onder de spreuk van *Candide* in de *Dordsche Kraam* en andere jufferboekjes. Een zijner tijdgenooten[2] schreef: 'dat hij een zoet vloeijend poeët was, als hij er zijn werk van wilde maken.' Gelijk zijn stadgenooten de beroemde staatsman en dichter der *Tijdsnipperingen*, de geestige en krachtige Simon van Beaumont, en de niet minder vermaarde burgemeester Cornelis van Beveren, de *Cid van Corneille* en Racines *Mithridate* in Nederduitsche verzen vertolkte, zoo gaf hij in jeugdigen leeftijd eene dichterlijke overzetting van den *Horace* en *Curiace*[3] van den eerste. Hij zond zijn handschrift aan den beroemden tooneelspeler Adam Karel Tsjermes, die het waarschijnlijk nazag en onder de letters J.J.Z.D.W.D.V. (Johan Jacobszoon de Witt Dr. Jur.) op nieuw in het licht gaf.

Doch niet alleen in zijn jeugd maar ook in rijperen leeftijd beoefende hij de dichtkunst. Zoo was hij den 11den April

1) Johan de Witt werd den 24sten September 1625 te Dordrecht geboren. Opmerkelijk dat van twee groote staatsdienaars in de doopregisters der steden, waarin zij geboren werden, geen melding wordt gemaakt en wel van Johan de Witt en Bruno van der Dussen. Dat de Witt echter ter genoemde plaats en dag het levenslicht aanschouwde is ontwijfelbaar, ofschoon sommigen den 25sten van die maand als zijn geboortedag vermelden, wijl Balen die de genealogie der de Witten, waarin den 24sten wordt opgegeven, die in zijne *Beschrijv. v. Dordrecht* voorkomt, uit handen van de familie zelve ontving; de Witt zelve dien datum bij zijn inschrijving als student te Leiden opgaf en zijne eigene dochter Anna, den 13den Aug. 1673 aan de huisvrouw van mr. Pieter de Graeff, heer van Zuid-Pols-broek, zwager van Jan de Witt, schreef: dat haar vader den 24sten September 1625, na den middag tusschen een en twee geboren en den 5den October daaraanvolgenden gedoopt werd.

2) *Hist. Verhaal en Politique Bedenkingen, aeng. de Bestieringe v.d. HH. C. en S. de Witt.* Amst. 1677. *Het Ontroerde Nederl. door de wapenen des konings van Vrankrijk*. Amst. 1674. Aleen Balen, zijn stad en tijdgenoot, vermeldt zijne dichtgave niet.

3) Bilderdijk noemt ten onregte den neef van den raadpensionaris J. de Witt den vertolker van dit treurspel (*Geschied. des Vaderl.* D. X. bl. 20).

1662 een der genoodigden op het huis Ilpendam, bij de voltrekking van de echtverbintenis tusschen Pieter de Graeff en Jacoba Bicker. 'Nadat menige gast in proza en poezy hunne zegenwenschen hadden uitgestort, vroeg de raadpensionaris het woord en sprak daarop elk der aanwezigen afzonderlijk in dichtmaat aan, hun dank zeggende voor de hulde toegebragt aan de zuster zijner echtgenoote en aan zijn zwager, wiens deugd en bekwaamheden hem waardig maakten om te deelen in de glorie, waarmede de naam van de Graeff reeds gedurende een eeuw op 's lands geschiedrol prijkte[1].' De Witt was echter geen zoetvloeijende dichter. Zijne minnedichten zijn stroef en stijf, zijn *Horace* onderscheidt zich ongunstig van den lossen en vrijen trant waarop zijne stadgenooten de snaren tokkelden. Men wil dat hij onder onze dichters Cats en onder onze proza-schrijvers Hooft het meest bewonderde en de lezing van beide aanbeval: onder de Latijnsche dichters was Horatius zijn lieveling; hij droeg steeds een exemplaar van diens *Poëmata* bij zich, doch zijn voornaamste lust bestond in de beoefening der wiskunde[2], 'de Mathesis en deszelfs toepassing op alle bedrijven was zijn stokpaardje als het ware; diepe algebraische berekening was uitspanning voor hem.' Men wil dat de Witt stroef en hoog was in gezelschappen, zulks wordt echter weêrsproken. Hij toch was in zijn jeugd een bevallig danser, ofschoon zijn vader het met Petrus Wussenburgius, die zijn *Dansfeest der dochteren van Silo* aan hem opdroeg, eens was, dat het dansen een ijdele lichtzinnigheid en gansch verwerpelijk in een Christelijken staat was, en toen hij burgemeester was, de dansscholen te Dordrecht verbood. Hij bespeelde ook de viool en nam, blijkens zijne brieven, deel aan de genoegens der zamenleving. Den 24sten October 1641 lieten de beide broeders zich door den rector Otto Heurnius als studenten in de regten inschrijven, en namen in de woning van Bernardus Schotanus, hoogleeraar in de regten, hun intrek. Niet alleen legden beide zich op de regten toe, maar Johan genoot nog daarenboven even als Christiaan Huygens het onderwijs van mr. Frans van Schooten in de wiskunde. Welke vorderingen hij onder dien leidsman in dit vak maakte, blijkt o.a. uit zijn door den hoogleeraar Frans van Schouten in 1659 te Amsterdam uitgegeven werk *Elementa Curvarum Linearum*[3]. Volgens den hoogleeraar Moll, die de Witt

1) Koning, *het Huis Ilpendam*, bl. 33, 34.
2) Van Haren, *Geusen*, bl. 354; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 501.
3) *Edita opera Francisci à Schooten in Academia Lugduno-Batava Matheseos Professor. Amsterlaed. Apud Ludov. et Daniel Elzevirios* 1659. Van Schooten gaf het eerst achter de *Introductie ad Geometriae methodum* van Erasmus Bartholinus, ook wordt het gevonden bij de *Opera Omnia* van Descartes door Blaeu in 1683 gedrukt.

rangschikt onder de voornaamste wiskundigen die Nederland heeft voortgebragt, onderscheidt zich dit stuk door nieuwheid en oorspronkelijkheid van bewerking en door die sierlijkheid van zamenstelling en ontwikkeling, welke de Franschen, van wiskundige werken sprekende, gewoon zijn *elegance* te noemen.' Dezelfde hoogleeraar gewaagt ook van een in 1671 door de Witt geschreven stuk *Over de waerde der Lijfrenten in proportie tot losrenten*. 'Dit werk (schrijft hij) door Hudde onderzocht en goedgekeurd is alleszins merkwaardig, het is een blijk van het genie en de kundigheden van Jan de Witt, die, na zooveel jaren den staat bestuurd te hebben, van de oeffeningen zijner jeugd nog dit alles levendig had bewaard, hetgeen het Vaderland in latere dagen kon te pas komen.' In 1645 zegden heide broeders de hoogeschool vaarwel en gingen in October op reis naar Frankrijk, Zwitserland en Italie. Beide werden in een Fransche stad, waarschijnlijk Orleans tot doctoren in de beide regten bevorderd[1]. Na hunne terugkomst begaf zich Jan de Witt naar 's Hage, waar hij zich op de praktijk toelegde, doch slechts voor korten tijd, wijl de regering van Dordrecht hem reeds in 1650 in plaats van mr. Nicolaas Ruysch, tot griffier van de algemeene staten benoemd, tot haren pensionaris aanstelde.

Nu opende zich voor hem een ruim veld, om de begrippen van vrijheid, hem door zijn vader ingeboezemd, en door overdenking en oefening aangekweekt, in praktijk te brengen. In 1651 werd hij in de commissie benoemd om aan de staten van Zeeland het benoemen van Willem III, toen nog een kind, tot kapitein generaal over de krijgsmagt van den staat te ontraden. In 1656 werd hij andermaal met denzelfden last in dat gewest bekleed, toen men aldaar, ten voordeele van den prins van Oranje, nog op hoogeren toon sprak en hem tot stadhonder wilde verheffen, bij welke gelegenheid hij zich bijzonder deed gelden, en zich door geene bewegingen van het graauw, in het openen van zijnen last ter staatsvergadering van Zeeland liet afschrikken.

Ondertusschen was hij na eenigen tijd, gedurende de ongesteldheid van Adriaan Pauw dien post te hebben waargenomen, na diens overlijden, met algemeene stemmen tot zijn opvolger als Raadpensionaris van Holland benoemd en ontving hij bij de aanvaarding zijner bediening van de staten eene akte van indemniteit, bij welke men hem vergoeding beloofde voor al de nadeelen, welke hem uithoofde van de waarneming van zijn ambt mogten worden toege-

1) Hun *Diarium* wordt bij de familie Hoog te Leiden bewaard.

bragt. En het is in dezen hoogen post, dat hij 19 jaren aan het hoofd van Holland, ja men mag zeggen der republiek stond en meermalen de scheidsman van Europa was. De gewigtigste geheimen van den staat werden aan hem toevertrouwd en onder deze de geheime verstandhouding in Engeland, vanwaar hij kondschap kreeg dat de protector Cromwell en andere voorname lieden tot vrede van den staat neigden en het was op zijn aandrang, dat er een brief en afgevaardigden werden afgezonden om dien vrede, ook in dit land zoo gewenscht, te bevorderen. Cromwell ondertusschen de betrekking tusschen de huizen Stuart en Oranje in aanmerking nemende, vorderde in de eerste plaats dat de jonge prins van de burgerlijke en krijgswaardigheden zijner voorvaderen zoude blijven uitgesloten, welk voorstel de Witt, den 4den Mei 1654 bij Holland deed doorgaan. De uitlevering der akte (akte van Seclusie) baarde Holland, zoowel bij andere gewesten, als ter algemeene staatsvergadering veel moeijelijkheid, en verwekte niet weinig achterdocht bij het graauw, weshalve de staten te rade werden om hun gehouden gedrag in dezen te verdedigen. Zij lieten te dien einde eene *deductie* door de Witt opstellen, waarin het regt van Holland tot de afgifte van zulk eene akte betoogd wordt, en die eene der zoo vele meesterstukken is, die uit de pen van den raadpensionaris zijn gevloeid. Tot nog toe was hij niet in den huwelijken staat getreden, doch deed zulks den 16den Februarij 1655 te Amsterdam met Werdela Bicker, dochter van Jan Bicker, burgemeester van Amsterdam en raad der admiraliteit aldaar en van Agnes de Graeff, dochter van Jakob de Graeff, vrijheer van Zuid Polsbroek en burgemeester van Amsterdam, welk huwelijk plegtig gevierd en door vele dichters, o.a. door Joost van den Vondel bezongen werd. Terwijl de Witt zich te Amsterdam bevond, bewerkte hij, door zijn invloed, dat, bij de verandering der regering, lieden, zijne denkwijze toegedaan, verkozen werden. In hetzelfde jaar werd hem opgedragen de geschillen, in Overijssel opgerezen, bij te leggen, en het was door zijn invloed dat de aanstelling van een veldmaarschalk, door het overlijden van den heer van Brederode opengevallen en naar welke post de stadhouder van Friesland en anderen dongen, eerst op de lange baan geschoven werd en vervolgens geheel achterbleef. Ofschoon overigens een voorstander van godsdienstige vrijheid, deed hij echter in 1663 de formulieren voor de kerkgebeden doorgaan, waaruit de prins van Oranje werd uitgesloten.

Sedert het jaar 1663 vertoonde zich, naar gelang het gemeenebest gewigtige zaken om handen had, meer en meer zijne doorslepene staatkundige bekwaamheden. De toekomstige eischen van Lodewijk XIV, gehuwd met eene infante van Spanje, op de Spaansche Nederlanden, ondanks den afstand

van alle eischen op de Spaansche Nederlanden, vooruitziende, wist hij door verscheidene hersenschimmige plannen den Franschen gezant E s t r a d e s jaren lang om den tuin te leiden, 't geen naderhand de oorzaak werd van den haat van L o d e w i j k tegen dezen staatsman. Ondertusschen had het Fransche bestuur, in weerwil van het verdedigend verdrag, reeds in 1662 met de staten gesloten, Engeland tegen hen opgehist, waarvan ten laatste een oorlog met dat rijk het gevolg was. K a r e l II, hoezeer de staten, in het beklimmen van zijn vaderlijken troon, hem de hand hadden geboden, verklaarde hun den oorlog, die reeds voor de oorlogsverklaring, op de eilanden van kaap Verd, door de Engelschen was begonnen. Met zeer vele omzigtigheid wilde d e W i t t een besluit doen nemen, waardoor de R u i t e r, die zich thans in de Middelandsche zee bevond, tot het hernemen der sterkten aldaar gemagtigd werd, zonder dat iemand der Engelsche partij toegedaan zulks naar Londen kon overbrieven. Bij de hieropvolgende oorlogsverklaring werd d e W i t t tot een der gemagtigden op de vloot van den vice-admiraal C o r n e l i s T r o m p benoemd, wien het opperbevel over den aanstaanden zeetogt werd opgedragen, doch die door d e R u i t e r, bij diens terugkeer in het vaderland, vervangen werd. Bij deze gelegenheid gaf de raadpensionaris eene proeve van zijne ervarenheid in de wisen zeevaartkunde. Tot hiertoe hadden namelijk kundige loodsen en stuurlieden in het begrip gestaan dat er niet meer dan 10 streken op het kompas waren, waarmede men de vloot konde in zee brengen; doch de W i t t, bij naauwkeurig onderzoek bevonden hebbende, dat dit met 28 streken kon geschieden, nam met eigen handen het dieplood, peilde het dusgenoemde Spanjaardsgat, (sedert eenigen tijd ter zijner eere Heer J a n d e W i t s diep genoemd) en bragt in Augustus 1665, ter verbazing van een ieder, de vloot in zee. De oorlog met Groot-Brittanje werd echter met gering voordeel gevoerd, en d e W i t t voor een landverrader uitgekreten. In weerwil daarvan verflaauwde hij niet in den krijg, en wist, toen beide mogendheden zich tot den vrede geneigd toonden, de zaak zoo voorzigtig te beleggen, dat 's Hage, waar zoowel K a r e l II als eenige provincien den vredehandel wilden aanvangen, door tusschenkomst van Frankrijk afgekeurd, en Breda daartoe verkozen werd, vreezende, dat de Engelsche afgevaardigden te veel invloed te 's Hage zouden verkrijgen om de bevordering van den prins v a n O r a n j e door te drijven. Terwijl men te Breda over den vrede handelde, kreeg men kennis van den toeleg van L o d e w i j k XIV op de Spaansche Nederlanden, die weldra door een inval gevolgd werd. Het te velde brengen van een leger en het aanstellen van een legerhoofd werd dus noodzakelijk. Voorziende dat de prins v a n O r a n j e hiervoor in aanmerking

zou komen, wilde men zorgen dat deze als krijgsbevelhebber geen genoegzamen invloed had om het tooneel van 1650 te kunnen vernieuwen, 't geen aanleiding gaf tot het zoogenaamde *eeuwig edikt*, dat in Julij 1667 met algemeene stemmen werd goedgekeurd, en waardoor zich de prins van Oranje voor altoos verstoken zag van het stadhouderschap van Holland, en zelfs, met bewilliging der staten dier provincie, geen stadhouder van Zeeland of eenig ander gewest zou worden, ten ware hij voor altoos afzag van de waardigheid van kapitein en admiraalgeneraal, terwijl tevens den prins de magt benomen werd zich vele vrienden te maken. Geen wonder, dat vooral op het hoofd van de Witt, dien men voor den hoofdbewerker van het eeuwig edikt hield, het misnoegen neerdaalde, waarvan zich weldra de treurigste blijken vertoonden. In het laatstgemelde jaar trad men, op aanzoeke van Engeland, met hetwelk de vrede werd gesloten, door bewerking van den ridder W. Temple, met dat rijk in een nader verbond, waarbij zich vervolgens ook Zweden voegde (*Triple alliantie*). Uit den inhoud er van bleek, dat de Witt, die het inzonderheid had helpen tot stand brengen, gansch niet in de belangen van Frankrijk stond, gelijk hem door velen werd nagegeven, 't geen ook bleek uit de besluiten der staten van Holland, weinige dagen voor dit verbond genomen, volgens welke men des noods Frankrijk door de wapenen zou noodzaken om in de voorgeslagen vredesvoorwaarden te bewilligen, als ook uit de verklaring van Temple ‘dat de Witt een regtschapen Hollander was, en noch het gemoed noch de neiging had van eenen Franschman.’ Lodewijk beschouwde dit verband zoo zeer tegen zijn belang dat hij eerst vruchteloos onzen staat, en naderhand met beter gevolg den veilen Karel II er van zocht af te trekken, en met hem een verbond sloot, waarbij de vereenigde gewesten reeds onderling verdeeld werden. Daar de toebereidselen in Frankrijk en Engeland een kort aanstaanden en verderfelijken oorlog aankondigde, zat men hier te lande ook niet stil. De Witt kon echter de aanstelling van den prins van Oranje tot legerhoofd niet beletten, doch hij bewerkte dat deze waardigheid aan hem alléén voor éénen veldtogt werd opgedragen, en deed tevens, bij den voorspoed der Fransche wapenen, den voorslag, om zoowel 's lands penningen en krijgsbehoeften, als ook de vergadering der algemeene staten naar Amsterdam te verleggen, waarvan het eerste ook geschiedde. Ondertusschen werden alle rampen, die het land overkwamen, aan de Witt geweten en zóó hoog klom de verbittering, dat hij den 21sten Junij 1672 omtrent middernacht uit de vergadering van Holland naar huis keerende, alleen van een knecht, die een brandende toorts droeg, vergezeld, bij het *groene zoodje* door 4 gewapenden werd aangevallen, van welke één hem een houw in den hals gaf, waarna

men hem op den grond smeet, en hem vervolgens nog een wond tusschen de schouders en een ander tusschen de ribben toebragt. De baldadigheden aan dit gruwelstuk, Jacob en Pieter van der Graaf, zonen van den raadsheer van dien naam, Borrebach en Cornelis de Bruin namen dadelijk de vlugt en alleen de eerste werd gevat en reeds acht dagen later onthalsd. De overige moordenaars keerden, toen de tijden veranderd waren, naar 's Hage terug, waar zij ongehinderd woonden, en Borrebach, die postmeester was zelfs zijn ambt behield. Terwijl de Witt, wiens wonden niet doodelijk waren, echter zijn huis moest houden, hadden er gewigtige gebeurtenissen plaats. Het eeuwig edict werd vernietigd, de prins tot stadhouder en kapitein-admiraal-generaal aangesteld. De lang opgekropte woede was losgebroken, het regende schotschriften, waarin men de Witt van vervreemding van 's lands penningen, verwaarloozing van het leger, lage baatzucht en van landverraad beschuldigde, waartegen zich de Witt overtuigend verdedigde. Uit het koele onthaal dat hij na zijn herstelling bij den prins, dien hij met zijn hooge waardigheden geluk wenschte, ontving, maakte hij op dat zijn dienst niet langer van nut kon zijn en legde hij den 4den Augustus 1672 zijn ambt met een deftige aanspraak neder, verzoekende, zooals hem in 1653 en 1658 was toegestaan, zitting in den hoogen raad te mogen nemen. In het besluit om hem zijn ontslag te verleenen, maakte de prins aanmerkelijke veranderingen, de dankbetuiging voor bewezene diensten was zeer schraal, doch de zitting in den hoogen raad werd hem vergund. Het overige zijner treurige geschiedenenis is algemeen bekend. In weerwil der smeekingen van zijne dochter en vrienden begaf hij zich naar de gevangenpoort, waar heen men hem gelokt had, en welhaast volgde een tooneel, dat zoowel de Haagsche bevolking die het aanrichtte, als de Haagsche regering die het toeliet, tot onuitwischbare schande strekt. Verschillend zijn de beoordeelingen van de Witt, doch hierin stemmen alle overeen, dat hij, zoo niet de grootste, zeker een der grootste staatslieden zijner eeuw is geweest. Dit getuigen zijne brieven met de onderscheidene gezanten van den staat in Frankrijk, Engeland, Zweden, Denemarken, Polen en elders op elke bladzijde, terwijl zijne groote bedrevenheid in de belangen der staathuishoudkunde en statistiek des vaderlands, vooral der provincie Holland, uit zijne staatkundige geschriften is op te maken. Daarenboven was hij zeer gelukkig in de keus zijner gezanten bij de verschillende hoven, en hij bezat eene mate van beleid, die men zelden aantreft. Dit beleid ging met stipte eerlijkheid, onbaatzuchtigheid en warme vaderlandsliefde gepaard. Van zijne onomkoopbaarheid gaf d'Estrades een schitterende getuigenis, en toen men, na zijn deerlijk uiteinde, terwijl de

gemoederen zoo geneigd waren om iets ten zijnen laste te vinden, zijne papieren, zelfs zijne bijzondere brieven, op last der staten onderzocht werden, vond men *niets dan eerlijkheid*, en W i l l e m III, die reden had om hem niet te beminnen, hield hem nogthans voor een der grootste mannen zijner eeuw, die den staat getrouwelijk gediend had. B u r n e t noemde hem opregt, gulhartig, vrij van laster en kunst-streken. Hij verstond de kunst van te zwijgen, de der stadhouderlijke partij toegedane K l u i t roemt zijn eerlijkheid. Tot zijn afkeer van het stadhouderschap bragt en zijn opvoeding en het voorbeeld van zijn vader en de bekende gezindheid der Dordsche regering het hunne toe; doch hoe groot die afkeer moge geweest zijn heeft hij echter uitstekend voor de opvoeding van den jongen prins gezorgd. Zijne werkzaamheid was voorbeeldeloos. ‘Hij ontwierp, schreef W a g e n a a r , de brieven, instructien en andere acten van aanbelang, hij onderhield briefwisseling met de gezanten van den staat aan alle hoofden, en handelde daarenboven dagelijks met de uitheemsche gezanten te 's Hage. De staat van 's lands geldmiddelen was door hem in uitstekende orde gebragt.’ Het aantal der brieven; resolutien en andere stukken onder zijn staatsbestuur geschreven is zeer talrijk, en de uitgegevene niet te vergelijken met die, welke nog in 's lands en andere archieven bewaard worden en onuitgegeven zijn.

Aan deze werkzaamheden waren dus ook de diensten, die hij aan zijn vaderland bewees, geëvenredigd- Nimmer heeft Nederland zoodanigen invloed op het lot van Europa gehad als onder zijn raadpensionarisschap. In dit opzigt noemde men hem den Perikles en den Laurens de Medicis van zijn geboorteland. K l u i t zelf noemt zijn bestuur de gouden dagen der republiek. Zij, die zijn karakter schetsten, gewaagden ook van zijne groote eenvoudigheid, onwrikbare standvastigheid en godsdienstigheid. Die standvastigheid ontaardde echter niet zelden in stijfhoofdigheid en hardnekkigheid. Met laakbare onverzettelijkheid kantte hij zich tegen de blijkbare volksstem, die den prins tot stadhouder begeerde. W a g e n a a r , hoezeer zijn partij toegedaan, schrijft aan die hardnekkigheid een groot deel der rampen toe, die zijn vaderland troffen. Ook waren de middelen die hij soms bezigde, om zijn doel te bereiken, niet altijd te prijzen. Men denke aan het toegeven aan C r o m w e l l 's voor den staat beleedigenden eisch tot uitsluiting van den prins van het stadbouderschap en andere hooge waardigheden. Ofschoon er nog geen standbeeld voor hem verrees, heeft Nederland geen staatsman gekend, die zoo buiten als binnen'slands grooter eere heeft genoten. Zijn naam leeft in de geschiedenis der wereld. Alle geschiedschrijvers van zijn tijd hebben van hem gesproken. Zijn leven is door vele uitheemsche en vaderlandsche pennen beschreven.

Vele dichters hebben in schier alle beschaafde talen zijn lof bezongen, zelfs bestaat er een bundel, alleen lofdichten, op de beide broeders behelzende. Zijn treurig einde heeft treurspeldichters, romanschrijvers, schilders en plaatsnijders rijke stoffe voor hun pen, penseel en stift gegeven. Ontelbaar zijn de afbeeldingen die van het gelaat der broeders is vervaardigd, hunne borstbeelden bestaan in marmer en gips, schepen en booten dragen hunne namen, en toen het gerucht verspreid werd dat de gulden beker na den togt van Chattam aan Cornelis de Witt gegeven in den vreemde zou verkocht worden, ging er aan alle zijden van het land een weeklagt op.

Jan de Witt was heer van Zuid- en Noord-Linschoten, Snellerwaard, Heeckendorp en IJsselvere. Zijne huisvrouw overleed den 1sten Julij 1668, nalatende: Anna de Witt, geboren 27 December 1655, huwde 30 Julij 1675 mr. Herman van den Honert, zoon van mr. Johan van den Honert, raad-ordinaris in het hof van Holiand, Zeeland en Vriesland en na Cornelia Hallineg, secretaris van Dordrecht; Agneta de Witt, geboren 16 Junij 1658; Mariade Witt, geboren 22 September 1660; Johan de Witt (die volgt); Jacob de Witt, geb. 10 November 1667.

Men heeft:

De Resolutien der Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt van Consideratie, *ende oock voor de toekomende tyden dienende genomen zedert den aenvangh der bedieningen van den Heer Johan de With als Raedtpensionaris van denselven Lande; beginnende den tweeden Augusti* 1653 *ende eyndigende met den negenthienden December* 1668. Utrecht 1706, 2 dn. Van de *Resolutien* en *Consideratien* bestaat ook eene uitg. van 1719. Amst. en 's Hage 12°.

Zij waren een herdruk van het in 1672 bij Jacob Scheltus in fol. onder het oog van de Witt onder denzelfden titel uitgegeven werk dat echter alleen aan de leden der toenmalige regering was uitgedeeld, niet in den handel gekomen, en, volgens de voorrede van den herdruk in 1709, *niet dan zeer raer en voor een zwaren prijs te bekomen was*.

In 1717 verscheen bij denzelfden uitgever Wm. van de Water in 4°. in 2 deelen: *Secrete Resolutien van de Edele Groot Mog. Heeren Staten van Holland en West-Vriesland*, *genomen zedert de aanvang der bedieninge van den Heer Johan de Witt*, *als Raadtpens. van derzelven Lande; Eu door denzelfden Heer onderscheidentlyck van de Resolutie van Consideratie*, *die op zich zelfs een bysonder werk uitmaken*, *by een vergadert. Beginneude met den jare* 1653 *en eindigende met den jare* 1668. In 1723-1725 zagen in 6 deelen, mede in 4°. bij H. Scheurleer te 's Hage in het licht:

Brieven geschreven en gewisselt tusschen den Heer Johan de Witt enz. ende de Gevolmagtigden van de Staten der Vereenichde Nederlanden, *so in Vranckryck*, *Engelandt*, *Zweden*, *Denemarken*, *Poolen enz. Beginnende tot den jaar* 1669 *in cluys*.

Op welk werk in het later te vermelden *Verbael* van H. van Beverningk een afzonderlijk zeer uitvoerig register uitkwam.

De *Resolutien*, *Consideratien en Advyzen* werden in het Fransch vertaald. Amst. 1725 5 dn. Of er van het eerste werk (*Resolutions importantes*) meer dan een deeltje, loopende tot den 30sten Nov. 1676 verscheen, is mij niet gebleken. De 4 deeltjes *Lettres et Negociations*, ofschoon een compleet werk met een algemeen register, bevat echter niet alles wat in de 6 deelen voorkomt.

Verbael gehouden door de Heeren H. van Beverningk, *W. Nieupoort*, *van der Perre en A.P. Jongestal*, *als Gedeputeerden en Extraordinaris Ambassadeurs van de Heeren Staeten-Generaal der Vereenigde Nederlanden*, *aen de Republyck van Engelandt*, *waerin owstandighlyck gevonden werdt de Vredehandelinge met gemelde Republyck onder het Protectoraet van Cromwel*, *en alle het gepasseerde omtrent de berughte Acte van Seclusie des Prince van Oranje by Cromwel gepretendeert. Vervallende ook de Tydt en Saecken die aen den Brieven van de Raedtpensionaris J. de Witt en verdere Ministers*, *omtrent de Engelsche Negociatie ontbreecken*. 's Hage 1724, I d. in 4°.

Deductie ofte Declaratie van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, *behelsende een waerachtigh ende grondich bericht van de Fondamenten der Regeeringe van de Vrye vereenichde Nederl. enz. ingestelt ende dienende tot justificatie van 't Verleenen van seeckere Acta van Seclusie*, *raeckende 't employ van den Heere Prince van Orangie*, *by de Staten op den* 4*den Mey* 1654 *ghepasseert. Mitsgaders enz.* 's Hage 1654 in 4°.

Welk werk in 1794, zonder vermelding van den eersten druk, ook is uitgegeven onder den titel:

Staetstucken uit de pen van Mr. Jan de Witt, *in leven Raedp. v. Holland*. Dordrecht bij de Leeuw en Krap. 8°.

Briefwisseling tusschen den Raadp. J.d.W. en zijn broeder C.d.W. Ruwaard van Putten in het jaar 1672.

Briefwisseling tusschen Hieron. van Beverningk en den Raadp. J.d.W. in J.C. de Jonge, *Verhand. en Onuitg. Stukken*, D. I en II.

Nedermeyer van Rosenthal, *Geheime Brieven van de Gezanten Beverningk en Nieuwpoort aan den Raadp. J.d.W.* in 1653 en 1654, in Nyhoff's *Bydr.*, X. 285.

Brief van J.d.W. aan Stellingwerf in 1654, in *Kron. v.h. Hist. Gen.*, 5 jg. 381.

Brieven van J.d.W. en van den Vice-admiraal Gelein Evertsen 1655, in *Kr. v.h. Hist. Gen.*, 8 jg. 359.

Vijf Brieven v.d. Raadp. J.d.W. in *Alm. Holl.*, 1850, 61.

R.W. Tadama, *Merkwaard. Brief van J.d.W. aan H.v. Beverningk* 15 *Mei* 1672 in Nyhoff's *Bijdr. N.R.* D. I. bl. 305.

G. van Hasselt, *Brief van J.d.W. aan N. Ruysch en G. Fagel, griffier der Staaten* in *Geld. Maandw.*, I. 277.

Brief v.d. Raadp. J.d.W. in *Ber. v. Zeevaartk.*, 1850, X. 214 en een in Schotel's *Brief aan Prof. Vreede*, bl. 17.

M. Stuart, *Iets ten geleide van het Facsimilé van eenen eigenhand. brief van den Raadp. J.d.W. aan Joh. Wolph. v. Brederode van* 21 *Aug.* 1655 in *Vad. Lett.*, 1807. II. 262.

Commission des Rathp. J. von W. von 1653, *nebit den Veranderingen von Jahre* 1749 in *Hist. Portef.*, 1788, n.X.

Op den Catalogus van Mss. nagelaten door J. en C. de Witt, Leiden 1791 komen o.a. voor:

Register der Brieven by ende tusschen den Heere J.d.W. en de Heer Willem van Nieupoort, Ambassadeur in Engeland ende Heeren van Beverwaart hun Extra Ambassadeur van Engeland, geschreeven ende gewisseld sedert den jaare 1654 *tot den jaare* 1666. 4 d.

Register der Brieven by ende tusschen J. de W. en de Heer Willem Boreel, ordin. Ambassadeur in Frankrijk en de Heer Coenraad van Beuningen, exlraord. minister van Frankrijk en de Heer Pieter de Groot ordin. Ambassad. in Sweeden, geschreeven ende gewisseld van den jaare 1653 *tot den jare* 1669, 6 d. ms.

Register der Brieven geschreeven ende gewisselt tusschen de Heeren Michiel van Goch, als Ambassadeur van de H.M. Heeren Staaten-Generaal en den Heer J. de W. sedert de jaaren 1664 *tot* 1667. Ald. n°. 36.

Deductie ofte declaratie van de Staten van Hollandt ende West Vrieslandt, behelzende een warachtig ende grondich bericht van de fondamenten der regeeringe van de Vrye vereenichde Nederlanden. 's Grav. 1654. 4°.

't Intrest van Holland, ofte gronden van Hollands welwaren door P.V.D.H. (Pieter de la Court.) Amst. Cyprianus van der Gracht, Leyden bij de Hackii 1662. 8°. In ditzelfde jaar verscheen nog eene uitgave bij J.C. van der Graft (denkelijk ook bij de Hackic). Ten buregte vindt men soms Cornelis van Hoven of Emanuel van der Hoeven als schrijver genoemd. Het is vertaald o.d. titel *Memoires de Jean de Witt*. In hoeverre er grond bestaat voor de bewering dat de raadpensionaris J. de Witt de hand heeft gehad in de hoofdstukken XXIX, XXX en XXXIX-XLIII, wordt behandeld in de *Gids* 1853, bl. 513 en v.v., 1867, bl. 1 enz.

Waardye der Lijfrenten, naar proportie van Losrenten. 's Grav. 1671 fol.

Horace, *Treurspel naar het Fr. van Corneille door J.J.Z.D.W.D.J.* (Johan Jacobsz. de Witt, doctor juris of de Jonge. Dordr. 1647. Ald. 1670. 8°.

Horace en Curace Treurspel, m.d. spr. *Tantae molis erat Romanam arbem condere door J.D.W.* (Johan de Witt) Amst. 1699. 8°. Schotel, *Tilb. Avondst.*, bl. 129; *Nav.*, D. IV. bl. 19.

De Dordsche Kraam. Dordr. 1640, met de spreuk *Candide*.

Onuitgegevene stukken van J.d.W. Dordr. 1794.

'Nagenoeg zijn er twee eeuwen verloopen sedert de dood van Jan de Witt, dien men, hoe men hem overigens moge beoordeelen, zonder overdrijving onder de grootste staatslieden, die in de geschiedenis des Vaderlands kunnen worden aangewezen, mag tellen. En toch zocht men nog vruchteloos naar eene geschiedenis van het leven van dien zeldzamen man, beschreven, zoo als men zulks in deze eeuw mag verwachten, nu door het openstellen van archieven en van vele andere bronnen aan iedereen de gelegenheid wordt gegeven om kennis te nemen van hetgeen sedert eeuwen daarin door de zorg onzer voorouderen is bewaard gebleven.' Deze klagt van Thorbecke, voor 40 jaren[1] geuit, heeft nog geen weerklank gevonden[2], wij kunnen dus slechts vermelden, wat hier en daar over de Witt verspreidt is in verschillende vroegere en latere geschriften.

Zie, behalve onze geschiedschrijvers van dien tijd, de Pamfletten-verzamelingen van Tiele, Rogge en Muilman; het leven van de broeders door v.d. Hoeven en door een anonymus 1677, 8°. Amsterd. bij J.H.B., de aangehaalde werken van Simons en Thorbecke, Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1316; Schotel, *Wittiania;* Brief aan Prof. Vreede, *Illustre school; Keizerl. Stadhoud. en koningl. bezoek in de Groote kerk te Dordrecht*, *H.v. Beverningk en B. van der Dussen; Hist. Verhaal van de Politiq. bedenkingen aang. de bestiering van C. en J. de Witt*, 1677; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kluit, *Hist. d. Hòll. Stadsreg.*, D. III. bl. 305-307, 311, 312, 318-322, 339; F.A. van Hall, *Lofrede op J.d.W.;* Siegenbeek, *Het bestuur van den Raadp. J.d.W. beschouwd uit het oogpunt van minister. verantwoordelijkheid;* (over zijn karakter); Wagenaar, D. XIV. bl. 182 volgg.; van Haren (bij Scheltema, t.a.p.), *Naamlijst van alle de voor- en tegenschriften rakende het karakter van J.d.W. met derzelve prijzen*, 2de dr. door prof. Tydeman uitgegeven achter D. X. en XI der *Vad. Gesch.* van

1) *Beoordeel van J. de Witt en zijn tijd door mr. J. Simons* 1836, herdrukt in *de Hist. Schetsen door Mr. J.R. Thorbecke* (1860) bl. 1.

2) In Frankrijk en Engeland arbeiden twee geleerden aan een leven van J.d.W., doch er is nog niets van in druk verschenen. Ook het plan van mr. Sypensteyn en dr. Schotel om het huisselijk leven van den raadp. te schetsen, heeft bij gebrek aan sympathie bij onze landgenooten geen voortgang gehad.

Bilderdijk, verg. *Navorscher*, D. II. bl. 201; van Kampen, *Vad. Karakterk.*, D. II. bl. 201 volgg.; (Wagenaar) Egt en *waar karakter van J.d.W. getrokken uit de Brieven van d'Estrades*; Siegenbeek, *Verhandeling over J.d.W. als inleiding tot de mededeeling van een brief van dien staatsman*, in van Kampen's *Magazijn*, D. II. III. 333-364; H.J. van der Heime, Jan de Witt, *Tegenover Frankrijk* in *Gids* N.R. II. a 273; J.R. Thorbecke, *Over het bewind van de Witt*, *naar aanleiding van Johan de Witt en zijn Tijd door P. Simons* in *Driemaand. Tijdschrift*, 161; P. Simons, *Jan de Witt en zijn tijd*, ook ook in het Hgd. overgezet; H. Warnsinck, *Herinnering aan J. en C. de W.* in *Tijdstroom*, I. 27; J.W. van Sypenstein, *Willem Frederik*, *prins van Nassau en J.d.W.*, *eene bijdrage tot de geschied. v.d. eerste stadhouderlooze regering* 1850-1864, 1650, 1664 in *Gesch. Bijdr.*, D. I; Dez., *De geheime handelingen van den Raadp. de W. en de gezanten van Beverningk en Nieupoort met Cromwell*, *betreffende de uitsluiting van den prins van Oranje uit het bewind in* 1653 *en* 1654. Ald. II. I; Scheltema, *Anal. Wittiana* in *Mengelw.*, D. V. bl. 67, 105, 242; H. Peters, *Johan de Witt* in *Hist. Zeitschr.*, 1865, XIII. 112; *Johan de Witt* in *Wetens. blad*, 1865, II. 271; D. Veegens, *J. de W. als publicist*. Gedr. 1867; Fruin, *het aandeel van J. de Witt aan het Intrest van Holland* (1663) in *Gids*, 1865, II. 459; Moll, *Bijdr. tot de Gesch. d. wisk. wetenschap in Nederland* in N. v. Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. III. bl. 139-142; A. van Sypensteyn, *de Raadpens. de Witt en de wonderdokter* (1873); F. Combes, *J.d.W. en Sir W. Temple beschouwing naar de onuitgegevene Fransche briefwisseling betrekkelijk de Triple-Alliantie in 't kon. Archief te 's Hage* in *Wetens. Blad*, 1865, III. 227, 1669; *Dagverhaal van de mishandeling der Heeren de Witi. Anno* 1672, *met stukken en bewijzen. Eigenh. geschrev. en geteekende brieven van J.d.W.*, *gedrukte stukken de broeders betreffende*, *copy van de brief van den scherpregter Jan Corstraansz. aan mevr. de Witt; aanteekeningen van een oog- en oorgetuige van den moord.* Zie *Cat. C.v. Alk. en P.v.d. Schel.*, bl. 12; J. Oudaan, *Rotterd. en Haagsche Aanteek.*, *ms.* Ald. bl. 12; G.L.F., *Moord der Gebroeders de Witt* in *Kron. Hist. Gen.*, 2 jg. 360, *Nav.*, VI. 215; *Thomas Ryswyck*, *de schoenlapper die uit dankbaarheid de lijken van J. en C. de Witt van het Groene Zootje hielp afnemen* in *Vad. Lett.*, 1828, II. 35, *Mengelw.* IV*b*. 356; Oudaan, *Haegsche Broedermoord*, *Trsp. en Aenmerkingen op de beschuldigingen van L. van den Bos tegen de Witt;* F. Duim, *de Broedermoord van K. en J. de Witt*, *Trsp.;* M.N.V., *Tragedie van den bloedigen Haegh. ofte broedermoord van beyde de Witten den* 20*sten van Oestm.* Amst. 1672. 4°.; *Swart tooneelgordijn*, *vertoonende de lauwerbladen op het graf der de Witten.* Amst. 1678, 3 d. met pl. (2e dr.); G.L.F. van Kinschot, *Moord der gebroeders de Witt* in *Kron. v.h. Hist. Gen.*, 2 jg. 360; *De Dordsche en Haegsche Anatomie;* R. Fruin, *de schuld van Willem III en zijne vrienden aan den moord der Gebr. de Witt* in *de Gids* 1867, I. 201; J.W.v. Sypensteyn, *de tegenwoordigheid van den admiraal C. Tromp bij den moord aan de Gebr. de Witt gepleegd*, 20 *Aug.* 1672 in *Gesch. Bijdr.*, II. 95; *Begraafplaats van J. ea C. de W.* in *Nav.*, II. 215, III. 209, *Bijbl.*, XII. 225, 286, 1853, CXXXVII, CXLV, CLXXX, (*Voorste vinger*); Schotel, *Brief aan Vreede*; *Nav.*, VI. 306, V. 279; *De woning van J.d.W.* in *Med. Haagsche Vereen.*, II. 32; *Nav.*, XI. 224, XII. 58, 186; Koning, *het slot Ilpendam;* Brandt, *Lev. v. de Ruyter;*

J.C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.*, D. II. bl. 244*a*., 316, 29*b*., 149-151, 217, 229; III*a*. 69, 81-84, 174; Schotel, *Afstammelingen van de Witt* in *Europa*, 1860, III. 227; *Nav.* IX. 34 (*de Graven*) *Nav.*, V. 31, 176, *Bijbl.* 1853, XII. VI. 240, XII. 318, 345, XIII. 134, 166; van Haren, *de Geuzen*, bl. 354. Gedichten van Vondel, Vos, Duim, Loosjes, Spex, Francius; Brouckhusius, Hoogstratanus, Halma. Woordenboeken van Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.;* Dercksen, *de Poortersdochter enz*. Het XIVde deel d. *V.H.* van Wagenaar werd na zijn verschijnen hevig aangevallen, doch mannelijk verdedigd, ook door J. de Groot in een uitmuntend Lat. dichtstuk tegen de lasteraars van de schimmen van Oldenb. en J. de Witt, door J. de Kruyff en Lublink de Jonge meesterlijk verdedigd; *Cat. v. Boeken in de Bibl. van Mr. Jan de Witt door zijn discipel den Pensionaris Vivien*, een blaauw boekje in 4°., *Appendix* op den *tweeden Appendix*, *sleutel van de Boekenkast van de Witte bibliotheek* (Dichts.); Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.*, III. 111, 116, 119-123, 126; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. IV; Schotel, *Tilb. Avondstond; Nav.*, IV. 134, V. 18. Geschriften; *Nav.*, VIII. 189, 311, IX. 285, IV. 135, V. 19; *Bijbl.*, 1855, CXII. (elementa), XI. 90; *Ad manes violatos J.d.W.* (Lat. Holl.); *Memoriae J. et C. de W. monumentum hocce posuit G.P.C. mente non gente Batavus* (1672) 8°.; R.G.J.C. Bake, *de deliberationibus J.d.W. cum Francica habitis super Provincias Belgo-Hispanicas*. L.B. 1834; *Works of Temple*, *Burnet*, *Macaulay; Lettres et Negoç. d'Estrades*, *d'Avaux; Voltaire Siècle de Louis XIX*, T. I. bl. 160, 197; *Biogr. Univ.; Biogr. Gen. mod.;* E. van der Hoeven, *Vie* etc.; trad. en Fr. par mad. de Zoutelande, Utrecht, 2 vol. 12°.; *Mémoires de J.d.W. grandpens. de Holl.*, *par mad.* de Zoutland. La Haye 1702. Ratisb. 1709. 8°.; Mignet, *négociations de Hollande en* 1672; *mort des frères de Witt* in *Revue des Revues. Année VII*. T. XI. *Brux.*, 1841, p. 373; E. de Parieu, *Jean de Witt vingt ans d'interregne dans le stathouderat au* 17*e siècle* in *Séanc. de l'Acad.* 1858, XLIII. 373; *Memoires de Guiche;* Gourville, *Memoires;* Basnage, *Annales des Prov. Unies;* Le Clerc, *Hist. des Provinces Unies*; Samson, *Vie de Guill. III. Mignet*, *Negociations rétatives à la succession d'Espagne*; *Briefe über die neueste Literatur*, XIII. 56; J. de Witt *en zijn Tijd*, overgez. in 't Hgd. door Ferdinand Neumann, *Erfurt*, 1835, 1836, 2 dn. 8°.; *Conv. Lexic.;* Jöcher; A.S.C. Wallis, *Prins Willem III en de moord der Gebr. de Witt*, Utr. 1875; Dez., *Johan de Witt*, *drama in* 5 *Aufzügen*.

[Johan de Witt]

WITT (JOHAN DE), zoon van den vorige, werd den 27sten Mei 1662 te Dordrecht geboren. Den 15den Junij 1673 werd hij met de heerlijkheden Zuid- en Noord-Linschoten, Snelrewarde, Heekendorp en IJsselvere verlijd. Hij was toen een leerling van Samuel Munckerus, rector der Latijnsche school zijner geboortestad, die hij na het houden eener oratie *de libertatis commodis* verliet. Na het meesterschap in de rechten verkregen te hebben, bezocht hij Duitschland, Zwitserland, Italië en Griekenland. Op deze reis verzamelde hij vele handschriften, zeldzame werken, oudheden, o.a. de stee-

nen kist van den bisschop Marcellus (later door Papenbroek aan de Leidsche bibliotheek vereerd), gesteenten en penningen, die den grondslag legden tot zijne vermaarde verzameling, waarvan de Catalogus door den hoogl. Graevius is opgemaakt en in het licht gegeven en door D. van Hoogstraten bezongen. De Witt was een geleerd man, ervaren in de meeste levende en doode talen. Zelfs maakte hij Latijnsche verzen, die de goedkeuring van van den Broucke, Jensius en Francius wegdroegen. Inzonderheid was hij bevriend met den predikant, later hoogleeraar, Salomon van Til, die hem zijn *Dicht*, *zang- en speelkonst der ouden* opdroeg en bij zijn huwelijk met zijne nicht Wilhelmina (1692) een bruiloftsgedicht vervaardigde. Zulks deden ook Casper Brandt, van den Broucke, Jensius, Hoogstraten en anderen. Hij stierf in 1701, bijna te gelijker tijd met zijn echtgenoote aan de kinderziekte 'tot algemeene droefheid en bitteren rouw der stad en der geleerdheid', na eenige jaren, behalve andere posten, die van secretaris van Dordrecht bekleed te hebben. David van Hoogstraten, Janus Brouchusius, Petrus en Willem Rabus hieven bij die gelegenheid rouwdichten aan, en Jan van Hoogstraten *Doleantie en rouw over het afsterven van den Rd. Heere Mr. J. de Witt en Mevrouw Wilhelmina de Witt aan Mevrouw de Bisniardonne*, wiens dood (5 Augustus 1706) ook door hem in een lijkdicht werd betreurd. Zij lieten drie kinderen na, Wendela Maria, geboren 1638, gestorven 1709, Johan (die volgt); Cornelis (die voorgaat).

Zie J. van den Broucke, *Poëm.*, p. 70, 71, 90; Francii *Poëm.*, p. 387, 456; Hoogstratani *Carmina*, p. 222, Brouckhusii *Poëm.*, p. 12, 455; *Nederl. en Lat. Keurdichten*, D. I. bl. 233, 277, 404, 501; Brandt, *Poëzy*, bl. 70; Graevius, Voorr. de *Bibl. Witt.* (Dordr. 1701); Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1701, bl. 170, 171; Schotel, *Wittiana*; Dez., *Iets over eenige afstammel. van de Witt*; Dez., *Illustre school*.

[Johan de Witt]

WITT (JOHAN DE), zoon van den vorige, in 1694 te Dordrecht geboren, huwde Maria Catharina Theresia (of Maria Johanna) van der Heen, wed. van Heydenryk. Hij ging tot de R.C. kerk over en was bevriend met Pieter Winters, priester, kanonik van de Collegiale kerk van St. Gomer te Leer in Brabant en stierf in 1751. Hij was *Finantieraad van zijn keizerlijke en koninkl. Majesteit* te Brussel.

Zijn zoon Johan bekleedde te Brussel het ambt van ordinaris-deurwaarder van de rekenkamer, later dat van raadsheer in den raad van finantien. Hij overleed in 1791. Zijne belangrijke verzameling mss., die meest alle behoord hadden aan C. en J. de Witt, werd in Oct. van dat jaar te Leiden verkocht.

Zie S c h o t e l , *Iets enz.*; Dez., *Keizerl. Stadhouderl. en Koningl. bezoek in de Groote kerk te Dordrecht*, *Navorscher*, Jaarg. XIII. bl. 218.

[Joost de Witt]

WITT (JOOST DE), zoon van N i k o l a a s d e W i t t en M i c h a ë l i a v a n L o o n , was in de regering van Dordrecht en ontvanger van den 200sten penning aldaar. Hij huwde in 1617 M a r i a v a n M e w e n en stierf in 1625. Hij beoefende de poëzy en liet verscheidene dichtstukjes na, die in de Jufferboekjes van zijn tijd bewaard zijn gebleven.

Zie B a l e n , bl. 1304.

[Maria de Witt]

WITT (MARIA DE) was niet, gelijk mr. S c h e l t e m a meende, de echtgenoot van D i d e r i c k H o e u f f t , heer van Fontaine Peureuse, maar de dochter van T h o m a s d e W i t t en van J a c o m i n e T h i b o u t s , te Dordrecht geboren 20 Nov. 1622 en den 16den April 1643 gehuwd met G o o s w i j n H o u f f s l a g e r H e u r i c k s z ., raad te Dordrecht, gestorven 1644, één zoon nalatende. Zij was dichteres. Een harer gedichten is onder de *Mengeldichten* van J. C a t s opgenomen.

C a t s beantwoordde dit gedicht en noemde haar in dit antwoord *Eene eerbare konstrycke Jonckvrouw*. Het blijkt dat zij ook Latijnsche gedichten vervaardigde. Bij haar afsterven vervaardigde J. v a n S o m e r e n een krachtigen lijkzang.

Zie S c h e l t e m a , *Geschied. en Letterk. Mengeing*, D. III. St. III. bl. 108; S c h o t e l , *Letterk. Avondst.*, bl. 147; B a l e n , bl. 1326; C a t s , *Mengeld.* (uitg. v. F e i t h), D. X. bl. 52; v a n S o m e r e n , *Uitsp. d. Vernuft*.

[Frederik de With]

WITH (FREDERIK DE), zoon van J a n d e W i t h en W i k j e M i n n e m a , werd den 3den Julij 1754 te Dokkum gedoopt, in 1776 advokaat voor het hof van Friesland, in 1780 kommies voor 's lands gemeene middelen, wegens Oostergoo en Stroobos, welk ambt hij in 1796 ten gevolge der tijdsomstandigheden verloor. Hij bleef ambteloos tot 1816, toen hij, na in 1815 tot lid der provinciale staten benoemd te zijn, tot lid der gedeputeerden werd gekozen. Die betrekking verwisselde hij met die van grietman van Oost-Dongeradeel in 1820 en bekleedde dien post tot in 1824, toen hij dien nederlegde. Hij overleed ongehuwd den 2den April 1837 en werd op het kerkhof te Oenkerk begraven.

Zie v a n S m i n i a , *Vervolg v.d. Naaml. van Grietmannen*, bl. 11.

[Emanuel de Witt]

WITT (EMANUEL DE), in 1607 te Alkmaar geboren, waar hij bij zijn vader, die schoolmeester was, de reken- en meetkunst leerde. Meer smaak in de schilderkunst hebbende, oefende hij zich onder E v e r t v a n A a l s t , stil-leven-schilder te Delft. Aanvankelijk hield hij zich bezig met portretteren en historieschilderen, later legde hij zich op de bouw- en doorzigtkunde toe en begaf zich met het gelukkigst gevolg tot het schilderen van kerken en andere gebouwen van binnen te zien, waarin hij zijne tijdgenooten overtrof. Hij wist in zijne kunstwerken

naauwkeurigheid van teekening met eene treffende verlichting der voorwerpen door invallende zonnestralen te vereenigen. De niet karig aangebragte stoffaadje was goed geteekend, goed van koloriet, kwik getoetst. Te Amsterdam gevestigd, schilderde hij vooral het inwendige der kerken te dier plaatse met hare orgels, praalgraven, preêk en ander gestoelte af. Op de verkooping van Ploos van Amstel gold zijne afbeelding van het inwendige eener *Gothische kerk f* 505. Zijn talent werd naar waarde beloond, doch zijn grillig karakter, zijne verwaandheid en lasterzucht verwijderden een ieder van hem. Hij leefde steeds in onmin met zijn kunstbroeders, bijzonder met Gerard de Lairesse. Op zijn ouden dag werd hij behoeftig, geraakte hij in schulden en maakte, 85 jaren oud, een einde aan zijn leven.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Steven de Witt]

WITT (STEVEN DE). In 1567 deed de hertogin van Parma een sterke schans aan de vaart te Vianen opwerpen, die zij deed bezetten door kapitein Steven de Witt met een vaandel voetknechten en eenige boeren.

Brederode, die heimelijk verstand met de zijnen in Vianen hield, gaf bevel die schans te overvallen; want, aldaar de sluis meester geworden zijnde, meende hij Utrecht en Amsterdam ligtelijk te zullen dwingen, doch dit mislukte, want Steven de Witt, den koning altijd getrouw, beschermde niet slechts de schans, maar kreeg zelfs ook gevangenen, op den 26sten of 30sten Mei. Tot loon hiervan werd Steven tot drossaard van de stad en lande van Vianen aangesteld, door den koning tot ridder geslagen en met een gouden penning vereerd met zijn afbeeldsel en op het ruggestuk in een krans van eikenloof ‘ob patriam defensam VI non. may IↃLXVII.’

Zie *Utr. Volksalm.*, 1853, bl. 147.

[Witte van Haemstede]

WITTE VAN HAEMSTEDE, volgens de meeste schrijvers natuurlijke zoon van graaf Floris V bij Agnes van der Sluis, werd omstreeks 1275 of 76 geboren. Hij werd door zijn vader teder bemind en met de heerlijkheid Haemstede begiftigd en gaf reeds vroeg blijken van dapperheid. Toen hij zich te Zierikzee bevond, was het grootste gedeelte van Holland en Utrecht reeds in handen der Vlamingen, waarop hij met een slecht bemand vaartuig die stad verliet en te Zandvoort voet aan wal zette, de verlossing van het vaderland als doel zijner komst bekend maakte en zich naar Haarlem begaf. Hier werd hij met opene armen ontvangen en riep het volk bij de ontrolling zijner banier met de Hollandsche Leeuw beschilderd: ‘Hij is graaf Floriszoon, Gode zij

dank dat hij hier gekomen is.' Men zwoer hem trouw en met eene van alle zijden aanrukkende schaar trok hij de stad uit en versloeg een groote bende Vlamingen te Hillegom. Naauwelijks had zich dit heugchelijk nieuws verspreid, of alles kwam in beweging en welhaast verlieten de Vlamingen het land. Zijn verdere lotgevallen zijn niet vermeld. Ter gedachtenis zijner overwinning werd de plaats, waar ze behaald werd, het *Mannepad* genoemd en er later door den hoogleeraar D.J. van Lennep een gedenkteeken opgericht

Zie, behalve onze chronyk- en geschiedschrijvers: H.W. Tydeman, *over W.v.H.* in *K. en Letterb.*, 1826, D. I. bl. 241-245, 276, 292, 308; *Bilderdijks gevoelen dat W.v.H. geen bastaard is geweest aan zijn eigene redenering getoest.* Ald. 1838, I. 456, II. 196; N. Carbasius, *over de verschillende gevoelens aangaande de afkomst van W.v.H.* in *Mnemosymc*, 3 R. bl. 190; *Iets over Jonkh. W.v.H.* in *K. en Letterb.*, 1825, II. 354, 371; Tydeman op Bild., *V.H.*, (Register); Kobus en de Rivecourt.

[Adr. de Witte]

WITTE (ADR. DE), van Antwerpen, gaf in het licht:
Een gheestelyck Cloosterke, *ghenaemt Hemelvart. Leven.* 1577.

Zie *Cat. Serrure*, T. II. p. 28.

[Boudewijn de Witte]

WITTE (BOUDEWIJN DE), zoon van Jacob de Witte bailjuw van Goes en van Elisabeth van der Myle, werd in het laatst der 16de eeuw te Goes geboren. Na verschillende ambten in en van wege Zeeland bekleed te hebben, werd hij in 1625 secretaris der staten, in plaats van Johan Boreel, en volgde in 1630 dezen staatsman als pensionaris op. Hij diende den lande, was eerlijk en naarstig, nam het ambt van vertegenwoordiger van den eersten edele waar, toen de lastbrief van Manmaker als vervallen werd beschouwd, en is den 23sten Maart 1641 op zijn verzoek ontslagen, met behoud van tractement en vrijlating om de vergaderingen bij te wonen, hetgeen hij ook deed. Hooft noemt hem 'een bekwaam persoon, maar geneigd tot het maken van goeden cier'

Zie de la Rue, *Staatk. Zeel.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Hooft, *Brieven*, N°. 230; *Lijst der Gecomm. Raden en Ministers*, bl. 27, 31; Kobus en de Rivecourt.

[Cornelis de Witte]

WITTE (CORNELIS DE), broeder van Pieter de Witte (die volgt), was een goed landschapschilder. Hij behoorde in 1573 tot de lijfwacht van den hertog van Florence.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

[Jan de Witte]

WITTE (JAN DE) was een voornaam kunstschilder te Brussel, toen hij door Alva, met verbeurdverklaring zijner goederen, werd gebannen. Op uitnoodiging van hertog Christoffel van Wurtemberg ging hij naar Stuttgard om de laatste hand te leggen aan de bijna voltooide plafonds in zijn

paleis. Met zijn medebanneling Nicolaes van Orley beschilderde hij twee jaren, tot aan den dood des hertogs, de plafonds en vervaardigde patronen voor de tapijten, die de zalen moesten versieren. In 1569 vertrok de Witte naar Keulen, en was aldaar werkzaam voor de kerken, werd er lid van het schildersgenootschap, burger en huwde er.

Zie *Messager des Sçiences historiques* etc. Gand 1862, p. 183; Kramm.

[Johan de Witte]

WITTE (JOHAN DE), schoonzoon van de Ruiter, werd bij de inneming van Naarden (Sept. 1674) door dapperheid uit werd en deswegens door den prins met het gebied over een schip van oorlog begiftigd.

Zie *Verward Europa*, D. II. bl. 287; *Ontsierd Nederl.*, D. II. bl. 610; *Fransche, Engelsche en Nederl. Oorlogen*, D. III. *Vervolg*, bl. 37; J.C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. III. bl.; Brandt, *Leven van de Ruiter*.

[Michiel Witte de Ruiter de Witte]

WITTE (MICHIEL WITTE DE RUITER DE), kleinzoon van den admiraal de Ruiter. Zijn vader was Johan de Witte (boven gemeld) en zijne moeder Cornelie de Ruiter. Hij werd van jongs af onder het oog van zijn grootvader voor den zeedienst opgeleid, klom weldra tot den rang van luitenant op, vergezelde in die betrekking zijn vader in 1683 naar de Oostzee, bepaaldelijk naar Gothenburg. Op zijn tehuisreis werd 's lands vloot den 16den November van dat jaar beloopen door zoo hevigen storm, dat verscheiden schepen met man en muis een prooi der golven werden. Dit rampzalig lot trof ook onzen de Witte, toen hij reeds de duinen der vaderlandsche zeestranden in 't oog had. ‘De jonge de Witte’ schreef Brandt, ‘was een jongeling van ongemeene hoope, daar waarlijk een groot admiraal in stak.’

Zie Brandt; Kok.

[Lieven de Witte]

WITTE (LIEVEN DE), te Gend geboren, bloeide in den aanvang der 15de eeuw en was zeer ervaren in het schilderen van gebouwen en perspektiven. Vroeger had men in de St. Bavo te Gend geschilderde glazen naar zijne teekeningen. Een zijner schilderijen *de overspelige vrouw*, moet door zuiverheid en levendigheid van koloriet hebben uitgemunt.

Zie Immerzeel.

[Nicolaas de Witte]

WITTE (NICOLAAS DE), een Deen, werd in 1641 door Tromp en Witte aan het collegie van Amsterdam tot kapitein of luitenant aanbevolen. Dit vond toen zwarigheid, later komt hij als scheepsbevelhebber bij onze zeemagt voor.

Zie de Jonge, *Neerl. Zeewez.*, D. I. bl. 554.

[Pieter Witte]

WITTE (PIETER) of *Candido*, in 1548 te Brugge geboren, bloeide ten tijde van Karel van Mander te Florence, schilderde in olieverw en boetseerde in klei. Hij heeft met Vasari te Rome voor den paus gearbeid en vervaardigde voor den groothertog van Toscanen tapijt-patronen en andere kunstwerken. Hij trad vervolgens in dienst van Maximiliaan, hertog van Beijeren en schilderde alle versierselen in diens paleis te Munchen. Jan en Raphael Sadeler bragten vele zijner teekeningen, o.a. de *Hermieten van Beijeren*, en Gilles Sadeler de *vier Kerkvaderen* in koper. De Witte was ook een uitmuntend beeldhouwer en architect, bouwde in den aanvang der 17de eeuw het keurvorstelijk paleis te Munchen en vervaardigde het *Praalgraf van den keizer Lodewijk van Beijeren*, met 16 standbeelden versierd, in de L.V. kerk aldaar. Hij overleed in 1648 te Munchen. Zijn zoon Willem, in 1585 te Munchen geboren, werd hofschilder van den keurvorst.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Pieter de Witte]

WITTE (PIETER DE) of PETRUS ALBUS, in 1628 te Amsterdam of te Antwerpen geboren, studeerde in Italie onder Claude Lorraine. Hij schilderde landschappen en was een der geestigste kunstenaars van zijn tijd.

Zie Nagler; Kramm.

[Petrus de Witte]

WITTE (PETRUS DE), in 1645 predikant te Koudekerk, in 1650 te Hoorn, in 1653 te Delft, in 1656 te Leiden, waar hij in 1669 overleed.

Hij schreef:

Delfschen donder-slagh ofte aenspraecke aan de gem. van Delf, *by een schricklick oordeel Gods*. Amst. 1654. Uytr. 1694 12°.

Dry-zegen lauwer-kroon aen C. Tromp. (1673) in plano.

Wederlegging der Sociniaansche dwalingen. Amst. 1661. 4°.

Catechisatie over den Catechismus. Amst. 1658, 1724, 1728. In 't Duitsch en 't Engelsch en andere talen overgezet. Van hem bestaan twee portretten.

Zie Rogge, *Bibl. der Contra-rem.*, bl. 163; *Nav.*, D. XII. bl. 87; Abcoude, *Naaml.*, bl. 412; Koecher, *Gesch. v.d. Heidelb. Catech.*, bl. 335; Muller, *Cat. v. portr.*

[Theodoor de Witte of Wittius]

WITTE (THEODOOR DE) of WITTIUS, waarschijnlijk in de 16de eeuw te Utrecht geboren, studeerde te Leuven, werd licentiaat en priester en was in 1603 in die betrekking te Dordrecht, later te Utrecht en als provicarius te Middelburg werkzaam.

Hij schreef een *Officium Sanctorum Provinciae. Ultraject.* en gaf ook onder den naam van Christophorus Faber Lovaniensis eenige Nederd. werkjes in het licht.

Zie *Bat. Sacra*, T. II. p. 143; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 825; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 450; Witte, *Diarium Biograph. ad an.* 630; Plaecaeus, *de Script. Pseud.*, p. 276; Burman, *Traj. erud.* p. 450; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Witte Corneliszoon Witte of de With]

WITTE of DE WITH (WITTE CORNELISZOON) werd den 29sten April 1599 te Hoogendijk, niet ver van de stad Brielle, uit den burger- of boerenstand geboren. Na vele bedrijven vergeefs beproefd te hebben, begaf hij zich, na eenige kleinere togten, op zijn 17de jaar in dienst van de O.I. maats., en vertrok als kajuitwachter in 't begin van 1616 naar O. Indië. Zijn goed gedrag en onvermoeide ijver trokken de aandacht van den gouverneur Jan Pietersz. Koen, die hem een geruimen tijd als lijfknecht en hofmeester bij zich hield. Te gelijk deed hij den dienst van korporaal op het fort Jacatra, nu Batavia, dat hij hielp verdedigen tegen de inwoners des lands. Hij onderscheidde zich door zijn dapperheid, werkte krachtig mede tot behoud dier sterkte en hielp de stad Jacatra, niet verre van die sterkte, veroveren. In 1620 in het vaderland teruggekeerd, ging hij over in 's lands dienst, waarin hij eerst den rang van schipper, toen van luitenant en daarna die van scheepsbevelhebber bekleedde. In dezen laatsten rang nam hij deel aan den togt van den zeevoogd l'Hermite (1623), die tot afbreuk van den vijand naar Amerika werd gezonden. Na buitengewone blijken van kloekmoedigheid bij verschillende ontmoetingen gegeven te hebben, in een van welke hij zwaar gewond werd, stak hij naar de Molukken over, die op aanstoking der Portugezen en Spanjaarden in opstand tegen de Nederlanders geraakt waren. Met 3000 man, van welke W. 2 vaandels aanvoerde, ging het op den vijand los, zesmaal geraakte onze held met de inwoners in gevecht, verbrandde en vernielde vele Indiaansche dorpen en verwoeste eenige duizende nagelboomen, wendde toen de boeg naar Batavia, en keerde in 1626 met een rijke retourvloot naar het vaderland terug. In 1628 werd hij als kapitein en raad op het schip van den admiraal Piet Pietersz. Heyn, door de W.I. Compagnie aan het hoofd. eener vloot geplaatst, die uitgerust was om de Spaansche zilvervloot te veroveren. Aan de wakkerheid van W. was men grootendeels de verovering dier vloot verschuldigd.

Na den dood van Piet Heyn, die hem zeer genegen was geweest, kreeg hij weêrzin in den dienst en besloot hij voortaan als bijzonder burger te leven. Spoedig keerde hij echter tot zijn vorigen stand terug, doch liet dien, door onmin met sommige scheepsbevelhebbers, wederom varen. Ondertusschen waren zijne verdiensten niet onopgemerkt gebleven, daar er in 1637 zelfs sprake was dat hem of Tromp de waardigheid van luitenant-admiraal zou ten deel vallen, en

toen de eerste haar bekwam werd W. tegelijkertijd tot viceadmiraal van Holland en West-Vriesland verheven. De benoeming van T r o m p tot luitenant-admiraal schijnt bij W. de eerste aanleiding geweest te zijn tot het misverstand tusschen de beide vlootvoogden. Zulks was grootendeels aan het jaloersch en wrevelig karakter van den laatste te wijten. Met geen zijner opperhoofden of togtgenooten, W a s s e n a a r weiligt uitgezonderd, kon hij in vrede leven. Bij vele gelegenheden geraakte hij in hevige twisten met T r o m p , leefde met J a n E v e r t s e n gedurig in oneenigheid, en toen de R u i t e r , in wien zachtmoedigheid een der hoofddeugden was, onder hem een togt moest ondernemen, werd door 's lands overheden raadzaam geoordeeld schriftelijk aan W. bevel te geven hem op een minzame wijs te bejegenen. Ja, na den dood van T r o m p , durfde hunne hoogmogenden, hoezeer zij ook anderszins zijn persoon genegen waren, hem het gebied over 's lands vloot niet geven, wijl hij wegens zijn ruwen inborst, en zijne te groote gestrengheid, die aan wreedheid grensde, bij het scheepsvolk ten sterkste gehaat was, waarvan hij de duidelijkste bewijzen ondervond, toen verschillende schepen, op onderscheidene tijden, zesmaal weigerden hem als bevelhebber in te nemen, en de geheele vloot eenmaal met ééne stem verklaarde wegens zijne ongehoorde gestrengheid, onder zijne bevelen niet te willen staan. Doch groote gebreken gaan vaak met groote hoedanigheden gepaard. Zoo bezat hij een onbegrensde vaderlandsliefde, zelfsvergeting en zelfsopoffering in het uur van gevaar, onvergelijken heldenmoed, gepaard met uitstekende bekwaamheden.

Gedurende een groot deel van den zomer van 1639 was W. met T r o m p in het kanaal kruisende om een groote Spaansche vloot, die krijgsbenden naar de Nederlanden moest overbrengen, te bestrijden. Toen deze vloot, die veel talrijker dan de onze was, in September verscheen, wilde T r o m p langzaam terug trekken, W. stelde zich hier tegen. ‘Men moest bij deze gelegenheid toonen trouwe dienaars van het vaderland te zijn, met elkander leven en sterven.’

T r o m p werd door den omtembaren moed van W. aangevuurd. Men besloot gezamenlijk een aanval op de Spanjaarden te doen en nu werpt W. zich met ongehoorde stoutheid in het gros der vijanden. Van alle zijden wordt hij door zware galjoenen omringd; zijne zeilen worden aan flarden geschoten, zijn schip wordt doornageld, zijn achtersteven geraakt in brand; maar niets schrikt hem af; hij beantwoordt rustig het geschut des vijands met het donderend metaal van zijn boord, doet alles voor zich wijken, en keert als overwinnaar tot T r o m p weder, aan wiens boord hij *beguist*, *besmeert*, *al hinkende en ontoonbaar* kwam, hem op scherpen toon vragende: *of hij nu wel getoond had metalen berg te vreezen?* Door dit

gevecht en verschillende daarop volgende schermutselingen werden de Spanjaarden belet de plaats hunner bestemming te bereiken en gedwongen een schuilplaats in de Engelsche haven Duins te zoeken. Zoodra de tijding daarvan in het vaderland bekend was, besloot men terstond de dapperen, die den vijand besloten hielden, te helpen, en in minder dan 14 dagen was, tot verbazing van geheel Europa, eene vloot van meer dan 100 schepen, onder de Nederlandsche vlag vereenigd. Met deze magt werden Castiliens fiere zeelieden aangetast en een groot aantal hunner schepen veroverd of verbrand.

In de 5 volgende jaren hield W. zich bezig met de verjaging en bestrijding der Duinkerksche roovers en deed door de bescherming en bevestiging van onzen koophandel gewigtige diensten. In 1644 werd hem het bevel opgedragen over een magtige vloot naar het Noorden tot handhaving van den koophandel en tot bijlegging van de geschillen tusschen de kroonen van Zweden en Denemarken. Op dezen togt nam hij 900 koopvaarders onder zijne bescherming. Ook in het volgende jaar werd hij naar het Noorden gezonden met bevel den koophandel te beschermen en zich volstrekt onzijdig tusschen de beide mogendheden te houden. Hij gedroeg zich zóó dat de staten hem, na zijn terugkomst, met een gouden keten beschonken. Ondertusschen verkeerden onze bezittingen in Brasilie door den opstand der Portugezen, in groot gevaar, en werd derwaarts onder bevel van W. een vloot gezonden. Hier ondervond hij van de hooge regering veel tegenwerking, de volksplanting vond hij in droevigen toestand, er heerschte gebrek aan alles, ook voor 's lands vloot, en na herhaaldelijk vergeefsche pogingen te hebben aangewend om verlof tot het verlaten van Brasilie te verkrijgen, ging hij met 2 schepen naar het vaderland onder zeil. Zoowel de algemeene staten als de W.-I. compagnie waren hoogst hierover gebelgd. Hij werd op last der algemeene staten op de Voorpoort gezet, gedelegeerde regters werden benoemd om de zaak te onderzoeken en over zijn gehouden gedrag vonnis te vellen. De gevangenneming van den vlootvoogd werd echter door Holland als een inbrenk op zijne souvereiniteit beschouwd en bepaald dat W. met geweld door den procureur-generaal der provincie uit zijn gevangenis zou ontslagen worden.

Hierop werd hij, na 23 dagen op de Voorpoort gezeten te hebben, op last van den prins ontslagen, doch in zijn herberg bewaakt. Drie maanden later werd hij op nieuw naar de Voorpoort overgebragt en zijne zaak onderzocht, met het gevolg dat de fiscaal J a c o b d e S i l l a hem van pligtverzuim beschuldigde, groote ongehoorzaamheid aan de bevelen der hooge regering van Brazilie tegen hem inbragt, en ambtshalve den dood en verbeurdverklaring zijner goederen tegen hem eischte. Doch vier bekwame pleitbezorgers namen zijne verdediging op zich,

met het gevolg dat hij alleen tot het verlies zijner wedde sedert zijn vertrek veroordeeld werd. Ook moest hij de kosten zijner gevangenis en van het regtsgeding voldoen. Weldra stond hij weder aan het hoofd onzer vloot, nadat T r o m p , uithoofde van zijne ontmoeting met B l a k e , in ongenade was gevallen. Wederom kweet zich W., naar de middelen welke hij bezat, uitnemend. Den 8sten October 1652 ontmoette hij den veel sterkeren vijand. Zijn schip wordt aan zeilen, aan touwwerk en rondhout zwaar beschadigd, en, na weinig tijds ligt hij als reddeloos, onbekwaam om over den eenen of anderen boeg te wenden. Onze held blijft den vijand niets schuldig. Met mannenmoed beantwoordt hij het geweld der Britten, die hem van alle zijden omringen en hij handhaaft de eer zijns vaderlands en eigen roem van het begin des strijds tot aan den ondergang der zon. Den volgenden dag keerde hij, genoodzaakt door de herhaalde lafhartigheid van velen, naar het vaderland terug. Eerlang verkregen de lafhartigen loon naar werken; sommige scheepsbevelhebbers werden in hunnen dienst geschorst, anderen eerloos en onwaardig verklaard het vaderland te dienen.

Wij ontmoeten vervolgens d e W i t t e den 12den en 13den Junij 1653 in den tweedaagschen zeeslag tegen de Engelschen onder T r o m p . Hier onderscheidde hij zich wederom door zijn gewone kloekmoedigheid. Zulks deed hij niet minder in den strijd van den 10den Augustus van datzelfde jaar, toen hij, nadat T r o m p gesneuveld was, J a n E v e r t s e n en d e R u i t e r door groote schade genoodzaakt waren in de Maas te wijken, en velen, eer en plicht vergetende, de vlugt kozen, met 7 kloeke medehelpers het geweld en de gansche magt den aandringenden vijanden weêrstond en week omdat hij alleen de groote overmagt der Britten niet kon bedwingen. Maar hij wijkt allengskens, niet als vluchtende maar vechtende, hij wacht van tijd tot tijd den drom der vijanden af, wijst ze telkens terug. Ten laatste verlaat de vijand de Nederlandsche vloot en hij droeg de eer weg 's lands vloot in het uiterste gevaar behouden en de eer van den staat gehandhaafd te hebben. Na den dood van T r o m p werd hem, na een hevigen twist, tusschen hem en E v e r t s e n , het tijdelijke bevel over de vloot gegeven, totdat W a s s e n a a r tot oppervlootvoogd benoemd was. Onder dezen had hij het bevel over de Nederlandsche vloot in den oorlog tusschen de Deenen en de Zweden. In een gevecht met den Zweedschen vice-admiraal B i e l k e n s t e i n sneuvelde hij door twee kogels getroffen, na een onverschrokken verdediging van zijn schip den 8sten November 1658, in den ouderdom van bijna 60 jaren. Zijn lijk werd door den koning te Elseneur in rouwgewaad gehuld en van een grooten hofstoet omringd met plechtigheid ontvangen. Ook in Nederland vereerde men de nagedachtenis van den

grooten held en rigtte men op 's lands kosten ter zijner eere een praalgraaf op.
Viermaal was hij gehuwd, van welke zijne derde huisvrouw, Hester de Meester in 1654 overleed, hem nalatende elf minderjarige kinderen.

Zie, behalve *Holl. Mercurius*, Aitsema, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Arend; J.C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. I. bl. 318, 323, 380, 507, 511, 532, 550, D. II*a*. bl. 55-61, 69, 115, 193, 259; Dez., *Levensbeschrijving van W. van de W.* in *Onuitg. stukken*, D. I; Dez., *Lev. v. Evertsen;* Brandt, *Lev. v. de Ruyter; Doorl. zeeheld;* A. van der Cappellen, *Gedenks.*, D. II. bl. 224; G.W. Vreede, *Iets over W.C.d.W.* in Visser's *Tijds.*, I. 38; Dez., *Kron. Hist. Gen.*, 2 jg. 171, *Nav.* 1367, 58, 217; Bizot, *Nederl. Historiepen*. (afbeeld. v.h. praalgraf); Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr*.

[Vreeswijk de Witte Jansz.]

WITTE JANSZ. (VREESWIJK DE) hield in de twisten over den Utrechtschen bisschopsstoel tusschen Zweder van Culemborg en Rudolf van Diepholt de zijde van eerstgenoemde en nam, toen Diepholt reeds op den bisschopszetel gevestigd was, in 1427 deel in eenen aanslag om Utrecht op het onverwachts te overrompelen, door des Vrijdags na kruisvinding, des morgeus ten zeven ure, de Witte Vrouwenpoort in te nemen en daar door Culemborgs volk in de stad te brengen, deswege werd de Witte toen de aanslag ontdekt was uit Utrecht gevlugt zijnde voor eeuwig uit de stad gebannen, terwijl zelfs zijne vrouw en kinderen gelast werden uit de stad te gaan en dus zoowel als hij gebannen.

Zie Burman, *Utrechtsche jaarb.*, D. I. bl. 343.

[Gerhard Witte, of Candidus]

WITTE (GERHARD), of *Candidus*, van Antwerpen, bloeide in de 16de eeuw en schreef:
Diarium rerum in Belgio ab 1566 *usque ad* 1580 *gestarum*, in 1580 met andere Hollandsche geschiedschrijvers door Sigm. Feyerabend in fol. en in 1583 in 8°. uitgegeven.

Zie Val. Andreas; Sweertius; Jöcher; Foppens.

[Adriaan de Witte]

WITTE (ADRIAAN DE) of *Candidus*, jesuit te Antwerpen, stierf in 1558 te Leuven.
Hij schreef *Trajectum in Coelum*.

Zie Val. Andreas; Sweertius; Jöcher.

[Jhr. mr. L. de Witte van Citters]

WITTE VAN CITTERS (Jhr. mr. L. DE), den 21sten Junij 1780 te 's Hage geboren, bekleedde daar verschillende eereposten, ook was hij lid van den gemeenteraad, van het burgerlijk armbestuur, president, kerkvoogd enz. Men roemt zeer zijne bekwaamheid, ijver en trouw. Hij overleed aldaar

in het begin van Augustus 1862. Hij was ridder van de orde van den Nederl. Leeuw.

Zie *Haagsche Cour.*, 7 Aug. 1862.

[Jacob Eduard de Witte]

WITTE (JACOB EDUARD DE), in 1763 te Amsterdam geboren, was in 1782 vaandrig in Nederl. dienst, toen hij met P. van Brakel, boomkweeker te Boskoop, een aanslag smeedde om het eiland Schouwen den Engelschen in handen te spelen. Van Brakel verklapte het verraad, en de Witte liep groot gevaar zijn hoofd te verliezen, doch een gekibbel tusschen de staten en den stadhouder of eene burgerlijke dan wel militaire regtbank den landverrader moest veroordeelen, gaf aanleiding dat hij den 21sten Mei 1784 tot eene gevangenis van 6 jaren en een eeuwige ballingschap uit Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht veroordeeld werd. Hij hield zich ondertusschen op de gevangenpoort te 's Hage bezig met het schrijven van eenige werkjes in proza en poëzy van sentimentelen inhoud, en waarvan de blaadjes met bijna even zooveel dwarsstreepjes als woorden zijn gevuld. Zij toonen dat hij weinig geest, smaak, gezond oordeel en volstrekt geen taalkennis bezat. Geestig wordt de nietigheid van den poëtaster door Helmers aan de kaak gesteld in de *Voorrede* van zijn *Socrates*. Sints 1793 liet hij niets van zich hooren, doch in 1828 trad hij onder den naam van Witte van Haemstede als schrijver van *Tafereelen voor denkenden* op. Zijn sterfjaar is onbekend.

[Jan de Witte]

WITTE (JAN DE), Hollandsche loods, nam in 1618 deel aan de Spaansche expeditie naar het Naauw (détroit) van Le Maire, onder de broeders Bartolome Garcia en Ginçalo de Nodal.

Zie Tiele, *Navig. Neerl.*, p. 315, 316.

[Maria de Witte]

WITTE (MARIA DE). Zie MARIA DE WITT.

[Joan de Witte]

WITTE (JOAN DE), advocaat te Amsterdam, vierde in 1644 zijn vijftigjarige praktijk. Bij dien gelegenheid vervaardigde Vondel een gedicht, gelijk ook bij zijn huwelijk met C. de Ros.

Zie Vondel (uitg. van v. Lennep), D. V. bl. 516, D. XII. bl. 229.

[Martin Wittebroodt]

WITTEBROODT (MARTIN), beeldhouwer van Brugge, bloeide in de 2de helft der 16de eeuw te Audenaarden.

Zie Kramm.

[Casper van Wittel]

WITTEL (CASPER VAN), in 1647 te Utrecht geboren, werd door M. W i t h o o s in de teeken-, schilder- en bouwkunst onderwezen. Hij legde zich op het miniatuur-schilderen toe, en zijne stukjes waren zeer gewild. Later bezocht hij

Italie en te Rome en vervaardigde daar en elders schilderijen van gebouwen, perspectief-voorstellingen en landschappen voor vorsten en aanzienlijken. Op uitnoodiging van Lodewijk de la Cerda, hertog van Medina-Coeli, onderkoning van Napels, vestigde hij zich aldaar en verwierf zóó diens gunst dat die vorst een zijner zonen tot petekind aannam en ten doop hield. Tengevolge van eene omwenteling, die te Napels uitbrak, keerde hij naar Rome terug, en hield zich daar bezig met het schilderen van zeehavens, in den smaak van Canatelli. Hij overleed in 1746. Zijn zoon Lodewijk maakte zich onder den naam van *Vitelli* wereldberoemd als bouwmeester.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

[Henr. Wittem]

WITTEM (HENR.) leefde in het laatst der 16de eeuw en beoefende de poëzy, blijkens zijn gedicht bij den vrede, 20 Aug. 1585, tusschen den hertog Alexander van Farneze en de stad Antwerpen gesloten.

Zie Sweertius; Jöcher.

[Augustinus Wittenhuis]

WITTENHUIS (AUGUSTINUS) werd als S.M.C. in 1664 te Haskerdyke predikant en aldaar afgezet 14 April 1686.

Hij vertaalde uit het Engelsch een tractaat, getiteld: *De verderfelijkheid des oorlogs*, *Levit*. 26:25. Leeuw. 1677. 12°.

Zie Jac. Engelsma, *Predik. onder de Class. v. Zevenwouden*, bl. 131.

[Cornelis Wittenoom]

WITTENOOM (CORNELIS), dichter in de 17de eeuw.

Men heeft, behalve verspreide gedichten in *Apollo's Harp*, het *Stamboek van J. Heiblock. Utrechts Zangprieeltje*, *de CL Psalmen van den koninckliijken propheet Davidt*, *voleyndt in Lentemaand*, *An*. 1682 te Amsterd. 4°.

Zie v.d. Aa, t.a.p. bl. 389.

[Frederik Witteveen]

WITTEVEEN (FREDERIK), zoon van Hermannus Witteveen, te Purmerend, waar zijn vader predikant was, den 23sten Mei 1736 geboren, genoot het onderwijs van Herm. Phocillides, D.E. Tol, predikant te Lemmer en Wynjeterp en van J.H. Muller, rector te Dokkum, studeerde te Groningen, zette zijne studien te Utrecht voort, werd proponent in 1759, predikant te Haskerhorne en Oudehaske, overleed in 1764. Petrus Nota, predikant te Oldehorn, vervaardigde bij die gelegenheid een Latijnsch gedicht. Hij behaalde in 1763 den prijs bij het Stolpiaansch-legaat voor zijne *Verhand. over de eigenschappen*, *dewelke uit het bestaan van een noodzakelijk weezen*, *noodzakelijk voortvloeit*.

Zie *Boekzaal der Geleerden*, 1764, bl. 327, 341; E n g e l s m a , *Predd. onder de Class. van Zevenwouden*, bl. 161; P a u w en V e e r i s , bl. 235; *N. gel. Europa*, XIX. 682, *Boekz.*, 1763*b*, 481, 1764*a*, 327.

[Petrus Wittewrongel]

WITTEWRONGEL (PETRUS), zoon van Gilles en Margareta Loopers, te Middelburg geboren, werd achtereenvolgens predikant te Renesse (1632), Zierikzee (1636) en Amsterdam (1638), waar hij 7 December 1662, in den ouderdom van 53 jaren, overleed. Twee zijner zonen, Christiaan en Petrus, hebben insgelijks het predikambt bekleed, de eerste te Noord-Scharwoude en te Brielle, de ander te Berkel en te Leerdam. Hij heeft zich verdienstelijk gemaakt op het pad der praktikale godgeleerdheid door zijn *Christelycke huyshoudinghe*. Amst. 1655 in 8°.. meer uitgebreid onder den titel: *Oeconomia Christiana ofte Christelicke huyshoudinghe*, *vervat in twee boecken*, *tot bevorderinge van de oeffeningen der ware godsaligheydt in de bysondere huysgesinnen*, *naar den regel van het suyvere woord Gods te samen gesteld*. Amst. 1661, 2 d. 4°. In het 2de stuk van dit werk ijverde hij tegen het tooneel en bijzonder tegen het brengen van gewijde stoften op het tooneel, en vooral tegen den *Lucifer*, dien Vondel in zijn *Tooneelschilt* of *Pleitrede voor het Tooneelrecht* verdedigde, terwijl hij in zijn *Uitvaert van Orfeus* de predikanten en vooral Wittewrongel bespotte.

Wittewrongel hield ook in 1657 de kerkelijke rede ter inwijding van het diakonie-weeshuis te Amsterdam. Hij huwde Apollonia van de Wille van Middelburg, die hem 2 zonen schonk.

H.F. Waterloos en anderen maakte verzen op zijn afbeelding.

Zie F. Pauw en Veeris, *Kerk. Alphab.*, bl. 235; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 198; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 304; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Brandt, *Lev. van Vondel;* Schotel, *het Tooneel en de Geestelijkheid;* Vondels' werken (uitg. van v. Lennep), D. VI. bl. 315, 316, 327, 340, 341; *Holl. Parnas*, bl. 168; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 23; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Christophorus Wittichius]

WITTICHIUS (CHRISTOPHORUS), den 7den October 1725 te Brieg in Neder-Silesien geboren, waar zijn vader superintendent van alle hervormde kerken des hertogdoms was, ontving zijne eerste opleiding in zijne geboortestad, bezocht in 1742 de hoogeschool te Bremen, waar hij vier jaren bleef. Eerst voor de regtsgeleerde studien bestemd, ging hij weldra tot de godgeleerdheid en wijsbegeerte over, waarin hij de rigting volgde van Descartes. Uit Bremen begaf hij zich naar Leiden, waar hij ook vier jaren, alleen door een korten uitstap naar elders afgebroken, doorbragt.

In zijn vaderland weergekeerd, werd hij tot hoogleeraar in de wiskunde te Herborn benoemd, en ontving tevens de bevoegdheid om afzonderlijk onderwijs in de godgeleerdheid te geven. Kort daarna werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid

en predikant te Duisburg. Van hier werd hij, na een kort verblijf aan de pas opgerichte school te Nijmegen geplaatst. In 1656 aanvaardde hij aldaar het professoraat in de theologie en werd eershalve tot doctor in de godgeleerdheid benoemd. Gedurende de 16 jaren, die hij aldaar vertoefde, oogstte hij grooten roem in, in weerwil van den strijd, dien hij om zijne Cartesiaansche gevoelens moest voeren, en gaf menig theologisch en wijsgeerig geschrift in het licht. Curatoren der Leidsche hoogeschool wisten hem in 1671 aan deze te verbinden en den 16den November van dat jaar trad hij als hoogleeraar in de godgeleerdheid op. Hier sprak hij steeds voor een talrijk gehoor en handhaafde hij zijnen roem. Wel kon het niet anders of hij, die voor het hoofd der Cartesianen werd gehouden, moest ook hier met vele onaangenaamheden kampen. Hij wist ze echter te boven te komen door bescheidenheid en gematigdheid, in weerwil zelfs van de besluiten tegen den Franschen wijsgeer door de staten van Holland, ook met toepassing op hunne hoogeschool, genomen.

Hij overleed den 19den Mei 1687 aan de gevolgen eener beroerte. A. van Zylvelt, A. de Blois en A. Blooteling hebben hem in plaat gebragt.

De zeldzaamheid zijner werken verklaart het feit dat aan de talenten van dezen geleerde geen volle regt is wedervaren.

In 1656 verscheen van zijne hand: *Consideratio theologica de stylo scripturae*, *quem adhibet cum de rebus naturalibus sermonem instituit*.

Drie jaren vroeger had hij in het licht gezonden, blijkens deze *Consideratio: Dissertationes duae*, *una de usu et abusu scripturae in rebus philosophicis*, *altera de Cartesii sententia de quiete terrae*. Tegen de op hem gerigte aanvallen verdedigde hij zich in dit werk.

Disputationes Theologicae sexdecim de regula credendi, *contra Valerianum magnum*. Neom. 1656.

Disputationes de fundamento verae religionis. Ibid. 1663.

Causa Spiritus Sancti. L.B. 1678.

Consensus Veritatis in Scriptura divina et revelata oum veritate philosophiae, *a Cartesio detectae*. Ibid 1682.

Exercitationes Theologicae et Oratio de Oraculorum Divinorum veritate et Gentilium falsitate. Ibid. 1682.

Investigatio Epistolae Pauli ad Romanos. Ibid 1685.

Annotationes in Cartesii meditationes, *curante S. van Til.* Dordr. 1688.

Theologia Pacifica. L.B. 1671.

Cum appendice 1683, *defensa*. Amst. 1689.

Investigatio Epistolae Pauli ad Hebraeos. Accedunt positiones sive aphorissmi universum theologiam adumbrantes. L.B. 1691.

Antispinoza et Commentarius de Deo et ejus attributis, 4°., ook in 't Holl. vert.

Zie J. Gronovii *Orat. fun. in Wittich;* Saxe, *Onom.*, T. V. p. 186; Königii *Bibl. Vet. et Nov.* (die hem verkeerdelijk *Clivensem* noemt), *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. Vol. II. p. 1703; *Musei Mazzuchelliani*, T. II. *Tab.* CXXXIII. N°. VI; Domela Nieuwenhuis, *de Comm. Cartesii;* Rouhem, *Acad. Neom.*, p. 16, 17; Bayle, *Dict.*, T. IV. (v. *Christophire*); *Compend. Gel. Lexik.*, S. 2525; van Loon, *Historiepenn.*, D. III. B. IV. bl. 349; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. II. bl. 456; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I. bl. 189, 209, II. *Bijv. en Toev.*, bl. 148, 149; Bouman, *Geld. Hooges.*, D. I. bl. 263, D. II. bl. 650, 655; Sepp, *Het godsd. onderwijs in Nederl.*, D. II. bl. 145 vlg., 180, 233, 240, 270, 293, 306, 350, 366; Glasius, *Godg. Nederl.;* Schotel, *L.H.* in *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 44; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 43, 79; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Jacobus Wittichius]

WITTICHIUS (JACOBUS), geboren te Aken den 11 Jan. 1671, zette zijne akademische studien voort te Leiden, waar hij in 1711 onder T.A. van der Honert eene verhandeling verdedigde *de natura Dei*, die later, toen bij te Groningen als hoogleeraar in de wiskunde in aanmerking kwam, aanleiding gaf tot hevige twisten tusschen A. Driessen, Van den Honert en Wittichius. Intusschen was hij als hoogleeraar in de wijsbegeerte werkzaam tot in 1718, toen curatoren der Leidsche academie hem een leerstoel in dezelfde betrekking aanboden. Hij aanvaardde zijn post met eene rede *de celsitudine et evidentia in quibus illa philosophiae partibus inveniatur*, waarna het geschil, schoon het nog eenigen tijd aan geen schot schriften ontbrak die er betrekking op hadden, ophield. In 1725 werd hem het onderwijs in die redekunde opgedragen. Twee jaren later bij het nederleggen van het rectoraat sprak hij *de affectibus animi* en in 1735, bij dezelfde gelegenheid, *de indignitate et inutilitate tormentorum in quaestionibus reorum*. Tot hoogleeraar in de wiskunde aangesteld, hield hij eene redevoering *de infinito prout in eo Geometrae versantur*. Hij overleed 18 October 1739. Zijne afbeelding vindt men in de effigies bij van der Aa. Niet hij, maar zijn vader, broeder van Christ., heeft na zijn dood in 1691 diens *Antispinosa* en zijn *Commentarius de Deo*, in 1695 door Abraham van Pott in 't Holl. vertaald, uitgegeven.

Zie Gronovius in *Orat. fun.;* Siegenbeek, t.a.p. D. II. bl. 180, 181; te Water, *Narratio*, p. 208; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 249-253; Jöcher.

[Pieter Wittigs]

WITTIGS (PIETER), den 10den November 1772 te Rotterdam geboren, werd in het gereformeerd burgerweeshuis aldaar opgevoed en oefende het bedrijf van kamerbehanger uit. In zijne snipperuren beoefende hij met lust kunsten en wetenschappen en inzonderheid de dichtkunst. Meer dan 20 jaren was hij een ijverig lid van de Rotterdamsche maatschappij *Verscheidenheid en Overeenstemming*, die zijn nagedachtenis, na

zijn afsterven, den 21sten September 1823, plegtig vierde, bij welke gelegenheid Gilles de Meyer eene lijkrede hield, waarachter eenige zjner *nagelaten Gedichten* zijn gevoegd. Zijne gedichten en verhandelingen zijn afzonderlijk gedrukt en afzonderlijk verschenen.

Hij huwde Teuntje Maria de Vos.

Zie *Lijkreden en lijkzangen*, *uitgesproken in de Maats. verscheidenh. en overeenstem. te Rotterdam*, *ter nagedachtenis van Pieter Wittigs*. Rott. 1823; v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.;* Schotel, Tollens *en zijn Tijd*.

[J. Woelwijk]

WOELWIJK (J.).

Arrenberg vermeldt *Alle zijne Theol. werken*. Amst. 5 d. 8°.

[Jacob van Woensel]

WOENSEL (JACOB VAN), dichter, bloeide in het laatst der 18de eeuw. Van der Aa vermeldt zijn Lijkzang op R. Schutte (1785).

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[J. van Woensel]

WOENSEL (J. VAN), waarschijnlijk dezelfde, schreef:

Zedige bedenkingen over de algemeene welmeenende aanbieding in het Evangelium. Amst. 1779, met *Vervolg*.

Zie Arrenberg, bl. 182.

[J. van Woensel]

WOENSEL (J. VAN) gaf in het licht:

Wassende graadige Paskaart van de Zwarte zee, *opgemaakt uit de Observatien van J.H. van Kinsbergen*. Amst. fol.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 202.

[Pieter van Woensel]

WOENSEL (PIETER VAN), zoon van dr. Joan van Woensel en van Susanna Margaretha Zandwijk, werd te Haarlem in de Remonstrantsche kerk gedoopt 10 Jsnuari 1747. Gelijk zijn vader tot geneesheer bestemd, werd hij daartoe aan de Leidsche hoogeschool voorbereid en aldaar op 23 November 1770 tot med. doctor bevorderd na openbare verdediging van een *Specimen academicum inaugurale*, *sistens quaedam miscellanea medica*. Kort daarop in Russischen dienst getreden, bekleedde hij onder Catharina II achtereenvolgens de betrekkingen van doctor bij het hospitaal en bij het kadettenkops te Petersburg, en die van doctor der marine van de Zwarte zee, terwijl hij tijdens zijn verblijf in Rusland tevens tot hofraad verheven werd. Later in het vaderland teruggekeerd, dreef zijne aangeborene

woeligheid en zucht tot avonturen hem in 1784 tot het ondernemen eener reis door Turkye, Anatolië, de Krim en Rusland, als vrucht waarvan na zijne terugkomst twee deelen met *Reisaanteekeningen*, naamloos uitgegeven, het licht zagen. Vervolgens tot doctor der marine te Amsterdam aangesteld, nam hij ook aan het politieke leven zijnes tijds deel

door de uitgaven van een humoristisch jaarboekje *De Lantaarn* geheeten, waarvan vijf deeltjes, met door hem zelf geteekende platen voorzien, in 1792, 1796, 1798, 1800 en 1801 verschenen. De vier eerste jaargangen dragen den pseudoniem Amurath Effendi, Hekim Bachi op den titel: eerst het aanhangsel tot *de Lantaarn* van 1800, *de Bijlichter* geheeten, verscheen onder den eigen naam des schrijvers, die zich in de voorrede daarvan tevens als auteur der voorafgegane jaargangen bekend maakte. Behavle deze geschriften heeft men nog uit zijne jeugd een antwoord op eene door de Hollandsche maatschappij uitgeschreven prijsvraag over *De kunst van waarnemen*, dat, schoon onbekroond gebleven, evenwel door den auteur werd uitgegeven (Amsterdam, 1772), en uit zijne laatste levensjaren een tweede werk over Rusland, getiteld: *Rusland beschouwd*. (Haarlem, 1804). Van Woensel overleed ongehuwd te 's Gravenhage aan de gevolgen eener beenbreuk, en werd volgens het grafboek der Kloosterkerk op 21 April 1808 in een choorgraf aldaar bijgezet. In 1833 leverde Adr. van der Willigen in den bundel *Vruchten van de Rederijkkamer de Wijngaardranken te Haarlem* eene opzettelijke hulde aan zijne nagedachtenis, terwijl in later tijd Busken Huet in den *Volksalmanak* der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen voor 1864, en in een Gids artikel van December 1863 (ook onder zijne litterarische Fantasiën opgenomen) de aandacht op nieuw op dezen vaderlandschen humorist gevestigd heeft.

Zie Kobus en de Rivecourt. *Familieberichten*.

[Petronella van Woensel]

WOENSEL (PETRONELLA VAN), dochter van den schout bij nacht Joan van Woensel en van Anna Helena Kampe, broedersdochter van den voorgaande, werd geboren te Zwolle 11 Mei 1785. Zij was eene niet onverdienstelijke bloem- en fruitschilderes en genoot als zoodanig de eer met het onderwijs van prinses Marianne der Nederlanden in de schilderkunst belast te worden. Zij overleed te 's Gravenhage 12 December 1839.

Zie Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en Letterbode;* Immerzeel; Kramm; *Familieberichten*.

[Herman van Woerden]

WOERDEN (HERMAN VAN), alzoo genoemd omdat hij Heer dier stad was en in hare nabuurschap aanzienlijke bezittingen had. In de gedurige vijandelijkheden tusschen Holland en 't Sticht hield hij de zijde van het laatste en verkreeg van bisschop Jan van Nassau het slot te Montfoord voor een som geld te pand, om alzoo zijn geliefd ontwerp, de vernedering van Holland, voort te zetten. Hij raakte echter nevens Gijsbert van Amstel, die het slot

Vreeland in pandschap had, in geschil met de Stichtenaren, die thans voor een poos met graaf Floris V in goed verstand leefden. Deze tuchtigde van Amstel om den tol, welke hij tot merkelijke schade van die van Utrecht op den Vechtstroom had aangelegd, en Herman van Woerden wijl hij van Amstel te hulp gekomen was en tegen de Stichtenaars vele vijandelijkheden had gepleegd. Zijne bezittingen te Woerden en omstreken werden niet alleen verwoest en plat geloopen, maar ook het beleg geslagen voor het kasteel van Montfoort. Een gansch jaar lag de graaf voor het slot en na het verlies er van was Herman genoodzaakt buiten'slands de wijk te nemen, terwijl de bisschop hem met ballingschap en verbeurdverklaring zijner goederen strafte.

Na zich eenigen tijd buiten'slands opgehouden te hebben, keerde hij terug en verzoende hij zich met den bisschop en den graaf. Opmerkelijk zijn de voorwaarden van het verdrag, door Matthaeus in zijn werk *de Nobilitate* vermeld. Hoofdzakelijk komen zij hier op neer: Herman droeg zijn goed in de heerlijkheid Woerden den grave op en ontving het wederom van hem te leen. Hij mogt zijn dochter buiten diens toestemming niet uithuwen; het steenhuis dat Herman te Woerden had laten bouwen, moest hij steeds voor den graaf openhouden, en aldaar of elders een burgt bouwen, dien hij tegen elk, uitgenomen tegen den bisschop, moest verdedigen. Ook mogt hij buiten 's graven bewilliging geen ballingen te Woerden ontvangen. Dit verdrag werd op Palmzondag 1287 geteekend, ook door verscheidene edelen, die zich borg stelden, en bij het niet nakomen van het verdrag met 120 man tegen hem zouden optrekken. Floris begiftigde nu ten teeken zijner opregtheid van Woerden en van Amstel met den titel van raad, en gaf hen boven andere edelen deel aan de regering. Deze vriendschap was van geen langen duur. Gelijk bekend is nam van Woerden deel in de zamenzweering tegen den graaf. Hij was het die het eerst het masker afligte, 's graven paard bij den toom greep en hem deze woorden toevoegde: ‘Meester, uwe hooge sprongen hebben een einde, gij zult ons niet langer ringelooren, of het u leed zij of lief, gij zijt onze gevangene’, er met een vloek er bijvoegende: ‘dat hij Holland nooit weer zien zoude’. Na den gepleegden moord vlood ook Herman buiten het land. Hij keerde echter, doch niet naar Holland, terug en verdronk waarschijnlijk door het omslaan van de schouwe met den heer van Renesse, in het overvaren van de Lek bij Kuilenburg.

Zie Melis Stoke, (uitgave van Huydecoper); Goudhoeven; van Leeuwen; Wagenaar; Bilderdijk; Arend; Kok enz.

[Hugo Jansz. van Woerden]

WOERDEN (HUGO JANSZ. VAN) drukte van 1494 af ‘aen die vischmarkt’ of ‘die vischcapelle te Leiden’, en was nog in

1517 te Leiden gevestigd. Zie Moll en de Hoop Scheffer *Studien en Bijdragen*, I.I. 39, 182.

[A.A. Woesthoff]

WOESTHOFF (A.A.), dichteres, bloeide in het laatst der vorige en begin der tegenwoordige eeuw. Men vindt van haar een uitvoerig dichtstnk: *De gevolgen van het spel* in de *Kleine dichterl. Handschriften*.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb*.

[Catharina Rebecca Woesthoven]

WOESTHOVEN (CATHARINA REBECCA). Zie hier achter.

[Maria Petronella Woesthoven]

WOESTHOVEN (MARIA PETRONELLA), zuster der vorige, zag den 2den November 1760 het levenslicht te Damwoude, legde zich met ijver op talen en wetenschappen toe en was ook geen onverdienstelijk dichteres, blijkens hare gedichten in de *Kleine dichterlijke Handschriften* voorkomende. Afzonderlijk gaf zij in het licht:

Nederland en Frankrijk in Maart 1815. Lierzang 2de druk. Amst.

Het huwelijk van Z.K.H. Willem Frederik George Lodewijk, *prins van Oranje*, *kroonprins der Nederlanden en Z.K.H. Anna Paulowna*, *grootv. van Rusland*. Amst. 1818.

De mensch geschikt voor de eeuwigheid, in 1788 door *Kunstliefde spaart geen vlijt* met zilver bekroond.

In 1785 trad zij in den echt met Samuel Elter, notaris te Amsterdam, waar zij 26 Jan. 1838 overleed.

Zie *Levensschets* van M.P. Elter geb. Woesthoven vóór hare *Gedichten* door J.J.L. ten Kate; v.d. Aa, *N.B.W.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk*., D. I. bl. 279. *Part. berigt*.

[Dirk Woertman]

WOERTMAN (DIRK), in 1713 te Utrecht geboren, was aldaar in 1764 raad in de vroedschap en gecommitteerde ter staten-generaal, in welke betrekking hij vele blijken van beleid en schranderheid gaf. Na het overlijden van D. van Lochorst, heer van ter Meer, behield hij het meeste gezag in de staatsvergaderingen tot 1705, toen hij secretaris der financien van 't Sticht van Utrecht en twee jaren later adjunctsecretaris van staat. Hij stierf ongehuwd in 1764.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Rogier van der Woestine]

WOESTINE (ROGIER VAN DER), een schilder te Gend, komt in de schepenboeken aldaar van 1352-1369, onder den naam van *Rogier den Scildere*. Zijn vader was Siger of Zegheren van der Woestine, die mede als *Zegheren den*

Scildere in gemelde rekeningen voorkomt. Zijn werk is meestal in lijmverwen geschilderd. R o g i e r had tot meester P i e t e r v a n d e r K a l c h o v e n e, onder wien hij gedurende

23 jaren aan het prachtig *Verhemelte* in O.L.V. kerk te Doornik arbeidde.

Zie *Messager des sçiences hist.*, p. 151, 239; K r a m m .

[Johannes Wolbersius]

WOLBERSIUS (JOHANNES), Latijnsch dichter te Franeker, gaf in het licht:
Otia Franecerana cum aliquot carminibus, *postea elucubratis*. Gron. 1725.

Zie H o e u f f t , *Parn.*, p. 217.

[Leonardus van Wolde]

WOLDE (LEONARDUS VAN), taalkundige, geb. omstreeks 1740, was predikant te Schelluinen en te Gorinchem, overleed in Jan. 1769. Hij was een der oprichters der Maatschappij van letterkunde op 11 Julij 1766.
Hij gaf in het licht:
Wederlegging van Jonas Kortens gevoelens over het Paradijs in *Boekz*. 1764.
Twee Redevoeringen over G. Bonnet, *De waare en behoorl. kennis van J.C.; De verdraagzaamheid*. Utr. 1767.
Verhandeling der verbuiging onzer zelfstandige naamwoorden in hunne onderscheidene naamvallen en *Verh. over de verbuiging der stoflijke Adjectiva*. 1767.
De Maats. van Ned. Letterk. bezit een ms. van hem:
Brief van L. van Wolde aan F. van Lelyveld, *betreffende de pas opgerigte maats. der Nederl. Letterk.*, 27 Aug. 1766.

Zie *Cat.* D. I. bl. 60, D. III. bl. 29; B r a n s , *K.R.*, bl. 99, 109.

[Jacob de Wolf]

WOLF (JACOB DE), te Groningen in het midden der 17de eeuw geboren, was een verdienstelijk historieschilder, die volgens N a g l e r niet naar verdiensten bekend is. Hij leefde eenzaam en overleed in 1685. De dichter L. S m i d s vervaardigde bijschriften op zijne schilderijen.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m ; N a g l e r .

[A. Wolf]

WOLF (A.), dichter van een *Vreugdezang en Heilwensch aan W.C.H. Friso*, *stadhouder enz. ter gelegenheid van den* 36 *verjaeringe*, *op den* 1 *September* 1747. Haarlem 1747.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. III. bl. 120.

[A. de Wolf]

WOLF (A. DE), dichter, woonde te Fynaart en gaf in het licht:

Roem van vrije genaden tot Jehova's lof, *zijnde eenige Geestelijke liederen*. Dordr. 1772.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 86.

[Michael Wolferdus]

WOLFERDUS (MICHAEL), den 18den October 1627 te Bremen geboren, voltooide zijne studien, aan het gymnasium aldaar aangevangen, te Groningen en werd aldaar tot doctor

in de wijsbegeerte, later in de godgeleerdheid bevorderd, na het verdedigen eener *Dissertatio Theol. exhibens dilucide expositam*, *solide devictam*, *a Socinianorum calumniis vindicatam meritorum Christi ad salutem electorum necessitatem*. Fran. 1654. Vier jaren te voren was hij rector te Franeker geworden, en in 1655 benoemden hem curatoren der hoogeschool te Harderwijk tot hoogleeraar in de godgeleerdheid: hij aanvaardde dit ambt met eene redevoering, getiteld: *Ignis sacer altaris sive oratio inaug. habita*. Hij was een vijand van het Curtesianisme, en, met geheel zijn ziel aan zijn leermeester Marcsius gehecht, kon hij het niet dulden dat men, onder zijn ambtgenoot van Thiel, eene dissertatie verdedigde, waarin diens eere te na was gekomen. Hij beklaagde zich daarover aan den senaat. Hij was een geleerd man, wien ook tijdelijk het onderwijs in het Hebreeuwsch en de metaphysica werd opgedragen. Hij gaf, behalve de genoemde orationes, in het licht: *Assertiones theol. de re trapezytica*. Hard. 1666. Hij overleed 11 Januarij 1664, een jeugdige weduwe, Anna Onnens, nalatende.

Zie Bouman, *Geld. Hooges.*, D. I. bl. 194 verv. 198, II. bl. 635; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[B. Wolfert]

WOLFERT, WOLFERSZ. of WOLFAERT (B.), bekwaam schilder van landschappen met figuren en beesten.

Zie Kramm.

[Wolff]

WOLFF (.), volgens sommigen te Utrecht geboren, woonde te 's Hage en was van beroep schilder, doch zonder naam. Voor of omstreeks 1787 in het huwelijk getreden, had hij noch geld noch bestaan, en om zich van levensbehoefte te voorzien, verkocht hij de meubelen die hij bij zijn trouwen gekregen had, voor zijn deur. Toen dit middel was uitgeput, kwam hij als gezel in de werkplaats van den destijds beroemden rijtuig- en beeldjesschilder Dirk van der Aa te 's Hage. Daar leerde hij vaardig kinderbeeldjes en beesten teekenen, en paste die kunst, met behulp van de diamanstift op drinkglazen toe, en vond daarin een middel van bestaan. Die glazen, onder den naam van *Wolfsglazen* bekend, worden in kabinetten bewaard.

Zie *Navorscher*, D. III. 1853, bl. 217; Kramm.

[Adriaan Wolff]

WOLFF (ADRIAAN) werd in 1707 te Amsterdam geboren, 28 Febr. 1729 proponent, 25 Junij 1730 predikant in de Beemster, waar hij 29 April 1777 overleed, oud ruim 70 jaren. Hij was gehuwd eerst met Wilhelmina Kayzer, later met Elizabeth Bekker, en heeft zich als godgeleerde en dichter bekend gemaakt.

Als dichter door de *Bedijking van de Beemster*. Amst. 1763, 1773. 4°., als godgeleerde door '*s Lands verplichting aangedrongen op den Dank- Vast- en Bededag*, *alsmede op bysondere Beemster dankdag*. Amst. 1741. 4°.

Het gelukkig voorteeken van Nederlands verlossing in de verkiezing van W.C.H. Friso enz. tot stadhouder enz. aangeweezen in eene Leerrede over Richter. 11:18. Hoorn 1747.

Vreugdezang en Heilwensch van den Godsdienst, *Vrijheid*, *Geleertheid*, *Overvloedt en Krijgsdapperheid in de Vereenigde Nederlanden aan W.C.H. Friso*, *ter gelegenheid van zijn* 30*ste verjaardag*, *den* 1*sten Sept.* 1747. 4°.

De Hand des Heeren ten goeden van Nederland. 4°.

Twee Dank- en Boetpredikatien over Jeremia VIII:6-10 en *Historisch berigt aangaande het bedijken van de Beemster*. Amst. 1758. 8°.

*Verklaring van Lukas II:*2 in *Boekz.* 1761*a*. bl. 274-291.

Onderwijs in de Goddelijke waarheden. Amst. 8°.

Schets der dadelijke Godgeleerdheit. Hoorn 8°.

Verklaring van den Brief aan Philemon. Amst. 1756. 4°.

Uittreksels uit de schriften van J.W. Lusing, *betrekkelijk de Muzikale Dichtkunde*. Gron. 1758.

De Christen-Godsdienst; alleen uit Jezus getuigenissen en bevelen aangewezen. Purmerend 1771.

Redevoering over de vrijheid van godsdienst in West-Friesland, *Kennemerland en Waterland*. Amst. 1772.

Adr. Wolff en deszelfs huisvr. El. Bekker, *Aanspraak en Gedicht aan zijne Doorl. Hoogheid Willem den Vijfden enz. Met een verhaal van Hoogstdeszelfs Reize door de Middel-Beemster den* 21*sten Julij* 1773. Hoorn 1773.

Ontwerp eener berijming der Nederd. Psalmen in *Boekz*. 1760*a*. bl. 558-570.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.;* Pauw en Veeris, *Kerk. Alphab.*, bl. 235; Keppel, *Naamrol. v. Pred.*, bl. 179; Maurik; Abcoude, Arrenberg; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Boekz.* 1777*a*. bl. 679-682.

[Benjamin Wolff]

WOLFF (BENJAMIN), in 1758 te Dessau in het Anhaltsche geboren, werd voor de geneeskunde opgeleid, doch hij had meer neiging voor de schilderkunst, waarin hij zich onder bekwame leiding te Berlijn, Dresden, Weenen en Rome oefende naar de meesterstukken der oudheid en die der 17de eeuw. Hij vervaardigde op zijn reizen door Duitschland en Italie portretten en familiestukken in miniatuur en olieverw. Eindelijk vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij ook kloeke historiestukken schilderde en teekeningen naar schilderijen vervaardigde, o.a. een fraaije naar de *Schuttersmaaltijd* van Van der Helst. In 1803 maakte hij te Parijs voor den raadpensionaris Schimmelpenninck een copy naar de beroemde schil-

derij van Dou, de *Waterzuchtige*, en te Amsterdam teruggekeerd voor denzelfden een familiestuk. Hij werd opzigter van het rijksmusenm te Amsterdam en overleed in 1825. Tot de vele door hem vervaardigde portretten en teekeningen behooren de portretten van prins Willem I en M. de Ruiter, naar de schilderijen van Miereveld en F. Bol.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Elisabeth Wolff]

WOLFF (ELISABETH). Zie DEKEN (ELIZABETH).

[Gerard Wolff]

WOLFF (GERARD) is waarschijnlijk schrijver van *Kort Verhaal van het gepasseerde te Leyden* den 8sten Febr. 1725 geschreven en opgeteekend door G.W. 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 4769.

[Hendrik de Wolff]

WOLFF (HENDRIK DE), schildknaap, heer van Potegem en Eertbrugge, zoon van Johan de Wolff, door bisschop Frederik van Baden verlyd met de heerlijkheid van Westerrode, waarom hij en zijne nakomelingen sedert dezen titel bij hun naam voegden, en van Henrica van Stengelen, in 1520 te Kampen geboren, kwam in 1547 in den raad dier stad, en werd tot de voornaamste en meest gewigtige commissien geroepen, die door Revius (die hem verkeerdelijk Henricus dye Wolphius noemt) geboekt zijn. Later werd hij burgemeester dier stad. Dikwerf vergezelde hij Arend tho Boecop, trok verscheidene malen naar den graaf van Arrenberg, verwelkomde Alva bij diens komst te Kampen, handelde met den inquisiteur Quarré, bewaarde de burgers voor vervolging bij vreemde regters en weerde den regtsdwang van kanselier en raden over Kampen. Bij den aanval van den graaf van den Berg op de stad, handelde hij met de eerste afgezondenen, later, na de verovering, met den graaf zelven en erlangde in al zijne verrigtingen den roem van vaderlandsliefde en wijsheid.

Hij huwde Françoise Jansen, gezegd Mastaing, die hem de heerlijkheden Potegem en Eertbrugge ten huwelijk bragt. Hij overleed in 1589.

Zie Revius, *Daventr. ill.* passim; Ferwerda, *Wapenboek*, D. II. *genealog. de Wolff;* Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[J.S. Wolff]

WOLFF (J.S.) in 1779 of 1780 te Rotterdam geboren, behaalde in 1808 de premie van *f* 2000 door koning Lodewijk uitgeloofd voor de best gegraveerde kunstplaat. Zij bestond uit een *Zinnebeeldige voorstelling op de Godsdienst*.

Op de tentoonstelling te 's Hage 1830 zag men van hem een prent naar de schilderij van J. François, zinspelende *op de geboorte van den prins van Oranje*. Ook heeft men

van dezen meester twee kloeke platen, voorstellende de veldslagen van Jena en Eilau.

Zie I m m e r z e e l .

[Gerrit Wolfartsz]

WOLFARTSZ (GERRIT) oefende te Haarlem in het midden der 15de eeuw de schilderkunst uit. Hij schilderde o.a. in 1455 het wapen in stadsbanier.

Zie J. K o n i n g , *Verh. over de Boekdrukkunst*, bl. 370.

[Joh. Christ. Wolfs]

WOLFS (JOH. CHRIST.) wordt door A r r e n b e r g vermeldt als schrijver eener *Reis naar Ceylon benevens een berigt van de Hollandsche regering te Jaffanapatnam* 1785, 's Hage 1783. 8°.

[Aleyda Wolfsen]

WOLFSEN (ALEYDA), eene uitmuntende schilderes van portretten in de tweede helft der 17de eeuw. Er zijn er onder die voor het werk van C o n s t . N e t s c h e r kunnen doorgaan. Onder de familie-portretten van mr. A. V e r h u e l te Arnhem bevonden er zich twee.

Zie verder K r a m m .

[Joh. Wollebius]

WOLLEBIUS (JOH.).

A b c o u d e vermeldt van hem:

Godgeleertheid. Amst. 1671. 8°.

Begenadige Sondaars Heerlijke hemel. Amst. 1729. 8°.

Over het hoogste goed. Amst. 8°.

W o l l e b i u s en E e n h o o r n , *van het hoogste goed*. 1745. 8°.

Zie A b c o u d e ; A r r e n b e r g .

[Joh. Wolphius]

WOLPHIUS (JOH.) schreef:

Tractaat van 's Menschen leven ende ziele. Amst. 1689. 12°.

Zie A b c o u d e .

[Wolshoven]

WOLSHOVEN (.) schreef:

Redelijke Christen. 8°.

Zie A b c o u d e .

[Hendrik Wolscholdt]

WOLSCHOLDT (HENDRIK), beeldhouwer, woonde te 's Hage waar hij ook stierf. In 1665 was hij lid der confrerie-kamer aldaar.

Zie K r a m m .

[Johannes Leonardus Wolterbeek]

WOLTERBEEK (JOHANNES LEONARDUS), werd predikant te Waverveen, Loenen en Amsterdam, waar hij van 1796 tot 1845 werkzaam was. In het laatstgenoemde jaar werd hij emeritus en overleed 19 Januarij 1853, in 89-jarigen ouderdom.

Hij gaf in het licht:

Onderzoek naar de oogmerken, *waarmede*, *en de wijs hoe de lijdensgeschiedenis van den Heiland moet overwogen worden*. Amst. 1802. 8°.

Leerrede over de hooge voortreffelijkheid van het Evangelie van Christus, *en den invloed daarvan op de bediening van hetzelve. Tekst Rom*. 1:16., *uitgespr. bij gelegenheid van de viering zijner vijftigjarige Evangeliebed. op den* 19*den Nov.* 1837. Amst. 1837.

Kerkelijke rede bij de plegtige inhuldiging van Z.M. Willem II, *koning der Nederlanden*, *in de Nieuwe kerk der Nederd. Herv. Gem. te Amsterdam op den* 28*sten Nov.* 1840, 2de dr. Amst. 1840.

Proeve over het plan, *hetwelk de stichter des Christendoms tot heil der wereld ontwierp; eene bijdrage tot de bewijzen voor de waarheid van de Cbristelijke Godsdienst. Uit het Hoogd. naar de vierde geheel omgew. uitgave*, *en met aanteekeningen van J.L.W.* 2de verm. druk. Gron. 1837.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1853, D. I. bl. 126, 232.

[Jan Izaak Wolterbeek]

WOLTERBEEK (JAN IZAAK) werd den 19den September 1773 te Utrecht, waar zijn vader Johannes Wolterbeek predikant was, geboren. Hij promoveerde den 14den December 1796 op eene dissertatie *de Gangraena*, werd eerst doctor en later professor in de geneeskunde in zijn geboortestad. Den 17den September 1817 deed hij zijne intrede met een *Or. de natura observanda et prudente imitanda summo medici officio*. Den 26sten Maart 1832 legde hij het rectoraat der hoogeschool neder met eene rede *de naturae humanae constantia ad praestantiam medicinae vindicandam et vero ad ipsam medicorum fortitudinem sustinendam egregie adhibenda*. In 1838 werd hij op zijn verzoek emeritus, nam evenwel de lessen van zijn opvolger a Suermon, na den dood van dezen, 10 Febr. 1840, eenigen tijd waar. Hij zelf stierf 18 Sept. 1853. Hij was gehuwd met Cornelia van der Kam.

Zie dr. H.J. Broers, *Ter Nagedacht. v.J.I. Wolterb.* in *Utrechtsche Studenten-alm*. 1854; Heringa, *de Auditorio*, p. 161.

[Jan David Wolterbeek]

WOLTERBEEK (JAN DAVID), gaf in 1785 te Zutphen een bundel *Stichtelijke Gedichten en Gezangen* in het licht, die niet zonder verdiensten zijn.

Zie Witsen Geysbeek, D. VI. bl. 555.

[Constantijn Johan Wolterbeek]

WOLTERBEEK (CONSTANTIJN JOHAN), vice-admiraal, oudste zoon van Jan David Wolterbeek en van Sybilla Paulina Sanderus, werd den 5den April 1766 te Steenderen in Gelderland, uit een geslacht van Saksischen oorsprong, geboren. Ofschoon voor den kansel bestemd, vergunde zijn vader hem evenwel later om overeenkomstig zijne neiging, in de zeedienst

te treden. Hij werd dan, in 1782, als kadet geplaatst op het schip *Schiedam*, waarmede hij zijne eerste reis, en wel om de Noord, volbragt. In 1783 werd hij als luitenanttitulair overgeplaatst op *de Bellona*, met bestemming naar Demerary en Essequebo. Hij keerde in October 1785 terug en W o l t e r b e e k werd als luitenant-effectief overgeplaatst op de transportbrik *de Snoek*, bestemd naar de Middellandsche zee.

In Mei 1786 teruggekeerd, weigerde hij dienst te doen op de, tot verdediging der stad Utrecht, aldaar aangelegde handbatterijen, welke weigering hem zeer euvel werd afgenomen. Hij wilde liever in zeedienst blijven en de onaangenaamheden die uit zijne weigering voortsproten noopten hem het aanzoek te doen om in Russischen dienst over te gaan. Intusschen moest hij met de brik *de Leeuw* eene tweede reis naar de Middellandsche zee ondernemen en toen hij hiervan in Mei 1788 terugkeerde, waren 's lands omstandigheden zoodanig veranderd, dat hij van zijn plan om den Nederlandschen dienst te verlaten afzag. Hij deed nu weder eene reis naar Oost-Indië en woonde in 1791 eene expeditie in de Moluksche eilanden bij, waar hij zich bijzonder onderscheidde, onder anderen door het vermeesteren eener hoofdsterkte op Goram, waar hij met eigen hand de Nederlandsche vlag plantte.

Na zijne terugkomst in Nederland werd hij geplaatst op *de Spion*, standplaats Bath. Het gelukte hem toen eene Fransche kanonneerboot het eerst te enteren en te vermeesteren, en voorts een gaffeljagt te nemen nadat zijne sloep was in den grond geschoten en hij met de bemanning in eene anders was overgesprongen. In 1794 werd hij als eerste officier geplaatst op het schip *Brakel*, behoorende tot een eskader, hetwelk eene talrijke koopvaardijvloot naar Indië moest geleiden. Te Plymouth binnengeloopen, werd daar echter op gemeld eskader het embargo gelegd; waarop in 1796 de verbeurdverklaring der schepen en de gevangenschap der bemanning volgde. W o l t e r b e e k werd echter op zijn woord ontslagen en begaf zich toen naar Holland.

Geen actief kommandement, ten gevolge van zijn aan de Engelschen gegeven woord, mogende aannemen, bekwam hij het bevel over een wachtschip, voor Amsterdam liggende, in welke betrekking hij bleef tot na zijne uitwisseling in 1798, toen hem het bevel over een fregat werd opgedragen. Intusschen was hij reeds bevorderd tot kapitein-luitenant, en ook dien rang bekleedde hij slechts korten tijd, daar hij in 1799, en dus op 33-jarigen leeftijd tot kapitein ter zee werd benoemd. Te gelijker tijd kreeg hij het kommandement over het linieschip *Johan de Witt*, behoorende tot het eskader dat onder de bevelen van den vice-admiraal d e W i n t e r in de Maas was gestationeerd. Tot 1801 diende hij onder hem, maar werd toen ingedeeld bij het eskader van den vice-admiraal H a r t-

s i n c h , waarmede hij eene reis naar Amerika deed. Na zijne terugkomst werd hem door den raad van marine de taak opgedragen een plan te ontwerpen tot theoretische en practische opleiding van jonge lieden voor den zeedienst, waaromtrent in 1803 een uitgebreid ontwerp door hem werd ingediend. Tot uitvoering daarvan werd het fregat *Euridice* tot zijne beschikking gesteld. Hij rigtte het onderwijs daar volgens zijn denkbeelden in, en bragt zoo doende eene inrigting tot stand, die, later naar Feijenoord overgebragt, vele uitmuntende officieren aan de marine geleverd heeft. Spoedig na zijne benoeming tot kommandant van de *Euridice* bekwam W o l t e r b e e k het bevel over de zeemagt van de monden der Maas, waar hij de vele moeijelijkheden zijner positie met beleid te boven wist te komen. In 1806 zag hij zich door eene ongesteldheid genoodzaakt tijdelijk zijn ontslag uit den dienst te nemen, waarop hij zich op zijn landgoed Bronkhorst, in Gelderland, vestigde.

Na verloop van twee jaren liet zijne kwaal hem toe weder in dienst te treden. Hij werd nu benoemd tot escader-brigadier, en voerde achtereenvolgens het bevel over eene flotille in de Wester-Schelde en over de divisie voor de Willemstad, waar hij zich met goed gevolg tegen de Engelschen staande hield. Na de inlijving van Nederland en het Fransche keizerrijk zijn ontslag genomen hebbende, bood hij in 1813 dadelijk zijne diensten weder aan, waarop hij, bij de nieuwe organisatie der marine in 1814 tot kommandeur van den Breeden Wimpel en vervolgens tot kommandant der flotille op de Zuiderzee werd benoemd. Al dadelijk werd hij toen ook bestemd om, zoodra de koloniën weder in onze handen zouden wezen, het bevel te voeren over de zeemagt in Oost-Indië, terwijl W i l l e m I hem in 1816 met het ridderkruis van de Militaire Willemsorde 3de klasse begiftigde.

In het volgende jaar de reis naar de koloniën aangenomen hebbende, ontving hij nog vóór zijne aankomst de kennisgeving van zijne benoeming tot schout bij nacht. Te Batavia gekomen, werd hij al dadelijk belast met het onderzoek van verschillende zaken, de marine betreffende; hij bragt voorts in 1818 met veel overleg de overname van Malakka tot stand en bewees verder nog verscheidene goede diensten in dit voor onze koloniën moeijelijk tijdsgewricht. Eene door hem tegen Palembang aangevoerde expeditie moest hij zien mislukken, tengevolge der onvoldoende middelen waarmede zij werd ondernomen. Eene tweede expeditie voor een groot deel naar zijne aanwijzing later ondernomen had betere gevolgen, maar W o l t e r b e e k was toen reeds naar Nederland teruggekeerd.

Na driejarige rust, die hij voor zijne gezondheid volstrekt behoefde, werd hij in December 1823 tot bevelhebber van het eskader in de Middellandsche zee benoemd. Al dadelijk

had hij onaangenaamheden te vereffenen met den Dey van Algiers, welke in een oorlog dreigden over te gaan; hij handelde ten deze met zooveel overleg, dat de koning hem met het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw begiftigde. Verschillende moeijelijkheden met Tripoli en Tunis werden nog door hem met goed gevolg beëindigd, waarop hij in 1828 naar Nederland terugkeerde. De koning betuigde hem zijne groote tevredenheid over al zijne handelingen en benoemde hem in 1830 tot directeur-generaal en kommandant der marine in het departement van de Zuiderzee.

In 1844 werd hij op pensioen gesteld en overleed in 1845.

Zie *Zeevaartk. berigt* 1845; Verwoert; J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeewezen*, D. VI*a*. bl. 263, 447, VI*b*. bl. 547.

[D. Woltering]

WOLTERING (D.) gaf in het licht:

Dertiental vragen over de inwendige roeping voorgesteld en beantwoord. Leid. 1782. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 585.

[Johann Hermann Gerhard Wolters]

WOLTERS (JOHANN HERMANN GERHARD) werd in 1777 te Kleef geboren, waar zijn vader lid der rekenkamer was, en vertrok, na diens spoedig gevolgden dood, met zijne moeder naar Amsterdam, legde aldaar op de Latijnsche school de gronden zijner studien om die in de oude letterkunde aan de Harderwijksche hoogeschool voort te zetten. Naauwelijks 20 jaren oud, werd hij tot rector aan de Latijnsche school te Dokkum beroepen, vervolgens werd hij praeceptor aan die te Groningen, waar hij, na het conrectoraat en vervolgens het rectoraat te Harderwijk bekleed te hebben, eerst tot conrector, vervolgens tot rector en in 1813 tot hoogleeraar in de bespiegelende wijsbegeerte en fraaije letteren benoemd werd. Tevens belastte men hem met het onderwijs in de Oostersche taal.

Als rector-magnificus 1828-1829 aftredende, hield hij eene *Or. de literarum Orientalium studus ab Arabica potius quam ab Hebraea lingua inchoandes*.

Hij was een uitstekend letterkundige en stierf te Groningen 30 Maart 1840.

Zie *Gron. Gedenkb.; Kunst- en Letterb.*, 1840, D. I. bl. 241, 242; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Henriette van Pee Wolters]

WOLTERS (HENRIETTE VAN PEE), dochter van den Amsterdamschen historie- en portretschilder Theodorus van Pee. Zij werd den 5den Dec. 1692 te Amsterdam geboren, door haar vader in de schilderkunst onderwezen en legde zich vooral op het miniatuur-sc ilderen toe, sedert zij een miniatuurportretje van Christoffel Lebron, bij wien zij eenige lessen in dit kunstvak nam, gezien had. Eerst vervaardigde zij in dien trant keurige copijen naar schilderwerken van van

Dyck en andere groote meesters. Spoedig echter nam zij de natuur tot model, en schilderde op meesterlijke wijze in klein bestek zelfs voor braceletten een menigte miniatuurportretten van weêrgalooze schoonheid, die naar verdiensten toegejuichd, door vorsten en aanzienlijken gezocht en met *f* 60 tot *f* 400 betaald werden. Czaar Peter en de koning van Pruissen Frederik Wilhelm vereerden haar met hunne bezoeken en poogden haar over te halen zich te Petersburg of Berlijn te vestigen. De Czaar verzekerde haar eene jaarwedde van *f* 6000. Zij bedankte hoffelijk en bleef te Amsterdam. Hare portretten waren zeer uitvoerig geschilderd en die hun afbeeldsel van haar verlangden moesten zich getroosten twintigmaal voor haar te zitten, telkens 2 uren lang. Zij huwde Hermanus Wolters en overleed in 1741. Ter harer eere bestaan vele gedichten. Haar portret komt voor bij Houbraken, van Gool en Descamps, die, gelijk ook Immerzeel, haar leven schetsten.

Zie Kok, Kramm, Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

[Herman Wolters]

WOLTERS (HERMAN), echtgenoot van de laatste, beoefende ook de kunst en overleed in 1755 of 1758 in het proveniershuis te Haarlem, waar hij zich met zijn vrouw had ingekocht.

Zie Kramm.

[Stephanus Wolters]

WOLTERS (STEPHANUS), welligt de vader van den vorige, die de kunst als liefhebber beoefende. Onder zijn portret door Verkolje naar Kneller vervaardigd (1684) leest men: *amator artium*.

Zie Kramm.

[Lodewijk Wolzogen]

WOLZOGEN (LODEWIJK), afkomstig uit een aanzienlijk geslacht, zoon van Ludovicus Johannes, vrijheer van Nieubausen, die uit Oostenrijk om de vervolgingen ter zake de godsdienst naar ons vaderland geweken, zich te Amersfoort gevestigd had, werd aldaar 1633 geboren. Tot predikant bestemd, oefende hij zich te Utrecht in de godgeleerdheid en tot proponent bevorderd, reisde hij door Frankrijk, Italië, Duitschland en Zwitserland, waar hij verschillende hoogescholen bezocht en lessen van beroemde mannen bijwoonde; het langst echter vertoefde hij te Genève. Na zijn terugkomst werd hij predikant bij de Waalsche gemeente te Groningen, vervolgens te Middelburg, van waar hij in 1664 te Utrecht beroepen werd, terwijl hem tevens eersthalve den titel van buitengewoon hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis werd opgedragen. Toen hij echter zijne lessen met voorbeeldeloozen ijver gaf, werd hem eerst een jaargeld toegekend en nadat hij voor het beroep naar de Leidsche academie bedankt had in 1670 tot gewoon

hoogleeraar benoemd. Niet lang mogt men zich in zijn bezit verheugen, daar hij als hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis en predikant der Waalsche gemeente naar Amsterdam vertrok Hier maakte hij zeer veel opgang, en zoo hoog stond hij in de gunst van de regering, dat zij hem een aanzienlijke burgerbetrekking aanbood, die hij echter afsloeg en bleef zijn kerkelijke bediening tot zijn dood waarnemen, 13 November 1690.

Veel moeijelijkheden verwekte hem zijn werk *de scripturarum interprete contra exercitatorem paradoxum* Traj. 1668, na en over het werk van den Spinozistischen geneesheer L u d o v i c u s M e i j e r door hem in het licht gegeven. Ongelukkig slaagde hij, naar het oordeel der Cartescaansche wijsgeeren en anderen, in zijn wederlegging van dit boek. Meer dan twintig mannen van groote bekwaamheid, en onder deze v a n d e r W a e i j e n , N e t h e n i u s , K o e l m a n , d e R a a d t , V o g e l z a n g , namen de pen tegen hem op. Zulks zou voor W o l z o g e n , wijl hij geacht werd van den weg der waarheid te zijn afgedwaald, zeer onaangename gevolgen hebben gehad, zoo hij in de staten van Utrecht geen machtige beschermers had gevonden. In 1669 verscheen echter in het Latijn en Fransch een geschrift dat de orthodoxie van W o l z o g e n handhaafde, door het gunstig oordeel hetwelk sommige hoogleeraren en doctoren in de godgeleerdheid hadden uitgebragt, wereldkundig te maken: (*Judicia variorum professorum et doctorum theologiae*). Eerlang verscheen een bitter en scherp tegenschrift: *Theologorum quorumdam judicium de libro L. Wolzogen de interprete scripturarum*, in het licht, waarin W o l z o g e n met zwarte kleuren als een vijand der hervormde kerk werd afgebeeld. De staten van Utrecht namen dit euvel op, verboden het in hun gewest en drongen ook bij de regering van Deventer aan om de predikanten R i j s s e n i u s en C o l o n i u s , die als schrijvers bekend geworden waren, ernstig te bestraffen. Tot de hevigste tegenstanders van W o l z o g e n , behoorde ook L a b a d i e . De Utrechtsche hoogleeraar verzette zich niet alleen schriftelijk tegen hem en trad als verdediger van het synodale besluit tegen hem op; maar hij was ook een zijner ernstigste bestrijders. Van zijne hand verschenen: *Fides orthodoxa*, *sive ad versus Johannem de Labadie censurae in libellum de interprete scripturarum*. Traj. 1668 en in *Apologie pour la Synode de Naerden*, 1679.

Zijn overige schriften zijn:

Oratio de Sole Justitiae. Traj. 1664.

Orator sacer sive de ratione concionandi. Ibid. 1671.

Dissertatio critico-theol. de correctione scribarum in 18 *scripturae dictionibus adhibita*, *quam alii a Judaeis correptas*, *alii mutatas*, *aut aliter scriptas*, *aliterque lectas*, *alii mendas manuensium incuria illapsas*, *alii plures*, *alii pauciores esse putant*. Harder. 1689.

Na zijn dood verschenen:

Leigh, *Diction. de la langue sainte traduit par Wolzogen*. Amst. 1703. 4°.

Explication de la prière que l'on appelle la confession de pechez, *avec la demande d'une bonne conscience devant Dieu*. Amst. 1700. 8°.

Zie *Lettres sur la vie et sur la mort de M. Louis de Wolzogue*, Amst. 1692 8°.; Burman, *Traj. erud*, p. 457; Le Long, *Bibl. Sacra*, T. II. p. 1023; Vossius, *Epist.* CCXLI; Morhov, *Polyh.*, T. II. l. II. p. I. CXVII. § I. T. III. l. IV. § XI; Crenii, *Animadv. Phil. et Hist.*, T. VIII. p. CLIX; Spanhem., *Elench. Controvers.*, p. 632, T. III. *Oper.*, p. 999; Bayle, *Dict. hist.*, T. IV. p. 57; G. Voetii *Disp. Theol.* in *Addendis;* Heringa, *de auditorio*, p. 163, 169; van Lennep, *Mem. Amst. Ath.;* Paquot, *Mem.*, T. I. p. 591, suiv.; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Ypey, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. II. bl. 375; Kist en Royaards *Archief*, D. II. bl. 348 2de Ser.; Muller, *Cat. v. portr.;* Arrenberg; *Biogr. Univ.; Biogr. génér. mod;* Jöcher.

[Leonard van Wolde]

WOLDE (LEONARD VAN) gaf ‘als proponent ter Heiligen dienste’:

Wederlegging van Jonas Kortens gevoelens over de ligging van het Paradijs in *Boekz. Febr.* 1664, p. 161.

[Cyprianus Stapert van Wommel]

WOMMEL (CYPRIANUS STAPERT VAN). Zie VOMELIUS.

[Pieter Christoffel Wonder]

WONDER (PIETER CHRISTOFFEL), zoon van Johan Jacob Wonder en Anna Geertruy Bergfeld, den 10den Januarij 1780 te Utrecht geboren, ontving, daar hij bestemd was zijn vader in de leerlooijerij en zeembereiding op te volgen, slechts onderwijs voor uitspanning. Toen hij zich later geheel aan de kunst wijdde, beoefende hij de natuur en de voortbrengsels van uitstekende meesters.

In 1802 bezocht hij de beroemde galerij van Dusseldorp en copieerde daar eenige schilderijen van oude meesters, o.a. van Anthony van Dyck en Rubens. Ook teekende hij op de akademie naar de beste afgietsels der antieken. In 1804 te Utrecht teruggekeerd, vervaardigde hij een menigte portretten en familiestukken, in grooter en kleiner bestek, later hield hij zich bij uitsluiting bezig met gezelschapstukjes, bij gewonen dag- en zon-, lamp- en kaarslicht. In 1807 rigtte hij en Jan Kobell met eenige liefhebbers en beoefenaars der kunst te Utrecht een nieuw teekengenootschap op, dat in 1814 de benaming van Genootschap, onder de zinspreuk: *Kunstliefde* aannam, en waarvan hij tot zijn vertrek naar Engeland in Mei 1823 bestuurder was. Hij vertoefde te Londen tot in 1831 en heeft daar belangrijke werken volvoerd en veel personen van den Engelschen adel en gezelschapsstukken in Terburg's trant afgebeeld, o.a. op lord Murray's verzoek een groot stuk, voorstellende eene *Kunstgalerij*, waarin al de

voornaamste schilderijen uit bijzondere kabinetten en de eigenaars dier stukken in onderhoudende groepen, goed gelijkend zijn afgebeeld. Deze schilderij, de Murray-galery genaamd, is in Junij 1856 voor 500 £ verkocht. In zijn vaderland (1831) teruggekeerd, leverde hij nog menig stuk op de tentoonstellingen en in kabinetten en vormde bekwame leerlingen, zooals C. Kramm en H.A. Winter. Reeds in 1817 had de maatschappij *Felix Meritis* hem de gouden eerepenning toegewezen voor zijn *Musicerend gezelschap*. Hij was lid der kon. acad. van beeld. kunsten te Amsterdam en overleed in 1852. Zijne nagelaten kunst werd den 6den April 1853 te Utrecht verkocht. Kramm vermeldt eenige zijner portretten en vervaardigde zelf dat van den beroemden kunstschilder.

Ook vervaardigde Wonder een *Alphabetische lijst van de geboorte en sterfjaren der voornaamste oude Nederl. kunstschilders en beeldhouwers*, na zijn dood door A. Cock uitgegeven.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; A. Cock, *Levensschets van Wonder*. Utr. 1830.

[Woon]

WOON wordt door Abcoude vermeld als schrijver van *Welriekende bloemkens*. 1662 8°.

Zie *Naamr.*, bl. 414.

[Toussaint Woordhouder]

WOORDHOUDER (TOUSSAINT) leefde te Rotterdam in de 2de helft der XVIIIde eeuw. Men vindt van zijne poëzy in de *Kleine dichterlijke Handschriften*.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Antony van der Woordt]

WOORDT (ANTONY VAN DER), zoon van Jan van der Woordt en Jozina Woutersen, werd den 3den Nov. 1769 te Vlissingen, waar zijn vader koophandel dreef, geboren, ontving zijn eerste onderwijs bij een Franschen stadskostschoolhouder. Daar zijn zoon geen lust in den koophandel had, liet zijn vader hem privaat-onderwijs geven door van Royen, toen rector der Latijnsche school. In 1787 verliet zijn vader, een hevig patriot, Vlissingen en vestigde zich te Amsterdam. Hier genoot van der Woordt het onderwijs van den rector van Ommeren, later dat van Wyttenbach en anderen aan het Athenaeum te Amsterdam, totdat hij in 1789 naar Leiden vertrok, waar hij in 1791 meester in de regten werd. Hij stierf te Amsterdam den 28sten Sept. 1794 aan de gevolgen van een val van zijn paard. Volgens eenparige getuigenis zijner vrienden was van der Woordt een edel mensch, braaf burger, verlicht wijsgeer en uitstekend dichter, bevriend met Bellamy, Tholen, van Royen, Kantelaar, Serrurier, Ockerse, Wenckenbach, Strick van Linschoten enz. Zijne gedichten zijn rijmeloos en niet minder dan die van Bellamy.

In 1795 bezorgde zijn vriend Wenckenbach er eene uitgave van en in 1843 gaf hij ze op nieuw in het licht met een *Levensberigt aangaande den dichter* en zijn silhouet. Witsen Geysbeek bezorgde een nadruk der eerste uitgave. M.C. van Hall, H. van Royen en A. Simons hielden lofredenen op hem. Strick van Linschoten wijdde hem een gedicht.

Zie F.H.A.J. Strick van Linschoten, *Gedicht*, bl. 172, 176, met de aanteek. A. Simons, *Verhand.*, bl. 206-224; Dez., *Gedicht.*, 1834; Wenckenbach, *Levensb.;* van Kampen, *Beknopte Geschied. der Letteren en wetenschap*; De Vries, *Gesch. d. Ned. dicht.*; Ockerse, *Gedenkz. op het graf van Bellamy*, bl. 154, 314; Witsen Geysbeek, *Woordenb.;* Voorrede van zijn nadruk van v.d.W., *Gedichten;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Collot d'Escury, *Holl. roem*.

[Dirk Wor]

WOR (DIRK), van Dordrecht, was kapitein der Watergeuzen, en zeilde, na de inneming van den Briel (waarbij hij hoogstwaarschijnlijk tegenwoordig was) met zijn schip, en eenige andere onder zijn bevel, de rivier op. Nog voor Dordrecht aan de zijde van Oranje overging, 14 Junij 1572, hield hij de stroomen rondom die stad in onrust. De regenten van Dordrecht zonden schepen tegen hem en zijne Geuzen. Doch het bleek spoedig wie deze schepen ten vijand hadden, want toen het volk van Wor het klooster Eemstein genomen en in brand gestoken had, en door de Spanjaarden van Rotterdam vervolgd werd, waren het juist de schepelingen tegen hem gezonden, die op de Spanjaarden schoten en hem tot de terugtogt dwongen. Kort daarna ging Dordrecht bij verdrag aan Entens over. Van Wor heeft in de geschiedenis niet meer gesproken.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 242; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 45; van Groningen, *Gesch. d. Watergeuzen*, bl. 337, 486.

[Wordanus]

WORDANUS, rector te Tiel. Men leest van hem een 4-regelig vers in het Latijn op een steen voor de Burenschen poort uitgehouwen, betreffende het beleg van Tiel in 1528.

Zie Slichtenhorst, *Toev.*, bl. 44; Rink, *B.v. Tiel*, bl. 51, *Beschrijv. v. Tiel* bij Blaeu's *Stedeboek*.

[Nicolaas van der Worm]

WORM (NICOLAAS VAN DER), min bekend etser, die in de 2de helft der 18de eeuw, waarschijnlijk te Leiden, bloeide. Op de verkooping van mr. J. van Buren, bailliuw van Noordwijkerhout, te 's Hage werden in 1808 verkocht: 27 *stuks geëtste prenten door Nicolaas van der Worm*, *alle naar origineele teekeningen van Christina Chalon*, *in deze collectie berustende*, *zijnde alle drukken op Chineesch papier*. Worm maakte ook verscheidene prenten van de *Sledevaart* in 1774

en 1775 door het tooneelgezelschap *Veniam pro laude* te Leiden gehouden naar A. Delfos en P.C. la Fargue, waarbij Le Francq van Berkhey een zinnebeeldige verklaring schreef en uitgaf. Leiden 1776. 8°.

Zie Weigel, *Kunstlager Catalog.*, 1846, N°. 15781; Kramm.

[Henricus Wormer of Wormerianus]

WORMER (HENRICUS) of WORMERIANUS, te Wormer geboren, leefde te Keulen, en gaf aldaar in 1514 in het licht:
Epitomen Astronomiae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 173.

[Jan Cornelis Woud]

WOUD (JAN CORNELIS). Zie WOUDANUS (JAN CORNELIS).

[Jan Cornelis Woudanus]

WOUDANUS (JAN CORNELIS), teekenaar en graveur, bloeide in de 2de helft der XIVde eeuw. Hij teekende o.a. het *Theatrum anatomicum* te Leiden, waar op het Cadiver les wordt gegeven en het portret van David Jorisz. door Cornelis van Sichem gegraveerd. Ook graveerde Woudanus het portret van Jos. Justus Scaliger.

Zie *Tooneel der Hoofdketteren*, Middelb. 1666 fol.; Kramm; Nagler; Muller, *Cat. v. portr.*, N°. 2720.

[J. van der Woude]

WOUDE (J. VAN DER). Op den *Catalogus van dr. G. Munnicks van Cleeff*, Utrecht 1860, bl. 5 komt voor een prent: *de* 17 *Nederlandsche provincien*, *zinnebeeldig voorgesteld met de steden Amsterdam en Antwerpen naar J.v.d. Woude*.

Zie Kramm.

[Cornelis van der Woude]

WOUDE (CORNELIS VAN DER) woonde omtrent 1645 te Alkmaar. Hij gaf in het licht: *Kronijk van Alkmaar met zijn dorpen*. Alkmaar 1645, 2de dr., Alkmaar 1658, 8°., 3de dr., Alkmaar 1679, 8°., Amsterd. 1725, 8°., Amsterd. en Alkmaar 1742, 1743, 's Gravenh. 1746, 4°., m. pl. van A. Rademaker. De Chronyk loopt van 855 of 860 tot 1645 en de tweede druk tot 1658. Ook beoefende hij de dichtkunst en was lid van de rederijkkamer *de Lauwerier*. Hij komt als zoodanig voor in *Vlissings Redens Lusthof*. Zijn sprenk was *Altijdt strijdt*.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*; de Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.*, bl. 476, 592; Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst;* van der Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[Jan van den Woude en Warmond]

WOUDE en WARMOND (JAN VAN DEN), tweede zoon van Jakob van den Woude en Warmond en van Florentia Bugge, was een dapper krijgsman, waarvan hij vele proeven gaf in den oorlog tegen de Friesen, zoodat hij

in 1396 tot ridder werd geslagen. Hij was in 1377, 1390, 1394 hoogheemraad van Rijnland, deed Warmond tot een hooge heerlijkheid en onversterfelijk erfleen verheffen, stichtte aldaar in 1410 een klooster voor behoeftige adellijke jonkvrouwen en drie jaren later, ter plaatse waar het oude slot van Teylingen lag, door de hertogen Aalbert en Willem van Beyeren, ten dien einde ten geschenke gegeven, een klooster van reguliere monniken van de orde der Cisterciensen. Door koop werd hij in 1416 eigenaar van de heerlijkheid Alkemade. Zijne vrouw, Agnes, dochter van heer Jan van Kruiningen, overleed in 1400. Hij overleed in 1417, 2 kinderen nalatende.

Zie *Ned. en Kleefs Oudh.*; Kok; van Leeuwen.

[Jacob van den Woude en Warmond]

WOUDE en WARMOND (JACOB VAN DEN), uit hetzelfde adelijk geslacht gesproten, zoo niet medeplichtig aan den moord van Floris V, was hij er echter en uit dien hoofde genoodzaakt met vele edelen dit Vaderland te verlaten. Door toegebragte hulp en betoonde dapperheid tegen den Utrechtschen bisschop, een vijand van Holland, gesteund door magtige voorspraken, hernam hij de verloren gunst en ontving in 1403 verlof naar zijn bezittingen terug te keeren. Hij overleed nog in hetzelfde jaar. Hij was gehuwd met Sophia, dochter van Gerrit van Egmond en Elizabeth van Stryen, en liet een zoon na.

Zie Melis Stoke; *Devisie-Chr.;* Wagenaar, *V.H.;* Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.*; Kok.

[Wouter Verhee]

WOUTER. VERHEE, omtrent het midden der XVIde eeuw te Gouda geboren, broeder van Jan Verhee, schepen van Amsterdam, had zich te Enkhuizen ter woon neergezet. Terwijl hij daar woonde, verscheen er in 1581 een inboorling dier stad uit Spanje, waar hij koning Philips II meer dan 22 jaren als lijfwacht gediend had. Hij kwam in schijn om een broeder te bezoeken, doch inderdaad met brieven van het Spaansche hof, met schoone beloften, toezegging van genade en vergeving aan allen die zich aan den Spaanschen koning wilden onderwerpen. Met deze brieven liep de hellebardier rond bij hen, van welke hij zich een goeden uitslag meende te kunnen verzekeren en onder anderen bij Wouter, die een afschrift van het verleidend schrijven magtig werd. Omtrent dien tijd begaf deze zich naar Haarlem bij zijn vriend Dirk Voltertsz. Coornhert en deelde hem den inhoud van dit afschrift mede. Deze oordeelde dat hij dit heimelijk handelen aan de wethouderschap van Enkhuizen reeds had behooren mede te deelen. Te Enkhuizen weergekeerd zond hij het afschrift naar Coornhert, die nog dienzelfden nacht dat

zijn vriend hem verlaten had, naar 's Hage reisde, waar hij reeds bij voorraad kennis gaf van hetgeen hem ter ooren was gekomen, met belofte van zijn zeggen nader te zullen bevestigen door het afschrift. De Haarlemsche burgemeester van der Laan leverde het geschrift ter staatsvergadering in, die eenige soldaten uit Monnikendam en Edam naar Enkhuizen zond. Deze bezetten Enkhuizen, namen den hellebardier en die men voor medepligtigen hielden in verzekering.

Zie Brandt, *Beschrijv. v. Enkhuizen;* Bor, *Nederl. Oorl.*

[H. Woutelaars]

WOUTELAARS (H.) gaf in het licht:
Korte aanmerkingen over zeker naamloos lasterschaift, *mitsg. een klaar vertoog van de evang. leer*, *ter verantwoording voorgesteld. door H.W.* 1731.

Zie Rogge, *Bibl. v. Contra-Rem. geschriften*, bl. 263; *Nav.*, D. XIV. bl. 175.

[Roelof Wouters]

WOUTERS (ROELOF), een verdienstelijk dichter, die kort voor zijn dood in 1807 te Amsterdam een bundel *Stichtelijke Gedichten en Gezangen* in het licht gaf, die naast die van Lussing, van Alphen en Trip een plaats verdienen.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Wb.*, D. VI. bl. 561; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Wybe Wouters]

WOUTERS (WYBE), den 25sten December 1762 te Sneek geboren, een vloeijend dichter en lid van het genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*. Hij verkreeg bij dit genootschap een accessit voor de *Opwekking van Lazarus*, onder de *Prijsvaersen* er van, opgenomen. Men vindt verder zijne poezy in de *Poëtische Mengelstoffen* en het *Weekblad en Maandschrift van het Departement Groningen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*. Hij overleed als boekhandelaar te Groningen.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb*.

[Jacoba Wouters]

WOUTERS (JACOBA), in 1753 te 's Hage geboren, werd opgeleid voor het tooneel door den vermaarden Corvers. Eerst verbonden aan het Rotterdamsche tooneelgezelschap, onder directie van mej. de Bruin, trad zij in 1779 voor 't eerst op in den rol van *Rafael* in Vondel's *Gysbrecht van Amstel* en in die van *Roosje*, in 't kluchtspel van *Kloris en Roosje*. Daarna wekte zij de algemeene opmerking in het treurspel. Vereenigd met Ziezenis geb. Wattier verhoogde zij den luister van het Lamberger tooneel. Zij huwde den tooneelspeler Dirk Sardet en overleed te Amsterdam in Febr. 1813.

Zie Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Michelina Wouters of Woutiers]

WOUTERS of WOUTIERS (MICHELINA), schilderes in de eerste helft der 17de eeuw. Zij schilderde portretten o.a. dat van *Andreas Cantelmus*, *Regis Scotiae Generalis*, dijstuk in

wapenrusting, in het verschiet een veldslag, waarnaar P. P o n t i u s in 1649 eene gravure vervaardigde.

Zie N a g l e r ; K r a m m .

[Jan Woutersz]

WOUTERSZ (JAN), glasschilder te Utrecht, bloeide in het midden der 17de eeuw.

Zie D o d t , *Archief*, D. III*b.*; K r a m m .

[Kryn Woutersz]

WOUTERSZ (KRYN), van Enkhuizen, grootschipper, een kloek en kundig zeeman, leefde omtrent 1573. Hij heeft de tegenwoordige gedaante en inrigting der groote masten van groote schepen uitgevonden.

Zie B r a n d t , *Beschrijv. v. Enkhuizen;* K o k .

[Christiaen van de Wouwer]

WOUWER (CHRISTIAEN VAN DE), te Antwerpen geboren, vestigde zich als ‘figuersnijder’ te Amsterdam, waar hij den 6den Febr. 1588 huwde met M a r g r i e t v a n d e n K e r c k h o v e , weduwe van H a n s P i e t e r s z . Hij was toen 24 jaren en woonde op den Zeedijk.

Zie *Navorscher*, 1858, D. VIII. bl. 326; K r a m m .

[Johan van de Wouwer of Wowerius]

WOUWER (JOHAN VAN DE) of WOWERIUS, in 1574 te Hamburg geboren. Zijn vader was derwaarts geweken om de vervolgingen wegens den godsdienst te ontgaan. Genoegzaam bedreven in de kennis der geleerde talen, ging hij in 1592 naar Leiden, waar hij vijf jaren vertoefde, ter voortzetting zijner letteroefeningen. Hier knoopte hij met de geleerdste mannen o.a. met H e i n s i u s en B a u d i u s verbindtenissen aan. Uit Leiden reisde hij naar Frankrijk en Italie, en vertoefde 2 jaren te Rome, waar hij bij de hooge geestelijkheid, ook bij sommige kardinalen zeer in achting was. Ook had hij toegang tot den Paus, die hem met veel genegenheid ontving en een jaarwedde aanbood, zoo hij zich te Rome wilde vestigen, hetgeen hij afsloeg. In zijn vaderland weergekeerd, werd hij raad van den graaf van Oost-Friesland, die hem naar 's Hage afvaardigde om met de staten der vereenigde gewesten, eenige zaken het graafschap en de wederzijdsche belangen betreffende in onderhandeling te treden. Vervolgens vertrok hij van wege den Oost-Frieschen graaf in dezelfde hoedanigheid naar het hof van J a n A d o l f , hertog van Holstein, die zooveel genoegen in hem vond dat hij hem bij eede deed beloven in Holsteinschen dienst te treden. Eerst werd hij raad van hertog J a n A d o l f , vervolgens gouverneur van G o t t o r p . Hij verviel in een kwijnende ziekte, die hem den 12den Maart 1611 in het graf sleepte. De hertog liet zijn lijk naar Sleeswijk overbrengen en in de hoofdkerk dier stad statelijk ter aarde brengen. Men wil dat v a n d e r W o u w e r zeer roemzuchtig was en bij uitersten wil bepaalde

dat aan ieder, die na zijn dood een lijk- of lofrede op hem hield, een legaat van 60 Joachims-daalders zou worden uitgekeerd. Uit de brieven van D. Baudius blijkt niet onduidelijk met hoe weinig oprechtheid velen dier lofredenaars zijn te werk gegaan.

Hij gaf in het licht:

Petronius Arbiter cum notis.

Sidonius Apollinaris.

De cognitione veterum novi orbis.

Minutius Felix.

Julius Maternus Firmicus de errore profanarum religionum Basil. ap. Frobenium 1603 8°.

Apulejus.

Panegyricus ad regem Daniae.

Polymathia. Hamb. 1604. 4°.

Notae Epidicticae in Tertulliani Librum de umbra.

Epistolarum Syntagma I. Hamb. 1619. 8°.

Syntagma Graeca et Latina de Bibliorum interpretetione, *nunc primum in lucem emissum ex Bibl. Geverhardi Elmenhorsti*. Hamburg 1618.

Hij hield briefwisseling met J. Scaliger, J. Mathaei Wacherus, Henricus Wotton, Marius Velserus, D. Baudius, J. Gruterus, E. Puteanus, D. Hoeschelus, T. Segetus, P. Verdungius, F. Bergius en anderen.

De uitgever zijner *Syntagma* geeft een lijst van schriften, die hij nog van plan was uit te geven.

Zie *Vita J. Wouweri* vóór zijn *Syntagma;* Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 151, anal. 579; A. Fabricius, *Bibl. Antiq.*, C. XXI. § 8; Burman, *Praef. ad Valesii Emendationes*, *Stell.* 2 pl. 2; Scaliger, in *Scaliger. Sec.* Voc., *E. Puteanus* en *Wouwerius;* Morhovii *Polyh. Litter.*, p. 6, 7, 300, 301, 312, 884, 978; J. Molleri *Homonymoscop.*, p. 733-736; Crenii *Animadv. Philol.*, § I.C. VI. p. 91, 92, P. III. p. 162, P. V. p. 145, 166-168, P. VII. p. 121, 122, P. XI. p. 17, 18, P. XV. p. 40-42; B.G. Struvius in *Thes. Var. Erud.*, *S. Bibl. antiq.*, 1705 mens., Nov. p. 537-544; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1706, 1707; Fabricius, *Bibl. Lat.*, T. I. p. 222; Burman, *Syll. Epist.*, T. II. p. 28, 221, 345, 348, 356, 446, 556, T. II. p. 179, 189, T. III. p. 37, 506, T. IV. p. 9; Graevii *Cohors Musar.* p. 289; Jonsius, *de script. hist. philis.*, C. I. C. 10; Bayle, *Dict. Hist.*, c. v.; Baillet, *Jugem.*, T. II. p. 452, 207; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 195; Kok.

[Christiaan van de Wouwer]

WOUWER (CHRISTIAAN VAN DE), zoon van den Bredaschen schepen Jan van de Wouwer, was in 1576, hetzij bij leening, hetzij bij provisie, predikant te Geertruidenberg. In 1582 werd hij bij provisie predikant te Dordrecht en in 1584 te Leiden waar hij tot in 1587 in dienst bleef. Hij was een hoogmoedig, twistgierig en woelziek man. Ook nam hij deel

aan de bekende zamenzweering tegen de regering en nadat deze ontdekt was, nam hij waarschijnlijk de wijk naar Antwerpen. Hij werd van de vergiffenis, den 25sten van Wijnmaand 1587 in naam van prins Maurits, van het raadhuis te Leiden afgekondigd, uitgesloten.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht;* van Goor, *Beschrijv. v. Breda*, bl. 223; Brandt, *Reform.*, D. I. bl. 738, 741, 742; Wagenaar, *V.H.*, D. VIII. bl. 258 volgg.; Bisschop, *Leic. oproer;* Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 195, 196; Kok.

[Jan Wouwerman]

WOUWERMAN (JAN), zoon van Paulus Wouwerman, broeder van Philip (die volgen), werd, volgens sommigen, in 1629 te Haarlem geboreu. Hij legde zich, onder zijn vader, op het landschapschilderen toe. Zijne schilderijen zijn zeer zeldzaam, ook wijl velen in den trant van Jan Wijnands zijn geschilderd en met J.W. beteekend, voor stukken van Wijnands doorgaan. Er is maar één stuk bekend, voluit met *J. Wouwerman* beteekend, berustende in het museum *Boymans* te Rotterdam. Hij overleed in 1666.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Kok.

[Paulus Wouwerman]

WOUWERMAN (PAULUS), vader van Philip, Pieter en Jan Wouwerman, woonde te Haarlem, en was volgens Houbraken ‘een historieschilder van geringe soort’.

Zie Houbraken; Kramm.

[Paulus Wouwerman]

WOUWERMAN (PAULUS), zoon van Philip Wouwerman, in 1668 te Haarlem geboren, werd in 1680 als discipel in het St. Lucasgild te Antwerpen opgenomen en aldaar Carthuizer en stierf in het klooster dier orde in 1761, in den ouderdom van 93 jaren.

Zie Kramm.

[Philip of Philippus Wouwerman]

WOUWERMAN (PHILIP of PHILIPPUS), zoon van Paulus Wouwerman, in 1620 te Haarlem geboren, ontving het onderwijs van dezen en van Jan Wynands. Spoedig streefde hij dezen meester op zijde in het afmalen van woeste en duinachtige streken. Welhaast werden die eenzame doch schilderachtige oorden met voorwerpen, die er meer leven en beweging aan gaven, bevolkt. Het landschap werd bijwerk en bestemd om zijne beelden en paarden groepen te beter te doen uitkomen. Nu eens koos zijn onuitputtelijk rijke geest tot onderwerp een deftig landschap met personen van beide kunne, zich met den opgang der zon ter jacht begevende, of tegen het vallen van den avond vermoeid terugkeerende; dan stelde zijn scheppend vernuft krijgslieden voor, kamperende, na volbragte rust ten strijde optrekkende, of, met den vijand slaags geraakt, proeven van dapperheid gevende,

of lafhartig een weerloos gehucht plunderende. Ook vond hij, ter afwisseling menigmaal behagen in kabinetstukjes van beknopter

bestek, eener hooibouw, hoefsmitse, dorpsherberg in een hei, een paardewet of rijbaan voorstellende. En al wat hij volbragt was geestig van ordonnantie, keurig en juist van teekening, kloek en malsch van penseel, harmonieus en natuurlijk van kleur, oordeelkundig van licht en bruin en doorgaans helder en zilverachtig van toon'.

En echter kon zulk een meester een geruimen tijd het brood voor zijn gezin niet verdienen. Pieter van der Laar, die nagenoeg in hetzelfde vak werkte en Italie bezocht had, bleef geruimen tijd den lauwer der voorkeur betwistten aan hem, die maar zelden zijne studien tot buiten den omtrek zijner woonplaats uitgestrekt had, terwijl zijne aangeborene blohartigheid hem lang afhankelijk deed blijven van de baatzucht van lieden die handel dreven in de kunst. Eindelijk trok de pastoor Cornelis Catsz, die in zijn buurt woonde en met zijne omstandigheden was bekend geworden, zich zijn lot aan, en gaf hem *f* 600 te leen. Nu kon hij, op zijn gemak, blijmoedig en onafhankelijk arbeiden. Uit dankbaarheid schilderde Wouwerman voor hem een *St. Hubertus*, *van zijn paard afstappende om voor het wonderbare hert te knielen*. Groot is het aantal schilderijen, die hij in zijn korten levensloop (hij bereikte slechts 48 jaren) heeft ververvaardigd. Het museum te 's Hage bezit negen stuks van dezen meester: de *Groote Veldslag*, een der kapitaalste die van hem bekend zijn, eene *Legerplaats*, een *Landschapje met figuren en paarden*, een *Jagtpartij*, eenige *Boeren te voet en te paard*, een *Binnenstal* en pendant de *Rijschool* en een *Hooibouw*. Het Amsterdamsche museum bezit een *Bergachtig Landschap*, een *Paardewed*, *de Overrompeling van een dorp* (kapitaal), een *Reigerjagt*, een *Boergengevecht*, een *Veldgezigt* en *Hertenjagt*, de *Rijschool* en een *Landschapje*.

Op de verkoopingen van Muller en Verbrugge van der Pot en anderen werden verscheidene zijner schilderijen voor meer dan *f* 3000 verkocht en voor zijne kapitale stukken *f* 10,000 besteed. In 1841 werd voor zijne schilderij, voorstellende *het vatten van een Spion* te Parijs 40,000 francs betaald. Op de verkooping van Goll gold *een Rust van Jagers f* 6000, op die te Londen, 1848, een klein stuk *la Charette embourbée f* 3480, op die van Mechlenburg te Parijs, een *Paardenmarkt f* 80,000 francs, *St. Hubert*, 7200 francs, op die van Puturean te Parijs, 1857, *Halte de Cavaliers*, 50,000 francs, *Marche d'une armée* 12,600 francs, *Paysages sablenneux* 30,000 francs, te Rome gold op de verkooping van den kardinaal Fesch, *de terugkomst van de Jagt* 68,727 francs en een kleine bataille 25,420 francs. Houbraken vermeldt dat Wouwerman vele zijner teekeningen liet verbranden, doch zulks wordt weêrsproken door het groot aantal teekeningen die van hem aanwezig zijn of

liever waren. Bij den brand van het koninklijke slot te Kopenhagen is een *Boek vol met uitmuntende teekeningen*, door Wouwerman vervaardigd, verloren geraakt.

In de verzameling van Goll van Frankenstein was een gevulde portefeuille, die niet dan teekeningen van hem inhield. Ook voor deze werden aanzienlijke sommen besteed. Op de verkooping van Eyl Sluiter, werd o.a. voor een *Landschap met een paard* en *beeldjes* op perkament met O.I. inkt *f* 600, voor een *Manège* ook met O.I. inkt *f* 825, op die van de Vos voor een *Landschap met een achteruitslaand paard en meer stoffaadje*, ook met O.I. *f* 1,030 en voor een dito *f* 1,220, op die van Clausin te Parijs voor het *Pissende paard f* 1085: 50 betaald. Op de verkooping van Verstolk van Soelen gold het *Pissende paard f* 1321, *le manège f* 1002.

Het zal wel naar de 1000 schilderijen loopen die Wouwerman vervaardigde, Smith heeft er in zijn *Catalogue* 525 vermeld. Het museum *de L'Ermitage* in Rusland bezit er 29, dat te Dresden 63. Wouwerman heeft niet meer dan één plaatje geetst, het stelt voor *een paard in profil*. Het werd in 1800 op de verkooping van Ploos van Amstel met *f* 60, later op die van den grave von Fries met *f* 505 betaald. Wouwerman stierf te Haarlem in Mei 1668. Hij is meermalen afgebeeld.

Zie Houbraken; van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. [...]. bl. [...]; Smith's *Catalog. of Dutch and Flemish. Painters*, T. I. *Geschichte der Königl. Kupferstichtsamml. zu Copenhagen;* R. Weigel, *Supplém. au Peintre graveur de A. Barsch*, S. 68; *Musée de la Holl.; Mnemosyme* St. XVIII. bl. 368; Kok; *Levenschetsen van beroemde mannen en vrouwen*, D. VIII. bl. 229; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Saxe, *Onom.*, T. IV. bl. 548; *Kunst- en Letterb.*, 30 Mei 1825.

[Pieter Wouwerman]

WOUWERMAN (PIETER), zoon van den vorige, volgens sommigen in 1626 te Haarlem geboren en in 1683 gestorven. Hij schilderde stalletjes, pleisterplaatsen, herbergen, vooral valkenjagers te paard met beeldjes gestoffeerd; alles net geteekend, uitvoerig geschilderd, doch niet krachtig, los en teekenachtig genoeg. Teyler's stichting bezit een geteekend portret van hem.

Zie Houbraken; v.d. Willigen; Immerzeel; Kramm; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Carel Gustaaf Wrangel]

WRANGEL (CAREL GUSTAAF), graaf van Sylfnitzburg, 13 Dec. 1613 te Stokholm geboren, later een beroemd Zweedsche vlootvoogd geworden, bragt een geheel jaar hier te lande door om zich in de zeevaartkunde en het bouwen

van schepen te oefenen. Volgens sommigen heeft hij bij onze zeemagt gediend.

Zie *Biogr. Univ.*, *Biogr. génér. moderne;* J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.*, D. I. bl. 551.

[S. Wricht]

WRICHT (S.) komt bij Abcoude voor als schrijver eener *Verhandeling over de wedergeboorte*, *sonder welke niemant kan salig worden*, met een voorr. van D. Isaac Bindt. 's Grav. 1740. 4°.

Zie *Naaml.*, bl. 415.

[Benjamin Wright]

WRIGHT (BENJAMIN) bloeide in het begin der 17de eeuw en wordt bij Kramm vermeld als drukker van de *Afbeeldinghe der stad Jeruzalem* enz.

Zie Kramm.

[Willem Writs]

WRITS (WILLEM), een Amsterdamsch burger, richtte in 1787, met slechts 40 leden, het genootschap *Felix Meritis* op. Hij was een bekwaam plaatetser en teekenaar. Kramm vermeldt van hem 6 *stuks gezigten van Hollandsche dorpen;* 6 *stuks van de Vechtstroom naar J. de Beyer*, *twee stuks van Hilversum; de teekenakademie te Amsterdam*.

In den *Atlas van de voornaamste afbeeldingen van Amsterdam voor kinderen* komen er 11 stuks voor. Zijn portret is naar de teekening van W. Hendriks door C.L.B. Claessens gegraveerd.

Zie Kramm; Verwoert.

[Johannes Wtenbogaert]

WTENBOGAERT (JOHANNES) werd den 11den Februarij 1557 te Utrecht geboren. Hij was een zoon van Augustijn Peterszoon Wtenbogaert, onder-koorzanger en schoolmeester bij de canonisie van St. Pieter en Helena of Heylwich Hamel. Na het eerste onderricht van zijn vader ontvangen te hebben bezocht hij sedert zijn tiende jaar de Hiëronymusschool. Daar hij zich op de studie der rechtsgeleerdheid wilde toeleggen kwam hij achtereenvolgens onder de leiding van mr. Antonius Buyser, mr. Johan Bogaert en den notaris Dirk van Buyzen. Reeds vroeg had hij, door het lezen van allerlei geschriften, de denkbeelden der hervorming in zich opgenomen. Hij was een der ijverigste hoorders van Duifhuis prediking. Na een tijd lang in dienst geweest te zijn van een der secretarissen van graaf Jan van Nassau te Arnhem besloot hij zich aan de godgeleerdheid te wijden, om later als predikant in de hervormde kerk op te treden. Hij sloot zich aan bij de Consistorialen te Utrecht, die hem tot voorlezer in de Minderbroederkerk aanstelden. In 1580 zond de magistraat hem op stadskosten naar Geneve, om aldaar zijne verdere opleiding te ontvangen.

Wtenbogaert hoorde er de lessen van Beza en Perrot en leerde er Casaubonus, Arminius en anderen kennen. Over Zurich, Basel, Straatsburg en Heidelberg kwam hij in 1584 te Utrecht terug, waar hij weldra tot predikant bij de Consistorialen werd voorgesteld. Hij doorleefde hier moeijelijke dagen. De wijze waarop, op gezag van Leycester, aan het zelfstandig bestaan van de gemeente van Duifhuis een einde werd gemaakt, was weinig geschikt om hem voor de Calvinisten in te nemen, waarvan hij bovendien in opvatting van sommige leerstukken verschilde. Na het vertrek van Leycester stak de partij van Duifhuis, waarbij zich de regering had aangesloten, het hoofd weder op. Men besloot alle predikanten door anderen te doen vervangen, en den 17den December 1588 kreeg Wtenbogaert met Helmichius, Sopingius en Royenburgh zijn ontslag.

Door toedoen van Maurits en Oldenbarneveld werd Wtenbogaert in Maart van het volgend jaar tot predikant in den Haag beroepen, na verschillende uitnoodigingen te hebben afgeslagen. Wel is waar nam hij dit beroep onder zeker voorbehoud aan, daar hij door de Utrechtsche regering slechts voorwaardelijk was ontslagen, maar hij is toch onafgebroken tot aan zijn vlucht in 1618 predikant in den Haag gebleven, ofschoon er meermalen pogingen werden aangewend om hem aan zijne geboortestad op nieuw te verbinden, en hij zelf in later jaren bij herhaling er op aandrong, dat men hem weder vrij zou laten. De persoonlijke kennismaking met 's lands advocaat en met den stadhouder was voor zijn volgend leven van het hoogste gewicht. Oldenbarneveld, die in Wtenbogaert een man naar zijn hart had gevonden, bediende zich van hem als bemiddelaar in de kerkelijke twisten, die te Hoorn, Gouda en elders waren ontstaan, en benoemde hem in 1591 in de gemengde commissie van kerkelijken en politieken, die de kerkorde van 1591 ontwierp. Als predikant was hij weldra door zijne groote welsprekendheid en zijn beminnelijk karakter bij allen geliefd. Louise de Coligny vertrouwde hem de opleiding toe van haren zoon Frederik Hendrik. Haar ten gevalle werd de hofkapel afgestaan tot het houden van godsdienstoefeningen in de Fransche taal, waartoe Wtenbogaert werd aangesteld. De staten behandelden hem met de meeste onderscheiding en zorgden voor eene vrije woning.

Het is niet mogelijk hier in een kort bestek al de bijzonderheden te vermelden uit Wtenbogaerts veel bewogen leven. Jaren achtereen was hij een der gewichtigste personen in de republiek, en werd zijn naam niet zelden in eenen adem genoemd met dien van Oldenbarneveld en andere staatslieden. Wij kunnen in dit overzicht slechts het voornaamste aanstippen. Het was niet zonder beteekenis dat

Maurits hem in 1589 als veldprediker verlangde. In die betrekking was Wtenbogaert in het volgend jaar tegenwoordig bij den bekenden tocht naar Vlaanderen. Sedert vergezelde hij den prins op bijna al zijne veldtochten, ook gedurende het bestand, hoewel hij weigerde zich als hofprediker geheel uitsluitend aan zijn dienst te verbinden. Wtenbogaert verkeerde met Maurits, die geregeld bij hem ter kerk ging, op vertrouwelijken voet, totdat de noodlottige kerkelijke geschillen eene verwijdering maakten. Hij behartigde 's prinsen belangen, toen hij gemoeid werd in de onderhandelingen over het bestand, en hield eene plechtige redevoering bij gelegenheid dat Maurits de ridderorde van den Kouseband ontving.

Er waren in de Nederlandsche hervormde kerk sedert 1572 twee partijen. De strenge Calvinisten stonden vijandig tegenover eene richting, die in meer dan een opzicht van de rechtzinnige kerkleer afweek en zich niet door de onderteekening aan de Nederlandsche confessie wilde laten binden. Wtenbogaert had zich geschaard aan de zijde der vrijzinnigen, die steun vonden bij Oldenbarneveld en de staten van Holland. Dit bleek duidelijk, toen hij in 1613 het beroep van Arminius te Leiden bevorderde. Het werd daarom betrokken in den strijd, die in 1605 tusschen Arminius en Gomarus uitbrak en op verre na niet geeindigd was, toen de eerste in 1609 stierf. Bij de conferentien tusschen beide hoogleeraren in de staten-vergadering was hij tegenwoordig, en zoodra Arminius gestorven was, trad hij aan het hoofd van al zijne geestverwanten op, om de bedoelingen der Calvinisten te verijdelen. Zij toch drongen aan op eene nationale synode, die uitspraak zou doen over het leerstellig geschil. De staten-generaal hadden de synode toegestaan, mits dat daarin de belijdenisschriften zouden worden herzien. De kerkelijken wilden hiervan niet weten. Wtenbogaert had zitting gehad in eene commissie, die de synode zou voorbereiden, doch waarin beide partijen het niet eens konden worden. Toen nu de kerkelijken en de classie van Alkmaar en elders duidelijk toonden, dat zij alle predikanten tot onderwerping wilden dwingen, door, onder bedreiging van schorsing en afzetting, de onderteekening van confessie en catechismus te eischen, stelde Wtenbogaert eene remonstrantie aan de staten van Holland, die in eene vergadering van vrijzinnige predikanten werd geteekend. Daarin waren hunne denkbeelden omtrent het leerstuk der voorbeschikking, waarover de strijd liep, en hunne grieven uiteengezet.

In den strijd tusschen remonstranten en contra-remonstranten, die hierop volgde en met de veroordeeling van de eersten op de Dordsche synode eindigde, treedt Wtenbogaert overal op den voorgrond. Door zijne bemiddeling werd Vorstius, ten spijt van Gomarus, tot opvolger van Arminius te

Leiden benoemd. Hij had ook de hand in de voorstelling van Episcopius. Hij was een der voornaamste onderhandelaars van remonstrantsche zijde in de Haagsche en Delftsche conferentien. In een belangrijk geschrift verdedigde hij het recht van de staten om in kerkelijke aangelegenheden handelend op te treden. Oldenbarneveld bediende zich van hem, toen hij eene verklaring van den Engelschen koning wilde uitlokken ten gunste van zijne kerkelijke politiek. Wtenbogaert stelde de kerkorde, die in Utrecht door de staten van dat gewest werd ingevoerd. Hij werkte met de Groot aan de resolutie tot vrede der kerk, die in 1614 door de meerderheid in de staten-vergadering van Holland werd overgenomen en trad als hare verdediger op. Zoo trachtte hij op allerlei wijze eene kerkelijke beslissing van het godgeleerd geschil tegen te houden en die niet anders dan op de uitwerping der remonstranten kon uitloopen, en ondersteunde hij alle pogingen tot bevordering der onderlinge verdraagzaamheid. De tegenstand der kerkelijke partij werd echter bedenkelijk, toen vele staatslieden zich van haar bedienden tegen Oldenbarneveld, en Maurits in de twisten werd gemengd. Er ontstond eene verwijdering tusschen Wtenbogaert en zijn Haagschen ambtgenoot Rosaeus, die tengevolge had dat de laatste zich met zijne volgelingen afscheidde. Gelijk reeds elders geschiedde, begonnen de contra-remonstranten in den Haag afzonderlijke godsdienstoefeningen te houden. Men weet hoe zij zich van de Kloosterkerk meester maakten, en toen Maurits in 1617 openlijk daar ter kerk ging, was het niet langer twijfelachtig, of Wtenbogaert en de remonstranten zouden zich moeten onderwerpen. De meerderheid in de staten-generaal, gesteund door eene machtige minderheid in de staten van Holland, wist ten laatste de synode door te drijven. In die dagen van spanning werd Wtenbogaert door Oldenbarneveld en de Groot betrokken in allerlei zaken, die hun later tot misdaad zijn aangerekend. Hij was even als deze staatslieden het mikpunt van den laster, die hem verstandhouding met Spanje en de Jezuïeten verweet. Na veel moeite gelukte het hem den band los te maken, die hem aan zijne gemeente verbond, ofschoon hij in den Haag bleef tot den 29sten Augustus, den dag van Oldenbarnevelds gevangenneming. Toen begaf hij zich naar Rotterdam waar hij zich eenige dagen schuil hield. Op raad van zijne vrienden, alsmede van Louise de Coligny, nam hij echter de wijk naar de Zuidelijke Nederlanden.

Hij vestigde zich te Antwerpen, waar hij enkele vrienden vond. Weldra voegde Taurinus, de schrijver van de Weegschael, zich bij hem, die echter ziek werd en stierf. Diens plaats werd spoedig ingenomen door Grevinchoven van Rotterdam, die insgelijks was uitgeweken. Van de remon-

strantsche predikanten die te Dordrecht veroordeeld en op last van de staten-generaal naar Waalwijk vervoerd waren, sloten de voornaamste, zooals Episcopius en Cupus, zich eerlang bij Wtenbogaert aan. Onder zijn beleid kwamen de ballingen te Antwerpen in eene vergadering bijeen, waarin degrondslagen der remonstrantsche broederschap werden gelegd. Intusschen was Wtenbogaert door den Haagschen kerkeraad eervol ontslagen, maar kort hierop door de provinciale synode van Delft onverhoord veroordeeld en afgezet. Dit kerkelijk vonnis, werd in 1619 door een politiek gevolgd. Na driemaal vruchteloos bij klokslag te zijn ingedaagd, zag hij zich in Mei door de vier en twintig rechters voor altijd gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard. Hem bleef nu niet anders over dan in den vreemde een verblijf te zoeken. In de Zuidelijke Nederlanden werd hij met onderscheiding behandeld. Hij genoot de eer van mannen als Peckius, Spinola, ja zelfs van den Spaanschen gezant de la Queva uitnoodigingen tot bezoeken te ontvangen. Zij hadden daarmede bedoelingen, die Wtenbogaert maar al te goed doorzag, en daarom besloot hij tegen het einde van het bestand naar eene andere schuilplaats om te zien. Hij vestigde daartoe het oog op Frankrijk.

In het voorjaar van 1621 vertrok Wtenbogaert naar Parijs. De samensprekingen aldaar met Jeannin en de Boissise gaven hem de zekerheid, dat hij in Frankrijk veilig zou zijn. Hij ging dus met Episcopius en Cupus daarheen en vestigde zich te Rouaan. Vijf jaren heeft hij hier gewoond, ofschoon hij soms weken in Parijs doorbracht bij de Groot en enkele geestverwanten onder de Fransche predikanten. Door briefwisseling en geschriften bleef hij voor de remonstranten rusteloos werkzaam. Met de Hugenoten, die zich voor de Dordsche canons verklaard hadden, liet hij zich niet in. Herhaaldelijk werd hij, even als in Antwerpen, aangezocht, om tot de Roomsche kerk over te gaan. Ofschoon hij zulke aanzoeken steeds onvoorwaardelijk afsloeg, werd hij toch door allen die hem kenden, zooals de president van Normandie, de Rieu zeer geacht. Toch verlangde Wtenbogaert in eene andere omgeving te leven. In 1624 stond hij gereed naar Hamburg en van daar naar Frederikstadt te gaan, toen hij bijna in handen zijner vijanden was gevallen. Hij bleef te Rouaan tot na Maurits dood. Op de gunstige berichten die hij van vertrouwde vrienden had ontvangen, alsmede van Episcopius, die in April 1626 naar Holland vertrok, besloot ook Wtenbogaert heimelijk in het vaderland weder te keeren. Eer hij hiertoe overging schreef hij tweemaal naar Frederik Hendrik, dien hij te Antwerpen persoonlijk had ontmoet. Den 26sten Augustus zette hij te Rotterdam voet aan wal.

In de eerste maanden moest hij zich zooveel mogelijk schuil houden. Zeer gaarne had hij den prins persoonlijk gesproken, maar deze achtte dit niet raadzaam, ofschoon hij genoeg liet blijken, dat W t e n b o g a e r t geen leed zou geschieden. Een verzoek van de generaliteit, op het advies van eenige rechtsgeleerden, om zich te mogen verdedigen tegen de beschuldigingen waarop zijn vonnis rustte, werd afgeslagen. Onafgebroken was hij werkzaam om de intrekking der plakkaten tegen de remonstrantsche samenkomsten en het ontslag der gevangenen op Loevestein te bewerken, en ofschoon al zijne pogingen hiertoe vruchteloos schenen te zijn, zoo moet het toch voor een deel aan zijn invloed worden toegeschreven, dat de remonstranten eerlang te Rotterdam, Amsterdam, den Haag en elders vrij vergaderden, ja zelfs ongehinderd kerken bouwen konden, terwijl geene enkele poging werd gedaan om de gevangenen na hunne ontvluchting te vatten. Hij waagde het zelfs meermalen te preeken. Dikwijls werd hij aangezocht om zich even als vroeger tot bemiddelaar te laten gebruiken, ten einde de breuk in kerk te heelen, maar na al het gebeurde was er voor het oogenblik aan geene verzoening te denken. W t e n b o g a e r t wijdde daarom al zijne krachten aan de belangen der remonstrantsche broederschap, waarvan hij het hoofd bleef tot aan zijn dood. Hij gaf haar eene handleiding tot het godsdienstig onderricht en eene kerkorde. Tot de laatste jaren woonde hij weder in zijn eigen huis, dat na de verbeurdverklaring eerst door een kamerheer van M a u r i t s , daarna door R o s a e u s was bewoond. Daar ontsliep hij ook den 4den Sept. 1644, na tot het laatst, in het genot van een krachtig lichaamsgestel, met ongemeene helderheid van geest, gearbeid te hebben voor de zaak waaraan hij zijn geheele leven had gewijd. W t e n b o g a e r t was een man van groote scherpzinnigheid. Letten wij op de breede rij zijner geschriften, waarvan wij het noodeloos achten de titels op te sommen, sedert daarvan R o g g e in zijne *Bibliotheek der remonstrantsche geschriften* eene volledige bibliografische beschrijving heeft gegeven; leggen wij daarnevens zijne tallooze brieven, die thans allen door denzelfden bij het historisch genootschap te Utrecht zijn uitgegeven, dan vragen wij: hoe heeft W t e n b o g a e r t , te midden van zulk een woelig en zwervend leven, tijd kunnen vinden tot eene schriftelijke werkzaamheid van zulk een omvang. Hij was ongemeen vlug met de pen, maar de inhoud zoowel zijner kleinere als grootere werken getuigt tegelijk van zijne zeldzame kennis, als van helderen blik. Bovendien muntten bijna al zijne geschriften niet enkel uit door degelijkheid van inhoud als door keurigen vorm. Van onschatbare waarde zijn steeds zijne *Kerckelicke historie* en zijn *Leven*, *kerkelijke bedieninge en zedige verantwoording*, die eerst na zijn dood het licht zagen. W t e n -

bogaert is ongetwijfeld een der merkwaardigste mannen in de Nederlandsche protestantsche kerk van de eerste helft der 17de eeuw. Als strijder voor de vrijheid van onderzoek en tegen het formuliergezang, voor de vrijheid van godsdienstoefening en tegen elke gewetensdwang, is hij een echte zoon der hervorming geweest.

Wtenbogaert is tweemalen gehuwd geweest, maar heeft geene kinderen gehad. Zijne eerste vrouw was Anna van den Broeck. Na haar dood in 1607 hertrouwde hij met Maria Petitpas, weduwe van François aux Brebis, uit Wesel.

Van hem bestaan verschillende portretten, die echter meerendeels slechte kopiën zijn van goede origineelen. Miereveld schilderde zijn portret, dat door Delff in plaat werd gebragt. Wij hebben eene uitmuntende gravure van Rembrandt. Ook werd hij door Vinkeles en Houbraken in koper gebragt.

Even als ons bestek slechts toeliet enkele hoofdpunten uit Wtenbogaerts levensgeschiedenis aan te stippen, zoo is het onmogelijk alle bronnen te noemen, die over hem zijn te raadplegen. Wij laten hier de voornaamste volgen.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 215; Burman, *Traj. erud.*, p. 434-445; Crenii *Animadv. Phil.*, P. XIII. p. 133, 134; Pars, *Ind. Bat.*, p. 217, 218 (met zijn portr.); J. Fabricii *Hist. Bibl.*, P. IV. p. 498-500; Chaufepiè; Wagenaar, *V.H.*, D. IX. bl. 86, D. X. bl. 58 enz; *Biogr. Univ.; Biogr. mod.;* Rogge, *Bibl. van Rem. Pamfl.*, bl. 87, 218; Wtenbogaerts *Leven*, *Oorspronch en voortganch der kerck. geschillen*, *Kerkel. historie*, *Brieven en onuitgegeven stukken;* Trigland's *Kerck. geschiedenis*, Baudart's *Memorien;* Brandt, *Historie der reformatie*, Regensbogen, *Geschied. der remonstranten;* Tideman, *Geschied. van de vestiging der remonstr. broederschap;* Ypey en Dermout, *Gesehied d. Ned. herv. kerk; Leven van N. Mann. en Vrouwen*, v. 51; Kist en Royaard's *Arch.*, D. V. bl. 178, D. IX. bl. 508; *Nav.*, D. VII. bl. 88, 176, D. IX. bl. 38; *Jaarb. v. Wet. Theol.*, D. I. bl. 298, D. II. bl. 76; *Godgel. Bijdr.*, D. XXXII. bl. 904; *Kron v h. Hist. Gen.*, 4 jg. bl. 255; Halma; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Woordenb. der zamenl.;* Glasius; Muller, *Cat. v. portr.*, en verder alle werken, aangehaald in Rogge's *Joh. Wtenbogaert en zijn tijd*, 3 dln. Amst. 1874-76.

[Mozes Wtenbroek]

WTENBROEK (MOZES). Zie UYTENBROEK. WTENWAEL. Zie UITENWAEL. WTENWEERDE. Zie UTENWEERDE. WTHOECK of WTHOUCK (HEYNDRICK). Zie UITHOECK (HEYNDRICK).

[Mr. Hendrik Asuerus Wttewaal]

WTTEWAAL (mr. HENDRIK ASUERUS), heer van Stoetwegen, was in de Utrechtsche geschiedenis zeer bekend. Hij was van 1746 tot 1748 burgemeester en werd in 1752 van

wege zijn weêrstand tegen de stadhouderlijke recommandatien uit de vroedschap verwijderd.

Zie T h o r b e c k e , *Levensschets van G. Wttewaal*, bl. 3.

[Gerard Wttewaal]

WTTEWAAL (GERARD) werd den 29sten April 1716 te Utrecht, weinige maanden na de terugkomst zijns vaders uit Oost-Indië, geboren. Zijn grootvader was de bovengemelde, zijn vader had in de O.I. den post van opperhoofd van Gorontale bekleed en was ‘een man van een regt en vrij oordeel en groote belezenheid, naarstig en een christelijk gedrag.’ Reeds in prille jeugd had zijn zoon lust om ter zee te varen, doch zag uit liefde jegens zijne moeder van zijn wensch af en kwam den vader te gemoet, die hem liefst voor het regterlijke bestemd had. Hij bezocht de H i e r o n y m u s -school en vervolgens de hoogeschool, waar hij van 1793-1801 bleef, zette daar zijne studie der oude letteren, vooral ook het Grieksch met den grootsten ijver voort en doorlas meer dan eenmaal de *rei rusticae scriptores* met de pen in de hand. Ofschoon de regtsstudie zijn voorname akademietaak was, oefende hij zich met geen minder ijver in de natuurkunde onder R o s s i j n en in de wijsbegeerte onder H e n n e r t . Den 28 Nov. 1801 werd hij na het verdedigen van theses, doctor in de beide regten en vestigde zich te Utrecht. Hij was reeds in 1800 hoogheemraad geworden van den Lekdijk bovendams, eene betrekking die hij tot 1830 bekleedde, bedankte voor een professoraat te Deventer en van ffscaal op de vloot, doch aanvaardde de betrekking van schepen zijner geboortestad 1803. Na de inlijving in het Fransche keizerrijk, gevolgd door de ontbinding der bestaande regtbank, was W t e w a a l niet over te halen om zich op nieuw te laten plaatsen. Zijn afkeer van het Fransche bestuur was zóó groot. dat hij, bij de komst van Napoleon te Utrecht, gecommitteerd om den keizer op te wachten, zulks rondelijk weigerde te doen. Ontslagen van zijn ambt als schepen, begaf hij zich ter woon naar buiten en werd hij landbouwer. Zijne natuurkundige, inzonderheid botanische studien, altoos in gemeenschap met zijn broeder, den med. doctor J a n W t t e w a a l l getrouwelijk voortgezet, kwamen hem nu te stade. Hij had met zijn broeder een tuin op Wickenburch aangelegd tot kweeking eener volledige inlandsche Flora en in 1809 W i l d e n o w 's handleiding in 't Nederduitsch uitgegeven. Hij was reeds in 1808 lid der commissie van landbouw geworden, waar hij meermalen als spreker optrad. Toen zich op 't eind van December 1813 de runderpest te Utrecht openbaarde, werd hij door die commissie aan het hoofd gesteld van het bestuur der buitengewone maatregelen, waardoor de verschrikkelijke ramp bij den oorsprong gestuit en alzoo van het land moest worden afgewend. De veepest werd gelukkig gestuit, doch het kostte

hem zijne gezondheid. In het volgende jaar sloeg hij het aanbod van een leerstoel der landhuishouding en botanie af, doch acht jaren later liet hij zich door zijn vriend Prof. T y d e m a n bewegen het hoogleeraarschap in de landhuishoudkunde te Leiden aan te nemen. Hoe hij die begreep verklaarde hij voor het groot publiek bij zijne inwijdingsrede van 1822 en vervolgens in 1828 bij de nederlegging van het rectoraat der universiteit. Aan hem vooral is Leiden de inrigtingen tot bevordering der landhuishoudkunde verschuldigd. Hij bezweek op zijn landverblijf onder Houten, voor het geweld eener kortstondige ziekte, in den ouderdom van 62 jaren den 6 Julij 1839.

Behalve zijn inwijdingsrede te Leiden *over de Landhuishoudkunde*, *uithoofde van hare belangrijkheid*, *de bescherming van 's Rijks regering waardig*, in *Annales Acad. Lugd. Bat.* 1822-1823, en zijne *Or. de agricultura salutis publicae vero fundamento*, in *Annales* 1828-1829, gaf hij nog in het licht:

Bijdragen tot de Staathuishoudkunde en de Statistiek, 2 stukjes.

Ook schreef hij eenige stukjes in het Tijdschrift der *Maats. tot bevordering der nijverheid* en in *den Vriend des Vaderlands* en was belast met de redactie van het tijdschrift door de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij uitgegeven.

Hij was lid van verschillende letterk. genootschappen, o.a. van het *Kon. Ned. Instituut* en directeur van het *Utrechtsch Genoots*.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d. Leids. Hooges.*, D. I. bl. 436, D. II. bl. 140-143, 262; T h o r b e c k e , *Levensschets van G. Wttewaall* in *Kunst- en Letterb.* voor 1838, D. II. bl. 421-427, 434-442; *Handel. d. Jaarl. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1839, bl. 7; *L. Student. Almanak*, 1839, bl. 129; S c h e l t e m a , *Mengelw.*, D. III. St. II. bl. 1 volgg.; *Aanh. op het Woordenb. van Nieuwenhuis;* K o b u s e n d e R i v e c o u r t .

[Jan Wttewaall]

WTTEWAALL (JAN), tweede zoon van den vorige, werd den 6 September 1810 te Utrecht geboren. Van zijne jeugd af had hij groote voorliefde voor de botanie en wat den jengdigen student bijzonder aanlokte was de kennis der inlandsche Flora. Tot zijne menigvuldige togten door verschillende oorden van het vaderland behoorde die naar het Beekberger woud op de uitgestrekte heide tusschen Apeldoorn en Zutphen, dat door kruidkundigen nog onbezocht was, en waarvan hij in het *Tijdschrift voor natuurlijke geschiedenis en physiologie* van Prof. J. v a n d e r H o e v e n en W.H. d e V r i e s e , D. III. bl. 1-6 eene korte beschrijving gaf. Terwijl hij te Leiden studeerde, barstte het oproer te Brussel uit. Ook hij en zijn oudere broeder B. W t t e w a a l l achtten het hun pligt het vaderland met de wapenen in de hand te dienen en werden opgeschreven in het corps jagers der Leidsche hoogeschool.

Na den veldtogt tot de studie teruggekeerd, bleef W t t e w a a l l zich bij voorkeur op de botanie toeleggen, in welke wetenschap hij verschillende belangrijke onderzoekingen deed, ook op praktisch gebied. Als vruchten daarvan zijn een klein opstel *over de vertakking der inlandsche grassoorten* in het aangehaalde tijdschrift opgenomen, en twee verhandelingen, waarvan eene *over het nadeelige van het snoeijen van opgaande boomen* te Utrecht in 1837 uitgegeven en de andere *over het ontstaan*, *den en de vormveranderingen van den stengel*, in het vermelde tijdschrift opgenomen werd. In 1839 behaalde hij den doctoralen graad op eene *Dissertatio oeconomica de arborum sylvestrium plantatione*.

Sedert vestigde zich W t t e w a a l l te Voorst en trad aldaar als theoretisch en praktisch beoefenaar van den landbouw op, rigtte bij zijne boomkweekerij een boerderij op, waar hij, vrij van vooroordeelen, al datgene invoerde wat hij in vreemde werken nuttigs en bruikbaars opgeteekend, gevonden of door eigen nadenken verworven had.

In 1841 gaf hij te Zutphen zijne *Opmerkingen wegens de appel- en peerboomgaarden in Nederland* in het licht, in 1847 stichtte hij de *Algemeene Landhuishoudelijke Courant*, van dat weekblad, eerst in 4°, later in fol. verschenen, bestaande uit 9 jaargangen (1852-1860) met houtgravuren.

Deze *Landbouw-Courant* heeft een nieuw leven in onze landbouw letterkunde opgewekt en bevat hoogst belangrijke artikelen van W t t e w a a l l 's hand. De roem der uitgebreide kennis van den redacteur verbreidde zich meer en meer, zoodat hij in 1851 door 's lands regering belast werd met het zamenstellen van het jaarlijksch verslag van den landbouw. Ook had hij een groot aandeel in het stellen van het *Verslag van de Koninklijke Nederl. Tentoonstelling van Landbouw te Arnhem*, uitgebragt aan Z.M. den Koning door de centrale commissie (1855). Door zijne statistischen werkzaamheden had bij leeren inzien dat er eenige millioenen jaarlijks verloren gingen ten gevolge van onbekendheid met de middelen om de schadelijke insecten van onze producten af te weren of wel hen door afdoende middelen te bestrijden. Zijn opmerking kwam ter oore van de hooge regering en hij werd met Prof. C. M u l d e r en mr. S.C. S n e l l e n v a n V o l l e n h o v e n gecommitteerd om der regering een plan dienaangaande in te dienen. Hun plan droeg echter de goedkeuring der regering niet weg; doch W t t e w a a l l was niet uit het veld geslagen. Hij besloot met goedkeuring der regering een werk over de schadelijke insecten te schrijven, doch het moest bij het besluit blijven, daar de tweede kamer der staten-generaal de post van kosten, die zulk een werk vereischt, verwierpen.

Nu besloot W t t e w a a l l tot het opstellen van een Com-

pendium, zijne 800 en eenige waarnemingen, doch hij overleed voor het ter perse ging, den 3 Augustus 1862. Hij huwde den 30 Junij 1843 mej. H.E. van Eelde, die hem twee zonen schonk, waarvan een overleed. Behalve de gemelde werken gaf hij nog in het licht:

Over het verleenen van premien voor het dooden van wezels en andere zoogenoemd schadelijk gedierte.

De bosschen in de gemeente Voorst en omstreken, *in verband beschouwd met het loofharken*.

De dieren die jagt maken op insecten.

Schadelijke insecten in *Volks-Almanak der Maats. tot Nut van 't Algemeen*. 1860.

Zijn vriend Snellen van Vollenhoven schreef zijne biografie.

Zie *Ned. Spectator* 1862, bl. 258, 291, 298.

[Jan Wubbels]

WUBBELS (JAN), leerling van J.M. Cock, opzigter over het kunstkabinet van Hope, in het door hem gebouwde lusthuis (Paviljoen) bij Haarlem, in 1794 naar Engeland overgevoerd. Ook teekende en schilderde hij.

Zie van Eynden en van der Willigen, D. II. bl. 414; Kramm.

[Abraham Wuchters]

WUCHTERS, WUGTERS of WOGTER (ABRAHAM), zwager van Carel van Mander, *de Jonge* en met hem in 1630 of 1639 naar Kopenhagen vertrokken. Vijf en twintig jaar bekleedde hij aldaar de betrekking van hofschilder. Met verlof van den koning, die hem ‘zijn conterfeiter en geliefden Abraham Wugters’ noemde, vertrok hij in 1664 naar Soroë, zette daar zijn kunst voort en overleed niet lang na 1680. Hij schilderde portretten en historieele onderwerpen.

Zie Kramm.

[D. Wuchters]

WUCHTERS (D.) bloeide tusschen 1510-1600 en schilderde graauw in graauw, zooals een schilderij voorstellende *de koningin van Scheba geschenken aan Salomo brengende*.

Zie Kramm.

[V. Wudrian]

WUDRIAN (V.) vermeldt Abcoude als schrijver van *Krijgsschole of merkteeken des Christendoms*. Amst. 1683. 8°.

Zie Abcoude, bl. 445.

[Adrianus Wulffaert]

WULFFAERT (ADRIANUS), in 1804 te Goes in Zeeland geboren, werd op twaalfjarigen leeftijd door zijn ouders naar Brugge gezonden om aldaar aan het Athenaeum opgeleid te worden. Zij gaven echter spoedig aan zijn verlangen toe om tot schilder gevormd te worden. Hij begaf zich onder de leiding

van Ducq en bezocht tevens de academie te Brugge, waar hij achtereenvolgens de eerste prijzen behaalde.

Na den dood zijns meesters, in 1829, begaf hij zich tot zijn verdere bekwaming naar Parijs, van waar hij een jaar later, weder naar Belgie vertrok, en te Gend den eersten prijs in het historieele vak behaalde met zijn voorstelling van *Mars*, *die Venus bij het graf van Adonis vertroost*. Hij leverde aldaar op de tentoonstelling van 1835 vier schilderijen, *de Schipbrevk*, *de Rust*, *een Zeeuwsch feest* en *het Ontwaken* voorstellende, voor welke de koninklijke maatschappij van schoone kunsten hem een medaille toewees en het lidmaatschap schonk. In 1836 zag men van hem op de Brusselsche tentoonstelling *een Visioen van Ste Philomene* en te 's Hage in 1839 een groote historieele voorstelling *de dood van de Ruyter*, door den koning aangekocht en in Maart 1844 aan de adelborsten te Medemblik vereerd, uit erkentelijkheid voor hunne vaderlandsliefde in de bijdragen tot de vrijwillige leening.

Een andere schilderij, *het Waken en Slapen* ten onderwerp hebbende, werd door prinses Albert van Pruissen aangekocht. De kerk van Menen bezit van hem een *Tafereel uit het leven van St. Vaast*, die van Westkerke een *Tafereel uit het leven van St. Omer*, de patroon dier gemeente, die te Goes *de Heiland in zijne benauwdheid in den hof Gethsemané*, *terwijl de Engel hem komt versterken* en *de H. Maagd als de bijstand der Christenen en troost der bedroefden*. Hij was te Antwerpen gevestigd en gehuwd met Clara Rooman, ook eene verdienstelijke schilderes.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

[Matthys Wulfraat]

WULFRAAT (MATTHYS), in 1648 te Arnhem geboren, zou voor geneeskundige worden opgeleid, doch verkoos zich liever in de schilderkunst te oefenen, onder Abraham Diepraam. Hij zette zich te Amsterdam neder en vervaardigde verdienstelijke historieele voorstellingen, moderne binnenhuizen in het klein. Hij heeft zich ook te Frankfort eenigen tijd met portretschilderen bezig gehouden en overleed in 1727. Zijn portret bestaat.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

[Margaretha Wulfraat]

WULFRAAT (MARGARETHA), dochter van den vorige, die tevens haar leermeester in de schilderkunst was, werd in 1678 te Arnhem geboren. Zij schilderde, schrijft Immerzeel, met een vaste hand en een vleiend penseel, in den smaak van Gaspard Netscher, uitvoerige portretjes en fraaije kabinetstukjes met historieele en mythologische voorstellingen. Hare naakten waren delikaat en de verschillende kleedingstukken wist zij naar eisch uit te drukken. Vooral

roemt men hare *Cleopatra*, *Semiramis* en twee stukjes met *Jagtnimfen*. De graveur Picart noemde haar ‘een wonder in de kunst’ en ‘de roem van hare sekse’. Zij was zeer nederig en bereikte den ouderdom van 60 jaren. Haar portret vindt men bij van Gool.

Zie Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. P. van Wullen]

WULLEN (mr. P. VAN), leefde in het laatst der 18de eeuw. Hij beoefende de Nederduitsche poëzy en vervaardigde in 1777 een treurzang *op het overlijden van E.V. Visch*, echtgenoote van Prof. Abdias Velingius.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Wb.*

[F. Wurtz]

WURTZ (F.) gaf in het licht:

Chirurgie. Amst. 1647. 4°.

[Gerardus Wuyster]

WUYSTER (GERARDUS), predikant te Groothuyzen en Avenborn, aan de Lind en te Heer Oudelands-Ambacht 1772, te Schipluiden 1776, te Purmerend en te Breda 1784, waar hij overleed.

Hij gaf in het licht:

Die heb ik ook gelezeu, *of uittreksels*, *uitlegkundige- en godgeleerde aanteekeningen uit beroemde schrijvers*. Breda 1822. 8°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 31, 47, 176.

[Cornelis Johannes Brachman Wuytiers]

WUYTIERS (CORNELIS JOHANNES BRACHMAN), in 1692 te Utrecht geboren, werd in 1715 gekozen tot aartsbisschop der zoogenoemde Cleresye. Benedictus XIII keurde in eene bul deze keus hoogelijk af, en inzonderheid de handelwijze der geestelijken, die daarmede ingestemd hadden, met name zekere Donker, van wien verklaard werd dat hij door Gods regtvaardig oordeel getroffen, overleden en een eeuwige verdoemenis was te gemoet gegaan. Donker, die nog leefde, (hij overleed 13 Julij 1731), had de stoutheid deze bul van den kansel af te lezen, om de misleiding te doen blijken, waaraan de H. Vader ten doel stond. Wuytiers wordt zeer geprezen wegens zijn godgeleerde kennis en geestelijken ijver. Ook zou hij te Amsterdam eenige wonderen verrigt hebben. Hij overleed in 1733.

Zie Dupac de Bellegarde, *Abrégée de l'Eglise Metropolit. d'Utrecht;* Kobus en de Rivecourt.

[J. Wuytz]

WUYTZ (J.) schreef:

Belijdenis van de ware Hervormde Religie tegen de dwalingen der Roomsche kerke, *in het openbaar gedaan in de groote kerk te 's Hertogenbosch*, 4°. derde druk.

Eenige texten uit het concilie van Trenten en den Roomschen

Catechismus, *welke aangehaald en niet uitgedrukt zijn in de bovenstaande belijdenis*. 's Hertogenb. 1754.

Zie A r r e n b e r g .

[Gerrit Jan van Wij]

WIJ (GERRIT JAN VAN), heelmeester te Amsterdam, lid van het kunstgenootschap aldaar, behaalde in 1778 de gouden medaille bij het Amsterdamsch geneeskundig genootschap *Servandis Civibus* voor zijne verhandeling op de vraag: *Kunnen wij ons overtuigd houden dat een waare kanker zonder afzetting nimmer tot geneezing is gebragt?*

Nog schreef hij:

Verhandeling over eene bijzondere bereiding en gebruik van de bijtende sublemaat in de Venus-ziekte door proeven onderzogt en bevestigd. Amsterd. 1777.

Heelkundige Mengelstoffen, m. pl. 2 dn. Amst. 1785.

Zie A r r e n b e r g ; *Boekzaal*, 1779, bl. 49.

[Joris Wijbo of de Vlaming]

WIJBO (JORIS) of DE VLAMING, ook GEORGIUS OCHAMUS SYLVANUS, geb. in 1530, predikant te Antwerpen van 1560-1567, gestorven in 1570 te Londen.

Hij gaf in het licht:

Gheestelycke liedekens gemaeckt ende ook sommige byeenvergadert. Door mr. Joris Wijbo, *alias Sylvanus. Noyt maer eens ghedruct ende nu de tweede mael ghedr. ende van nieus oversien*. Hier achter *M. Joris laetste predicatie. Met noch een corte beschrijvinghe zijner zieckte ende afscheydtkus uit deser werelt*, *ende sommige epitaphien* enz. *Noch hierby sommige gheestelicke liedekens noyt te voren in druck geweest om te singhen ofte te lesen. Tot Gorcum voor Jasper Troyen*, *woont tot* Dordr. 1596. 8°.

Zie t e W a t e r , *Tweede eeuwgetij*, bl. 21-23, 62, G e r d e s , *Euang. Renov.*, D. III. bl. 81, 217; H. v a n H a e m s t e d e , *Jubelpreek*, bl. 41 (die zijne schriften vermeldt); 's G r a v e n s a n d e , *Tweeh. jar. gedchat. der eerste Syn.*, bl. 223; B r a n d t , *Hist. der Rem.*, D. I; J.v. W e s e n b e e c k , *Beschrijv. v.d. Staat der Religie; Magdalena*, 1[...]58; R o g g e , *Bibl. d. Contra-rem.*, bl. 9; *Navorscher*, D. VI. bl. 127, 217.

[Michiels van Beetgum Wijbrandt]

WIJBRANDT (MICHIELS VAN BEETGUM). De bibliotheek van Ned. Letterk. te Leiden bezit van hem een hands.:

Stichtelijke Rijmen enz. van Jean Baptista Houwaert, *by een vergadert ende in deese ordre gestelt* door W.M.v.B. A^{o}. 1616.

Zie *Cat. d. Maats.; Nav.*, D. IV. bl. 320, D. V. bl. 122; *Vries. Volksalman.*, 1846, bl. 127-128.

[Jhr. Carel van der Wijck]

WIJCK (Jhr. CAREL VAN DER) werd den 1sten Februarij 1797 te Zutphen geboren uit Herman Jan Jhr. van der Wijck en Cornelia Constantia van der Muelen.

Door zijn vader, een man van uitgebreide kundigheden, werd zijne opvoeding zoodanig bestuurd, dat hij reeds vroeg was toegerust met die wetenschappen, die voor iederen krijgsman nuttig en voor den ingenieur onontbeerlijk zijn. Nadat de gebeurtenissen van 1813 aan Nederland zijn onafhankelijk volksbestaan hadden teruggegeven, werd de jeugdige v a n d e r W i j c k juist op zijn zeventienden verjaardag benoemd tot kadet bij het bataillon pontonniers, mineurs en sappeurs. Weinige maanden later, den 7 Mei 1814, werd hij aangesteld tot 2den luitenant-ingenieur, en als waarnemend adjudant toegevoegd aan zijn vader, destijds kolonel-ingenieur en directeur der 1ste directie van fortificatiën. Gelijk zoovele anderen in die dagen, had hij zijne bevordering geenszins aan eigen verdiensten te danken, doch hij bewees later meer dan voldoende, dat men in hem geenen onwaardigen begunstigd had. Gedurende het jaar dat nu volgde, was hij onverdroten werkzaam op het bureau zijns vaders, en ging hij, onder diens leiding, ijverig voort zich tot een bekwaam vestingbouwkundige te vormen. Hij was reeds destijds bestemd voor den dienst in 's lands overzeesche gewesten, maar toen in de lente van 1815 de troon van Frankrijk op nieuw door keizer N a p o l e o n beklommen was en de legers der verbondene mogendheden zich in België verzamelden, vond hij de gelegenheid zijne eerste schreden op het oorlogsveld nog op Europeschen bodem te doen. De kolonel-ingenieur v a n d e r W i j c k werd als generaal-majoor belast met de functien van adjudant-generaal bij het leger te velde en met het kommando der veld-ingenieurs; zijn zoon volgde hem als adjudant - 4 Mei 1815 - en nam in die hoedanigheid deel aan de veldslagen van Quatre-Bras en Waterloo, en aan het blokkeren van Quesnoy en Valenciennes. Hoezeer hij zich met ijver van zijne verpligtingen gekweten heeft, zoo waren de handelingen van den jeugdigen ingenieur, te midden der groote gebeurtenissen van 1815, niet van dien aard, dat zij bijzonder in het oog konden vallen, en dus ook hier eene afzonderlijke vermelding eischen.

Na den tweeden troonsafstand van keizer N a p o l e o n , vertrokken de troepen, voor Oost-Indie bestemd, derwaarts en ging ook hij, na den 5den September 1815 tot 1sten luitenant-ingenieur bevorderd te zijn, op den 29sten October daaraanvolgende van Texels reede naar Java. Den 13den Mei 1816 kwam hij te Batavia aan en werd hij onmiddellijk bij het wapen der genie in de 1ste groote militaire afdeeling in dienst gesteld. Weldra had men hem daar leeren kennen als een ijverig en kundig ingenieur, zoodat hij reeds, te rekenen van den 24sten Augustus 1817, werd bevorderd tot kapitein en op den 1sten Januarij 1818, als eerstaanwezend ingenieur voor Banka en Palembang, naar Muntok werd

gezonden. Nu was van der Wijck op een tooneel, waar hij eerlang bewijzen zou niet slechts ingenieur, maar ook soldaat en aanvoerder van soldaten te zijn.

Na eenigen tijd op Banka verwijld te hebben, verzelde hij den commissaris Muntinghe naar Palembang, en kwam daar in de maand Junij van 1818 aan. Gelijk men weet, werd Muntinghe met uitgebreide volmagt naar Palembang gezonden, om de verwikkelingen ten einde te brengen, die tusschen ons en den sultan gerezen waren. Die verwikkelingen werden, tijdens het verblijf van Muntinghe aldaar, nog vermeerderd door de bemoeijingen van den Engelschen luitenant-gouverneur van Benkoelen, sir Stamfordt Raffles, die weleer gouverneur van Java geweest en den Nederlanders zeer ongenegen was. Raffles ging zoo ver van te beweren, dat de Nederlanders geen regt hadden zich met de inwendige aangelegenheden van het Palembangsche rijk te bemoeijen, dewijl de sultan een door Engeland voor onafhankelijk erkend vorst was. Hij zond voor de oogen der Nederlanders, onder kapitein Salmond, een gewapend gezantschap aan dien sultan, dat met hem eene soort van of- en defensief verbond sloot, ten doel hebbende alle Europeanen, behalve de Engelschen, uit Palembang te verdrijven. Hoewel dit tractaat voor Muntinghe geheim bleef, zoo had Salmond niettemin de onbeschaamdheid de Britsche vlag op den door hem bewoonden dalm te hijschen, een overmoed, die onmogelijk lijdelijk kon worden aangezien. Toen Muntinghe niet terstond antwoord ontving op eenen brief, waarin hij den Engelschen op stelligen toon had uitgenoodigd, niet alleen die vlag te strijken, maar ook zich onmiddellijk van Palembang te verwijderen, besloot hij zich van hunne personen meester te maken en hen met geweld het grondgebied van den sultan, onzen vasal, te doen ontruimen. De kapitein van der Wijck kreeg last dit besluit ten uitvoer te brengen; voorwaar eene moeijelijke taak, want het gold hier het handhaven onzer eigene waardigheid, zonder die eener bevriende natie te kwetsen.

Reeds in den avond van den 4den Julij waren alle toegangen tot het verblijf der Britten door onze troepen bezet, en toen zij op daartoe gedane uitnoodiging, overgebragt door den kapitein luitenant ter zee Bakker en van der Wijck, hunne wapens niet wilden overgeven - de vlag was bij zonsondergang gestreken - en zich niet onder bescherming der Nederlanders stellen wilden, drong van der Wijck ten 3 uur van den volgenden morgen den dalm binnen, wekte den kapitein Salmond en beval hem, namens den commissaris Muntinghe, zijn detachement de wapenen te doen afleggen en zich met hetzelve naar de overzijde der rivier te laten geleiden, ten einde daar de verdere bedoelingen van den commissaris te vernemen. Na eenige tegenspraak onderwierp Salmond zich

aan dezen eisch, maar hij wilde als krijgsgevangen beschouwd worden, en drong er op aan dat van der Wijck hem en zijn luitenant den degen zou ontnemen. Hierin echter mogt van der Wijck nimmer bewilligen. Salmond met de zijnen moesten onschadelijk gemaakt worden, maar hen als krijgsgevangenen te bejegenen, zou eene daad van vijandschap tegen Engeland geweest zijn. Hij liet zich dan ook geenszins in dien strik vangen; hij behandelde zijne arrestanten wel met gestrengheid, doch ook met al die heusche voorkomenheid, waarop een officier van een vreemd, maar bevriend leger kan aanspraak maken, en het is zoowel aan zijn overleg en aan zijne gepaste wijze van handelen, als aan de voortreffelijke maatregelen van Muntinghe te wijten, dat wij zonder verdere botsingen onze waardigheid tegenover Engeland en ons gezag tegenover Palembang konden handhaven.

Ongeveer een jaar later, nadat de sultan van Palembang intusschen zijn troon had moeten ontruimen, om dien te zien bezetten door zijn broeder Badar Oedin, die weleer van de regering vervallen was verklaard, bekwamen de Nederlanders de overtuiging, dat de man, dien zij in aanzien hadden verheven, slechts een huichelend verrader was geweest. Op den 12den Junij 1819 wierp hij het masker geheel af en liet hij een gedeelte onzer troepen onverwacht uit zijnen dalm aangrijpen; de onzen, hoezeer overvallen, verdedigden zich niet alleen hardnekkig, maar dreven de Palembangers zelfs binnen hunne sterkte terug. Deze werd nu den volgenden dag eerst hevig van de korvetten *Ajax* en *Eendragt* uit kanon beschoten, en vervolgens door de onzen bestormd. De eerste aanval was vruchteloos, want men vond slechts steile muren en nergens eene opening, waar langs het binnendringen mogelijk was. De beide korvetten haalden nu voor de poort van den dalm en poogden die met haar geschut te vernielen, maar de verdedigers zetteden haar open en sloten haar niet voor dat eene aanvals kolonne haar bereikt had. Van der Wijck was een dergenen, die zich aan het hoofd van deze kolonne bevonden; met geveld geweer ging hij de infanterie en de met bijlen gewapende matrozen voor; hij kwam nog tijdig genoeg om de punt zijner bajonet tusschen de poort en den deurpost te brengen, maar zijne krachten, vereenigd met die van kapitein Weinrich, die zijne sabel insgelijks in de opening gebragt had, schoten te kort om het geheel sluiten van den toegang te beletten. Zij beproefden nog er met bijlen eene opening in te hakken, maar te vergeefs, want het hevig vuur, dat door de schietgaten der poort gemaakt werd, dwong hen tot den aftogt.

Toen men het vruchtelooze had ingezien der pogingen, om met de voorhanden middelen den kraton te nemen, werden de landtroepen allen ingescheept, hetgeen niet zonder tegen-

stand van den vijand en zonder belangrijke verliezen geschiedde.

'De commissaris Muntinghe' zoo schrijft A. Meis, in zijn *Verhaal van den Palembangschen oorlog van* 1819 *tot* 1821[1)], 'wilde nu aan de Peladjoe, dezelfde plaats die sultan Badar-Oedin naderhand zoo geducht heeft doen versterken, positie blijven houden, en alleen de zieken en gewonden naar Muntok zenden, vermits men op eenen spoedigen aanvoer van munitiën van daar konde rekenen, en het toch niet waarschijnlijk was, dat de vijand twee met troepen bezette korvetten zou durven en kunnen nemen. Ook de kapitein-ingenieur van der Wijck, een officier die reeds toen onmiskenbare blijken van die echt militaire deugden en talenten gaf, welke hem in het vervolg van tijd de algemeene achting bij het leger in zulk eene hooge mate verworven hebben, drong er hartstogtelijk op aan, daar stand te blijven houden; maar dewijl de kapitein-luitenant Bakker verklaarde dat de schepen met geene mogelijkheid konden blijven liggen, ging de commissaris er toe over naar Muntok te stevenen, ten einde daar versterking in te wachten, die hij in persoon te Batavia ging vragen.

Had men aan de Peladjoe den toevoer van munitiën kunnen blijven inwachten, en vervolgens weder opwerken tot aan den kraton, dan waren, naar alle waarschijnlijkheid, de groote toerustingen, die voor de expeditien van 1819 en 1820 gemaakt zijn, en de daarmede verbonden opofferingen aan bloed, geld en materieel, niet noodig geweest.'

Van der Wijck verzelde den commissaris Muntinghe naar Batavia, en werd van daar onmiddellijk tot het doen van rapport naar den gouverneur-generaal baron van der Capellen gezonden, die destijds op reis was. Van zijne zending teruggekomen, ontving hij, 10 Aug., te Batavia den last zich onder de bevelen te stellen van den kolonel Bisschoff, kommandant der landtroepen, bestemd om deel te nemen aan de expeditie, die door den schout-bij-nacht Wolterbeek nog in hetzelfde jaar tegen Palembang zou aangevoerd worden. Den 30sten kwam hij te Muntok op Banka aan en begon onmiddellijk alles in gereedheid te doen brengen, wat ten dienste der genie behoorde medegevoerd te worden. Den 17den en 18den September ging de expeditie onder zeil, en den 17den October kwam zij, na tallooze moeijelijkheden overwonnen te hebben, op 1½ kanonschot voor de batterijen van Palembang ten anker. De beide volgende dagen gingen verloren in eene vruchtelooze briefwisseling met den sultan, en den 20sten ging van der Wijck op ontvangen last de

1) Dit verhaal komt voor in den *Militairen Spectator*, 10de deel.

vijandelijke stellingen verkennen. Hij had het geluk daarvan eene naauwkeurige schets aan den schout-bij-nacht te kunnen overhandigen, die den volgenden dag daarnaar zijne beschikkingen nam en het vuur tegen de Palembangers liet beginnen. Dit vuur was allerhevigst, maar werd niet minder geducht beantwoord; de sultan had den tijd, die sedert den terugtogt der Nederlanders verstreken was, uitermate goed besteed en zulke krachtige middelen van tegenweer weten te verzamelen en te stichten, dat men, helaas! andermaal te kort schoot. De schepen der Nederlanders hielden af en verwijderden zich van onder het bereik der vijandelijke kanonnen. Zij hadden de overtuiging opgedaan, dat men des sultans versterkingen moest omtrekken, of onverrigter zake terugkeeren. Dientengevolge gaf de schout-bij-nacht W o l t e r b e e k aan den kapitein v a n d e r W i j c k last, eene verkenning te gaan doen, en de mogelijkheid eener omtrekking te onderzoeken. In den vroegen morgen van 24 October ging deze, met den kapitein L a e m l i n en een detachement flankeurs, op den regter oever van de Soensang of rivier van Palembang, aan wal; hij zocht den geheelen voormiddag te vergeefs naar een pad, dat hem door de wildernis kon voeren; wel gelukte het hem soms met veel moeite eenige honderde schreden voorwaarts te dringen, maar dan ook werd het woud weder zoo digt, dat het een muur geleek, of de bodem zoo week en moerassig, dat men vreesde er doorheen te zinken. Zonder het doel bereikt te hebben, moest hij zich weder naar boord begeven.

Toen de uitslag dezer verkenning aan den schout-bij-nacht W o l t e r b e e k was medegedeeld, en de inmiddels met den sultan aangeknoopte onderhandelingen geen gunstig gevolg hadden, gaf de aanvoerder bevel tot den aftogt, en op den 7den November bevond v a n d e r W i j c k zich weder te Muntok. De tijd, die hij nu tusschen de afgeloopene en de volgende expeditie naar Palembang op Banka doorbragt, verstreek alles behalve in rust en ledigheid. Reeds toen het eiland Banka door ons van de Engelschen werd overgenomen, heerschte daar ontevredenheid, verwarring en menigmaal openlijk verzet tegen het gezag der Europeanen. Het was den onzen nog niet mogen gelukken de goede orde aldaar te herstellen, en thans, nu ons aanzien voor Palembang zulk eene ernstigen knak had gekregen, namen de ongeregeldheden op Banka, ook door de aanblazingen en toegezonden hulp van B a d a r-O e d i n , op eene schromelijke wijze toe. Deze stand van zaken had ten gevolge dat de troepen, die van Palembang teruggekeerd en op Banka ontscheept waren, nog aanzienlijk versterkt moesten worden en gedurende de jaren 1819 en 1820 aanhoudend in beweging waren. Deze bewegingen waren hoofdzakelijk gerigt tegen oproerige inlandsche hoofden, die zich door een gewijzigd bestuur der tinmijnen in hunne onge-

oorloofde inkomsten verkort zagen, en zich tegen ons te weer stelden door verzet te land of rooverijen ter zee. Hun aanhang en overmoed nam zelfs zoodanig toe, dat zij van verweerders aanvallers werden, en dat het noodig was de hoofdplaats Muntok en eenige andere belangrijke punten in staat van verdediging te brengen. Deze taak werd aan den eerst-aanwezenden ingenieur v a n d e r W i j c k opgedragen, en nadat hij zich hiervan had gekweten, nam hij deel aan de meeste en belangrijkste togten en ondernemingen, die gedurende het genoemde tijdvak op Banka plaats grepen.

Nadat hij zich den 17den September 1820 had onderscheiden bij het nemen van Mendare, een roofnest, dat ten verblijf strekte van zekeren B a t i n-B a r i e n, een der aanvoerders van de opstandelingen, vertrok hij den 1sten October met eene expeditie, onder den luitenant-kolonel K e e r, van Koba naar de rivier Bantal. Men wist dat raden K l i n g, een der voornaamste en meest te duchten muiters en zeeroovers, in de moerassen dier rivier eene sterke benting had gebouwd, en dat zijn medestander raden A l i zich in de nabijheid van een dergelijk werk onledig hield. Op de rivier gekomen zijnde en zich overtuigd hebbende, dat de verschansingen van raden K l i n g werkelijk in de nabijheid waren, werd aan v a n d e r W i j c k - den 9den October - opgedragen zich te vergewissen of de berigten aangaande raden A l i eveneens op waarheid steunden. Het gelukte v a n d e r W i j c k, niet alleen de begonnen versterkingen van A l i te vinden, maar zelfs die te vernielen. Daarvan verslag gedaan hebbende, werd hij onmiddellijk weder uitgezonden ter verkenning der benting door raden K l i n g bezet. Hij bevond, dat het onmogelijk was op geschikten afstand van die benting te landen, en dat de aanval van de zijde der rivier over het algemeen met zeer veel zwarigheden zou gepaard gaan; hij bood zich echter aan eene kolonne te geleiden, die naar zijn oordeel van het zeestrand zou kunnen vertrekken, om de sterkte met kans op goeden uitslag van de landzijde aan te tasten. Dit aanbod werd gereedelijk aangenomen, en reeds den volgenden morgen ten uitvoer gebragt. Nog twee andere kolonnes, waarvan de eene door den luitenant kolonel K e e r zelven en de andere door radja A k i l, een onzer bondgenooten, werd aangevoerd, werkten tot de onderneming mede. De eerste zou van de rivierzijde de sterkte uit sloepen beschieten, de tweede zou al tiraillerende, door het kreupelhout der moeras, tegen haar oprukken. ‘Ten 12 uur op den middag begon het tirailleurvuur - ook dat van v a n d e r W i j c k; - de bezetting der benting beantwoordde dit onmiddellijk met kanon- en lillaschoten; spoedig liet zich ook het vuur uit de ligte stukken onzer sloepen hooren, en nu deed kapitein v a n d e r W i j c k, onder het slaan van den stormmarsch en met een *hoerah!*

op de benting aanrukken; de manschappen van radja Akil wedijverden met die van van der Wijck om de eersten te zijn; de luitenant der pionniers de Fruij, de sergeant Schuurman en de flankeur de Jager, waren de eersten die eene der flanken beklommen; radja Akil drong nu ook met de zijnen naar binnen en de sloepen onderhielden een levendig vuur; de vijand, zich van alle kanten besprongen ziende, verliet zijne batterijen, trachtte zich nog aan den rivierkant te verzamelen en stand te houden, maar werd ook hier spoedig door de moedige aanvallen, onder kapitein van der Wijck en radja Akil, overhoop geworpen. In minder dan 10 minuten waren de onzen geheel meester van deze belangrijke en door 300 man verdedigde stelling, en dit met eene magt die niet meer dan de helft der vijandelijke bedroeg.' Raden Kling werd onder de dooden gevonden en tot de gekwetsten aan onze zijde behoorde de kapitein van der Wijck. Een der eersten in de vijandelijke sterkte zijnde, zag hij hoe een onzer inlandsche soldaten het leven bedreigde van eene vrouw; hij schoot toe en redde haar van een wissen dood; maar naauwelijks had hij zich van haar afgewend, of het boosaardige wijf beloonde zijne edelmoedigheid door hem met een klewang eenen gevaarlijken houw in het achterhoofd toe te brengen.

Van zijne wonde hersteld zijnde, werd hem bevolen eene nieuwe nederzetting voor onze troepen te Toeboealie te ontwerpen, de uitvoering daarvan evenwel aan anderen over te laten, en vervolgens met den kapitein der artillerie Theunissen eene inspectie-reize over het geheele eiland te doen, ten einde de vereischte plannen te kunnen indienen tot het daarstellen van een goed en zamenhangend verdedigingstelsel. Deze werkzaamheden hielden hem onledig, tot hij daarvan afgeroepen werd door de toebereidselen, die het wapen der genie vorderde, voor den togt van den generaal-majoor de Kock naar Palembang.

Op den 16den Mei scheepte van der Wijck zich in op de *Kombang-Jati*, met zijne onmiddellijken chef den luitenantkolonel ingenieur Cochius, die bij deze expeditie aan het hoofd der genie en pionniers stond. Het verdere personeel, benevens het materieel der genie, vond zijne plaats op denzelfden bodem.

Toen de vloot voor de batterijen van Palembang was aangekomen, kreeg van der Wijck bevel op den 12den Junij eene verkenning mede te maken, die, op den regter oever der Soensang, door den chef van den staf des opperbevelhebbers en de chefs der infanterie, der artillerie en der genie moest verrigt worden. Men stapte aan wal, ter plaatse waar van der Wijck die in het vorige jaar tot hetzelfde einde had gedaan. Door hem voorgegaan, strekte men de ver-

kenning iets verder uit dan toen; doch men stiet, na ongelooflijke moeijelijkheden doorworsteld te hebben, weder aan den Soensang en moest, zonder het doel bereikt te hebben, naar boord terugkeeren. Dit doel was een weg te vinden, die de onzen kon voeren naar de Peladjoe, eene rivier die bij Palembang in de Soensang valt, zoodat de stad bij het pant ligt waar de beide stroomen zamenvloeijen. De linkeroever dier rivier was eveneens met sterk gewapende batterijen bezet; die batterijen moesten almede verkend worden; men moest onderzoeken of men ze ook, van den regter oever der Peladjoe, zou kunnen enfileren, en of men die rivier misschien zou kunnen oversteken, om de vijandelijke verschansingen in den rug te nemen. Den volgenden morgen, ten half zes, zette men andermaal voet aan wal en ging de poging hervatten. Van der Wijck was weder aan de spits. Met de bijl in de hand en geleid door het kompas, drong men door struiken en bosschen, met behoedzaamheid overschreed men moerassen, en met de grootste koelbloedigheid waagde van der Wijck zich hier en daar alleen, te midden van argwanende inlanders, tot het bekomen van inlichtingen. Eindelijk bereikte men de Peladjoe; uit hooge boomen werden nu des vijands stelling en de loop der rivier naauwkeurig opgenomen, en men ontwaarde dat het enfileren der batterijen mogelijk zou wezen, indien slechts geschut van voldoend kaliber aldaar ter plaatse kon gebragt worden; dit had men echter in den opmarsch gezien dat ondoenlijk was. Het overtrekken der rivier werd bevonden wel eene koene onderneming, maar geene onmogelijkheid te zijn.

Des avonds om vijf uur was men weder aan boord terug. Daar de opperbevelhebber tot het doen overtrekken der Peladjoe besloten had, werd aan van der Wijck opgedragen aan den zeer moerassigen oever der Soensang eene ontschepingsplaats, eene soort van landhoofd, te bouwen. Dit hield hem den geheelen 15den Junij bezig, en den volgenden dag verzelde hij de 600 man, die onder den kolonel Bisschof met ligt geschut en met pontons over land naar de Peladjoe werden gezonden. Ofschoon de weg reeds eenigzins gebaand was, kostte het aan de pionniers, onder van der Wijck, een ongehoorden arbeid, om hem geheel geschikt te maken voor den marsch van zulk eene magt, met alles wat er toe behoorde. Even voor den middag bereikte men de Peladjoe, maar de onzen waren door den vijand ontdekt en werden gedurende den ganschen dag, zoowel uit grof geschut van de overzijde der rivier, als uit lilla's van vijandelijke praauwen, hevig beschoten; den volgenden nacht rees het water bijzonder hoog, zoodat het terrein, waarop zij zich bevonden, daarmede 1½ voet bedekt was; de hoofdaanval, dien zij moesten ondersteunen, kon door tegenwind geen plaats grijpen; het was

onmogelijk hier nog 24 uren te vertoeven, en men was derhalve genoodzaakt den toeleg op te geven en naar boord terug te keeren.

Op den 24sten Junij, den dag der roemrijke overwinning bij Palembang, was v a n d e r W i j c k met een detachement van 25 pionniers bij de troepen waarmede de kolonel B i s s c h o f de batterijen van Gombora nam. Nadat de vijand die sterkte verlaten had, ontving hij last de vlugtelingen te vervolgen en de noodige posten uit te zetten; later scheepte hij zich met zijn detachement weder in en nam deel aan het veroveren der Peladjoe-batterijen. Toen die verovering volbragt was en door onvoorzigtigheid de bamboezen gebouwen, welke achter de wallen stonden, waren in brand geraakt, werd aan hem en zijne pionniers het blusschen opgedragen. Moeijelijk en gevaarlijk was die taak, door het vele buskruid in die buizen geborgen. V a n d e r W i j c k deed met de grootste koelbloedigheid alles wat in zijn vermogen was; hij stelde zijn leven menigmaal op het spel, maar eindelijk moest men de hoop opgeven, en niet alleen de bamboezen woningen, maar ook de batterijen, die bijna geheel van hout waren vervaardigd, met al het kostbare verdedigings-materieel wat zich nog daarop bevond, lijdelijk door de vlammen zien verteren. Den volgenden dag was hij met zijne pionniers ijverig behulpzaam bij het opruimen van het paalwerk in de rivier, ten einde aan de schepen een doortogt te openen voor het geval, dat de kraton welligt met geweld moest genomen worden; dit was echter overbodig en op den 1sten Julij had v a n d e r W i j c k de zelfvoldoening, in dit vorstelijk verblijf de laatste handelingen bij te wonen in eene krijgsverrigting, tot wier welgelukken hij, naarmate van zijnen rang, zooveel had bijgedragen. Schoon was dan ook de belooning, die hem daarvoor te beurt viel, want reeds na den 15den Junij 1821, voor zijne vroegere verrigtingen te Palembang en Banka, tot ridder 4de klasse der militaire Willemsorde te zijn benoemd, ontving hij thans van die orde het onderscheidingsteeken der 3de klasse.

Tot in Augustus 1822 bleef v a n d e r W i j c k nu den dienst van eerst aanwezend ingenieur voor Banka en Palembang waarnemen, en begaf zich toen naar Batavia om mondeling voorstellen te doen en inlichtingen te geven over nieuwe werken van verdediging in deze beide gewesten aan te leggen. Te Batavia nam hij tevens de dienst van eerstaanwezend ingenieur in de 1ste groote militaire afdeeling waar, en keerde in December naar zijn vorigen werkkring terug, om aan de officieren der genie de noodige verklaringen en ophelderingen te geven over de versterkingen, die de regering thans besloten had aldaar te doen bouwen. Zoodra alles geregeld en de uitvoering reeds begonnen was, ontving hij in Mei 1832 bevel

de functien van eerstaanwezend ingenieur in de 2de groote militaire afdeeling te aanvaarden. Tot in Februarij 1824 ging hij daarmede voort en werd toen naar Batavia geroepen, om, gedurende eene, veel tijds vereischende, inspectie reis van den luitenant-kolonel C o c h i u s naar de Molukken, de werkzaamheden van directeur der fortificatien en der civiele gebouwen waar te nemen. Ook het jaar 1824 verliep dus voor hem onder werkzaamheden van den vrede; maar nadat hij den 9den Januarij 1825 tot majoor-ingenieur was bevorderd, begaf hij zich naar Makassur, om, onder het opperbevel van den generaal-majoor v a n G e e n , als chef der genie aan den oorlog op Celebes deel te nemen.

Den 30sten Januarij kwam hij daar aan en begon al dadelijk de forten Rotterdam en Valkenburg in oogenschouw te nemen, en de noodige voorstellen ter hunner verbetering aan den opperbevelhebber voor te dragen en doen uitvoeren. Vervolgens werd hij door den majoor G a m b i e r , chef van den staf, vergezeld, naar Maros gezonden, ten einde die districten naauwkeurig te verkennen.

Hij kweet zich weder op eene uitstekende wijze van zijne taak, en na op Makasser teraggekomen te zijn, de werken der stad verbeterd en het noodige materieel voor de genie ten dienste van den veldtogt verzameld te hebben, scheepte hij zich op de *Fatal-Barri* in. Op den 1sten Maart kwam de vloot voor Bonthain ten anker en begon de ontscheping. De vijand ontruimde zijne versterkingen te Biangkeke en Batto-Balla zonder slag of stoot, en den 4den ging de generaal met zijne hoofdmagt op marsch ten einde de vlakte tusschen Bonthain en Boele-Komba te zuiveren. Tegen zijne verwachting kon hij zich nog dienzelfden nacht in Boele Komba nederslaan, en deze uitkomst was hij verschuldigd aan de pogingen van v a n d e r W i j c k . Toen de generaal v a n G e e n zijne troepen op den 4den, des middags ten twaalf uur, het bivak had laten betrekken, en wel op eene plaats, die daartoe bij gebrek aan beter gekozen maar overigens niet zeer geschikt was. kreeg v a n d e r W i j c k bevel ten 3 uur, met 18 man infanterie en 10 huzaren, eene veldontdekking te doen. Toen hij een kwartieruurs gemarcheerd had, ontwaarde hij eene kleine vijandelijke benting, op wier wallen zich aanvankelijk eenige verdedigers vertoonden, die haar evenwel in overijling verlieten toen hij, in weerwil zijner geringe magt, bestendig bleef naderen. Na die sterkte behoedzaam binnengetrokken te zijn, stelde hij zijne troepen op tusschen haar en een aantal kampongs, die op korten afstand voor hem lagen; de naastbijzijnde liet hij doorzoeken, en alles geheel verlaten en van den vijand geen spoor vindende, besloot hij hier stand te houden en aan den generaal berigt te zenden, hij liet er bijvoegen, dat de hier stroomende rivier Ponree zoet water

in overvloed had, en dat de vlakte ook in andere opzigten uitmuntend geschikt was, om den troepen ten bivak te strekken; hij liet den generaal wijders verzekeren, dat het verder voortzetten der veldontdekking hem zeer raadzaam toescheen, maar dat hij geene troepen genoeg had, om zich te midden van zoovele kampongs te begeven. Dit verslag werd op zijn verzoek overgebragt door den chef van den staf, die hem vrijwillig gevolgd was. Tegen half zes ontving hij, met het bevel zijne beweging te vervolgen, de verzekering, dat de gevraagde versterking binnen weinige oogenblikken zou opdagen. De generaal v a n G e e n met zijn staf, een sterk geleide huzaren en eene compagnie infanterie, verscheen in persoon en rukte met v a n d e r W i j c k tot Boele-Komba voort.

In den nacht, die op dezen togt volgde, kreeg v a n d e r W i j c k eene vermaning van koorts, dit herhaalde zich en weldra lag hij, tot zijn leedwezen, geheel op het ziekbed nedergeworpen. Hij bleef zich niettemin, zooveel zijn krachten het toelieten, met de aangelegenheden van zijne dienst bezighouden. Toen de Nederlanders zich te Badjoa hadden gevestigd, was zijne koorts geweken, maar gevoelde hij zich nog zeer zwak, in weerwil daarvan hield hij zich bezig met het doen opwerpen en later met het slechten der verschansingen, die aldaar aanvankelijk noodig, maar later overtollig werden geacht. Op den 9den April kwam hij, eenigzins in krachten toegenomen, met de expeditie weder te Makassar aan. Reeds gedurende de reize van Badjoa derwaarts, had hij van den generaal v a n G e e n de vereerende opdragt ontvangen, het sterke Soepa, dat thans aan de beurt lag om door de onzen genomen te worden, te gaan verkennen. Den 24sten April stevende hij derwaarts, verzeld van den 1sten luitenant-adjudant v a n G e e n en den luitenant der artillerie R u t t e , die vóór den oorlog te Soepa geweest was. Bijgestaan door deze beide officieren, kweet hij zich, hoewel de koorts hem weder overvallen had en hij zich zeer zwak gevoelde, op zulk eene voortreffelijke wijze van zijne taak, dat de generaal v a n G e e n , na den val van Soepa, verklaarde: ‘Het is gebleken, dat de plaatsen voor den aanleg van batterijen, welke door dien hoofdofficier waren aangewezen, voor het geval dat Soepa zich zou verdedigd hebben, met zeer veel oordeel en juistheid waren gekozen.’ Hij voegde er bij: ‘Iemand, die met de plaatselijke gesteldheid van Soepa naauwkeurig bekend ware geweest - dat hier geenszins het geval was - had voorzeker zich niet beter van deze taak kunnen kwijten.’

Toen onze troepen bij Soepa geland en de voorwerken dier sterkte genomen hadden, was v a n d e r W i j c k op den 25sten Julij belast met het doen der verkenning, die door den majoor C o e h o o r n gedekt werd. Na het in onderwerping komen van den koning van Soepa, op dienzelfden dag, was het

eveneens v a n d e r W i j c k die de voor ons geopende poort, tegenover den Tamarindeboom, het eerst in bezit nam, in weerwil dat de Soepaërs, in strijd met de bevelen van hun' vorst, zich daartegen schenen te willen verzetten, en die nog voor zonsondergang, door het doen slechten van slechts eenige met oordeel aangewezen gedeelten der werken, de stad Soepa geheel buiten staat van verdediging stelde, al had ook de koning met zijne nog sterke bezetting van zijn reeds gegeven woord willen afwijken en weder de wapens tegen ons opvatten.

Weinig tijds nadat de veldtogt op Celebes was afgeloopen, en nadat v a n d e r W i j c k naauwelijks zijne verantwoording van gebruikt materieel enz. had opgemaakt, en nog niet volkomen van zijne ziekte hersteld was, kreeg hij reeds weder bevel zich met den majoor S o l l e w i j n naar Borneo in te schepen, ten einde de nieuwe krijgsverrigtingen op dat eiland bij te wonen en de fortificatie-werken aldaar in oogenschouw te nemen. Op den 1sten Augustus vertrok hij derwaarts, maar zijn verblijf op Borneo was kort, daar hij, even als S o l l e w i j n met zijne troepen, wegens den uitgebarsten opstand van D i e p o-N e g o r o , in September naar Java moest oversteken.

Reeds den 15den van die maand was hij tegenwoordig bij het gevecht van Demak, en bij de gelukkige overwinning aldaar door den generaal v a n G e e n op den prins van Serang behaald. Vervolgens begaf hij zich naar Djokdjokarta en onderscheidde zich op den 24sten October bij den togt naar Daging, door den luitenant-generaal d e K o c k in persoon aangevoerd. Gedurende den verderen loop van den regentijd van 1825 op 1826 was hij te Djokdjokarta belast met het bestier der genie-zaken. Talloos waren de werkzaamheden aan dit bestier verbonden, want met de sterkte der troepen nam ook de menigte van zieken in en en om Djokdjokarta aanhoudend toe, en er moest dus niet alleen gezorgd worden voor kazernering en stalling, maar ook voor zieken-inrigtingen, voor magazijnen, voor woningen van officieren enz.; daarbij waren er rondom de hoofdplaats een aantal punten te versterken, en ook dit greep naar zijne voorstellen en onder zijn toezigt plaats. Eene der belangrijkste verschansingen, door hem opgeworpen, was die te Pesangen. Aan het hoofd eener kolonne, was hij zelf in den aanvang bestendig op de plaats om den arbeid te beschermen, en deed hij menigen togt in den omtrek, ten einde dan eens alleen, dan eens in verband met de bewegingen van majoor D u p e r r o n uit Magelan, het noorden van Mataram en het zuiden van Kadoe van opstandelingen te zuiveren. Van Pesangan teruggekeerd, trad hij nog menigmaal uit den eigenaardigen werkkring van den ingenieur, om aan het hoofd eener troepen-afdeeling krijgsondernemingen van meerder of minder belangrijken aard te

besturen. Hij bleef zich naderhand zelfs weder een gernimen tijd met eene kolonne te Pesangan vestigen, om in den omtrek de brandals (opstandelingen) te bestoken, rukte naderhand in Djokdjokarta binnen en was, na zich op den 28sten Mei 1826 onderscheiden te hebben, bij het nemen van de versterkte dessa Kembang-Aroom, op den 9den Junij tegenwoordig bij de roemrijke bestorming van den kraton Pleret, door den kolonel C o c h i u s . Groot was het aandeel, dat v a n d e r W i j c k had in het welslagen dezer gewigtige ouderneming, waaruit de bloedigste en langdurigste strijd voortvloeide, die gedurende den geheelen oorlog plaats vond. Hij was onder anderen een der eersten die de hooge en steile muren beklommen, en het is te wijten aan de onverschrokkenheid en aan de volharding, die hij te midden van het grootste gevaar aan den dag legde, dat de eerste troepenafdeeling, die in den kraton was nedergedaald, niet geheel in de pan werd gehakt, en dat drie dappere officieren - de kapitein d e S t u e r s met den luitenants d e F r u i j en V u r s t e m b e r g - die zwaar gewond op de schietstelling aan de binnenzijde van den muur lagen, niet jammerlijk door den vijand werden afgemaakt.

In de maand Julij daaraanvolgende nam hij, bij de troepen door den kolonel C o c h i u s aangevoerd, als chef der genie deel aan den veldtogt van Dixo. Na de rampspoeden, die de onzen in den aanvang van Augustus troffen, rukte hij met deze troepen weder naar Djokdjokarta en hield zich daar ijverig bezig, om de stad meer en meer in staat van tegenweer te stellen. Tot in de maand December 1826 bleef hij daar, aanhoudend voortgaande op verschillende punten bentings op te werpen, daarin woningen en magazijnen te plaatsen, en deze, benevens de schansen, kampementen en gebouwen, die reeds elders in den omtrek bestonden, te verbeteren of in goeden staat te onderhouden. Tusschen dit alles moest hij zich menigmaal met eene kolonne op marsch begeven, tot het afhalen en begeleiden van levens- en krijgsbehoeften voor Djokdjokarta, of het onderhouden der gemeenschap tusschen deze stad en Solo of Magelan.

Op den 17den December werd hij door den kolonel C o c h i u s , aan het hoofd eener mobiele kolonne, naar Kalidjenking gezonden. De vijand hield destijds op eene schromelijke wijze huis in het zuiden en zuidwesten van Kadoe, en scheen deze residentie tot elken prijs te willen bemagtigen. V a n d e r W i j c k moest men hierin, gezamenlijk met den kolonel C l e e r e n s , die te Minoreh stond, verhinderen. De goedgeslaagde krijgsverrigtingen dezer beide hoofd-officieren deden den overmoed des vijands bedaren en hem van het vermeesteren van Kadoe afzien. D i e p o - N e g o r o trok zich in de tweede helft van Januarij 1827 naar Loano

terug, en ondernam gedurende de eerste weken in die oorden niets meer dat eenige vermelding verdiende. Zijne tegenspoeden hadden zelfs den afval ten gevolge van eenige hoofdaanvoerders, die daartoe reeds sedert geruimen tijd door de onzen waren aangespoord.

Den 24sten Maart rukte v a n d e r W i j c k weder te Djokdjokarta binnen, en bleef voorloopig aldaar soortgelijke diensten bewijzen, als voor zijn jongste vertrek uit de hoofdstad naar Mataram.

Intusschen werd het leger, dat in de vorstenlanden van Java te velde was, in mobiele kolonnen verdeeld en v a n d e r W i j c k kreeg de 4de voor goed onder zijne bevelen. Na op den 30sten Mei den vijand te Sambirotto opgezocht en verjaagd, en den 10den Junij de onderneming der onzen tegen Passer Kembang ondersteund te hebben, sloeg hij zich den 13den in een kampement bij Tempel neder. Hier bleef hij tot in het einde van 1827. Het doel zijner zending was, om, in overeenstemming met andere langs den grooten weg geëchelonneerde kolonnes, de gemeenschap tusschen Magelan en Djokdjokarta te onderhouden, den vijand, waar hij zich in de nabijheid vertoonde, aan te vallen en te verslaan, en vooral te zorgen hem uit het Padjangsche te houden en naar het westen, over de Progo, te dringen. Het aantal togten en meer of min ernstige gevechten, door hem ondernomen en geleverd, is zoo groot, dat alleen de beknopte vermelding daarvan vele bladzijden zou beslaan. Wanneer men daarbij overweegt, dat hij als hoofdofficier der genie, waar het slechts eenigzins kon, zich te bemoeijen had met den opbouw der talrijke schansen, die te dier tijde gesticht werden, dan zal het wel geene verwondering baren, dat de krachten van een ligchaam, 't welk gedurende drie jaren onophoudelijk aan vermoeijenissen en ontberingen was blootgesteld, eindelijk waren uitgeput en dat v a n d e r W i j c k, hoezeer lang en vruchteloos daartegen geworsteld hebbende, ten slotte geheel magteloos op het ziekbed lag nedergeworpen. Ware hij met minder dienstijver en met zeer zucht naar rust en gemak bezield geweest, dan had hij zich al voor lang op eene eervolle wijze van het tooneel des oorlogs kunnen verwijderen, want reeds den 17den Mei 1827 was hij benoemd geworden tot chef van de 3de afdeeling (genie) van het militair departement; maar op zijn uitdrukkelijk verzoek had men hem nog voorloopig bij het leger te velde doen verblijven. Thans echter was een verlof tot herstel van gezondheid naar Nederland noodzakelijk geworden, en den 1sten Februarij 1828 vertrok hij van Batavia derwaarts.

In Nederland werd hij den 17den Julij 1828 aangesteld tot luitenant-kolonel bij de genie in Oost-Indië, en kort daarna genoot hij de onderscheiding, benoemd te worden tot lid eener

commissie, die ‘aan den minister voor de marine en de kolonien de noodige voorstellen moest doen omtrent de meest geschikte, zoo militaire als staatkundige, maatregelen tot demping van het bestaande oproer en het herstel en de bevestiging der rust op Java.’ In eene vleijende missive van 3 April 1829, werd hem door genoemden minister 's konings tevredenheid betuigd in de belangrijke werkzaamheden dier commissie.

Geheel hersteld zijnde, scheepte hij zich den 20sten October 1829 weder in en kwam den 26sten Februarij 1830 op Java terug. Den 22sten Maart daaraanvolgende werd hij aangesteld tot chef van de 3de afdeeling (genie) van den algemeenen staf en nog in hetzelfde jaar - 4 December - ontving hij de vereerende en gewigtige benoeming tot chef der genie in Nederlandsch Indië.

Het was in deze betrekking, dat hij zich bezig had te houden met die hoogstbelangrijke aangelegenheid, die hem tot onvergankelijken lof verstrekt en die zijnen naam zal doen leven, zoolang Nederland zich in het bezit van Java verheugt. Wij bedoelen het verdedigingsstelsel van Nederlandsch Indië in 't algemeen en dat van het genoemde eiland in het bijzonder. Tijdens het bestuur van den luitenant-generaal v a n d e n B o s c h , als gouverneur-generaal, ontving hij bevel, in overeenstemming met bepaalde beginselen door dezen hoogen ambtenaar vastgesteld, over die zaak de noodige voorstellen en ontwerpen in te dienen. Na rijp beraad en na menigvuldige en dikwerf langdurige onderzoekingen, die dan eens in het kabinet en dan eens op het terrein plaats grepen, bood hij zijne plannen aan, die zoo voortreffelijk werden bevonden, dat het stelsel van verdediging, dat ons het bezit van het onschatbare Java moet waarborgen, later bijna geheel naar zijne begrippen werd geregeld. Toen zijne denkbeelden, voor zooveel noodig aangevuld door de beschouwingen van den luitenant-generaal v a n d e n B o s c h en den generaal-majoor en den generaal-majoor C o c h i u s , kommandant van het leger, den vorm van een volledig voorstel aan de hooge regering van het moederland hadden aangenomen, en toen na veel arbeids de vereischte teekeningen, begrootingen, enz. waren gereed gekomen, werd aan v a n d e r W i j c k - die intusschen op 29 Januarij 1834 tot kolonel benoemd was - de vereerende taak opgedragen naar Nederland te vertrekken, ‘met het algemeene plan van verdediging van Java door hem ontworpen,’ (zoo luidt de uitdrukking voorkomende in zijn officielen staat van dienst), en dienaangaande in persoon de noodige inlichtingen en ophelderingen te geven.

Den 5den Julij 1835 scheepte hij zich in en had het genoegen zijne ontwerpen ook in Nederland den hoogsten bijval te zien verwerven. Bij koninklijk besluit van 7 December

1836 werd hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, en de minister van kolonien ontving van Z.M. den last hem te doen weten, dat deze benoeming ‘ten bewijze strekte van 's konings bijzondere tevredenheid wegens het door hem bereids verrigtte, met betrekking tot het plan van verdediging van Nederlandsch Indië.’ In hetzelfde kabinets rescript van 7 December 1836, waarin deze woorden voorkomen, werd bepaald, dat op de dagorder in Indië zouden bekend gemaakt worden, als zich onder het opzigt van den kolonel van der Wijck bij de uitwerking van het hierboven vermelde plan te hebben verdienstelijk gemaakt, de kapitein der genie Schönemarck, de 1ste luitenant der genie Kortz, de 2de luitenants der sappeurs von Neidschutz, von Etzdorff, Mangin en Claisse, de 1ste en 2de teekenaars Peterman en Snel, de kadet onderadjudant Busscher, de onderadjudanten Tuhrop en Wijttenbach, en de sergeant Ernst. De meesten dezer laatsten hadden onder de onmiddellijke leiding van den 1sten luitenant Kortz gestaan en waren door hem tot bekwame regtlijnige teekenaars gevormd.

Nadat dit plan thans in al zijne bijzonderheden geregeld en vastgesteld was, vertrok van der Wijck weder naar Java, om tot de uitvoering over te gaan. Den 10den Augustus 1837 kwam hij daar aan, en werd kort daarop - 18 December - benoemd tot kolonel-directeur der genie en inspecteur der sappeurs. Nu evenwel begonnen de grootste moeijelijkheden voor hem eenen aanvang te nemen. Het plan van verdediging kwam hierop neder, dat de drie voorname steden van Java: Batavia, Samarang en Soerabaija versterkingen zouden bekomen; de beide eersten zouden slechts citadellen verkrijgen, maar de laatste zou geheel omwald worden; voorts zouden de belangrijkste reeden en havens aan de zuidkust eveneens door permanente werken worden verdedigd. Het werd derhalve aan eenen Europeschen vijand onmogelijk, zich op eenig punt der kust, waar hij eene veilige reede vond en dat in staat was hem hulpbronnen te verschaffen, in voldoende veiligheid neder te slaan, zonder dat hij vooraf genoodzaakt was in eene geregelde belegering te slagen. En het zegt reeds niet weinig den vijand, bij eene onderneming over zee, tot het mederoeren van alles wat tot een geregeld beleg behoort verpligt hebben. De hoofdmagt der Nederlanders zou zich wijders, bij eenen aanval van buiten, van de stranden terug trek ken, zoodat de vijand, wilde hij haar opzoeken, genoodzaakt was tot vermoeijende marschen, in een hem ongewoon klimaat en langs bijna ongebaande paden, of langs wegen die hier en daar door kleine forten versperd waren. Die hoofdmagt zou zich nederslaan in Midden-Java, in het dal van Ambarawa, onder het geschut eener sterke en geheel nieuw te bouwen

vesting. Het dal van Ambarawa wordt omgeven door bergen, die, naar het zuiden een bijna onafgebroken keten vormende, zich tot aan het zeestrand uitstrekken, en die ook naar het noorden, in verband beschouwd met de rivier Toentang, eene lijn van verdediging vormen, welke tot aan de zee voortloopt. Uit het dal van Ambarawa kan men derhalve - naarmate van de zijde waar de vijand zich vertoont - werkzaam zijn, zoowel ten oosten als ten westen van deze lijn die Java in twee deelen scheidt. De stelling van Ambarawa heeft daarenboven nog het voordeel, dat men van daar een waakzaam oog kan houden op de handelingen des sultans van Djokdjokarta en die des keizers van Solo. Het geheele dal was naauwkeurig verkend en ieder slagveld, dat zich daar aanbieden kan, moest reeds vooraf tot eene verdedigende stelling voor de onzen worden geschikt gemaakt. Buiten en behalve deze werken moesten er ook nog versterkingen worden aangelegd te Ngawi en te Gombong; door deze zou men vaste punten hebben te midden der gewesten, die pas onlangs van de vorstenlanden afgenomen en onder ons gezag gebragt waren. Bovendien zou men door het fort te Ngawi meester blijven van de bevaarbare rivier van Solo, welke de stad van dien naam in gemeenschap brengt met straat Madura. Bij deze beknopte uiteenzetting van het stelsel van verdediging van Java, gewagen wij niet van de reeds bestaande en daarmede in verband gebragte versterkte punten langs de groote wegen, of in de hoofdsteden van Soerakarta en Djokdjokarta; het aangehaalde zij voldoende om te doen zien dat, was het ontworpene eenmaal tot stand gebragt, daarmede op het gebied van den vestingbouwer het mogelijke zou gedaan zijn, om ons het voortdurend bezit van Java te waarborgen. Men zou dan niet alleen met voordeel iederen aanval van buiten kunnen afslaan, maar ook, door het plaatsen van welvoorziene sterke punten nabij of te midden van die bevolkingen, wier oproerigheid vooral te vreezen was, aan deze bestendig het straffende zwaard voor oogen houden en hen alzoo tot rust dwingen.

Uit het opgenoemde blijkt ook vooral, welke uitgebreide en veelvuldige werkzaamheden van der Wijck thans had te besturen, en, zouden deze werkzaamheden reeds in Europa van vele moeijelijkheden zijn verzeld geweest, nog zooveel te meer was dit op Java het geval, waar men verstoken was van een aantal hulpbronnen daar voorhanden.

De ijver, de volharding en de scheppende geest van van der Wijck en van de officieren der genie, onder zijne bevelen werkzaam, wisten echter alle bezwaren voor te komen.

Het eerste blijk van goedkeuring dat van der Wijck ontving voor de wijze, waarop het tot stand brengen der verdedigingswerken van Java plaats greep en vorderde, was zijne benoeming tot adjudant in buitengewonen dienst van Z.M.

den koning op 26 Januarij 1841. In het volgende jaar - 29 Junij 1842 - werd hij bevorderd tot generaal-majoor, buiten bezwaar van 's rijks schatkist, en wel bij gelegenheid, dat door den minister van kolonien aan den koning werd aangeboden het laatst ontvangen verslag over den staat der buitengewone verdedigingswerken in Indië, waarbij ‘de bijzondere aandacht van Z.M. zich heeft gevestigd op de diensten, die voortdurend daarbij bewezen worden door den bekwamen hoofdofficier, die thans aan het hoofd geplaatst is van het wapen der genie.’

Wanneer V a n d e r W i j c k reeds in zich zelven lust en krachten vond om spoedig voort te gaan met het verwezenlijken der schoone plannen, ten dienste van den lande door hem ontworpen, dan zal het wel geen betoog vereischen, dat hij dien lust, na zulke aansporingen, nog voelde toenemen. Het loon daarvoor bleek ook niet uit; reeds in het volgende jaar - 14 September 1843 - werd hij benoemd tot generaal-majoor effectief, doch onder de uitdrukkelijk door den koning gestelde voorwaarde: dat men daardoor de zekerheid zou verkrijgen van de voortduring zijner diensten. In dien rang verliepen er nu eenige jaren, die hij bijna geheel wijdde aan het voortzetten der hem opgelegde taak, tot hij op 1 Januarij 1848, door het vertrek van den luitenant-generaal C o c h i u s , tijdelijk tot bevelhebber van het Indische leger werd verheven. In deze hoedanigheid had hij eene handeling te besturen, waarvan de ongunstige uitslag, helaas! de rest van zijn leven verbitterde. Wij bedoelen de tweede expeditie naar Bali. Wij zullen die expeditie hier niet beschrijven, hoe vreemd dat ook schijnen moge, nadat wij in deze levensschets reeds zooveel plaats aan 's mans bedrijven in het oorlogsveld hebben ingeruimd. Maar dit herdenken zijner vroegere verrigtingen tegenover den vijand, moest dienen, om de overtuiging te wekken, dat hij niet slechts ingenieur, maar vooral ook aanvoerder van troepen was; het moest bewijzen dat aan v a n d e r W i j c k , die in Europa hoofdzakelijk als een vestingbouwkundige vol kennis en ervaring bekend was, met het volste regt en het volste vertrouwen het bevel over deze expeditie kon worden epgedragen. Wat haren gang hetreft, die is onder zijn toezigt beschreven, en deze beschrijving is, door hem zelven nader opgehelderd, in het licht gegeven, onder den titel: ‘*Krijgsverrigtingen tegen het eiland Bali in* 1848 *enz.*, *door J. van Swieten*, *chef van den staf bij die expeditie*.’ Hebben nu zijne eigen woorden het betoog niet kunnen leveren, dat hij, in weerwil der mislukking, heeft gehandeld gelijk een bekwaam en braaf bevelhebber moest handelen, dan zullen onze redeneringen dit evenmin doen, maar dan ook zal dit bewijs ten volle versterkt worden, door de derde en laatste expeditie naar Bali. Toen immers

bleek het, dat er, zelfs met grooter strijdkrachten, niets anders overschoot dan den weg in te slaan, dien van der Wijck gevolgd had, en dat men, om te slagen, tot een geregeld beleg van Djagaraga - waartoe hem de middelen ontbraken - zou hebben moeten overgaan, zonder de moedige en schoone, maar niet vooraf beraamde, omtrekking van den luitenant-kolonel de Brauw.

Hij ontsliep den 30sten Junij 1852.

Part. berigt. Tijdschrift voor Nederlandsch Indië, 1854, I deel.

[Christoffel Wust]

WUST (CHRISTOFFEL), den 4den December 1801 te 's Hertogenbosch geboren, werd, daar zijn ouders ambachtslieden waren, voor een ambacht opgeleid, doch legde zich in zijne snipperuren toe op het teekenen en schilderen te Dordrecht onder P. Fontijn, vestigde zich in 1840 te Bergen op Zoom en schilderde huiselijke onderwerpen en portretten. Op de Haagsche tentoonstelling van 1843 was van hem aanwezig eene voorstelling van *een meisje dat St. Nicolaas-geschenken aan een visschers huisgezin uitdeelt*.

Zie Immerzeel.

[Jacob Wybode]

WYBODE (JACOB), prins der rederijkerskamer te Thielt. Hij overleed in 1564.

Zie Serrure, *Vad. Mus.*, D. V. bl. 103.

[Thomas Wijck]

WIJCK (THOMAS) werd in 1618 te Haarlem geboren, bezocht Italie en vervaardigde aldaar, vooral te Napels, vele schetsen (die bij later voor zijne schilderijen gebruikte) van strandgezigten die hij met fraai geteekende en in de eigenaardige costume van onderscheidene volken voorgestelde beeldjes stoffeerde. Ook schilderde hij Italiaansche markten, kwakzalvers op hunne stellaadjes, goudzoekers, geleerden in hunne werkplaats, studeervertrekken enz. rijk gestoffeerd, alles in vele opzigten in den stijl van Pieter van Laar.

Zijn kunst onderscheidde zich door een aangenaam en warm coloriet, een vet penseel, eene geestige ordonnantie, eene goede groepering van figuren en een hem bijzonder eigen eflect en harmonie. Hij kwam ten tijde de restoratie te Londen, waar hij met werk overladen werd. De graaf van Burlington bezat van hem *eene Parade in St. James-park*, *met Karel II en zijne hofgrooten wandelend in de maliebaan*. Tot zijn voornaamste werken behooren een *Gezigt van Londen vóór den brand*. Wijck heeft volgens Bartsch 21, volgens Weigel 26 plaatjes geetst. Een stel er van gold op de verkooping van den grave von Fries *f* 130. Zijn portret en dat zijner vrouw is door Frans Hals geschilderd.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm, *Supplem. au Bartsch;* Burger, *Musées de Hollande;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Jan van Wijck]

WIJCK (JAN VAN), bijgenaamd *van Battel*, omstreeks 1640 te Haarlem geboren, werd, onder leiding van zijn vader een bekwaam schilder van veldslagen en jachten en bracht het grootste deel van zijn leven in Engeland door. Zijn voornaamste stukken zijn *de bataille van de Boyne*, *de belegering van Namen*, een gevecht in den achtergrond van Kneller's afbeeldsel van den hertog van Schomberg te paard en verscheiden gezigten in Schotland. Ook gaf hij een werk uit over *de Jagt en Valkerij*.

Zijn portret is door G. Kneller geschilderd en door J. Faber gegraveerd.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

[Jan van der Wijck]

WIJCK (JAN VAN DER), bijgenaamd *van Bartel*, in 1549 of 1551 decoratie-schilder van Karel V en met Jan van Lathem uitsluitend belast, om alles wat in kunstzaken ten koste van het hof te Bruseel moest verricht worden te verrichten. Hij illumineerde ook vele handschriften.

Zie *Messager des Sciençes hist.*, 1858, p. 87.

[Adriaan van Wijck]

WIJCK (ADRIAAN VAN), den 23 September 1641 te Rotterdam geboren, werd in 1664 pastoor te Kethel. Hij trad in 1686 met een openbaar geschrift tegen de veroordeelde leer van Jansenius op en verzette zich sedert met alle krachten tegen diens aanhang. Zulks gaf aanleiding tot hevige botsing, vooral met Petrus Kodde, die hem met onvermoeiden ijver vervolgde. De nuncius te Brussel en het hof van Rome werden met de zaak gemoeid. Eindelijk bemoeiden zich de staten van Holland met den twist en namen den 10den Mei 1704 eene resolutie, waarbij o.a. den bailluw van Rijnlaud gelast werd van Wijck aan te zeggen, binnen tweemaal vierentwintig uren Delfland en binnen acht dagen Holland en West-Friesland te ruimen met bedreiging dat hij, na dien tijd in hun gebied gevonden wordende, als perturbateur der gemeene rust zou worden gestraft. Ofschoon de pastoor zich aan dit vonnis onderwierp, bediende hij op zijne uitwijking de mis met gesloten deuren te Werkhoven, waarop hij gevangen genomen en naar Utrecht vervoerd werd, waar men hem tot eene geldhoete van *f* 100 veroordeelde. In vrijheid gesteld, week hij naar Emmerik en werd vervolgens rector van het nonnenklooster te Kalkar.

Zijne geschriften betrekkelijk de Jansenistische kerktwisten en zijn geschil met Kodde zijn:

Den oprechten Catholyk, *thonende dat Godt aan alle menschen*, *niemand uytgenomen*, *en genoegzame genade geeft om te kunnen zalig worden*, *handelende oock in 't bysonder over de ongeloovige Heydenen ende de ongedoopte kinderen*. Rott. 1686.

Den Catholyken theologant, *ofte theologische verhandeling aengaende de Goddelijke gratie*, 1688.

Den Toetsteen van het boekje, *genaemt Rechtmaetig onderscheid enz. anders genaemt het boekje met de drie Colommen*, *ofte Korte bemerkingen over de daerin vervatte leerstukken*, *aengaende de erfzonde*, *de praedentinazy*, *de dood van Christus*, *ende syne gratie; werdende daerby aengewezen een rechtmaetige overeenkoming tusschen de leere der Gereformeerden en der soogenaemde Jansenisten*, *rakende derselve stoffen*. Rott. 1690.

Kort en getrouw verhael van 't gene onlangs is voorgevallen tusschen den Eerw. Heer L. van Rhijn, *pastoor te Pijnacker en mij*, 1692.

Vriendelijke Zendbrief aen alle zoogenaemde Jansenisten, 1692.

Eenvoudigh verhael van 't gene voorgevallen is wegens seker geschrift: Vriendelycke Zendbrief, enz. 1694.

Onderrigting voor alle Catholieken aengaende het lezen der H. Schrift. Rott. 1699, waartegen verscheen *Echo ofte Weergalm der Keteltrommel ofte beantwoording op de onderrigting op de onderrigting voor alle Catholieken*. Keulen (ofschoon in Holland gedrukt) 1699.

Ad eminentissimos ac reverendissimos S.E. Cardinales et inquisitores supremos supplicatio Adriani van Wyck. Apud J.C. van Erckel, *crisis supplicationis R.P.A. van Wyck*. Delph 1694.

Tegenberigt voor d'Eenvoudigen, *wegens het lezen der H. Schrift*. Rott. 1700.

Tractatus Theologicus de praedestinatione Coloniae. 1706.

Formularium Papae Alexandri VII adversus haeresin Jansenistarum. 1709.

Zie *Kerk. Plakaatb.*, D. I. bl. 643; Verv.; *Groot Plakaatb.*, D. V. B. II. 1ste titel; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 644, *Suiv. R.C. Jaarb. voor* 1843, bl. 110; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kohus en de Rivecourt.

[Wilhelmus Henricus van Wijck]

WIJCK (WILHELMUS HENRICUS VAN) was sedert 1631 predikant te Waterveen en overleed aldaar in 1653.

Hij schreef:

Christelijke bedenkingen over Job XIX vs. 23. Amsterd. 1647.

Catholyk Theologant. 8°.

Toetsteen. 8°.

Gods vaststaande Fundament. 12°.

Geestelijke bedenkingen.

Over de zeven laatste woorden van Jezus Christus.

Zie Paauw en Veeris; van Maurik; Glasius.

[J. van Wijck]

WIJCK (J. VAN) was stads-chirurgijn te Rotterdam.

Hij schreef:

Lesse uyt lust en liefde tot de heelkunst, *bevattende in zig de Erubriuleia of Kunst om vrouwen te verlossen*, *zoo door den gewonen als ongewonen weg. de omstandigheden die een vroedmeester kan ontmoeten*, *enz.* Rott. 1744. 4°.

Verhandeling over de sympatie, *waaragter gevoegt is een wandelpraatje tusschen een burger doctor en chirurgijn*. Rott. 1746. 8°.

Verhandeling der Spier-, *Band- en Peesgezwellen*, *doormengt met Aanmerkingen*, *benevens een Vertoog*, *betreffende de ingenomen schadelijke planten en gepaste hulpmiddelen daartegen*, *enz*. Rott. 1746. 8°.

Een borstgezwel in een vrijster waargenomen, *hetwelk onder de in de heelkunst zeldzaam voorkomende gebreken mag gesteld zijn*, *omstandig betoogt*, *na eene voorafspraak bij wijze van Toeeigening aan den heelmeester J. van Rythoven*, *en te zien uyt de aanteekeningen*, *door den gemelde van het gebrek gehouden*, *benevens de aanteekeningen en aanmerkingen betreffende het stuk*, *gemeen gemaakt door enz*. Rott. 1747. 8°.

Van de Pees-gezwellen. Rott. 1747. 8°.

Proeve eener redelijke heelkunst, *enz*. Rott. 1745. 8°. 2de dr.

Verhandeling over het Been-gezwel.

Zie A b c o u d e ; A r r e n b e r g ; *Boekzaal der gel. wereld*, 1754, n°. 468.

[Michiel Anthony van Asch van Wijck]

WIJCK (MICHIEL ANTHONY VAN ASCH VAN), deken van het kapittel van St. Salvator of Oud-Munster te Utrecht, dichter uit de laatste helft der 18de eeuw. Hij was een vriend van S c h u t t e , wiens *Stichtelijke Gedichten* hij in 1762 met een vers vereerde. Hij was gehuwd met C o r n e l i a S n o e c k . Hij overleed den 28sten Nov. 1804.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb*.

[Hubert Matthijs Adriaan Jan van Asch van Wijck]

WIJCK (HUBERT MATTHIJS ADRIAAN JAN VAN ASCH VAN), tweede zoon van den vorige, werd den 14den October 1774 te Utrecht geboren, ontving eene godsdienstige opvoeding, genoot in de voorbereidende studien het onderwijs van den rector der Hieronymiaansche school dr. S a m u e l N i j h o f f en bezocht vervolgens de hoogeschool te Utrecht. Zijn ouders waren gewoon den zomer geheel of gedeeltelijk door te brengen in of in de nabijheid den stad Gorinchem, waar zijn moeders vader lid van de regering en in andere hooge betrekkingen geplaatst was. De beide familien behoorden tot de stadhouderlijke Oranje-partij, en daar deze, te dier stede, even als elders na de herstelling der afgezette regeringsleden in hunne posten (1787-1788), er zooveel mogelijk op uit was de jeugdige

telgen van geslachten aan haar toegedaan, duurzaam aan zich te verbinden, zoo was ook de jonge v a n A s c h v a n W i j c k, pas even 19 jaren oud, in het laatst der maand December 1793 tot raad in de vroedschap en kort daarop tot luitenantkolonel der schutterij aldaar aangesteld geworden. Dat hij toenmaals reeds student was aan de Utrechtsche hoogeschool blijkt uit een request van hem omtrent twee jaren later, in het eerste jaar der zoogenaamde Bataafsche vrijheid, ingediend aan de provisioneele representanten van het volk van Holland, ten einde van deze de toestemming te erlangen, om zich tot voortzetting zijner begonnen studien langer te Utrecht te mogen ophouden, daar zulks in het algemeen door het pas opgerigte Comité van Waakzaamheid was voorgeschreven. Ruim 5 jaren lang genoot hij het onderwijs, en was hij een der ijverigste leerlingen van C.W. d e R h o e r en P i e t e r B o n d a m. Den 3den December 1798 maakte hij aan zijne akademische loopbaan een einde door het onder B o u d a m verdedigen eener diss. *de origine atque progressu dominii* met een gedicht van zijnen vriend F r a n s B e e l a e r t s, later raadsheer in den hoogen raad. Intusschen was hij door verandering of, gelijk men toenmaals zeide, zuivering van het regeringspersoneel van zijne posten te Gorinchem ontzet, en begon hij als ambteloos burger zijn maatschappelijk leven, zonder van de heerschende partij eenige bediening te willen aannemen.

Na den dood van zijn vader (1804) liet hij zich als advocaat bij den hove van Utrecht inschrijven, en werd genoegzaam gelijktijdig deken van het kapittel van St. Salvator of Oud-Munster, in welk collegie hij reeds in 1798 kort na zijne promotie, door renantiatie zijns vaders, als kanunnik was opgenomen geweest. Eerst in Junij 1810, kort voor het vertrek van koning L o d e w i j k, liet hij zich zijne benoeming tot lid der vroedschap te Utrecht welgevallen, doch werd den 13den Junij van het volgende jaar wederom ontslagen. In Maart 1811 deed hij als gemagtigde van het kapittel van Oud-Munster, een reis naar Parijs om eene poging aan te wenden om N a p o l e o n van zijn besluit af te brengen de geestelijke goederen en de zoogenaamde kapittelen te vernietigen. Hij kwam echter onverrichter zaak terug. Nadat de Franschen Utrecht verlaten hadden, werd hij lid van het stedelijk bestuur en in 1814 advocaat-fiscaal voor de middelen in de provincie Utrecht, doch daar deze nieuwe waardigheid onvereenigbaar was met het stedelijk bestuur, legde hij in 1816 zijn lidmaatschap in de nog immer provisioneele stadsregering neder. In 1822 werd v a n A s c h v a n W i j c k door de provinciale staten van Utrecht tot lid der 2de kamer verkozen, eene onderscheiding die hem 18 jaren lang onafgebroken mogt te beurt vallen. Opmerkelijk is zijn advys van den 27sten Januarij 1825 bij eene der beraadslagingen over het

nieuwe Nederlandsche burgerlijk wetboek, toen hij zoo krachtig betoogde, dat zijns inziens eene geheel nieuwe bewerking daarvan de voorkeur verdiende boven eene letterlijke overneming van een zeer groot gedeelte der bepalingen van het Fransche wetboek. Vooral straalt de verlichte, maar tevens bezadigde staatsman door in zijne redevoering van den 2den December 1828, bij gelegenheid van het drukpers-voorstel van de Brouckère. Hij zweeg ook niet toen kort daarop de Belgische oppositie het ellendig middel van de zoogenaamde petitien te baat nam, om de gezindheid des volks tegen het gouvernement en het regeerend stamhuis mser en meer te ondermijnen. In het merkwaardig tijdperk van 1830-1831 onderscheidde hij zich als volksvertegenwoordiger dermate door zijne heldere en onbekrompen zienswijze, dat men hem op het einde der zitting reeds voorspelde, dat hem in de volgende zitting de eer van het voorzitterschap zou te beurt vallen, met welke waardigheid hij dan ook in October van datzelfde jaar bekleed werd. Wij mogen van Asch van Wijck niet verder op zijn diplomatieke loopbaan volgen en vermelden slechts nog, dat hem in 1827 het voorzitterschap in den stedelijken raad te Utrecht werd aangeboden, en dat hij achtereenvolgens door het kiezers-college tot lid van den stedelijken raad, door den koning tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw en staatsraad in buitengewonen dienst benoemd en tot den adelstand verheven werd. In 1838 legde hij zijne betrekking als burgemeester neder en werd vervolgens lid der eerste kamer.

Van Asch van Wijck was van zijn jeugd af een grondig beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis en vooral ook van zijn geboortestad. Hoe overkropt ook met bezigheden, wist hij echter tijd te vinden de drukpers met voortbrengselen van zijn pen te verrijken. Zoo bezitten wij van hem, behalve de menigvuldige gedrukte adviezen, uitgebragt in de zitting der tweede kamer, twee allermerkwaardigste geschriften, opgesteld en uitgegeven, toen ook hij met vele anderen nog hoop had op eene grondwetsherziening (1840), namelijk: *Iets over de verantwoordelijkheid der ministers*, *volgens de Grondwet van* 1815, *door een lid van de Staten-Generaal* en *Geschiedkundig overzigt van het Nederlandsche verkiezingsstelsel*.

Met betrekking tot de provincie en de stad Utrecht bezitten wij van zijne hand een aantal merkwaardige stukken. Hij werkte er aan mede en leverde er soms bouwstoffen voor. Tot zijne opstellen behooren: *Frezenburg* (1836); *over het oude muntregt der stad Utrecht* (1837); *de bisschoppen Coenraad en Walram*, *verdedigers van het gezag van keizer Hendrik de IVde*, 1085 (1838); *Het beeld van den Heiligen Johannes den Dooper* (1839); *Bijdrage aangaande den Bul-*

derikstoren (1840) en eindelijk: *Het slot te Horst onder Rhenen* (1852).

Een werk van grooteren omvang is verder zijne *Geschiedenis van het oude Handelsverkeer der stad Utrecht*, waarvan vier stukken het licht zien 1838-46. Het werk vangt aan van de vroegste tijden en loopt tot de 14de eeuw.

Voorts schreef hij *Over de instellingen van het Hooger Onderwijs in Utrecht*, *vóór de oprigting der hoogeschool in den jare* 1636; *de stad Utrecht in hare betrekking tot de Hoogeschool*, *in dezelve gevestigd*.

V a n A s c h v a n W i j c k was curator der hoogeschool, directeur van het prov. Utr. genootschap, correspondent van het kon. Ned. Instituut, lid der maats. van Nederlandsche Letterkunde.

Hij was in 1830 lid der staats-commissie tot herziening der grondwet, in 1839 tot onderzoek der financieele aangelegenheden des rijks, in 1842 tot onderzoek van de koloniale remises uit de Oost-Indiën. In 1835 werd hij lid der staats-commissie tot den verbeterden afloop der rivieren. In zijne betrekking van heemraad van de Rhenensche, Nuden- en Achterburgsche hooilanden, en in die van heemraad van de rivier de Eem, als ook door het bezit van aanzienlijke landerijen in dat gedeelte der provincie, dat tegen Gelderland aanligt, had de geschied- en oudheidkundige v a n A s c h v a n W i j c k reeds sedert een aantal jaren den toestand dier landstreek gemaakt tot het onderwerp zijner bijzondere studie, en aan dit grondige en met ijver voortgezette onderzoek hebben wij de verschijning van drie ten dien opzigte allerbelangrijkste werken te danken. In 1832 verscheen zijne *Proeve van verbetering van den afloop van het water in de landstreek tusschen de Veluwsche en Utrechtsche Bergheuvelen gelegen in de Geldersche vallei genaamd*, dat spoedig gevolgd werd door *Proeve over den ouden loop der rivier de Eem*, terwijl hij eindelijk tien jaren later (1842) zijne denkbeelden, in de eerste proeve voorgesteld, nader ontwikkelde in een werk, getiteld: *De verbetering der waterafleiding in de Geldersche vallei*, *in verband met de daarstelling eener kanaalvaart in deze landstreek* met een kaart. In 1843 werd hij tot het hoofd eener staats-commissie benoemd, ter verbetering van den Geldersche vallei en het was te midden zijner werkzaamheden in die belangrijke betrekking, dat de hoogst achtenswaardige man den 21sten Julij van dat jaar overleed.

Hij huwde K e n a u H a s s e l a e r, derde dochter van mr. P i e t e r A l e x a n d e r H a s s e l a e r, commissaris der stad Amsterdam en A n n a M a r g a r e t h a L i j n s l a g e r en liet 6 kinderen na.

Zie N e p v e u, in den *Utrechtsche Volksalm.* 1844, waar zijn portret voorkomt.

[Theodorus Wijckenburgius]

WIJCKENBURGIUS (THEODORUS) was predikant te Alphen 1623, Haarlem 1637, gestorven 1655.

Hij gaf in het licht:

Rebecca van Tweelingen swangher of LV predicatien over Romeynen VII. Haarlem 1658. 4°.

Bethesda voor de ellendigen, *suchtende over de worstelinghen van Ezau en Jacob*. Haarlem 1650. 12°.

Sam. Garey, *Korte ontvouwinge van de Papistery*, *overgezet door T.W.* 4°.

Berouw van Petrus 4°.

Roede Gods. 12°.

Zie A b c o u d e ; *Navorscher* (Reg.); R o g g e , *Bibl. der Contr.-rem. geschrift.*, bl. 165.

[Johannes van Wijckersloot]

WIJCKERSLOOT (JOHANNES VAN), kunstschilder, bloeide in het midden der 17de eeuw en schilderde in den stijl van G e r a r d T e r b u r g . Hij vervaardigde o.a. het portret van den godgeleerde A b r a h a m v a n B r i e n e n , raad van den aartsbisschop van Utrecht, in aartsbisschoppelijk costuum, afgebeeld in de *Batavia Sacra* van v a n H e u s s e n en v a n R i j n .

Van hem bestaat een zeldzame prent: *Amersfoortsche feestelijke groote Steentreckinge* naar G i c . W y c k e r s l o o t , S. v a n L a m s w e e r d e enz. gr. in breed fol.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Charles Wijckhuys]

WIJCKHUYS (CHARLES), Nederduitsch dichter uit de eerste helft der 17de eeuw.

Hij gaf in het licht:

Verscheyden Bruylofts-Dichten ende Liedekens ghedicht ende gecomponeert by verscheyde Gheesten. Leid. 1611.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb*.

[N. Wijdtmans]

WIJDTMANS (N.), waarschijnlijk dezelfde met W. W e y t m a n s , een kunstgraveur. Hij leefde in het laatst der 16de en den aanvang der 17de eeuw en vervaardigde o.a. *een platte grond der stad Gorinchem*.

Zie K r a m m .

[Guillaume Wijelant]

WIJELANT (GUILLAUME), illumineur te Rijssel in het laatst der 15de eeuw.

Zie K r a m m .

[Pieter Wijenhoven]

WIJENHOVEN (PIETER), architect van K a r e l V te Brussel in 1551.

Zie K r a m m .

[Jan Wijers]

WIJERS (JAN), beeldhouwer te Utrecht, in het laatst der 16de eeuw.

Zie D o d t , *Archief*, D. VI. bl. 238.

[Matthijs Wijers]

WIJERS (MATTHIJS) was schrijver van:
Onderrichtige van veelen grondelycke hoochwichtighe Articulen. Door een hooch-van-Godt verlichten M.W. By Dierik Muller (1568) 4°.
Dat Boeck der Spreucken inhoudende veel schone onderwyzingen (1560).

Zie v. D o o r n i n c k , *Anon. en Pseud.*, n°. 3228.

[Joan van Wijk]

WIJK (JOAN VAN), Nederduitsch dichter, leefde in het laatst der 18de eeuw te Gorinchem.
Men vindt zijne gedichten o.a. in het *Gorinchemsche passieboekje*.

Zie v.d. A a , t.a.p.

[Roeland van Wijk Jacobusz.]

WIJK JACOBUSZ. (ROELAND VAN) werd, op den 4den Februarij 1801, te Amsterdam geboren. Hij genoot tot aan zijn twaalfde jaar het onderwijs van zijnen vader, den kundigen J a c o b u s v a n W i j k R o e l a n d s z o o n , en, toen omstandigheden dezen verpligtten eene reis naar de Middellandsche Zee te doen, woonde hij, gedurende een jaar, het onderwijs van zijnen oudoom W.J. v a n W i j k , in zijne geboortestad bij, waarna hij als secondant geplaatst werd bij J.L.A. C h a r p e n t i e r , Fransch en Nederduitsch onderwijzer te dier stede, die vroeger als zoodanig eenige jaren bij zijnen vader was werkzaam geweest. Hier verbleef hij, tot dat deze, na diens terugkomst in het vaderland, als kostschoolhouder te Hattem beroepen werd. Door kinderlijke liefde gedreven, begaf v a n W i j k zich nu onverwijld naar het ouderlijk huis, ten einde zijn vader, zoo veel in hem was, behulpzaam te zijn, en van toen af stond hij zijnen vader dan ook in alle opzigten met getrouwheid en ijver bij. IJverig oefende hij zich in zijne tusschenuren vooral in de wiskunde, waarin hij, zoowel als in de natuurkunde, groote vorderingen maakte, maar ook tevens in alles, wat den onderwijzer noodzakelijk is; zoodat hij naauwelijks de bij de wet vereischte jaren had bereikt, of hij legde achtervolgens met lof de examens als onderwijzer van den derden, tweeden en eersten rang af, en ontving tevens het regt om in de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen onderwijs te geven, in welke talen hij zich niet alleen met de gronden, maar ook met alle de klassische schrijvers bekend had gemaakt; terwijl hij, bij dit alles, zijnen vader ijverig behulpzaam was in het zamenstellen van diens *Algemeen Aardrijkskundig Woordenboek*.
Toen eenige der leerlingen van het Hattemer instituut van A. B o o i m a n , destijds predikant aldaar, later te Scheveningen, onderwijs in de oude talen ontvingen, betoonde v a n W i j k zich ook dadelijk genegen, om van dit onderwijs gebruik te

maken, hoewel hij dit naderhand weder varen liet. Toen echter zijn vader eens, zeer toevallig, een bezoek ontving van diens ouden vriend, den Hoornschen rector J.S. S w a a n , wist deze hem zulk eenen lust voor de beoefening der oude talen in te boezemen, dat hij, van stonde aan, zich met ijver daarop begon toe te leggen, hetwelk hij door correspondentie met genoemden heer, onder diens leiding, voortzette, tot dat zulks door 's rectors overlijden werd afgebroken. Nu echter liet hij deze studie in geenen deele varen, maar genoot eenmaal 's weeks het onderwijs van den geleerden Zwolschen rector G. L e e n . Intusschen nam hij altijd het schoolwerk waar, zoo dat hij alles in zijne tusschenuren gereed maakte, en dat wel in de school, in het bijzijn der jonge lieden, over welke hij tevens het toezigt hield.

Op raad van Dr. L e e n begon v a n W i j k nu zelf onderwijs in de talen te geven, en werd kort daarna tot deelgenoot van zijnen vader benoemd. Toen, ingevolge koninklijk besluit, degenen, die, zonder eenen academischen graad te bezitten, onderwijs in de oude talen gaven, zich moesten aangeven, verkreeg hij een tijdvak van tien jaren, om zich tot den vereischten graad te doen bevorderen; zoo lang een uitstel kon echter zijne eerzucht niet dulden; in de eerst daaropvolgende vacantie begeeft hij zich naar Leiden, alleen met het oogmerk, om te vernemen, wat hij wel zoude moeten weten, ten einde den graad van candidaat in de letteren te bekomen. Hij vervoegde zich ten dien einde bij de hoogleeraren in dat vak, onder anderen ook bij den hoogleeraar H o f m a n P e e r l k a m p , die hem raadde, niet te vertrekken, voor hij zijn candidaats-examen had ondergaan, waartoe men hem ten volle bekwaam oordeelde. Dit examen, alzoo op den volgenden dag bepaald zijnde, werd door v a n W i j k afgelegd, en hij zag zich diensvolgens, reeds bij zijne terugkomst te Hattem, tot den graad bevorderd, tot welks bekoming hij gemeend had, eerst na maanden oefenens, de bekwaamheid te zullen bezitten.

In 1828 vertrok v a n W i j k , met zijnen bekwamen vader, als hoofdonderwijzer van het stads-instituut, naar Kampen, en was ook daar steeds tot voldoening van ouders en bestuurders werkzaam. Met den rang van candidaat in de letteren had hij echter geenszins het toppunt van zijn streven bereikt, neen, ook dien van doctor in de letteren wenschte hij te bekomen, en dit doel mogt hij bereiken, na in het jaar 1831, te Leiden eene dissertatie *de Humanitatis et Philosophiae Graecae primordiis* verdedigd te hebben. Drie jaren daarna zag hij zich, in plaats van den toen overleden W e y t i n g h , tot rector bij de Latijnsche scholen te Kampen aangesteld, aan welken werkkring hij, na een lijden van acht maanden, den 27sten November 1839, door den dood ontrukt werd.

Reeds in 1824 had v a n W i j k met zijne volle nicht, P e t r o n e l l a A a l t j e v a n W i j k , een huwelijk aangegaan, waaruit negen kinderen gesproten zijn. Als lid des departements *Kampen* van de maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, getroostte hij zich onderscheidene commissien, deed altijd met genoegen redevoeringen, die gaarne gehoord werden, terwijl hij, als voorzitter van dat departement zoodanig gezien was, dat men hem zelfs dien post levenslang wilde opdragen, hetgeen hij echter meende te moeten van de hand wijzen. Als lid van het muzijkgezelschap legde hij allen ijver tot bevordering der schoone kunsten aan den dag. Met genoegen, misschien met te veel ijver, nam hij, na het overlijden van den conrector L a u r e n t i u s , ook diens werkzaamheden, tot de vervulling der daardoor veroorzaakte vacature, waar.

Hoewel geen vriend van voor de pers te arbeiden, is men hem toch nog voor eenige zeer nuttige werkjes, betrekkelijk de opvoeding der jeugd, dank schuldig.

Van zijne uitgegevene stukken kennen wij, behalve onderscheidene recensien en opstellen in den *Vriend des Vaderlands* en in de *Bijdragen tot het schoolwezen: Geschenk voor knapen en jongelingen*, *omtrent de geheime zonden der jeugd; tweede geschenk*, *of welk beroep zal ik kiezen; Eene omwerking van* R e h m , *Regelen van voorzigtigheid voor Ouders en Leermeesters; Verhandeling over de emancipatie der Jeugd*, *door het Kamper Departement der Maatschappij:* Tot Nut van 't Algemeen *uitgegeven; Tafels voor de Algemeene Geschiedenis; Handleiding voor de Natuurkunde* en *Leerboekje voor de Grieksche taal* (voor eigen gebruik).

Part. ber.

[Jacobus van Wijk Roelandsz.]

WIJK ROELANDSZ. (JACOBUS VAN), den 28sten Januarij 1781 te Woerden geboren, werd opgeleid voor een stand, van welken hij geen luister ontleende, maar dien hij zelf vereerd en verhoogd heeft. Reeds op zijn dertienjarigen leeftijd was hij ondermeester op de stadsschool te Oudewater, maar had het geluk op zijn vijftiende jaar onder de kweekelingen te worden aangenomen der toen juist door het Amsterdamsche departement der maatschappij: tot nut van 't algemeen opgerigte kweekschool voor onderwijzers. Hier vooral legde hij de grondslagen voor hetgeen hij later geworden is. Eerlang werd hij ook hier ondermeester en kort daarop als hoofdonderwijzer geplaatst bij eene door dat departement ingerigte school voor jongelingen. In 1809 werd hij, op verzoek der Amsterdamsche vrijmetselaars-loge, stichter van het eerste instituut voor blinden. De meerdere uitbreiding echter noopte hem zich uitsluitend weder tot zijne eigene school te bepalen. Doch in het ongelukkig tijdsgewricht, dat nu volgde, werd het departement

door gebrek aan fondsen genoodzaakt deze school op te heffen, en van Wijk, sedert 1800 met Amelia Godefrida Brunner gehuwd, geraakte met zijn gezin buiten bestaan. Nu nam hij een tijdlang in zijne vaderstad, als voorlezer, den kerkedienst waar, werd kort daarop huisonderwijzer bij een deftige familie, en liet zich, na de herstelling des vaderlands, door den kapitein ter zee H.M. Dibbetz overhalen, om, als gouverneur van diens zoon, met hem een reis naar de Middelandsche zee te ondernemen. Met de *Kenau Hasselaer* verliet hij in het najaar van 1814 het vaderland, bezocht de voornaamste Spaansche en Italiaansche zeehavens, nam aan boord ook den post van godsdienstleeraar waar, en keerde in 1814 behouden in het vaderland terug.

Ruim een jaar daarna verwierf hij den eersten onderwijzersrang en werd kostschoolhouder te Hattem en in 1828 te Kampen. Hij bewees door een menigte geschriften groote diensten. Maar niet minder groot was zijn lust inzonderheid voor aardrijkskundige studien. Zijn *Algemeen Aardrijkskundig Woordenboek* (Dordrecht 1821-1826, 7 deelen 8°.), gevolgd door een *Supplement* in 4 deelen (1835-1839); zijne met aanm. en bijv. voorziene overbrenging van Vollrath Hoffmann's *Aarde en hare bewoners*, 3 dn. (Amst. 1835-1839) en zijne, in gemeenschap met dr. R.C. Bennet geschreven en in 1828 bij het provinciaal Utrechtsch genootschap bekroonde verhandeling *Over de Nederlandsche ontdekkingen*, waren daarvan belangrijke vruchten. De maatschappij van letterkunde en andere genootschappen benoemden hem tot lid. Z.M. verhief hem in 1842 tot broeder der orde van den Nederl. Leeuw. Hij overleed den 25sten Sept. 1847.

Zie *de Tijd*, D. VI. bl. 340, waar ook zijn afbeelding voorkomt; *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.*, 1848; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.;* Kobus en de Rivecourt.

[Cornelius Ludovicus Baron van Wijkerslooth]

WIJKERSLOOTH (CORNELIUS LUDOVICUS Baron VAN) van Schalkwijk, oudste zoon van mr. Henricus Jacobus baron van Wijkerslooth van Weerdestein en van Anna Maria baronesse van Schalkwijk, werd geboren te Haarlem in Mei 1786. Reeds vroeg gaf hij bewijzen van eenen goeden aanleg en schrander oordeel en, na zijne voorbereidende studien in Duitschland te hebben volbragt, begaf hij zich naar de hoogeschool te Leiden om in de regten te studeren. Na gedurende eenige tijd de lessen der akademie te hebben gevolgd, begreep hij te moeten voldoen aan de sedert jaren bij hem bestaande neiging tot den geestelijken stand en begaf hij zich naar het seminarium om zich aan de godgeleerdheid te wijden.

In 1811 te Paderborn tot priester gewijd, werd hij spoedig

benoemd tot professor in de theologie te Warmond. In die betrekking onderscheidde hij zich door eene grondige kennis der schriftuur, duidelijke voordragt en vooral door een onbegrensden ijver tot bevordering van de theologische studien, terwijl hij zich door zijnen minzamen omgang den vriend zijner ambtgenooten en leerlingen wist te maken. Ten einde de theologische studien met meer vrucht beoefend zouden kunnen worden, stichtte hij in 1815 met zijne vrienden v a n B o m m e l en v a n N i e l het klein seminarie van Hageveld, hetwelk weldra vele verdienstelijke jongelingen voor alle standen der maatschappij, maar vooral voor de theologie vormde. In de behoefte naar een geschikt lokaal voor het groot seminarie had men tot in 1822 niet kunnen voorzien, toen de ijverige v a n W i j k e r s l o o t h met de hulp zijner geachte collega's, de handen aan het werk sloeg en voornamelijk door de bijdragen zijner familie bijgestaan, er in mogt slagen een gebouw daar te stellen, dat de katholieken van Holland eere aandeed.

Toen verschillende omstandigheden het klein seminarie van Hageveld, waarvoor hij met zijne vrienden zooveel had opgeofferd, deden sluiten en het groot seminarie als het ware ontvolkte, was hij steeds ijverig in de bres om voor de belangen der katholieken te spreken, en jaren lang was hij een der ijverigste bepleiters van vrijheid van godsdienstonderwijs.

In 1831 vestigde hij zijne aandacht op het onderwijs, dat de r.k. jongelieden uit den fatsoenlijken stand hier te lande meestal buitenslands genieten, en bij stichtte het instituut te Katwijk, waarbij bij eene godsdienstige en nationale opvoeding een deugdelijk onderwijs werd gegeven en waaruit reeds vele bekwame jongelieden in verschillende standen der maatschappij eene eervolle plaats bekleeden.

Nadat sedert jaren de katholieken hier te lande het voorregt moesten missen, om niet alleen hunne gewone kerkelijke hierarchie te hebben, maar zelfs om hunne geestelijke op hun eigen bodem tot den priesterstand te wijden, zoodat hunne jonge geestelijken naar buiten'slands moesten reizen, om er de H. wijdingen te ontvangen, begreep Z.H., dat zoo al de kerkelijke hierarchie niet kon worden ingevoerd, er ten minste iemand met het bisschoppelijk karakter moest worden bekleed, en de keuze van Z.H. viel op W i j c k e r s l o o t h , die in 1832 benoemd werd tot bisschop van Curium. Men weet hoe ijverig hij was, om in de betrekking van bisschop niet alleen de Hollandsche zending, maar in geheel Nederland, de katholieken van dienst te zijn.

In 1840 bezocht hij de graven der apostelen te Rome en werd bij die gelegenheid benoemd tot huis-prelaat van Z.H. en adsistent bij den pauselijken troon.

In datzelfde jaar werd hij benoemd tot kommandeur der orde van den Ned. Leeuw en in 1847 tot kommandeur van

de pauselijke orde van den H. Gregorius. Zijn leven en zijn vermogen veil hebbende voor al wat de godsdienst en der lijdende menschheid nuttig kon zijn, stichtte hij ook een huis voor ouderlooze kinderen en oude en gebrekkige vrouwen; maar hij mogt de voltooijing van het daarvoor bestemde gebouw niet zien, daar de voorzienigheid hem te midden der werkzaamheden den 10den November 1851 tot zich riep.

De katholieken verloren in hem een waardig voorbeeld van opregte godsdienst, de behoeftigen in het algemeen een edelmoedigen helper en de maatschappij een harer sieraden.

Algemeen Handelsblad 15 November 1851.

[Wijmes]

WIJMES. Abcoude vermeldt zijne *Heelkomdige geschillen*. Amst. 1662. 4°.

[Hendrik van Wijn]

WIJN (HENDRIK VAN), zoon van Abraham van Wijn en Margaretha van Dijk, werd den 20sten Junij 1740 te 's Hage geboren. Elf jaren oud, trad hij als kadet in dienst bij de dragonders van den generaal Berge de Trips. Ongeschikt voor den krijgsdienst, verliet hij hem en bezocht drie jaren later de Lat. school, onder den rector Ouwens, vervolgens de hoogeschool te Leiden, waar hij de lessen van Ruhnkenius, Oudendorp en Scheltinga bijwoonde. In 1764 verkreeg hij den graad van mr. in de rechten, na het verdedigen eener *dissert. quaedam circa Jus Aggerum sistens*. Gedurende zijn verblijf te Leiden legde hij zich reeds op de vaderlandsche geschiedenis, taal- en letterkunde toe en was lid van een gezelschap aan den opbouw der moedertaal gewijd (*linguaque et animo fideles*), later *minima crescuant*. Van Wijn, die reeds vroeg de dichtkunst beoefende, las in deze bijeenkomsten zijne gedichten en taal- en geschiedkundige opstellen voor en was een der grondleggers der maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leiden. Na de hoogeschool verlaten te hebben, vestigde hij zich als advocaat te 's Hage, wijdde zijne snipperuren aan de beoefening der geschied- en oudheidkunde, gaf verschillende geschriften in die vakken in het licht en knoopte met vele binnen- en buitenlandsche letterkundigen correspondentie aan. In 1771 werd hij tot pensionaris van den Briel benoemd, waar hij zijn geschieden oudheidkundigen arbeid vervolgde en buitengewone bekwaamheden als staatsman openbaarde. Dit had ten gevolge, dat hij te Haarlem als pensionaris in aanmerking kwam en hem die betrekking door Dordrecht werd aangeboden. Hij bedankte echter, maar nam het pensionarisschap te Gouda aan. Negen jaren nam hij die betrekking waar, gedurende welke hij een ijverig deel nam aan de hevige onlusten, die toen in ons vaderland uitbraken. In 1788 legde hij het pensionarisschap

neder, doch bleef zijn verblijf te Gouda houden en wijdde zich geheel aan de studien. In 1802 werd hij, voorloopig voor den tijd van vijf jaren, tot archivaris der Bataafsche republiek en na dien tijd tot vast archivaris benoemd, waarop hij zich te 's Hage vestigde. Koning L o d e w i j k bejegende hem met onderscheiding, schonk hem de ridderorde der Unie en het lidmaatschap der tweede klasse van het koninklijk instituut van kunsten en wetenschappen. Ook werd hij lid eener commissie ter onderzoeking van de titels, onderscheidingen en orden, welke, van vroege tijden af, in deze landen in gebruik waren geweest. Koning W i l l e m I bevestigde hem in zijn post en schonk hem de Leeuwenorde. Op 76-jarigen ouderdom begaf hij zich nog naar Henegouwen om de aldaar berustende staatsstukken als wettig eigendom der Noordelijke gewesten naar 's Hage te voeren. V a n W i j n was lid van vele binnen- en buitenlandsche genootschappen en overleed 26 of 27 September 1831. Lijn portret vindt men voor 's mans leven door J.C. d e J o n g e .

Hij schreef:

Nebucadaezar's wanhopige overpeinzing en berouw, een berijmde brief in *N. Bijdr. tot opbouw der Vad. Letterk*.

Over de beteekenis der woorden Paën. Beën, *Piën. Land Raaroof. Loo en Louwmaand*. Ald.

Bruiloftsgedicht op zijne zuster Cornelia van Wijn.

Brielsche vreugdezang, *ter gedachtenis van het tweehonderdste jaer der vrijheid*, *verschenen en gevierd in den Briele op den eersten van Grasmaand* 1772, achter C. C l e y n s ' *Dankoffer voor de eerstelingen van Nederl. Vrijheid*.

De Klagt van Cornelia, *dochter van Lucius Scipio Metellus aan haren echtgenoot Cuejus Pompejus* enz. (berijmde brief).

Onderzoek, *of het gebruik der letteren*, *oudtijds den Germanen onbekend geweest zijn*, in *Werk. v.d. Ned. Maats. van Letterk. te Leiden*. D. IV.

Over de Bellen. Ald. D. II.

Schets van het leven en bedrijf van Heer Nikolaas, *Heere van Putten en Stryen*. Ald. D. V.

Onderzoek nopens het jaar in hetwelk Lodewijk, *koning van Germanie aan den Utrechtschen bisschop Himgerus de vrijheid zijner kerke bevestigd hebbe* in *Verhand. v.h. Zeeuwsch Genoots. te Vlissingen*, 1773.

Dertigtal regtsgeleerde vragen. 's Hage 1777. 8°.

Bijvoegsels en Aanmerkingen op de Vaderlandsche Historie van Wagenaar (het grootste gedeelte).

Historische en Letterkundige Avondstonden.

Huiszittend leven, in V stukken.

Iets over de Keur van Gui van Henegouwen aan de stad Amsterdam, *in het begin der XIVde eeuw* in *Verhand. der 2de kl. van het Instit.* 1818.

Verslag en beoordeeling van eenige oudheid- en geschiedkundige werken in *Jaarboeken der wetenschappen en kunsten in het koningrijk der Nederlanden*.

In de Biographie Universelle ancienne et moderne, levensberigten van *C. van Baarle*, *Pieter Huyzinga Bakker* en anderen.

Zie J.C. de Jonge, *Levensschets van H.v. Wijn;* Siegenbeek in de *Hand. d. Maats. van Ned. Letterk.*, 1832; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.; Kron. v.h. Hist. Genoots.*, 6 jg. bl. 364; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, *Nav.* VIII. bl. 144; Huberts enz., *Biogr. Woordenb;* Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Age Wijnalda]

WIJNALDA (AGE), geboren te Dokkum den 17den October 1712 en overleden den 19den October 1792 als rustend leeraar bij de Doopsgezinden te Haarlem, liet zulk eene eervolle nagedachtenis na, dat, toen zijn vriend A. Loosjes Pz. een fraai afbeeldsel van hem door Is. de Wit Jz. liet graveeren, hij daaronder het volgende bijschrift voegde:

De eenvouwdige Ernst en Deugd schijnt nog van't aangezigt
Des grijzen Leeraars af, die, als een eerlijk Christen,
Der Doopsgezinden Schaar geleerd heeft en gesticht,
Vervreemd van ijdele eer en waangeleerde twisten ....
Wie ziet dat grijze hoofd in zo verheven licht
En voelt geen stil ontzag voor dien geliefden Vader?
Die derft en Menschlijkheid en Christlijkheid te gader.

Fr. Muller vermeldt dit portret als N°. 6266*a*.

[Jan Wijnands of Wijnants]

WIJNANDS of WIJNANTS (JAN), te Haarlem geboren, bloeide in het midden der 17de eeuw. Nopens hem meldt Immerzeel: ‘Sommigen geven hem op als de leermeester van Philip Wouwerman. Zooveel is zeker, dat men in den doorgaanden zilverachtigen toon der gronden en verschieten eene in 't oog vallende overeenkomst in het werk van deze uitmuntende landschapschilders bespeurt. Al het werk van Wijnands onderscheidt zich door eene eenvoudige waarheid, die hij in de omstreken zijner woonplaats met het oog eens geoefenden meesters aan de natuur heeft afgezien en met een vleijend en aangenaam penseel op het doek heeft weten voor te stellen. Zijne duingronden zijn onbeschrijfelijk schoon en getrouw in kleinigheden aan de waarheid. Adriaau van der Velde, Jan Lingelbach, Philip Wouwerman en anderen verdubbelden de waarde zijner schilderijen door hunne stoffaadjen.’ Kramm noemt hem een der parelen van Nederlands kunstroem. In meest alle rijks musea vindt men zijn kunst, vooral in die van Amsterdam en 's Hage. Twee

zijner schilderijen werden te Parijs met 7600 en 4500 francs betaald. Het jaar van zijn overlijden is onbekend.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

[Willem Wijnandts]

WIJNANDTS (WILLEM), dichter in den aanvang der 17de eeuw, schreef o.a. een *Lofdicht over de heerlycke victorie in het veroveren van de silver vloot*. 1629 4°.

[Abraham Wijnbeek]

WIJNBEEK (ABRAHAM), een der laatste leden der Leidsche Kamer *de Witte Acolyen*, onder de zinspreuk: *Liefde is het Fondament*, gaf eenige losse rijmstukjes in 't licht betreffende tot de Leidsche eeuwfeesten in 1774 en 1775, en een treurspel *Albinus en Rosemondt*.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Henricus Wijnbeek]

WIJNBEEK (HENRICUS), zoon van Johannes Wijnbeek en Johanna van de Kasteele, den 17den November 1772 te Leiden geboren, werd ondermeester op de school van den onderwijzer Crabbe, vervolgens op de kostschool van A. van Bemmelen, ontving privaat-onderwijs in de Grieksche en Latijnsche talen van den rector der Latijnsche school Wensink, studeerde onder Luzac, Wyttenbach en van der Keessel en werd den 27sten Mei 1808 doctor in de regten. Door invloed van den hoogl. Rau, werd hij docent van den veertienjarigen zoon van den raadpensionaris Schimmelpenninck en bragt met diens gezin een geruimen tijd o.a. te Maastricht, Spa en Parijs door. In 1812 verliet hij Parijs om zijn kweekeling naar Leidens hoogeschool te vergezellen. In 1814 trad hij op als landsambtenaar en werd directeur der Nederlandsche Staatscourant, die toen opgerigt werd. In 1816 werd hij commissaris der Latijnsche scholen, welke titel in 1818 veranderd werd in dien van inspecteur der Latijnsche scholen in de Noordelijke provincien. Als zoodanig maakte hij zich zeer verdienstelijk, even gelijk later ook als inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs. In 1850 ontving hij een eervol ontslag.

Hij huwde 1. Louise Maria van Alderwerelt; 2. mej. van Tricht en overleed in 1866. Hij was ridder der orde van den Ned. Leeuw en lid van onderscheidene geleerde genootschappen.

Hij gaf in het licht:

Handleiding tot het onderwijs der Nederduitsche taal voor eerstbeginnende op de Athenaea en Collegien.

Latijnsche Grammatica, *ten gebruike der Athenaea*, *Collegien en Latijnsche scholen*, 2 dn. Brussel 1825.

Hij vertaalde *Proeve van Jezus geschiktheid als leeraar en*

over zijne leerwijze ten voorbeeld van Godsdienstleeraar. Uit het Hoogd, *van Ernst Gottlieb Winkler*, *Diaconus te Neunhellingen*. Gron. 1814.
De kluizenaar van Chaussie Antin. Dordr. 1813, 2 dn.

Zie zijn levensschets onder die in 1867 door de Maats. v. Ned. Letterk. uitgegeven.

[Johan van Wijnbergen]

WIJNBERGEN (JOHAN VAN), zoon van Wickman van Wijnbergen en Christina Mevis, genaamd Pannekoek, uit een oud Geldersch geslacht gesproten, bewees den staat gewigtige diensten in het krijgs- en staatswezen, als kapitein, gouverneur van 's Gravenweert en gecommitteerde ter vergadering der staten-generaal. De staten van Gelderland hielden toen eenigermate de zijde van Leicester, doch toen Deventer in 1587 door het verraad der Engelschen aan de Spanjaarden was overgegeven, stemde van Wijnbergen er mede in dat er deswege een scherpe brief aan den landvoogd werd gezonden. De staten van Utrecht hierover gebelgd, eischten de terugroeping van van Wijnbergen. Hieraan werd nog in hetzelfde jaar gehoor gegeven, doch hij verkreeg later zitting in de vergadering der algemeene staten. Hij huwde Machteld van Doornick en overleed kinderloos in 1602. Hooft getuigt van hem: ‘dat zijne werken uitwezen dat hij den vaderlande getrouw, onbesmet van staatzucht, een verfoeijer van scheurmakerij, voorstander van orde en een loffelijke telg van den edelen stamme van Wijnbergen was.’

Zie Bor, B. XXII. bl. 65, 76-78; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Johan van Wijnbergen]

WIJNBERGEN (JOHAN VAN), vrijheer van Horsen tot Oldenaller, zoon van Sybert van Wijnbergen en Aaltje Dounninez, werd in 1590 geboren. Hij had lust tot het krijgsleven en trad van tijd tot tijd in dienst van Austerlandsche mogendheden, en bragt zijn eerste dienstjaren in Italie, Zweden en Denemarken door. Onder het bewind van Maurits, Frederik Hendrik en Willem II voerde hij het krijgsbevel als commandeur van Rijnbeek, gouverneur van Sluis en Vlaanderen en gouverneur van 's Hertogenbosch. Hij huwde Cornelia van Welderen, dochter van Aart van Welderen, burgemeester van Nijmegen en overleed in 1658 kinderloos.

[Seward of Zybert van Wijnbergen]

WIJNBERGEN (SEWARD of ZYBERT VAN), heer van Oldenaller, zoon van Wolter van Wijnbergen en Judith van der Meijerbrugge. Hij was een der eerste edelen, die in 1648 zijne studien te Harderwijk begon. In 1655 werd hij in de ridderschap der Veluwe beschreven en bekleedde den post van gewoon gedeputeerde van dat kwartier

en had verscheidene jaren zitting in de vergadering der algemeene staten. Zoo trad hij in 1676 op voor de steden en in 1684 over de ridderschap van Veluwe. Als burgemeester van Harderwijk had hij zitting in de vergadering van curatoren en schraagde, in die betrekking, naar vermogen, de wankelende akademie. Met van Hell en den heer van Ruurlof ontving hij een gouden penning, ter waarde van *f* 100 op de munt van Harderwijk geslagen voor hunne buitengewone diensten aan de academie bewezen. Hij bereikte hooge jaren en overleed kinderloos den 16den Dec. 1703.

[Ditmar van Wijnbergen]

WIJNBERGEN (DITMAR VAN), heer van Horssen, tot de beide Pollen en Beukelo, broeder van den vorige, trad in krijgsdienst, werd luitenant kolonel van een Geldersch regement en voerde in 1672 het bevel te Rees, toen deze stad door de Franschen werd belegerd. De gedeputeerden te velde, die bij het aanrukken van den vijand de stad verlieten, hadden hem meerdere versterking toegezegd, die hij echter niet bekwam. Hij verdedigde haar moedig, totdat men buiten zijn toestemming een verdrag sloot, dat de stad in handen des vijands leverde. In hetzelfde jaar hielp hij Naarden winnen, en kweet zich dapperlijk in 1690 in den slag bij Fleurus, waar hij het bevel voerde over een brigade infanterie. Twee jaren later voerde hij als generaal-majoor het bevel over de Staatsche troepen te Namen en voor de bezetting van het fort William.

Ofschoon 80 jaren oud en uitgeput van vermoeijenissen liet hij zich in een der bressen dragen, om dáár met den degen in de vuist zijne laatste krachten ter verdediging te beproeven, dit was de eenige voorwaarde, onder welke hij aan het verdrag zijn stem wilde geven. De overwinnaar eerbiedigde de heldhaftigheid van den grijsaard en een afzonderlijke bepaling vergunde hem om zich bij zijne wapenbroeders op het kasteel te vervoegen. Nadat het fort William in handen der Franschen was, hield het kasteel van 23-30 Junij de belegering uit, waarna de bezetting een vrijen aftogt verkreeg met alle krijgseer.

In 1669 huwde hij Anna van Appelthorn.

Zie Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

[Isaac Wijnckelman]

WIJNCKELMAN (ISAAC), zoon van Jacob Wijnckelman en Maria Hurgronje, werd in 1723 te Vlissingen geboren, en burgemeester zijner geboortestad. Hij sloot in in 1748, op last van Willem IV, een verdrag over het uitwisselen van krijgsgevangenen op zee gemaakt en bezorgde met lof sommige zaken wegens genomene schepen. Hij bekleedde aanzienlijke ambten en had groote bekwaamheden, waarvan hij gebruik maakte in regeringszaken en als commisgeneraal bij de admiraliteit in Zeeland. Hij bevorderde kunsten en wetenschappen, en was een der stichters van het Zeeuwsch genootschap te Vlissingen, dat hij inwijdde met een redevoe-

ring over den voorgang der wetenschappen in de XVIIIde eeuw. Hij huwde 1. met Magdalena Johanna Schorer en 2. met Susanna Johanna de Cruys en overleed in 1790. Dr. A. Drijfhout, predikant te Middelburg, hield in het Zeeuwsch genootschap eene lofrede op hem, die niet gedrukt is.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Dominicus van Wijnen]

WIJNEN (DOMINICUS VAN), in 1661 te Amsterdam geboren, werd van zijne jeugd af voor de kunst opgeleid, ontving verder het onderwijs van Willem Doudijns, historieschilder te 's Hage en oefende zich naar de natuur. Verder bezocht hij Duitschland, Italië en hield zich verscheidene jaren te Rome bezig met het afteekenen en schilderen van antieke en moderne kunstwerken. Hij vervaardigde oorspronkelijk voorstellingen van kluchtigen aard, vol van uitdrukking, breed en meesterlijk gepenseeld, doch daar hij zeer verkwistend was, verkeerde hij telkens in verlegenheid. Veel aanmoediging vonden de beeldsnijders Francis en Bonaventura Overbeek bij hem te Rome: hij deed den eenen voor hem schilderen, den anderen boetseren, nam beide met zich mede naar het vaderland en schonk hun de reiskosten. Het eerste werk, dat van Wijnen en Oversteeg schilderden, waren verscheidene komische tafereelen uit de Roomsche schilderbend, van welke enkele door den graveur Pool in plaat zijn gebragt.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel.

[Oswald Wijnen]

WIJNEN (OSWALD). Volgens Immerzeel in 1739 te Heusden geboren en te Amsterdam overleden. Hij zou volgens hem een leerling van Jan van Huysum geweest zijn, 't geen Kramm ontkent, wijl deze in 1749 overleed. Hij nam echter dezen meester tot model, en werd een goed bloemen fruitschilder. Ook gaf hij les in de teekenkunst.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Geeraert of Gerrit Wijnen]

WIJNEN (GEERAERT of GERRIT), in 1648 te Arnhem uit een aanzienlijk geslacht geboren, ontving een wetenschappelijke opvoeding, oefende zich op de Latijnsche scholen in de oude talen en zette zijne studien aan de kwartierschool te Nijmegen voort en won door zijne vlugheid van bevatting en leergierigheid de genegenheid van den hoogleeraar Tlranen of Kranen, die hem in de wijsbegeerte onderwees. Deze was een ijverig voorstander der leer van Descartes en Wijnen, die hierna zijn voetspoor drukte, volgde hij naar Leiden, waar hij tot hoogleeraar in de wijsbegeerte benoemd was. Hier werd hij ook een der ijverigste leerlingen van Rasius, promoveerde in de philosophie en werd hem te Duisburg een leerstoel in de wiskunde aangeboden. Hij nam

deze niet aan maar wel die van Harderwijk. In Julij 1693 aanvaardde hij aldaar zijn hoogleeraarsambt in de wiskunde en verhoogde ongeveer 30 jaar den luister der Geldersche hoogeschool. Hij gaf geen werken in het licht. Als academisch rector sprak hij in 1713 bij het neêrleggen zijner bediening *de immortalitate animi*. Zijne wijsgeerige gevoelens wikkelden hem in onaangenaamheden met zijne ambtgenooten.

Hij overleed den 29sten Mei 1722. Zijn ambtgenoot A. Rotgers hield eene lofrede op hem.

Zie Bouman, *Geschied. d. Geld. Hoogeschool;* Kobus en de Rivecourt.

[Arent van Wijnendale]

WIJNENDALE (AREnT VAN), geboren te Gouda, komt in 1585 als kunstschilder voor.

[Antonie van den Wijngaerde]

WIJNGAERDE (ANTONIE VAN DEN), een Belgisch kunstenaar, in dienst van koning Philips II, vertrok in 1561 met zijn gezin naar Spanje. In 1582 vond men in de galerij van het paleis *Prado* verscheidene schilderijen van Antonie de Bas Vinas, voorstellende de Zeeuwsche eilanden met de steden, havens enz.

Zie *Messager des Sciences hist.* 1861, p. 90; Kramm.

[Daniel Oem van Wijngaerden]

WIJNGAERDEN (DANIEL OEM VAN), heer van Werkendam, zoon van Johan Oem van Wijngaerden en Jacomina de Witt, president van den hove, in 1619 te Dordrecht geboren. In 1666 in de ridderschap van Holland beschreven, lid van de vergadering der staten-generaal en, van wegen dezelve in verscheidene commissien en bezendingen gebruikt. In 1669 wilde men hem naar Frankrijk zenden, doch hij verzocht van de reeds op hem uitgebragte keus ontslagen te zijn. In 1672 vertrok hij naar Denemarken en in 1682 sloot hij met anderen een verdrag met Frankrijk, zoo het scheen tot bevordering der rust van Europa. Hij erfde van zijn neef Karel Oem van Wijngaerden vele heerlijkheden in Holland en was, ook door zijn huwelijk met Catharina van Zuidland, erfdochter van Renesse, een der rijkste ingezetenen van Holland. Hij overleed in 1688.

Zie Wagenaar, D. XV. *Bijv.* XIII; Scheltema; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Floris Oem van Wijngaerden]

WIJNGAERDEN (mr. FLORIS OEM VAN), zoon van Jan Oem van Wijngaerden en Catharina van Egmond IJsselstein, werd te Dordrecht geboren, studeerde te Leuven in de rechten, en werd raad van den hove van Holland, en diende als zoodanig Philips de Schoone en Karel V, gedurende 15 jaren. Gedurende dien tijd was hij

ook ‘superintendent van den regiment en policie der stede van Leyden’ (1500-1510), gedurende welke hij ‘die voirs. stede van Leyden brachte tot sulcken staet dat se machtig was te betaelen alle die jaerlycke renten ende lasten van den steede ende daerenboven was machtig zijn G.H. jaerlics matelicken te dienen in en synden Genaden beiden ende affairen enz.’ Ook werd hij ‘geordonneert totten ontfanck van de penningen, die nootclyck waeren geheeven ende opgebeurt te worden tot beschermenisse van den lande van Holland, overmits die oorloge van Gelre’. Ofschoon hij zulks getrouwelijk deed, verwierf hij echter de goedkeuring van den keizer niet en werd als raad-ordinaris ontslagen, zonder dat hij eenig salaris genoot, terwijl er een aanmerkelijke som in overschot was. Hierop werd hij op bevel van Karel V pensionaris van Dordrecht, wier rechten hij moedig voorstond en verdedigde, vooral in den twist over het stapelrecht. Hierdoor maakte hij zich vele vijanden en haalde hij zich inzonderheid den haat van den advokaat van Holland, Albregt van Loo, die tevens raad van den vorst was, op den hals. Op vele beschuldigingen ten hove aangebragt, werd hij afgezet en uit Dordrecht gebannen, 't geen hij vooral aan den wrok van den stadhouder van Holland, graaf Hendrik van Nassau, bij wien hij reeds vroeger in ongunst geraakt was, toeschreef.

Kort daarop, toen de politiek van de landsregeering een andere richting had genomen, werd hij in zijn eer en waardigheid hersteld. Men schrijft die herstelling doorgaans aan de tusschenkomst van paus Adriaan, zijn vriend, en den gewezen leermeester van Karel V toe, doch, volgens den hoogleeraar Fruin, zonder grond, omdat de pensionaris te gelijk met de zaak, die hij gediend had, met het recht van Dordrecht, gezegevierd heeft.

Aan veranderde inzichten van 's keizers raad, niet aan de gunst van een beschermheer, was het herstel van mr. Florys toe te schrijven. Dat hij zich evenwel aan Adriaan, toen nog bisschop van Tortosa zoowel in het belang van de stad als van zich zelve gewend heeft, blijkt uit het door hem opgesteld *Register* aangehaald in de door de maatschappij van Ned. letterkunde uitgegeven *Informacie upt Stuck der verponding*, waarin wij vermeld vinden dat de stad den 29sten April 1518 ‘aen mijnheer de Tortosa cardinael’, een brief van credentie heeft gezonden ‘van hetgeen mr. Florys hem vanwege de stad zou laten weten’ en dat mr. Florys dien brief ‘met seeckere instructie ende een inventaris’, door zijn neef Aerndt van Wijngaerden heeft laten bestellen. Dat daarop den 2den Aug. antwoord gekomen is van den kardinaal, van 16 Juli inhoudende dat hij nog geen tijd heeft gehad om de stukken te onderzoeken, maar dat hij, zoodra hij gelegenheid had, ze visiteren zou, ‘ende daerinne doen’ etc.

welk antwoord juist geen groote belangstelling en dienstvaardigheid toonde. Voornamelijk deed hij zich kennen in het proces, door de stad Dordrecht tegen de overige steden van Holland ter zake der verponding gevoerd. Hij was een geleerd en bekwaam staatsman, en een groot tegenstander der hervorming, beweerende, dat men het vuur in zijn beginsel dempen moest.

Hij huwde Arnoldina van Duvenvoorde en overleed voor 1540.

Zie Wagenaar, D. IV. bl. 413 en *Nalez.*, bl. 219, 220; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, D. I. bl. 11, 1340; van de Wall, *Handv. v. Dordr.*, bl. 838; Scheltema, *Stuatk. Nederl.;* Schotel, *Kerk. Dordr.*, Inl.; van den Bergh, *Gedenkst.*, D. III. bl. 247, 348, 354; *Informacie op 't stuck der verpond.*, voorber.; R. Fruin, *Korte autobiografie van Mr. Florys van Wijngaarden;* van Leeuwen; Kok.

[Jacob Oem van Wijngaerden]

WIJNGAERDEN (JACOB OEM VAN), zoon van Floris Oem en Otteline van den Coulster, gezegd Alkemade, in 1525 te Dordrecht geboren, omhelsde vroeg de leer der hervormden, nam deel aan het verbond der edelen, werd voor den bloedraad gedaagd en gebannen met verbeurdverklaring zijner goederen. Hij bleef aan de zaak der vrijheid getrouw, hield briefwisseling met Willem I en verscheen in 1572 wegens de ridderschap ter eerste staatsvergadering te Dordrecht, ook was hij bij den vredehandel te Breda en bij de opdragt der grafelijkheid aan den prins van Oranje en teekende de acte namens de edelen. Met name werd hij in 1574 van de algemeene vergiffenis uitgesloten. In het volgend jaar werd hem Engeland verboden en ontmoette onaangenaamheden te Gouda, waarvan hij in 1574 en 1575 gouverneur was. Hij huwde 1. Hessel Mulert, 2. Johanna van Zuilen van Nyevelt; 3. N. van Schwartsenberg en overleed in 1604.

Zie te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 387; Beverwyck, *Beschrijv. v. Dordr.;* Kok; van Leeuwen; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Jacob Oem van Wijngaerden]

WIJNGAERDEN (JACOB OEM VAN), zoon van Gerard Oem van Wijngaerden en Catharina Croesinck. Hij werd in 1613 beschreven in de ridderschap van Holland en bekleedde tot aan zijn dood de gewigtigste commissien van staat. In 1621 was hij de eerstbenoemde van het gezantschap naar Engeland om op nieuw een verbond met dat rijk te sluiten. Hij huwde Anna van den Rijne en overleed in 1650.

Zie Wagenaar, D. X. bl. 426; Scheltema, t.a.p.; van Leeuwen; Kok.

[Bernardus Wijngaerden]

WIJNGAERDEN (BERNARDUS), predikant te Deventer 1637, te Leiden 1641, gestorven 1682.

Hij gaf in het licht:

Een tractaet van den Sabbath ende den dagh des Heeren (*van David Primerose door B. Wijngaerden ende S. Althusium*. Leid. 1652. 12°.

Consideratien raeck. 't stuck van leening. Vraegswyze voorgestelt met antwoort door S. Maresius. Daar achter *Klare en krachtige bewijs redenen*, *enz.* 1652.

De Bewijs redenen volgen onder dezen afzond. titel.

Klare en krachtige Bewijs redenen, *thoonende dat de houder van de leenbanck te Leyden ende ook alle banck-houders*, *leenende volghens ordonnantie haar van de Christ. overicheyt voorgeschreven*, *niet behooren van 't H. Avondtmaal gheweert te worden*. Gestelt door B.W. en P. C a b e l i a a u . Leyden 1657.

Zie R o g g e , *Bibl. van Contra-Remonstr. Geschriften*, bl. 97.

[Tobias Govertsz. van den Wijngaerdt]

WIJNGAERDT (TOBIAS GOVERTSZ. VAN DEN), leeraar bij de vereenigde Vlaamsche, Friesche en Hoogduitsche doopsgezinden te Amsterdam, gaf in het licht:

Oogh-water, *voor de Vlaemsche doops ges. gemeente te Amsterdam om af te wasschen het glimpsandt haer door eenige Aenmerckingen als oock door M. Comans ende J. van Halmael in de oogen geworpen*, *omdat sy niet en souden sien de billykheyt van den voorslagh der XI artyck. Door T.G. Wijngaerdt ende syn mede-standers aen Dr. Gal. Abrahamsz. ende syn medestanaeren overgel. den* 20 *Dec.* 1663, *by J. van Someren*, 1664.

Vrede presentatie gedaen door T.G.v.d.W. ende syne medestemmers, *dienaren der vereen. Vlaamsche*, *Vriesche en Hoogduytsche doops gezinde yemeente tot Amsterdam aen hare mede-dien. Dr. Galenus Abrahamsz. ende syne medestemmers*. Amst. 1664.

Zie *Naaml. der Doopsgez. schrijvers*, bl. 233; R o g g e , *Geschrift. d. Ned. Herv. kerk*, bl. 67.

[Wijngaard of Wingaard]

WIJNGAARD of WINGAARD, meer bekend onder den naam van d e V i n e a , was een beroemd contrapuntist der 16de eeuw, leerling van den bekenden Utrechtschen kapelmeester O b r e c h t . Denkelijk was ook W i j n g a a r d te Utrecht woonachtig. Volgens F e t i s zou bij te Antwerpen geboren, er kapelaanzanger geweest en in 1499 overleden zijn. G l a r e a n geeft van hem in zijn *Dodecachorda* twee notetten in vier stemmen.

Zie *La Hollande musicale* 1858; G r e g o i r , *Schets van Ned. toonkunstenaren*, bl. 71.

[P. van Wijnkel]

WIJNKEL (P. VAN), landschapschilder, die een klein landschap etste, 4°.

Zie N a g l e r ; K r a m m .

[Johannes Wijnkes]

WIJNKES (JOHANNES), archivaris bij den generalen staf te Weltevreden, overleed 16 Junij 1868 aan boord van het Nederl. barkschip *Ter Nate*, kapitein C a r s , in den ouderdom van 44 jaren.

Part. ber.

[Charles Wijnkius]

WIJNKIUS (CHARLES), van IJperen, gaf in het licht: *Himni*, *quorum usus est in Ecclesiastico Dei cultu*, *una cum aliquot praeclaris Cauticis*, *opera et studio Fratris Caroli Wijnkii Ypsensis. Gandavi op. Grit. Manilium*, 1573. 8°.

G h e l e y e n d e C o n i n c k , dichter van Poperinghe, gaf er eene vertaling van in Vlaamsche verzen.

Zie *Cat. Serrure*, II. 10.

[Dionysius van de Wijnpersse]

WIJNPERSSE (DIONYSIUS VAN DE), geboren den 18den Maart 1724 te Middelburg, waar hij de Latijnsche school bezocht, die hij met een Latijnsch gedicht *in laudem Medioburgi* verliet. Hij studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid en wijsbegeerte en verkreeg in 1745 de waardigheid van doctor der wijsbegeerte, na het verdedigen eener *dissertatio de legum Dei physicarum harmonia*, na reeds twee jaren vroeger onder H o r t h e m e l s eene dissert. *de Libertinismo* verdedigd te hebben. Van Utrecht vertrok hij naar Leiden, waar hij nog twee jaren zijne studien voortzette, waarna hij in 1749 het predikambt te Baarland in Zuid-Beveland aanvaardde. Van hier vertrok hij naar Zierikzee. In 1752 werd hij tot hoogleeraar in de wijsbegeerte te Groningen benoemd en aanvaardde deze betrekking met eene *Oratio de emolumentis philosophiae e religione Christiana ortis*, Gron. 1752. De akademische senaat benoemde hem *honoris causa* tot doctor der godgeleerdheid. Groot was de opgang zijner wijsgeerige lessen te Groningen. Uit alle oorden des vaderlands stroomden jongelieden naar de noordelijke hoogeschool. Tweemaal hield hij bij plegtige gelegenheden redevoeringen, als rector vierde hij de nagedachtenis der prinses-gouvernante met een lofrede (*Serenissima et regia princeps Anna*, *Wilhelmi IV vidua*, *Belgii Gubermatrix*, *ex auctoritate publica*, *die* 3 *Martii* 1759 *laudata*. Bij het aftreden als rector hield hij in hetzelfde jaar eene *Oratio de Recentiorum meritis*, *speciatim Belgarum in philisophiam naturalem*.

Curatoren gaven hem een blijk van hoogachting door hem ook het buitengewoon professoraat in de godgeleerdheid aan te bieden, waarvoor hij echter bedankte. In 1768 werd de beroemde man hoogleeraar te Leiden. Hij aanvaardde deze betrekking den 29sten Mei 1769 met een *Oratio de humanae naturae praestantia*. Toen hij in 1779 als rector aftrad, sprak hij de *recta philosophia ejusqae usu in vita et doctrina morali*.

In 1772 werd hij te Groningen tot gewoon hoogleeraar in de theologie benoemd. Hij sloeg deze aanbieding af, en bleef

te Leiden. In 1805 verkreeg hij zijn emeritaat, in 1808 werd hij door een beroerte getroffen en hij overleed den 8sten October van dat jaar,

Hij huwde in 1751 Anna Diderica Thiens, in 1791 gestorven, hem drie zonen nalatende (die volgen).

Van de Wijnpersse had groote verdiensten. Hij was een man van uitstekende vermogens van geest en hart. Aan helderen godsdienstzin en warme vroomheid paarde hij een effen gemoed, dat te midden van schrik en beproeving zijn kalmte niet verloor. Dit toonde hij bij de noodlottige ramp, die Leideu in 1807 trof. Grooten roem verwierf hij zich als wijsgeer en godgeleerde. Toen hij als wijsgeer optrad, was de Carthesiaansche philosophie haren val nabij en was die van Wolff en Leibuitz meer en meer in aanzien gekomen. Van de Wijnpersse toonde reeds dadelijk zelfstandig te denken, het goede van alles aannemende, maar het verkeerde even juist beoordeelende. Hij was een eclectisch wijsgeer en bewandelde zijn eigen weg. Eigenaardig verbond zich met zijne wijsgeerige denkwijze een warm en hartelijk geloof aan het evangelie; van hier dat hij tegen alle philosophische bespiegelingen, die het Christendom vijandig waren of schenen, ernstig waarschuwde, zelfs nog op een en tachtigjarigen ouderdom, toen hij dit van het Kantianisme vreesde, in *Eenige bespiegelingen der Kantische wijsgeerte door Eclecticus*. 's Grav. 1805, zoo fiksch en scherpzinnig geschreven, dat niemand onder dien psendoniem den grijzen hoogleeraar vermoedde.

Tot zijne wijsgeerige werken behooren zijne *Institutiones metaphysicae*. L.B. 1764, 1789 en *Institutiones Logicae* 1767, L.B. 1799, later nog eens herdrukt. Hem werd in 1771 door 's lands staten met zijn ambtgenoot Allamand het beoordeelen opgedragen van de middelen voorgeslagen ter beteugeling van het Haarlemmermeer. Het gevolg hiervan was zijn gedrukt rapport over de *verschillende consideratien der gecommitteerden tot het opgeven van middelen ter beteugeling des Haarlemschen meers*. Zes jaren later zag hij zich met denzelfden hoogleeraar belast met de beoordeeling der ontwerpen tot verdieping van het Y. Zijne *consideratien over de verschillende middelen tegen de toenemende verlanding van het Y voor de stad Amsterdam*, ook door den druk gemeen gemaakt, waren hiervan het gevolg. Zijn uitmuntend kabinet van naturalien gaf hem aanleiding tot het schrijven van een stuk *de oculo mundi*, een lichtgroene, veranderlijke steen, voorkomende in *Act. Phys. med. Acad. natur. Curios.* T. III, vertaald in *Natuurkundige Verhandelingen*. Amst. I St. bl. 78, en tot het leveren eener *Verhandeling over het natifijzer* in *Natuurk. Verhandel. van de Bataafsche Maats*. te Haarlem III St. 2, bl. 101 verv. Als Christenwijsgeer nam

hij de verdediging der Evangelieleer tegen hare bestrijders zeer ter harte. Toen een Engelsche kerkleeraar in 1777 (*Mengelw. der Vaderl. Letteroef.* D. VI. Stuk 13) beweerde dat er ook buiten het Christendom vergeving der zonden te bekomen was, nam hij de pen daartegen op en schreef zijn *Verhandeling over de vergeeflijkheid der zonden*. Utr. 1778. In 1794 bekroonde het Haagsch genootschap zijn *Betoog der ware en eeuwige Godheid van den Heere Jezus Christus tegen hedendaagsche bestrijdingen* met goud.

Hij was lid der *Academia naturae curiosorum*, der Holl. maatschappij en van het Zeeuwsch genootschap.

Zie Muntinghe, *Act. Saec.*, p. 117; *Gron. Gedenkb.;* Siegenbeek, t.a.p., D. I. bl. 285, 299, II. bl. 119, *Toev. en bijl.*, bl. 216, 217; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Aanh. op Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Jacobus Thiers van de Wijnpersse]

WIJNPERSSE (JACOBUS THIERS VAN DE), zoon van den vorige, in 1761 te Groningen geboren, legde zich op de geneeskunde toe, doch oefende slechts twee jaren de praktijk in zijn geboortestad uit. Er werden 3 prijsverhandelingen van hem door het prov. Utrechtsch genootschap bekroond, o.a. een *over den Kinkhoest*.

Ook gaf hij uit:

G. Hewsonirubrarum sanquinis particularum etc. descriptio. L.B.

De Sanguinis natura.

Descriptio systematis lymphatici cum praef. J.D. Hahn cum icon. Traj. 1783.

Hij overleed den 6 April 1788.

Zie Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Hulsius van de Wijnpersse]

WIJNPERSSE (JOHANNES HULSIUS VAN DE), broeder van den vorige, den 13den December 1764 geboren, studeerde te Leiden en Utrecht, aanvaardde het predikambt in 1787 aan de Bildt, in 1787 te Zierikzee, in 1794 te Amersfoort, in 1795 te 's Gravenhage. Hij was van 1797-1810 directeur van het Haagsch genootschap, in welks werken voor 1803 een aanspraak van hem voorkomt.

Zie H. Royaards, *het Haagsch Genootschap*, bl. 174 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Samuel Johannes van de Wijnpersse]

WIJNPERSSE (SAMUEL JOHANNES VAN DE), broeder van den vorige, den 11den October 1758 te Groningen geboren, studeerde, onder de leiding van zijn vader, in de wijsbegeerte en godgeleerdheid en aanvaardde in 1789 in de eerstgemelde het professoraat te Groningen. Niet lang bekleedde hij deze betrekking, daar hij weldra het beroep van predikant te Amsterdam aannam. Hier bleef hij werkzaam tot in 1796,

toen hij, met sommige zijner ambtgenooten, de toenmaals gevorderde staatkundige verklaring weigerende, insgelijks geremoveerd werd. In 1803 werd hij buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte te Leiden en twee jaren later in de boven natuur- rede- en zedekunde. Den 12den November 1803 aanvaardde hij de eerste betrekking met eene *Oratio de amore Dei erga se ipsum*, *omnis inter homines juris et omnium nostrorum officiorum fonte*, de andere den 20sten September 1805 met eene *Oratio de vi et efficacia consuetudinis*. In deze betrekking arbeidde hij tot 1822, en niet altijd, daar hij bij zijne leerlingen niet zoo hoog stond aangeschreven als zijn geleerde vader, niet zonder verdriet. Hij verkreeg in het genoemde jaar zijne rust en mogt haar nog ruim 20 jaren genieten. Hij overleed in 1842.

Hij gaf in het licht:

Dissertatio de lucido marino.

Institutiones philosophiae moralis. Zalt-Bommel 1808.

Verhandeling ten betoge dat de strafoefende geregtigheid Gode waardig is. 1798.

Betoog van het eeuwig en onveranderlijk onderscheid tusschen zedelijk goed en kwaad. 1799.

Beide door het Haagsch genootschap bekroond.

De zegepraal des geloofs over de uiterste radeloosheid over 1 *Sam. XXX vs.* 6. Amst. 1798.

De verheugde Kamerling, *over Hand. VIII vs.* 39. Ald. 1798.

Gods vrijmagtig oppergebied over de Watervloeden, *over Psalm XXIX vs.* 10. Ald. 1799.

Het zondig vooruitloopen van het toekomende of het onbedachtzaam bepalen der doeleinden en uitkomsten van de Goddelijke wegen, *zoolang die nog verborgen zijn*. Ald. 1798.

Het verdorvend kind tot zijnen vader wedergekeerd, *over Luc. XV vs.* 18. Ald. 1798.

Zie S i e g e n b e e k , t.a.p. bl. 373, 374, 436, II. *Bijv. en Toev.*, bl. 246, 247; N i e u w e n h u i s , (Aanh.); G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* V e r w o e r t ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; S i e g e n b e e k , in *Hand. d. Maats. v. Letterk.*, 1842; *Gron. Gedenkb.*

[Waanders]

WAANDERS. Blijkens de Bat. Courant van 30 Maart 1822, had op den 22sten dier maand te Soerabaija de plegtige inwijding plaats eener geheel nieuw opgerigte Roomsche kerk. Deze stichting is men verschuldigd aan de welgeslaagde pogingen van den R.C. pastoor W a a n d e r s en werd tot stand gebragt uit de milde giften der ingezetenen van N.-I. De inwijding geschiedde in tegenwoordigheid van eene aanzienlijke vergadering, waarvan de meesten zelfs niet tot de R.C. godsdienst behoorden. De mis werd gelezen door den pastoor te Samarang *Prinsens*. Een gouden miskelk prijkte op het altaar, met het opschrift: '*Godsdienst en dankbaarheid; Soerabaija* 1821', zijnde een geschenk van de ingezetenen van Soera-

baija aan Waanders, als eene erkentenis voor de goede diensten, welke hij staande het woeden der *cholera morbus*, in het algemeen, maar bijzonder aan de militairen bewezen heeft, zoo door het afstaan van het hen nog niet voltooide kerkgebouw, ten gebruike van een binnen-hospitaal, als door het troosten en bemoedigen der zieken.

Hij overleed te Soerabaija 9 Nov. 1833.

Part. berigt.

[Arie van Wanum]

WANUM (ARIE VAN), zoon van Joannes van Wanum en Maria Lugte, werd den 20sten December 1733 te Dordrecht geboren, teekende watergezigten en overleed te Dordrecht in 1780.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Smits van Nieuwerkerk, *Dortsche Schilders*.

[Willem Wardenaar]

WARDENAAR (WILLEM) was van 1800-1803 opperhoofd van den Nederlandschen handel in Japan en in 1808 extraordinair raad van Indië. Hij overleed te Batavia 12 Nov. 1816, oud ruim 53 jaren.

[Jan Frederik Christiaan Wardenburg]

WARDENBURG (JAN FREDERIK CHRISTIAAN), kolonel ter zee, zoon van Frederik Christiaan Wardenburg, kanselarij-raad, en van Sophia Lange, geboren te Raststed in het hertogdom Oldenburg, den 15den December 1776. Hij trad in dienst als adelborst bij de admiraliteit te Amsterdam, den 15den April 1791, destijds 15 jaren oud, en werd geplaatst aan boord van 's lands fregat *Alarm*, kapitein Aegidius van Braam. In December van datzelfde jaar deed hij eene reis met 's lands fregat *Dolphijn*, kapitein Albert Spengler, naar de kust van Guinea en de West-Indiën. Staande die plaatsing werd hij den 22sten October 1792 tot luitenant-titulair benoemd. Ten gevolge van den oorlog met Frankrijk, kwam hij eerst in September 1794 in Holland terug en werd hij als luitenant-effectief overgeplaatst op 's lands fregat *Alliance*, kapitein Cambier. Den 1sten April 1795 werd hij bescheiden op 's lands fregat *Brave*, kapitein-luitenant Jacobson, van waar hij in October overgeplaatst werd op 's lands fregat *Enkhuizen*, kapitein-luitenant *de Cerff*, met welken bodem hij, na nog eerst op 's lands fregat *Siréne* te zijn overgegaan, eene reis deed, als eerste officier, naar *de Kaap de Goede Hoop*. In de Saldanhabaai door de Engelschen krijgsgevangen gemaakt, keerde hij in Mei 1797 met een kartelschip in Nederland terug. Van 1798 tot het jaar 1810 kommandeerde hij meest altijd kleine vaartuigen of stations, zoo bij de flotille als binnen 's lands. Hij woonde dan ook de flotille-gevechten bij tusschen Vlissingen en Boulogne.

Gedurende de Fransche overheersching werd hij te Amsterdam geemployeerd als *commandant-superieur des depôts*. Tijdens de

omwenteling van 1813, werd Wardenburg, den 1sten December, benoemd tot kommandant eener divisie op de Zuiderzee. Den 10den Maart 1814 marcheerde hij echter met een korps gewapende matrozen naar Naarden, waar hij tot den 12den April bleef. Vervolgens bekwam hij het kommandement over de korvet *Eendragt*, vertrok hij daarmede in December 1814 naar de Middellandsche Zee en was tegenwoordig bij de overwinning van Algiers op den 27sten Augustus 1816, waarvoor hem toegekend werd de decoratie der Militaire Willemsorde van de derde klasse.

Zie de Jonge, *Geschiedenis van het Zeewezen*.

[Arnoldus van Well]

WELL (ARNOLDUS VAN) Arnolduszoon, zoon van Arnoldus van Well en Juydik van Westervoort, geboren te Dordrecht den 8sten Jan. 1773, was een landschap-, vooral wintergezichten-schilder. Hij huwde I. met Helena Landmeter (1790), II. met Pieternella de Graaf. Hij overleed te Dordrecht den 3den Januarij 1818.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Smits van Nieuwerkerk.

[Egbert van Well]

WELL (EGBERT VAN), broeder van den vorige, werd den 16den October 1774 te Dordrecht geboren, beoefende, gelijk zijn broeder, de schilderkunst, huwde I. (1790) Wilhelmina van Os, II. (1804) met Christina Goedmans. Hij overleed te Dordrecht den 1 April 1830.

[Jacobus Weldijk]

WELDIJK (JACOBUS) werd geboren te Haarlem, den 1sten October 1763. Reeds vroeg ontdekte men in den leergierigen jongeling lust en aanleg tot het leeraarambt, tengevolge waarvan hij, nog jong zijnde, op de Latijnsche scholen gekomen, zich met zooveel ijver op de oude talen toelegde, dat hij wel toegerust, en met meer dan gewone kunde, de akademische loopbaan te Leiden intrad, waar hij het onderwijs en de vriendschap genoot van D. van de Wijnpersse, Ruhnkenius, Valckenaer en vooral van H.A. Schultens, die hem naderhand zelfs tot leidsman zijner zonen koos. Zoo kwam hij, met een helder hoofd, verlicht door eene gezonde wijsbegeerte, met een eerlijk en waarheidlievend hart, en met grondige kennis der oude talen tot de godgeleerde studien, en werd daar gevormd tot dien schriftverklaarder, welke met vele zijner tijdgenooten zooveel bijdroeg tot den verbeterden smaak in het prediken, en tot de bevordering eener meer gezonde uitlegkunde, in de hervormde kerk.

In het laatst van zijne akademische loopbaan, gaf hij eene proef van zijn ijver en goede smaak, door de vertaling van de akademische inwijdings-redevoering van zijnen leermeester B. Broers, *de literarum s. studio, praecipuo theologi munere*.

Met den hoogsten lof in de beide examina tot den predikdienst toegelaten, werd hij beroepen in de gemeente van Egmond aan Zee. Daar arbeidde hij met vlijt, lust en toejuiching, gedurende den tijd van drie jaren, doch vertrok in October 1791 naar de Bedijkte Schermer. Hier bedankte hij onder andere voor Gorinchem, maar volgde in April 1795 de beroeping naar Bloemendaal op, waar hij ruim 2 jaren arbeidde. Van daar werd hij beroepen in de hervormde gemeente van Gouda, maar bedankte, doch in het jaar 1797, andermaal derwaarts beroepen, volgde hij die roepstem op.

Te Gouda kwam hij in dien moeijelijken tijd, toen politieke twisten het vaderland verdeelden en de partijzucht daar ook hevig woedde. W e l d i j k evenwel had een grooten toeloop, en bleef daar, algemeen geacht, werkzaam tot het jaar 1814, wanneer hij van zijn leeraars-ambt afstand deed, om zich op zijn buitenverblijf te Limmen, geheel aan den huisselijken kring, aan het welzijn dergenen die hem omringden, en aan andere bezigheden toe te wijden.

Hij was, sedert zijn verblijf te Limmen, ook altijd in kerkelijke betrekking, hetzij als ouderling van het klassikaal bestuur van Alkmaar, of als zoodanig bij het provinciaal kerkbestuur van Noord-Holland. Voor het zendeling-genootschap ijverde hij met kracht, en prees in de algemeene vergadering van 1809, daar het doen der redevoering hem was opgedragen, de hulpvaardigheid den verkondigers van het evangelie aan, naar 3 Joan. vs. 5-8; welke leerrede naderhand in druk verschenen is. Ook in zijne betrekking als schoolopziener, eerst in Zuid-, naderhand in Noord-Holland, was hij vele jaren met ijver bezig, en zelfs na zijnen dood is het gebleken hoe bemind en geacht hij bij de meeste onderwijzers was.

Tweemaal is hij gehuwd geweest; eerst met mejufvrouw J o a n n a J a k o b a K n e g e s , en in het jaar 1803 met vrouwe wed. C.G.C. d e M e y , geb. S c h i p p e r s . Hij overleed den 6den November 18.

Part. berigt.

[Hendrik Ludolf Wichers]

WICHERS (HENDRIK LUDOLF) werd geboren te Groningen op den 10den Februarij 1747. Zijne ouders waren mr. A r e n d L u d o l f W i c h e r s , burgemeester der stad, en vrouwe W i b b i n a G e r l a c i u s . Hij stamde af uit een oud Nederlandsch geslacht, hetwelk, oorspronkelijk van Antwerpen, ten tijde van den hertog v a n A l b a , naar Groningen was gevlugt, waar de stads regering haar gezag en eigene wetgeving, zelfs onder K a r e l V en F i l i p s II, meer dan elders, bewaarde en handbaafde. De eerste, die uit dit geslacht hier geboren werd, was, in 1616, J o h a n W i c h e r s , die naderhand

huwde met Clara Gockinga, eene kleindochter van Scate Gockinga, oud syndicus der Ommelanden. Sedert den tijd, dat deze familie zich in Groningen gevestigd heeft, zijn de nazaten onafgebroken tot de eerste ambten van de stad, van de provincie en van de generaliteit benoemd en daarin met roem werkzaam geweest.

Onze Wichers verloor zijnen vader reeds in den jare 1760, toen hij naauwelijks den ouderdom van dertien jaren had bereikt. Na de Latijnsche scholen te Groningen te hebben afgeloopen, werd hij, den 5den Julij 1764, onder de kweekelingen der hoogeschool aldaar ingeschreven, en voldeed met den meesten ijver aan zijne zucht voor de wetenschappen, onder de leiding der hoogleeraren D. van de Wijnpersse, D.G. van der Keessel en F.A. van der Marck. Behalve de regtsgeleerdheid, en voornamelijk het *natuur-* en *volkenregt*, beoefende hij vlijtig de *bovennatuur-* en *zedekunde*. Bij het vertrek van zijnen leermeester, den hoogleeraar van de Wijnpersse, naar Leiden, verdedigde hij onder denzelven, in het jaar 1767, eene academische verhandeling, *de moralitate juramentorum*. Hij werd tot doctor in de regten bevorderd op den 9den Junij 1770, bij welke gelegenheid hij in het openbaar verdedigde zijne *dissertatio inauguralis: De principio juris cogendi*.

In 1771 gehuwd, wijdde hij de eerste daarop volgende jaren aan de pleitzaal, maar meer nog aan zijne geliefde letteroefeningen. Als eene vrucht van deze kan men beschouwen het werk, hetwelk hij ten jare 1777 uitgaf, en aan prins Willem V opdroeg, onder den titel: *Lex hominum communis*, *secundum mentem Hugonis Grotii proposita et dijudicata*, waarin hij het stelsel van dien beroemden Nederlander, over dit onderwerp voorgedragen in deszelfs werk, *de jure belli ac pacis*, ontwikkelde en beoordeelde.

Na achtereenvolgelijk verschillende aanzienlijke ambten met den grootsten roem bekleed te hebben, werd Wichers in den jare 1786 door de provinciale staten gekozen als eerste gecommitteerde tot regeling, verbetering of herstelling der *Quotes* of *Aandeelen* der onderscheidene provincien in de generaliteits-uitgaven. In dezen werkkring, waartoe eene groote huishoudelijke kennis, niet alleen van het gewest zijner woning, maar van al de gewesten van ons vaderland, vereischt werd, volhardde hij met den meesten ijver; hij bevorderde daarbij de belangen des vaderlands, inzonderheid die van Groningen, en bragt, na voleindigde werkzaamheden, in September 1790, een uitgebreid verslag daarvan uit.

In den jare 1795 werd Wichers, met vele zijner ambtgenooten, die der stadhouderlijke regering waren toegedaan, uit al zijne betrekkingen ontslagen verklaard, en keerde daarop tot den stand der ambtelooze burgers weder.

Hij verwijderde zich toen geheel van het woelige tooneel des openbaren levens, en ging op zijn eenzaam en klein buitengoed, Hoogema geheeten, de rust en stilte van het landleven genieten.

Alle aanzoeken, welke hij van achtingswaardige mannen ontving, nadat de eerste beroering der omwenteling voor meerdere bedaardheid en koeler nadenken had plaats gemaakt, om weder deel aan de regering te nemen, wees hij standvastig van de hand, oordeelende, dat hij van zijnen eed, op de oude constitutie gedaan, niet ontslagen was, zoo lang de erfstadhouder van zijne regten geen' afstand had gedaan. Naderhand echter werd hij daarvan, door dien vorst zelven, bij eenen brief uit Londen, verwittigd, en nu aarzelde hij dan ook niet langer, om de hem opgedragene ambten te aanvaarden en weder eene meer werkzame loopbaan in te treden.

In het jaar 1802 werd hij benoemd tot voortdurend voorzitter van den raad van financien in de provincie Groningen. Doch naauwelijks had hij dit ambt aanvaard, of hij werd, als raad in het *Collegie van Thesaurier-Generaal en raden van financiën*, naar 's Hage geroepen, en bleef in dien post werkzaam, tot aan de aanstelling van den raadpensionaris mr. R u t g e r J a n S c h i m m e l p e n n i n c k in April 1805, die hem dadelijk in den raad van state benoemde, in welken raad hij onafgebroken zitting hield, ook toen L o u i s N a p o l e o n , in Junij 1806, op den troon van Holland werd geplaatst. In de maand Mei 1807 werd hij tot landdrost der provincie Groningen benoemd, en keerde naar zijne geboortestad terug. Bij de insmelting van ons vaderland in het Fransche keizerrijk, werd hij door N a p o l e o n , in December 1810, aangesteld tot prefect van het departement van de Wester-Eems, totdat hij in Maart 1813, toen de ondernemingen des keizers meer en meer werden uitgebreid, maar zijn geluk ook meer en meer begon te waggelen, met andere Nederlandsche prefecten, onder het genot van een behoorlijk pensioen, door eenen Franschen prefect werd vervangen.

In November 1813 verlieten de Franschen den vaderlandschen bodem, en W i l l e m I kwam, als souverein vorst, tot de regering van Nederland. Deze riep, in 1815, W i c h e r s weder naar 's Hage, en stelde hem aan tot directeur-generaal van de indirecte belastingen en van de convoijen en licenten, in welke betrekking hij de eer had, den koning, in 1816, een nieuw stelsel van belastingen voor de convoijen en licenten, of voor de heffing der regten van in- en uitvoer, aan te bieden, en dat ontwerp bij de staten-generaal te verdedigen, met dat gevolg, dat hetzelve bij de wet van den 3den October 1816 werd aangenomen. In 1818 werd hij in den staatsraad geplaatst, doch, op zijn aanhoudend verzoek,

in 1820 daaruit eervol ontslagen, met behoud van het buitengewone lidmaatschap. De groote begeerte van zijne echtgenoote, om weder in hare geboortestad bij hare kinderen en kindskinderen te zijn, bepaalde hem vooral tot dit verzoek. Hij vertrok dan, in October 1820, weder naar Groningen, ruim 73 jaren oud, om daar de rust te genieten, op welke hij, na een zoo werkzaam leven, alle aanspraak had.

Onder de eerbewijzen, welke hij op zijnen langen levensweg genoot, mogen wij opnoemen, dat hij, in 1789, werd aangesteld als curator der Groningsche hoogeschool, en deze betrekking, welke hij met 1795 verloor, op nieuws in den jare 1815 terug bekwam, totdat zijne hooge jaren en het toenemend verlies van zijn gezigt hem noopten, dezelve neder te leggen; dat hij, in 1807, door den koning van Holland, met de beide ordelinten, die van Verdienste en die van de Unie, werd versierd; in 1811, door den Franschen keizer, tot lid van het Legioen van Eer en tot baron van het rijk verheven; in 1818 door onzen koning met het kommandeurskruis der orde van den Nederlandschen Leeuw begiftigd en in den Nederlandschen adelstand geplaatst werd.

Ook onder zijne veelvuldige ambtsbezigheden, bleef de overledene, zoolang hij nog in de kracht van zijn leven was, steeds menig uur wijden aan de letteroefeningen, vooral aan die, welke van eenen geschied- en staatkundigen aard waren. Hiervan moge getuigen zijne verhandeling *over de oude Groninger munten*, *voornamelijk die in het Stadsboek voorkomen*, geplaatst in het derde deel der werken van het genootschap: *Pro excolendo Jure Patriae*, in 1781 uitgekomen, en vooral zijne belangrijke *Verklaring van het Tractaat van Reductie*, uitgegeven in twee stukken, te Groningen, in 1794. Maar veel meer nog getuigen hiervan de handschriften, welke hij heeft nagelaten, meest over den vroegeren staat der regering van dit gewest. Wij zouden te breedvoerig worden, indien wij ze, bij deze gelegenheid, allen wilde opgeven. Alleen moeten wij hier nog noemen vijf geschiedkundige verhandelingen, waarin wij meermalen 's mans schranderheid en diepe kennis van den toestand van dit gewest, en van deszelfs oude staatsvormen, lotgevallen en belangen, bewonderd hebben; handelende de eerste over den inhoud der unie van Utrecht, voornamelijk met betrekking tot de provincie Stad en Lande; de tweede over het Tractaat van Reductie; de derde over de twisten, welke daarna tusschen de Stad en de Ommelanden hebben plaats gegrepen, met de vonnissen over dezelve, onder den titel: *Repertorium van zaken*, *in de regering van Stad en Lande voorgevallen*, *van* 1601 *tot* 1748; de vierde over de Stads Jnrisdictien; en de vijde over de regering van Groningen en de Ommelanden, sedert de reductie van 1594.

Hij bezat een scherp oordeel, eenen helderen geest, een

vast geheugen. Zijn ligchaam, buitengewoon sterk en krachtig, bleef tot in hoogen ouderdom volkomen gezond. In den gezelligen kring was hij vrolijk en opgeruimd, spraakzaam, belangrijk en aangenaam; in zijnen werkkring als regent bij uitstek arbeidzaam, streng in zijne pligtsbetrachting, hoogst eerwaardig. Hij leefde zeer eenvoudig en geregeld, bereikte den ouderdom van ruim 93 jaren, en stierf met eenen kalmen geest.

Part. berigt.

[Friedrich Daniel Joseph van Wiedel]

WIEDEL (FRIEDRICH DANIEL JOSEPH VAN) was in 1802 predikant bij de evangelisch Luthersche gemeente te Veere, later te Kampen en te Alkmaar, waar hij zijne bediening in 1816 nederlegde en twee jaren later te Groede weder opvatte. In 1821 werd hij emeritus en in 1832 overleed hij.

Hij gaf in 1809 *Leerredenen over verschillende onderwerpen* in het licht:

Part. ber.

[Thomas Wopkens]

WOPKENS (THOMAS). Deze geachte letterkundige werd in 1700 geboren te Leeuwarden, waar hij tot de studien werd opgeleid door den rector I s a ä c V a l c k e n a e r , van wien hij een der beste leerlingen was. Aan het athenaeum en seminarie der remonstranten te Amsterdam bereidde hij zich tot het leeraarsambt en zag zich in 1726 tot proponent bij de Doopsgezinden bevorderd. In weerwil de gemeenten van Harlingen, Leeuwarden, Middelburg en Dordrecht hare keuze op hem vestigden, schatte de Amsterdamsche gemeente zijne gaven zoo hoog, dat zij hem voor het waarnemen van 26 predikbeurten tegen eene vergoeding van *f* 400 voorloopig aan zich verbond, ook om hem in de gelegenheid te stellen zijne studien te volmaken. Van zijn ijver en letterkundige bekwaamheden gaf hij intusschen eene proeve door de uitgave van aanteekeningen op eenige philosophische geschriften van C i c e r o , getiteld: *Lectionum Tullianarum* (Amst. 1730, 8°.); een geschrift, dat in het oog van kenners zoo groote waarde had en behield, dat het na bonderd jaren door F e r d . H a u d i u s te Jena in 1729 op nieuw werd uitgegeven.

Te Harlingen werden zijne leerreden met zooveel genoegen gehoord, dat hij zich in 1729 in die aanzienlijke gemeente beroepen zag en daar in 't volgende jaar zijne intrede deed. Hij bleef dien bijval genieten, doch vond zich in 1746 verpligt wegens zwakte en ongesteldheid zijne betrekking neder te leggen. In ambtelooze rust, aan de letteren gewijd, leefde hij daar nog tot zijn overlijden in 1755.

Een fraai geschilderd portret van hem berust thans in de stedelijke kunstverzameling van zijne geboorteplaats.

Zie over hem en zijne overige geschriften: Saxe, *Onomasticon*, VI. 461; Sepp. *Joh. Stinstra;* Boot, *de hist. Gymn.*, Leov. 29; Eekhoff, *Biblioth. v. Leeuw.*, 58, 63; Eekhoff, *Kunstverzam. v. Leeuw.*, 52, 218.

[Frederik Allard Ebbinga Wubben]

WUBBEN (FREDERIK ALLARD EBBINGA), zoon van dr. Christoffel Wubben en Adriana Hendrika Ebbinga, den 13den Julij 1711 te Deventer geboren, verkreeg in 1810 de aanstelling als verwalterscholtus en in 1811 die van maire der gemeente Staphorst. Na de omwenteling van 1813 bleef hij de betrekking van hoofd van het plaatselijk bestuur bekleeden en ontving eerst in 1852 zijn ontslag als burgemeester. In 1833 werd hij heemraad van het 11de dijkdistrict van Overijsel, en een jaar later notaris te Staphorst, welke laatste betrekking hij tot 1862 waarnam. In 1845 werd hij lid der provinciale staten van Overijssel. Hij overleed den 26 Junij 1874.

Hij beoefende de oudheidkunde, inzonderheid van zijn gewest, schreef verschillende stukken in den Overijsselschen almanak van oudheden en letteren, vervaardigde beredeneerde later logussen van de archieven van Hasselt en Genemuiden en het is aan zijne bemoeijingen te danken dat het archief der Essensche leenen door de provincie Overijssel werd aangekocht.

Afzonderlijk gaf hij in het licht:

Plaatsbeschrijving der gemeente Staphorst, *provincie Overijsel*, *met eenige oudheidkundige bijvoegselen*. Gron. 1835.

Aanteekeningen van Mr. J. ter Stege, *vermeerderd met Nalezingen en Bijvoegsels*. Meppel 1859.

Geschiedenis en Beleg der stad Hasselt, *in den jare* 1657. Zwartsluis 1861.

Zie *Levensschetsen der leden v.d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1876.

[Christoffel Wust]

WUST (CHRISTOFFEL), zoon van Johan Conrad Wust en Henrietta Cunigunda Muller, den 4den December 1801 te 's Hertogenbosch geboren, was portret- en genreschilder. Hij huwde te Dordrecht den 19den Juni 1823 met Hendrika de Zeeuw. Hij overleed te New-York den 11den April 1850.

[Aleander Wust]

WUST (ALEANDER), zoon van Christoffel en Hendrika de Zeeuw, den 15den December 1837 te Dordrecht geboren, vertrok in jeugdigen leeftijd met zijn familie naar New-York, waar hij, in weerwil van vele bezwaren, waarmede landverhuizers in Amerika te kampen hebben, alleen door vlijt en volharding, zonder eenig geregeld onderrigt zich een waardige plaats in de kunstenaarswereld wist te veroveren.

In zijn jongelingsjaren naar zijn vaderland teruggekeerd, bragt hij eenigen tijd in den Haag door, waar hij door zijn stoute opvatting en oorspronkelijkheid de aandacht op zich

wist te vestigen. Zijn rustelooze geest verhinderde hem lang op dezelfde plaats te vertoeven, hij vertrok weder naar Amerika, waar hij verscheidene zwerftochten deed door bosschen en wildernissen, alleen door een gids vergezeld, en waar hij die indrukken kreeg, die hem in staat stelde om die indrukwekkende schilderijen te vervaardigen, die zijn naam voor goed vestigden en hem driemaal op verschillende tentoonstellingen de gouden medaille verwierven. Men vindt schilderijen van hem in het Dortsch museum en bij jonkhr. F.J. van den Santheuvel. Hij huwde 1. met ... Norton, 2. met Maria Gossi, overleed te Antwerpen 3 Mei 1876.

Zie Smits van Nieuwerkerk, *Dortsche schilders*.

[Pt. Wijnstock]

WIJNSTOCK (PT.), predikant te Durgerdam, schreef:
Aenmerckinge ende wederlegginge van het Sociniaansche schrift, *begr. in* 19 *Artyckelen met een Byvoeghsel van dr. Galenus Abrahamsz. ende David Spruyt*. Amst. 1659 12°.

[Jelle Adriaansz. Wijnsz]

WIJNSZ (JELLE ADRIAANSZ.). Toen deze verdienstelijke wiskundige den post van dijkgraaf van Medemblik of van de vier Noorderkogge bekleedde, spande hij zijn vernuft in om iets ter betere beveiliging der zeewering uit te vinden. De vrucht zijner nasporingen was in het jaar 1594 het leggen van krebbingen buiten aan de Wierdijk in Zee, tot bescherming er van tegen den geweldigen aandrang en zwaren slag van het water. Zoo heilzaam werd op de proef deze uitvinding bevonden dat men er zich sedert altoos van bediend heeft. Voor den Spanbroekerdijk, bewesten de Twiskerbrug, werd de eerste krebbing geslagen. Toen in 1588 het Staatsche leger voor Medemblik lag, met oogmerk om de stad te bemagtigen en Sonoy voorstelde om den dijk bij Medemblik door te steken, al het land onder water te zetten en het leger van daar te verjagen, verzette Wijnsz er zich met zooveel kracht tegen dat het werk geen voortgang had.

Zie Burgers, *Kron. van Medemblik;* Kok.

[Wijntrack]

WIJNTRACK ( ) schilderde hoenders, ganzen en ander tam gevogelte en door binnenwateren bespoelde landschappen, met een schrik penseel en groote naauwkeurigheid. In het kabinet van Gildemeester bevond zich een *Dorpsgezigt bij eene brouwerij*, *met watervogels gestoffeerd*, dat *f* 465 gold.

Zie Immerzeel.

[Ary Wijs]

WIJS (ARY), te Rotterdam uit burgerlieden geboren, tijdgenoot en vriend van Smits, de Haes, Hoogvliet, Versteeg en andere toen bloeijende dichters. Ook beoefende hij de poëzy, blijkens zijn in 1745 te Rotterdam uitgegeven

dichtwerk, getiteld: *'s Heilands kruisgeschiedenis in* 348 *dichttafereelen*, met lofdichten vereerd.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , t.a.p.

[Hermannus Wijs]

WIJS (HERMANNUS), tooneeldichter uit den aanvang der 18de eeuw. Hij gaf in het licht: *De drie verliefde Nichten*, uit het Fransch vertaald; *Gemeenebest of de gestrafte Ondankbaarheid*, zinnespel; en *De ontdekte gewaande Tovery* of *de ontrouwe staatsjuffrouw*, blijspel, allen in 1705 te Leiden gedrukt.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , t.a.p.; H u b e r t s , *Biogr. Woordenb.*

[Jacob Wijs]

WIJS (JACOB) werd den 12den Januarij 1793 te Amsterdam geboren, bezocht de Latijnsche en doorluchtige scholen zijner geboortestad, studeerde van 1811-1813 te Utrecht, werd predikant te Overveen, Bloemendaal, Schiedam en 's Gravenhage, waar hij den 17den Maart 1828 overleed.

Hij gaf in het licht:

Zestal leerredenen over den toekomstigen staat. Schiedam 1821.

Leerrede over de zaligheid der vroeg stervende kinderen. Ald. 1821.

Leerredenen over Rom. IX, X en XI, 2 dn. 's Hage 1824.

II. *Over Genesis I-III*. 's Gravenh. 1826.

*Leerrede over Rom. V:*12-21. Ald. 1826.

In 1828 verschenen te 's Hage zijne *Nagelatene Leerredenen* met zijn korte biografie er voor.

Zie ook G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[D. Wijs of D. de Wijs]

WIJS (D. of D. DE), een stempelgraveur van weinig verdiensten, bloeide in het begin der XVIIIde eeuw. In de *Beschrijving der Nederl. Historiepenningen*, D. I. bl. 22, 31 en 60 worden drie stuks van zijn werk beschreven.

Zie W a p , *Astrea*, 1854, bl. 196; K o k .

[Albert de Wijs]

WIJS (ALBERT DE), in den aanvang der 16de eeuw te Amersfoort geboren, bezocht, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen, verscheidene buitenlandsche hoogescholen. Spoedig verspreidde zich de roem zijner kundigheden. Deze baande hem den weg ten keizerlijken hove. Hij werd raad en bekleedde dien post onder de keizers F e r d i n a n d I en M a x i m i l i a a n II. Na een afwezigheid van twintig jaren bezocht hij als een vorst, van een aanzienlijken stoet vergezeld, zijn geboorteplaats en vertoefde er eenige dagen. Op een van dezen noodigde hij de wethouderschap, zijne nabestaande en de overige aanzienlijken dezer stad op een koninklijken maaltijd, schonk zijn aandeel aan de vaderlijke erfgoederen aan zijne zuster en

keerde naar het keizerlijke hof terug. De keizer zond hem als gezant naar den sultan te Konstan-

tinopel, waar hij den 21sten October 1568 overleed en in de voorstad Pera, in de kerk der Franciskanen, onder een marmeren tombe begraven werd.

Zie A. Matthaei *Rer. Amersf. scriptores;* Kok.

[Joris de Wijse]

WIJSE (JORIS DE), tooneeldichter.
Hij gaf in het licht:
Lactanii en Nicole, 1646.
De voorzigtige Dolheit, 1650.

Zie Witsen Geysbeek en Huberts.

[J. Wijsman]

WIJSMAN (J.), kunstgraveur, die verscheidene prenten vervaardigde, o.a. de portretten van Ds. *J.C. Meijer*, generaal *Daandels* en *J.G.H. Halen*, een *Paardenwed* bij eene stad naar Ph. Wouwerman. Hij woonde en stierf te Amsterdam, waar zijne nagelaten kunst in 1828 werd verkocht.

Zie Kramm.

[Wijssing]

WIJSSING ( ). In het prentwerk door Houbraken en Tanjé uitgegeven, komt voor het door hem geschilderde portret van prins *Willem III*.

Zie Immerzeel.

[Jacobus Wijt]

WIJT (JACOBUS), hofschilder van keizer Karel V, vergezelde hem in 1546 tijdens den oorlog in Duitschland. Hij was een verdienstelijk kunstschilder.

Zie *Ursachen des Deutschen Kriegs unter Kaiser Carl des fünften*, *von Frederik Hortledern*, T. II. S. 333; Kramm.

[Johannes Wijt]

WIJT (JOHANNES), een kloosterling te Windesheim, vertrok naar Rome, en keerde van daar in 1432 terug, met zich brengende onderscheidene voorregtsbrieven van paus Eugenius IV, waaronder een (van den 6 December 1431) welke de broeders onder de bescherming stelt van de proosten van Munster, Utrecht en Keulen, hen beschrijvende als voorbeelden van een deugdzaam vroom leven.

Zie Delprat, *Broedersch. v. Geert Groote*, 2e dr. bl. 240.

[Gerard Wijten]

WIJTEN (GERARD), geboren te Soetermeer, beoefende de poëzy in den smaak van J. C a t s , wiens vriend hij was. In 1650 gaf hij te Leiden in het licht:

Den lof van de herderinne Roselyne, *haer toegeschreven van den herder Thiter enz.*, gedeeltelijk in proza.

Hemelschen Minnebrief, *gezonden aan de herderinne Roselyne van den herder Thiter*.

Het houwelyck van herderinne Roselyne en den herder Thiter, *gegrond op Gods eere en de bevorderinge van haerder beyder salichheyt*.

[Geryt Jansz. van Wijtfelt]

WIJTFELT (GERYT JANSZ. VAN), wapenschilder te Utrecht, bloeide in 1538 en 1539.

Zie Kramm.

[Jelle Sybes van Wijthama]

WIJTHAMA (JELLE SYBES VAN), in 1540 te Leeuwarden geboren, bekleedde in 1579 het burgermeesterschap aldaar en was tevens lid der gedeputeerde staten, toen hij met Baert Idsaerda naar Utrecht werd gezonden, om namens Friesland de ratificatie der nadere Unie over te brengen, die hij ook heeft geteekend.

In 1580 was hij een der afgevaardigden namens het lid der steden, die het innemen en slechten der blokhuizen te Leeuwarden en te Harlingen op de beste wijze bezorgden. ‘Hij was een ijverig patriot van groote deugden, verstand en courage die, in de zeer gevaarlijke troebelen en beginselen der veranderingen niet heeft gevreesd zijn goed en bloed in het uiterste gevaar en zwarigheid te stellen voor het gemeenebest.’

Hij huwde Anna van Cranenburg, weduwe van Jan Groen van Keulen en dochter van Jan Cronenburg en Bauk Adelen.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Mattheus Wijtman]

WIJTMAN (MATTHEUS), in 1650 te Gornichem geboren, werd door Henrik Verschuring en Johan Bylaert van Utrecht tot kunstschilder opgeleid. Hij bepaalde zich tot het schilderen van allerlei gezelschappen, in den smaak van Netscher. Zorgvuldig bewerkte hij achtergronden, uit schilderachtige landstreken bestaande. Later legde hij zich op het maken van bloemen en vruchten toe. Hij overleed in 1668.

Zie Houbraken; Kok; Kramm; Immerzeel.

[Daniel Wyttenbach]

WYTTENBACH (DANIEL) werd op den 7den Augustus 1746 te Bern, uit een aanzienlijk en door roem van geleerdheid vermaard geslacht, geboren. Zijn vader, mede Daniel Wyttenbach geheeten, was hoogleeraar in de godgeleerdheid te dier stede. Naauwelijks 8 jaar oud, werd hij op de openbare school aldaar besteld, ten einde in de beginselen, vooral der Latijnsche letterkunde, te worden onderwezen. Twee jaar later, vergezelde hij zijn vader naar Marburg, weerwaarts deze, ter bekleeding van den post van hoogleeraar in de godgeleerdheid geroepen was. Eerst bezocht onze Wyttenbach ook daar de openbare school; doch niet lang daarna werd hij door zijnen vader aan het bijzonder onderwijs van een geleerd jongeling, met name Jacob Jarger, later hoogleeraar in de wiskunde te Rintelen, toevertrouwd. Vier jaren achtereen genoot de jeugdige Wyttenbach, nevens

zijne broeders en zusters, onder het toezigt van zijnen vader, het onderwijs van den genoemden huisleeraar, dat zich, behalve tot de geschiedenis, aardrijkskunde en de Latijnsche en Grieksche taal, ook tot het Hebreeuwsch uitstrekte, en, in vele opzigten, voor hem van groote nuttigheid was. Nu werd hij, ook met de kennis der Fransche en Hoogduitsche taal- en letterkunde toegerust, bekwaam geacht om de lessen der hoogleeraren in de stad zijner inwoning te volgen. Gedurende ruim 3 jaar, waarvan ieder, naar de gewoonte, op de hoogescholen in Duitschland aangenomen, eenen dubbelen academischen cursus bevatte, legde hij zich, met veel ijver, op den geheelen omvang der wijsbegeerte en letteren toe; waarna hij tot de studie der godgeleerdheid, tot welke zijn vader hem, van den aanvang af, bestemd had, overging. Dan zoo gering was de lust, dien hij tot voortzetting dezer studie, zoo groot daarentegen de neiging, welke hij ter voortdurende beoefening der oude letteren, bijzonder der Grieksche, aan den dag legde, dat zijn vader wijsselijk begreep, den smaak van zijnen zoon niet te moeten dwingen. Hij gaf hem derhalve volle vrijheid, om zich voortaan aan zijne geliefkoosde letteroefeningen geheel over te geven. Van deze vrijheid gebruik makende, hield W y t t e n b a c h , thans 18 jaar oud, zich van 1764-1768 in het vaderlijke huis met de gezette en naauwkeurige lezing en beoefening der voornaamste Grieksche schrijvers onvermoeid bezig. Terwijl hij met die van P l a t o , boven anderen zijn' lievelingsschrijver, onledig was, kwam hem, het *Lexicon* van T i m a e u s op dien wijsgeer, door R u h n k e n i u s , met aanteekeningen uitgegeven, in handen. Het licht, in die aanteekeningen verspreid, deed hem voor de geleerdheid en den smaak van haren schrijver een' zoo diepen eerbied, eene zoo vurige bewondering opvatten, dat hij, van nu af, niets meer verlangde dan zich door eenige proeven van zijne vorderingen bij dezen aan te bevelen. Doch, ter behoorlijke uitwerking van die proeve geene genoegzame hulpmiddelen te Marburg vindende, verzocht en verkreeg hij van zijnen vader de vrijheid, om zich, voor eenigen tijd, naar Göttingen te begeven, waar hij hoopte in den vermaarden H e y n e een' begunstiger en bevorderaar van zijne studien te zullen vinden. In de laatste helft van 1768 te dier stede gekomen, zag hij zich in zijne hoop geenszins te leur gesteld, daar H e y n e hem, met de uiterste dienstvaardigheid, alle verlangde hulpmiddelen verschafte, zijnen ijver aanvuurde en hem, door zijne aanbeveling, met R u h n k e n i u s in kennis bragt. Ook gaf hij zijnen jeugdigen vriend den heilzamen en door dezen gaarne en met ijver gevolgden raad, om de kennis der Latijnsche letteren, waarin hij tot hiertoe slechts geringe vorderingen gemaakt had, bij die der Grieksche te voegen. Op het laatst van Lentemaand des jaars 1769, verscheen te Göt-

tingen de eerste openbare proeve van W y t t e n b a c h 's geleerdheid in een geschrift, aan R u h n k e n i u s opgedragen, en ten titel voerende: *Epistola Critica ad Vir. Cel.* D. R u h n k e n i u m , *super nonnullis locis Juliani Imp. cui accesserunt animadversiones in* E u n a p i u m *et* A r i s t a r c h u m . Zeer gunstig werd deze proeve door R u h n k e n i u s en zijnen ambtgenoot V a l c k e n a e r opgenomen; en de minzame en vereerende brieven, die W y t t e n b a c h van deze beide mannen, door hem als de twee hoogste gezagvoerders in het rijk der letteren geeerbiedigd, ontvangen mogt, gaven natuurlijk krachtig voedsel aan zijn reeds lang opgewekt verlangen, om te Leiden eenigen tijd hun onderwijs en omgang te genieten. Hij gaf dit verlangen, door H e y n e ondersteund, aan zijnen vader te kennen; die ook in dezen zich, ter voldoening aan zijne begeerten, bereid verklaarde. Hij aanvaardde hierop in 1770 de reis naar Leiden, en zag, bij zijne komst aldaar, zijne verwachtingen, hoe hoog ook gespannen, nog overtroffen. Ook vonden beide geleerden in zijne verstandelijke hoedanigheden, zijne ongemeene geleerdheid, en blakenden ijver tot hare uitbreiding, zoo groot behagen, dat zij niets meer verlangden, dan hem voor altijd aan Holland te verbinden. Gelukkig bood zich daartoe eerlang eene gunstige gelegenheid aan, daar het remonstrantsche kerkgenootschap voor deszelfs kweekschool te Amsterdam eenen hoogleeraar in de wijsbegeerte en letteren zocht. Op aanbeveling van R u h n k e n i u s en V a l c k e n a e r , werd W y t t e n b a c h ter bekleeding van dien post geroepen. Hij aanvaardde hem, op den 19den van Slagtmaand des jaars 1771, met eene redevoering: *De conjunctione Philosophiae cum elegantioribus Literis*. Aangenaam was zijne komst te Amsterdam aan allen die de oude letteren op prijs stelden, bijzonder aan P i e t e r F o n t e i n , die hem eene vaderlijke genegenheid toedroeg, en den edelaardigen, toen reeds als Latijnsch dichter vermaarden, en sedert, als zoodanig en als letter- en oudheidkundige, tot nog grootere vermaardheid opgeklommen H i e r o n i m u s d e B o s c h , met wien hij twee jaar later dezelfde woning betrok, en ook, nadat deze zamenwoning, die elf jaar voortduurde, een einde had genomen, tot aan deszelfs dood, vriendschap onderhield. Met ongemeenen lof bekleedde hij den hem opgedragenen post, daarbij lessen gevende in de redeneer- en bovennatuurkunde, mitsgaders in de Grieksche taal, welke laatste hij niet slechts voor de voedsterlingen der Remonstrantsche kweekschool, maar ook voor alle letterminnende jongelingen, en wel kosteloos, openstelde. Inmiddels verzuimde hij niet, ook door de uitgave van geleerde schrijften, het nut der letteren en zijnen eigenen roem te bevorderen. Reeds in 1772, gaf hij het boekje van P l u t a r c h u s , *de sera numinis vindicta*, met zijne aanteekeningen in het licht

als voorlooper eener nieuwe, door hem voorgenomene uitgave van de werken van dien beroemden Griekschen wijsgeer en geschiedschrijver, en leide daardoor zijne bevoegdheid voor die moeijelijke taak aan den dag. In 1777 maakte hij, doch zonder voor als nog zijnen naam op den titel te melden, eenen aanvang met de uitgave van zijne *Bibliotheca Critica*, een beoordeelend tijdschrift, aan de oude letterkunde gewijd, dat door geheel het geletterd Europa, met de hoogste goedkeuring ontvangen werd, en, met uitzondering van eenige weinige stukken van eene andere hand, onzen W y t t e n b a c h alleen tot schrijver had. Het kwam, eerst met kortere, naderhand met langere tusschenstanden, bij stukken, ten getale van twaalf te voorschijn, die te zamen 3 deelen uitmaken, en waarvan het laatste, in den jare 1808, in het licht verscheen. Eerst bij de uitgave van het negende stuk, het eerste van het derde deel, openbaarde hij, in eene keurige opdragt aan P. F o n t e i n , zijnen naam. Na 8 jaren den bovengemelden post van hoogleeraar bij de kweekschool der remonstranten te hebben waargenomen, aanvaardde hij, den 25sten van Wijnmaand des jaars 1779, den hem opgedragenen post van hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de doorluchtige school te Amsterdam, met het houden eener hoogst voortreffelijke redevoering: *de Philosophia*, *auctore* C i c e r o n e , *laudatarum artium procreatrice et quasi parente*. Nu voegde hij, bij zijne vroegere wijsgeerige lessen, nog andere, de geschiedenis der wijsbegeerte betreffende, en werkte eerlang een gedeelte daarvan breeder uit in eene keurige en geleerde Latijnsche verhandeling, ten antwoord op de vraag van het Stolpiaansche legaat: *Kan het*, *door de kracht der rede alleen*, *en op welke gronden*, *bewezen worden*, *dat er niet meer dan één God is? En zijn er ook volken of wijsgeeren geweest*, *die aan deze waarheid*, *zonder hulp eener Goddelijke openbaring*, *tot hen overgebragt*, *kennis gehad hebben?* welke verhandeling door bezorgeren van het genoemde legaat met den uitgeloofden eereprijs bekroond werd. Niet lang daarna, 1781, gaf hij een leerboek over de redeneerkunst, ten behoeve zijner toehoorderen, onder den titel: *Praecepta artis logicae* in het licht, waarin, naar het oordeel van deskundigen, duidelijkheid en bondigheid aan zuiverheid en bevalligheid van stijl en voordragt vereenigd waren. In 1782 stelde T e y l e r 's godgeleerd genootschap eene vraag voor, betreflende de gevoelens der oude wijsgeeren over de onsterfelijkheid der ziel, op welke vraag W y t t e n b a c h een zoo geleerd en fraai geschreven antwoord in de Latijnsche taal inzond, dat de voorstellers geen oogenblik aarzelden hem den uitgeloofden eereprijs toe te kennen. Terwijl hij dus, door de gedurige utgave van geleerde schriften, zijnen roem, als wijsgeerig en critisch beoefenaar der Grieksche en Latijnsche letterkunde, meer en meer vestigde en

uitbreidde, leide hij tevens zijne geschiktheid, om door zijn onderwijs edelaardige jongelingen in liefde tot de wijsbegeerte en letteren te ontvonken, en daarin de schoonste vorderingen te doen maken, aan den dag. Eene luisterrijke proeve hiervan kwam in den jare 1783 te voorschijn in de keurig bewerkte en, onder zijne voorzitting, met bijzonderen lof verdedigde verhandelingen van twee zijner uitmuntendste kweekelingen, B.P. van Wesele Scholten en P. Nieuwland. Die van den eersten had tot opschrift: *Dissertatio Philosophico-Critica de Philosophiae Ciceronianae loco*, *qui est de natura Deorum;* die van den tweeden: *Dissertatio Philosophico-Critica de Musonio Rufo*, *Philosopho Stoico*. In 1785 werd hem de opengevallen leerstoel in de Grieksche en Latijnsche letterkunde en historie, enz. aan het Amsterdamsche athenaeum aangeboden; welk aanbod hij, met heusche weigering van een schier gelijktijdig aanzoek, om den overledenen, beroemden Valckenaer, in het onderwijs der Grieksche letteren, aan de Leidsche hoogeschool op te volgen, uit liefde tot de stad zijner inwoning aannam. Op den 18den van Grasmaand aanvaardde hij zijnen nieuwen post met eene schoone redevoering: *De vi et efficacia historiae ad virtutis studium*. Met den loffelijksten ijver en de weldadigste vruchten voor de studerende jongelingschap, vervulde hij de onderscheidene pligten van dezen veel omvattenden post, en bragt daardoor niet weinig toe, om den bloei van het Amsterdamsche athenaeum meer en meer te doen toenemen. De bezorgers er van en de regeering der stad toonden zich daarvoor ook erkentelijk, door, ter gelegenheid dat hij de opdragt van eenen leerstoel in de Grieksche letteren en zedelijke wijsbegeerte, hem door de regering van zijne geboortestad Bern gedaan, had van de hand gewezen, zijne jaarwedde, uit eigene beweging, aanzienlijk te vermeerderen. Van zijnen werkzamen ijver ten nutte der letterminnende jeugd getuigt, onder vele andere proeven, ook de uitgave van eene verzameling van uitgelezene plaatsen uit de voornaamste Grieksche geschiedschrijvers, (*Selecta principum Historicorum Graecorum*) ten gebruike bij zijne lessen, in den jare 1793 in het licht verschenen; eene uitgave, die tevens aan meer geoefenden hoogst welkom was, zoo om de sierlijke en hoogst belangrijke voorrede, als om de voortreffelijke aanmerkingen, waarvan hij haar deed vergezeld gaan. Te midden der bezigheden, aan zijnen post verbonden, verzuimde hij niet om, zoo door de voortzetting zijner *Bibliotheca Critica*, als inzonderheid door het vervolgen van zijne groote onderneming, de uitgave der *Opera Moralia* van Plutarchus, aan de gansche geletterde wereld en de nakomelingschap van nut te wezen. In 1794 was die arbeid zoo verre gevorderd, dat hij schier den geheelen door hem verbeterden tekst der

genoemde werken, met de voorrede, naar Oxfort kon overzenden, alwaar zijne uitgave, volgens eene vroeger gemaakte overeenkomst met de bestuurders der geleerde inrigting en drukkerij te dier stede, zou in het licht verschijnen.

De groote omkeering van zaken in den jare 1795 had geenen merkelijken invloed op de omstandigheden en het lot van W y t t e n b a c h , die aan de zwevende burgergeschillen nimmer eenig deel had genomen, en, om de loffelijke vervulling van zijne ambtspligten, door de verstandigen van alle partijen even zeer geacht werd. Hij genoot derhalve, te midden der algemeene onrust, eene zoo gewenschte rust, en gevoelde zich tevens aan zijn aangenomen vaderland en bijzonder aan de stad zijner inwoning zoo zeer verknocht, dat de bestuurders van zijne geboortestad, in den jare 1797, hunne pogingen op nieuw zagen mislukken, om een' zoo beroemden burger in hun midden te doen wederkeeren. In het volgende jaar nogtans hadden er omstandigheden plaats, die hem bewogen van standplaats te veranderen. In dat jaar namelijk, overleed zijn vaderlijke vriend R u h n k e n i u s , eene ongelukkige weduwe met twee dochters, van welke de oudste, even als hare moeder, blind was, in bekrompene omstandigheden achterlatende. Curatoren der Leidsche hoogeschool hervatteden nu dadelijk hunne reeds vroeger vruchteloos aangewende pogingen, om W y t t e n b a c h aan die hoogeschool te verbinden, onder aanbieding niet slechts van zeer vereerende voorwaarden, maar ook onder belofte, dat zij, in gevalle hij aan hunne wenschen voldeed, niets onbeproefd zouden laten, om het lot der beklagenswaardige familie van zijnen vriend te verzekeren. Deze belofte, die ook kort daarna vervuld werd, was het voornamelijk, waardoor hij zich ten laatste liet overhalen, om naar Leiden te verhuizen, waar hem de post van hoogleeraar in de oude letterkunde, in dezelfde uitgestrektheid, als hij dien te Amsterdam bekleedde, te gelijk met dien van opziener over de akademische boekerij was opgedragen. Hij aanvaardde dien post, op den 4den van Bloeimaand des jaars 1799, met eene redevoering: *De adolescentia* D a v i d i s R u h n k e n i i , *in exemplum proposita adolescentibus Batavis*, *bonarum artium studiosis*. Dat hij ook hier, ten nutte der studerende jeugd, met geen' minderen ijver en geen min gelukkig gevolg, dan te voren, in gelijke betrekking te Amsterdam, werkzaam was, zal naauwlijks melding behoeven, en is uit verscheidene fraaije en doorwrochte verhandelingen van kweekelingen zijner school, ten overvloede kenbaar geworden. Voorts kwam, nog voor het einde des genoemden jaars, een der heerlijkste gedenkstukken van zijne veel omvattende en grondige geleerdheid, van zijn scherpzinnig oordeel, kieschen smaak, levendig vernuft, en zijnen zuiveren en te gelijk hoogst bevalligen schrijftrant, zijn *Vita* D a v i d i s R u h n k e n i i te voorschijn. Onder

eene afwisseling van gunstige, en min gunstige omstandigheden, in welke W y t t e n b a c h , met de stad zijner inwoning, de hoogeschool, binnen dezelve gevestigd, en het vaderland, in meerdere of mindere mate deelde, zette hij, tot groot voordeel en uitstekenden luister der Leidsche akademie, de dubbele taak, aan welke het grootste deel van zijn vroeger leven was toegewijd geweest, het onderwijs namelijk der jeugd, en de uitgave van geleerde schriften, nog achttien jaar onafgebroken voort. Tot die schriften (om thans van de voortzetting zijner uitgave van P l u t a r c h u s , te Oxfort in het licht verschenen, en in Duitschland nagedrukt, doch, helaas! niet geheel voltooid, en van zijne geleerde aanteekeningen op E u n a p i u s en andere stukken te zwijgen) behooren voornamelijk zijne uirgave van den Phaedon van P l a t o , wel, in de eerste plaats, ten behoeve zijner akademische lessen ondernomen, doch met zulke aanmerkingen verrijkt, dat hij daardoor de gansche geletterde wereld aan zich verpligtte, en de drie deelen van het werk, ten vervolge van zijne *Bibliotheca Critica* strekkende, en tot titel voerende: φιλομαθίας τἀ σπωράδην, waarvan het eerste in 1809, het derde in 1817 te voorschijn kwam. Van het laatstgenoemde jaar af, toen de gunstige bepalingen der nieuwe wet op het hooger onderwijs in ons vaderland den meer dan zeventigjarigen grijsaard eene eervolle rust verzekerden, noodzaakte hem de meer en meer toegenomene verzwakking van zijn gezigt en de vermindering van zijne ligchaamskrachten, niet alleen de voortzetting, althans van een gedeelte zijner akademische lessen, waartoe anders zijne zucht om nuttig te zijn hem, ook geheel onverpligt, zou genoopt hebben, maar ook schier van allen geletterden arbeid, geheel te staken. Sedert bragt hij, nog ruim 2 jaar, in eene rust door, die door het besef van ligchamelijk onvermogen, bij volkomene helderheid van geest, voor hem veelzins pijnlijk was, tot hij, eindelijk, ten gevolge van herhaalde aauvallen van beroerte, op den 17den van Sprokkelmaand des jaars 1820, in den ouderdom van ruim 73 jaren, zachtkens uit het leven scheidde. Van zijn bijzonder leven, dat, wegens de afzondering, die hij beminde, weinig merkwaardigs opleverde, zij alleen gemeld, dat h i j, in een' ver gevorderden ouderdom, zich door het huwelijk verbond met eene nicht, dochter van zijne zuster, die, gedurende 20 jaar, zijne huishouding loffelijk bestuurd, en door hare trouwhartige zorg en hare liefde tot de letteren zijn leven niet weinig veraangenaamd had. De voorname reden van deze verbindtenis was zijne zucht, om haar, na zijn overlijden, nevens een' achtbaren en algemeen geëerbiedigden naam (dien zij, gelijk vroeger haren eigenen van G a l l i e n , door de uitgave van verscheidene fraaije, wijsgeerige en letterkundige schriften in de Fransche taal, luister bijzette) een onbezorgd levenslot, het regtmatig loon van hare

hem bewezene diensten, te verzekeren. Voorts was hij, hoezeer, gelijk wij reeds zeiden, weinig in het gewoel der menschen verkeerende, en zich, bij voorkeur, op het stille land onthoudende, waar hij zelfs de dertien laatste jaren van zijn leven bestendig woonde, nogtans verre af, van zich voor beminnaars der letteren, en bijzonder voor leergierige jongelingen ongenaakbaar te stellen, maar ontving hen veeleer gaarne bij zich, en stelde den schat zijner kunde en ervarenis gereedelijk voor hen open. Schoon voor eer en roem niet ongevoelig, was hij echter van ijdele praalzucht zoo afkeerig, dat de uiterlijke eerbewijzen, hem, zoo binnen als buiten zijn aangenomen vaderland, opgedragen, voor zooverre hij die aanvaardde, naauwelijks ter kennis van zijne vertrouwdste vrienden kwamen. Hiertoe behoort zijne benoeming tot lid van het Latijnsche genootschap te Jena, in 1802; tot lid van het koninklijk Nederlandsch instituut, bij deszelfs oprigting in 1808; van de koninklijke maatschappij der wetenschappen te Göttingen, in 1811; van de keizerlijke orde der reunie ten tijde der Fransche overheersching (eene eer, welke hij, van die overheersching zoo zeer, als iemand, afkeerig, niet dan zuchtend en enkel veiligheidshalve aannam); zijne aanstelling eindelijk tot buitenlandsch geassociëerde der derde klasse van het koninklijk instituut (*Academie des inscriptions et belles lettres*) te Parijs, in 1814, en tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, niet lang na hare instelling door koning Willem I.

In *N. Arch. Phil. u. Paed.* 1827, II. 50, komen voor *Litterae ineditae D. Wyttenbachii ad J.C. Bangium*.

Zie Mahne, *Vita Wyttenbachii; Elogium Hemsterhusii et vita Ruhnkenii* (ed. Bergmann) *Galerie des Contemporains; Dict. Biogr.;* Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Konst- en Letterbode*.

[Jeanne Galien Wyttenbach]

WYTTENBACH (JEANNE GALIEN), vrouw van den vorige, te Hanau geboren, vestigde zich na zijn dood te Parijs, ontving den 28sten Julij 1827 het diploma van doctor in de philosophie van de universiteit van Marburg. Zij overleed in 1823 in de omstreken van Leiden. Zij gaf o.a. in het licht:

Theagène. Paris 1815, 1825. 12°.

Banquet de Léontin. Paris 1817. 12°.

Alexis. Paris 1823 12°., in het nieuw Grieksch vertaald. Acad. 12°.

Symposiaques ou Propos de table. Paris 1823. 12°.

Zie Mahne, l.c. *Journal des Scavants*, 1823, p. 521, *Dict. biogr. moderne*.

[Catharina Rebecca Woesthoven]

WOESTHOVEN (CATHARINA REBECCA), was de dochter van Jan Woesthoven, kornel en later luit.-kol. in dienst

van den staat, en W i e p k j e J a c o b s, van Dokkum, en werd in Mei 1763 te Damwoude in Friesland geboren. Bij groote gaven naar ligchaam en geest, bezat zij ook die over poëzy, blijkens hare ode: *Lazarus opwekking*, welke te Amsterdam werd uitgegeven in hetzelfde jaar 1785, dat zij met den dichter mr. W i l l e m B i l d e r d i j k, die haar onder den naam van O d i l d e bezong, in den echt werd verbonden. Beide groote geesten verstonden elkander echter niet duurzaam. Hunne echtscheiding werd in 1802 geregtelijk uitgesproken. Zij hertrouwde in 1809 met J o h a n L i b r e c h t v a n W e s t r e e n e n, die ook van haar is gescheiden, waarna zij 1 Mei 1828 overleed. Bijzondere berigten over haar zijn in 1873 uitgegeven in het werkje: *Bilderdijk's eerste huwelijk*, *naar zijne briefwisseling met vrouw en dochter* (1784-1807), *medegedeeld door zijn aangehuwden kleinzoon J.C. ten Brummeler Andriesse*.' Leiden 8°.

Aanwijzing der personen in dit deel vermeld.

	Blz.
Waal (Justus de)	1.
Waal (de). Zie Wael (de)	-
Waal (Cornelis de)	-
Waal (Franc. Nicolai de)	2.
Waal of Waele (Franc. de)	-
Waal (Adolph van de)	-
Waal (Jacobus Andriessen de)	3.
Waal (.. van de)	-
Waal (Philip van der)	-
Waal (J. de)	-
Waal (J. de)	-
Waal (Johan de)	4.
Waal (Jan de)	-
Waal (Jan de)	-
Waal (J. de)	-
Waal (Simon de)	5.
Waal (Bartholomeus van de)	-
Waal (Burgert van der). Zie Wael (Burgert van der)	-
Waal (Simon van der)	-
Waal Zie Wael	-
Waanders	487.
Waard (Anthonie de)	5.
Waard (C. van)	6.
Waardenburg (H. van)	-
Waardenburg (Everard)	-
Waardenburg (Henricus)	-
Waardenburg (Hendrik Wilhelm)	7.
Waardijk (Adriaan van)	-
Waaijen of Waeijen (Johannes van der)	8.
Waaijen of Waeijen (Johannes)	11.
Waaijen (Jacobus van der)	-
Waaijen Pietersz. (W.C. van der)	12.

Wachendorff (mr. Cornelis Antony van) -
Wachendorff (mr. J.C. van) 13.
Wachendorff van Rijn (L. van) -
Wachtendorp (Gasparus) -
Wachter Pz. (G.H.) -
Wael (Burgert van der) 14.
Wael (Franciscus de) -
Wael (Joh. A. van de) -
Wael (Job van) -
Wael van Vronestein (Adriaan de) 15.
Wael van Vronestein (Willem de) -
Wael (Reinerus de) 16.
Waell (Lubbert de) -
Waelken (George) -
Waelwijk (A.G.) -
Waenen (Wilhelmus van) -
Waenen (Cornelis van) -
Waenen (Albertus Jacobus van) 17.
Waerden (D.) -
Waerdenburg (Karel, Heer van) 17.

	Blz.
Waerder (H. Griffioen van)	17.
Waerdt (Quintynus de)	-
Waerma (H.)	18.
Waerre (Arnold de)	-
Waerts (Jan)	-
Waes (Cornelis de)	-
Waes (Gilles de)	-
Waes (Aert van)	-
Waesberg (Simon van)	-
Waesberge (Abraham)	-
Waesberge (Izaak)	-
Waesberge (J.J. van)	19.
Waesberge (P. van)	-
Waesberge (Pieter van)	-
Waesenaer (Abil)	-
Waeyback (Pieter)	20.
Waeywel (Daniel)	-
Waeywel (Agnes)	-
Wagemaker (C.)	21.
Wagenaar (Johannes Jacobus)	-
Wagenaar (Lucas Jansz.)	21
Wagenaar (Jan)	-
Wagenaar (P.)	27.
Wagenaar (Zacharias)	-
Wageningen	-
Wagler (C.G.)	-
Wagner (J.)	28.
Wagner (Willem George)	-
Wagt (J.L. van der)	-
Wagter (C.)	-
Wakker van Son (Baron Petrus de)	28
Wakker (Jacobus Philippus van Medenbach)	29.
Wakkerdak (P.A.)	-

Wal (Johannes van der). Zie Wall (Johannes van der)	30.
Wal (Joris van den)	-
Wal (Jacob van de)	-
Wal (Gabinus de)	-
Wal (Henricus de)	32.
Wal (Meinardus Siderius de)	-
Walaeus (Antonius)	-
Walaeus (Johannes)	35.
Walbeek (Christina Adriana van)	36.
Walckenbourg (Lucas a)	-
Walckeniers (P.)	-
Waldorp (Jan George)	-
Walingius (C.)	37.
Walings (Geertruida)	-
Walker (Robert)	-
Wall (Hermaunus van de)	-
Wall (Jacobus van de)	-
Wall (mr. Pieter Hendrik van de)	38.
Wall (C.G. van de)	40.
Wall (Evert Jorisz. van de)	-
Wall (Johannes van der)	-
Wall (Willem Hendrik van der)	-
Wall (Willem Burgaart van der)	-
Wall (J.)	-
Walle (J. van der)	41.
Walle (Pieter van der)	-
Walle (.. van der)	-
Wallen (Antonie van der)	-
Wallen (Jacobus van der)	-
Wallen (Jacoba van der)	-
Wallingius (L.)	-
Wallingius (C.)	-
Wallinkamp (B.)	-
Walles (Tjerk)	-
Wallius (Aegidius)	42.
Walois (Jean)	-

Wallon of Wallois (Huwart)	-
Wallon (Jan)	-
Walraven (Simon)	-
Walraven (Izaak)	-
Walraven (Dorotheus)	43.
Walraven (Didericus Adrianus)	-
Walraven (Tieleman)	44.
Walraven (Jacob)	-
Walré (Jan van)	-
Walrée (Jacob Pieter van)	46.
Walskapelle (Jacob)	47.
Walten (Ericus)	-

	Blz.
Walter van Assen. Zie Assen (Jan Walther van)	48.
Waltes (Marcus)	-
Walther (J.W.)	-
Walther Flamingo	49.
Walvis (Ignatius)	-
Walvis (Ignatius)	50.
Wandelaar (Jan)	-
Waning (Roelof)	51.
Waning Jr. (Jacob van)	-
Wanius (Pieter)	-
Wanum (Arie van)	488.
Wapperom ( )	51.
Wapperom (J.J.)	-
Warck (Mr. Johan van de)	-
Wardenaar (Willem)	488.
Wardenburg (mr. P.D.G.)	51.
Wardenburg (Jan Frederik Christiaan)	488.
Warder (Wouter Cornelisz. van)	52.
Wardrop (J.)	-
Warendorp (H.G.)	-
Waris (L. van der)	-
Warnaar (Barend)	-
Warnaar of Warnar	-
Warnars (J.W.)	-
Warneken (Luderus)	53.
Warner, Warnerius, Wernerius, Varnerius	-
Warner (J.)	-
Warner (Livinus)	-
Warnerssen of Wernerssen (Livinus)	-
Warnsinck (Izaak)	-
Warnsinck Bzn. (Willem Hendrik)	54.
Warnsinck geb. Haakman (C.M.)	55.
Wart (Dirk Anthony van de)	-
Wartenberg (J.C. Colbe van)	-

Was (Iz. C.)	-
Was (J.)	56.
Wassemberg (Hendrik en Steven van)	-
Wassenaer (N.A.)	56.
Wassenaer (Gerard van)	-
Wassenaer (Nicolaes Jansz. van)	-
Wassenaer of Waesenaer (Abel)	57.
Wassenaer (Philips Heer van)	-
Wassenaer (Philips Heer van)	-
Wassenaer (Hendrik van)	58.
Wassenaer (Jan van)	60.
Wassenaer (Jan van)	-
Wassenaer Duvenvoorde (Arent Baron van)	62.
Wassenaer (Arent Baron van)	63.
Wassenaer van Duvenvoorde (Jan Gerrit Baron van)	-
Wassenaer van Duvenvoorde (Jacob Emmery)	-
Wassenaer van Duvenvoorde (Karel Lodewijk Baron van)	-
Wassenaer van Duvenvoorde (Willem Baron)	64.
Wassenaer Sterrenburg (Pieter Baron van)	-
Wassenaer Sterrenburg (Willem Baron van)	-
Wassenaer Sterrenburg (Willem Lodewijk)	65.
Wassenaer (Jacob van)	-
Wassenaer (Jacob Baron van)	-
Wassenaer (Jakob van)	68.
Wassenaer (Jan Hendrik Graaf van)	-
Wassenaer (Unico Willem Graaf van)	69.
Wassenaer Twickel (Carel George Graaf van)	-
Wassenaer (Jacob Unico Willem)	70.
Wassenaer (Frederik Hendrik Baron van)	-

	Blz.
Wassenaer Duvenvoorde (Jan van)	71.
Wassenaer (Otto Baron van)	-
Wassenaer (W. Baron van)	72.
Wassenbergh (Jan Abel)	-
Wassenbergh (Elizabeth Geertruida)	73.
Wassenbergh (Everwijn)	-
Wassenburgh (Hieronymus)	74.
Wassenburgh (Arnoldus)	-
Wassenburgh (Petrus)	-
Wassenburgh (I.J. van)	76.
Wassenburgius (O.)	-
Wart (Elizabeth)	-
Watelier (Jac. Joh.). Zie Batelier (Jacobus Johannes)	-
Water (Cornelius) of Cornelius Aquarius	77.
Water (Willem te)	-
Water (Jona Willem te)	78.
Water (Willem te)	82.
Water (Johannes van de)	-
Wateram (M.E.)	83.
Wateringe (Lucas)	-
Waterloo (Antoni)	-
Waterloo (Joannes Petrus)	83.
Waterloos (J.)	-
Waterloos (Herman Frederik)	84.
Watervlict (Y.)	-
Watrin (Jean Joseph Maria)	-
Wattier (Johanna Cornelia)	-
Wacquier (Matthias Martinus)	87.
Waudanus (Jan Cornelis)	-
Wauwe	-
Waveren (Antony van)	-
Waveren Gerard Bors van)	88.
Webbers (Carel)	-
Webbers (S.)	-

Webbers of Webberus (Zacharias)	88.
Weddang (Izaak)	89.
Wee (Florens)	-
Weede (Adriaen van)	-
Weede (Everard van)	-
Weede (Johan van)	91.
Weelderen. Zie Welderen	-
Weeling (Anselmus)	-
Weely (Jan van)	-
Weemen (Bernardus van)	92.
Weemers (Abraham) of Weemaer	-
Weenegen (Petrus Adolph van)	-
Weenen (E. van)	-
Weeningen (B. van)	-
Weenix of Weeninx (Mejufvrouw)	93.
Weenix (Jacob)	-
Weenix (Jan Baptista)	-
Weenix (Jan)	94.
Weerdt (Abraham de of van der)	95.
Weerdt (Adriaan de)	-
Weerdt (Jan)	-
Weert (J. de)	-
Weert (Jan de)	96.
Weert of Werth (Jan van)	97.
Weerts (H.M.)	-
Weerts (mr. Johan)	-
Weerts (mr. Coenraad Alexander)	-
Weertsburg of Wertsburg (Hubert van). Zie Goltzius (Hubert)	-
Weesop	98.
Wegener (C.F.)	-
Wegewaert (Coenraet)	-
Wehard (Jacobus)	-
Wehmeyer (W.F.)	-
Weide (Rogier van der). Zie Weyde (Rogier van der)	-
Weidling (C.)	-

Weidner (Willem Frederik) -

	Blz.
Weidnerus (J.)	98.
Weigelius (V.)	99.
Weiland (Petrus)	-
Weiland ( )	100.
Weilo (Frederik Rastat van)	-
Weis (Andreas)	-
Weisz van Mengel	101.
Weitmar (Abdias von). Zie Widmarius	-
Weits (M.)	-
Wel (J. van)	-
Welderen (Bernhard graaf van)	-
Welderen (Joan van	102.
Weldijk (Jacobus)	489.
Well (Dirck van)	102.
Well (Arnoldus)	-
Well (Egbert van)	-
Well (Pieter van)	-
Welle (D.)	103.
Welle (H. van)	-
Welle (Hieronymus)	-
Wellekens (Jan Baptist)	-
Wellekens (Magdalena Barbara)	104.
Wellenbergh (J.H.J.)	-
Wellens (Boudewijn Jansen)	-
Welman (Hendrik)	-
Welmeer (Christiaan)	105.
Wels (D.)	-
Welsing (A.)	-
Welsing (J.)	-
Welten (A.)	-
Wemmer	-
Wena (Abraham van)	-
Wena (Johannes van)	-
Wenckenbach (Caspar Johan	106.

Wenckenbach (Willem) -
Wendelboe (Christ.) 107.
Wenluwe (Hendrik van) -
Wenne (A. van der) -
Wenning (C.A.) -
Wentel (C.H.) 108.
Wentsen (Matthys) -
Weppelman (Johannes) 108.
Wepfer -
Werd (Nikolaas) 109.
Werden of Weerden (Jaques van) -
Werdenhagen (Joh. Aug.) -
Werdmüller von Elg (Hans Peter Baron) -
Werf (B. van der) -
Werf (Jacobus van der) -
Werf (L. van der) -
Werff (Adriaan van der) -
Werff (Pieter van der) 112.
Werff (Pieter Adriaansz. van de) -
Werff (mr. Adriaan van der) 114.
Werken (Maria Geertruida van de -
Werkhoven (C. van) 116.
Werkhoven (Marinus van) -
Werkhoven (P. van) -
Werkmeester (P.) -
Werkmeister (J.) -
Wermeskerken (J. van) -
Werner (Franciscus) -
Werner (G.A.) -
Werninck (J.) -
Wernink (Jan Reinier) 117.
Wendt (Eyso de) -
Werrecoren (Pieter) -
Werteloo (Georgius Benedict 118.
Werumeus (Abrah. Heur.) -
Werve (Jan van der) 119.
Wesbusch (Pasch van) -

Wesel (Abraham a)	-
Wesel (Adrianus van)	120.
Wesel (Roemer van)	121.
Wesel (Dominicus van)	-
Wesenbeeck (Jacob van)	-
Wesseling (Petrus)	123.
Wesselink (G.)	126.
Wesselius (Johannes)	-
Wesselius (Hermanus)	128.
Wesselman (H.)	-

	Blz.
Wessels (G)	128.
Wessels (H.L.)	-
Wesselsz (Jacobus)	-
Wessem (J. van)	-
Wessenbergh (J.H. van)	-
West (A.)	129.
West (Ferdinandus)	-
West (Gilbert)	-
Westcappel (Mattheus Galerius van)	-
Westen (Wynant van)	-
Westenberg (B.O.C.)	-
Westenberg (G.)	-
Westenberg (Jan Lincklaan	-
Westenberg (Johannes Ortwinus)	130.
Westenberg (Ernestus Wilhelmus)	132.
Westenberg (Christiaan)	-
Westenburgh (Johannes)	133.
Westendorp (mr. George)	134.
Westendorp (Nicolaus)	136.
Westenhout (Johannes van)	137.
Wester (Hendrik)	-
Westerbaen (Cornelis Willemsz.)	139.
Westerbaen (Cornelis Willem)	-
Westerbaen (Jacobus)	140.
Westerbaen (Johan)	142.
Westerbaen (Jan)	143.
Westerbach (C.)	-
Westerhoff of Westerhovius (Arnoldus Henricus)	-
Westerhoff (Johan Henricus)	144.
Westerhoff (A.M.)	-
Westerhoven Junior (Jan van)	145.
Westerhovius (Theodorus)	-
Westerhout (Alexander)	-
Westerhout (M.)	146.

Westerkappel (Is. van) -
Westerloo (Cornelis) -
Westerman (Maarten) 146.
Westerman (Ad.) 148.
Westerveldt (Anthony van) -
Westerveldt (Anthony Peter van) -
Westerveldt (Heribert van) 149.
Westerop (Roelof) -
Westerveen (A.) -
Westerwolt of Westerwolde (Folckerus) -
Westerwout (J. Dibbetz) -
Westerwijk (Gerard) 150.
Westerwijk (Adolph van) -
Westfrisius (Jac.) -
Westhovius. Zie Westerhovius -
Westhovius (Frederik Wilhelm) -
Westhoff (Hendrik) 151.
Westhuyse (Matthias van) 152.
Westphalen (Frederik Adriaansz.) -
Westphalen (mr. Adriaen) 153.
Westphalen (Jan van) -
Westram (Diedrich van) -
Westreenen van Tiellandt (Jhr. Willem Hendrik Jacob Baron van) 154.
Westrheene (Tobias van) 156.
Westrem (... van) 158.
Westren (Francina Jacoba van). Zie Coets (D.T.) -
Westvalinc (Jan) -
Westvaling (Haine) -
Westzanen (Willem Pie-
Wet, Wette of Weth (Emanuel) 159.
Wet, Wette of Weth (Jan) -
Wetstein (Carolus Antonius de) -
Wetstein (Joannes Jacobus) 160.
Wetstein (Johan Hendrik) 161.
Wetstein (F.H.) -

	Blz.
Wetstein (G.)	161.
Wetstein (R.C.)	162.
Wetzelius (J.P.)	-
Weustenraad (Jean Theodore Hubertus)	-
Wevel (Gilles de)	163.
Wevelichoven (Floris van)	-
Wevelinckhoven (mr. Jan van)	-
Wevelinckhoven (mr. Joachim van)	164.
Wevelinchoven (Henricus van der)	-
Weyde (Mejufvr. C. van der)	-
Weyde of Weyden) Goswin van der)	-
Weyde of Weyden (Pieter van der)	-
Weyde of Weyden (Rogier van der)	-
Weyde of Weyden (Rogier van der)	165.
Weyden (D. van der)	-
Weydmans (N)	-
Weyerman (Jacob Campo)	166.
Weyers (Hendrik Engelinus)	169.
Weygandt (G.C.)	170.
Weyman (J.W.)	-
Weyssen (D.)	171.
Weyten (G.)	-
Weytingh (Henricus)	-
Weytingh (J.H.A.)	-
Weytsen (Jacob)	-
Weytsen (Quintyn)	-
Weyenberg (J.)	172.
Weyman (Claes)	-
Weytmans (W.)	-
Weyts (Diries)	-
Weyland (Henricus)	173.
Wiarda (Tieleman Dothias)	-
Wiarda (Sjoerd van)	-
Wiarda (Oene van)	174.

Wiaerda (Henricus)	-
Wibinga (Th.)	-
Wibold of Winebold	174.
Wibrand (Heer)	-
Wibrandi (Wibius)	-
Wicart (Nicolaas)	-
Wichard I	175.
Wichard II	-
Wichard III	-
Wichardus	-
Wichering (Rudolf)	-
Wichers (Arend Ludolf)	-
Wichers (Wichers)	176.
Wichers (Johan)	-
Wichers (Jan Gerard)	-
Wichers (Hendrik Ludolf)	-
Wichers (J.)	178.
Wickede (T. van)	-
Wicmer (J.R.D.)	-
Wicquefort (Abraham van)	-
Wicquefort (Joachim)	181.
Widder (Frederik Adam)	-
Wideman (M.)	182.
Widmarus (Abdias)	-
Wiedel (Friedrich Daniel Joseph von)	183.
Wiedenburg (J.B.)	-
Wieland (.)	-
Wielich (Mattheus van)	-
Wieling (Abraham)	-
Wieling (Nicolaas)	185.
Wieling (Sjoerd Ebeles)	-
Wier of Wierius (Joannes)	186.
Wier (Susanna de)	189.
Wierd (Groote)	-
Wielheesen (Hermannus)	-
Wielsma (Eyvo Take)	-
Wielstrathoe Zwanenburg (Hecco)	-

Wierdsma (Petrus)	190.
Wierdsma (Douwe of Dominicus)	192.
Wiering (K.)	-
Wieringa (Jan)	-
Wieringa (Gerardus)	-
Wieringa (N.)	193.
Wieringen (Cornelis van)	-

	Blz.
Wierix, Wiricx, Wircx of Wyrinck (Jan)	193.
Wierix (Jeronimus)	-
Wierix (Antonie)	194.
Wiersma (Luitjen Foppes)	-
Wierts (J.H.)	-
Wiertz (Henricus)	-
Wiese (Albertus Henricus)	-
Wiele (Andreas van de)	195.
Wiele (Michiel van de)	-
Wigbout (Jacob)	-
Wigen, Wigersz of Wiggertsz (Cornelis)	-
Wigeri (Johannes)	196.
Wigeri (Johannes)	-
Wigeri (Petrus)	-
Wigeri (Wigerus)	197.
Wigersma (Joh. Wibrandi)	-
Wigerst (A.F.)	-
Wigmana (Gerardus)	-
Wilant (J.J.)	-
Wilde (B. de)	198.
Wilde (Catrina de)	-
Wilde (Frans de)	-
Wilde (Gosewijn de)	-
Wilde (Jan Willem van der) of J. de Wilde)	199.
Wilde (Jacob de)	-
Wilde (Maria de)	200.
Wilde (Pieter Willem Bartholomeus de)	-
Wilde (A. de)	201.
Wilde (H.W. de)	-
Wilde (J.C. de)	-
Wilde Az. (C. de)	202.
Wildeboer (E.)	-
Wildeboer Wz. (S.)	-
Wildeman (Jan Ernst)	-

Wildeman (M.)	-
Wilding (R.)	-
Wildrik (R.S.)	203.
Wildrik (W.)	-
Wildschut (Dirk Hendrik)	-
Wildt (Adriaan 't)	207.
Wildt (Hugo de)	-
Wilfrid (St.)	-
Wilhelmi (dr. Hieronymus)	209.
Wilhelmi (Bartholdus)	-
Wilhelmina (Frederika Louise). Zie op Willem I	-
Wilhelmius (Wilhelmius)	-
Wilhelmius (Johannes)	210.
Wilhelmius (Wilhelmius)	-
Wilhelmus Procurator. Zie Procurator	211.
Wilhelmus Zie Guilielmus	-
Wilhelmus en Willem	-
Wilhem (David le Leu de)	-
Wilhem (mr. Paulns Sebastiaan de Leu de)	-
Wilkens (Theodorus)	-
Willaerts (Abraham)	-
Willaerts (Adam)	212.
Willaert (Cornelis)	-
Willaert of Willaerts (Cornelis)	-
Willaert (Isaac)	-
Willam den Maerle. Zie Dicksen	-
Willeboorts of Willeborts (Thomas). Zie Bossaert	-
Willebrordus	213.
Willehadus	215.
Willem I (Graaf)	216.
Willem II (Graaf)	220.
Willem III (Graaf)	223.
Willem IV (Graaf)	229.
Willem V (Graaf)	232.
Willem VI (Graaf)	235.

Willem van Gulik 237.
Willem van Kleef 239.
Willem IPrins van Oranje 240.
Willem II Prins van Oranje 246.
Willem III Prins van Oranje 249.
Willem IV Prins van Oranje 254.
Willem V Prins van Oranje 256.

	Blz.
Willem I Koning	260.
Willem George Frederik Prins van Oranje	264.
Willem II Koning	267.
Willem Graaf van Nassau	269.
Willem Lodewijk, Graaf van Nassau	270.
Willem Frederik Graaf van Nassau	273.
Willem I Bisschop van Utrecht. Zie Guilielmus	275.
Willem II Bisschop van Utrecht. Zie Guilielmus	-
Willem van Enckevoert. Zie Guilielmus	-
Willem van IJsselstein. Zie IJsselstein	-
Willem Bastiaansz. Zie Willem Bartelsz	-
Willems (Claes)	-
Willemsen (Jacob)	276.
Willemsen (Johannes)	-
Willemsen (Jacobus)	277.
Willemsen (Jan)	278.
Willemsen (S.)	-
Willemsz (Adriaan)	-
Willemsz (Heynrick Corlinck)	-
Willemsz (Josephus)	-
Willemsz (Johan)	-
Willemsz (Jan)	279.
Willemsz (Jan)	-
Willemsz (Volkert)	280.
Willemsz (Michiel)	-
Willemsz (Kornelis)	-
Willemsz (R.)	-
Willemsz (V.)	-
Willens (.)	-
Willers (A.C.)	-
Willes (Bartus van)	281.
Willet (mr. J.J.)	-
Willigen (A. van der)	-

Willigen (Adriaan van der)	-
Willigen (Pieter van der)	284.
Williamsze (Maes)	285.
Willibrand	-
Willink (Daniel)	286.
Willink (Herman Angelkot)	287.
Willes (Arnold)	288.
Willmet (Joannes)	-
Willinck	289.
Willink (Wilhem)	-
Willir (F.)	-
Wilman (Theodorus)	290.
Wilmar (Baron J.P.C.)	-
Wilmer (J.B.D.)	291.
Wilmerdonk (Johannes)	-
Wilms (Johann Wilhelm)	-
Wilp (Sara Maria van der)	293.
Wils (Pieter)	-
Wils (Jan)	-
Wils (P.)	294.
Wilsenius of Wilsen (Abraham)	-
Wilson (J.)	295.
Wilt of Wielt (J.T.)	296.
Wilt (Ferdinandi de)	-
Wilt (Thomas van der)	-
Wilt (Willem van der)	-
Wiltens (Nikolaas)	-
Wiltens Jr. (Nicolaas)	297.
Wiltschut (P.)	-
Willemzonius (A.)	-
Wilmerdonx (Simon)	-
Wemerus (Jobannes)	-
Wimes (James)	298.
Winckaert (Jan Catyn)	-
Winckaert (Jan)	-
Winckel (Joh. Lud.)	-

Winckelman (Frans Carel Philip, Baron von)	-
Winckelman (Jacoba Petronella)	-
Winckelman (O.R.F.W.)	299.
Winckelman (Susanna Agneta)	-
Wind (Boudewijn Dobbelaer de)	-
Wind (Gerardus de)	-
Wind (G. de)	300.

	Blz.
Wind (Paulus de)	300.
Wind (P. de)	301.
Wind (J. van Beekhoven de)	-
Wind (Samuel de)	-
Wind (mr. Samuel de)	-
Winden (H. van der)	303.
Winden (M. van der)	304.
Winhoff (Melchior)	-
Windsma (R.)	-
Wingate (E.)	-
Wingelen, van Wingel, de Wingle, van Wingen (Philippo van)	-
Wingen (Nicolaas van)	-
Wingen (Joost van)	-
Wingen (Jeremias van)	305.
Wingendorp (G.)	-
Wingia (Deitze)	-
Wingine (Godfried van)	-
Winkel (mr. Pieter)	-
Winkel (P.)	306.
Winkel (Philip van der)	-
Winkel (.. de)	-
Winkel (Dr. Lammert Allard te)	-
Winschooten (Wigardusà)	308.
Winsemius (Menelaus)	-
Winsemius (Piërius) of Pier van Winsem	-
Winsemius (Vitus)	310.
Winter (Abraham Hendrik)	-
Winter (Adriaan de)	311.
Winter (mr. Adriaan van)	-
Winter (Antonie de)	-
Winter (Carel Frederik)	312.
Winter (F.D.)	317.
Winter (Frederik)	-
Winter (Feyo Udo)	318.

Winter (Hendrik de) -
Winter of Wynter (Hendrik) -
Winter (Jan Willem de) 319.
Winter (J.H.C. de) 321.
Winter (H. de) -
Winter (Jilles de) -
Winter (J.) 321.
Winter (Nicolaas Simon van) 322.
Winter (Pieter van) 323.
Winter (A.J.H.) -
Winterinck (Barend) 324.
Winteroy (N. van) -
Wintershoven (Johannes) -
Wintershoven (F.J.) 331.
Wintershovius (Johannes) 324.
Wipff 331.
Wirtz (Paulus) 324.
Wirtz (J.C.) -
Wisch (Hendrik Baanderheer van) 325.
Wisel of Wiselius van Orkney (Edmund) -
Wisel of Wiselius (Adriaan) -
Wisel of Wiselius (Bruno) -
Wiselius (Barbara) 326.
Wiselius (Samuel) -
Wiselius (mr. Samuel Iperusz.) 327.
Wischa (Johannes ter) 331.
Wissekerke (Simon van) -
Wissel (Joost van der) 332.
Wisselpenning ( ) -
Wissema (Sape of Sabinus van) -
Wisseman (A.) -
Wissenbach (Johan Jacob) -
Wissinck (Henric. van) 334.
Wissing (Willem) -
Wissingh (Jan) -
Wissowatius (A) -
Wit de Jonge (Abraham de) -

Wit (Aegidus de)	335.
Wit (Cornelis de) of Witt	-
Wit (Cornelis de)	336.
Wit of Wittius (Daniel)	-
Wit (E. de)	337.
Wit (Jan en Vrederic de)	-
Wit (Hermannus de)	-
Wit (J.H. de)	-

	Blz.
Wit (Franciscus de)	337.
Wit (Frederik de) of Wildt en Wilt	338.
Wit Jansz. (Izaak de)	-
Wit (Jacob de)	-
Wit (Johannes de)	340.
Wit (Johannes de)	-
Wit (Johannes de)	-
Wit (Timotheus de)	341.
Wit (P. de)	-
Witbols (M.H.P.)	-
Witdoeck (Petrus Josephus)	-
Wittevelde (Cleerbaut van)	342.
Witgeest (Simon)	-
With (Witte Corneliszoon de). Zie Witte (Cornelisz. de)	-
With (Katharina Johanna de)	-
With (Henriette Elizabeth de)	343.
With (Elizabeth en Bernardina Jacoba de)	-
With (Ludolfus de)	-
With (Artus de)	344.
With (Jan de)	-
Withoos (Alida)	-
Withoos (Frans)	-
Withoos (Johannes)	-
Withoos (Matthias)	-
Withoos (Pieter)	345.
Withuys (Karel Godfried)	-
Witkint (J.)	346.
Witlage (H.G.)	-
Witmont (H.)	-
Witmont Jr. (H.)	-
Wits (Claes Jacobsz.)	-
Wits of Witsius (Hermanus)	-
Witsen Geysbeek (Pieter Gerard)	350.

Witsen of Witsz (Jacob)	352.
Witsen (Lambert Cornelisz.)	353.
Witsen (mr. Jonas)	-
Witsen (mr. Jonas)	-
Witsen (Nicolaas)	354.
Witsenberg (Michael)	359.
Witt (mr. Andries de)	361.
Witt (Clara de)	-
Witt (Cornelis de)	362.
Witt (mr. Cornelis de)	-
Witt (mr. Cornelis) Heer van Jaarsveld	367.
Witt (mr. Cornelis de)	368.
Witt (mr. Frans de)	-
Witt (mr. Gijsbert de)	-
Witt (mr. Jacob de)	369.
Witt (mr. Johan de)	371.
Witt (mr. Johan de)	372.
Witt (Johan de)	385.
Witt (Johan de)	386.
Witt (Joost de)	387.
Witt (Maria de)	387.
With (Frederik de)	-
With (Emanuel de)	-
With (Steven de)	388.
Witte van Haemstede	-
Witte (Adriaan de)	389.
Witte (Cornelis de)	-
Witte (Jan de)	-
Witte (Johan de)	390.
Witte (Michiel Witte de Ruiter de)	-
Witte (Lieven de)	-
Witte (Nicolaas de)	-
Witte (Pieter)	391.
Witte (Pieter de)	-
Witte (Petrus de)	-
Witte (Theodoor de)	-
Witte of de With (Witte Corneliszoon)	392.

Witte Jansz. (Vreeswijk de)	396.
Witte (Gerhard) of Candidus)	-
Witte (Adriaan de)	-
Witte van Citters (Jhr. mr. L. de)	-
Witte (Jacob Eduard de)	397.
Witte (Jan de)	-
Witte (Maria de). Zie Maria de Witt	-

	Blz.
Witte (Joan de)	397.
Wittebroodt (Martin)	-
Wittel (Casper van)	-
Wittem (Henr.)	398.
Wittenhuis (Augustinus)	-
Wittenoom (Cornelis)	-
Witteveen (Frederik)	-
Wittewrongel (Petrus)	399.
Wittichius (Christophorus)	-
Wittichius (Jacobus)	401.
Wittigs (Pieter)	-
Woelwijk (J.)	402.
Woensel (Jacob van)	-
Woensel (J. van)	-
Woensel (J. van)	-
Woensel (Pieter van)	-
Woensel (Petronella van)	403.
Woerden (Herman van)	-
Woerden (Hugo Jansz.)	404.
Woesthoff (A.A.)	405.
Woesthoven (Catharina Rebecca)	506.
Woesthoven (Maria Petronella)	405.
Woertman (Dirk)	-
Woestine (Rogier van der)	-
Wolbersius (Johannes)	406.
Wolde (Leonardus van)	-
Wolf (Jacob de)	-
Wolf (A.)	-
Wolf (A. de)	-
Wolferdus (Michael)	-
Wolfert, Wolfersz. of Wolfaert (B.)	407.
Wolff (.)	-
Wolff (Adriaan)	-
Wolff (Benjamin)	408.

Wolff (Elizabeth). Zie Deken (Elizabeth)	409.
Wolff (Hendrik de)	-
Wolff (J.S.)	-
Wolfartsz (Gerrit)	410.
Wolfs (Joh. Christ.)	-
Wolfsen (Aleyda)	-
Wollebius (Joh.)	-
Wolphius (Joh.)	-
Wolshoven (.)	-
Wolschodt (Hendrik)	410.
Wolterbeek (Johannes Leonardus)	-
Wolterbeek (Jan Izaak)	411.
Wolterbeek (Jan David)	-
Wolterbeek (Constantijn Johan)	-
Woltering (D.)	414.
Wolters (Johann Hermann Gerhard)	-
Wolters (Henriette van Pee)	-
Wolters (Herman)	415.
Wolters (Stephanus	-
Wolzogen (Lodewijk)	-
Wolde (Leonard van)	417.
Wommel (Cypr. Stapert van). Zie Vomelius	-
Wonder (Pieter Christoffel)	-
Woon	418.
Woordhouder (Touissant)	-
Woordt (Antony van der)	-
Wopkens (Thomas)	494.
Wor (Dirk)	419.
Wordanus	-
Worm (Nicolaas van der)	-
Wormer (Henricus) of Wormerianus	420.
Woud (Jan Cornelis). Zie Woudanus (Jan Cornelis)	-
Woude (J. van der)	-
Woude (Cornelis van der)	-
Woude en Warmond (Jan van den)	-

Woude en Warmond (Jacob van den)	421.
Wouter Verhee	-
Woutelaars (H.)	422.
Wouters (Roelof)	-
Wouters (Wybe)	-
Wouters (Jacoba)	-
Wouters of Woutiers (Michelina)	-
Woutersz (Jan)	423.
Woutersz (Kryn)	-

	Blz.
Wouwer (Christiaan van de)	423.
Wouwer (Johan van de) of Wowerius	-
Wouwer (Christiaan van de)	424.
Wouwerman (Jan)	425.
Wouwerman (Paulus)	-
Wouwerman (Paulus)	-
Wouwerman (Philip of Philippus)	-
Wouwerman (Pieter)	427.
Wrangel (Carel Gustaaf)	-
Wright (S.)	428.
Wright (Benjamin)	-
Writs (Willem)	-
Wtenbogaert (Johannes)	-
Wtenbroek (Mozes). Zie Uithoeck (Heyndrick)	434.
Wttewaal (mr. Hendrik Asuerus	-
Wttewaal (Gerard)	435.
Wttewaal (Jan)	436.
Wubbels (Jan)	438.
Wubben (Frederik Allard Ebbinga)	495.
Wuchters, Wugters of Wogter (Abrahem)	-
Wuchters (D.)	-
Wudrian (V.)	-
Wulfaert (Adrianus)	-
Wulfraat (Matthys)	439.
Wulfraat (Margaretha)	-
Wullen (mr. P. van)	440.
Wurtz (F.)	-
Wust (Christoffel)	460.
Wust (Alexander)	495.
Wuyster (Gerardus)	440.
Wuytiers (Cornelis Johannes Brachman)	-
Wuytz (J.)	-
Wij (Gerrit Jan van)	441.
Wijbo (Joris) of de Vlaming	-

Wybode (Jacob)	460.
Wybrandt (Michiels van Beetgum)	441.
Wijck (Jhr. Carel van der)	441.
Wijck (Thomas)	460.
Wijck (Jan van)	461.
Wijck (Jan van der)	-
Wijck (Adriaan van)	-
Wijck (Wilhelmus Henricus van)	462.
Wijck (J. van)	463.
Wijck (Michiel Antony van Asch van)	-
Wijck (Hubert Matthijs Adriaan Jan van Asch van)	-
Wijckenburgius (Theodorus)	467.
Wijckersloot (Johannes van)	-
Wijckhuys (Charles)	-
Wijdtmans (N.)	-
Wijelant (Guillaume)	-
Wijenhoven (Pieter)	-
Wijers (Jan)	-
Wijers (Matthijs)	468.
Wijk (Joan van)	-
Wijk Jacobusz. (Roeland van)	-
Wijk Roelandsz. (Jacobus van)	470.
Wijkerslooth (Corneliu Lodovicus Baron van)	471.
Wijmes	473.
Wijn (Hendrik van)	-
Wijnalda (Age)	475.
Wijnands of Wijnants (Jan)	-
Wijnandts (Willem)	476.
Wijnbeek (Abraham)	-
Wijnbeek (Henricus)	-
Wijnbergen (Johan van)	477.
Wijnbergen (Johan van)	-
Wijnbergen (Seward of Zybert van)	-
Wijnbergen (Ditmar van)	478.
Wijnckelman (Isaac)	-

Wijnen (Dominicus van) 479.

	Blz.
Wijnen (Oswald)	479.
Wijnen (Geeraert of Gerrit)	-
Wijnendale (Arent van)	480.
Wijngaerde (Antonie van den)	-
Wijngaerden (Daniel Oem van)	-
Wijngaerden (mr. Floris Oem van)	-
Wijngaerden (Jacob Oem van)	482.
Wijngaerden (Jacob Oem van)	-
Wijngaerden (Bernardus)	-
Wijngaerdt (Tobias Govertsz. van den)	483.
Wijngaard of Wingaard	-
Wijnkel (P. van)	-
Wijnkes (Johannes)	484.
Wijnkius (Charles)	-
Wijnpersse (Dionysius van de)	-
Wijnpersse (Jacobus Thiers van de)	486.
Wijnpersse (Johannes Hulsius van de)	486.
Wijnpersse (Samuel Johannes van de)	-
Wijnstock (Pt.)	495.
Wijnsz (Jelle Adriaansz.)	-
Wijntrack ( )	496.
Wijs (Ary)	-
Wijs (Hermannus)	-
Wijs (Jacob)	-
Wijs (D. of D. de)	497.
Wijs (Albert de)	-
Wijse (Joris de)	498.
Wijsman (J.)	-
Wijssing ( )	-
Wijt (Jacobus)	-
Wijt (Johannes)	-
Wijten (Gerard)	-
Wijtfelt (Geryt Jansz. van)	499.
Wijthama (Jelle Sybes van	-

Wijtman (Mattheus) -
Wyttenbach (Daniel) -
Wyttenbach (Jeanne Galien) 506.